ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
1
VENDREDI
1er JUILLET
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.470

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE — No 15.470

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՅԱՆԱԶԱՆ ՅԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄՍԽՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

×

Ամէն տարի, խումբ մը իմաստուն եւ անաչառ մարդիկ, քննելէ ետք պետական տարեկան ծախքերը, տեղեկագիր մը կը հրապարակեն, ուր կը մերկացուին բոլոր տեսակի մսխումները: Քանի մը օր, մամուլը իր վրդովումը կը յայտնէ, կառավարութեան պատասխանատու դէմքեր կը խոստանան ուշադիր ըլլալ (այս տարի՝ մինչեւ իսկ Փիէր Մօռուա), մեծ իրարանցում մը կը ստեղծուի, յետոյ նոյն մսխումները կը շարունակուին եթէ չաւելնան մինչեւ գալ տարի...:

Հաշուեքննիչ Ատեանին տեղեկագիրը, այս տարի գլխաւորաբար կը ծանրանայ գործազրկութեան հատուցումներու խարդախութեանց վրայ: Օրինակ՝ բանուոր մը, որ 15 տարի է հօրը կառատան մէջ կ'աշխատի, տնտեսական դրդապատճառով կը պաշտօնազրկուի: Քանի մը ամիս ետք, հայրը գործը կը գոցէ, բայց նոյն տեղը օգտագործելով, տղան կառատուն մը կը բանայ եւ որպէս հատուցում ստացող գործազուրկ, կ'օգտուի իր իրաւունքէն, այսինքն՝ օժանդակութիւն հաստատութիւն ստեղծողներուն: Կը մնայ յաջորդ հանգրուանը՝ հայրը առնել որպէս պաշտօնեայ: Ուրիշ տեղ մը, Հարաւ-Փիրէնեան, 58 տարեկան ճատր մը, որ պաշտօնազրկումէն առաջ ամսական 28.000 Ֆ. աշխատավարձք կը ստանար, կազմակերպման ծրագիր մը կը ներկայացնէ, շաբաթական միայն 3 ժամ հետեւելիք դասընթացքներուն, ինչ որ թոյլ կուտայ իրեն ստանալ իր աշխատավարձքին ամբողջութիւնը: Մարսէյլի մէջ, 61 տարեկան եւ 55 տարեկան երկու գործազուրկեր, մէկը գերմաներէնի, միւսը՝ անգլերէնի դասերու կը հետեւին թղթակցութեամբ, ինչ որ թոյլ կուտար իրենց՝ ամսական 22.920 Ֆ.ի եւ 16.678 Ֆ.ի հատուցում դանձել գործազրկութեան անուակէն:

Ասոնք քանի մը երեւներն են միայն անհաւատալի ցանկի մը: Թղթատարի նախարարութեան մէջ, օրինակ, ուր միլիոններու նատող «ուսումնասիրութիւններ» կը կատարուին հեռաձայնի ցանցի կեդրոններ հաստատելու համար, ապա՝ ծրագրէն հրաժարելու եւայլն, եւայլն..: Հարցն այն է մակայն, որ այս հրապարակումները ոչ մէկ ուրիշ բանի կը ծառայեն, քան թերթերու էջեր լեցնելու քանի մը օր...:

×

Գործատիրութեան ներկայացուցիչները ձգեցին գացին, առջի օր, ԻՒՆԷՏԻՔԻ (գործազրկութեան անուակ) վարչական խորհուրդի ժողովը, բողոքելու համար, Նախարարաց Խորհուրդին առած երկու որոշումներուն դէմ՝ 1% յաւելում գործազրկութեան սակերուն, Յուլիս 1-էն սկսեալ եւ ՍՄԻՔԻ (Նուազագոյն աշխատավարձք) 1,1% յաւելում:

Առաջինը կը նշանակէ թէ նոր բեռ մը կայ գործատիրութեան վրայ, բայց նաեւ գնման կարողութեան նուազում մը աշխատավարձք ստացողին, քանի որ եթէ գործատէրին բաժինը 3,48%-էն 4,08%-ի կ'անցնի, աշխատողին բաժինն ալ 1,32-էն 1,72%-ի կը բարձրանայ, ընդհ. ձեւով 5 միլիառ ֆրանքի նոր գանձում մը: Անշուշտ, յաւելումները չեն որ տեւական լուծում մը կրնան բերել, դարմանը՝ երբ դրամը կը պակսի ծախքերը պակսեցնելու մէջ կը կայանայ: Ասկէ զատ, ընկերային ապահովութեան սահմանափակ աշխատավարձքը (փլաֆոն), որու վրայ կը վճարուին սակերը կը բարձրանայ 7.870 Ֆ.ի (ցարդ, ասիկա տարին միայն մէկ անգամ, Յունուար 1-ին, կը փոխուէր), էսանսը, Յուլիս 12-ին 5 սանթիմ յաւելում կը կրէ, գերին (սիւփէր) վրայ եւ 3՝ սովորականին: Ծխախոտը 6% յաւելում կը կրէ, կօլուազին ծրարը 4-էն 4 Ֆ. 30-ի կ'անցնի եւ մնացեալն ալ՝ նոյն համեմատութեամբ: 1948-ի օրէնքէն կախում ունեցող վարձքերն ալ 8% յաւելում կը կրեն Յուլիսին: Դեղերը պէտք է 1,5% նուազում արձանագրեն, ի վնաս դեղագործներու:

Ընդհանուր ձեւով տնտեսական ծանր կացութիւն մը, բայց ամէն մարդ - ընդհանրապէս նոյնները - օդափոխութեան մասին կը մտածեն եւ ճամբաները կը լեցուին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ, եկամուտի վրայ տուրքը, երրորդ անգամ ըլլալով կը նուազի, 5% համեմատութեամբ: Ռեկան, երեք տարուան ընթացքին, 25% նուազում կատարած կ'ըլլայ եկամուտի տուրքին վրայ:

ՋՕՐ ԷՎՐԷՆ հրաժարելով իր զինուորական պաշտօններէն, պատճառ եղաւ որ հրամանատարութեան փոփոխութիւն մը կատարուի: Արդարեւ, Էվրէն կը դադրի սպայակոյտի պետ ըլլալէ եւ իբրեւ հետեւանք ամբողջ սպայակոյտն է, որ կը վերակազմուի:

ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆԻ օրէնքը կը գործադրուի կրկին, Իրանի մէջ, ուր մարդ մը, Ղումի պատժական ատեանի որոշումով իսկ, սպաննեց իր փեսան, որ անցեալ Յունուարին սպաննած էր ութ ամսուան յղի իր կինը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Նախարարապետը՝ Պիւլէնթ Ուլուսու փեշտա ժամանած է առջի օր, երեք օրուան պաշտօնական այցելութեան մը համար՝ Հունգարիա:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒՆԻՍ 24 - 28)

ԱՐԾՈՒԻՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ
ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ
ԱՐԴԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է Արծուին Գրիգորեանի աշխատութիւնը, նուիրուած Խորհ. Հայաստանի ճարտարապետութեան ձեւաւորման եւ զարգացման: Հեղինակը մանրամասն քննած է ճարտարապետական մտքի զարգացումը՝ Ալեքսանդր Թամանեանէն ու Թորոս Թորամանեանէն մինչեւ ժամանակակից ճարտարապետներու գործերը, շեշտելով գլխաւոր յատկանիշները: Յատուկ ուշադրութիւն դարձուցած է քաղաքաշինութեան հարցերու լուծման, շինարարական արդիւնաբերութեան հետ առնչուող ունեցած կապերուն, քաղաքներու եւ փոքր բնակավայրերու կերպարանքի ձեւաւորման եւայլն: Հեղինակը վերլուծած է նաեւ ազգային դարաւոր աւանդութիւններու ազդեցութիւնը արդի ճարտարապետներու վրայ: Արծուին Գրիգորեան, որ Հայաստանի Ճարտարապետներու Միութեան նախագահն է, նոյն ատեն կը զբաղի գործնական եւ տեսական աշխատանքով:

×

«ՀԻՆ ՕՐԵՐԻ ԵՐԳԸ» ԺԱՊԱՒԷՆԸ
ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Լենինգրադի մէջ տեղի ունեցած չարժանկարի համամիութենական փառատօնին յատուկ մրցանակը շնորհուած է «Հին օրերի երգը» ժապաւէնին, որուն բեմանկարը գրած եւ զայն բեմադրած է Ալբեր Մկրտչեան: Գլխաւոր դերը մարմնաւորած է բեմադիրին եղբայրը՝ Մհեր Մկրտչեան:

×

«ԽԱՐԲԵՐԴ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ
ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ
ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ

Մասիսի շրջանի «Խարբերդ» ժողովրդական պարի համոյթը երկու շաբթուան շրջապտոյտ մը կատարած է Հունգարիա: Խումբը հանդէս եկած է Պուտափեշտ, Տեոր, Վէսպրեմ, Տատաբանիա քաղաքներու մէջ, ներկայացնելով հայկական ժողովրդական, խորհրդային եւ այլ ժողովուրդներու պարերէ կազմուած հարուստ յայտագիր մը: Համոյթին հետ հանդէս եկած են Հայհամերգի մեներգիչներ Մ. Արովեան եւ Ռ. Սահակեան: Տեղի ունեցած են հանդիպումներ եւ տրուած են դասախօսութիւններ հայ գրականութեան եւ մշակոյթի, հայ - հունգար գրական առնչութիւններու մասին:

×

ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ ԿԸ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴԵՆ
ԳԻՐՔԵՐ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է չեխ գրող Եոզէֆ Գանդլեկի «Հէքեաթ փայտէ սրով արքայազնի մասին» գիրքը, որուն նկարչական ձեւաւորումը կատարած է 13 ամեայ պարմանուհի մը՝ Զարուհի Երիցեան: Որոշուած է այսուհետեւ մանկական գրականութեան պատկերազարդումը յանձնել պատանի նկարիչներուն: Ներկայիս հրատարակութեան կը պատրաստուի Խնկօ Ապէրի «Մկների ժողովը» հէքեաթը, զոր ձեւաւորած են Լենինականի Գեղարուեստի Արուեստանոցի 5 - 8 տարեկան աշակերտները: Երախաները կը պատկերազարդեն հայերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւ գերմաներէն տպագրուող գիրքեր:

×

«ԱՐԱՐԱՏ - 73»Ը ՅԱՂԹԱԾ
ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ

Յունիս 18-ին, Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցած է բարեկամական հանդիպում մը «Արարատ»ի եւ Թիֆլիսի «Դինամօ»ի վեթերաններու միջեւ: «Արարատ - 73»ի ամբողջական կազմն է, որ դաշտ իջած է, ցուցաբերելով յարձակողական խաղարկութիւն մը, արագութիւն, տոկունութիւն եւ գնդակին տիրապետելու մեծ վարպետութիւն, արժանանալով հազարաւոր մարզասէրներու գնահատանքին: Առաջին կիսախաղին ոչ մէկ կոլ կարելի եղած է նշանակել: Երկրորդ կիսախաղին Լեւոն Իշտոյեանի փոխանցած գնդակը Մարգարով գլուխի հարուածով մը կոլի վերածած է: Քանի մը վայրկեան ետք Նիկոլա Ղազարեան նշանակած է երկրորդ կոլը, արդիւնաւորելով Յովհաննէս Զանազանեանի մէկ փոխանցումը: Թիֆլիսցիներու կոլը նշանակած է Լեւոն Նոդիա եւ խաղը վերջ գտած է 2 - 1 արդիւնքով, ի նպաստ «Արարատ - 73»ի: «Արարատ» դաշտ իջած է հետեւեալ կազմով՝ Աբրահամեան, Գէորգեան, Սարգսեան, Բոնդարենկօ, (Ա. Յարութիւնեան), Մեսրոպեան, (Հր. Դալլաքեան), Մարտիրոսեան, Զանազանեան, Իշտոյեան, Մարգարով, Յովհ. Աբրահամեան, (Սուփրիկեան), Ղազարեան:

×

ՊԻՈՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
«ՎԵՐԵԼՔ» ԳԻՐՔԸ

Արարատ լերան գագաթը առաջին անգամ բարձրացողներուն նուիրուած է «Վերելք» խորագրով գիրքը, որուն հեղինակն է Պիոն Յակոբեան: Աշխատութիւնը խմբագրուած է օգտագործելով Ֆրիտրիխ Պարրոտի եւ Խաչատուր Աբովեանի ճամբորդական նոթերը, Լենինգրադի, Երեւանի, Թիֆլիսի եւ Տարտուի դիւաններու նիւթերը: 1828-ին Դորպատի համալսարանի դասախօս Ֆ. Պարրոտ գացած է Հայաստան, աստուածաշնչական լեռը բարձրանալու նպատակով: Ան երեք անգամ փորձած է բարձրանալ լերան գագաթը: Երկու փորձերը անյաջողութեան մատնուած են, իսկ երրորդ անգամ գիտնականը յաջողած է բարձրանալ: Իրեն կ'ընկերանար Էջմիածնի Վանքէն 20-ամեայ սարկաւագ Խաչատուր Աբովեան: Վերելքէն ետք էստոնացի գիտնականը այցելած է Էրիւան, ինչպէս նաեւ Քանաքեռ՝ Աբովեանի ծննդավայրը, եւ հիւրասիրուած ապագայ հայ լուսաւորչի տունը: Հոս ան ուրուագծած է Արարատի պատկերը, որ առնուած է գիրքին մէջ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 28-ի խաղերու արդիւնքներն են. -

Դինամօ (Մ) - Տորպեդօ (Մ)	1 - 1
Նեֆթչի - Արարատ	3 - 0

Դասաւորման գլուխն է Ջերնոմորեց 22 կէտով, իրեն կը յաջորդեն 19 կէտով չորս հետեւեալ խումբերը. - Դինամօ (Մն), Պախտակոր, Զէնիթ եւ Ժալգիրիս, ապա 17 կէտով՝ Սպարտակ (Մ), եւ Դինամօ (Կ) եւ 16 կէտով՝ Տորպեդօ (Մ):

×

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՔԱԼԻՖՕՐՆԻՈՅ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ ԽՈՒՄԲԸ
ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Լոս Անճըլըսի ոտնագնդակի բարձրագոյն լիկայի 1982 - 1983 տարեշրջանի ախոյեանի տիտղոսին եւ բաժակին տիրանալու մրցաշարքի աւարտականին հասած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Քալիֆորնիոյ ներկայացուցիչ խումբը, Յունիս 19-ին, 0-ի դէմ 1 կէտով յաղթելով «Ինթըր Ամերիկա» խումբի, ախոյեան հանդիսացած է երկրորդ տարին ըլլալով: Խաղին միակ կոլը 35-րդ վայրկեանին նշանակած է Արշակ Պահարեան: Մրցումէն ետք Լիկային նախագահը բաժակը յանձնած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի խմբապետ Մարտիկ Միրիքեանի: Լիկայի 12 խումբերու լաւագոյն մարզիկի բաժակը տրուած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի բերդապահ Մարին Քանոյի, իսկ լաւագոյն ոմբարկուի բաժակը՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յառաջապահներէն Ճոն Ժետալտի:

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՇՈՒՐՋ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՄԱՐ ՉԿԱԶՄԵԼ ԿՐՕՆ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՆԻՍ. – Կարելի՞ է արդեօք յարգել միաժամանակ մեր Ազգային Սահմանադրութեամբ նուիրականացած ժողովրդավար սովորութիւնները եւ Ֆրանսայի Հանրապետական օրէնքները, երբ խնդրոյ առարկայ է Հայ Եկեղեցւոյ վարչութիւնն ու մատակարարութիւնը:

Շատեր կը ժխտեն այդ կարելիութիւնը բանիւ եւ գործով, նախընտրելով վերադառնալ դէպի նախասահմանադրական շրջան, այսինքն՝ ամիրայական իշխանութիւն, բայց ոմանք կը ջանան դեռ չշեղիլ ժողովրդավարական ուղիներէ: Այս վերջիններէն է անշուշտ Նիսի եկեղեցիին նորընտիր վարչութիւնը, որ Մայիսի ընթացքին հաշուետուութիւնը ըրաւ իր միամեայ գործունէութեան, կազմակերպելով օրինակելի ընդհ. ժողով մը:

Ժողով, զոր կ՚արժէ ներկայացնել հանրութեան, յօրինակ այլոց:

Նախքան այդ ժողովը, ամիսներ առաջ Նիսի եւ շրջանի բոլոր Հայերը անխտիր հրաւիրուեցան անդամագրուելու եկեղեցւոյ վարչութեամբ զբաղող Կրօնական Ընկերակցութեան, մեկնելով այն սկզբունքէն, որ թէեւ ամէն Հայ ի ծնէ բնական մէկ անդամն է հայ ազգային եկեղեցիին, եւ սակայն պատշաճելու համար երկրին օրէնքներուն, պարտի պաշտօնապէս անդամ արձանագրուիլ Կրօնական Ընկերակցութեան:

Ապա, երեք յաջորդական առիթներով հրաւիրագրեր ղրկուեցան բոլորին ալ, որպէսզի գան մասնակցիլ ընդհ. ժողովին, հրաւէր՝ որուն պատասխանեցին հարիւրի մօտ ազգայիններ: (Հետաքրքրական է գիտնալ թէ, աւելի բազմանդամ գաղութներու մէջ քանի՞ հոգի ներկայ կ՚ըլլայ նման ժողովներու):

Ժողովականները ստորագրելէ ետք ներկայութեան տոմարին մէջ, ստացան մէյմէկ օրինակ ընկերակցութեան տպագրեալ կանոնագրէն եւ վարչութեան դրամական մանրամասն հաշուեկշիռէն, ինչ որ իրենց թոյլ տուաւ մօտէն ծանօթանալու հիմնական հարցերուն, ժողովին բացումէն առաջ:

(Հոս պէտք է ճշդել թէ Նիսի եկեղեցիին վարչութիւնը, եռամսեայ մանրամասն հաշուեկշիռներ կը ներկայացնէ արդէն, «Գեղարդ» ծխական պարբերաթերթին մէջ):

Ժողովը իր մէջէն ընտրեց նախ օրուան դիւանը, որպէսզի վիճաբանութիւնները վարուին վարչութենէն դուրս անձերու կողմէ, եւ վարչութիւնն ալ չգտնուի համարատուի եւ համարառուի հակոտնեայ դիրքերուն մէջ, ինչ որ սովորութիւն դարձած ըլլալ կը թուի քիչ մը ամէնուրեք:

Ապա ընթերցումը կատարուեցաւ վարչութեան միամեայ բարոյական եւ նիւթական գործունէութեան մանրամասն համարատուութեան, ինչպէս նաեւ հաշուեքննիչ մարմնին տեղեկագրին եւ յառաջիկայ տարուան պիւտճէի նախատեսութիւններուն, որոնց մանրամասնութիւններուն վրայ կանգ պիտի չառնենք հոս իրենց տեղական բնոյթին պատճառաւ: Այդ բոլորը պիտի հրատարակուին արդէն «Գեղարդ»ի յառաջիկայ թիւին մէջ:

Ներկաները տեղեակ եղան հետեւաբար ամէն ինչի եւ հնարաւորութիւնը ունեցան գնահատելու, քննադատելու, եւ կամ յաւելուածական բացատրութիւններ պահանջելու:

Ապա ժողովը փակուեցաւ գնահատանքի ընդհանուր բանաձեւով մը:

×

Որքա՜ն տարբերութիւն, բաղդատմամբ մօտաւոր անցեալի մը, երբ Նիսի եկեղեցին կը մատակարարուէր դասական իմաստով «Թաղական»ներու կողմէ, որոնք ո՛չ ժողովուրդը ժողովի կը հրաւիրէին, ո՛չ ատենագրութիւն կը բռնէին եւ ո՛չ ալ հաշուետոմար ունէին, ու կը բաւականանային բանկային հաշիւները արձանագրելով թուղթի կտորներու վրայ, զորս իրենց գրպանը կամ գլխարկին ծալքին մէջ կը պահէին, եւ որոնցմէ ո՛չ մէկ հետք մնաց ի վերջոյ: Բացառաբար գրուած ատենագրութիւններն ալ պահուեցան անձնական արխիւներու մէջ:

Բայց ի՞նչ է պատճառը որ մեր համայնքին գործերը կը կառավարուէին յաճախ այսպիսի կամայական միջոցներով, առ ոչինչ համարելով հանրութիւնը, որմէ կ՚ուզեն միայն՝ վճարե՛լ եւ լռե՛լ:

Պատճառն այն է որ առ հասարակ գործի գլուխ կ՚անցնին զօրեղ անձնականութեան տէր «ամենագէտ եւ ամենակարող» անհատներ, որոնք ամէն իշխանութիւն իրենց ձեռքին մէջ կեդրոնացնելով կը մեկուսացնեն իրենց գործի ընկերները, (անկասկած քաջալերելով անոնց բնածին ծուլութիւնը): Ատենադպիրին ոճին չհաւնելով իրե՛նք կը ստանձնեն քարտուղարութիւնը, գրելով կամ չգրելով ի՛նչ որ կը ցանկան, գանձապահին հաշիւներուն չվստահելով ձե՛ռք կ՚առնեն հաշուակալութիւնը, կը վազեն, կը տքնին, կը յատկացնեն ժամանակ եւ դրամ, ու մէկ խօսքով կը դառնան միահեծան իշխան, այսինքն՝ մենատէր բաթրօն:

Ալ ինչո՞ւ կ՚ուզէք որ ժողովուրդին հաշիւ տան: Միթէ՞ իրենց ըրած զոհողութիւնը չի՞ բաւեր: Միթէ՞ այսպէս չէի՞ն գործեր երբեմնի Ամիրաները, որոնք յաճախ իրենց իսկ քսակէն կը հոգային եկեղեցիին ծախքերը, ինչ որ իրենց իրաւունք կուտար պատրիարք իսկ փոխելու...

Մէկ խօսքով, այսպէս գործող ազգանուէր անձերը իրենք զիրենք կը նոյնացնեն ազգին հետ, կը դառնան ազգին լիազօր ներկայացուցիչը, միւթէվէլլին, եւ ատոր համար ալ ամենեւին պէտք չեն տեսներ ոեւէ մէկու հաշիւ տալու:

Այս դրութիւնը երբեմն կուտայ դրական արդիւնքներ ալ, ինչպէս մենատիրական ամէն ռեժիմի մէջ, բայց եւ այնպէս կը մնայ անընդունելի, քանի որ կը հակասէ ժողովրդավարութեան եւ ազատութեան տարրական սկզբունքներուն, դառնալով աւատապետութիւն:

Աւատապետութիւն, որուն դէմ ի զուր պայքարեցան մեր լուսամիտ նախնիք, աւելի 120 տարի առաջ հայ ժողովուրդը օժտելով Ազգային Սահմանադրութեամբ մը:

Ճիշդ է թէ այդ Սահմանադրութիւնը բանաձեւուած է Օսմանեան Կայսրութեան մէջ ապրող Հայոց համար, բայց ձեւական կարգ մը փոփոխութիւններով ան կրնայ հրաշալիօրէն պատշաճեցուիլ Ֆրանսայի (եւ ուրիշ երկիրներու ալ) հանրապետական օրէնքներուն եւ դառնալ մայր կանոնագիրը Ֆրանսահայ եկեղեցիներու կրօնական ընկերակցութիւններուն, եթէ անշուշտ անոնք փափաքին միութեան մը շուրջ համախմբուիլ, օգտուելով 1905 Դեկտեմբեր 11-ի օրէնքին ընծայած հնարաւորութիւններէն:

Արդարեւ այդ օրէնքը, որով Պետութիւնն ու Եկեղեցին բաժնուած են իրարմէ, իր 20-րդ յօդուածին մէջ կը նախատեսէ թէ կրօնական ընկերակցութիւնները կրնան կազմել կեդրոնական վարչութիւն մը ունեցող Միութիւններ:

Ֆրանսայի հրեայ կրօնական համայնքները այդ հիման վրայ է որ վերակազմած են իրենց Գոնսիսթուարները եւ համախմբուած՝ կեդրոնական Գոնսիսթուարի մը շուրջ, որ օրինական Միութիւնն է Ֆրանսայի հրէական բոլոր կրօնական ընկերակցութիւններուն: Ըստ Համայնագիտական Լառուսի (1961), այդ Միութիւնը կը բաղկանայ Րաբբունիներու դասուն կողմէ ընտրուած րաբբունապետէ մը եւ երկու րաբբունիներէ, ինչպէս նաեւ 75 կրօնական ընկերակցութիւններու կողմէ ընտրուած աշխարհական անդամներէ:

Հրեաներու օրինակը մեզ կրնայ տանիլ շատ հեռուները, որովհետեւ անթիւ են անոնց կազմակերպութիւնները ազգային կամ միջազգային գետնի վրայ, եւ գիտենք թէ, օրինակի համար, կազմակերպչական ի՛նչ մեծ ուժ կը ներկայացնէ «Ֆրանսայի Հրէական Հաստատութիւններու Ներկայացուցչական Խորհուրդը» որ աչալուրջ կը հսկէ հրեայ համայնքին շահերուն վրայ:

Հապա ո՞ւր է Ֆրանսայի Հայոց Ներկայացուցչական Խորհուրդը, որուն բացակայութիւնը միշտ զարմանք կը պատճառէ պետական շրջանակներու իսկ, բայց չի մտահոգեր մեր ազգայինները երբեք:

Անշուշտ թէ շատ դժուար է մէջտեղ բերել նման հայկական ներկայացուչական մարմին մը, որ ճանչցուի բոլոր հայ կազմակերպութիւններուն եւ հոսանքներուն կողմէ: Բայց իբր առաջին քայլ, կարելի է հեշտիւ կազմել կրօնական ընկերակցութիւններու Միութիւն մը, եւ ապա զայն ընդարձակելով, ընդգրկել միւս կազմակերպութիւններն ալ:

Եւ սակայն, այս առաջին քայլն իսկ առնելու համար, հարկ է թօթափել աւատապետական դրութիւնը, որուն մէջ տեղաւորուած ըլլալ կը թուի ամէն մեծ ու փոքր միութիւն, եկեղեցի կամ կազմակերպութիւն, եւ վերադառնալ սահմանադրական ժողովրդավար սկզբունքներուն:

Ատոր համար ալ, նախ պէտք է վարժուիլ կանոնաւոր ընտրութիւններու, օրինական ժողովներու եւ մանաւանդ՝ հրապարակային մանրամասն հաշուետուութիւններու:

Բարի օրինակը կուգայ Ֆրանսայի հարաւային ծայրամասէն՝ Նիսէն: Մաղթենք որ ան համակէ բոլորը:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

հայկական եկեղեցիները

ԽՄԲ. - Արարատեան Թեմի առաջնորդական փոխանորդ Գարեգին վրդ. Ներսիսեան, որ Միացեալ - Նահանգներ գացած էր Շիքակոյի մէջ գումարուած Արեւելեան Թեմի (էջմիածնական) Պատգամաւորական ժողովին ներկայ ըլլալու, վերադարձի իր ճամբուն վրայ այցելած է Տիթրոյթ, ուր «Հարք» ձայնասփիւռի հաղորդումներու տնօրէնը՝ Երուանդ Ազատեան, հարցազրոյց մը ունեցած է իրեն հետ: Գարեգին վրդ., որ ծնած է էջմիածին եւ ուսումը առած Գէորգեան Ճեմարան, ինչպէս նաեւ Վիէննայի Մխիթարեան Հայրերու մօտ, շահեկան տեղեկութիւններ տուած է Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան այլ շրջաններու հայկական եկեղեցիներու մասին:

Հայաստան ունի երկու թեմեր՝ Արարատեան եւ Շիրակի թեմեր: Արարատեան թեմը ունի 21 եկեղեցի: Երեւանը՝ որ Արարատեան թեմին մաս կը կազմէ, ունի 4 եկեղեցիներ եւ 4 - 5 քահանայ՝ իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ համար: Իսկ Արարատեան թեմի մնացեալ եկեղեցիներէն իւրաքանչիւրը ունի մէկ կամ երկու քահանայ: Արարատեան թեմի Առաջնորդանիստ Աթոռը Ս. Սարգիս եկեղեցին է, որ ունի տարեկան շուրջ 600 հազար ռուբլի եկամուտ, որ կը գոյանայ առաւելաբար մոմավաճառութենէ: Նկատի առնելով որ եկեղեցւոյ անդամատուրք գոյութիւն չունի Հայաստանի մէջ, բոլոր եկեղեցիները գլխաւորաբար կը մատակարարուին ընդհանրապէս մոմավաճառութենէ գոյացած եկամուտներով: Ս. Սարգիս եկեղեցին տարեկան իր ծախքերը գոցելէ ետք, յաւելեալ գումարը կը փոխանցէ Ս. Էջմիածնի:

Շիրակի թեմի կեդրոնն է Լենինականը, որ ունի 5 - 6 քահանայ: Առաջնորդն է Նարեկ Եպիսկ. Շաքարեան (ի դէպ, Արարատեան թեմի առաջնորդն է Վազգէն Ա.): Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան եկեղեցիներու հոգեւորականները կը պատրաստուին Ս. Էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարանին մէջ, որ ներկայիս ունի 35 ուսանող, մեծ մասամբ Հայաստանէն:

Հայաստանէն դուրս՝ Թիֆլիս ունի հայկական երկու եկեղեցի, Պաքու՝ երկու եւ Մոսկուա՝ երկու եկեղեցիներ: Հայկական եկեղեցիներ կան նաեւ Խորհ. Միութեան այլ շրջաններու մէջ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՔԱՌՈՐԴ-ՀԱՅԸ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Վանքին լաճերը, որոնք Կիրակի օրերուն իրենց միակ զբօսը իրեն բերած էին տարիներով հաւատարմօրէն, մեծցած էին այլեւս ու կ՚անցնէին հիմա իր սնտուկին առջեւէն առանց նոյնիսկ իր կողմը նայելու: Ինք սակայն, յուսահատիլ չգիտցող յամառութիւնով մը, ամէն անգամ որ տեսնէր անցնիլը իր երբեմնի յաճախորդներէն մէկուն, նոյն խանդավառութիւնով կը պոռար տակաւին.

- Խաքիմօ՜:

Կ՚երկարէր, կ՚երկարէ՜ր վերջին վանկը ու կ՚իյնար տղոց հոգիներէն ներս՝ կորսուած, մոռցուած եղանակի մը քաղցրութիւնով, եղանակի մը՝ որ տրտում կանչն էր անդարձ մեկնած իրենց մանկութեան:

Ասոնց դիմաց, պզտիկ, նեղ իր խանութին կիսով բացուած դուռին առջեւ - Կիրակի օրերը մեղք կը նկատէր խանութը լման բանալը, - ցած աթոռակի մը վրայ նստած կ՚ըլլար Պախալ Արամը, լայն իր փողկապով՝ որ տարիներէ ի վեր կը կապէր ամէն Կիրակի, քիչ մը ծուռ, դէպի մէկ կողմ թեքող իր փափախին հետ՝ որ կամաւորական իր անցեալին միակ ու լաւագոյն ապացոյցն էր հիմա:

Կար տակաւին շարքը Վանքին ծերուկներուն, որոնք՝ ետեւ ձգուած իրենց գիւղին կարօտով ճենճերող հոգիներով, բոլորն ալ բանգէտ, կը շարուէին պատին տակ, ու մէկ գիծի վրայ կկզած, հաշուեյարդարի կ՚ենթարկէին շաբթուան քաղաքական դէպքերը: Ասոնց բոլորին մէջ ալ կարեւոր դեր մը, պատասխանատուութեան կարեւոր բաժին մը կ՚ունենար միշտ ալ ... «Ինկիլիզին մասը»:

Այս բոլորը, այնքան հարազատ ու անբաժանելի մասը դարձած էին այլեւս ընդհանուր պատկերին՝ որ տեղացիները չէին նկատեր իսկ զանոնք այլեւս:

Մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ կ՚ըլլար սակայն անծանօթ մը, օտարական մը, որ պատահաբար կ՚անցնէր Վանքին Դուռին առջեւէն այդ ժամերուն, սխալմամբ, օտար արօտավայրի մէջ մտնող մոլորեալ ոչխարի մը պէս՝ որ կը խանգարէ ներդաշնակութիւնը, մտերմութիւնը ամբողջ շրջապատին:

Ասոնք զինուորներ կ՚ըլլային սովորաբար, մանաւանդ Պատերազմի տարիներուն, որոնց ետեւէն կը վազէին այնտեղ խաղացող լաճերը Վանքին՝ մինչեւ որոշ տեղ մը, Պատրիարքարանի կամարին տակ, քիթերը վեր տնկած՝ գօթօթներու պէս պոռչտալով.

- Հալօ ձօրճ, կուտ մօրնինկ ձօրճ, հա՛ու - ար - եու ձօրճ:

Անցորդին անտարբերութիւնը, զիրենք անպատասխան թողուլը՝ այնքան ալ կարեւոր չէին տղոց համար. իրենք կ՚երջանկանային խմբովին, մինչ անցորդը կը շարունակէր իր ճամբան, անտարբեր՝ յարուցուած աղմուկին, հետաքրքրութեամբ շուրջը դիտելով:

×

Քսան տարի առաջ էր, ու մենք՝ խումբ մը տղաք, կեցած էինք Վանքին Դուռին առջեւ, Կիրակի առտուան անցուդարձը դիտելու: Սովորական Կիրակիներէն ոչինչ կար տարբեր այդ առաւօտ: Ասդին անդին կը տնտնային տակաւին քանի մը սեւազգեստ միաբաններ. անխուսափելի ներկայութիւն մը ընդհանուր այդ պատկերին մէջ: Հոն էր նաեւ Պօղոս Պապան, Վանքին մուտքին, մարմարէ աւազանին քովիկը կեցած, ամբողջ կուրծքը ծածկող սպիտակ իր մօրուքին շքեղութեանը մէջ, Գագիկ Թագաւորին արձանը յիշեցնող լրջութիւնով մը:

- Հալօ ձօրճ, հալօ ձօրճ...

Լաճերն էին նորէն, որոնք շրջապատած էին՝ առանձին, ուղեկորոյս անցորդի մը տպաւորութիւնը ձգող զինուոր մը այս անգամ, ու կը հետեւէին անոր դանդաղ քայլերուն: Բաղդատաբար համեստ իր տարազն ու քալուածքը չունէին անգլիացի զինուորներուն յատուկ խնամքն ու ինքնավստահութիւնը:

Երբ հասաւ Վանքին մայր Դուռին, անծանօթ զինուորը կանգ առաւ պահ մը, շփոթած՝ քննեց անոր ճակատին քանդակուած արձանագրութիւնը, ու մնաց այդպէս, կարծես կարդալ փորձելով.

(Շար. 2)

Ի Ս Ի Ի
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆՆ Ո Ւ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 12-ը Կիրակի օր Իսիի եւ շրջանի հայութեան համար եղաւ յատկանշական եւ ուրախալի կրկնակի տօնի առիթ մը։ Իսիի Եկեղեցւոյ Օծման 8-րդ տարեդարձի առիթով հանդիսաւոր պատարագ մատուցուեցաւ։ Օրուան պատարագիչն էր շրջանի հոգեւոր հովիւ Միւռոն վարդապետը. եւ քարոզեց՝ Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արքեպս. Մանուկեան, շեշտելով թէ ութ տարիներէ ի վեր այս եկեղեցին լի ու լի կը կատարէ իրեն վստահուած կրօնական - ազգային կրթական առաքելութիւնը. եւ այսօր ժամանակն է՝ սկսուած գործը վստահութեամբ շարունակելու նոյն հաւատքով ու գիտակցութեամբ։ Յաւարտ պատարագի Սերովբէ Արք.ի նախագահութեամբ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան մասնաւոր արարողութիւն ու մատաղօրհնութիւն, որ եւ եկեղեցւոյ բակին մէջ աւանդական թանի հետ միասին բաշխուեցան ներկայ հաւատացեալներուն։ Պատարագին ներկայ էին Իսիի քաղաքապետ Պր. Անտրէ Սանթինի, Եկեղեցւոյս կնքահայր Պր. Նուրհան Ֆրէնկեան, զանազան հոգաբարձութեանց ներկայացուցիչներ։ Հաւատացեալներուն մեծ ուրախութիւն պատճառեց երբ՝ առաջին անգամ ըլլալով հնչեցին Էջմիածնի մայրավանքի զանգերու ձայնը։

Նոյն օրը կէսօրէ վերջ, ժամը 4-ին տեղի ունեցաւ Իսիի Եկեղեցւոյ միօրեայ վարժարանի ամավերջի հանդէսը, ուր աւելի քան 200 ծնողքներու եւ ներկաներու առջեւ ելոյթ ունեցան դպրոցի աւելի քան 100 մանուկներ։ Միւռոն վարդապետի բացման խօսքէն վերջ երգեցին դպրոցական քայլերգը՝ Մեր Հայկական Վարժարան-ը։

Կիրակնօրեայ վարժարանի խումբ մը աշակերտներ շատ վարպետութեամբ ներկայացուցին Յիսուսի յարութեան փառքը թատերգութիւնը։ Իսկ 16 հոգինոց աղջիկներու պարախումբը գեղեցկօրէն պարեց երկու հայկական պար ստեղծելով մեծ խանդավառութիւն ներկաներուն մէջ։ Խումբ մը աշակերտներ կատարեցին Յովհաննէս Թումանեանի «Կաթիլ մը մեղր» մանկական փիէսը, արժանանալով բուռն ծափահարութիւններու։ Աւագ դասարանի աշակերտները յաջորդաբար արտասանեցին հայրենիքին ու հայ լեզուին նուիրուած արտասանութիւններ։ Ի մասնաւորի հանդիսականները հաւնեցան Զէյթունցիներ երգը՝ որ կատարուեցաւ սրնգի ընկերակցութեամբ Սօֆիի կողմէ։ Ի դիմաց Ծնողական Մարմնի՝ ֆրանսերէն լեզուով ելոյթ ունեցաւ Տիկ. Մ. Ֆէրահեան եւ հայերէնով՝ Տիկ. Պաղտասարեան։

Ապա տեղի ունեցաւ նուէրներու բաշխում ուսուցչուհիներուն եւ անուշեղէններ՝ աշակերտներուն ու փոքրերուն։

ՈՍԿԻԱՆ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Քառասուն օր առաջ Ալֆորվիլի Հայ համայնքը կորսնցուց իր շրջանի ամէնէն ժրաջան ու նուիրեալ դէմքերէն մին, յանձին Ոսկիան Գալայճեանի։

Իրեն հետ իմ մտերմութիւնը սկսաւ 1979-ի գարնան, երբ օր մը մօտս գալով առաջարկեց ինծի մաս կազմել եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, որուն տարիներու նախագահն ու գանձապահը եղած էր ինք։ Քանի առաջարկողը ինք էր՝ չկրցայ մերժել, եւ միասին կազմեցինք անդամներու ցանկ մը, զոր յանձնեցինք Փարիզի մայր եկեղեցւոյ՝ վաւերացման համար։ Ցանկը ընդունուեցաւ առանց բացառութեան։ Ու այսօր, չորս տարիէ ի վեր կը կատարէինք մեզի վստահուած պարտականութիւնները, եկեղեցին հասցնելով լաւագոյն մակարդակի մը, ինչպէս էր երբեմն՝ 1958-ի շրջանին։

Ու այսպէս, գրեթէ միշտ, շաբաթը երկու - երեք անգամ հանդիպումներ կ'ունենայինք, մտածելով եկեղեցւոյ եւ Ս. Մեսրոպ կրթարանի յառաջդիմութեան եւ աւելի լաւ մատակարարման մասին, ջանալով պատրաստել այնպիսի անձեր, որոնք կարենային շարունակել գործը՝ որ ներկայիս լաւ հիմերու վրայ դրուած է։

Ոսկիան Գալայճեան եղած է նոյնպէս Ալֆորվիլի հայ մարզական միութեան (նախկին Հ.Մ.Ը.Մ.) նախագահ, պաշտօն մը՝ զոր վարած է 15 - 20 տարի։ Իր օրով ոտնագնդակի խումբը ունեցած է շատ լաւ խաղացողներ, որոնք փայլուն շրջան մը բոլորած են անցեալին եւ ձեռք ձգած մեծ յաջողութիւններ։

Ողբացեալ մեր բարեկամը 1930-ական թուականներուն մաս կազմած է նաեւ «Թիթեղեայ պարտէզ»ի, ուր շատ անգամներ թատերական ներկայացումներ կազմակերպուած են՝ դժուար պայմաններու մէջ։ Ոսկիան դերեր ալ ստանձնած է թատերախաղերու մէջ։ Անդամակցած է նաեւ հայկական այլ միութիւններու։

Ոսկիան Գալայճեան մէկն էր անոնցմէ, որ բնաւ չէր զլանար բարոյական եւ նիւթական իր աջակցութիւնը հայկական կամ հայանպաստ որեւէ ձեռնարկի։

Իր մահը բաց մը կը թողու Ալֆորվիլի Հայ համայնքի կեանքին մէջ։

Ցարգանք իր յիշատակին։

ԺԻՐԱՅՐ

Օրուան խօսնակը քարտուղարուհի Տիկ. Ռ. Տէրվիշեան որ փայլուն կերպով կատարեց ներկայացումները՝ պարզեց նաեւ վարժարանի տարեկան ծախքերը, որոնք կը բարձրանան 50.000 ֆրանքի։

Ժիրայր վարդապետի գնահատանքի փակման խօսքէն վերջ, խմբովին երգուած Հայր Մեր-ով աւարտուեցաւ այս շատ գեղեցիկ երեկոյթը։

ՍՐԲՈՒՀԻ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 5-ին, նշուած է Էջմիածնի կառուցման 1680-ամեակը։ Նոյն օրուան կը զուգադիպէր նաեւ եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 150-ամեակը։ Պատարագած է Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեան, Քարոզած է Շնորհք Պատրիարք, անդրադառնալով Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչի գործունէութեան եւ Ս. Էջմիածնի կառուցման։ Յաւարտ պատարագի, եկեղեցւոյ դէմի ծովահայեաց գրասարանի սրահին մէջ սարքուած է սիրոյ սեղան մը։ Հանդիսութիւնը վարած է Յակոբ Սվաճեան։ Խօսք առնելով Շնորհք Պատրիարք բացատրած է տօնախմբութեան նպատակը եւ գնահատած Գումգափուի պատմական եկեղեցւոյ մատակարարներու աշխատանքը։ Կարդացուած է Թաղական Խորհուրդի տարեկան տեղեկագիրը, որմէ կը պարզուի որ ծրագրուած է ձեռնարկել յարակից հաւաքոյթի սրահի մը շինութեան։

×

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱՅ Թերխանեան սրահին մէջ, Մայիս 28-ին, նշուած է Հայաստանի Հանրապետութեան 65-րդ տարեդարձը, ճաշով։ Բացումը կատարած եւ յայտագիրը վարած է Արսինէ Օշական։ Ուղերձներով հանդէս եկած են Հ. Օ. Մ.ի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Համազգայինի ներկայացուցիչները։ Բանախօսած է Սարգիս Զէյթլեան։ Հայ Դատին ի նպաստ եղած նուէրներէն գոյացած է 8.500 տոլար։

×

ՈՒՍՏԸՐԻ (Մեսեչուսեց) մէջ, Յունիս 8 - 11, գումարուած է Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան 50-րդ Պատգամաւորական ժողովը, որ զբաղած է դաստիարակչական, հայ դատի, կրթականներու, մարզական ծրագիրներու եւ այլ հարցերով։ Այս առթիւ ճաշ մը տրուած է Մարիոթ պանդոկին մէջ։

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Մայիս 21ին, տեղի ունեցած է Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան ճաշ - պարահանդէսը։ Ներկայ եղած են աւելի քան 300 հոգի։ Հանդիսութիւնը վարած է Վարչութեան ատենապետը՝ Վարանդ Դաւիթեան։ Տոհմիկ եւ արդիական պարերով ստեղծուած է խանդավառ մթնոլորտ մը, որուն մէջ դեր ունեցած են «Քնար» նուագախումբը եւ երգիչներ Յովիկ Գրիգորեան ու Արա Շահպազեան։

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ Կոմիտաս Երաժշտական Դպրոցի Հոլիվուտի եւ Մոնթեպելլոյի զոյգ մասնաճիւղերու աշակերտներու անդրանիկ հանդէսը տեղի ունեցած է

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

19-ամեայ Քրիսթին Պրոնիման (Թոռնիկը՝ ողբացեալ Պերճ Զաքըճեանի եւ Տիկին Զաքըճեանի) արդէն իսկ ցոյց տուած է արուեստագէտի հասուն տաղանդ մը, ինչպէս կը վկայէ Զուիցերիոյ Ժունեավ տը Մօրժը, այն ցուցահանդէսին առթիւ, որ տրուած է Էթուալի Սանթր տը լ'Ապիթայի մէջ։ Քրիսթին Պրոնիմանի մատիտով գծագրութիւնները մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած են, իրենց արդիական ոճով։ Հոկտեմբերին, արուեստագէտուհին կը մտնէ Լօզանի Գեղարուեստից վարժարանը (Պօ զ'Առ)։

Մայիս 12-ին, «Սթէյնուէյ Հոլ»ի մէջ։ Դպրոցին հիմնադիր - տնօրէնը եւ ջութակի դասատուն է փրոֆ. Յակոբ Սանտալճեան, Երեւանի Կոմիտաս Երաժըշտանոցի նախկին դասախօս։ Գործադրուած է երկու ժամուան յայտագիր մը, մասնակցութեամբ զանազան մակարդակներու հայ աշակերտներու, որոնք մեկնաբանած են առաւելաբար հայ երաժիշտներէ գործեր։ Մասնաւոր գնահատանքի արժանացած է, 12 - 16 տարեկան պատանիներով կազմուած քառեակը։

×

ՆՈՒՍԹԸՆԻ (Միացեալ - Նահանգներ) Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ կից Հայ Մշակոյթի սրահին մէջ, Մայիս 21-ին նշուած է Հ. Օ. Մ.ի հիմնադրութեան 73-րդ տարեդարձը։ Բացումը կատարած է Շաքէ Գիւզալ։ Խօսք առած են յանուն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փօլ Գիւզալ (անգլերէն) եւ յանուն Հ. Յ. Դ. «Սերոբ Աղբիւր» կոմիտէի Վրոյր Ֆրանգեան, դրուատելով Հ. Օ. Մ.ի դերը եւ տեղւոյն «Շողեր» մասնաճիւղի աշխատանքները։ Բանախօսած է Հ. Օ. Մ.ի Կեդր. Վարչութեան վարիչ - քարտուղար Արփի Պալեան։

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Ուիլշըր Իպէլ» սրահին մէջ, Յունիս 5-ին, տեղի ունեցած է Շաքէ Գազանճեանի երգահանդէսը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի։ Երգչուհին, դաշնակի ընկերակցութեամբ Արփինէ Փեհլիվանեանի, մեկնաբանած է հայերէն, սպաներէն, իտալերէն եւ անգլերէն երգեր։ Յայտագրի առաջին բաժինը բաղկացած է Ալ. Յարութիւնեանի, Վ. Կոտոյեանի, Դ. Ղազարեանի, Ա. Պատմագրեանի, Հ. Գասպարեանի, Գ. Մ. Ալէմշահի, Ա. Յովհաննիսեանի, Ա. Հեքիմեանի եւ Հ. Անասեանի գործերէն, իսկ երկրորդ բաժնին մեկնաբանուած են երգեր Կոմիտասէն, Կանաչեանէն եւ օտար երաժիշտներէ։

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Զ.

Տ Ո Ք Թ Ո Ր Ը

Եւ այդ մթին խաղաղութեան վրայ ըլլութեան (?) դանդաղ, հզօր, ահեղ շնչառութիւնը, հեռաւոր հեղ սլուրլին մը մերթ, թօքսարատառ ցաւատանջ հառաչանք մը երբեմն։

Ու երիտասարդը, որ քիչ անգամ գարնան մրափող դիշերներու խաւարչուտ ու խորունկ բանաստեղծութիւնը վայելելու մարմաջը ունեցած էր, այդ գիշերը երկարօրէն մնաց հոդ, մինչեւ կէս մէջքը պատուհանէն դուրս անսովոր ու անծանօթ հեշտութիւն մը արբենալով բնութեան այդ հեւացող մրափէն, որուն անբացատրելի խորհուրդը, հմայքը այնքան սերտօրէն, այնքան ուժգնօրէն կը հազորդուէր հիմա իր ալեկոծուած հոգիին։

Բայց ահա յանկարծ իր թափառայած ակնարկը կանգ առաւ մթութեան համապարփակ յատակին վրայ, լայնաբիր, անշարժ, երկու լոյսեր կը շողային հոն, յափշտակող ճառագայթումով մը, կարծես բնութեան աչուըները որ մէկէնիմէկ բացուէին ու իրեն նայէին։

Ան թօթուըւեցաւ, հեւաց, դողաց։

Ու հառաչանք մը ժայթքեց կուրծքէն։

- Աչուըներ···

×

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Քանի հեռանար այդ խորհրդաւոր տունէն, անոր մութ պերճանքը, խաղաղ ու ազնուական մթնոլորտը կը ճնշէին իր մատղաշ եւ դիւրավառ երեւակայութեանը վրայ։ Միտքը կուգար, յստակ գիծերով, մարմարապատ բակը ճերմակ եւ մաքուր. ձեղունէն կախուած մեծ ստեղնաւոր ջահը, զոր եկեղեցիներու մէջ միայն տեսած էր. լայն սանդուխը՝ նկարուն կապերտով մը ծածկուած, ուսկից վեր ելած էին այնքան զգուշութեամբ, դրան առջեւի դաւառացին իր լայն, կարմիր, ապուշ դէմքովը, նոր տարազին մէջ անճարակ կեցուածքով մը. թժիշկին սենեակը՝ այնքան պատկառելի ու խորհրդաւոր որքան աղօթատեղի մը. յետոյ վերջապէս տօքթորը, ա՛ն մանաւանդ հրապուրիչ, գթոտ, հոգածու, իր պլուզովը ու գդակովը։ Ի՜նչ սրտառուչ խանդով փարեր էր իր քանդուած մարմնին՝ անոր աւերումները զննելու, անոր քայքայումին պատճառները որոնելու համար։ Օ՛հ, այո՛, հի՛մա մանաւանդ կը զգար այդ փարումին ամբողջ խանդաղատալի հոգեբանութիւնը, անոր գեղեցիկ խարտեաշ գլուխին տենդոտ պտոյտը իր կուրծքին ու կռնակին վրայ, շնչասպառօրէն։ Միտքը կուգային տարփոտ գթալի նայուածքները զորս գողունի կերպով նետած էր իրեն։

Ու ի՜նչ անուշ, ու ի՜նչ ազուոր ու ինչ տպաւորիչ՝ դէմքը այդ երիտասարդ տօքթորին։ Գլխու ի՜նչ վեհ, հպարտ բռնուածք։ Շարժումներու ի՜նչ անբռնազբօս բնականութիւն։ Այդ բոլորը, հիմակ որ հեռի էր ինք անոնցմէ, կը խուժէր մտքին մէջ, այն թովանքը ստանալով զոր միայն անսահմանութիւնները կը թողուն ճախրասլաց երեւակայութիւններու վրայ։ Իր անփորձ, միամիտ պարմանուհիի կոյս հոգիին մէջ, դերբուկ սարերկներուն վրայէն քալած առենը մօրը հետ որ դժնդակ կերպով կը հեւար։ Սօֆի անդիմադրելի բաղձանք մը կ'ունենար զանելու նորէն այդ տունը, իրեն համար այդ անծանօթ բաներուն հմայքը վայելելու դարձեալ երկարօրէն···

- Մայրիկ, տօքթորին ե՞րբ պիտի երթանք նորէն, կը հարցունէր մօրը։

- Աղճի՛կս, նայինք ըսա՞ր պիտի ըլլաս սա ելածին վրայ, անոր կէօրէ կ'երթանք. կ'ըլլայ քի ալ հի՛չ պէտքը չես ունենար ու մենք ալ չենք երթար կլխուցաւ տար···

- Մայրիկ, ես մէկ անգամով չեմ աղէկնար, կարելի բան չէ, կը պատասխանէր Սօֆի գրեթէ դողալով այն տխուր պատահականութեան մտածումէն թէ ինք կրնար մէկ անգամով աղէկնալ ու տօքթորին տունը երթալու պէտքը նորէն չէր ներկայանար։

(Շար. 93)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ի ՅՈՒՇ ՏԱՐՕՆԻ ԱՐԻՒՆՈՏ ՎԱՐԴԱՎԱՌԻՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐ ՅԻՇԵՑԷ՛Ք

Հաւատքի, մշակոյթի եւ ազատագրութեան առաջնորդներն ու նահատակնե - րը՝ Մաշտոցէն վարդան Մամիկոնեան, Աղբիւր Սերոբէն Գէորգ Չաւուշ, Տարօնի եւ Հայութեան հերոսներն ու անանուն նահատակները, որոնց յիշատակին հոգե - հանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս կիրակի, Յուլիս 3, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

ՇԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի յանձնախումբը, կ'ողբայ իր անդամնե - րէն Նշան Մինասեանի մահը, եւ ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Այրի Տիկին Մինասեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է Ալֆոր - վիլի Ի. - Ժ - Ա եւ Փեթանքի մարզական միութենէն 1000 Ֆ. դպրոցին ծաղքերուն մասնակցութեան համար, Տէր եւ Տիկին Քէօսէեանէ 500 Ֆ., Տիկին Վերժին Վա - փուրճեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ներսէսեանէ 50 Ֆ., Այրի Տիկին Ազնիւ Մասլաճի մահուան առթիւ Ս. Մեսրոպ կրթարանը ստացած է շը - նորհակալութեամբ հետեւեալ նուէր - ները. - Այրի Տիկին Արաքսի Տէլլաճ - ճիանէ 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պերճ Մասլաք եւ զաւակներէ 250 Ֆ., Պ. Կարօ Մասլաքէ 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ներսէսեանէ 100 Ֆ.:

×

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը շը - նորհակալութեամբ ստացած է.. Ովսաննա Կէօշլեանի մահուան առթիւ 100-ական ֆրանք Տէր եւ Տիկին Մինաս Դարբին - եանէ, Տէր եւ Տիկին Ազատ Օհաննէսեանէ, Տիկին Շաքէ Թաշճեանէ, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Փափազեանէ, Իսահակ քհնյ. Հեքիմեանէ 100 Ֆ. Խորէն Գարակէօզ - եանի մահուան առթիւ: Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը 200 Ֆ. նուիրած է Հայ Դատի Խորէն Գարակէօզեանի մահ - ւան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պա - րահանդէսը՝

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Երանուհի Օհանեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի կը նուիրեն. -

Տիկին Պերճուհի Սիրաքեան - Թէրզեան 200 Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան վարժա - րանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՆԻՍ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Նիսի եւ Շրջակայից Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ հովիւր հովիւ՝

ՏԱՐՕՆ ԾԱՅՐ. ՎՐԴ. ՃԻՐԷՃԵԱՆԻ

Կուսակրօն քահանայական աստիճանի ստացման 20-ամեակի եւ «ԳԵՂԱՐԴ» թերթիս հրատարակութեան 10-ամեակի առիթով՝ Կիրակի, Յուլիս 10, նախագահութեամբ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

որ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

×

ՀԱՄԵՐԳ՝ ԴԱՒԻԹ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

կողմէ, դաշնակի ընկերակցութեամբ՝

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԻՐԱՆՈՍԵԱՆԻ

Շաբաթ, Յուլիս 9, ժամը 17.30ին, Սալ Արտիստիկի մէջ, 21 Պուլվ. Տիւպուշաժ, Նիս, հովանաւորութեամբ եկեղեցւոյ Կրօնական ընկերակցութեան եւ Նիսի Հայ համայնքիս ուժ ազգային կազմակերպութեանց:

Պատարագի աւարտին՝ ժողովրդա - կան հացկերոյթ:

RESTAURANT

"Chez les Tziganes Ivanovitch"

7, rue de Chéroy

(derrière le théâtre Hébertot)

75017 PARIS

Tél. : 522. 58. 07

sur réservation

ԱՐՑԱԽԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր այն բաժա - նորդները, որոնք կը փափաքին հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ կատարել (նուազոյն երեք շաբթուան համար) պարտին դիմել վարչութեան մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ եւ 15 Ֆր. դրոշմաթուղթ կցել իրենց դիմումին:

Թղթատարի անկանոնութեան հետեւանքով, հասցէի փոփոխութիւն չընդուն - ուիր Իտալիոյ համար:

Բոլոր դիմումները պէտք է գրաւոր ըլլան: Նկատի չեն առնուիր հասցէի առժամեայ (արձակուրդի) փոփոխութիւն մեր այն բաժանորդներուն համար, որոնք առկախ հաշիւ ունին:

Հարկ է անպայման երկու հասցէներն ալ տալ՝ ընթացիկը եւ նորը:

Շնորհակալութեամբ
«ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութիւն

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

CENTRE CULTUREL ST. GREGOIRE DE NAREG
38, Route de Collonges - St. Cyr au Mont-d'Or
Tél. : 847. 28. 65

Լիոնի Նարեկեան վարժարանի տնօրէնութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր գիշերօթիկ վարժարանը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 8-ին, ծնողքները պարտին Օգոստոս ամսոյն 1-էն սկսեալ, արձանագրել տալ իրենց զաւակները:

Ցաւելեալ լուսաբանութիւններու համար դիմել տնօրէնութեան:

Հեռաձայն. - 847 - 28 - 65

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ փարիզեան շրջանի իր մասնաճիւղերու նա - խաձեռնութեամբ, պարահանդէս, հա - մագաղութային ժողովին առթիւ՝

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ:

Ժորժ Ե.ի մէջ:

DISCOS FOUS

DE

l'UGAB - Jeunes

TOUS LES SAMEDIS DE

JUILLET

les 2 9 16 23 30

à partir de 22 heures.

attractions surprises

Participation aux frais : membre..........35 F.
non membre.....50 F.

TENUE CORRECTE EXIGEE

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
Tél .: 227. 12. 26
(Métro: Courcelles)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1983 - 1984 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը կատարուին ամէն օր Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12:

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօքառով:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES
ET SECONDAIRES DU Ier CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION

1, Bld. du Nord LE RAINCY, Tél. 381. 01. 72

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

- ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ -

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գին 80 Ֆր. Թղթատարի Ծախքով 88Ֆր. 50

ԴԻՄԵԼ .-

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS

կամ՝

«ՅԱՌԱՋ»

LA CAPPADOCE

RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE

SAUF LUNDI

tous les soirs
au piano le chanteur arménien
ARSEN

chanteur tzigane MINAS — groupe de danse FOLKLORIQUE

danse orientale avec AÏDA

HARRIS LASCARIS — Bouzouki MICAELIS

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

RESERVATION
tél. 375.05.30

OPTIMA TOURS

organise à l'occasion de la Bénédiction du SOURP MURON un voyage pour :

LE FOYER CULTUREL ARMENIEN DE NICE
189, boulevard de la Madeleine, 06000 NICE

DEPART DIRECT DE NICE sur EREVAN
(avec 76 personnes réunies)

du 23 SEPTEMBRE au 6 OCTOBRE

3 formules sont proposées

1ère formule ARMENIE — Prix NICE/NICE 5 960 F
2ème formule ARMENIE - GEORGIE — Prix NICE/NICE 6 260 F
3ème formule ARMENIE - GEORGIE - SOTCHI — Prix NICE/NICE 6 410 F

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

A PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 Paris
tél. (1) 742 - 10 - 35

A CANNES
Mme Régine DJEVISIAN
Résidence Le Marly
104, La Croisette
06400 Cannes
tél. (93) 43 - 79 - 08

A NICE
M. Arthur IKEDJIAN
29, av. St. Augustin
06200 Nice
tél. (93) 83 - 35 - 03
ou 88 - 76 - 08

Lic. A 130

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
2
SAMEDI
2 JUILLET
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.471 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.471

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒՆԻՍ 24 - 28)

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՕՐ ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ ԾՆՆԴԱՎԱՅՐԸ

Ամէն տարի Յունիսին՝ Պարոյր Սեւակի ծննդեան օրը, ժողովուրդը այցի կ'երթայ իր սիրած բանաստեղծին ծննդավայր գիւղը եւ կը հաղորդուի անոր բանաստեղծութիւններու հմայքով. այս առթիւ կը խօսուի նաեւ հայ բանաստեղծութեան ներկայի եւ ապագայի մասին, օրը վերածելով բանաստեղծութեան աւանդական տօնի: Այս տարի ալ Սեւակի ծննդավայր Արարատի շրջանի Սովետաշէն գիւղը հաւաքուած են բազմաթիւ երկրպագուներ, բանաստեղծներ, արձակագիրներ: Բանաստեղծին մշակած այգիին մէջ հնչած է ժապաւէնի առնուած Պարոյր Սեւակի ձայնը: Խօսք առնելով Վահագն Դաւթեան ըսած է. «Մի քանի տարի է արդէն, ինչ մենք յանխեան այս նոյն օրը հաւաքւում ենք այստեղ՝ հայկական այս սքանչելի գիւղում Պարոյր Սեւակի ծննդավայրում, կատարելու հայ բանաստեղծութեան տօնը... Հայ բանաստեղծութիւնը հայ ժողովրդի ազնուութեան վկայականն է, ասել է ռուս նշանաւոր բանաստեղծ Վալէրի Բրիւսովը: Այդ վկայականը նա ստացել է Գողթան երգերի ադամանդեայ հարըստութեան հետ: Այդ վկայականը նա ստացել է Մեսրոպ Մաշտոցի առաջին գրաւոր բանաստեղծութիւններով: Այդ վկայականի վրայ իր հանճարի վաւերացնող կնիքն է դրել միջնադարի մեծ տեսանողը՝ Գրիգոր Նարեկացին: Այդ վկայականի տակ կան Քուչակի ու Սայաթ Նովայի, Դուրեանի ու Թումանեանի, Իսահակեանի ու Սիամանթօյի, Վարուժանի ու Տէրեանի, Մեծարենցի ու Չարենցի ստորագրութիւնները: Այդ վկայականի տակ վերջինը Պարոյր Սեւակի ստորագրութիւնն է: Բայց հայ բանաստեղծութիւնը հայ ժողովրդի ոչ միայն ազնուութեան, այլեւ ապրելու, գոյատեւելու վկայականն է, քանի որ բանաստեղծութիւնն այլ բան չէ, քան տըւեալ ժողովրդի ոգին: Եւ հայ ժողովուրդը դարեր շարունակ մեծեր է ծնել՝ սընելու ու զօրացնելու այդ ոգին: Եւ հիմա, երբ մենք ժամանակների հեռուից նայում ենք ամբողջ հայ բազմադարեան բանաստեղծութեան, չենք կարող չնկատել, որ նա ամէնից առաջ եւ ամէն ինչից աւելի լուսերգութիւն է եղել, ամենամռայլ դարերում անգամ թաթախուել է յոյսի ու հաւատի լոյսով ... Յոյսի այդ մեծ հաւատը հայ ժողովրդի հոգեբանութեան ու կենսա - փիլիսոփայութեան ամենաբնորոշ գծերից է եղել եւ նրա կենսունակութեան ամենազօրեղ ակունքներից: Յոյսի ու հաւատի այդ լոյսը դարերից ձգուելով, եկել հասել էր մեր նորագոյն մեծերին՝ Թումանեանին ու Մարտիրոս Սարեանին, Չարենցին ու Արամ Խաչատրեանին: Եւ պատահական չէ, որ Պարոյր Սեւակի վերջին մատեանը հէնց «Եղիցի լոյս» վերնագիրն է կրում»: Ապա արտասանուած են Պարոյր Սեւակի քերթուածներէն. Սիլվա Իւզբաշեան կարդացած է Վարդգէս Պետրոսեանի՝ Սեւակի նուիրուած «Բանաստեղծն ու Տիգրանիկը» պատմուածքը: Երիտասարդ բանաստեղծներ կարդացած են իրենց քերթուածները:

×

ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

Երեւանի մէջ մեծ տպաքանակով լոյս տեսած է Վիլհելմ Հաուֆի հէքեաթներէն եւ պատմուածքներէն հաւաքածոյ մը՝ հայերէն: Գերմանական գրականութեան հանդէպ հետաքրքրութիւնը մեծ է Հայաստանի մէջ, ուր երախաներ ձեռքէ ձեռք կը խլեն Գրիմ եղբայրներու հէքեաթները, իսկ չափահասները՝ Կէօթէի, Շիլլէրի, Լէսինկի, Քլայսթի եւ այլոց գործերը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՆՈՒԶԻ մէջ է, երազային ապարանքի մը ներքնայարկը, որ Արաֆաթ հաւաքած է իր հաւատարիմները, փորձելու համար «կարկտել» ինչ որ կարելի է, միասնականութեան պատկեր մը տալու համար պաղեստինեան ճակատին: 12 են, նման առաքեալներուն, անոնք որ պատասխանած են Արաֆաթի հրաւէրին, գործադիրի այս նիստին համար, մնացեալ երկուքը՝ լիբիամէտ հրամանատարութիւնը, զոր կը ղեկավարէ Ժեպրիլ եւ անշուշտ սուրիամէտ Սայքան չեն մասնակցիր: Միւս կողմէ, Պեքաայի մէջ հրադադար մը ստորագրուած է պաղեստինեան հակամարտ կողմերուն միջեւ:

ՔԱՏԱՖԻ հարցազրոյցի մը մէջ «Մաթէն»ի, կը յայտարարէ թէ լիբիացի ոչ մէկ զինուոր կայ Չատի մէջ: Եթէ արդիական զէնքեր կան ռազմադաշտին վրայ, Ֆրանսայի զէնքերն են եւ, կ'աւելցնէ Լիբիոյ ղեկավարը, որեւէ օտար միջամտութիւն Չատի մէջ՝ Լիբիոյ դէմ պատերազմական արարք պիտի նըկատուի: Ըստ Քատաֆիի ցեղախումբերու ներքին բախումներ են որ կը կատարուին Չատի մէջ եւ անոնք որոնք կը մեղադրեն Լիբիան, իր միջամտութեան համար, իրենց համար պատրուակ կը փնտռեն միջամտելու: Ասոնց շարքին Քատաֆի կը թուէ՝ Միացեալ-Նահանգները եւ իր գործակալները (Եգիպտոս, Սուտան, Զայիր գլխաւորաբար): Գալով Ֆրանսայի, սխալ կը գործէ զէնք ղրկելով Չատ եւ այդ ձեւով մասնակցելու քաղաքացիական պատերազմին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ (Իւ-Տէ-Էֆ եւ ՀՀՀ) միացեալ ճակատ պիտի չպարզէ եւրոպական խորհրդարանական ընտրութիւններուն համար (1984, Յունիս), որովհետեւ Իւ-Տէ-Էֆ-ը թակարդ մը կը նկատէր Շիրաքի առաջարկը եւ ձեւ մը կը փնտռէր բաժնուելու անոնց ամուսնալուծուելու: Պատրուակած է իր «եւրոպական կոչումը», առանձին ցանկ ներկայացնելու համար, մինչդեռ վախը այն էր որ Շիրաք կը յաջողի «միացնող»ի իր երազը, գլուխն անցնելով ամբողջ ընդդիմութեան:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ իշխանութիւնները տեղեկացուցած են Հապիպի եւ իր գլխաւորած ամերիկեան պատուիրակութեան, որ բոլորովին կը մերժեն իսրայէլեան ուժերու «մասնակի քաշուիլը»: Չեն ուզեր խօսիլ իսկ այդ մասին: Կը խօսին միայն ամբողջական քաշուելու մասին կամ՝ առաջին պարպումի մը:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

«ՍԱՀԱԿԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՅՈՅՑԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Յունիս 23-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ անցեալ տարի՝ Սեպտեմբեր 30-ին, «Սահակեան» վարժարանի ցոյցին ձերբակալուած եւ բանտարկուած երկու հայ երիտասարդները՝ Սերժ Թիլիմեան եւ Աբրահամ Աբրահամեան ազատ արձակուած են: Ծանօթ է, որ ձերբակալուած 21 երիտասարդներէն 19-ը ազատ արձակուած էին Դեկտեմբեր 8-ին՝ երաշխաւորագիրով (տես «Յառաջ» 1982, Դեկտեմբեր 25 / 26-ի թիւ):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐԸ

×

Բ. (*)

Դժուար է գտնել, եթէ ոչ անկարելի, ուրիշ հաւաքականութիւն մըն ալ, որ իր մշակոյթին առաջին հիմնադիրները «Թարգմանիչ» կոչէ: Ես մեծ խորհուրդ մը կը գտնեմ այս յորջորջումին մէջ, հաւատալով որ թարգմանչական աշխատանքը միշտ առաջին մոմն է որ կը լուսաւորէ ու պէտք է լուսաւորէ մշակութային ամէն աշխատանք: Երբ Մեսրոպ Մաշտոց կը գտնէր Հայոց Տառերը, եւ երբ անոր աշակերտները կը սկսէին գործածել այդ նորագիւտ տառերը, բացարձակ զերոյէն է որ ճամբայ կ'ելլէին անոնք: Եւ ի՞նչ էր այն առաջին լուման, զոր անոնք պիտի ուզէին նետել Հայոց մշակոյթի գանձանակէն ներս: Թարգմանութիւն մը Աւետարանի հայերէն թարգմանութիւնը: Իրականութեան մէջ ոչ թէ լումայ մը, այլ ամբողջ հարստութիւն մը:

Այսօր դժուար է երեւակայել, թէ այդ շրջանի պայմաններուն մէջ սպառիչ ու համբերատար, կոթողային եւ ուշագրաւ ինչպիսի աշխատանք մը անհրաժեշտ էր գլուխ հանելու համար այդքան լայնածաւալ ու պատասխանատու թարգմանութիւն մը: Բայց այդ թարգմանութիւնը կատարուեցաւ յաջողապէս: Անոր յաջորդեցին ուրիշ թարգմանութիւններ: Շրջանի եկեղեցական ու մշակութային բազմաթիւ գիրքեր փոխադրուեցան մեր լեզուին: Ճիշդ է որ Մաշտոց եւ իր աշակերտները ինքնուրոյն հեղինակութիւններ ալ գրի առին, սակայն շրջանի մեծ շարժումը թարգմանչական շարժում էր եւ այդ շարժումով էր որ գանձարանին մէջ կը նետուէին առաջին հարստութիւնները մեր նորաստեղծ մշակոյթին: Այդ շարժումով էր որ առաջին կարեւոր ու իմաստուն քայլը կը նետուէր օտար մշակոյթները մեզի բերելու, փոխանակ մերը՝ դէպի օտար մշակոյթներ երթալու:

Երբեմն կարելի է յանձնուիլ այն սխալ մտածումին, թէ հաւաքականութիւն մը այնքան աւելի հարուստ է, որքան աւելի շատ են իր զաւակները որոնք բազմաթիւ լեզուներ գիտնալով, ի վիճակի են հետեւելու օտար մշակութային շարժումներու: Հիմնովին սխալ: Անտարակոյս օտար լեզուներու ճանաչումը ոչ միայն գովելի է, այլ նաեւ պայման: Ջուրը իր ակէն խմելու կարելիութիւնը՝ ունի իր օգտաշատ ու խանդավառիչ կողմերը: Սակայն այս բոլորը հաւաքականութեան մը մշակութային մակարդակին մասին գաղափար չեն կրնար տալ: Հաւաքականութիւն մը իրականութեան մէջ այնքան աւելի հարուստ պէտք է նկատուի, որքան առատօրէն ունի իր լեզուին թարգմանուած օտար մշակութային գործեր:

Ութսուն, եօթանասուն, վաթսուն տարի առաջ մեր հեղինակները հարիւրաւոր գիրքեր հրապարակ կը հանէին: Ունէինք բանաստեղծութեան, արձակ գրականութեան, թատերական ստուար աշխատանք: Բայց մեր լեզուին մէջ կրնայինք կարդալ նաեւ Լամարթինը, Վիքթոր Հիւկօ, Շէյքսփիրը, Աղեքսանտր Տիւման, Բէչատ Նուրին եւ դեռ անհամար օտար հեղինակներ: Տղաքն անգամ իրենց տրամադրութեան տակ ունէին Արսէն Լիւփէնի ու Նաթ Փինքէրթոնի ոստիկանական արկածախնդրութիւնները:

Այսօր եթէ մէկ տարուան ընթացքին գրական ու մշակութային հարիւր գոհարներ հրատարակուին մեր իրականութեան մէջ եւ ատոր փոխարէն եթէ այլեւս մեր լեզուով չկարենանք կարդալ Շէյքսփիր մը, Սարոյեան մը, Ճօն Շթայնպէք մը, կը նշանակէ թէ մշակութային գետնի վրայ շատ աղքատ ենք բաղդատմամբ 80, 60 տարի առաջուան շրջանին: Այսօր եթէ մեր բոլոր երիտասարդները անխտիր երկու օտար լեզու գիտնան, եւ Շէյքսփիրի գործերը անգլերէն, Ժան Փոլ Սարթրի գործերը Ֆրանսերէն կարդան ջուրի պէս, եւ ատոր փոխարէն ամբողջ տասնամեակի մը ընթացքին մէկ հատ իսկ թարգմանչական գործի մը հրատարակութիւնը չտեսնենք մեր չուրջ, այդ կը նշանակէ թէ ահաւոր նահանջ մը արձանագրած ենք մեր մեծանուն թարգմանիչներէն ասդին...:

×

Այսօր, Թարգմանչաց Տօնի օրով, մեր միտքը անգամ մը եւս երախտագիտութեամբ կը շոյէ ուրեմն Սահակ-Մեսրոպներու թանկագին յիշատակը, ու կ'անդրադառնանք որ աւելի քան երբեք պէտք ունինք նոր թարգմանիչներու:

Բայց ի՞նչ պիտի ընէին այդ նոր թարգմանիչները: Միայն օտար գործե՞ր պիտի շարունակէին չահեցնել մեր գանձարանին: Աւա՛ղ, այդ թարգմանիչները միեւնոյն ժամանակ պիտի ստիպուին հայու մը գործը թարգմանել ուրիշ հայու մը:

Ռ. Հ.

(*) Ա.ը տես «Յառաջ» Յունիս 28

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Նախ քան Յունիս 28-ի մրցումը Նեֆթչիի հետ (տե՛ս «Յառաջ» Յուլիս 1), Յունիս 24-ին, «Արարատ» Թիֆլիսի մէջ ալ պարտութիւն մը կրած էր, այս անգամ՝ տեղւոյն Դինամոյէն: Յաժմ, «Արարատ» ունեցած է 16 խաղ, որոնցմէ 7-ին՝ յաղթած է (սկիզբը մինչեւ իսկ գլուխը կը գտնուէր դասաւորման), մէկ մրցումի արդիւնքը հաւասար եղած է, իսկ վերջին, Յունիս 28-ի Նեֆթչիի հետ հանդիպումով, ութերորդ պարտութիւնն է, զոր կը կրէ:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք Եւ Արուեստ»ի նոր (74-րդ) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.-

Երէկ, դէմքեր ու դէպքեր
ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նօթեր՝ Վ. Օշականի մասին
ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

Rouben Melik
Luc Bérimont

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ - Ա.

—×—

Ռոպէր Հատտէճեան լրագրող է՝ ամբողջական իմաստով: Այսինքն՝ հրապարակագիր, խմբագիր: Արդարեւ տասնեակ տարիներէ ի վեր կը վարէ Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթին խմբագրութիւնը, նուիրումով եւ ճեռնհասութեամբ: Զգտելով, որ տուեալ բեմը պարզ լրատուութեան սահմաններէն դուրս ելլելով, դառնայ նոյնպէս գրական հանդիսարան մը: Տեսակ մը «պատուհան» պոլսահայ միտքին եւ սրտին արտայայտութեան: Պարզ է պատկերը յատկապէս շրջանի մը եւ շրջագիծի մը դիմագիծին բացայայտումին, բնականաբար, ըՍփիւռքի այլ շրջաններու եւ հայրենի դրականութեանց, նաեւ՝ իմացական ոլորտներուն ստուերագծումներուն:

Օրաթերթին գրական էջերը, - թիւերը, - այս առաջադրութեան փաստանկարը կը ցոլացնեն:

(Հոս, այս տողերուն մէջ, անշուշտ, «Մարմարա»ի արժեւորումը չէ, որ կը փորձենք կատարել: Այլ նիւթ, Սփիւռքի հայ մամուլին դիմագիծին սահմանումին ուղղութեամբ):

Կարեւոր կը նկատենք սակայն մատնանշել, թէ անձեր՝ Պոլիս թէ այլուր, իրենց անձնական դրոշմը կը յաջողին դետեղել հայ մամուլին վրայ, նախասիրութիւններու եւ արժէքներ ճշդելու ու հրապարակ հանելու նախաձեռնութեամբ: Ընդհանրապէս ճշգրիտ դատումներով, սահմանումներով:

Այս ճիգը կը մնայ օրինակելի եւ գնահատելի, քանի կը միտի մտաւոր եւ հոգեւոր հանդերձանքով պարուրել արտայայտութեան սահմանուած բեմ մը, - օրաթերթ, պարբերաթերթ թէ այլ:

Ըսել կ'ուզենք, թէ լրագրող ու պատասխանատու խմբագիր հիմնական դեր կը կատարեն դիմագիծի մը արտայայտութեան ուղղութեամբ, մեր հրապարակագրական էջերուն մէջ: Ուրեմն՝ նախ եւ առաջ մամուլ:

Ռոպէր Հատտէճեան, իրաւամբ, առնցմէ մէկը կը նկատուի:

Յուշատետրի (Ա. հատոր) հեղինակը տասնամեակներէ ի վեր երեւոյթներ եւ անցուդարձեր, առ հասարակ հայ կեանքին հայող, խմբագրատան մը սեղանէն դիտուած, կ'արձանագրէ խոդարկու-վերլուծողի մը գրիչով: Այս «գիծը» արդէն, իբրեւ հետաքրքրութիւններու եւ սեւեռումներու արտայայտութիւն, երեւան կ'ելլէն «Բառասխալ», «Օրագրիս տասնըհինգ էջերը», հատորներուն մէջ, պատմուածք - նկարագրութիւններ:

Ռոպէր Հատտէճեան կը մնայ միշտ մտաւորական լրագրողը: Ան կը յաջողի առօրեայ ընթացիկ վիճակներ պատկերացնել, հոգեբանութիւններ եւ հոգեխառնութիւններ ցայտուն դարձնել: Մասնաւորաբար դիմագծումներու եւ խորհրդածութիւններու ու դատումներու ճամբով:

Եւ, ինչպէս ըսինք, առհասարակ մեր առօրեային հայող:

«Յուշատետր»ի առաջին հատորը կը բովանդակէ «Մարմարա»ի ամէնօրեայ սիւնակի մը շրջանակին մէջ լոյս տեսած անոր համանուն խորագիրը կրող յօդուածները՝ ծանօթ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն:

Շարքը կը շարունակուի նոյն թափով եւ ինչպէս միշտ նպատակ ունենալով, անձնական ապրումներու կողքին եւ ասոնց առընթեր վրձինել ըմբռնումներ, պատկերացնել կեցուածքներ, ի յայտ բերել մտայնութիւններ, պարզել երեւոյթներ:

Ոճով եւ լեզուով մը, որոնք կը մնան պարզ, դիւրասահ եւ ըմբռնելի օրաթերթին ընթերցողներուն համար:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԺԱՆ ԳԱՋԱՆՃԵԱՆԻ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

«Ֆուրսթէնպէրկ» ցուցասրահին մէջ ներկայիս հանրութեան կը ներկայացուին Գազանճեանի վերջին երկու տարիներու ընթացքին իրագործած պաստառները: Պաստառներ՝ որոնց ոճը հիմնականապէս չի տարբերիր վերջին տասնամեակի իր ոճէն (որուն մասին կարելի է գաղափար մը կազմել իր յետ - 1970-ական թուականներու ճաթոլոկէն), եւ որ սակայն կ'արձանագրէ մանր յառաջացումներ, բարելաւումներ ու փոքր նոր յղացքներ:

Վտանգը կայ արուեստագէտ մը թերագնահատելու, երբ կ'ըսենք որ «մեծ նորութիւն» մը չկայ իր կատարած գործին մէջ: Պէտք է գիտակցիլ այս վտանգին, որովհետեւ մեր օրերուն, մանաւա՛նդ օտար մամուլի, բայց յաճախ նաեւ հա՛յ մամուլի սիւնակներուն մէջ կը հանդիպինք «նորութիւն մը չի բերեր» հաստատումին, որ այլեւս ամբաստանագրային բնոյթ կը կրէ: «Նոր»ի մը արտադրութեան պատասխանատուութիւնը, եթէ արուեստագէտ մը խորապէս զգայ զայն, կրնայ նոյնքա՛ն ճնշիչ ըլլալ, որքան էր հինը կրկնելու պարտականութիւնը, անցեալի որոշ շրջաններուն, օրինակ՝ 1850 - 1870-ի տասնամեակներուն, ֆրանսական պաշտօնական արուեստի մէջ:

Գազանճեան հասուն արուեստագէտ մըն է: Կը տիրապետէ իր ոճին, աւելի ճիշդ՝ մի քանի ոճերու, որոնց բոլորին հասարակաց եզրը կարելի է փնտռել Սալվատոր Տալիի գործին մէջ, - տիրապետութիւն՝ գծի, ձեւի, եւ ընդունում՝ դեր - իրապաշտութեան կամ սիւր - ռէալիզմի սկզբունքներու, գոնէ այնպէս ինչպէս որ անոնք մարմնացում մը գտան 1920-ական ու 1930-ական թուականներու կերպարուեստին մէջ: Յաւելեալ, Գազանճեան երբեմն կը ցուցաբերէ յղացքի որոշ յանդգնութիւն մը, եւ տեսողական հիւմըր մը: Ասո՛նք են իր գործին առաքինութիւնները, եւ զանոնք կարելի է իրագործուած տեսնել պաստառներու մի քանի շարքերու մէջ:

«Շարքեր» կ'ըսեմ՝ որովհետեւ Գազանճեանի պաստառները կը կրեն թէ ոբոնումի հետքեր, թէ՛ ալ (փնտռուածի զանուելէն ետք) քիչ մը մեքենայական ու զանգուածային արտադրութեան հետքեր: Օրինակ՝ անգեղջիւրներու շարքը կը պարունակէ մի քանի խիկապէ՛ս տպաւորիչ պաստառներ կամ փորագրութիւններ, որոնց գիծն ու տինամիզմը կը սեւեռեն դիտողին ուշադրութիւնը, ի հիմէ զանգուածային ու մարմնեղ ներկայութիւններու վրայ: Նոյն շարքը կը պարունակէ նկարներ՝ ուր անգեղջիւր - քաղաք տեսողական կապերը ոչինչ կը պարտադրեն՝ դաժանօրէն, կամ կը թելադրեն՝ նրբօրէն: Լաւ իրագործուած պաստառներու եւ քիչ մը մեքենայաբար կրկնուած տարբերակներու գոյութիւնը կը յիշեցնէ որոշ գծագէտներու գործը, ուր կան հոյակապ քերթուածներ եւ գրութիւններ, ապա՝ յետ - գրութեան կամ սեւագրութեան բնոյթ ունեցող տարբերակներ, որոնք ոչինչ կ'աւելցնեն կարեւոր գործերու ներկայացուցած վաստակին: Նման իրավիճակ անխուսափելի է, ապրող, աշխատող, արտադրող արուեստագէտի մը համար: Գազանճեանի այս ցուցահանդէսին մէջ կան բազմաթիւ (չեշտենք, մօտ տասնեա՛կ մը) շատ լաւ պաստառներ եւ մի քանի կռավիւր - փորագրութիւններ, որոնք հասուն արուեստագէտի մը ձեւի, ոճի, գոյնի եւ յղացքի տիրապետութեան փաստը կուտան, ու կ'արձանագրեն փոքր այլ նշանակալից քայլեր, արդէն հաստատուած ոճի մը պարփակէն ներս: Ռնգեղջիւրներ, մսեղ կիներ, երկրաչափական բարձր, ուղղաձիգ այլ նաեւ ինքնապարտադրող ձեւեր, անոնք բոլորն ալ ներկայ են իբրեւ դիտողին ակնարկը ձերբակալող զանգուած: Ներկայ են նաեւ իրենց տարբերակները, ինչպէս ըսի, իբրեւ «յետ - գրութիւն»: (Ես սիրեցի, օրինակ, թիւ 4, թիւ 39 եւ թիւ 44 պաստառները):

Միշտ պէտք է յիշել որ արուեստի մէջ արդէն - իրագործուած ոճի մը եւ յղացքի մը աշխարհը թէ՛ պեղելի, կատարելագործուած նորութիւններ արտադրող «մեքենայ» մըն է, թէ՛ ալ բան մըոր կարողականութիւնը ունի բանտի կամ բանտարկող «ուլթին»ի եւ առօրեայի վերածուելու: Գազանճեանի այս ցուցահանդէսը, ուր հաւասարակշռուած կարելի է տեսնել քիչ մը յանդուգն, քիչ մը շատ - կոկիկին մօտ, ենթադրել կուտայ որ կարող ու հասուն արուեստագէտ մը դարձակէտի մը առջեւ կը գտնուի, վտանգի մը, ինչպէս նաեւ խոստումի մը առջեւ: Կասկածելի է որ ասկէ ետք, այս ոճի ու տեսողական յղացքի արտադրադաշտին մէջ պիտի կարենայ փրկուիլ լճացումէ: Յոյսս այն է, որ ան պիտի փշրէ ապահովին ցանկապատները, պիտի հետապնդէ տեսողական նոր ցանկութիւններ: Իսկ թելադրութիւնս արուեստով լրջօրէն հետաքրքրուողին, անվարան է, - կ'արժէ տեսնել Գազանճեանի գործերուն ցուցահանդէսը, Կալըրի Ֆուրսթէնպէրկի մէջ, 8 րիւ Ժագոպ:

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՎԱԼԷՐԻ ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ

Բիչ մը աւելի քան երկու տարի առաջ էր, երբ Ժիսքար կը պարտուէր: Անակնկալ մը շատ - շատերու համար, բայց շատ աւելի մեծ անակնկալ մը իրեն համար որ բացարձակապէս վստահ իր վերընտրութեան՝ կը հեռանար յուսախաբ եւ ընկճուած: Իր մտերիմներն ու գործակիցները կը պատմեն թէ այդ օրերուն, պարտուած նախագահը, լքուած ու գունաթափած, փլուզումի եզրին հասած կը թուէր. բայց մարդը գերզգայուն ըլլալով հանդերձ, քաղաքական կատարելագործուած մեքենայ մըն է, իր բացառիկ միտքն ու ճկունութիւնը շուտով վերահաստատեցին իր հաւասարակշռութիւնը, եւ գործի լծուեցաւ հակառակ իր կուսակցութեան պարագլուխներու չկամութեան, եւ նոյնիսկ քօղարկուած թշնամութեան, որոնք զինքը պատասխանատու կը նկատէին, այս անսպասելի պար-

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՔԱՌՈՐԴ-ՀԱՅԸ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

ՎԱՆՔ ՀԱՅՈՑ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ

Մօտեցաւ ապա մեր խումբին ու ձայնով մը որ հազիւ լսելի կ'ըլլար՝ հարցուց հայերէն լեզուով:

- Կարելի՞ այցելել. ես հայ, Լեհաստան...

Շփոթած՝ անակնկալ այս յայտնութենէն, պահ մը նայեցանք իրարու, ու վայրկեան մը վերջ, կարծես լռելեայն տրուած որոշումով մը, բոլորս միասին առաջնորդեցինք զինք ներս:

Մայր Տաճարի մուտքին, օտար այս գինուորը որ կ'ըսէր թէ հայ էր, կամացուկ մը վար առաւ դտակը գլուխէն, ծալեց երկուքի ու տեղաւորեց զայն անութին տակ անպէտ առարկայի մը պէս, ու հազիւ ներս մտած՝ ինկաւ ծունկի խաչակնքեց մի քանի անգամ ու մնաց այդ դիրքին մէջ, աչքերը փակ, բաւական ատեն:

Մենք քայլ մը անդին կանգնած, այնքան տարիներ վերջ, այդ Տաճարին պատերուն տակ մեծցած, առաջին անգամ ըլլալով զգացինք կարծես խորհրդաւորութիւնը պարապ ու լուռ աղօթավայրին:

Քիչ վերջ երբ դուրս ելանք կխաստուեր Տաճարէն, Մեծ Բակը կը յորդէր արեւով: Վազվզող փոքրիկներուն աղմուկն ու հոս հոն հաւաքուած կիներուն ներկայութիւնը լեցուցած էին Բակը ամբողջ: Տարօրինակ փայլ մը առին անծանօթ զինուորին աչքերը, երբ ըսինք թէ հայ էին այնտեղ երեւցողները բոլորն ալ: Յայտնի էր որ կ'ուզէր խօսիլ, բացատրել, արտայայտուիլ, բայց կը տառապէր դժուարութենէն.

- Իմ անուն Զպիկնիեւ Լէքրինաքի: Ես հայ, հայերէն ոչ գիտեմ: Իմ մայրիկ հայ ... իմ հայրիկի մայրիկ հայ...

Մի քանի այդ բառերն ալ արտասանեց կտոր կտոր, իւրաքանչիւրը փնտռելով կարծես: Կասկած չկար հիմա թէ բաւական բարդացած հայութիւն մըն էր իրը:

Յետոյ, կոտրտած ու ֆրանսախառն իր անգլիերէնով բացատրել փորձեց մեզի թէ օր մը հազարաւոր Հայեր հաշուող հայ գաղութէ մը կուգար ինք: Յիշեց թէ ժամանակին Հայերը այնտեղ ունեցած էին առանձին եկեղեցի, այո, ոչ շատ առաջ տակաւին, որովհետեւ ի՛նք անգամ կը յիշէր այդ բոլորը հիմա: Յիշեց տակաւին անուններ մեր կրօնական երգերէն՝ որ լսած էր իր մանկութեան, երբ մայրիկը ձեռքէն բռնած եկեղեցի կը տանէր զինք: «Ուրախ Լեր», «Սուրբ Սուրբ», «Հոգի Աստուծոյ», «Հայր Մեր»:

Զեմ յիշեր հիմա թէ մեզմէ որո՞ւնն էր գաղափարը այն ատեն, բայց առաջնորդեցինք զինք քանի մը քայլ անդին գտնուող երիտասարդական ակումբը՝ ուր քառաձայն երգչախումբին անդամները հաւաքուած էին պատարագի արարողութենէն վերջ: Ներկայացուցինք մեր նոր բարեկամը տղոց՝ որոնք իրարու եկան անմիջապէս ու երգեցին մասեր Պատարագէն. «Սուրբ Սուրբ», «Հոգի Աստուծոյ», «Ուրախ Լեր»...:

Անպաշտօն այս արարողութիւնը հեթըղհետէ եւ ինքնաբերաբար վերածուեցաւ անօրինակ պաշտամունքի մը: Խաղերն ու աղմուկը դադրեցան պահ մը, ու ակումբին մէջ տիրեց խորհրդաւոր լռութիւն մը՝ որ անրնական էր Կիրակի օրուան այս ժամերուն համար, ինչ ալ եղած ըլլային պարագաները: Շշուկը տարածուած էր տղոց ու աղջիկներուն մէջ: Յարգանքի զգացումի մը անկեղծ արտայայտութիւնը եղած ըլլար այդ բոլորը կարծես, կորսուած ու կորսուող հայութեան մը յիշատակին նուիրուած արարողութեան մը, հոգեհանգիստի մը առիթով:

Զպիկնիեւ, որ հայ էր, խումբէն քանի մը քայլ անդին, պատին տակ, մնաց առանձին, գտակը երկուքի ծալած՝ ափին մէջ, ու անշարժ, երեսունը անցած այս տղան, լացաւ, լացաւ առանց ամչնալու, տասը տարեկան մանուկի մը պէս:

Իր սիրելիներէն մղոններով հեռու գտնուող զինուորին բնական կարօտն էր արդեօք, թէ անվերադարձ իր մանկութեան կապուած յուշերուն դարձը՝ որ կ'ընէր զինք լալու աստիճան տրտում այսպէս, Կիրակի առաւօտով, երբ դուրսը դարնան արեւն ու տղոց աղաղակը ողողեր էին աշխարհ: Ո՛վ գիտէ, կորսուած ու թերի իր հայութեան ցաւը զուցէ, երբ իր շուրջը կը տեսնէր իրմէ շատ աւելի փոքր տղաք ու աղջիկներ, Հայեր բոլորն ալ, որոնք այնքան սահուն կերպով կը խօսէին լեզուն, «իր» լեզուն, եւ որոնք, վերջապէս, այնքան լաւ Հայեր էին իրեն համար:

(Շար. 3)

տութեան: Կուսակցական պարագլուխներու չհամութիւնը արգելք մը չէր Ժիսքարի համար, որ Հանրապետական կուսակցութեան փոքրաթիւ շարքայիններու մեծամասնութեան վստահութիւնը կը վայելէր, իրեն հետ էին նոյնպէս, իր բոլոր աշխատակիցներն ու խորհրդատուները, որոնք ապերախտ չգտնուեցան նախագահին հանդէպ, ինչպէս նաեւ հանրութեան անծանօթ, բայց տաղանդութեամբ եւ գործունէութեամբ շատ կարեւոր անձնաւորութիւններ. Ուստի քանի մը ամսուան տատանումէ մը ետք, իր «հաշուիչ մեքենան» կը սկսէր մշակել դէպի նախագահական աթոռ վերադարձի ծրագիրները, եւ կազմակերպական նախնական գործունէութիւնը: Ժիսքար՝ նախ եւ առաջ տեղեկատու դիւան մը կը հաստատէ Փարիզ, տեսակ մը անբէն, ուր կը մէկտեղուին եւ կը վերլուծուին քաղաքական եւ ընկերային բոլոր անցուդարձերը, այս դիւանին վարիչները սովորական պաշտօնեաներ չեն, այլ իր նախկին աշխատակիցները, որոնք նախագահութեան եւ նախարարութիւններու մէջ կապեր պահած են, եւ շաբաթական կանոնաւոր հանդիպումներու ընթացքին, մտքերու փոխանակութեամբ եւ ծրագիրներու մշակումով կը զբաղին պատրաստելով իրենց ղեկավարին գործունէութեան ուղին: Միեւնոյն ժամանակ, նախկին նախագահը կանոնաւոր հանդիպումներ կը կազմակերպէ, ճարտարարուեստի, տնտեսութեան, ընկերաբանութեան աչքառու դէմքերուն հետ՝ հռչակաւոր բայց մտերմիկ ճաշարաններու մէջ, երբեմն ալ իր բնակարանը կամ գիւղակներէն մէկուն մէջ, երբ հանդիպումը գաղտնի պէտք է մնայ: Անշուշտ, այս բոլորը հսկայական գումարներու կը կարօտին, բայց դրամը չի պակսիր իր կուսակցութեան գանձապահին մօտ, որուն հաշիւները պետական գաղտնիք կարելի է համարել:

Անշուշտ պարզ է որ, Ժիսքարեան հաշուիչ մեքենային համար, ռազմագիտական կեդրոնը հաստատուի Փարիզ, որ Ֆրանսայի գլուխն է, բայց կայ նաեւ գաւառը, այսինքն երկրին սիրտը, եւ իր կապը պահելու համար այսպէս ասած «Խորունկ Ֆրանսա»յի հետ, չի մոռնար իր պապենական գաւառի խորհրդական ընտրելի: Երեւի այս բոլորը անբաւարար են ապագայ թեկնածուին համար որ 1982-ի սկիզբները, նոր բլէօքի մը հիմը կը դնէ որպէս «Խորհրդարան ապագայ Ֆրանսա»յի՝ ձախերու Ժան Մուլէն բլէօքի հետեւողութեամբ, ըստ իրեն՝ խորհրդածութեանց, մտքերու եւ ծրագիրներու շտեմարան մը, իսկական կեդրոնական կոմիտէ, բազմաթիւ յանձնախումբերով, ընկերային եւ տնտեսական բաժանմունքներով: Ներկայիս, հարիւրի մօտ անձնաւորութիւններ մաս կը կազմեն այս «ընտրանիին» աւելորդ է նշել այս մարդոց դասակարգային որակը, բայց ինչ որ մեծապէս դիւանագիտական է այդ ալ Ռ. Պառի անդամակցութիւնն է...:

Ինչպէս կը տեսնենք Ժիսքար յարաճուն գործունէութեան մէջ է, կը տեսակցի բոլոր տեսակի մասնագէտներու եւ տեսաբաններու հետ, խորհուրդ կ'ամբարէ ոչ միայն հեռատեսիլի մասնագէտներէն, այլեւ մինչեւ իսկ, ընկերային վարք ու բարքի եւ յաջողութեան մասնագիտական հաստատութեան խորհուրդներուն կը դիմէ, սրբագրելու կամ բարելաւելու համար իր վարուելակերպն ու արտաքինը: Իրապէս այս մարդը իսկական հաշուիչ մեքենայ մըն է, իր ամէն մէկ խօսքն ու շարժուձեւը կանխամտածուած, չափուած եւ ձեւուած են համակիր որսալու համար: Կրնայ ըլլալ որ Ժիսքար իր ընտանեկան եւ մտերիմ շրջանակին մէջ զգայուն, ինքնաբուխ եւ անկեղծ զգացումներու տէր անձ մը եղած ըլլայ, բայց որպէս քաղաքական տիպար, ո՛չ մէկ անկեղծ խօսք կամ գործ գոյութիւն ունի իր մօտ. ամէն բան կանխաւ հաշուի առնուած է, մինչեւ իսկ շարժուձեւի, հագուստ-կապուստի, դէմքի եւ ժպիտի, կեցուածքի ամենափոքր մանրամասնութիւններ նկատի առնուած են, առաւելագոյնը արժեւորելու համար իր պատկերը: Պէտք է շեշտել նմանապէս կաճէթներու որոնումը, բախին բանաձեւերու եւ բառերու տարողութեան կարեւորութիւնը իր մօտ, ինչպէս օրինակ. «Լը սոսիալիզմ սա նը մարշ բա, լէ տէխիւ տիւ սոսիալիզմ, լա Ֆրանս ապիմէ» եւայլն, եւայլն:

Ինչպէս կը տեսնենք, այս մարդկային մեքենան սարքուած է մէկ նպատակի համար, այն է, վերագրաւել նախագահական աթոռը, բայց դժբախտաբար, բոլորովին զուրկ է պարզ մարդու ինքնամոռացումի կամ անկեղծութեան պահերը:

Ծրագրուած, լայնածաւալ գործունէութեամբ՝ գիտուն ռազմագէտ Ժիսքար, կը յուսայ իր երկու մրցակիցները դերազանցել, ընկերվարութեան յուսախաբները որսալու գործին մէջ եւ նախագահական թեկնածուներու առաջնութիւնը շահիլ՝ հակառակ վերջին սոնտաժներու իրողութեան, որ զայն կը դասեն երրորդ կարգի վրայ, միայն 10 տոկոսով, մինչդեռ Շիրաք կը ստանայ 34 տոկոս, իսկ Պառ 17 տոկոս: Անշուշտ Ժիսքար սոնտաժներու կարեւորութիւնը յարաբերական կը գտնէ, (հաւանաբար այդպէս չմտածէր, եթէ առաջնութիւն ունենար). փորձառութեամբ գիտէ թէ հանրային կարծիքը փոփոխական է եւ թեկնածուներուն ինքնավստահութեամբ կը պատասխանէ, «այսօրուան նորաձեւութիւնն է Շիրաք կամ Պառ, բայց մօտ օրէն իմ ժամս պիտի հնչէ, աճապարելու պէտք չկայ, նորաձեւութիւնը յաճախ կը փոխուի, իսկ հանրային կարծիքը կը մաշեցնէ իր ընտրեալը»:

Ինչ որ ճիշդ է, պարտուած նախագահը կ'ընդունի իր նախկին սխալները, եւ գիտէ ճշդել իր դիրքը հովին ուղղութեամբ ... ներկայիս ըստ իրեն, Շիրաք կամ Պառ պահպանողականներ են, իսկ իր նոր ուղղութիւնն է՝ լէվօլիւսիօնիզմ...:

Գ. Տ.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յունիս 26, ամբողջ օրը տեղի ունեցաւ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի դաշտահանդէսը, դպրոցի բակին եւ սրահին մէջ (այս վերջինը՝ անձրեւի պատճառով): Կէսօրուընէ արդէն սեղաններու շուրջ հաւաքուած էին ծնողքներ, բարեկամներ եւ հայկական վարժարանի դերը եւ կարեւորութիւնը գնահատող անձեր: Խնամակալներ եւ անոնց շուրջ հաւաքուած օգնական ձեռքեր, անցած էին գործի լաւագոյն սպասարկութիւն մը ցուցաբերելու համար հանդիսականներուն: Ներկայ էին Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի տեսուչ Հ. Ռափայէլ վրդ. Անտոնեան եւ հիւրեր:

Ճաշէն ետք գործադրուեցաւ յայտագիր մը, մասնակցութեամբ աշակերտութեան: Նախ, Վարժարանին տնօրէնուհին՝ Սիլվա Գարակիւլեան, համառօտ ձեւով մը դպրոցի միամեայ կեանքը խտացուց երեք կէտերու մէջ: Յիշեց անցեալ Հոկտեմբերին Մանկապարտէզի բաժնի բացումը, նշելով որ ան կը կոչուի «Ալեք եւ Մարի Մանուկեան Մանկապարտէզ», վեր առնելով նոյն ատեն հաստատութեան կարեւորութիւնը: Ապա անդրադարձաւ դպրոցին մէջ ամէն Չորեքշաբթի տեղի ունեցող հայերէնի միօրեայ դասընթացքներուն, ուր կ'ուսուցուին նաեւ ժողովրդական երգեր ու տոհմիկ պարեր: Հուսկ յայտնեց որ տնօրէնութեան եւ ուսուցչական կազմի մտահոգութիւնը եղած է արմատախիլ ընել վարժարանի կրթական մակարդակի մասին գոյութիւն ունեցող նախապաշարումը. առ այդ պաշտօնի կոչուած են որակեալ ուսուցիչներ: Դպրոցը ներկայ եղած է հայկական մշակութային եւ ժողովրդական ձեռնարկներուն, վերանորոգելով կապերը գաղութին հետ:

Գեղարուեստական յայտագիրը բաղկացած էր երգերէ, պարերէ, արտասանութիւններէ, որոնք հաճելի մթնոլորտ մը կը ստեղծէին սրահին մէջ:

Անձրեւի դադարէն ետք, գեղարուեստական բաժինը եւ դաշտահանդէսը շարունակուեցաւ դպրոցի շրջափակին մէջ, ուր պատրաստուած էր յատուկ բեմ մը: Ի պատուի էին հայկական պարերը: Ժողովրդական, տոհմիկ եւ ազգագրական պարերով հանդէս եկան Մանկապարտէզի եւ Նախակրթարանի աշակերտները (պարուսոյց՝ Միշըլին Ասլանեան), վարժարանի նախկին սաներու պարախումբը եւ «Նորածիլ» պարախումբը, կազմուած առաւելաբար Պոլսոյ հայ երիտասարդներէ: Դաշնակահար Նարեկ Տուրեան՝ իր նուագախումբով, հայկական քանի մը նուագներով հրապարակը լեցուց երիտասարդներով, որոնք իրենց պարերով եւս ստեղծեցին խանդավառ մթնոլորտ մը:

Դաշտահանդէսը, որ նոյն ատեն վարժարանի տարեվերջի հանդէսն էր, վերջ գտաւ ժամը 21-ին:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆԹԵՓԵԼԼՈՅԻ «Բաղրամեան» սրահին մէջ, Յունիս 3-ին, տեղի ունեցած է «Ասպարէզ» օրաթերթի 75-ամեակի ճաշ - պարահանդէսը, որուն ներկայ եղած են 450 հոգի: Բացումը կատարած է թերթին խմբագիրը՝ Վաչիկ Գիւրջեան: Հանդիսավարը՝ Յակոբ Մըրլեան, խօսած է «Ասպարէզ»ի 75-ամեայ վաստակին եւ անոր դերին մասին՝ հայ լեզուի, մշակոյթի պահպանման եւ հայ դատի հետապնդման գծով: Խօսք առնելով Ներկայացուցչական Տան անդամ Լի Համիլթըն դրուատած է Միացեալ - Նահանգներու տարածքին վրայ հայ գաղութներու եւ անհատներու օգտակար իրագործումները: Թերթին անգլերէն բաժնի խմբագիրը՝ Սարգիս Ղազարեան, անդրադարձած է «Ասպարէզ»ի քաղաքական ուղեգիծին: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են երգիչներ՝ Աշոտ Դուրեան, Լեւոն Գաթըրճեան եւ Անդրանիկ Մաթոսեան: Եղած սրտաբուխ նուէրներէ գոյացած է տասը հազար տոլար:

×

ԿԼԻՆՏԷՅԼԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ «Արդարեան» սրահին մէջ, Յունիս 2-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Յովհաննէս Սալիպեան՝ «Երաժշտութիւնը իբրեւ ժողովուրդի աշխարհահայեացք» նիւթին շուրջ: Համազգայինի կազմակերպած ձեռնարկին բացումը կատարելով Ծաղիկ Գիւրջեան ներկայացուցած է դասախօսը: Յ. Սալիպեան ցոյց տուած է հայկական հին ձեռագիրներու երաժշտական նմոյշներ, լուսապատկերներով ներկայացուցած է երաժշտական նուագարաններ, զուգահեռ օրինակներով տալով ձայնագրուած նմոյշներ՝ դրացի երկիրներու ժողովրդական թէ դասական գործերէ: Ապա շեշտած է թէ ինչպէս Սայաթ Նովա, Կոմիտաս, Եունուս Էմրէ (ԺԲ. դարու տէրվիշ՝ բանաստեղծ-երգիչ), ինչպէս նաեւ այլ հեղինակներ կրցած են համաշխարհային արժէք ներկայացնող երաժշտական գրականութիւն մը տալ:

×

ԱՅՆՃԱՐԻ մէջ, Մայիս 28-ի շաբաթավերջին, տեղի ունեցած են զանազան ձեռնարկներ, նշելու համար Հայաստանի Հանրապետութեան 65-րդ տարեդարձը: Այսպէս, Մայիս 27-ին, Համազգայինի ակումբին մէջ բացուած է նկարչական ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են Րաֆֆի Անտոնեանի, Պարգեւ Թասլաքեանի, Արիստակէս Հայէչեանի եւ Նրժդեհ Փեհլիվանեանի գործերը: Հ. Մ. Ը. Մ.-ի զոյգ մարզադաշտերուն վրայ տեղի ունեցած են ֆութպոլի, պասքէթպոլի, փինկ - փոնկի եւ դաշտային խաղերու մրցումներ: Մայիս 28-ին, «Հետուիկ» սրահին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Կարմիր Լեռ» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ գիւղի նորակազմ երգչախումբին (ղեկավար Մովսէս Փանոսեան) եւ Լ. Ե. Մ.-ի «Շաւարշ Միսաքեան» մասնաճիւղին:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

- Պէ՛ եավրում, ինչո՞ւ տտանկ կ'ընես, պէյլէր կ'աղէկնաս, կը պնդէր լուսարարուհին, իր աղջկանը զգացումներէն բոլորովին անտեղեակ:

Ու կը քալէին անոնք, Հ... գիւղին գերբուկ, խորտուբորտ փողոցներէն, մէկը յոգնութեան տաժանքէն չարչարուած, միւսը հոգիի խռովքներէն, ա՛լ բառ մը չուզելով իրարու, կարծես գիրար չխանգարելու համար:

Անելի մը խորը, տախտակէ խոշոր հին չորցած դուռ մը հրելով ներս մտան Սոֆի եւ իր մայրը: Պարտէզ մը կը տարածուէր հոն, բարձր խոտերով ծածկըւած. ռազիանի անհատնում թուփեր իրենց կանանչ աղուոր ցօղունները կը խռուացնէին բարակ ծիլերնուն անհատնում գրասանդներովը: Աջ կողմը, որուն ուղղութեամբը, մէկ մեթր բարձրութեամբ գծգծուած պատ մը կը կանգնէր, որ կ'երթար կ'անհետանար հեռուն թուփերու արշաւանքի մը տակ: Ձախ կողմը փայտորմ մը, որուն տախտակները ցուրտէն ու արեւէն գալարուեր ծռմռեր էին, կը յանդէր տեսակ մը շէնքի, որ վերայէն ահագին սայլատան մը, յարդանոցի մը կը նմանէր աւելի քան բնակարանի: Անոր ընդարձակ տանիքի վրայէն կարծես առասպելական հսկայ մը անցած էր՝ կռնակ տեղը վար իջեցնելով, այնքան ելեւէջներ կային հոն, ա՛լ սեւցած կղմինտրներ տեղ տեղ լօռուտ տխուր կանանչով մը թաւիշուած: Ու այդ շէնքէն անդին միեւնոյն պատը կը շարունակուէր, փլած, փլփլած, անշուշտ մօղէզներու սերունդներ ապրեցնելով իր մէջ:

Մէկ քանի մեծարերձ թանթրուեններ, թթեններ եւ ուրիշ պտղատու ծառեր վայրի խոտերու, ուղտափուշերու, ռազիաններու այդ վայրի ու անխնամ յատակէն վեր կը բարձրացնէին իրենց վարակոտ բուները, կարշնեղ ճիւղեր երկնցնելով օդին մէջ կանանչ եւ յուռթի, մենաւոր լքուած պարտէզին ակնահաճոյ գեղջկութիւն մը ընծայելով: Տնակին հանդիպակաց կողմը, հեռուն, ծառերէն անդին աչքը իսկոյն երեւան կը հանէր անհետացած շէնքի մը ցանցառ մնացորդները, անհարթ գետնի մը վրայ բոլորովին մերկ, պատի փլածքները, հողէն դուրս ցցուած գերաններ ժանգոտ գամերով ծածկուած, սեւ խոռոչ մը որ անշուշտ երբեմն գետնափոր մառանի մը մուտքն էր, չորցած ջրհորի մը լայնաբաց մութ երախը, որմածեփերու ա՛լ քարացած, չաղախուած թուրծեր, վերջապէս բոլոր այն տխուր ու աննշան մանրամասնութիւնները զորս կը թողու բնակարան մը երբ ա՛լ մարդիկ դուրս կ'ելլան անոր մէջէն եւ ան գոյութիւն ունենալէ կը դադրի, եւ անոր քայքայուած անդամները մէկիկ մէկիկ կը բըրցուին, կը քակուին, կը տարուին: Յետոյ անձրեւը, ձիւնը, բուքը, արեւը յաջորդաբար կուգան մնացածին վրայ իրենց մթին ու քստմնելի դրոշմը զարնելու:

Պարտէզին կանանչ եւ վայրի ամբողջութեան հետ՝ գետնին այդ մասը իր լերկ, աւերածոյ, տրտմալի մերկութեամբը որքան որ ալ ակներեւ հակապատկեր մըն էր, բայց իսկոյն կը զգայիր թէ անոնք երկուքն ալ, թէ՛ պարտէզը եւ թէ աւերակը, լքումի դատապարտուած էին գրեթէ միեւնոյն ժամանակ, շատոնցուընէ ի վեր: Եւ իրօք, այդ գետնին վրայ տուն մը կը բարձրանար Հ... գիւղին ամէնէն ջոջ ամիրաներէն մէկուն, Մաթոս ամիրային ապարանքը ու արքայավայել ճոխութեամբ կ'ապրէր հոն Մարկոս ամիրային մրցակիցը, բայց որ անկէց շատ առաջ կործանման ու մոռացման անդունդը գլորած էր: Ակնցի այդ կնամոլ եւ զեղխ ամիրային մահուընէն յետոյ, իր բոյնը, զոր խարդախութիւնը, կողոպուտը եւ յափշտակութիւնը միայն կրցած էին շինել ու կանգուն պահել, քայքայուեցաւ իր կարգին, բընակիչները քիչ քիչ տարտղնեցան՝ խեղճութենէ, անօթութենէ եւ յուսահատութենէ հալածուելով: Աւուր հացի կարօտ քանի մը աղքատ ընտանիքներ բաւական ատեն իրենց գլուխներովը պատսպարուեցան անոր մէջ, վանելով երբեմնի ճոխութեան, պերճանքին եւ չքեղութեան յետին հմայքները, վառելու համար՝ տանը գերանները քակելով, շատ անգամ ծախելով զանոնք հրեայ գողերու, որոնք գիշերանց կուգային այդ ամիրայական սիւները փոխադրելու իրենց որջերը:

(Շար. 94)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան իր սի-րեցեալ քրոջ՝ Սիրուն Լերթողեանի մահուան 4-րդ տարելիցին ի յիշատակ 300-ական Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէրի Մանկապարտէզին, Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի Մանկապարտէզին, Կապոյտ Խաչի Օգափոխութեան կայանին, Կարմիր Խաչի Մանկանց Բոյնին, Աղքատախնամին (սատանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

×

Տիկին Հ. Ալէտխեանի եւ Տիկին Ս. Գասպարեանցի մահուան քառասունքի առթիւ Տէր եւ Տիկին Պ. Վարդանեան 300 Ֆ. կը նուիրեն Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տէր եւ Տիկին Սանոսեանէ 250 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի Ա. Միքայէլեանի մահուան առթիւ, Օր. Է. Ճիվէլէկեան 100 Ֆ. Ե. Օհանեանի յիշատակին, ինչպէս նաեւ Յունիս 25-ի հաւաքոյթի առթիւ. - 200 Ֆ. Պ. Գ. Ֆէրմանեանէ, 200 Տիկին Ս. Պառաւեան, 100-ական Գույումճեան, Մատոյեան, Սարոյեան, Մխիթարեան, Ճորթայեան, Եղիկեան, Սապունճեան, Ժէրար, եւ ներկաներէ 700 Ֆ. գումար մը:

×

Ալֆորվիլի Մշակութային Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Ալֆորվիլի ԻՒ - Ժ - Ա.ի Փեթանքի խումբէն 1000 Ֆ.:

×

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Պօղոսեանէ 1000 Ֆ. իրենց հօր յիշատակին:

ՆԻՍ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Նիսի եւ Շրջակայից Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ՏԱՐՕՆ ԾԱՅՐ. ՎՐԴ. ՃԸՐՃԵՄԱՆԻ

Կուսակրօն քահանայական աստիճանի տուչութեան 20-ամեակի եւ «ԳԵՂԱՐԴ» թերթիս հրատարակութեան 10-ամեակի առիթով՝ Կիրակի, Յուլիս 10, նախագահութեամբ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

որ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

×

ՀԱՄԵՐԳ՝ ԴԱՒԻԹ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

կողմէ, դաշնակի ընկերակցութեամբ՝

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԻՐԱՆՈՍԵԱՆԻ

Շաբաթ, Յուլիս 9, ժամը 17.30ին, Սալ Արտիստիկի մէջ, 21 Պուլվ. Տիւպուշաժ, Նիս, հովանաւորութեամբ եկեղեցւոյս Կրօնական ընկերակցութեան եւ Նիսի Հայ համայնքիս ուժ ազգային կազմակերպութեանց:

Պատարագի աւարտին՝ ժողովրդական հացկերոյթ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

CENTRE CULTUREL ST. GREGOIRE DE NAREG
38, Route de Collonges - St. Cyr au Mont-d'Or
Tél. : 847. 28. 65

Լիոնի Նարեկեան վարժարանի տնօրէնութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր գիշերօթիկ վարժարանը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 8-ին, ծնողքները պարտին Օգոստոս ամսոյն 1-էն սկսեալ, արձանագրել տալ իրենց զաւակները: Յաւելեալ լուսաբանութիւններու համար դիմել տնօրէնութեան:

Հեռաձայն. - 847 - 28 - 65

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր այն բաժանորդները, որոնք կը փափաքին հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ կատարել (նուազագոյն երեք շաբթուան համար) պարտին դիմել վարչութեան մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ եւ 15 Ֆր. դրոշմաթուղթ կցել իրենց դիմումին:

Թղթատարի անկանոնութեան հետեւանքով, հասցէի փոփոխութիւն չընդունիր Իտալիոյ համար:

Բոլոր դիմումները պէտք է գրաւոր ըլլան: Նկատի չեն առնուիր հասցէի առժամեայ (արձակուրդի) փոփոխութիւն մեր այն բաժանորդներուն համար, որոնք առկախ հաշիւ ունին:

Հարկ է անպայման երկու հասցէներն ալ տալ՝ ընթացիկը եւ նորը:

Շնորհակալութեամբ
«ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութիւն

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ
ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1983 - 1984 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը կատարուին ամէն օր Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12:

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօքառով:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES
ET SECONDAIRES DU 1er CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION

1, Bld. du Nord LE RAINCY, Tél. 381. 01. 72

ATAMIAN & Fils
TAPISSIER - DÉCORATEUR
Salons Cuir - Meubles Anglais
Louis-Philippe - Voilages - doubles Rideaux
NOMBREUX MODELES EXPOSES
20, RUE CHALIGNY, 75012 PARIS M° Reuilly-Diderot — Tél. 344-23-87
— 20% de remise aux lecteurs de Haratch —

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ
COLLEGE ARMENIEN

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
SAMUEL-MOORAT

INTERNAT — EXTERNAT — MIXTE
ANNEE SCOLAIRE 1983-1984
PARENTS
PENSEZ A L'EDUCATION ARMENIENNE DE VOS ENFANTS
Confiez-les aux soins des Pères Mekhitaristes,
héritiers d'une longue tradition pédagogique.
INSCRIVEZ-LES DES MAINTENANT
Rentrée des classes : 19 Septembre 1983

Pour les : PRESCOLAIRES (Maternelles)
CLASSES ELEMENTAIRES (CP. CE1. CE2. CM1. CM2.)
CLASSES 1er CYCLE (6e à 3e)
CLASSES 2eme CYCLE (2e aux terminales)

Matières Arméniennes intégrées dans le programme de l'éducation nationale
Laboratoire de Physique — Chimie — Sciences naturelles
avec équipements modernes
Complexe sportif important
Activités folkloriques (Chorale, Instruments, Danses)

— CONDITIONS D'INSCRIPTION : selon les barêmes établis, et en fonction du nombre d'enfants inscrits par famille.
— CONDITIONS D'ADMISSION : à partir du CM1, sur examen du dossier scolaire, et un entretien avec les parents et l'enfant.
— MOYENS DE TRANSPORT : Ramassage scolaire par car selon itinéraire.
RATP : Métro Pont de Sèvres à 500 mètres
Autobus 171 - 169 - 179 à 300 mètres
SNCF-RATP (Ligne Puteaux-Issy Plaine)
Pont de Sèvres ou «Bellevue-Funiculaire» à 300 m

Pour les démarches à effectuer, se présenter sur rendez-vous,
à la Direction du COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT :
26, Rue Troyon — 92310 SEVRES — Tél. : 534. 68. 28

OPTIMA Tours
Prochains Départs en Arménie
— Du 23 Juillet au 6 Aout
— Du 6 au 20 Aout
SPECIAL PELERINAGE DU SOURP MURON
— Du 20 au 30 Septembre
— Du 20 Septembre au 4 Octobre
— Du 22 Septembre au 6 Octobre
demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.
Renseignements et Inscriptions:
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

Beyrouth
Damas
Alep
VOLS DIRECTS
○ DEPARTS CHAQUE SEMAINE DE PARIS, LYON ET NICE
○ SEJOURS DE 1 A 5 SEMAINES
○ PRIX ALLER - RETOUR A PARTIR DE 2940 F (LYON ET NICE)
ET 3170 F (PARIS)
Renseignements et Inscriptions:

Départ de Paris
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

Départ de Lyon
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ
3
DIMANCHE
3 JUILLET
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 74

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.472 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.472

ԵՐԷԿ ԴԻՄՔԵՐ ՈՒ ԴԷՊՔԵՐ

Գրեց՝ ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

էր երբեմն հայկ. Թատրոն ունէինք Փարիզի մէջ, այսինքն՝ հայ դերասաններ ունէինք: Շատ հիներէն կը յիշեմ Շահխաթունին, բայց ո՛չ Վահրամ Փափազեանն ու Արման Կոթիկեանը, զորս սակայն տեսած պէտք է ըլլամ մանկութեանս շըրջանին:

Աւելի մօտէն ճանչցած եմ Ա. Գմբէթեանը եւ Գր. Վահանը, որոնք իրենց ապրուստին համար գրաշարութիւն կ'ընէին եւ տպարանէ տպարան անպայման կը հանդիպէինք: Մանաւանդ երբ Գմբէթեանը շրջան մը «Յառաջ»ի ալ գրաշար եղաւ, ապա՝ մնայուն աշխատակից՝ իր «Թատերական հին դէմքեր»ով: Շատ ինքնատիպ ուրիշ դերասան մը կար՝ Արմէն Աժտէրեանը: Առաջին անգամ իրեն հանդիպած եմ, ազատագրման վաղորդայնին, 1945 - 46, երբ «Յառաջ» նոր վերսկսած էր իր հրատարակութիւնը, Տէր-Յակոբեանի տպարանը, ռիւ Տամէմ: Բիթէն կը խօսէր ու շատ յատկանշական էր իր շեշտը: Դեռ մինչեւ այսօր, երբ իր մասին խօսիմ, անզգալաբար իր շեշտով կ'արտայայտուիմ:

Այդ օրը խմբագրատուն եկած էր, ու կը փորձէր զիս համոզել որ դերասանի մը համար, յիշողութիւն ունենալը, դերը անպայման գոց գիտնալը անհրաժեշտ բան մը չէր: Կը բաւէր - ինչպէս ինք ան-ո՛ւշտ-տաղանդ ունենալ ու կացութիւնը կարելի էր փրկել: Փաստելու համար իր բառը, յանկարծ ըսաւ ինծի, չանդրադառնալով թէ քանի տարեկան իսկ չըլլամ.- «Կը յիշէ՞ք, օր. Արփիկ, երբ Պոլսոյ Փըթի-Շան թատրոնը Շիլլէրի Աւազակներուն մէջ, Ֆրանցի դերը կը կատարէի...»: Հաւանաբար, ապշած արտայայտութիւնս տպաւորեց զինքը ու զգաց որ տեղ մը ծուռ բան մը կար, ու անմիջապէս «սրբագրեց».- «Ախ, ներողութիւն, կարծեմ դուք Պոլիս չէք եղած»: Ուրիշ վրիպում չէր տեսած: Մտքէն չէր անցուցած թէ ոչ թէ Պոլիս, այլ 1905-ին, Նաւարշին ծրագիրներուն մէջ իսկ չէի կրնար ըլլալ....:

Աւելի ուշ, տարիներ ետք, աւելի յաճախ կը տեսնէի զինք, այս անգամ՝ Թոփալեանի տպարանը, ուր 1953-էն 1957 լոյս տեսաւ «Յառաջ»: Գմբէթն ալ հրաշալի կը կապկէր զինքը, ու ճիշդ նոյն ձայնով եւ շեշտով կը խօսէր: Օր մը, երբ Գմբէթը տպարան կը մտնէր, տեսաւ Աժտէրեանը, ու ձայնը քիթին տալով, խօսքն ուղղեց անոր, ըսելով. - «Աժտէրեան, դուրսը տեղատարափ անձրեւ կուգայ, խուխում եղայ...»: Բայց պահ մը եղքն էր միայն, որ կուշտ ու կուռ պիտի խնդայինք, երբ Աժտէրեան պատասխանեց. - «Գմբէթ, հրաշալի, մէկուն ձեւը կ'ընես, բայց որո՞ւնն է, այդ չիտակը-ցայ»:

×

Ուրիշ էին մեր դերասանները: Երբեակ մը կը կազմէին Գմբէթեան, Գր. Վահան եւ Գէորգ Տէրվիշեան: Ինչ ալ ընէին, ո՛չ ոք կը բարկանար, այնքան համակրելի էին, մանաւանդ առաջին երկուքը եւ այնքան համով - հոտով կ'ընէին: Ընթացիկ սովորութիւն էր, օրինակ, ներկայացման մը տոմսերը նախօրօք ծախել, դրամը ուտել եւ Թատրոնին օրը վարագոյրը չէր բացուեր՝ որովհետեւ սրահը չէր վճարուած: Յաճախ կը կարգադրուէր տեղւոյն վրայ, սա կամ նա ձեւով, ու վարագոյրը կը բացուէր: Երբեմն, պատահած է նոյնիսկ, թէեւ հազուադէպ, որ չկարգադրուի:

×

Բայց ի՜նչ հետաքրքրական մարդիկ էին:

Գմբէթը, ինչպէս բոլորը կը կանչէին զինքը, մէջն ըլլալով իր կինը՝ տիկին Վիքթորիան (բացառութիւն էր՝ Շաւարշը, որ Պոլսոյ «Ճակատամարտ»էն ի վեր կը շարունակէր՝ Արտաշէս ըսել), բացառիկ տաղանդի տէր արուեստագէտ մըն էր: Մեր Ռեմին կը նկատեմ զինքը: Ներկայութիւն մը ունէր բեմին վրայ, որ քիչերուն տրուած էր: Իսկ երբ, մետասաներորդ ժամուն, Ազնաւուրի չնորհիւ չարժանկարի ասպարէզ ալ մտաւ հօրս 62-ով, այն տպաւորութիւնը թողուց, վաթսունամեայ այս «սկսնակը» թէ հին մտերմութիւն մը կայ ի՛ր եւ սինեմայի աշխարհին միջեւ:

×

Գր. Վահան նուրբ սրամտութիւն մը ունէր, որ ցայտուն էր իր Թատերգութիւններուն մէջ:

Այդ շրջանին դեռ յուշարարի դրութիւն կար ու իրիկուն մը, դերասանները այնքան չէին սորված իրենց դերերը, որ յուշարարին ձայնը կը հասնէր սրահին մինչեւ խորը, բայց ոչ՝ իրենց: Կը ներկայացուէր Գր. Վահանի մէկ կատակերգութիւնը ու երբ, վերջապէս վարագոյրը իջաւ վերջին տեսարանին վրայ, յանկարծ Վահան մե՛ծ գոհունակութեամբ ըսաւ, բեմէն, «այսօր բացառիկ բախտն ունեցայ Թատերգութիւնս երկու անգամ լսելու...»:

Աւելի «սեւ խմուռ» մը կը պարտիմ իրեն, հօրս մեռած օրը: Այն ատեն «Յառաջ» Բիւզանդ Թօփալեանի մօտ կը տպուէր ու երբ այդ շաբաթ առտուն 11-ը քիչ անց հաղորդուեցաւ ամերիկեան հիւանդանոցէն թէ Շաւարշի հոգեվարքը վերջ գտած է, ես փութացի հիւանդանոց ու Տէր - Յակոբեանը՝ Թօփալեան տըպարան՝ ամբողջ առաջին էջը քանդելու ու նոր մը պատրաստելու համար:

Շուրջ երկու ժամ ետք, ես ալ վերադարձայ տպարան, բայց, երբ ներս մըտայ, յանկարծ բռնազբօսիկ լռութիւն մը տիրեց: Ներկայութիւնս վերջ կը դնէր վիճաբանութեան մը, կը խանգարէր: Վերջապէս, Բիւզանդ Թօփալեան քիթին տակէն մըլտաց՝ «լա՛ւ, լաւ, առ գործածէ՛», խօսքն ուղղելով Վահանին, որ «Յառաջ»ի առաջին էջը կը կազմէր: Բիչ ետք, պիտի պարզուէր անցած - դարձածը:

Հասնելէս ճիշդ առաջ էր, որ Վահան սեւ գիծերով, կը պատրաստուէր շրջապատելու Շաւարշի մահազդը հազորդող Ա. էջի չորս կողմերը, ու գտած էր նոր, չգործածուած շարք մը գիծեր: Երբ կը պատրաստուէր առնելու, Բիւզանդ առարկած էր, անակնկալի բերելով շուրջինները.- «ի՞նչ պէտք կայ այդ նոր գիծերուն, անդին լեցուն գործածուածներ կան, անոնք առ»: Շշմած, Գր. Վահան կը պատասխանէ. - «ո՞ր օրուան պահած ես այդ նոր գիծերը, անկէ աւելի՛ մե՞ծ մեռել պիտի ունենաս»... այդ պահը ընտրած էի ներս մտնելու համար, ինչ որ կը բացատրէր տիրող նեղացուցիչ լռութիւնը:

Այդպէս էր Բիւզանդ: Ոչ մէկ չարամըտութիւն կամ գծուծ հաշիւ կար իր հակազդեցութեան մէջ: Բայց այդպէս էր, անսպասելի: Կրնար շատ առատաձեռն ըլլալ, առանց պատճառի, ու երբ որ պէտք էր, կրնար հակառակ տպաւորութիւնը թողուլ անոնց վրայ, որոնք այնքան կը գնահատէին իր մէջ արուեստագէտն ու ընկերը:

Մթնոլորտ մը կար իր տպարանը, ուր Բիւզանդ, օրը իրիկուն կ'ընէր, անխուսափելի գլխարկը գլխուն, ամառ թէ ձմեռ: Նարդունիի «Հայ - Բոյժ»ները հոն կը տպուէին ու գրեթէ ամէն թիւի կը կրկնուէր նոյն «կատակը»: Հագուագիւտ էր, որ «գիպուածով» թիւին բոլոր պրակները նոյն քանակութեամբ տպուէին: Հազար օրինակ էր տպաքանակը, բայց եթէ առաջին պրակը ճիշդ հազար հատ տըպուէր, երկրորդը կրնար միայն 600 հատ ըլլալ, երրորդը՝ 800, չորրորդը՝ 500 եւայլն: Ո՞ւր էր գաղտնիքը: Պարզապէս պրակի մը տպագրութիւնը սկսած էր կէսօրէ ետք, քիչ մը ուշ, ու 600-ի վրայ կեցած, շարունակելու համար յաջորդ առաւօտ: Բայց կը պատահէր, որ Բիւզանդ մոռնայ ու շարուած պրակը ցրուէ, առանց լրացնելու...:

Հակառակ այս ամբողջին, կամ թերեւս այս ամբողջին պատճառով, մասնաւոր համ մը ունէր Բիւզանդին տպարանը, որ ժամադրավայր էր աւելի՝ քան աշխատանոց: Գործերը երբեմն կը ձգձգուէին ու այդպէս նաեւ Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի մէկ հատորը, զոր կը շարէր Գըմբէթեան: Երբ յաճախորդ մը շատ գանգատէր, այդ օրը անոր գործը ձեռք կ'առնուէր: Այսպէս առաւօտ մը, հեռաձայնը կը հնչէր ու Գմբէթեան կը վերցնէր ընկալուչը ու լսած ձայնը չփոթելով, ակնածանքով կ'ըսէր անմիջապէս.-«հոգ մի՛ ընէք, Սրբազան հայր, ճիշդ ձեր գործը շարելու վրայ էի, շուտով փորձերը պատրաստ կ'ըլլան...»: Խօսակիցը օդտուելով շփոթութենէն, կը շարունակէր «բայց, որդեակ, շատ երկարեցաւ, ամիս մը առաջ վերջացած պիտի ըլլար». ու Գմբէթ, միշտ խոնարհութեամբ, կ'աղաչէր.- «ներողամիտ եղէք, սրբազան, մեքենան աւրուեցաւ, հիմա այլեւս արագօրէն կը վերջացնեմ, հոգ մի՛ ընէք, սրբազան հայր»: Ու այսպէս կը շարունակուէր շուրջ տասը վայրկեան, երբ այլեւս Կարպիս Ալէմշահ, խնդալով կը բացագանչէր. - «չհասկցա՞ր, Գմբէթ, Ալեմշահն է»...: Գմբէթեան, սաստիկ բարկացած որ նման թակարդ մը ինկած է, կը գոցէր հեռաձայնը ու կը վերադառնար մեքենային, երբ կրկին կը հնչէր հեռաձայնը ու Գմբէթ կրկին կ'առնէր ընկալուչը ու կը լսէր. - «Արտաւազդ սրբազանն է խօսողը, ինչ...». բայց նախադասութիւնը չէր կրնար վերջացնել, քանի Գըմբէթ, համոզուած որ կրկին Ալէմշահն է, կը պոռար եւ Թրքերէնով, զորս դուպատուիրեցեր... «ս... եդիր փ..., կատակը մէկ անգամ կ'ըլլայ»:

Պարզ է, այս անգամ, սրբազանն էր, ու կարելի է գուշակել կացութիւնը...:

×

Անոնք բոլորն ալ գացին: Մնացորդացն ալ երթալու վրայ է:

Դեռ կան ոմանց այրիները, զորս կը թաղենք շաբաթէ շաբաթ: Յուղարկաւորներն ալ պակսած են: Կը բաւէ, որ ոմանք «ուշ» մեռնին, որպէսզի եկեղեցիները պարապ ըլլան: Զիրենք ճանչցողները մեկնած են, աւելի առաջ:

Այդ սերունդին պատկանող ամէն մէկուն թաղումը, սակայն, անձէն անդին շրջանի մը, մթնոլորտի մը թաղումը դարձած է:

Երբ վերջերս մտերիմներ հաւաքուած էին տիկին Զարուհի Տէր - Յակոբեանի դագաղին շուրջ, մինչ կը հնչէր «Ի վերին Երուսաղէմ»ը, չարժանկարի փլաշ - պաքէր կը տողանցէին աչքիս առջեւ: Տիկին Զարուհիին մահը չէր որ այնքան կը տխրեցնէր զիս, քանի ուրիշ ելք չկար, մօտ տասը տարի է իմացական կեանքէն հեռացած, 90-ը անց կնոջ մը համար, որու սակայն այնքան կապուած էի մանկութեան օրերէն, որքան այն ամէն ինչը՝ զոր կը տանէր իրեն հետ: Իմ հին օրերս:

5 - 6 տարեկան հազիւ կայի, երբ մտայ Տէր - Յակոբեաններու մտերմութեան մէջ: Ակօ - Պապան ու տիկին Զարուհին երկու մանչ ունէին ու ես դարձայ իրենց աղջիկը եւ կրնամ ըսել որ որքան ծնողքիս, նոյնքան իրենց ձեռքը մեծցած եմ: Պատերազմէն առաջ, տիկին Զարուհին էր որ կառքը կը վարէր - ինչ որ շատ հազուադէպ էր այն ատեն - ու մեզ Ֆոնթէնըպլօ կը տանէր: Դեռ այդ տարիներուն, կը գանգատէր սրտէն ու երբ շունչը կտրէր կամ բաբախում ունենար, կը կեցնէր կառքը անուշավաճառի մը մօտ, ու Տորքը կամ զիս խանութ կը ղրկէր որ պապա - օ - ռոմ մը բերենք իրեն: Հինգ վայրկեան ետք, աղէկցած էր իր այդ գտած «հրաշք - դեղէն»: Ու թերեւս այդ պապա - օ - ռոմներն են որ այդքան դիմացկուն դարձուցին այդ տկար սիրտը:

Տէր - Յակոբեանը, տպարանատէր ըլլալէ անկախ, գրագէտ ու հրապարակագիր էր: Լրագրող՝ Պոլսոյ մամուլի դըրպոցէն շրջանաւարտ: Երբեք չէր ջղայնանար, ունէր կեանքին նայելու փիլիսոփայութիւն մը, որ երբեմն ինքզինքէն կը հանէր հայրս:

Երբ կը յաջողէինք Շաւարշը քանի մը օր արձակուրդի ղրկել, Տէր - Յակոբեանը կ'անցնէր թերթին գլուխը ու առտուն կանուխ լուր կը թարգմանէր: Օր մը՝ լուր մը խորագրած էր «Խաղաղականի Ուխտը»: 48 ժամ ետք, հասաւ իրեն Շաւարշէն նամակ մը՝ «Յակո՛բ, ուրկէ՞ հանեցիր Խաղաղականի ուխտ, Ատլանտեան պիտի ըլլայ...»: Ու Տէր - Յակոբեան, առանց իրար անցնելու գրիչը առաւ եւ պատասխանեց.- «սիրելի Շաւարշ, այն ընթերցողը որ տեղեակ է թէ Ատլանտեան ուխտ մը կայ, ինքնաբերաբար շտկած է, իսկ այն որ չի գիտեր, Ատլանտեան եղե՛ր է ի՞նչ կ'ըլլայ, խաղաղական եղեր է ի՞նչ կ'ըլլայ»...: Ի՜նչ անոյշ մարդ էր Ակօ Պապան, իր մէջ ժողված ու քօղարկած իր լայն զարգացումը, անցեալի յուշերը, Պարոնեանի միւտիւրութեան օրերէն Պոլսոյ «Մանզումէի Էֆքեար»ը: Գրեր ես ի՞նչ կ'ըլլայ, չես գրեր ի՞նչ կ'ըլլայ», կ'ըսէր մեզի, երբ զինքը կ'ուզէինք մղել շարունակելու իր գրական էջերը:

×

Օրերը անցան: Մեր շուրջբոլորը, տխուր ամայութիւն մը կը տիրէ: Նորեր հասած են: Բարեբախտաբար: Բայց նոյնը չէ մթնոլորտը: Տէր - Յակոբեանին փիլիսոփայութիւնը վարակած է հինէն մնացած այն քիչերը, որոնք ըսելիք ունին ու՝ չեն ըսեր: Որակեալ, զարգացած, անբիծ ու յստակ հայերէն գիտցող, քննական մտքի տէր, մատի վրայ համրըւող այդ քանի մը յօդուածագիրներուն, երբ կրկնակի դիմում կ'ընենք, պատասխանը չի փոխուիր: Որո՞ւ համար գըրել, ինչո՞ւ գրել: Գրեր ես ի՞նչ կ'ըլլայ, չես գրեր ի՞նչ կ'ըլլայ: Ու օրերը իրիկուն կ'ըլլան, նման այս վերջիններուն կեանքին:

Դատնութեան բաժակ մը կայ, մնացորդացին ձեռքը: Թերահաւատութիւն մը՝ ամէն բանի նկատմամբ: Տխրութիւն մը մանաւա՛նդ, ի տես սերունդի մը վերջալոյսին: Այն սերունդին, որու միտքն ու սիրտը լեցուն էր Պոլսոյ թէ գաւառի յիշատակներով: Կեանք մըն էր ամբողջ, զոր թողուցին հո՛ն ու զայն չգտան հո՛ս: Այսօր, գրելն իսկ աւելորդ կը սեպեն, յիշելն իսկ կը ցաւցնէ իրենց հոգին:

Ու մենք, վերջին վկաները այդ սերունդին, մենք ալ կը տխրինք ի տես օրէ օր ծաւալող պարապութեան մը: Պարապութիւն մը, զոր կը ստեղծեն այն բացակաները, որոնք տարբեր համ մը տուած են, նաեւ մե՛ր կեանքին:

■

«Հօրմէս մօրմէս ողբերգական տխրութիւն մը կրակ ու բոց երեւակայութիւն ու հսկայ բարկութիւն մը ժառանգած եմ»

Վահէ Օշականի արտադրութեան մօտենալու համար՝ կարելի է մեկնիլ Ահազանգ-ի այս տողերէն (1), տարածելով զանոնք հաւասարապէս անոր քննադատութեան թէ բանաստեղծութեան: Հսկայ բարկութիւնը աւելի բացայայտօրէն կ'երեւի յաճախ առաջինին մէջ, քան երեւակայութիւնը երկրորդին: Եւ դեռ քննադատական էջերը երբեմն միակ ծանօթ մասը կը կազմեն այս արտադրութեան, մոռցնելու աստիճան անոր բազմադիմութիւնը:

Եօթանասնական թուականներէն ասդին՝ Վ. Օշական ստանձնած է քննադատի պաշտօն մը: Անոր անունով կու գան տասնեակներով յօդուածներ, յօդուածաշարքեր, ինչպէս են Մեր Բանաստեղծները, Լուսարձակները, Տեսանկիւն-ները եւ այլ խորագիրներ կրող էջեր, գիրքերու, գրողներու կամ գրական հարցերու վերաբերող: Քանի մը հատոր կրնան լեցնել անոնք, ցրուած՝ մեր մամուլին մէջ, որուն ամէնէն ամբողջական քննադատական սիւնակները կը յօրինեն: Ասիկա այսպէս՝ որովհետեւ Վ. Օշական մեր մէջ կ'իրագործէ քննադատ յղացքը:

Նպատակս չէ խնդրոյ առարկայ դարձնել Վ. Օշականի քննադատի օրինաչափութիւնները. կազմալուծել օրինակ վերոյիշեալ հարցումները, ի յայտ բերելով անոնց ենթադրած բայց չըսած, պահած ենթատողը: Այդ կազմալուծումը, որ քննադատութիւն չէ, կը մնայ անհրաժեշտ ձեռնարկ մը, ըմբռնելու համար Վ. Օշականի դատումներուն եւ վճիռներուն օրինալիճակը:

Հոս փակագիծի մէջ պիտի առնուի Վ. Օշականի անունին կառչող այս քննադատութիւնը, որ յաճախ արգելք կը հանդիսանայ անոր գիրքերու ընթերցումին: Մեր փորձը պիտի ըլլայ, Ահազանգ-ի հրատարակութեան առիթով (1980), մօտեցումի նախադիծ մը սեւեռել Վ. Օշականի արտադրութեան այս հեռաւորեալ շերտին: Առանց մոռնալու, որ քննադատութեան կիրառումը հաւանաբար անմիջականօրէն ընթեռնլի կերպն է բանաստեղծութիւնը ներքնող հարցադրութեան. թէ այդ բանաստեղծութիւնը երբեմն նոյնքան քննադատութիւն կը բանի, որքան քննադատութիւնը ինքնին սովկապէս:

ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Սփիւռքահայ գրականութեան մէջ՝ ժամանակ ստեղծող գործերու թիւը մեծ չէ: Եղածներն ալ չէք գտներ ասոր «Պատմութեան» յատկացուած պաշտօնական մատեաններուն մէջ: Քաղաք-ը (1963) այդ ժամանակ ստեղծող գիրքերէն մէկն է, որ ունի ո՛չ միայն ծրագիր ու սկզբունք, այլեւ կը բերէ գրական յղացք: Պատուհան-ը (1956) առաջին ազդանշանն է շրջադարձին: Անիկա կը մատնէ գրական այնպիսի ախորժակներ, որոնք Սարաֆեանէն ասդին ետ-մղուած են մեր մէջ, «մեր» բանաստեղծութեան աւանդականացման պատճառով: Հատորը սկիզբէն կու գայ գրեթէ իբրեւ հակա-բանաստեղծութիւն, նոյնիսկ եթէ քերթուածի որոշ ըմբռնում մը կը դեղերի այնտեղ: Հոն են արդէն՝ «իրականութեան» լծորդումը, պատկերի, խօսքի բացայայտ սովորականութիւն մը, որ կը հակադրուի Արեւելեան Սփիւռքի (2) տողաչափումներուն. հնչեակ, երազ, մանր-մունր տխրութիւն, անթերի ու հնդեւրոպական հայերէն, մէկ խօսքով՝ մեր ոտանաւորին աւանդատունը: Պատուհան-ին մէջ են արդէն պայթուցիկ զուգորդումները, գերիրապաշտութենէն եկող սապէս. «Սակարանը ժամը 1-ին կը գոցուի / ու ասկէ վերջ ոչ մէկ արդանդ կը բացուի» (էջ 38): Հոն են նաեւ հատու, վտանգաւոր հաստատումները, Օշականի քերթուածը արձակին մօտեցնող. «Հայու կեղծ մը կայ / որ նման չէ ուրիշներու, / հաւանաբար: / Մենք հայերս / խեղճութեան մէջ ու քիթ քիթի: / Որեւէ հողի վրայ, որեւէ լեզուով, / մենք հայերս / առանց վրէժի ու հաւատքի ու մխիթարութեան / բայց մեծ համբերութեամբ, անդիմադրութեամբ...» (էջ 74): Հոն է արդէն կեղծիքներն ու մարդոց պատրանքները քօղազերծող գիտակցութիւնը. «Ես կը մեռնիմ / ու կ'երթամ / բայց դուք, բայց դուք / անմահ էք, / որովհետեւ / չէք ծնած» (41):

Պատուհանը բանաստեղծութեան տագնապ մը կը բանայ: Քաղաք-ը իր լրումին կը հասցնէ այդ տագնապը: Կը մնայ աննախընթաց: Այսօր, քսանամեակ մը վերջ՝ անոր հրատարակութենէն, գիրքին նորութիւնը թերեւս դիւրաւ կրնանք չափել. ջնջումը բանաստեղծութիւնը յատկանշող աւանդական արդուզարդին. ո՛չ անուշիկ պատկերներ, ո՛չ ալ մքլոտած բառապաշար: Գիրքին բաժիններուն վերնագիրները արդէն ամբողջ ծրագիր մը կը կազմեն, նոյնիսկ եթէ կը թուին նոյն ու մէկ գրութիւն մը կտրատող յատկանշումներ. փողոց, սրճարան, սինէմա, քապարէ, սենեակ, եկեղեցի, միտք՝ կը գծեն մերօրեայ քաղաքին ուղղութիւնները:

Իրական, բայց նաեւ մտատեսուած, նոյնիսկ յայտնատեսուած հաւաքական վայրի մը հետազօտութիւնն է այդ գիրքը, ինչպէս են Վ. Օշականի բոլոր հատորները: Անոնք միշտ կը ձգտին բանելու ամբողջութիւն մը, լայնատարած միջոց մը, թօթալիթէ մը: Կը հասկցուի ի՞նչու հատորը կը կրէ «դիւցազներգութիւն մը» ենթախորագիրը, գայթակղեցուցիչ ու թելադրական: Երկարժէք: Դիւցազներգութեան սեռը, որուն կը յղուի Վ. Օշական, հեգնանքով թէ կարօտով, կարեւոր չէ, կ'ենթադրէ հաւաք, ամբողջ ու գոց տիեզերք մը, ինքն իր վրայ փակ միջոց ու ժամանակ, ուր մէջ մարդիկ կ'ապրին ու կը մեռնին, ուր կան հաստատ արժէքներ ու չափանիշներ: Կայ հերոսութիւն, կայ պայքար: Դիւցազներգութիւնը կը ծնի կռիւով բայց կը մեռնի յեղափոխութեամբ:

Ենթախորագիրը երկարժէք է, ըսուեցաւ: Նախ՝ իսկական գրական բացագոչում մըն է, փռովօքասիոն մը, տրուած ըլլալով Վ. Օշականի մօտեցման եղանակը. ընթերցողը ո՛չ Ջեւս կը գտնէ հոն, ո՛չ ալ Վիրգիլիոս: Ո՛չ մարտ, ո՛չ յաղթանակ: Մերօրեայ աստուածներն են հոն, մերօրեայ սրբատեղիները, տեսակ մը կրկնակերպասուած: Հատորին Մուտք-ին տողերը կը կրկնեն դիւցազներգութիւններու բացող վարդամա՜տն ու վարդագնա՜ց առաւօտները. իսկ ինչ որ կը բերեն բոքէրի սեղան մըն է, բախտախաղի բաց դաշտ Լոյսին աչքը, որ գիտակցութեան բիբին պէս, կը կուտակէ մարդիկը քով քովի, կամաց կամաց կը նկատէ, որ «ոչինչ կը կուտակուի, կուտակուած է այսքան անգամ» (էջ 13): Որպէսզի ըլլայ կուտակում, պէտք է որ ըլլայ հանդիպում. «մարդիկ հազար տեղ նոյն վայրկեանին կը ծնին, / ամէն անկիւն ու խոռոչ պզտիկ հաստ մը կը նետեն / ու ամբողջ գաղտնիքը քաղաքին / արգիլելն է որ այդ հազարները / օր մը տեղ մը / հանդիպին» (15): Քաղաքը, որ «ամէն ինչի եղերքն է», ինչպէս կ'ըսէ թելադրական տողը, քաղաքը ծայրահեղ բացակայ մըն է, ինչպէս հոն ապրողը: Դիւցազներգութիւնը կը փնտռէ իր դիւցազնը, որ կոչուէր մարդ: Վերջին հատուածը այս փնտռտուքը կը նշէ եւ կ'աւարտի հարցումին մէջ.

«Քաղաքը որ
հազարաւոր մարդիկ կը կուտակէ
բայց չհաւասարացներ մէկ մարդու
մէկ սենեակի
մէկ անյետաձգելի ու վրիպած տենչի:
Ու Քաղաքը
անխուսափելի, աւելորդ ու վիժած,
շուրջը մարդուն
որ ո՞ւր է» (էջ 25):

Քաղաք-ին մէջ մարդն է որ կը փնտռուի փողոցին մէջ թէ սրճարանը, եկեղեցին թէ քապարէն, քառուղիներ՝ անոնք, հանդիպումի ու ժամադրութեան վայրեր, արդի «սրբատեղիներ»: Բայց ո՛չ մէկ հանդիպում: Միտք-ի աւարտին գրուած է. «Մարդը չկայ / որովհետեւ / աստուած զայն տակաւին չէ ստեղծած» (էջ 67): Այլ միայն համատարած անտարբերութիւնը, չէզոքութիւնը քաղաքին եւ ապրողին օտարումը ինքն իրմէ, «ձրի ու թափանցիկ, անմեղ բայց յանցաւոր / չպըրտըւած դուրս իր անձէն ու դրուած հրապարակ / բանջարեղէնի հատին պէս, պաշտօնեայի նայուածքին պէս՝ / կը դիմանանք, ճամբու եզրին երկնցած ընտանեօք...» (նոյն): Միայն խարկանքներ, կեղծիքներ, ապրելու, ըսենք մակաղելու ծէսեր, առօրեային անվաւեր «խաղը», գըրեն, տեսակ մը պարապ քօժիթօյի մը շուրջ:

Քաղաք-ի «դիւցազներգութիւնը» նոյն ատեն դիւցազներգութեան մը որոնումն է, ինչպէս մարդը՝ մարդուն: Այս որոնումը ընդյատակեայ, հազիւ ընթեռնլի մակարդակն է գիրքին, ուր գրութիւնը կը փնտռէ ինքզինք, իր օրինալիճակը: Հատորը կը տրուի մեզի իբրեւ առաջին մասը գալիք դիւցազներգութեան: Որ սակայն մնաց կիսատ: Անշուշտ, եթէ դիւցազներգութիւնը որոնումն է դիւցազներգութեան, այն ատեն անիկա կրնայ միայն ու միայն ըլլալ անաւարտութեան փորձառութիւն մը:

Ասիկա որոշ լոյս կը սփռէ Վ. Օշականի «գեղագիտութեան»: Իբրեւ ամբողջութեան մը պարագրկումին ըմբռնում՝ Քաղաք-ը կը ձգտի բանել իրականութիւն կոչուածին բոլոր մանրամասնութիւնները, մեծ ու փոքր կալուածներն ու կշռոյթները: Վ. Օշական մեր մէջ թերեւս այն միակ բանաստեղծն է, որուն համար «արտաքին աշխարհը» գոյութիւն ունի, յարանելով ծանօթ բանաձեւը: Ասկէ թող չհետեւցուի, որ բանաստեղծութիւն կոչուած արտադրութիւնը առարկայականին ու տուեալին նկարագրութիւնն է, սոսկական արտադրում մը: Ստեղծում մըն է ծայրէ ծայր, յօրինուած ձեզի ու մեզի երբեմն յայտնուող, յաճախ ծածկուող երեւոյթներու, տարրերու, մեղքերու թէ բարիքներու ոճաւորումով, ըսել կ'ուզեմ գրուածքով: Մասնաւոր թեքումով մը դէպի ընդհանրացումը, խորհրդանշականին վերածումը:

Կը բաւէ կարդալ Մուտք-ին առաջին երեք էջերը նկատելու համար, որ բացուող առաւօտը իրական ու միթական, աւելի ճիշդ՝ գրական պահ մըն է: Ընդարձակ նախադասութիւն մը կտրտուած է միջանկեալ պարբերութիւններով, անդադար յաւելումներով, երկախօսական տողերով, որոնք իրարու հետ լծորդուած են քերականական շատ նուրբ բայց հազիւ տեսանելի կապերով, կարծէք իրարու վրայ մակադրուած ըլլային մի քանի գրութիւններ: Միտող՝ շարունակական միջոցի մը յօրինումին:

Քաղաք-ը ըստ իս կու տայ առաջին օրինակները այն թեքնիքին, որ պիտի կոչեմ անկայուն տող: Ասիկա մեր տաղաչափական ձեռնարկներուն պարզ ազատ չափը չէ, այլ ոտանաւոր տող մը որ անդադար կը խուսափի տեղ մը կենալէ, ամփոփուելէ, կարծես վախնար քարացումէ: Կը հասկցուի ի՞նչու Օշականի նախադասութիւնները ընդարձակուին: Եւ այսպէս նախադասութեան օղակ մը կը բերէ միւսը, յաջորդը, յաճախական տողանցումով, ինչ որ խօսքը կը դերծէ յամրընթաց ու կայուն, քիչ թէ շատ նախատեսելի դիմեցումէ: Ի հարկէ անկայուն տողին գլխաւոր տարրն է ռիթմը, որ Օշականի գրութեան հզօր ազդակներէն մէկն է: Բայց այդ մասին աւելի ուշ:

Թէ Վ. Օշական թեքնիք հարցեր ունի լուծելիք, ոչ մէկ կասկած, ոեւէ բանաստեղծի պէս, ի բաց առեալ «մերիններէն», որդիօրէն ապաստանած աւանդութեան փէշերուն: Այս երկը, ուր այնքան ակնբախ կերպով ճակատում մը կայ քաղաք կոչուած կեցութեան մեր արդի վայրին հետ, խորքին մէջ տեսակ մը ուսումնասիրութիւն կարելի է նկատել, ինչպէս է արդէն Պատուհան-ին մէջ քերթուածին ենթախորագիրը: Ուսումնասիրութիւն՝ ուր ուսումնասիրողը կը փորձէ բոլոր կարելի մի-

ՆՈԹԵՐ՝
Վ. ՕՇԱԿԱՆԻ
ՄԱՍԻՆ

ՓԱԿԱԳԻԾԸ

մը, ուր տեղի կ'ունենայ ողբերգա-կատակերգական խաղամարտ մը, առանց հերոսի, առանց «մարդու».

«Առաւօտը -
ճշդապահ, ուշացած ու անօգուտ
անմեղութիւն,
ինչպէս առաջին անգամ
երբ բոքէրի սեղանը կը պատրաստէին,
մերկ,
անպղծելի որովհետեւ անհաւատալի,
մանկութեան յիշատակի տժգոյն դանդաղ
առկախումով,
ոչ թէ որովհետեւ յիշատակը տխուր է,
այլ տեսածին համար,
պատուհաններէն - » (3):

Եւ այսպէս՝ երեք էջ, մինչեւ որ անդրադարձը ըլլայ, որ «քաղաքը պէտք է կրկին անգամ / ծայրէն սկսի, / ոչ թէ սենեակ առ սենեակ՝ / այլ բոլոր սենեակները միասին, / ու նաեւ աւելցուքը / փողոցներէն հաւաքելով, / մոռնալով ոչ իսկ մէկ անձ, / ոչ վատ ոչ հերոս-» (էջ 5-6): Ամբողջ գրութեան լայնքին՝ պիտի յայտնուի տագնապը ընդհանրական վայրը չըկարենալ բռնելուն եւ անոր լծորդ՝ «հերոսին» բացակայութիւնը: Պիտի գայ թուումը մարդկային տեսակներուն. բանտապահը, գրագիրը, նախարարը, կինը, թափառաշրջիկը, սափրիչը, բժիշկը, դատաւորը, մուրացկանը, եւ դեռ ուրիշներ:

ւարձանքը, ինչ որ մեր «կեանքը» կը կոչենք, ուրիշ բան չէ եթէ ոչ «դերեզմանոց տիեզերքի պարապութեան մէջ նետուած, / ցանկապատուած ամէն կողմէ առանց դուռի / սալարկուած չիմէնթոյով... / դատապարտուած՝ / իր անթափանց կարծրութեան, / ու մեզի» (էջ 40): Գոյութիւնը, «որ մորթերէն դուրս կը կաթի, կոյուղիի պատերուն պէս», այն տեղն է ուր ապրողները կան, ուր ո՛չ կը մեռնին, ո՛չ ալ կը ծնին. որովհետեւ մեռնիլն ու ծնիլը, Վ. Օշականի մօտ, կ'ենթադրեն գիտակցութիւն ըլլալ: Ուստի՝ ամբողջ հարցը սա է. կարելի՞ է «մկրտուիլ իբրեւ մարդ», ըլլալ մարդ: Քաղաք-ը կ'աւարտի երկդիմի ըղձականով մը. «Այդ մարդն ըլլալ, / ոտքի ելլել / ու հեռանալ» (էջ 168):

Հատորը այսպէս ծիրի վրայ կ'արձակէ Օշականի գլխաւոր թեմաներէն մէկը, թերեւս միակը. տիեզերքի անհեթեթի մեքենան, որ կը կոչուի կեանք: Անոր շուրջ կը բեւեռուին, բացակայութիւն, հաղորդակցութեան պակաս, առանձնութիւն, գոյութեան անվաւերութիւն, հեռուէ հեռու եկող գոյապաշտութենէն: Բայց Քաղաք-ին մէջ տակաւին յոյս մը կայ, որ ապրիլը թերեւս պահ մը, օր մը, կը դառնայ կարելի: Ամէն պարագայի՝ կայ գիտակցութեան ու մօտին ապաւէնը, որուն կը կառչի խօսողը, այսինքն՝ կը կառչի ինքն ի-

ջոցները՝ երկխօսութիւն, արձակ, չափածոյ, նկարագրութիւն թէ վերլուծում, բռնելու համար այս միթական վայրը:

Քաղաք-էն վերջ՝ Քառուղին: Նպատակս չէ այստեղ հետեւիլ Վ. Օշականի արտադրութեան շրջագիծին: Բայց հարկ է ընդգծել հատորին բազմադիմի յօրինուածքը, ուր իրարու կը մօտեցուին օշականեան քերթուածը, պարային ծրագիր մը (Պուրճ Համուտի կօշկակարներու պարը), երկու ռատիօսքէչ, քանի մը արձակ գրութիւն եւայլն: Քառուղին աւելի հաւաքածոյ մըն է, քան միատարր գիրք մը ինչպէս էր Քաղաք-ը, հակառակ կառուցման ակնրախ ճիգին: Աւելցնեմ՝ որ հոս կը կարդանք Վ. Օշականի քանի մը կոկ, ամբողջ, ինքնաբաւ քերթուածները, որոնք կը կոչուին Բարկութիւն, Պէյրութ-փարիզ, Նոր Մանչուկը:

ԵՒ ՀԻՄԱ ԱՀԱԶԱՆԳԸ

Եթէ Քաղաք-ը սփիւռքահայ բանաստեղծութեան մէջ շրջադարձ մը կը կազմէ, Ահազանգ-ը Վ. Օշականի արտադրութեան մէկ նոր վերափոխումն է: Կը պատմէ նոր փորձառութենէ մը եւ կը խօսի այլ լռութեամբ:

Հատորը կրնանք բաժնել երեք մասի. Համանուն քերթուածը, միջանկեալ 15 կտորներ, եւ վերջապէս լիբանանեան դէպքերուն առիթով գրուած Ոճիր եւ Պատիժ բազմամասն գրութիւնը:

Հատորը բացող Ահազանգ քերթուածը այս գիրքին մէջ կը կազմէ Վ. Օշականի ամէնէն ամբողջական արտադրութիւնը: Հոս է տեղը, ըստ իս, վերը թելադրուած վերափոխումին, որ իսկական շրջադարձ մըն է: Այդպէս՝ Քաղաք-ին մէջ թէ Քառուղի-ի որոշ կտորներու երկայնքին՝ Վ. Օշականի գրութիւնը կը խօսի չէզոք կառոյցէ մը: Այսինքն՝ խօսքը առաջին այդ էջերուն մէջ չի գար անպայման «հեղինակէն», ոչ ալ հաւանական «հերոսէ» մը, քնարական կամ դիւցազներգական: Անոր տեղը չէզոք, ոչ ոքի պատկանող վայր մըն է: Ձայն ստանձնողը չի յղեր զայն Եսի մը կամ ենթակայի մը: Մինչ Ահազանգ-ին մէջ կը յայտնուի Ես մը, գոնէ մէկը, որ այդ դերանունով կը խօսի, յօրինելով այսպէս, քիչ թէ շատ, կենսագրական, իրական թէ երեւակայական յատկութիւններ: Անիկա համադրական Ես մըն է: Այլազան Եսերու գումարում մը, կուտակում մըն է անիկա, թերեւս նման այն կուտակումին, որուն կը ձգտէր Քաղաք-ին ենթախօսը: Վերագտնուած մա՞րդը: Ո՛վ գիտէ: Ամէն պարագայի՝ Քաղաք-ի բիրտ ու անմարդկային չէզոքութենէն, առարկայականութենէն, անտարբերութենէն վերջ, ուր մարմինները չունէին զիրար որոշադրող անհատականութիւններ, Ահազանգ-ը կը բերէ մարդկային Ես մը, իր մարմինին վրայ ու մէջ տագնապող, վիրաւոր ու մտահոգ ուրիշներով:

Այս Եսին «դեղերումն» է քերթուածը, ինչպէս միշտ Օշականի մօտ՝ լեցուն մանրամասնութիւններովը առօրականին, անանուած բաներուն: Ո՛չ մէկ պատում՝ նոյնիսկ եթէ քերթուածը կը սկսի առաւօտով, ինչպէս Քաղաք-ին մէջ եւ յետոյ կ'ընէ փողոց: Խօսողը ամէն առտու կը լսէ ականջին «ահազանգը», որ կը հնչէ, զինք ոգի հանող, արթնցնող այդ ազդանշանը հաւանական վտանգի մը: Խորքին մէջ՝ ահազանգը հնչեցնողն է ինք, քաղաքի ու մարդոց փողոցներու երկայնքին: Թէ՛ կը լսէ, թէ՛ կը հնչեցնէ ահազանգը, տեսակ մը կոչո՛ւած մարդու դերին մէջ, որ իր պատգամը ունի փոխանցելիք: Անիկա «կեանքի անբաւ կորովը» ունի, «սիրոյ հնոց մը» մէջը, կրակ ու բոց երեւակայութեամբ օժտուած, անշուշտ տեղ մը արւեստագէտի նմանող: Առանձին, նետուած մարդոց ու ամբոխին անտարբերութեան, անհաղորդութեան դիմաց: Անոր խօսքը գիտակցութեան կոչն է, թելադրող այլեւս որ կեանքը տեսնենք իր բացարձակ մերկութեան մէջ, առանց ծածկոյթի ու դիմակի, առանց պատրանքի եւ ինքնախաբէութեամբ: Իսկ, կեանքը, այս կեանքը, որ Օշականի էջերու երկայնքին կը թափառի այնքան առատութեամբ, հսկայ անհեթեթութիւն մըն է, թակարդ մը, անել մը, պարապ մը: Ի՞նչպէս տանիլ անհեթեթը, երբ չկան արժէքներ, որոնց կարելի ըլլար կառչիլ: Չկան աստուածներ՝ որոնք մեզ փրկէին: Եւ սակայն Օշականի մօտ կը գրուի առանց կարօտի: Մերկ գիտակցութիւն մը կայ հոն, որ կը զննէ աշխարհը եւ կը նկատէ, որ կեանքը անհընար է: Անձնասպանութի՞ւն: Տեղ մը ըսուած է արդէն. «Ի՞նչու անձնասպան չենք ըլլար»: Եւ հարցումը պատասխան չունի: Աւելի ճիշդ՝ կայ անոր նախադիծը, որ չի պատկանիր գիտակցութեան հակակշռին. «բայց հիւանդ ենք ապրելու անկարելի յոյսով»: Իբրեւ մարդ ելած ենք «կեանք ըսուածը ապրելու» երբ միայն «ոչնչութեան... ճամբորդ ենք»: Ուրիշ խօսքով՝ անձնասպանութիւնը կը ջնջէ ապրելուն, կեանքին անկարելիութիւնը: Ան մեզ կը գրկէ անկարելիութեան հետ բախումէն, որուն մարդը կը թուի ճակատագրուած ըլլալ, ըստ իս, Օշականի համար:

Այս բախումը ուժական հանդիպումն է, ուր Օշական ճշմարտութիւն կը կոչէ, ճըշմարտութեան մօտեցում. «Այս ամբողջը / որ կարենանք, ի վերջոյ զիրար տեսնել, իրար դպնալ ու հոտուըտալ / զիրար սիրել ու չարչարել եթէ պէտք է մեռցընել / որ ճշմարտութեան մօտենանք»: Ի սկզբանէ մարդը կայ իր փախուստներովը ճշմարտութենէն, պատրանքներուն յանձնող ինքզինք: Ի սկզբանէ կայ անվաւերութիւնը: Ահազանգը այս բեկումն է ապահով ու խաղաղ ու գոց անվաւերութեան մէջ: Ահազանգը կ'ըսէ վտանգը, ոչ թէ մեզ պահելու համար ապաստանի մը ապաւէնին, այլ մեզ մղելու համար վըտանգին հետ ճակատումին: Ճշմարտութիւնը այն հեռաւոր կէտն է, այն արկածը, որուն կը դիմէ Օշականի «ամպիւլանսը». «վերջին ամպիւլանսն եմ... պէտք է հասնիմ արկածին», ուր կեանք ու մահ կը յայտնուին իրենց ամբողջ դիւրաբեկութեամբ:

Հատորի Ոճիր եւ պատիժ գրութեան մէջ՝ պառաւը որ երեխայ մը կը փրկէ, կը դառնուի նոյն ատեն, եւ կը հասնի ճշմարտութեան մը «իմացումին». «կրնար մեռնիլ հիմա, կրնար ապրիլ յաւիտեան / ոչինչ՝ ոչինչ կարող էր երջանկութեան այդ վայրկեանը խլել իրմէ»: Ճշմարտութիւնը մահացու է. երբ կը յայտնուի, կա՛մ կը ջնջէ մարդը կա՛մ զայն հիմնովին կը փոխէ կ'այլայլէ: Մկրտութի՞ւն մը: Ամէն պարագայի, բիրտ արարք մըն է: Կը հասկցուի ի՞նչու Պատիժ 2-ին մէջ կ'ըսուի. «Ամէն մարդ որ կարեւոր բան մը կը փնտռէ՝ պէտք է ոճիր մը գործէ, քանզի որպէս զի գտնէ: Անշուշտ գին մը կայ, որ պիտի վճարէ»: Գրութիւնը կը փորձէ բռնութեան իմաստ մը տալ անշուշտ, զայն լծորդելով ճշմարտութեան: «Պէտք է ոճիր մը գործէ» նախադասութիւնը խորհրդանշական առում ունի եւ ոչ տառացի: Ճշմարտութիւնը այն է որուն համար պէտք է տուեալը քանդել - մեր բուսային կեցութիւնը: Ճշմարտութիւնը կը յայտնուի միայն երբ մեզ կը վտանգենք, երբ արժէքները եւ աստուածները կը դարձնենք խնդրական, հերքելի: Ասոր միւս անունն է «յեղափոխութիւնը» (4): Հետեւաբար՝ կեանքի տուեալը տուեալ մը չէ, «կեանքը կեանքի սէրն է, ուղեւ-չուղեւ», անկարելիութեան սէրը, պատրաստ՝ սպաննելու «կանոն ու օրէնք», պահ մը ըլլալու համար, ապրելու համար ամբողջովին: Ընթերցողը կը նշմարէ անմիջապէս, որ Վ. Օշականի մօտ բռնութիւնը ունի յայտնատեսական եզր մը, այն չափով՝ որ կը տանի ճշմարտութեան, այն չափով ի հարկէ որ իմա՛ստ ունի:

Ի սկզբանէ կայ կեանքը, որ չենք ապրիր: Որուն համար չենք ծնած ու չենք մեռնիր: Բայց կրնանք զայն պահ մը ապրիլ մեր մարմինին մէջ: Օշականի էջերուն մէջ՝ բազմաթիւ են այդ պահերուն գացող յղումները. «միայն թէ կարելի ըլլար երկվայրկեան մը չհեղնել չխաբել / դուրս մագլցիլ շուրջը նայիլ սխտոր կեղւել, / կեանքէն ու մահէն անդին մէկը տեսնել ձեռքին դպնալ / յետոյ դադրիլ / մէս մինակ»: Ուրիշ տեղ. «միայն թէ կարենար մէկ ժամադրութիւն առնել որեւէ բանի հետ / միայն թէ ապրելու առիթ մը, արկած մը ըլլար, / որպէս մողէզ կամ ծառ կամ անջրպետի փափուքը...»: Եւ վերջապէս. «դէթ մէկ անգամ / հասնի բակը խենթութեան ճերմակ պատին / ճշմարտութեան թաղանթին, բռնաբարէ մինչեւ դժոխք ու դրախտ / ու անկէ անդին եւ քունին մէջ երազին ջուրի ափին / մինչեւ ճաթռտուքը լռութեան»: Երկվայրկեան մը, պահ մը, անգամ մը, բոպէ մը. ահա բաղձանքը եւ ահա կարելիութիւնը: Եւ ան է որ կը փնտռուի հատորի միջին քերթուածներուն մէջ, որ կը կոչուին Սէր, Անդին, Լճակ, Թակարդ, Ցանկապատ, եւայլն: Ժամանակի երկարաձիգ գծին վրայ՝ ըլլալու են այս ժամանակը զանցող պահերը: Գոնէ յոյսը կայ: Բայց կը թուի անիրագործելի. «Բայց ոչ, / ինչ որ կու գայ կրկնապատկերն իր առջեւէն հրելով է որ կու գայ»: Կեանքը կը մնայ կրկնապատկերէն անդին, խենթութեան բակին մէջ, կորսուած ու ապագայ: Եւ գոյութիւնը կը մնայ «անյոյս վէրք», կամ տեսակ մը «եղերական սպասում» կայարանի մը վրայ (կայարան՝ որ Օշականի ամէնէն սիրելի թեմաներէն մէկն է. սպասում, երթ ու գալուստ, հանդիպման կարելիութիւն, բայց՝ ոչինչ): Կը մնայ անհեթեթը. «սպասիրը չի մեռցուիր, չի մոռցուիր» կ'ըսէ տաւոր տող մը, «կը նետուի անդաւ, յամառ վազքի թափին մարդէ մարդ»:

Գրողի մը համար կեանքի անհեթեթին այս հաստատումը կրնայ սպաննիչ ըլլալ: Եթէ գրելը անհեթեթը պիտի հալածէ ամէն տեղ, ի՞նչու գրել, բառերը շարել իրարու քով: Անհեթեթը իր վերջին սահմաններուն մէջ անկարելի դարձնելու է գրողական արարքը ինչպէս արուեստը:

Օշականի համար՝ գրելը մաս կը կազմէ բացառիկ այն պահերուն, որոնց ակնարկը եղաւ վերը: Անիկա «բառ մը իմաստ փրցնելու» ձեւ մըն է, «կեանքը իր ծով չնետուած տակաւին»: Ուրիշ տեղ ըսուած է. «Փախստական պիտի գաղթեմ մինչեւ ակը պատիժին / կորսուած գըրիչով պիտի գտնեմ ուղին գծին իմաստին»: Գրելը անհեթեթութեան մէջ, անոր հետ, եւ անոր ամենատիրութեան դէմ՝ իմաստի փնտռտուք մըն է: Գրելը ո՛չ երազանք է, ո՛չ ալ փախուստ աշխարհէն, պատրանքներու անդիւտ յօրինում մը: Ահազանգ-ի «հերոս»ը կ'ըսէ. «սակայն բանականութեանս չեմ արտօներ ո՛չ երազել ու զբօսնուլ / ո՛չ ալ մտքի ապրանք ու չոր ցամաք գիտելիքներ մեծաքանակ ամբարել, / այլ խոյանալ երեւակայութեանս եռեւէն փորձել հասնիլ անծանօթին / ցեխին մէջէն հագալով յօրանջելով թքնելով մինչեւ քղանցքը տիեզերքին / յետոյ սուզուիլ եւ յիշողութեան յատակը ու ջրամոյն դղեակները, զանձ փոխադրող նաւերը / ու հէքեաթել... առասպելել... ոչ թէ փախելու եւ պատրանքներու սմքած ծիծերէն կախուելու՝ / այլ սաֆարիի մեկնելու, որոգայթը լարելու գոյնի ,ձայնի իմաստներու ցանցերով»: Գրելը՝ որոգայթ լարել, անծանօթին հասնիլ ու բռնել է: Բայց այդ անծանօթը խուսափուկ, հեռաւոր անմատչելի ճշմարտութիւն մը կը թուի, որուն սպասումը կը կազմէ թերեւս ամէն գրութեան միակ հեռանկարը:

Գրելու արարքին լծորդումը ճշմարտութեան շատ դասական որոշադրում է, որուն շնորհիւ Վ. Օշական կը փորձէ բառնալ անհեթեթը: Հարց է թէ ո՞ր չափով առիկա ալ իր կարգին պատրանք մը չէ, երկրորդ ու նրբին անվաւերութիւն մը: Ինչ ալ ըլլայ տրուած լուծումը, կարեւորը գրութեան վերագրուած յայտնութենական եզրն է: Գրելը ահազանգել մըն է: Այսինքն՝ ըսել սպառնացող վտանգը: Ըսել նոյն ատեն ներքին ահը: Տեսակ մը արտախըլում մը: Էկզօրսիզմ մը: Կը հասկցուի ի՞նչու Օշականի գրութիւնները տարուին ճշմարտումի զօրաւոր ցանկութենէ մը, այսինքն՝ ուզեն, փորձեն իմաստներ տարազել, կեանքի մասին մեծ ու փոքր թելադրանքներ բանաձեւել, երբեմն շատ մօտիկը «բարոյական» մտահոգութիւններու:

Իմաստը անոր համար՝ երկրորդ յարկ մըն է, տեսակ մը անդինին կրկնօրինակը: Ահազանգ քերթուածի վերջին հատուածը կ'ըսէ. «Ասկէ աւելի չեմ կրնար ըսել / չիլ է խօսքս, կիսատ, անկապ, / ինձ նման / իր իմաստէն վիրաւոր՝ բայց ասկէ վեր ուրիշ յարկ կայ / որ ես անձամբ չինեցի, սենեակին վրայ, տանտէրէն գաղտնի / դուռ պատուհան չունի, միայն ես կրնամ մտնել ներս / տեսնել լոյսը, գոյները, լսել ձայները, գողնալ բառեր՝ վազող հովին գրպանէն, / հանելուկի, ամոկի, հարուստներու ձանձրոյթին մասին»: Այս գրեթէ «քնարական» տողերը կը թելադրեն բանաստեղծութեան սահմանում մը, որ ինչպէս կը տեսնուի, միայն ահազանգում չէ, այլեւ երկրորդ վայր մը: Կիսատ ու անկապ խօսքէն անդին կայ ուրիշ խօսք. բացայայտ, ընթեռնլի ու սովորական լեզուէն անդին՝ կայ ուրիշ լեզու, որ կը խօսի հանելուկի, ամոկի եւ դեռ կեանքի բոլոր բաներուն մասին, անոնցմէ վեր: Ճշմարտութեան վայրը, թերեւս, որուն կը հասնի Խանգարուած Վեբելակ-ին Մեսրոպը:

Այս ուրիշ յարկը կայ ի հարկէ հերքումովը առաջինին: Վ. Օշականի արտադրութիւնը որոշ չափով հերքումն է բանաստեղծականին, բիրտ բարկութեան մը արդիւնք, որ կը քանդէ, որպէսզի երեւակայութիւնը երեւան բերէ, երեւոյթի բերէ դիմակներու տակ պահուըտող «վաւերականութիւնը»:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

Վ. Օշական բանաստեղծ: Այս բանաձեւը շատերու համար անընդունելի վերապրում մըն է, այնքան Օշականի էջերը իրենք զիրենք ձերբազատ ու զերծ կը թըւին մեր աւանդական բանաստեղծութեան հին ու նոր յատկանիշներէն, տարազներէն ու կաղապարներէն: Բայց տողատումէն, ոչինչ՝ որ յիշեցնէր բանաստեղծականի յայտնի ու բազմիցս ու յաւիտեանս գործածուող միջոցները: Օշականի տողերը կը հերքեն ազնուական բանադարձումները, նկարագրութիւնները, փոխաբերութեան կազմածը, զօրաւոր ձգտումով մը դէպի ապաբանաստեղծականը: Բանալով՝ բանաստեղծութեան տագնապ մը մեր մէջ, այն չափով որ յղացքը կը դառնայ բոլորովին անորոշելի: Օշական, նոյնիսկ իր քննադատական էջերու երկայնքին, գրեթէ ոչինչ կը գրէ այս մասին, կարծէք այդ երկրորդ ու վերին սենեակը, բանաստեղծութեան արտադրութեան մեքենան ու բանելու կերպը չենթարկուէին իր մօտ քննութեան:

Օշականի ընթերցողներուն մեծ մասը կանգ կ'առնէ անոր էջերը զարդարող մանրամասնութիւններուն վրայ. «միջազգային բիճ արեղայ», Տէր Վրթանէս ու քէպապի հոտ, քիթը փորող լումայափոխ, նետող-բռնող փրոֆէսէօր, սիքարը քաշող նալըն թիւթիւն պահակի մրափ, բանտէն փախած պիրատէրի ոսկորներ. եւ դեռ պերճաղիճները, բոզերը, բռնակիրներն ու գրագիրները, առնանդամ ու ռռ քերող վանականները կրնան մասնաւորապէս «բանաստեղծական» չըլլալ. ճիշդ է, որ չեն պատկանիր արտօնեալ բառապաշարին ու իրականութեան ընկալեալ մասնաճիւղերուն: Թերեւս: Այլ հարց սակայն, որ Օշականի այդ եւ ուրիշ շատ խտացեալ, «իրականին» փակչող տողերը հասկնալի են աւանդական բանաստեղծութեան խօսքի, կարգ կանոնի քանդումի ծրագրին մէջ, որուն մասին, ըսուեցաւ արդէն, որ Օշական կը լռէ: Աւելին՝ յաճախ այդ ծըրագիրը կը վերածուի արտայայտութեան հարցի մը, վերնախաւի ու մակերեսի խնդիր մը: Որովհետեւ Օշականի բանաստեղծութեան բայց նաեւ քննադատական արտադրութեան կը պակսի գրութեան հոլովոյթին մտածումը, ըսենք՝ ապաբանաստեղծականացումին հիմնաւորումը:

Այս սահմանափակումը անոր գրութեան վայրին որոշադրումն է: Հարկ չկայ ճըշդելու անգամ կամ փաստելու, որ անիկա կը պատկանի բանաստեղծութեան կալուածին, այն չափով որ կը կազմէ, մեր լեզուին մէջ, ինքնաբեր ու նախապէս չըտարազուած յօրինումներ: Այն սովորականութիւնը որ կը թուի յատկանշել անոր լեզուն տուեալ մը չէ, որ արդէն խօսէինք: Ստեղծում մըն է: Այդ լեզուն ինքնին նոյնքան հեռու է, այսինքն՝ փոխաբերուած է, խօսակցականէն ու ծանօթէն, որքան Վարուժանի մը կամ Սարաֆեանի մը նախադասութիւնը: Նոյնիսկ երբ կը թուի հում, մտացածին կամ կամայական գործածելու համար իր առիթով գործածուած հասարակ տեղիք: Ընդլայնելի ու խնդրարկելի յղացքներ ասոնք:

Վ. Օշականի երկերը կը յարուցանեն արդի արուեստը տագնապեցնող հարցեր: Քաղաք-էն մինչեւ Ահազանգ, անոնք կը ձգտին մարդկային մոլորակին, քաղաքին ու գոյութեան ընդգրկումին, քարտիզագ-

Գրեց՝

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

րումին։ Ի զուր չէ որ դիւցազներգութիւն կը կոչուի Քաղա՞-ը, որուն անաւարտութիւնը փաստ մըն է գրողական արարքը հարուածող դժուարութեան։ Որ է ամբողջութեան մը պարագրկումը։ Ծոյլէն, Փրուստէն ի վեր արդի գրականութիւնը կը տառապի բովանդակներ գրաւելու ու պարփակելու անհուն ցանկութենէն։ Վէպերը, քերթուածները իբրեւ առարկայ ունին ո՛րքան ընդարձակ աշխարհներ, որ կը տարածուին ամէն ուղղութեամբ, ամէն բան բռնելու ակնյայտ ճիգով ու յոյսով։ Եւ ասիկա կը հասնի յաճախ ահարկու ընդլայնումի, մանրումի, որ Վ. Օշականի գրութեան սպառնացող գլխաւոր վտանգն է։ Գրական երկերը իրական, երեւակայական թէ միթական աշխարհներու հետ համաձեւելու փորձը կը հպի կ՚անցնի ամէն ինչի։ Օշական գիտէ, որ անկարեւոր ու աննշան մանրամասնութիւններ կ՚աղմկեն քաղաքին մէջ (Քաղաք, էջ 7), բայց ո՞ր չափով գրող քաղաքը ենթարկուելու է մանրամասնութիւններու ժխորին։ Ո՞ւր կը սկսի գրութեան անկախութիւնը տուեալէն թէ երեւակայականէն։ Այս հարցումներուն պատասխանը չէ գրուած։ Ուստի՝ ամէն ինչ գրութենէն ներարկելու փորձութիւնը Օշականի էջերուն կու տայ սանձարձակ յորդութիւն մը, աճելութիւն մը, թէ ուրպաւորիչ թէ ալ տեղ մը մտահոգիչ։

Օշականի արտադրութիւնը է նաեւ մեր մէջ առաջին փորձը արձակ՝ ոտանաւոր աւանդական բաժանումը ապայժմէ դարձնող։ Գրական սեռերուն ու տեսակներուն, առնց յատկութիւններուն թէ յատկանիշներուն հերքումը ժամանակակից գրականութեան բերումներէն մէկն է, որ կը կերպարանաւորուի Վ. Օշականի երկերուն ալ մէջ։ Քաղաք-ին մէջ թէ Քառուղիին՝ կան այդ արձակ, երբեմն երկախօսական կտորները, յաճախ առանց կէտադրութեան, տարուած՝ շատ զօրաւոր կշռոյթէ մը։ Ըսուեցաւ նախապէս, որ Վ. Օշականի նախադասութիւնը, ոտանաւոր տողը իր չեչտային դրութեամբ, բազմարարբառ ճկունութեամբ ամէնէն աւելի կշռոյթին է որ կ՚ապաւինի։ Ահազանգ-ի համանուն քերթուածը, հակառակ որոշ, կաղմակերպուած կաղացումներու, ռիթմին է պարտաւոր իր ուժական ընթացքը։ Առանց անոր՝ կը ստեղծուի բառակոյտը։

Ի՞նչ բան սակայն կը միջամտէ որ նոյն գրութեան մէջ հանդիպինք թէ՛ բանաստեղծութեան թէ՛ բառակոյտին։ Երկու հակադիր օրինակ կ՚առնեմ Ոճիր եւ Պատիժ ընդարձակ քերթուածէն, որը ամէնէն աւելի վտանգուած կը թուի ռիթմի նուաղումէն։

Նախ՝ «իրական» պատկեր մը, գրեթէ առանց անդրափոխումի ու «բանաստեղծականացման», բայց միշտ կշռոյթի մը ենթակայ եւ իբրեւ այդ իսկ տանելի, ընթեռնլի.

«Առտու վեցին Քաքուչինեան մայր Տանարը աչքերը խուփ՝ կը յօրանջէ -
Լուսարարը խաչ կը հանէ փորին վրայ,
վարագոյրի ճեղքերէն՝ հրապարակը կը քննէ առնանդամին հետ խաղալով
սանդուխներէն վար կ՚իջնէ ճօճուն խոնաւ խունկի մուր հոտին մէջ
Ցիսուս միսուս սառ ոտքերով կ՚ընկերանան մինչեւ դռնակ»

Եւ ահաւասիկ հասարակ պատումը, միայն տողատուած.

«Ապու Ասատ փուլի ափսէն վար կը դնէ սեղանին
վարագոյրը կը բանայ խաչ կը հանէ, ոռը կը քերէ, հոս հոն ձեռքով կը շտկէ
Ապու ժանին կը դառնայ.
«Գո՞հ ես ապունա ժան աս կնիկէն․․․Նոր բերի դեռ իր գիւղէն»
սիկարէթը կ՚երկարէ «վառէ հատ մը»
դուրս կը նայի «քոյր մը ունի, իրմէ աղուոր է, լեցուն ծիծեր ունի. ամէն մէկը կին մը կ՚արժէ․․․ բայց միւս բաները չի ձգեր»։

Ինչ որ այս հատուածը կը հարուածէ բուածին «գռեհկութիւնը» չէ, ինքնին անկարեւոր ազդակ, այլ շատ սովորական, շատ հասարակ պատմելու կերպ մը, որ տողեր կը կորէ առանց կենսաւէտող ռիթմի։ Անշուշտ կը հասկնանք ոտանաւոր տողը առօրեայով լեցնելու ակնյայտ ճիգը, բայց չենք կրնար հանդուրժել տողի, այսինքն մեծ բառով մը ըսուած, «արուեստին» նահանջը։

Վերջին օրինակ մը եւս.

«Աբբահայրը, ռումբէն սաստիկ ցնցուած
փոխանակ ետ իր վանքը մագլցելու
առջին բացուող զառիվարին մէջ սարսափահար նետուեր էր
տերեւի պէս դողդղալով խենթեցած՝ վար վազեր էր
յետոյ փորձեր՝ լեղապատառ փախչողներու բռնուիլ բայց չէր կրցեր
ու շնչահատ, ինքնակորոյս՝ Անթուան գրախանութ կը հասնէր
որու սեմին՝ փլած էր, ու ինքն իր վրայ կամարուած՝ կը տքար»։

Հարկ կա՞ր անշուշտ այս պատումը այսպէս տողատելու։ Ո՞ր չափով տողատումը, ոտանաւոր տողը անհրաժեշտ են այս հատուածին։ Ի՞նչ է անոնց բերած նպաստը պատմումին։ Իսկ ի՞նչ է սա պատմումը, որմէ շատոնց հրաժարած է ժամանակակից բանաստեղծութիւն կոչուածը։ Արդեօք անոր մէկ փաստինչի՞ն առջեւ կը գտնուինք։ Ամէն պարագայի՝ բացայայտ է որ տողատումը պարզ զգեստ մըն է, ըսենք զուտ տեսողական բան մը, որ ոչինչ կ՚աւելցնէ ըսուածին։ Իսկ բանաստեղծութեան մէջ ինչ որ աւելորդ է ջնջելի է։

Ամէն ժամանակակից գրողի նման Վ. Օշական ալ հաշիւ ունի մաքրելիք լեզուին հետ, ասոր կարելիութիւններուն ու սահմանափակումներուն, աւանդուածին ու յօրինումին։ Ստեղծել բացարձակապէս անլուր, արմատներն ու գաղտնիքները իր մէջ պահող լեզու մը, ահա փառասիրութիւնն ու պատրա՛նքը բանաստեղծ կոչուածին։ Նորաբանութենէն մինչեւ բառաստեղծում կայ անհուն աշխարհ մը, որ Վ. Օշական կը պեղէ։ Ահազանգ-ի միջին ոտանաւորները վայրն են թաքուն ու բացայայտ պայքարի մը ընդդէմ իմաստին ու լեզուի տրամաբանական կառոյցներուն, մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի ներքին մթին մղումներու, սարսափներու եւ անձկութեան։ Քաղաք-ին մէջ այս աշխատանքը կը տարուի նախադասութեան աճով, որ երբ կը բողբոջի, կ՚անհունանայ, իմաստի անմիջական ընդլայնումը կը ցրուէ, կը տրտղնէ։ Ահազանգ-ի միջին քերթուածներուն երկայնքին՝ այդ աշխատանքը կը մտնէ նախադասութեան բաղկացուցիչ մասերուն մէջ, կը խախտէ ենթակայ / բայ համաձայնութեան օրէնքը կամ կը բազմացնէ վերադիրներուն թիւը, որով տողը կը դառնայ քերականօրէն կազմալոյծ բառերու ամբողջութիւն մը։ Այսպէս՝ Անձկութիւն-ը. «կը նշմարուիմ / կլոր բորոտ յորձ ամբոխ դառնայ հեռու մինակ հեւք», կամ. «ճեղք դուրս ցաւ կայ ճիչ ներս ցոլք»։ Եւ դեռ. «մէկ ձեռք մատ քար մերկ չոր անձ կաք / սեւ մերսէտէս ակնոցի կոյր վաղ առաւօտ աղբի կառքը լեցուցին»։ Եւ վերջապէս. «ձիդ յօդ պիրկ գիստ վախ գլխ փախչ ոչ»։ Այս տողերը ընթեռնլի կը մնան իրենց շրջանակին մէջ, բայց կը մատնեն լեզուական «միջոցներու» տագնապ մը, անոնց հանդէպ տարակոյս մը, որոնք ի վերջոյ կը բանին իբրեւ ապատրամաբանականացման ընդհանուր ծրագիր։

Այս ծայրագոյն օրինակներէն կարելի է անցնիլ հակադիրներուն։ Երբ Օշականի գրութիւնը դուրս կ՚ելլէ իր սահմաններէն, ճշմարտելու, իմաստներ արտայայտելու բացայայտ ճիգով մը, հոն կը դառնայ խնդրական եւ անհամոզիչ։ Այս է պարագան Մահեր կոչուած կարճ կտորին.

«Ամենայն տեղ մահը մի չէ
կախում ունի ինչի համար կը մեռնիս
մարդ բիւր անգամ, գաղտագողի, պիտ՝ մեռնի
որ հասկնայ՝ եթէ կրնայ՝ ինչ ըսել է ծնիլը,
բայց երանի մէջ մը մարդուն՝
որ պայքարի ընկերներուն հետ կը զոհուի, մէջ մ՚ալ անոր
որ ազգէն անդին, մարդէն անդին, միս մինակը՝ կ՚անհետի»

Տարակոյսը, որով կ՚ընդունիմ այս տողերը, չի գար ըսուածէն, թափանցիկ ու հասկնալի։ Կրնայ ըլլալ, որ անիկա «վաւերական ու անկեղծ» զգացումէ մը կու գայ, որուն սանկ կուսակցական երանգը կամ մարդասիրական չեչտը տպաւորէ ոչ թիւով մարդիկ։ Ինչ որ կը հարուածէ այս տողերը, ան ալ բոլորովին աւանդական, զուտ սաղական միջոցներու կիրառումն է, առանց նուազագոյն խախտումի. ընթերցողին կը մատուցուի պատգամ մը, գիրքի մը մէջ՝ ուր ահաղանդ կը հնչէ պատրանքներու, իմաստութիւններու եւ խտէալներու դէմ։ Արդիւնքը կ՚ըլլայ անուշիկ գաղափարներով լեցուն էջ մը, յար եւ նման Սփիւռքահայ ոտանաւորներու «իմացապաշտ» չերտերուն։ Ասիկա այսպէս՝ որովհետեւ հոս ո՛չ մէկ լեզուական աշխատանք կը գտնենք, որ նորոգէր ըսուածը, կարենար հակակշռել «խորքի» տկարութեան ու հասարակութեան։

Թերեւս անտեղի ըլլայ «վրիպանքի» մը վրայ դրուած այս չեչտը, գիրքի մը առիթով՝ որուն ամբողջութիւնը կու գայ ճիշդ հակադիր տրամադրութենէ, այսինքն՝ ըմբոստութենէ։ Բայց Մահեր-ը տարօրինակ չարժումով մը աւանդութիւնըն է որ կը վերհաստատէ եւ կը թուի ըլլալ Վ. Օշականի ինքնադատութեան մէջ թելադրուած «Նոր կարգ»ին մէկ երեսը։ Այս նոր կարգը, որուն ձգտելու է, ըստ երեւոյթին, յեղափոխութենէն ելլող արտադրութիւնը կը կազմէ մեզի համար նոր բայց հին նաեւ փորձութիւն մը։ Վ. Օշականի ամբողջ արտադրութիւնը տեղ մը կը դիմէ իմաստին, նոյնիսկ եթէ կեանքին ճշմարտութիւնը անհեթեթն է։ Իմաստ՝ անհեթեթէն անդին, իմաստ խենթութենէն անդին, որ կը մնայ երազի մը յոյսի մը պէս, հեռուն, անմատչելի ու ցանկալի։ Վ. Օշականի գրութեան ներքին հակադրութիւնն է, տրամն է ասիկա, որուն լուծումը գայ թերեւս։ Մինչ այդ՝ Քաղաք-ը ամբողջութեամբ, Ահազանգ-ի համանուն քերթուածը, Քառուղի-ի որոշ էջերը կը կազմեն «մեր» բանաստեղծութեան մէկ ազատագրումը բանաստեղծութենէն։ Հոն է Վ. Օշականի տեղը, եթէ հարկ ըլլայ այդ անունով եկող գրութիւնը զետեղել։

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

(1) Քառուղի-էն սագին, Վ. Օշականի հատորները էջաթիւ չունին։ Կը հասկցուի ի՞նչու մեր յղումները հետեւին գիրքերու օրէնքին։

(2) Ասիկա տեղագրական յատկանշում մը չէ, այլ բանաստեղծական ոլորտ ու կլիմայ, կամ՝ թափթփուքներու գերեզմանոց։

(3) Ասկէ անդին հարկ է ճշդել, որ մէջբերումի արարքը Վ. Օշականի գիրքերուն մէջ կը բախի սահմանի մը։ Վասնզի անիկա կը հատէ անհունապէս ընդարձակուող նախադասութիւն մը եւ իբրեւ այդ՝ չի կրնար չըլլալ կամայական. ահա ինչ որ ընթերցումը կը յօրինէ իրեն ի հաշիւ եւ ի վնաս։

(4) Ինքնադատութեան փորձին մէջ Վ. Օշական կը գրէ. «Իր բոլոր թափանցումի ճիգերով ու ինքնատպութեան փորձերով՝ ան մեռած տարր կը մնայ եթէ ըմբոստութիւնն ու խոյանքները չյանգին ցեղափոխութեան՝ որուն անշուշտ կը յաջորդէ Նոր կարգը» (տես. Վ. Օշական Վ. Օշականի մասին, Ասպարէզ, Նոյ. 13, 1982)։

poésie

ROUBEN MELIK

...Quel tribunal sacré verra vers le couchant
La route maritime à la limite sûre
Où j'élargis l'espace ? Et le navire fend
Un océan tissé dans l'or des écritures.

Les berceaux sanctifiés des siècles du dégel
Coulent dans ma mémoire au penchant des voilures
Nouvelles, à la proue échancrée où le sel
A séché comme au cœur l'écaille des brûlures.

Dans le port séquestré ce rocher fut le mien
Où j'incarnai la mer dans sa lourdeur de sable,
Où j'inclinai la plaine au segment méridien
Dans l'abîme sevré des réseaux navigables...

(fragments)

Le discrédit dont semble actuellement frappé le vers classique est illusoire : des milliers de personnes, au cœur de la France profonde, continuent de faire rimer « rose » avec « chose », comme si l'Annonciation structuraliste n'avait jamais eu lieu ! Au demeurant, le vers classique reste l'armature obligée de toute tentative d'écriture poétique — il est regrettable que tant de poètes en puissance et en herbe aillent s'imaginer qu'il est de bon ton de mépriser des règles dont on peut s'affranchir, par la suite, mais qu'on ne saurait ignorer... D'importants poètes de ce siècle ont usé de l'écriture classique sans en éprouver de gêne, ni de sentiments de non-appartenance. Rouben Mélik est de ceux-là, comme l'étaient Desnos, Aragon ou Cadou, par exemple. L'étincelant Christophe Colomb, calligraphié en vers alexandrins, orné de dessins par Abidine, qu'il nous propose sur somptueux papier, en est la preuve (1). Rouben Mélik, qui n'a plus à administrer la preuve de son talent, démontre que la pensée la plus actuelle « tient » (quand on le veut, et le peut) dans le moule de la tradition. Il prouve que le lyrisme, l'envolée romantique, n'ont jamais cessé d'avoir cours chez les poètes dignes de ce nom ; que « l'inspiration » est un mot qui peut se revendiquer, aujourd'hui, avec une coloration d'avenir.

LUC BÉRIMONT

(1) Qui vive,
éditions Moulin de Montainville, 78124 Mareil-sur-Mauldre.

FIGARO-MAGASINE 11 - 06 - 83

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
5
MARDI
5 JUILLET
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.473 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 58e ANNÉE — No 15.473

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՄՕՌՈՒԱ կը խորհի թէ 1985 - 86 տարիները կրնան աւելի դժուարին շրջան մը ըլլալ, մինչ այդ՝ չատ լաւատես չէ։ Խստակեցութեան վիճակը առնուազն տարի մըն ալ պիտի շարունակուի, այսինքն մինչեւ 1984-ի վերջ։ Անկարելի ալ չէ որ նոր տուրքերու շարք մը որոշուի։ Էռ - Թէ - Էլ - Լը Մոնտ յայտագրին ընթացքին է, որ Մօռուա պարզեց երկրին կացութիւնը եւ կիրար - կելիք քաղաքականութիւնը։ Միթերա - նի եօթնամեակը երեք շրջանի բաժնեց. - Շնորհի կացութիւնը, շրջան մը, ուր բոլոր յանձնառութիւնները կատարուած են, երկրորդ շրջանը՝ պարտադրուած, որ ընկերային արդարութեան շրջան մըն է խստակեցութեան մէջ, այս մէկն ալ պիտի տեւէ մինչեւ 84-ի վերջ, հուսկ՝ վե - րելակում։ Ճիշդ է որ 85 - 86-ին անհրա - ժեշտ է, որ կացութիւնը բարելաւուի, եւ ընտրութիւններէն առաջ։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ նախարարապետը՝ Քոհլ Մոսկուա գնաց, չորս օրուան պաշտօնական այցելութեան մը համար։ Որքան ալ միջնորդի դեր չուզեր խաղալ, Քոհլ, սակայն, Ուաշինկթըն - Մոսկուա յարաբերութիւններու մէջ դեր մը ունի եւ դիրքն ալ փափուկ է, ամե - րիկեան հրթիռներու ղետեղման նախօրեակին։

ՍՈՒՐԻԱ քաշքշեց ՊԱԿ-ի պատուիրա - կութեան հետ տեսակցութիւնը, 24 ժամ յապաղումով ընդունելով զայն։ Միջնոր - դութեան այդ պատուիրակութիւնը չյա - ջողեցաւ սակայն իր պաշտօնին մէջ, քանի Դամասկոսի ուզածը շատ պարզ է՝ Արաֆաթ պէտք է Գանոսա երթայ, այ - սինքն հիւ - հնազանդ համակերպի սու - րիական բոլոր պահանջներուն եւ ամէնէն առաջ հրապարակաւ դատապարտէ Ռեկըն ծրագիրը։

ՔՈՐՍԻՔԱՅԻ մէջ անհարեկչական ա - րարքներու նոր պատասխանատու մը մէջտեղ ելաւ, որ Ա. Լ. Ն. Ք. սկզբնա - տառերով կը ստորագրէ, այսինքն՝ Քոր - սիքայի ազգ. ազատագրման բանակ։ Թիրախ են կրկին մայր երկրէն եկածնե - րը եւ զբօսաշրջիկները։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կառավարական պաշտօ - նաթերթին՝ Իզվեստիա-ի մէջ, գիտու - թեան Ակադեմիայի չորս անդամներ բուռն յարձակում մը կատարած են Սա - խարովի դէմ, ամբաստանելով զայն որ կը յորդորէ Միացեալ - Նահանգները շարունակելու իրենց ռազմապաշտ քա - ղաքականութիւնը Խորհ. Միութեան դէմ։

ՉՈՐՍ ՄԻԼԻՈՆ երեք հարիւր տասնեութ հազար վաթսունեութ օտարական կայ - պաշտօնապէս - Ֆրանսայի մէջ, ինչ որ 94.140 հոգիի յաւելում մը կը նշանակէ մէկ տարուան ընթացքին եւ լրջօրէն կը մտահոգէ իշխանութիւնները։ Ասոնց մէջ, ամէնէն մեծ թիւը կը կազմեն Փորթու - կալցիք, ապա՝ Սպանացիները, Իտալա - ցիները, Թուրքերը, բայց շատ աւելի մեծ է Մաղրէպցիներու թիւը, բոլորը միասին առնուած (մէկուկէս միլիոն)։ Բանտարկուածներու 25,7%-ը կը կազմեն եւ հարիւրյիսուն հազարի մօտ ալ աշխա - տանք փնտռող կայ այսինքն՝ գործա - զուրկ։

ՕՍԵՐՎԱԹՈՐԷ ՌՈՄԱՆՈՅԻ նոր օժան - դակ - խմբագիր մը նշանակուեցաւ փո - խարինելու համար հայր Վիրճելիօ Լե - վին, որ անցեալ շաբթու պաշտօնազըր - կըւած էր Վալեզայի մասին ըրած «կա - ֆ»ին համար։ Այս անգամ աշխարհագրա - կան մըն է՝ Ճան Ֆրանքօ Սվիտերջոսքի, ծագումով լեհական իտալացած մակա - նուն մը։ Գնահատուած լրագրող մըն է, ԱՆՍԱ-էն Թէմփօ։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒՆԻՍ 29 - 30)

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի Լենին գրադարանին մէջ բացուած է Արամ Խաչատրեանի ծննդեան ութսունամեակին նուիրուած ցուցահան - դէս մը, ուր տեղ գտած են երաժշտին նը - կարները, ձայնագրութիւնները, զանա - զան լեզուներով իր մասին գրուած գիր - քեր, թերթերու մէջ լոյս տեսած նիւթեր եւայլն։ Միւս կողմէ Նեժդանովա փողո - ցին վրայ գտնուող սրահին մէջ բացուած է «Երաժիշտ Արամ Խաչատրեան» դրոշ - մաթուղթերու ցուցահանդէսը, կազմա - կերպութեամբ Ն. Մերինի։

×

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի Մատենադարանը բացուած է Միսաք Մեծարենցի նուիրուած ցուցա - հանդէս մը, որուն բնաբանը դարձած է փրոֆ. Հրանտ Թամրազեանի հետեւեալ խօսքերը. «Ի. դարի սկզբին հայ պոէզիա - յում հնչեց տաղանդաւոր պատանի Մի - սաք Մեծարենցի քնքուշ երգը։ Պետրոս Դուրեանի պէս, սակայն, նոր բանաստեղ - ծին եւս վիճակուեց ճակատագրի ծան - րագոյն հարուածը. նրա ստեղծագոր - ծութեան սկիզբը զուգադիպեց կեանքի մայրամուտին։ Բայց այդ կարճատեւ կեանքի վաստակը անջնջելի հետք թողեց հայ պոէզիայի ընթացքի վրայ ... պա - տանի բանաստեղծը դարձաւ մեր պոէ - զիայի ուսուցիչներից մէկը»։ Ցուցահան - դէսին ներկայացուած են Մեծարենցի ողջութեան՝ 1907-ին, Կ. Պոլիս լոյս տե - սած «Ծիածան», «Նոր տաղեր» բանաս - տեղծութիւններու հաւաքածոները։ Ցու - ցադրուած են նաեւ Վենետիկ, Հալէպ, հրատարակուած «Բանաստեղծութիւն - ներ», «Ընտիր քերթուածներ», «Հին եր - գեր», «Ոսկի արիշին տակ» գիրքերը։ Մեծարենցի գործերը Հայաստանի մէջ հրատարակուած են մեծ տպաքանակնե - րով։ Անոր երկերու ամբողջական հաւա - քածոն՝ ուր տեղ գտած է Մեծարենցի գրական ամբողջ ժառանգութիւնը, չափա - ծոյ եւ արձակ բանաստեղծութիւնները, պատմուածքները, «Ինքնաքննադատու - թեան փորձ մը», «Նարեկացիին հետ» եւ - այլ գրական - քննադատական յօդուած - ներ, եւրոպացի հեղինակներէ կատարած թարգմանութիւնները, լոյս տեսած է երեք անգամ։ Այցելուները հետաքրքրու - թեամբ կը դիտեն բանաստեղծին կեան - քին մասին խօսող բաժինը, ուր ցուցադ - րուած են Հայաստան եւ Սփիւռք լոյս տեսած՝ Եղուարդ Ջրբաշեանի, Յովհան - նէս Ղանալանեանի, Անուշաւան Մակար - եանի, Թորոս Ազատեանի եւ այլոց աշ - խատութիւնները։

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՆԱՊԱԿԻԻ ՆՈՐ ՏԵՍԱԿՆԵՐ

«Երեւան», «Սեւան», «Կիլիկիա», «Ա - րեւիկ», «Ուռենի» կը կոչուին «Հայ ճե - նապակի» ձեռնարկութեան այն նոր ար - տադրութիւնները, որոնք հրապարակ հանուած են վերջերս։ Օգտագործելով դարերու խորերէն եկող ազգային ար - հեստներու լաւագոյն աւանդութիւնները, հմուտ վարպետները պատրաստած են խեցիէ, ճենապակիէ եւ յախճապակիէ ծաղկամաններ, սկահակներ, թէյի, սուրճի, ճաշի սպասներ, որոնք աչքի կը զարնեն իրենց գեղեցկութեամբ, ձոյնե - րու եւ ծաղկազարդումներու այլազանու - թեամբ։ Ճաշակով եւ վարդապետու - թեամբ պատրաստուած այդ առարկանե - րու մէջ միահիւսուած են արդի նկարա - զարդումներն ու միջնադարեան մանրա - նկարչութեան գլխաւոր թեմաները՝ խա - ղողի ողկոյզն ու նռան տերեւները, թռ - չուններն ու կենդանիները։ Հայկական ճենապակիէ պատրաստուած առարկանե - րը փնտռուած են նաեւ արտասահմանի մէջ՝ Արեւմտեան Գերմանիա, Ֆրանսա, Հնդկաստան, Չեխոսլովաքիա, Լեհաս - տան, Մոնկոլիա։ Անոնք բազմիցս ներ - կայացուած են միջազգային տօնավա - ճառներու եւ ցուցահանդէսներու մէջ, արժանանալով գնահատանքի։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՆ ԿԵԱՆՔ

Եթէ ունիք բարեկամներ, որոնք շուն կը սիրեն ու կը պահեն իրենց տան մէջ, պէտք է գիտնաք նաեւ թէ ինչպէս այդ շունը կամ շնիկը խօսակցութեան սիրելի նիւթ մըն է այդ տնեցիներուն համար։ Մանաւանդ եթէ այցելութեան գայ ու - րիշ մը, որ նոյնպէս շնիկ մը կը պահէր իր տան մէջ։

Անցեալ օր այցելութեան գացած էի տեղ մը, ուր շատ գեղեցիկ շնիկ մը կ'ապ - րի։ Անկարելի էր ուրեմն որ չխօսուէր շուներու մասին։ Եւ երբ խօսք բացուե - ցաւ շան կեանքէ, պատմուեցաւ երկու օր առաջ պատահած դէպք մը որ մեծ յու - զում պատճառած էր թաղեցիներուն։

Նոյն շէնքին տան տէրն ալ ունի եղեր շուն մը, որ միշտ արթուն կը հսկէ պար - տէզին մէջ, հոն գտնուող լողաւազանի մը շուրջ։ Գիշեր մը փողոցէն անցնող շուն մը դուռը բաց կը գտնէ ու կը մտնէ պարտէզէն ներս, ման կուգայ ծառերուն միջեւ, կը զուարճանայ ու կը թաւալի խոտերուն վրայ, բայց քիչ վերջ իր դի - մաց կը գտնէ տանտիրոջ ահաւոր շունը, որ կը սկսի հալածել զինքը։ Այցելու շունը լեզապատառ կ'ըլլայ, չի կրնար խոյս տալ ու ինքզինք պաշտպանել կը ջանայ լողաւազանին մէջ նետուելով։ Լողաւազանը բերնէ բերան ծովու ջու - րով լեցուն էր։ Անասունը հոն կը ջանայ ինքզինք ջուրին վրայ պահել անվերջ լո - ղալով։ Իսկ տանուտէր շունը մինչեւ ա - ռաւօտ պահակ կը սպասէ որպէսզի այ - ցելուն դուրս չելլէ լողաւազանէն։

Առաւօտուն դրացի մը լողաւազանին մէջի շունը կը նշմարէ։ Շունը մինչեւ առաւօտ խխում դարձած, ստառած, ան - ճանաչելի դարձած էր։ Կը դողար, լոր - ձունք կը հոսեցնէր բերնէն։ Դրացին կը կարծէ որ շունը կատղած է, իմաց կու - տայ իշխանութիւններուն։ Իշխանու - թիւնն ալ կուգայ եւ առանց այլեւայլի կը զարնէ շունը։ Դիագննութենէ վերջ կը հասկցուի որ անասունը կատղած չէր, պարզապէս մսած ու ապշած էր։

×

Շուները աւազակութիւն չեն ըներ, գո - ղութիւն չեն ըներ, շուներուն մէջ ահա - բեկիչներ, առեւանգիչներ ու խռովարար - ներ չկան, շուները քաղաքական կամ ըն - կերային յանցանքներ չեն գործեր։ Անա - սուններու աշխարհին մէջ չկան այն մեղ - քերը եւ յանցանքները, որոնք կ'ալեկո - ծեն ու կը փոթորկեն մարդոց աշխարհը։ Երկրագունտին ամէն կողմը, տասնեակ հազարաւոր բանտեր կը գտնուին, որոնց մէջ մէկ հատ իսկ դատապարտուած անա - սուն չկայ։ Մի՛այն մարդեր կան։ Աշ - խարհին ամէն կողմ տասնեակ հազարա - ւոր դատարաններու մէջ մի՛այն մարդիկ կը դատուին, մարդիկ անպարտ կ'արձակ - ւին կամ կը դատապարտուին։

Միայն թէ ահաւասիկ անասունները կը սպաննուին առանց դատավարութեան։ Պատասխանատուն կը կասկածի որ շունը կատղած է, կը մեռցնէ։ Եթէ վերջը յայտնի դառնայ որ սխալած է, թէ շունը կատղած չէ, ոչ ոք հաշիւ պիտի հարցնէ անկէ։ Դատական սխալ մըն ալ խնդրոյ առարկայ չէ։ Եթէ ճամբան կառքով շուն մը, կատու մը ճզմես, միայն խիղճդ է որ հաշիւ կը հարցնէ քեզմէ, ուրիշ ո՛վ պիտի հարցնէ։ Անասունները պաշտպան փաստաբան չեն կրնար վարձել, քեզ դա - տարան չեն կրնար հրաւիրել, իրենց ի - րաւունքները չեն կրնար պաշտպանել։

×

Ինծի ծանօթ ընտանիք մը ընտիր արու - գանիչ մը ունէր։ Սիրուն ու փափուկ անասուն մը, որ կը պաշտուէր տան մէջ։ Ան միջոց մը քանի մը օրուան համար փոխ տրուեցաւ էգ - գանիչ ունեցող ուրիշ ընտանիքի մը։ Երկու անասունները քանի մը օր միասին ապրեցան, այր ու կին խաղացին։ Յետոյ արուն տուն վերա - դարձաւ եւ էգը սկսաւ սպասել իր ձագե - րուն։ Երեք հատ լակոտ աշխարհ բերաւ - ան։ Բայց էգ - գանիչին տէրը անոնց մէկ հատն իսկ չուզեց տալ արու - գանիչին տիրոջ։ Այս վերջինը կը սպասէր որ գոնէ մէկ հատը իրեն տրուի։ Ընդվզեցաւ ու դատարան գնաց, դատ բացաւ։ Դատը անշուշտ բացուեցաւ ի՛ր կողմէ միւս ըն - տանիքին հասցէին, ոչ թէ իր ձագը պա - հանջող արու - գանիչին կողմէ՝ էգ - գա - նիչին։ Բարեկամս դատը շահեցաւ եւ լա - կոտներէն մէկուն տէր դարձաւ։

×

Մեր հարեւաններէն մէկը, որ փոքրիկ շնիկ մը ունի, կը պատմէ հետեւեալը. «Պատշգամ ելած էի ու կը հանգչէի։ Շնիկս քովս եկաւ ու հաչել սկսաւ։ Սաս - տեցի, լռութեան հրաւիրեցի, չհանդար - տեցաւ։ Ներս կը փախչէր, կը վերադառ - նար, կը հաչէր, բաներ մը ըսել կ'ու - զէր։ Զարմացայ, սենեակ մտայ ու այն ատեն անդրադարձայ որ հեռաձայնը կը հնչէր։ Պատշգամէն չէի լսած։ Ա՛յդ էր որ շնիկը հասկցնել կը ջանար։ Աղուոր չէ՞»։

Շան կեանք, պիտի ըսուի։ Անասուն - ներու աշխարհն ալ լեցուն է սեւ ու ճեր - մակ պատմութիւններով, բայց անոնք չունին իրենց վիպագիրը կամ պատ - մագիրը։

Ռ. Հ.

ԽՈՐՏԱԿՈՒՄ ԳՆԱԼԸԻ ՀԱՅԿ. ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒՆ

Պոլսոյ մեր պաշտօնակիցներու Յունիս 28-ի թիւէն կ'իմանանք թէ «անծանօթներ» (չակերտը, անշուշտ՝ մեր կողմէ) խոր - տակած են Գնալըի գերեզմանատան քանի մը խաչերը։ Յայտնի չէ եղեր թէ ե՞րբ պատահած է դէպքը, միայն թէ Թաղա - կան խորհուրդի շրջանակները, Կիրակի օր Յունիս 26-ին նշմարած են թէ քանի մը խաչեր խորտակուած են։ Ապահովութեան իշխանութիւնները քննութիւն բացած են (չ)գտնելու համար պատասխանատունե - րը։ Ծանօթ է որ Գնալը «Հայոց կղզի»ն նկատուած է ընդհանրապէս։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԼԻՍԷՆ ՓՈԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ազգային Կրթութեան Նախարարութիւնը, 1982 Փետրուարին, կեանքի կոչեց յանձնախումբ մը խորհրդածելու համար, լիսէներու անհրաժեշտ յեղաշրջման եւ պատշաճեցման կեանքի նոր կարիքներուն համաձայն: Այս յանձնախումբը վերջացուց իր աշխատանքներու առաջին հանգրուանը ու հրատարակեց նախատեղեկագիր մը: Վերջնական տեղեկագիրը Նախարարութեան պիտի յանձնուի աշնան:

Այս բնագիրը կը սկսի ախտաճանաչումով մը: Լիսէներու նկարագիրը փոխուած է: Լիսէներու առաքելութիւնը ոչ միայն փոխանցել է մշակոյթ, գիտութիւն, պատրաստել է երիտասարդները համալսարանի մուտքին, այլ նաեւ տալ է անոնց կազմաւորում մը պատրաստելու համար գործի մը, պաշտօնի մը: Լիսէն, ինչպէս որ է այսօր, չի համապատասխաներ այս նպատակներուն: Յաճախ ուսուցումը կտրուած է կեանքի իրականութիւններէն, հրամայականներէն ինչ որ կը ստեղծէ որոշ անձկութիւն մը:

Կացութիւնը դարմանելու համար, յանձնախումբը կը ներկայացնէ կարգ մը առաջարկներ երկու գլխաւոր ուղղութեամբ՝ ուսումներու բարենորոգումը եւ հաստատութիւններու կառոյցի փոփոխութիւնը:

Նիւթերը չանջատել մէկը միւսէն, պատեր չդնել: Ուսումները պէտք չէ ըլլան նիւթերու գումար մը այլ ամբողջութիւն մը: Նիւթերու մէջ հարկ է հաստատել որոշ միութիւն մը: Պէտք է նաեւ հաւասարակշռել ուսուցումներու բովանդակութիւնները եւ ընդլայնել անոնց ներկայացման եւ ուսումնասիրութեան եղանակները, միացնելով տեսութիւն եւ գործադրութիւն, ընդհանուր եւ արուեստաբանական կազմաւորում: Յանձնախումբը կ՚առաջարկէ նաեւ այլազանել մանկավարժական գործունէութիւնները փոփոխութիւններ բերելով ժամացուցակներուն, ուսուցման ծրագիրներուն եւ քննութիւններուն մէջ: Նաեւ Նախատեղեկագիրը կ՚առաջարկէ ժամացուցակի յարմարեցում մը, ճկունութիւն մը, վերջ դնելով օրուան միակերպութեան իր անչարժ բաժանումներով: Եւ ընդհակառակն, իւրաքանչիւր նիւթի համար սահմանել տարեկան ընդհանուր ժամացուցակ մը, շուրջ հարիւր քառասուն ժամ, տալով գործածութեան լայն կարելիութիւններ, ապա շաբաթական ժամացուցակ մը հաստատուած տասը կէս օրերու վրայ չանցնելով սակայն քսանեւօթը, քսանեւութ ժամ շաբաթը եւ տալով աշակերտներուն անհատական աշխատանքի կարելիութիւններ մինչեւ տասնեւութ ժամ շաբաթը: Լիսէներու յեղաշրջման մէջ, անհատական եւ խմբական աշխատանքը կարեւոր տեղ պէտք է գրաւէ: Ասոր համար անհրաժեշտ է տալ աշակերտներուն աշխատանքի յարմար վայրեր, յատկապէս ընդլայնելով եւ բազմապատկելով տեղեկատուութեան եւ փաստաթուղթի կեդրոնները, կարգի դնելով յատուկ սրահներ պզտիկ խումբերու համար, վեցէն տասնեւերկու:

Լիսէներու այս բարենորոգումը յաջողցնելու համար անհրաժեշտ է կառոյցի կարգ մը հիմնական փոփոխութիւններ, ապակեդրոնացման հիմերուն վրայ: Լիսէները պէտք է ըլլան առաւել անկախ եւ ունենան գործնական կարելիութիւնները իրենց նախաձեռնութիւնները զարգացնելու համար: Նոյնպէս ընդլայնել յարաբերութիւնները, գործակցութիւնները լիսէներու, ձեռնարկութիւններու, տեղական հաւաքականութիւններու, համալսարաններու, թանգարաններու, մշակութային կեդրոններու միջեւ: ... Նաեւ հարկ է պատրաստել բոլոր պաշտօնէութիւնները այս նոր եղանակներու ընբռնումէն, աշակերտներու աշխատանքի նոր ձեւին:

Ահաւասիկ, իր ընդհանուր գիծերուն մէջ այս Նախատեղեկագիրը: Ինչպէս միշտ, կրթական բարենորոգումներու պարագային պէտք է շատ խոհեմ ըլլալ: Նախատեղեկագիրէն մինչեւ ծրագիր եւ ապա օրէնք, երբեմն բոլորովին նոր բան դուրս կ՚ելլէ, կամ ալ պարզապէս բժաժին մէջ կը խեղդուի:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ՏՈՀՄԻ 300 ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Արարատեան դաշտին մէջ գտնուող Մուսալեռ գիւղին մէջ բացուած՝ Թովմասեան տոհմի թանգարանի ամէնէն տպաւորիչ երեւոյթը դարձած է լուսանկարներու ընդարձակ ցուցափեղկը: Մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած է այն լուսանկարը, ուր կ՚երեւայ հարիւրամեայ Մարիամ մամը՝ իր անբաժանելի ինկով, որուն տակ դրուած է ուրիշ նկար մը՝ ուր կ՚երեւան տոհմին ամէնէն կրտսեր ներկայացուցիչները, 40 հոգի, որոնք վերջերս արձանագրուած են գիւղի դպրոցի առաջին դասարանները: Անոնց միջեւ ցուցադրուած են Թովմասեան միջանկեալ սերունդներու՝ խաղողագործներու եւ գիտնականներու, բանուորներու եւ մանկավարժներու, ճարտարագէտներու եւ բժիշկներու խմբանկարները:

Թանգարանը ստեղծուած է Թովմասեան տոհմի 300-ամեակին առթիւ. անոնք կը կազմեն Մուսալեռ գիւղի բնակչութեան գրեթէ կէսը՝ աւելի քան 500 հոգի: Այս առթիւ կազմակերպուած տօնախմբութեան ներկայ եղած են նաեւ Հայաստանի միւս քաղաքներն ու գիւղերը բնակող ազգականները, որոնք բոլորն ալ մտած են «Թովմասեաններու տոհմի պատմութիւնը» գիրքին մէջ, որ ծնունդ առած է թանգարանի հիմնադրութեան գաղափարէն: Միայն արտաքինէն նմանելով հին մատեանի, գիրքը գրած է տոհմին երէցը՝ Ղուկաս պապ, որ մեռած է վերջերս:

Ծիրանի ծառ տնկած պատկերով յատուկ տարեգրութիւնը հայ ժողովուրդի բարդ ճակատագրի, Հայաստանի բարգաւաճման խօսուն վկայութիւնն է: 300 տարի առաջ Թովմասեաններու հեռաւոր նախնիները բռնի գաղթած են Հայաստանէն դէպի օտարութիւն, եւ հաստատուած սպարկական Պուրտ գիւղը: Դարուս սկիզբը տոհմը արդէն բաղկացած է 60 ընտանիքէ: 1946-ին հողագործ Թովմասեանները ներգաղթած են Հայաստան, ուր մշակած են հողեր, պտղատու պարտէզներ եւ խաղողի այգիներ: Շնորհիւ իրենց ձեռներէցութեան անոնցմէ շատեր արժանացած են կառավարական պարգեւներու: Գերդաստանի տասնեակ զաւակներ ու թոռներ շրջանաւարտ եղած են բարձրագոյն եւ միջնակարգ վարժարաններէ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՇԱՒԱՔՈՅԹ - ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Յունիս 25, Շաբաթ կէսօրէ յետոյ, Փարիզի Հայ Մշակոյթի ճաշարանին բոլոր սեղանները գրաւուած էին, հայերէնի միօրեայ դասընթացքի աշակերտներու ծնողքներով ու համակիրներով:

Վարչութեան ատենապետուհին, Տիկին Մատլէն Իւլիւպէեան, որ միաժամանակ հայերէնի նուիրեալ ուսուցչուհին է, իր բացման խօսքին մէջ, շատ համեստօրէն խոստովանեցաւ թէ օրուան հաւաքոյթը սխալ կ՚ըլլայ որակել շրջանաւարտից, նոյնիսկ ամբողջական աշակերտներու հաւաքոյթ, քանի որ անոնցմէ ոմանք կը բացակային զանազան պատճառներով: Այսուհանդերձ՝ ներկաները դարձեալ առիթ կ՚ունենան, որոշ չափով գաղափար մը կազմելու կատարուած աշխատանքներու մասին: Կարեւորութեամբ կանգ առաւ պետական իշխանութիւններու եւ կրթական շրջանակներու բարեացակամ վերաբերմունքին հայութեան եւ անոր դարաւոր մշակութային հանդէպ:

Իբրեւ կենդանի օրինակ յիշեց Կապոյտ Խաչի միօրեայ դասընթացքի աշակերտներէն Միքայէլ Նշանեանի ուշագրաւ ելոյթը Ֆրանսական լիսէին մէջ, ինչպէս նաեւ երկու աշակերտուհիներու, պաշտօնի քննութիւններու հայերէնով տալը եւ արձանագրուած յաջողութիւնները, այս մասին քիչ յետոյ կ՚արտայայտուինք: Կոչ ուղղեց ներկաներուն անդամագրուիլ եւ աւելի զօրացնել Կապոյտ Խաչը: Բացման այս անկեղծ արտայայտութիւններէն յետոյ, հիւրընկալող Կապոյտ Խաչուհիները, օշարակներով եւ տունէն պատրաստուած համեղ, այլազան քաղցրեղէններով պատուասիրեցին ներկաները:

Յայտագիրը պէսպիսուն էր եւ հաճելի:

Սիրասուն փոքրիկներ, անսխալ եւ հարազատ առոգանութեամբ արտասանեցին հայերէն զանազան ոտանաւորներ, որոնք ծափահարութիւններով եւ գոհունակութեամբ դիմաւորուեցան:

Քրիստին Ծօթոյեան, Սօնա Եղիկեան, որոնք հայերէնի կարգին՝ կը հետեւին նաեւ միութեան հաստատած կիթառի եւ հայ երգի դասընթացքներուն, բացառիկ հաճոյք պատճառեցին իրենց նուագով ու մանաւանդ գեղեցիկ երգերով. «Հովիւ», «Կարօտ», «Երանի թէ», «Հերոսների երգը», «Հայաստանին», «Համբերէ հոգիս», «Զինուորի երգը»:

Անմիջապէս աւելցնենք թէ յիշեալ մատղաշ հայուհիները, որոնք չորս տարիներէ ի վեր կը հետեւին, Կապոյտ Խաչի հայերէնի դասընթացքներուն, շնորհիւ իրենց ուսուցչուհիին՝ Տիկին Մատլէնի յաւելուածական հայերէնի դասերուն, պաքալօրայի լեզուներու քննութիւններու ընթացքին իրենց մայրենի լեզուն նախընտրած են, ստանալով բարձրագոյն նիշեր:

Պարագայ մը, որ կ՚արժէ նկատառման յանձնել հայերէնի մեր բոլոր ուսուցիչներուն ու նաեւ հայ աշակերտներուն:

Ինչպէս յայտնի է, Միքայէլ Նշանեան, իբրեւ հայերէնի յաջող աշակերտ, անցեալ տարի, հայ դպրոցականներուն հետ, իր արձակուրդը Հայաստան անցուց եւ խանդավառ տպաւորութիւններով վերադարձաւ:

Ահա այս տղեկն է որ յաճախած լիսէին մէջ, Հայաստանեան տպաւորութիւնները, ինչպէս նաեւ հայրենիքի տեսարժան վայրերը, քաղաքակրթական արժէքները, տաճարներ, վանքեր, մանրանկարչութեան նմոյշներ եւ այլն, ցոյց տուած է, բոլորին գնահատանքին արժանանալով:

Այս գնահատելի աշխատանքը կրկնեց Յունիս 25-ին: Հայաստանեան տպաւորութիւնները Ֆրանսերէն էին, իսկ լուսարձակուած այլազան նկարներու բացատրութիւնները վարժ հայերէնով տրուեցան:

Խանդավառուած ներկաները, առանց որեւէ կոչի ինքնաբուխ նուիրատուութիւններ ըրին գոյացնելով շօշափելի գումար մը:

Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը գնահատելի գաղափարը ունեցած էր յիշատակի նուէր մը տալու ուսուցչուհիին, որ ինչպէս ըսինք առանց նիւթական վարձատրութեան պաշտօնավարած էր, Տիկին Մատլէն ազդուած, յայտնեց թէ, ինք իր պարտականութիւնը եւ տեսածն է որ կատարած է, քանի որ իրենց շրջանին ամէն տեսակ աշխատանք կամաւոր եւ սիրայօժար կը կատարուէր:

Վարչութիւնը չէր մոռցած նաեւ վարձատրել աշակերտները, անոնց նուիրելով արժէքաւոր գիրքեր:

Կը շնորհաւորենք Կապոյտ Խաչի Փարիզի ժրաջան վարչութիւնը եւ հայերէնի անձնուէր ուսուցչուհին, իրենց յարատեւ ճիգերուն համար, որոնք կը ձգտին ամէն գնով մայրենի լեզուն սիրցնել ու սորվեցնել նոր սերունդին, երանի թէ հայ ծնողքներն ալ գիտակցէին իրենց պարտականութիւններուն, գործակցելով հայերէնի ուսուցիչներուն, որպէս զի աւելի լաւ արդիւնքներու հասնինք:

Տ. Պ.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՔԱՌՈՐԴ-ՀԱՅԸ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Երբ «Հայր Մեր»ով վերջացուցին տօղաքը իրենց «յայտագիր»ը, Զպիկնիեւ մօտեցաւ խմբին, բացաւ երկու թեւերը լայն՝ ամբողջ խումբը գրկել ուզող արտայայտութիւնով մը, ու զօրաւոր ճիգով մը փորձեց արտայայտել հայերէն լեզուով ինչ որ կը զգար, կ՚ուզէր ըսել այդ պահուն: Դժբախտաբար սակայն նախորդ բառծներէն աւելի դըրեթէ ոչինչ կրցաւ ըսել.

– Ես շնորհակալ ... շատ շնորհակալ Ես հայ ես շատ յուզուած ... ես հայ, իմ մայրիկ հայ ... իմ հայրիկի մայրիկ հայ...

Այդ կէսօրին բարեկամներու պզտիկ խումբով մը ճաշեցինք միասին Զպիկնիեւին հետ: Հիմա համարձակ էր աւելի ու յայտնապէս ոգեւորուած ու մտերիմ: Փոթորիկէն ետք կապոյտը ծածկած էր կարծես իր հոգիին երկինքը: Ճիգ ըրաւ տակաւին, իր կորսուած հայութենէն մասնիկներ վերյիշելու: Եկան անոնք դժուարաւ, կտոր կտոր. բարեկամներու հայկական անուններ, բառեր՝ որ սորված էր իր մօրմէն տարիներ առաջ եւ վերջապէս անունը իրենց հին եկեղեցիին:

Ժամադրուեցանք բաժնուելէ առաջ, ու յաջորդ Կիրակի միասին տարինք զինք պատարագի արարողութեան:

Մեր վերջին հանդիպումը եղաւ ատիկա: Անկէ քանի մը օր ետք մեկնեցաւ արդէն իր զօրախումբին հետ, վերջնականապէս:

Մեկնելէ ետք շրջան մը մեզի հետ իր կապը պահեց կանոնաւոր կերպով: Նախ Փարիզէն, ապա Լոնտոնէն ու աւելի վերջ Ամերիկայէն բացիկներ ղրկեց ամէն Ծնունդի, Զատիկի, Վարդանանցի ու ... Սուրբ Սարգիսի տօներուն, նոր գրելու սկսող մանուկներու անհաստատ, դողդոջուն գիրերով ու արեւելահայերէնին նմանող ուղղագրութիւնով մաղթանք մըն ալ տեղաւորելով ամէն անգամ, իւրաքանչիւր բացիկի կռնակին.

«Սուրբ Սարգիսի տօնին առթիւ, սիրտաքին շնորհակալութիւն

Զպիկնիեւ Լէքրինսքի. hայ»

×

Քսան տարի անցած է մեր հանդիպումէն անդին: Ժամանակը սրբած տարած է հիմա այլապէ՛ս ալ տարտամ այն պաւորութիւնը որ իր դիմագիծը ձգած էր մեր երկու կարճ հանդիպումներուն ընթացքին: Ինչ որ կը մնայ այսօր իր անունն է միայն՝ ու ինչ որ այդ անունին կապուած անձին յիշատակը, գոյութիւնը կը դարձնէ իրական, անջնջելի՝ իր հայութիւնը:

ԶՊԻԿՆԻԵՒ ԼԷՔՐԻՆՍՔԻ. հայ:

(Շար. 4 եւ վերջ)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

Գ.

ՓՐՈՎԻՏԵՆՍ, ՈՒՍՏՐ, ՍՓՐԻՆԿՖԻԼՏ, ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ԵՒ ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ

———×———

«Յառաջ»ի Յունիս 30-ի մեր թիւով անդրադարձած էինք Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի Պոսթըն այցելութեան, Միացեալ Նահանգներ իր հովուապետական շրջագայութեան ներս։ Այսօրուան մեր թիւով կը շարունակենք արձագանգել Հայրապետին այցելութիւններուն։

Յունիս 13-ին, Գարեգին Բ. այցելած է Փրովիտէնս, ուր հանդիպումներ ունեցած է հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն հետ եւ ծաղկեպսակ մը դրած Ապրիլեան Նահատակաց յուշարձանին։

Յունիս 14-ին, Հայրապետը այցելած է Ուստր եւ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ կատարած կանոնական այցելութիւնը։ Ներկայ եղած են շուրջ երկու հազար Հայեր՝ եկած նաեւ շրջաններէ։ Յարակից «Կայծակ Դանիէլեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը։

Յունիս 15-ին Գարեգին Բ. անցած է Սփրինկֆիլտ։ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիպում մը ունեցած է մանուկներու եւ պատանիներու հետ, անոնց խօսելով Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի, Վարդանանց հերոսներու եւ ուսման կարեւորութեան մասին։ Կէսօրէ ետք գացած է Նիւ Պրիթըն, ուր՝ Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ մէջ, ընդունած է մանուկները, Հ. Ե. Դ.ի պատուիրակութիւնը եւ տեղւոյն քաղաքապետը։

Յունիս 16-ին Հայրապետը ժամանած է Ուաշինկթըն եւ օդակայանին մէջ դիմաւորուած է Լիբանանի դեսպանին եւ հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներու կողմէ։ Ապա առաջնորդուած է Ս. Խաչ եկեղեցին, ուր հաւաքուած բազմութեան առջեւ խօսք առնելով ի մէջ այլոց նշած է. «Երբ մեր ժողովուրդը կրցաւ այսքան չարչարանքէ ետք ապրիլ, պարզապէս որովհետեւ պինդ կառչեցաւ իր հաւատքին եւ մշակութային արժէքներուն եւ իր հաւատքին աւելի մեծ եւ բարձր կարեւորութիւն տալ. այն հաւատքին, որ կոչւեցաւ մաղաղաթ չինեց, Մեսրոպ Մաշտոցներու ծնունդ տուաւ»։ Գարեգին Բ. այցելած է Ուաշինկթընի Մայր Տաճարը եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած նախագահ Ուիլսընի յիշատակին։ Ներկայ եղած են բազմահարիւր Հայեր, որոնք այցելելով Տաճարին զանազան բաժինները, հետաքրքրութեամբ դիտած են եկեղեցւոյ հարաւային որմնախորշի պատին վրայ քանդակուած Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի փոքր արձանը եւ Ս. Հռիփսիմէ եկեղեցւոյ մանրաքանդակը։

Նոյն օրը, Գարեգին Բ. ընկերակցութեամբ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի եւ այլ անձնաւորութիւններու, ընդունուած է Նախագահ Գլինթընի կողմէ։ Այս առթիւ, յանուն Կիլիկեան Ս. Աթոռին ենթակայ ամբողջ հայ ժողովուրդին, Հայրապետը իր գնահատանքը յայտնած է Նախագահին, հայ ժողովուրդի հանդէպ ունեցած իր սիրոյն եւ համարումին համար։ Ապա, իր խոր շնորհակալութիւնը յայտնած է Լիբանանի միութեան, և Նախագահին կառավարութեան Լիբանանի օրինական իշխանութեան ի նպաստ իր եւ ամերիկեան կառավարութեան ցոյց տուած կեցուածքին եւ զօրավիգ կանգնելու գործնական աշխատանքներուն։ Գարեգին Բ. աւելցուցած է՝ «Լիբանանի հայ ժողովուրդն ալ միշտ զօրավիգ կը կանգնի մէկ եւ ամբողջական Լիբանանի գաղափարին եւ հետեւաբար մենք ալ կը միացնենք մեր ձայնը բոլոր անոնց ձայներուն որոնք կը ջանան Լիբանանի ամբողջականութիւնը եւ գերիշխանութիւնը ամրապնդուած տեսնել»։

Նախագահը իր խօսքին մէջ յայտնած է որ իր լաւագոյնը պիտի ընէ Լիբանանի համար։ Աւելցուցած է նաեւ որ իր սրտին շատ մօտիկ է հայ ժողովուրդը Գալիֆորնիոյ իր կառավարիչի պաշտօնէութեան օրերէն սկսեալ, եւ ուրախ եղած է իր կողքին ունենալու իր Հայազգի Ընդհանուր Դատախազը՝ Ճորճ Տէօքմէճեանը որ այժմ իր յաջորդն է Գալիֆորնիոյ որպէս Կառավարիչ։

Յունիս 18-ին, Գարեգին Բ. անցած է Ֆիլատելֆիա եւ կանոնական այցելութիւն կատարած Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։ Հայրապետը երկու օր մնացած է Ֆիլատելֆիա եւ հանդիպումներ ունեցած Դպրաց երգչախումբին, Հայ Քոլէճներու վարժարանի մանուկներուն, պատանիներու, երիտասարդներու եւ ծնողքներու հետ։

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՍԹԸՆԻ մէջ, Յունիս 10-ին եւ 11-ին, տօնուած է Հայ Մամուլի Օրը, «Հայրենիք» օրաթերթի 84-րդ եւ «Արմինեըն Ուիքլի»ի 50-րդ տարեդարձներուն առթիւ, հովանաւորութեամբ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին։ Յունիս 10-ի երեկոյեան տեղի ունեցած է մամուլի ցուցահանդէս մը, Ուաթըրթաունի Հայ Կեդրոնը, ուր ներկայացուած են 82 հայատառ եւ անգլիատառ հայկական հրատարակութիւններ՝ Սփիւռքի մէջ եւ Հայաստան լոյս տեսնող։ Յունիս 11-ին, նոյն կեդրոնի սրահին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ եղած են 450 հոգի։ Բացումը կատարելով «Հայրենիք»ի խմբագրապետը՝ Գէորգ Տօնապետեան, անդրադարձած է օրաթերթին հիմնադրութեան եւ առաքելութեան։ Յանուն Համազգայինի ողջոյնի ուղերձ մը կարդացած է Ժիրայր Ղարիպեան։ Նիւ Ինկլընտ սէնֆոնիք նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Ռուբէն Գրիգորեանի, մեկնաբանած է հայկական երաժշտական գործեր։ Տոքթ. Հրանդ Մարգարեան եռաժշտութեան ընկերակցութեամբ լուսապատկերներու ցուցադրութեան առընթեր արտասանելով պանծացուցած է հայ մշակոյթն ու մամուլը։ Ապա, խօսք առնելով Գարեգին Բ. ի մէջ այլոց ըսած է. «Մամուլը, յատկապէս օրաթերթը ինծի համար երկու երեսներ ունի։ Առաջինը հայելին է ժողովուրդի մը կեանքին և պէտք է ըլլայ ջինջ, մաքուր, և յատկապէս հայելի։ Մամուլը այն պատկերն է՝ ուր ժողովուրդը պէտք է տեսնէ իր նըկարը, ե՛ւ ժխտական ե՛ւ դրական երեսներով։ Մամուլին մէջ պէտք է արտացոլայ ազգի մը կեանքը։ Հաւաքականութեան մը ներքին պատկերը։ Եթէ մամուլը սոսկ հայելի մը ըլլայ, նկարչական գործիքով մը կը փոխարինուի։ Մամուլը պէտք է ըլլայ նաեւ հրապարակադրական հաղորդութեան նկարչութիւն. որուն մէջ ոչ թէ եղածը ցոլացնես, այլ ըլլալիքին ճամբայ պատրաստես։ Սերունդներու կազմաւորման պատրաստութիւն։ Ահաւասիկ երկու երեսները մամուլին՝ իմ հայեցողութեամբ»։ Իր խօսքի աւարտին Հայրապետը «Ս. Մեսրոպ Մաշտոց» շքանշանով պարգեւատրած է Գէորգ Տօնապետեանը։

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Արշակ Տիգրանեան» սրահին մէջ, Մայիս 28-ին, Հայ Երէցներու Միութեան վարչութեան կազմակերպութեամբ տօնուած է Հայաստանի Հանրապետութեան 65-րդ տարեդարձը։ Հանդիսութիւնը վարած է Մալուինէ Խանճեան։ Խօսք առած են վեր. Կարապետ Թիլքեան եւ Գուրգէն Խանճեան։ Բանախօսած է Արմէն Տօնոյեան։ Ականատեսի վկայութիւն մը տուած է Սարդարապատի հերոսամարտին մասնակցած դերասանապետ Մանուէլ Մարութեան, որ ըսած է. «Ինծի համար երջանիկ օր մըն է այսօր. բայց ձեզի պիտի խօսիմ կեանքիս ամէնէն երջանիկ օրուան մասին։ Խումբ մը ուսանողներ Փրակայէն Հայաստան գացինք կռիւներուն մասնակցելու. բաւարար զէնք չունէինք, մէկուն ինկած կամ վիրաւորուած պարագային զէնքը ուրիշ մը կը գործածէր։ Ես վիրաւորուեցայ, տուն փոխադրեցին զիս, բայց մայրս կորուկ մերժեց զէնքս ուրիշին տալ ու ըսաւ. «Ո՛չ, չեմ տար, փոքր եղբայրը թող ճակատ մեկնի»։ Մեծ շուքով տօնեցինք անկախութեան առաջին տարեդարձը։ Երեւանի «Աստաֆեան» պողոտային վրայ գտնուող խորհրդարանի շէնքին առջեւ տօնախմբութեան ընթացքին, արտասահմանի ուսանողներու անունով ուսանող մը ուղերձ կարդաց եւ վերջացուց իր խօսքը գոչելով՝ «Յարգանք Սարդարապատի Նահատակներուն, փառք հայ հերոսներուն եւ փառք հայ ժողովուրդին»։ Այդ ուսանողը ես էի»։ Գեղարուեստական բաժնին մասնակցած է երգիչ Լեւոն Գաթըրճեան։

×

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Թէարթր տիւ Լիպանի մէջ, Յունիս 12-ին, տեղի ունեցած է «Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան երգի ու պարի համոյթին երեկոյթը։ Յայտագրի առաջին բաժնին մեկնաբանուած են Շատախի շրջանի ազգագրական պարերը, ապա Ալ Այլուխս, Կարմիր խնձորը, շուրջպար ռազմական, Շորոր, Աղբիւրի մօտ եւ Սուրերու պար։ Երկրորդ բաժնին մեկնաբանուած են հարսանեկան պարեր։ Երգչախումբը ղեկավարած է Սահակ Խաչատուրեան, նուագախումբը՝ Ռուբէն Մուշեղեան։ Պարուսոյց եւ պարագիր Նորիկ Մեհրապեանի աշխատանքը գնահատուած է ներկաներու կողմէ։

×

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ, Յունիս 3-ին, պուլկարահայ «Երեւան» կազմակերպութեան Կեդր. Վարչութեան նախագահը՝ Տիրան Բարիքեան, ընդունած է Ս. Էջմիածնի լուսարարապետ Յուսիկ Արք. Սանթուրեանն ու Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ Հայոց առաջնորդ Տիրայր Արք. Մարտիկեանը, որոնք Ս. Սինոդի հրաւէրով մասնակցած են պուլկար եկեղեցւոյ պատրիարքութեան վերահաստատման 30-րդ տարեդարձի ու Բաչքովօ վանքի հիմնադրութեան 900-ամեակի առթիւ տեղի ունեցած հանդիսութիւններուն։

×

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան քոլէժի սրահին մէջ, Յունիս 15-ին, տեղի ունեցած է հանրաժողով մը, ի պաշտպանութիւն հայ քաղաքական բանտարկեալներուն։ Ձեռնարկը կազմակերպած է քոլէժի հայկական ակումբը։ Ներկայ եղած են աւելի քան 150 հայ թէ օտար ուսանողներ, դասախօսներ, ինչպէս նաեւ տեղական մամուլի ներկայացուցիչներ։ Բացումը կատարած է Սիրան Թոքաթլեան շեշտելով, որ 1975-էն ի վեր Հայ Դատի հետապնդումը ստացած է նոր թափ, որուն հետեւանքով Հայութիւնը ունեցած է քաղաքական բանտարկեալներ։ Խօսք առնելով Խաչիկ Տէր - Ղուկասեան ի մէջ այլոց ըսած է, թէ «վաթսուն տարիներու ընթացքին, Հայութիւնը դիմեց քաղաքական թէ դիւանագիտական բոլոր միջոցներուն, որոնք սակայն ապարդիւն անցան. ժողովներ, միթինկներ, յուշագրեր եւ հարցազրոյցներ տեղի ունեցան, սակայն ոչ մէկ Պետութիւն լսեց Հայութեան արդար պահանջները» եւ աւելցուցած՝ որ «այս փորձերէն եւ աշխատանքներէն ետք, Հայութիւնը, որոշեց վերադառնալ իր ինքնութեան եւ իր ծոցէն ծընած հայ երիտասարդներ սկսան հարուածել Թուրք պետական շահերն ու անձնաւորութիւնները»։ Խաչիկ Տէր - Ղուկասեան իր խօսքը եզրակացուցած է նըշելով, որ «հայ յեղափոխականներու գործողութիւնները վրէժխնդրական բընոյթ չունին, այլ կ'առաջադրեն ցոյց տալ որ վաթսուն տարիներու լռութենէ ետք, Հայութիւնը չէ մոռցած իր արդար իրաւունքները»։

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Աղքատութեան կրծող մագիլներուն տակ, ապարանքը քիչ քիչ հիւծեցաւ օր մը մէկ կողմը, օր մը միւս կողմը ծռեցաւ ինկաւ, բնակիչները մէկ յարկէն միւսը փախան քանի քայքայումը փտախտի մը պէս շէնքին մարմնին մէջ տարածուեցաւ հետզհետէ, մինչեւ որ օրին մէկը, անդուլ անձրեւներու տակ խոնաւ յիպիկ եղած, առաստաղը, ահաղին շառաչումով ինկաւ երկրորդ յարկին վրայ, որ այդ ճնշումին չտոկալով ահարկու փոր մը դուրս տուաւ։ Սարբին յարկի յետին բնակիչները շէնքին այս քամնելի յեղաշրջումին առջեւ ահաբեկ, ժողվեցին քուրջերնին ու փախան, ու ապարանքը ա՛լ այնուհետեւ քանի մը տարի մնաց բոլորովին իր ճակատագրին, լուռ ու մունջ դիմանալով փտումի ու կործանման ախտին, որ անոր ընդերքներն ու թոքերը կրծած, կմախքը միայն ձգեր էր։ Բուերը, ջղջիկները իրենց կարեւորագոյն կայանը դարձուցին զայն, անոր մութ, պարապ, դիւային կլափներուն մէջ ամիրային անցեալ փառքը վայելով ագալի վայոցներով, մինչեւ որ վերջապէս օրին մէկը Թաղապետութիւնը հասարակաց վտանգ մը նկատելով այդ խարխուլ եւ կիսափուլ շէնքին գոյութիւնը, դատապարտեց զայն գետնի հաւասար ըլլալու. գործաւորներու անդուլ ջոլիր մը քանի մը օրուան մէջ կատարելապար փրցուց քակեց ապարանքին վերջին կապերը. սենեակները բացուեցան, յարկերը վար ինկան, բեկորները տայլերով տարուեցան, շրջակայ աղքատները, որոնք առեն մը ամիրային սեղանին էւէլցուքները կը լկէին, հիմակ ալ անոր ապարանքին թափթփուքները առին տարին մրջնային ոգեւորութեամբ մը։ Ցետոյ քանի մը տարի, պարապ գետնին վրայ մնացած ցիցերը, գերանները, ագիսի, կղմինտրի կտորուանքներ, մարմարի բեկորներ, վերցուեցան անցուեցան գնչուներու ձեռքով, որոնք Հ... գիւղին մէջէն իրենց ճամբան առին ըրին մինչեւ այն օրը որ ուրիշ բան չմնաց եթէ ոչ գետնափոր մառանին սեւ խոռոչը եւ չորցած ջրհեղջին մութ երախը։ Ցափըշտակողներու ձեռքերը եւ քայլերը այս վերջնական հատնումին եւ պարապութեան առջեւ՝ պակսեցան, ցանցառցան եւ օր մըն ալ բոլորովին անյայտ եղան՝ յաւերժական անդորրութեան յանձնելով ամիրային ապարանքին օրրանը։

Բայց, այս բոլոր քայքայումներէն վերապրեցաւ, հեռուն, պարտէզին պատին տակ շինուած փոքր միայնակ տունը, ուր առենօք ամիրային ձիադարմանները եւ կառապանները կ'ապրէին։ Յորչափ ապարանքը կանգուն էր, աղքատները արհամարհանքով նայած էին այդ անշուք բնակարանին, ապարանքին լուսաւոր, օդաւէտ սենեակները նախամեծար համարելով։ Բայց երբոր ապարանքը օրհասի մատնուած էր, երկու աղքատիկ ընտանիք այդ տունը ապաստանած էին. մէկը ձկնորս Թումիկը իր կնկանը եւ երկու մանչ զաւակներուն հետ, միւսը Կիլիկի հանըմը եւ իրաղջիկը Սոֆին, որ դեռ շատ պզտիկ էր այդ փոխադրութեան թուականին։ Երկու համեստ ու խելօք ընտանիքները խաղաղօրէն ու վերջնականապէս հաստատուեր էին այդ տան մէջ, որ երկու բաժանում ունէր իրարմէ բոլորովին անջատ, մէկը մէկ սենեակով, միւսը երկու։ Առաջինին մէջ լուացարար Կիլիկը տեղաւորուեր էր, երկրորդին մէջ ձկնորս Թումիկը։ Ժամանակ անցնելով, թաղեցին ա՛լ այդ տանը տէրերը սկսած էր նկատել Թումիկը եւ Կիլիկը, որոնք նոյնիսկ, օրին մէկը, պզտիկ նորոգութիւն մըն ալ ըրած էին խարխուլ շէնքին, փլչելու վըտանգին առաջքը առնելու համար։

Երբոր Թաղապետութիւնը փլցնել տուած էր ամիրային ապարանքը, երկու տնուորները շատ վախցեր էին որ փորձանք մըն ալ իրենց նստած շէնքին գլխուն կուգայ. ուստի անձկապարած էին անոր վերքերը գոցել ժամանակուան մը համար։

Ինչպէս ըսինք, Թումիկ՝ կին մը եւ երկու զաւակ ունէր, մեծը քսանհինգ տարեկան, Գարեգին, զոր աղաւաղելով Գարագի վերածած էին, եւ պըզտիկը՝ քսան տարու, Համբարձում, որ կրճատուելով Համբիկ եղած էր։ Թումիկ աղէկ արեւոտ օրեր տեսած մարդ էր։

(Շար. 95)

Այրի Տիկին Իրիս Փափազեան (Պիւլ-պիւլեան), Այրի Տիկին Ռօզ Ամիրխան (Նարպօն), Պ. Ժօրժ Քէրէսթէճեան, Տէր եւ Տիկին Վաղարշ Նշանեան եւ զաւակները (Պոլիս), Այրի Տիկին Սէլմա Քէրէսթէճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Նուրհան Գաբրիէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան - Փօլ Փափազեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժան Ֆիօ եւ զաւակը ինչպէս նաեւ Մալեան, Կիւմիւշեան, Իսքէնտէրեան, Փափազ-եան, Գասպարեան, Ներսէսեան, Օսէփ-եան, Թորոսեան, Էլքեան, Գազանճեան, Արծրունի, Ակօբեան եւ Ճերմակեան ըն-տանիքները խոր կսկիծով կը ծանուցա-նեն իրենց սիրեցեալ քրոջ, մօրաքրոջ, զարմիկին եւ խնամիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍՐԲՈՒՀԻ ՔԷՐԷՍԹԷՃԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Պիւլպիւլեան)

մահը որ պատահեցաւ Յուլիս 3-ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, 90 տարե-կանին:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնու-թիւնները՝ մեր յաջորդ թիւով:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Իրիս Փափազեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Երանուհի Օհանեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի կը նուիրեն. -

Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պեաերեան 300 Ֆ. կը նուիրեն Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն և 50 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Տիկկին Աննիկ Փափազեան 300 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի քրոջ մը պէս սիրելի՝ Մաննիկ Սարգիսեանի (ծնեալ Տարօնեան) Թարմ յիշատակին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վար-չութիւնը եւ Օժանդակ Տիկնանց Միու-թիւնը իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Զաւէն Միլտոն-եանին եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ ըն-տանեկան պարագաներուն, իրենց մօր, զոքանչին, մեծ - մօր եւ ազգականին՝ Նուբիձա Խաչատուրեանի (ծնեալ՝ Խա-րախանեան) մահուան առիթով:

Այս առթիւ Մշակոյթի Տունը 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանա-յին վարչութիւնը եւ մասնաճիւղերը խո-րին ցաւակցութիւն կը յայտնեն Երանու-հի Օհանեանի մահուան առթիւ, իր ըն-տանիքին եւ բոլոր ընտանեկան պարա-գաներուն:

ՆԻՍ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Նիսի եւ Շրջակայից Հայց. Առաքելա-կան եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ՏԱՐՕՆ ԾԱՅՐ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ

կուսակրօն քահանայական աստիճանի տուչութեան 20-ամեակի եւ «ԳԵՂԱՐԴ» թերթիս հրատարակութեան 10-ամեակի առիթով՝ Կիրակի, Յուլիս 10, նախագա-հութեամբ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

որ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

×

ՀԱՄԵՐԳ՝ ԴԱՒԻԹ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

կողմէ, դաշնակի ընկերակցութեամբ՝

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԻՐԱՆՈՍԵԱՆԻ

Շաբաթ, Յուլիս 9, ժամը 17.30ին, Սալ Արտիստիկի մէջ, 21 Պուլվ. Տիւպուշաժ, Նիս, հովանաւորութեամբ եկեղեցւոյ Կրօնական ընկերակցութեան եւ Նիսի հայ համայնքիս ուժ ազգային կազմակերպու-թեանց:

Պատարագի աւարտին՝ ժողովրդա-կան հացկերոյթ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

CENTRE CULTUREL ST. GREGOIRE DE NAREG

38, Route de Collonges - St. Cyr au Mont-d'Or
Tél. : 847. 28. 65

Լեւոն Նարեկեան վարժարանի տնօ-րէնութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր գի-շերօթիկ վարժարանը կը վերարացուի Սեպտեմբեր 8-ին, ծնողքները պար-տին Օգոստոս ամսոյն 1-էն սկսեալ, արձանագրել տալ իրենց զաւակները:

Ցուելեալ լուսաբանութիւններու համար դիմել տնօրէնութեան:

Հեռաձայն. - 847 - 28 - 65

CARZOU

FONDATION EMILE HUGUES

Château des Villeneuve

Place du Frêne

VENCE

A partir du 7 Juillet

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Սէն - Ժէռոմի Կապ. Խաչի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հօթօթ-եանի եւ ընտանեկան պարագաներուն ի-րենց մօր, մեծ - մօր՝ Մաննիկ Հօթօթ-եանի մահուան առթիւ:

Այս առթիւ վարչութիւնս 250 Ֆ. կը նուիրէ Սէն - Ժէռոմի Ս. Սահակ - Մես-րոպ դպրոցին:

Նոյն առթիւ շնորհակալութեամբ ըս-տացած է հետեւեալ նուէրները. - Տէր եւ Տիկին Բիւսիւնէ 300 Ֆ., Էօրտէքեան ընտանիքէ 50, Տէր եւ Տիկին Ժան Մել-քոնեան 100, Տէր եւ Տիկին Արման Վոլբ 200 Ֆ., Այրի Տիկին Նուարդ Մելքոնեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Խող-եան 30, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յարու-թիւնեան 50 Ֆ.:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժո-ղովը ներկայիւս կը հրաւիրէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները ներկայ գտնուելու 70-րդ Ընդհանուր Ժողովին, որ պիտի գումարուի Շաբաթ, Հոկտեմ-բեր 15, 1983, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Թորոնթոյի Կեդրո-նին մէջ, 30 Փրոկրէս Գօրթ փողոց, Սքարպորօ (Թորոնթօ), Քանատա:

Ներկայս 70-րդ Ընդհ. Ժողովին հա-մար տրուած միակ հրաւիրագիրն է: Կը խնդրենք հետեւաբար Միութեան յար-գոյ իրաւասու անդամներէն, որ անձնա-պէս Ժողովին ներկայ ըլլան վերոյիշեալ թուականին եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 22, 1983, իրենց փոխանոր-դագրերը յանձնեն Հ. Բ. Ը. Միութեան Ընդհանուր Տնօրէնին կամ զանոնք ղրկեն հետեւեալ հասցէին. -

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, N.J. 07662, U.S.A.

ՕՐԱԿԱՐԳ

1.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1982 տարեշրջանի ընդհանուր տեղեկագրի:

2.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1982 տարեշրջանի ընդհանուր հաշուետուու-թեան:

3.- Մասնակի ընտրութիւն Կեդրոնա-կան Վարչական Ժողովի:

4.- Մասնակի ընտրութիւն Հաշուեքըն-նիչ Յանձնախումբի:

5.- Վերանայում եւ բարեփոխում կա-նոնագրի:

6.- Առաջարկներ եւ թելադրութիւններ:

7.- Գնահատանքի բանաձեւեր:

Ի ԴԻՄԱՑ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ

Ատենադպիր՝	Ատենապետ՝
Ր. Ք. ԿՐԵԿԸՐԻ	Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Մայիս 10, 1983
Սետլ Պրուք, Ն. Ճ.

ԾԱՆՕԹ. - Կը խնդրուի իրաւասու այն անդամներէն, որոնք չեն կրնար անձնա-պէս ներկայ ըլլալ Ընդհանուր Ժողովին, իրենց փոխանորդ նշանակել ուրիշ իրա-ւասու անդամներ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

1983 - 1984 տարեշրջանի արձանագ-րութիւնները կը կատարուին ամէն օր Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12:

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօքառով:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES ET SECONDAIRES DU Ier CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION

1, Bld. du Nord **LE RAINCY**, Tél. 381. 01. 72

DISCOS FOUS
DE
l'UGAB - Jeunes

TOUS LES SAMEDIS DE
JUILLET
les 9 16 23 30
à partir de 22 heures.

attractions surprises

Participation aux frais : **membre..........35 F.**
non membre.....50 F.

TENUE CORRECTE EXIGEE

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
Tél .: 227. 12. 26
(Métro: Courcelles)

ՇՆՈՐՀԱՎԱՐՈՒ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանա-յին վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ 200 Ֆ. ի նպաստ Կայանին, Շա-վիլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղէն, ի յի-շատակ նախկին խաչուհիներու Սրբուհի Սարգիսեանի եւ Աննա Դաւիթեանի:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

AOUT 83
CAMP DE LA FRA NOR SEROUND

— RELAIS LANDAIS GOURETTE —
64440 LARUNS — Tél .: (59) 05. 11. 48

— Ière PERIODE : **RESERVEE AUX MINEURS**
— DU 2 AU 14 AOUT (1500 F.)

— 2ème PERIODE : **SEMINAIRE**
— DU 15 AU 21 AOUT (700 F.)

— **1ère PERIODE + SEMINAIRE (2 000 F.)**

Thème du séminaire :
LA CAUSE ARMENIENNE ET LA CONTRE PROPAGANDE TURQUE.

Renseignements et inscriptions (avant le 15 juillet) :
Patricia GARABEDIAN : 58, Rue Jean-Jacques Rousseau — 94800 **VILLEJUIF**
Tél. : 678. 76. 36

LA CAPPADOCE
RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI

tous les soirs
au piano le chanteur arménien
ARSEN

chanteur tzigane **MINAS**
groupe de danse **FOLKLORIQUE**

danse orientale avec AIDA

HARRIS LASCARIS **Bouzouki MICAELIS**

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

RESERVATION
tél. 375.05.30

ARMENIE 1983

Circuit de 14 jours, dont 2 jours à Moscou, 12 jours Erevan, séjour en logement chambres doubles.

HOTEL 1er CATEGORIE EN PENSION COMPLETE
ET EXCURSIONS COMPRISES

PRIX : 5.850 Frs.

DEPART DE MARSEILLE le 6 Août	RETOUR MARSEILLE le 19 Août
DEPART DE MARSEILLE le 3 Sept.	RETOUR MARSEILLE le 16 Sept.

— Renseignements et inscriptions : Le Vendredi matin

AGENCE VALADOU - MOTTET

73-75, La Canebière — MARSEILLE 13001
Tél. : (91) 91. 90. 02
Prix spéciaux pour Jeunes — Associations
Possibilités départ PARIS — LYON — NICE

Licence A 258

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
6
MERCREDI
6 JUILLET
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.474 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.474

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԴՐՈՊՈՎ վերջին պահուն չէր կրցած ընդունիլ Արեւմտեան Գերմանիոյ նախագահը Երկուշաբթի օր եւ կը կարծուէր թէ հիւանդ է։ Ծանօթ է որ Խորհ. Միութեան թիւ մէկը, որ վերջերս Պետութեան ալ նախագահ «ընտրուեցաւ», չաքարախտէ զատ երիկամունքի հիւանդութիւն ունի եւ նոյնիսկ Փարքինսոնի մասին ալ կը խօսուէր։ Երեքշաբթի առտու սակայն, տեսակցութիւնը տեղի ունեցած էր։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Պետութիւնն ու գործատիրութիւնը համաձայն են հաստատելու համար թէ գործերը չեն քալեր երկրին մէջ. բայց համաձայն չեն գործատիրութեան վրայ ինկած բեռան մասին։ Իվոն Կաթազ, Գործատիրութեան Ազգ. Խորհուրդի նախագահը կը խօսի 62 միլիառի մասին, մինչ Ելմտական Նախարարը կը պնդէ որ 28 միլիառը չանցնիր։ Ամէն պարագայի մէջ, կասկած չկայ որ կացութիւնը մտահոգիչ է, ըստ կառավարութեան իսկ՝ Թէեւ Մօռուա, ինչպէս յայտարարեց առջի օր, կը կարծէ որ շատ կը խօսուի տնտեսութեան մասին, հարկ է քաղաքականութեան վերադառնալ, ընդհակառակն՝ Կաթազի համար, հարկ է նախապատուութիւն տալ տնտեսութեան, որովհետեւ եթէ գործերը այսպէս շարունակուին, գործազրկութիւնն է որ կը զարգանայ։ 1984-ի համար կառավարութիւնը պիտի խնայէ ձեռնարկները, զիտակցելով թէ պէտք է թողու որ «շրջին», բայց նոր տուրքերով պիտի ծանրաբեռնէ անհատները։

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ, որ տեղի պիտի ունենար Փարիզ, 1989-ին, կրնայ բնաւ տեղի չունենալ կամ արուարձան փոխադրուիլ։ Կառավարութեան բանբերը՝ Մաքս Կալօ յայտարարեց այս առընչութեամբ. - «Եթէ Փարիզ քաղաքը մերժէ մասնակցիլ այս նախաձեռնութեան, ան խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ, մինչեւ իսկ կրնայ մէկ կողմ նետուիլ»։ Արդարեւ ժագ Շիրաք բոլորովին դէմ է եւ կը գտնէ որ շատ սուղի կը նստի եւ կ'առաջարկէ որ ցուցահանդէսը Մառն - լա - Վալէ կազմակերպուի։ Բնութապաշտները կողմնակից են Շիրաքի, ոչ միայն՝ որովհետեւ քաղաքին ապականութիւնը կ'աւելնայ այլեւ ԷՍ · Օ - ԷՍ Անվիռոնըման կը գտնէ որ խստակեցութեան ժամանակաշրջանի մը, որ դեռ տարիներ պիտի տեւէ, Ֆրանսա ինքզինքին թոյլ չի կրնար տալ նման մսխումներ ընել, վարկի գործողութիւններու համար։

ՎԱԼԵԶԱ կրնայ պաշտօնազրկուիլ, որովհետեւ արձակուրդի մեկնած է, առանց համապատասխան արտօնութեան գործատեղիէն (Կտանսկի Լենին Նաւարանէն)։ Տրուած բացատրութիւնն այն է թէ Վալեզա ուզած է օգտախնդրութեան մեկնիլ Ցուլիսին կամ Սեպտեմբերին, բայց տնօրէնութիւնը մերժած է եւ Օգոստոս առաջարկած է։

ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ արտաքսուած են պաղեստինցի երկու դիւանագէտ, որոնք ձերբակալուած էին տասը օր առաջ, կառքի մը պայթումէն ետք, Պէյրութի կեդրոնը։ Կառքին մէջ երկու Պաղեստինցիներ մեռած էին, բայց բուն պայթուցիկ գտնուած էր, յետագային, պաղեստինեան հետազօտութեան կեդրոնը, որու պատասխանատուներն են, որ արտաքսուեցան։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՈՎՔ ԱՆՄԱՀՈՒԹԵԱՆ

Սոկրատէս, իր գաղափարական դաստիարակչութեան փոխարէն մահուան դատապարտուած ատեն 71 տարեկան էր արդէն։ Եօթանասունեւմէկ տարին քիչ չէ մահկանացուի մը կեանքին մէջ։ Իր աշակերտը՝ Պղատոն 80 տարեկան էր երբ այս կեանքէն հրաժեշտ առաւ։ Ան ալ մահկանացուի մը տրուած միջին կեանքէն աւելի երկարը ապրած էր։ Ատոնց փոխարէն Շէյքսփիր հազիւ 50 տարեկան էր, երբ պատկառելի գործ մը ձգելով կը բաժնուէր այս աշխարհէն։ Յիսուն տարին որքան քիչ է հեղինակի մը համար որ 37 այնքան խորիմաստ թատերախաղեր ու անհամար բանաստեղծութիւններ թողած է։ Իսկ Շոփէն հազիւ 39 գարուններ բոլորած էր երբ, փոթորկալից կեանքէ մը վերջ, կը հեռանար արցունքներու այս հովիտէն։ Սակայն այդ 39 գարունները բաւարար եղած էին որ ան գրի առնէր 45 մազուրքա, 17 նօքթիւրն, 35 փրէլիւտ, 15 վալս, 4 էմփրոմփթիւ, 4 պալլատ, 27 էթիւտ,, 4 սքէրցօ, 12 փոլոնէզ եւ տակաւին ահագին գործեր։

Մարդու մը կեանքին մէջ քսան տարին, քսանեւհինգ տարին շատ կարեւոր ու երկար ժամանակամիջոց է։ Անտարբեր չենք կրնար մնալ քսան տարի, երեսուն տարի աւելի ապրելու երջանկութեան, կամ նոյնքան մը նուազ ապրած ըլլալու դժբախտութեան նկատմամբ։ Բայց ամէնէն երկարակեաց մարդուն ապրած հարիւր տարիներն անգամ արդահատելի ոչնչութիւն մըն են Սոկրատէսին ժամանակաշրջանէն ասդին անցած 2500 տարիներուն մէջ։ Եւ Սոկրատէսի անունն ու գործը կ'ապրին 2500 տարիէ ի վեր, ինչպէս որ Շէյքսփիրի անունն ու գործերը կ'ապրին 350 տարիներէ ի վեր։ Սոկրատէս ու Շէյքսփիր անմահութեան մէջ կը միանան եւ ապրուած տարիներու ճղճիմ տարբերութիւնը կը հալի յաւերժութեան անհունին մէջ։

Հիմա խորհինք անգամ մը։ Սոկրատէս, այն շրջաններուն երբ հելլէն երիտասարդները լուսաւորել կը ջանար իր յառաջապահ գաղափարներով, կը մտածէ՞ր արդեօք թէ ինքզինք կ'անմահացնէր հազարաւոր տարիներու համար։ Թերեւս կը մտածէր, թերեւս ալ չէր մտածեր, կարեւոր չէ։ Կարեւորը այն է որ համոզուած էր թէ կը մեռնէր գաղափարի մը համար որ գեղեցիկ է, որ մնայուն արժէք ունի, եւ գիտէր նաեւ թէ կ'արժէր մեռնիլ այդ գաղափարին համար։

Մեր ամենաթանկագին Կոմիտասն ալ կը պատմուի թէ իր հիւանդութեան սեւ ու ճերմակ օրերուն, անգամ մը իրեն այցելող հոգեւորականի մը հարցուցած էր.

- Ըսէ՛ տեսնեմ, անմա՞հ է այն գործը որու համար ես մեռայ։

Կոմիտաս, մտքի պայծառութենէ զըրկուած այդ շրջանին իսկ կը հետաքրքրուէր ուրեմն ո՛չ թէ իր անմահութիւնով, այլ իր գործին ապագայով։ Եւ անտարակոյս մարդոց անշահախնդիր նուիրումն է, որ կ'անմահացնէ ո՛չ միայն իրենց ըստեղծած գործը, այլ նաեւ իրենց անունը։ Եւ երբ անգամ մը անուն եւ գործ միասնաբար կ'անմահանան, անկէ անդին երկրորդական կը մնայ ճղճիմ թիւը այն տարիներուն զոր այդ անունին տէրը ապրած էր այս երկրագունտին վրայ։ Այդ տարիները ճիշդ է որ սուղ վճարուած տարիներ են, ճիշդ է որ լեցուն են չարքաշ, սպառիչ ու տառապալից աշխատանքով, բայց կը բանան անմահութեան մողական դուռը, որմէ անդին կը մոռցուի ամէն տառապանք ու թշուառութիւն։

Չորս հազար տարի վերջուան մարդիկը «Համլէթ»ը պիտի ներկայացնե՞ն, կամ չորս հազար տարի վերջ հայ երիտասարդ մը պիտի երգէ՞ «Գարուն ա»ն։ Չորս հազար տարին շատ երկար ժամանակ է, ուստի ոչինչ կրնանք ենթադրել, բայց կը հաւատանք որ Շէյքսփիրէն կամ Կոմիտասէն, կամ մեր օրերուն քաղաքակըրթութեան բոլոր անմահներէն անպայման բան մը պիտի հասնի մինչեւ այդ աներեւակայելի շրջանները։ Որովհետեւ անմահ գործի համար մեռնողները չեն կրնար իրապէս մեռած ըլլալ, ինչպէս որ չէին կրնար մեռած ըլլալ յում պէտս...։

Կ'արժէր հետաքրքրուիլ, պրպտել, գտնել ու սորվիլ թէ բնութիւնը, միլիոններով, միլիառներով մարդոց մէջէն ի՞նչպէս կ'ընտրէ անմահութեան թեկնածու իր սակաւաթիւ զաւակները։ Ի՞նչպէս» անոնց ականջներուն մէջ կը փսփսայ այն պատգամը ,որուն շնորհիւ անմահութեան այդ թեկնածուները կը զատուին միւսներէն։ Ի՞նչպէս կը բռնէ անոնց ձեռքէն ու կ'առաջնորդէ դէպի այնպիսի բարձունքներ, որոնք անմատոյց են միւս մահկանացուներուն։

Այս կէտը թերեւս երբեք պիտի չլուսաբանուի, բայց մարդկութիւնը միշտ ալ իր ծունկն պիտի հանէ զարմանահրաշ ու բացառիկ այդ մեծ մարդիկը։ Անկարելի է որ օր մը յանկարծ վերջանայ մեծ մարդոց շղթան, մեծ մարդոց աւեդերական տոհմը։ Պիտի չվերջանայ, որովհետեւ անմահ է ո՛չ միայն գեղեցիկ գործը, այլ նաեւ անմահութեան հաւատքը։

Սա պահուն կը յիշեմ ամերիկացի հե-

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒՆԻՍ 29 - 30)

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ՖՈՆՏԵՐԸ ԿԸ ՀԱՐՍՏԱՆԱՆ

Երեւանի Եղիշէ Չարենց Թանգարանի Վահան Թէքէեան ֆոնտը հարստացած է սփիւռքէն ստացուած նոր փաստաթուղթերով, որո՛նք հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը պարունակեն բանաստեղծին կեանքի, հրապարակագրական եւ հանրային գործունէութեան մասին։ Շուրջ երկու հազար հինգ հարիւր նիւթէ բաղկացած անոր դիւանին մէջ մեծ թիւ կը կազմեն Զապէլ Եսայեանի, Շահան Շահնուրի, Բենիամին Նուրիկեանի, Լեւոն Բաշալեանի, Ա. Չօպանեանի և այլոց ուղղըւած կամ անոնցմէ ստացուած նամակները։ Ուշադրութիւն կը գրաւեն Թէքէեանի մասին Յակոբ Օշականի ուսումնասիրութիւնը, անոր յիշատակին նուիրուած յօդուածները եւ անտիպ «Ակռամանեակ» կատակերգութիւնը։Սփիւռքէն ստացուած հետաքրքրական նիւթերէն են՝ նաեւ Սարոյեանի թատերախաղերու ձեռագիրները, նամակները եւ լուսանկարներ։

Այս տարի նոր փաստաթուղթերով ամբողջացած են նաեւ Արշակ Չօպանեանի, Դանիէլ Վարուժանի, Սիպիլի, Ռուբէն Սեւակի դիւանները։ Գրիգոր Զօհրապի աղջիկը՝ Տոլորէս Զօհրապ, վերջերս թանգարան ղրկած է իր հօր գրական երկերու, յօդուածներու ձեռագիրները, նամակներ եւ լուսանկարներ։ Չարենց թանգարանին մէջ կեդրոնացուած են հայկական գրական, թատերական, երաժշտական, կերպարուեստի եւ շարժարուեստի դէմքերու շուրջ 850 հաւաքածոներ՝ ձեռագիր, նըկար, քանդակագործական եւ նկարչական աշխատանքներ, անձնական իրեր։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՏՄԱԲԱՆ

ՓՐՈՖ. Ա. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Յունիս 29-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ մեռած է Մատենադարանի մատենագիտութեան եւ մանրանկարչութեան բաժնի վարիչ, պատմաբան փրոֆ. Աստուր Շմաւոնի Մնացականեան։ Ծնած էր 1912-ին՝ Աշտարակի շրջանի Ոսկեվազ գիւղը, ուր ստացած է նախակրթութիւնը, իսկ բարձրագոյն ուսումը՝ Թիֆլիսի գիւղատնտեսական հիմնարկը։ Տակաւին երիտասարդ, գրած եւ հրատարակած է բանաստեղծութիւններու հաւաքածոներ՝ Աստուր Շեմս ծածկանունով, ապա նըւիրուած է բանասիրական պրպտումներու եւ ուսումնասիրած հայկական միջնադարեան բանաստեղծութեան ձեռագիրները, ինչպէս նաեւ հայ ժողովուրդի պատմութեան զանազան կնճռոտ հարցերը։

1940-ին Աստուր Մնացականեան պաշտօնի կոչուած է Երեւանի Մատենադարանը, ուր տասնեակ տարիներու ընթացքին պատրաստած է պատմա - բանասիրական մնայուն հետազօտութիւններ եւ հրատարակած հայկական միջնադարեան բանաստեղծութեան անուանի ներկայացուցիչներ Գրիգոր Տղայի, Նաղաշ Յովնաթանի, Պաղտասար Դպիրի գործերը, հայկական միջնադարեան ժողովրդական երգերու, հանելուկներու ստուար հատորները։ Տարիներէ ի վեր գիտնականը տպագրութեան կը պատրաստէր միջնադարեան հայ քնարերգութեան գոհարներու՝ «Հայրեններ»ու քննական բնագիրը, զոր աւարտած եւ հրատարակութեան յանձնած է իր հիւանդութենէն քանի մը օր առաջ։ Փրոֆ. Աստուր Մնացականեանի հետաքրքրութիւններու եւ հետազօտութիւններու շրջանակը լայն եղած է. ան ուսումնասիրած է նաեւ մեր հին արուեստի հարցերը։ 1955-ին լոյս տեսած «Հայկական զարդարուեստ» մենագրութեան մէջ ան քննած է մեր ազգային արուեստի ծագման հարցերը եւ ցոյց տուած մեր ժողովրդական զարդարուեստի պատմական խոր արմատները։ 1966-ին հրատարակուած «Աղուանից աշխարհի գրականութեան հարցերի շուրջ» խորագրով ուսումնասիրութեան մէջ (ռուսերէն թարգմանութիւնը լոյս տեսած 1969-ին) գիտնականը կրցած է յստակացնել կովկասագիտութեան կարգ մը առեղծուածային հարցերը։ Կարեւոր դեր ունեցած է նաեւ հայ ժողովուրդի պատմութեան ակադեմական բազմահատոր հրատարակութեան մէջ։ Ինք է որ գրած է Գ. եւ Դ. հատորներու մէջ համակողմանի շարադրուած Ժ. - ԺԸ. դարերու հայ գրականութեան պատմութիւնը։ Փրոֆ. Աստուր Մնացականեան պատրաստած է նաեւ երիտասարդ հայագէտներ, որոնք իր ղեկավարութեամբ գրած եւ պաշտպանած են թեկնածուական ատենախօսութիւններ (?) տոքթորայի աւարտաճառեր, մամուլին մէջ հանդէս եկած է բազմաթիւ գիտական յօդուածներով եւ գրախօսականներով։

գիտնակի մը մէկ խորհրդածութիւնը։

«Երբ մեծ մարդ մը կը մեռնի, անմահները իրեն կը սպասեն ամենամօտիկ բըլուրին գագաթը»։

Մենք դժբախտաբար յաճախ չենք տեսներ այդ ամենամօտիկ բլուրին գագաթը, բայց այդ գագաթը մնայուն բնակավայրն է անմահներու, որոնք ամէն վայրկեան կը հսկեն մեր վրայ։ Եւ ի՜նչ երջանկութիւն, որ մենք ալ, բոլորին նման, անհամար սիրելիներ ունինք այդ անմահներուն միջեւ։

Ռ. Հ.

ՀԱՅ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼԸ

(ԱԿԱԴ. ԱՐԱՄ ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Այս խորագիրը, ոմանց կարգին, կը վերաբերի Ակադ. Արամ Ղանալանեանի տասնեակ տարիներու ստեղծագործական վաստակին:

Ան առաջինը չեղաւ, անշուշտ, որ հետազօտութիւններու հիմնական առանցք դարձուց մեր ժողովրդական բանասիրական զանազան երեսներուն յայտնաբերումը եւ անոնց բացայայտումը: Մովսէս Խորենացի, Փաւստոս Բուզանդ եւ այլ մատենագիրներ, արդէն իրենց դարերուն հայկական ժողովրդական բանահիւսութեան ամէնէն հին նմոյշները արձանագրեցին: Պատմագրութեան սահմաններուն մէջ: Ըստ արժանւոյն գնահատելով զանոնք: (Այս ուղղութեամբ չահեկան է կարդալ Մանուկ Աբեղեանի Հայոց Գրականութեան պատմութիւնը, նիւթին համապատասխան գլուխները):

Առանց երկար յամենալու, արձանագրենք, թէ բանահիւսութիւնը մասնագիտական ըմբռնումով ի յայտ եկաւ անցեալ դարուն: Ցատկապէս Գարեգին Սրուանձտեանցը եղաւ, որ իր շրջած վայրերուն մէջ իրական բանահաւաք մը եղաւ: «Անոր հաւաքած բոլոր նիւթերը, - հէքեաթներ, առակներ, առածներ, սովորութիւններ, ժողովրդական բառեր, աւթիւններ ու երգեր, - հաւաքողի խղճմտութիւն եւ հոգածութիւն կը ներկայացնեն», կը կարդանք Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ մատենաշարի Համով Հոտով Ա. հատորին ներածականին մէջ:

Սխալած չենք ըլլար եթէ ըսենք, թէ արեւմտահայ միտքը առաջնը հանդիսացաւ հայ բանահիւսութեան արժէքներու յայտնաբերումին եւ ձեւաւորումին մէջ: Աւելցնենք այլ անուններ եւս, այս անգամ քաղելով Հայկական Սովետական Հանրագիտարանէն, - Կոմիտաս, Գ. Յովսէփեան, Ս. Հայկունի, Գ. Տէր-Աղեքսանդրեան, Տ. Նաւասարդեան, Գ. Շերենց, Ե. Լալայեան, Ս. Մելիքեան, Սրբ. Լիսիցեան եւ ուրիշներ:

Նուիրեալներու շարքին պէտք է դասել, - եթէ ոչ գլխաւորը, - վերջին տասնամեակներուն Հայաստանի մէջ բանահիւսութիւնը, իր այլազան երեսներով, երեւան հանելու եւ զանոնք այսպէս ըսած համակարգումի, այսինքն՝ դասակարկումի ենթարկելու աշխատանքը կատարող Արամ Ղանալանեանը:

Արդարեւ, տասնամեակներ շարունակ, ան մասնագիտական մօտեցումով փորձեց պատկերացնել ո՛չ միայն մեր բանահիւսութեան բնագիրները, - արդէն շատ կարեւոր աշխատանք, - այլեւ անոր առանձին սեռերը, իբրեւ պատմութիւն, տեսութիւն, գրականութիւն: Երեք եւ աւելի տասնամեակներու ընթացքին, ան ձգտեցաւ բանահիւսութիւնը ներկայացնել իր այլազան դիմագիծերով, - բնագիրներ, - նաեւ անոնց ուսումնասիրութեամբ՝ դասաւորում, բնորոշում, պարզաբանում: Այլ խօսքով ան այս ճիւղին մէջ հանդիսացաւ վերլուծող միտք մը:

Հայ շինականի աշխատանքի երգերը, լոյս տեսած 1937-ին, արդէն 1935-ին, ձեռագիր, արժանացան Մելքոնեան մըրցանակին, արտասահման: Որովհետեւ, այդ երգերուն ոլորտին մաս կազմող ժողովրդական բանահիւսութեան տարրերը, թէեւ լաւագոյն ձեւով ուսումնասիրուած, - յիշենք՝ Կոմիտասը, - դեռ չլուսաբանուած երեսներ կը պարզեն: Յատկապէս անհրաժեշտ էին զանոնք ներկայացնել ուսումնասիրութեամբ, պարզելով անոնց ծագումը մօտիւները, գրական արժանիքները: Մնաց որ ասիկա Սասնայ Ծռերէն ետք առաջին ամբողջական աշխատասիրութիւն մը նկատուեցաւ, իբրեւ համահաւաք, համախմբումի գործ՝ մեկնաբանական երկար տողերով:

Ակադեմականին աշխատասիրութիւններու երկար շարքին մէջ, անկասկած, բացառիկ տեղ գրաւեց նաեւ Հայկական առածանին: Ճիշդ է, որ առած - առակները, ասացուածքները ամէնէն հարուստ ճիւղը ներկայացուցին բացայայտումի ճամբով, հանդէսներուն եւ, նոյնիսկ մամուլին էջերուն մէջ: Արձանագրենք անցողակի, թէ ըստ Հայկական Սովետական Հանրագիտարանին, ընդհանրապէս յունարէնէ առակներ թարգմանուած են հայերէնի դեռ Ե. - Զ. կամ ոմանց սահմանումով Է. դարերուն, - Բարսեղ, Ոլիմպիանի (Ողիմպիանի) առակներ անունին տակ: Իսկ ինքնուրոյն առակներ արդէն ի յայտ եկած են ԺԲ. դարուն. - Նրա գլխաւոր ներկայացուցիչներն են Մխիթար Գօշը եւ Վարդան Այգեկցին (*): Ձեռագրերում յաճախ առակներ են կոչւում նաեւ Ներսէս Շնորհալու հանելուկները: Կան նաեւ հայկական տնանուն առակների ժողովածուներ: Ուրեմն, բանահիւսութեան այս մարզը եղած - մնացած է այլապէս հարուստ:

Բայց, միաժամանակ, ակադեմականին պէտք է վերագրել այս ճիւղին լայն ուսումնասիրութեան, - մէկտեղում եւ դասակարգում հիմնական կերպով, - աշխատանքին արժանիքը: Ան յատուկ եւ լրիւ հետազօտութեան առարկայ դարձուց զանոնք, փորձելով գտնել եւ երեւան հանել անոնց մէջ ամփոփուած պատմական, նաեւ հնագիտական յիշատակարանները՝ դէմքեր ու դէպքեր: Մեր ժողովուրդին առօրեային եւ քաղաքական կեանքին պէսպիսուն արտայայտութիւնները, լեզուական առանձնայատկութիւնները, գեղարուեստական չափանիշը եւայլն:

Ակադեմականին կազմած Առածանիին երկրորդ հրատարակութեան, - 1960, - յաջորդեց դրեթէ նոյն տեւին պատկանող Աւանդապատում հատորը 1969-ին: Այս լայնածաւալ աշխատութեան մէջ ան պարզեց դարերու կնիք ունեցող մեր աւանդութիւնները, ընդհանրապէս, զըրոյցներ, պատմուածքներ, զանոնք ենթարկելով մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան: Մանաւանդ՝ դասակարգումի: Անոր ըմբռնումով, պատմական բնոյթ ունեցող աւանդավէպերը առաւելաբար չարադրուած էին «աշխարհագրական, պատմական, կենցաղային, կրօնական ու այլ կարգի տեղեկութիւններ ու գիտելիքներ հաղորդել»ու համար: Աւելցնենք արագ ընթացքով մը, թէ Ակադեմականը աւանդավէպերը կամ աւանդազրոյցները, ինչպէս բնորոշած է ան իր աշխատասիրութեան մէջ, երեք շարքի դասաւորումի ենթարկեց՝ ստուգաբանում, բացատրական եւ վարքաբանական: Անոր բացատրութեամբ առաջին խումբին մաս կը կազմէին ժողովուրդին միտքին համար անըմբռնելի բառերու եւ անուններու ստուգաբանութեան սահմանուած աւանդավէպերը կամ զրոյցները, երկրորդին մէջ բնութեան իրերու եւ երեւոյթներու ծագումը բացատրող աւանդութիւնները, իսկ երրորդին մէջ իրական կամ մտացածին դէմքերու կենսագրական տուեալներ: Այս դասակարգումին շարքին նաեւ այլ սահմանագծում մը, - այն որ զուտ ազգային պէտք է նկատել եւ այն որ եկամուտ, ուրեմն՝ այլ ժողովուրդէ մը քաղուած, այս եւ այն ճամբով, միջնորդով:

Ակադ. Արամ Ղանալանեանի աշխատասիրութիւններուն վաստակը, ինչպէս արդէն «Յառաջ» հաղորդեց Յունիս 16-ին, մահուան գոյժը հաղորդելով իր ընթերցողներուն, այս պարզ ու հակիրճ տողերով չամփոփուիր անշուշտ: Կը կարօտի առաւել լայն ուսումնասիրութեան եւ մեկնաբանութեան: Ի վերջոյ, տասնեակ ու տասնեակ տարիներու գիտական մտքի մը աշխատանքը այս տողերուն տուն արւող պարզ գնահատանքի մը սահմաններէն շատ անդին կ'անցնի:

Որովհետեւ, չմոռնանք, որ ան Հայաստանի մէջ գլխաւորաբար եղաւ ու մնաց հայ բանահիւսութեան անխոնջ նուիրեալը:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Իբրեւ յաւելեալ մանրամասնութիւն, հակիրճ քանի մը տողեր կը քաղենք Մ. Աբեղեանի Հայոց հին գրականութիւն Բ. հատորէն (1946), - Ձեռագրերի մէջ նրա անունով կան եւ ուրիշ երկեր, որոնցից տպագրուած են Աղօթքներ, Առակներ եւ Դատաստանագիրք Հայոց: Վերջին երկուսը Մխիթար Գօշի ամենակարեւոր գործերն են...: Վարդան Այգեկցի: - Մեր հին գրականութեան հաբըստութիւններից մէկն են կազմում եւ Վարդանայ առակները: Սրանց նախահայրն է Վարդան Այգեկցին, որ Մխիթար Գօշից մի սերունդ կրտսեր է. Մխիթարը վախճանուել է 1213 թ. խորին ծերութեան հասակում, իսկ Վարդանն այն ժամանակ արդէն տարիքաւոր է եղել եւ անուանի՝ իր քանաստեղծական քարոզներով: Ծննդեան եւ մահուան թուականը յայտնի չէ, ապրել է ԺԲ. եւ ԺԳ. դարերի մէջ...:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻՆԵՐԸ

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Իմաստագիտութեան (սեմանթիք) կամ լեզուի հոգեբանութեան պէտք է թերեւս ապաւինիլ, պարզելու համար թէ ինչու արուեստը, երբ բացայայտում չունի, տարածական (փիկիւրաթիփ) արուեստներուն հետ կը նոյնանայ նախընտրաբար ընթացիկ առումով:

Եւ սակայն տրամաբանական պիտի թըւէր ակնկալել, որ երաժշտութիւնն ըլլար յարուցանող գաղափարը, քանի ան է «մուսաներուն արուեստը» եւ միակը՝ արուեստներուն մէջ, որ «մօտենում է խօսքին եւ նրա նման ունի ինտոնացիոն բնոյթ»:

Հայ իրականութեան մէջ ալ ակներեւ է իմաստի այս սանձակալումը. մեր Արուեստը աւելի մանրանկարչութեամբ, խաչքարով կամ վեղարաձեւ գմբէթով սովոր ենք ըմբռնել, քան թէ երաժշտութեամբ:

Հայ երաժշտութիւնը, իր կարգին, կարծես երկու սեռերով միայն կ'ակնկալուի սովորաբար. ժողովրդական եւ եկեղեցական: Միւս տարատեսակները՝ կան, անտարակոյս, բայց մնացած են համեմատաբար թերաճ:

Լուսանցքի վրայ թառած մեր այս երաժշտական արտայայտութիւններէն՝ հայկական օփերայի մասին է որ խօսեցաւ Արմէն Մութաֆեան Յունիս 15-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ (Ֆրանսերէնով):

Անսովոր նիւթը, հակառակ հետաքըրքրական յայտնուելու լուռ խոստումներուն՝ ունկնդիրներու բազմութիւն մը չէր խմբած: Քառասունի մօտ երաժշտասէրներ միայն փութացած էին սրահ:

Մութաֆեան, ըստ երեւոյթին, հայկական օփերայի պատմութիւնը միայն առաջադրած էր ներկայացնել: Թումանեան-

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Յիշատակելի երեկոյ մըն էր որ դիմացաւ կէս գիշերէն ալ անդին, մինչեւ առտուան ժամերը: Նախկին Մելգոնեանցիներ էին բոլորն ալ, Նիւ Եորքի հեռաւոր թաղերէն ու մերձակայ քաղաքներէն հաւաքուած իրենցմէ մէկուն, Վարդգէսենց բնակարանը: Եկած էին իրենց կիներով ու ամուսիններով, բայց մանաւանդ քաղցրութիւնովը անցեալէն դեռ յամեցող անմոռանալի յուշերու:

Ոմանք Մելգոնեանէն ընթացաւարտ եղած էին 15 - 16 տարի առաջ. ուրիշներ՝ աւելի ուշ: Բոլորն ալ սակայն իրենց կեանքին ամէնէն բախտորոշ տարիներուն հինգը կամ վեցը անցուցած էին իմացական այդ «տաճար»ին մէջ, միասին:

Յետոյ ցրուած էին Ամերիկա բարձրագոյն ուսման հետեւելէ ետք «ապագայ կերտելու», ինչպէս իրենցմէ մէկը դիտել կուտար հիմա կէս մը հեգնանքով: Տիրացած էին մասնագիտութեան, աւելի ետք ամուսնացած, տունի, զաւակներու տէր եղած եւ վերջնականապէս հաստատուած այնտեղ:

Ժամանակի ընթացքին ուսուցչի եւ աշակերտի մեր երբեմնի յարաբերութիւնը վերածուած էր անքակտելի բարեկամութեան մը, հոգեկան կապի մը՝ որ աշխարհագրական հեռաւորութիւնն ու անցնող տարիները չէին կրցած պղտորել:

×

Այն գիշեր քանի մը ժամուան համար նոյն մեծ ընտանիքին անդամներն էինք դարձեալ, ինչ փոյթ եթէ ներկաներէն շատերուն միջեւ դիմացող հասարակաց միակ կապը անցեալն էր հիմա:

Վարդգէսը տասնըվեց տարի վերջն ալ դեռ չէր կորսնցուցած կիրքի հասնող իր հետաքրքրութիւնը հայ գրականութեան հանդէպ ու կը շարունակէր կանոնաւորաբար օրագիր պահել իր մայրենի լեզուով, ամէն գիշեր թուղթին յանձնելով «զգացումները հօր մը՝ որ անհամօրէն կը տառապի հետզհետէ տունին չորս պատերէն ներս կծկուող իր հոգիին հաշւոյն, հօր մը՝ որ հակառակ իր յարատեւութեան, պարզապէս անզօր կը գտնէ ինքզինք՝ աչքին լոյսին պէս պահած իր հայութիւնը նոյնութեամբ սեւաչեայ երկու զաւակներուն փոխանցելու»:

Միւս կողմէ, Արշակը չէր ամչնար յայտարարելու թէ Ամերիկա գալէն ի վեր, անցնող տասնըհինգ տարիներուն, հայերէն տող մը իսկ չէր կարդացած: Կ'անտեսէր շուրջիններուն քաշքշուքը ու կը նախընտրէր անգլերէն խօսիլ՝ ամերիկեան հասարակ բացագանչութիւններով... Եա հա՛յ ... Այս վերջինը որեւէ կապ չունէր անշուշտ մեր ժողովուրդը որակող ու մեզի համար նուիրականացած միւս «Հայ»ին հետ:

- Ի՞նչ ընեմ, հայերէն խօսած ատեն լեզուս դժուար կը դառնայ, տը ըլլըտըզ չուտով չեն գար: Ըսելիքս անգլերէնով աւելի լաւ էքսփրէս կ'ընեմ:

- Ի՛նչ բարեբախտութիւն որ կարեւոր ըսելիքներ ունեցող մէկը չես, կ'ընդմիջէ Վարդգէս անդիէն, պզտիկ ճիգ մը չընե՞ս, մարդ Աստուծոյ: Ի՞նչ է ինքզինքդ տուեր ես հոսանքին ու կ'երթաս:

Երկու տարբեր, հակադիր բեւեռներ էին Վարդգէսն ու Արշակը: Ո՞վ կ'ըսէր թէ տարիներով ապրած ու կազմուած էին նոյն աշխարհին մէջ:

×

Երկար ժամանակի պէտք չեղաւ որ անցեալի դէմքերն ու դէպքերը, զուարճալի մանաւանդ, յառնէին վերստին:

Վիգէնը յիշեց իրենց դասընկերներէն Հայկը՝ որ ճաշերուն կ'ուշանար միշտ, որովհետեւ, իբրե՛ւ թէ, չէր լսեր մինչեւ դրացի գիւղը հասնող զանգակին զօրաւոր ձայնը, երբ երազանքի տուած ըլլար ինքզինք ամայի դասարաններու բաց պատուհանին դիմաց կամ քովի անտառակին մէջ: Հերթապահը, ա՛լ սպառած համբերութիւնով, օր մը վերջնագիր տուած էր իրեն:

- Ինծի նայէ Հայկ, եթէ այս ուշացումներդ կրկնուին ստիպուած պիտի ըլլամ պատժել քեզ: Երբ հարիւր քաան հոգի կրնան ժամանակին պատրաստ ըլլալ եւ հասնիլ զանգակին, պատճառ չկայ որ դուն ետեւ մնաս եւ սեղանատուն իջնես քէֆիդ ուզած ատենը:

Հայկը զարմացած էր որ հերթապահը, գրականութիւնը գնահատող մարդ, չէր կրնար հասկնալ զինք:

- Ի՞նչ ընեմ, պարոն, միւսներուն հետ մի բաղդատէք զիս. ես բանաստեղծ եմ, հըլլար կոր. չեմ կրնար երազներս ու ներշընչումս խանգարել:

(Շար. 1)

րով եւ դրուագներով ճոխ պատմութիւն մը, որ կը հաստատէ թէ հայկական օփերա՝ Արմէն Տիգրանեան չի նշանակեր անպայման, ոչ ալ պարզապէս «Անոյշ»ի կամ «Դաւիթ Բէկ»ի հոմանիշ է:

Դժուար է անշուշտ պատմութիւն մը ուրուագծել, առանց յանձնուելու գնահատումի փորձութեան: Շատ բնական գտանք հետեւաբար Մութաֆեանի քանի մը քննախօսական ակնարկներն ալ, որոնք ուշագրաւ թուեցան ոչ այնքան իրենց կշիռով, որքան բացատրութեան կարօտող իրենց առկախութեամբ:

Կրնար, արդարեւ, իրաւունք ունենալ դասախօսը երբ իր ներածութեան մէջ կը յայտնէր թէ «օփերան բան պիտի չփորձէր առանց հայկական օփերային»: Լաւ: Բայց ինչո՞ւ: Ո՞ւր հիմնաւորուած է այս վճիռը:

Ցաւալում կ'ակնկալէր նաեւ ուրիշ հաստատում մը, մեզի համար նախորդէն ալ աւելի կարեւոր, որ կը յայտարարէր թէ «օփերան հայկական ազգային արուեստ չէ»: Կրնայ ըլլալ: Բայց ինչպէս գոհանալ նման անդրադարձումով մը, երբ չի բացատրուիր թէ ո՛րն է արուեստ մը «ազգային» դարձնող ստորոգելին:

Շատ հետաքրքրական կը համարինք նոյնպէս հասկնալ թէ ինչ կ'ըմբռնէր Մութաֆեան «ազգային օփերա» արտայայտութիւնը գործածելով: Սպենդիարեանի մասին խօսած միջոցին, օրինակ, չեշտեց թէ «այդ հեղինակն ալ օփէրա նասիոնալ մը փորձած է ստեղծել»:

Թողունք պահ մը այն հարցադրումները որոնց կը բախի «դիտումնաւոր» յօրինումի մը քննարկումը, ոչ ալ դրադինք այդ «փորձ»երուն վաւերականութեամբ: Ըսենք միայն թէ Մութաֆեան հակամէտ թուեցաւ արուեստի գործերուն «ազգային» տարողութիւն մը վերագրելու՝ անոնց գտած ընդունելութիւնը արժեչափ ընելով: Եթէ իրաւ է որ ստեղծագործութեան մը «ազգային» հանգամանքը ընկերաբանական ըմբռնում մըն է եւ ոչ թէ գեղագիտական դատաստան մը, եւ եթէ ճիշդ է որ «Անոյշ»ն է մեր «ազգային» օփերան, անհրաժեշտ պիտի ըլլար գուցէ մեկնել թէ ինչու Տիգրանեանէն աւելի տաղանդաւոր Սպենդիարեանը, «փորձելով» հանդերձ, չյաջողեցաւ «ազգային» ճանաչում մը ապահովել «Ալմաստ»ին, մինչ «դիպուածով» յղացուած «Անոյշ»ը ստացաւ խակոյն այդ կոչումը:

Նման հարցերու դիմագրաւումը սակայն դասախօսութեան դիտաւորութենէն կը խոտորէր յայտնապէս:

Երգարուեստի այս բնագաւառը մշակող հայերուն ակնարկելէ առաջ, դասախօսը թուեց եւրոպացի այն երաժիշտները (ինչպէս Սքարլաթթի, Տոնիծեթթի կամ Հէնտըլ) որոնց օփերաներուն մէջ յիշուած են Հայաստանն ու Հայերը, պատմական դէպքերու եւ դէմքերու աւելի կամ նուազ այլայլումով:

Նախատեսած էինք որ ժամանակագրական կարգի մը հետեւելու պարագային՝ Չուխաճեանը պիտի ըլլար կարեւորութեամբ ներկայացուած առաջին հայ օփերագիրը: Չէինք երեւակայած սակայն որ այդ հեղինակին պիտի յատկացուէր դասախօսութեան կէսը, թերեւս կէսէն ալ աւելին:

Այս յամեցումը նախասիրութեան թելադրութիւն չէր թուեր այնքան, որքան քիչ ծանօթ երաժիշտ մը արժեւորելու փափաք: Կենսագրական մանրամասնութիւններու, «Արշակ Բ.»ի «Լիպրէթթօ»յին տարօրինակ պատմութեան եւ երգամասերու ունկնդրութեան առընթեր՝ Մութաֆեան չեշտեց թէ բնական էր հայկական օփերային Պոլիս սկզբնաւորումը, ԺԹ. դարուն, Չուխաճեանով, քանի հոն կար «նախապայմանը», այսինքն հայկական թատրոնը:

Եթէ այդ «նախապայմանը» իսկապէս անհրաժեշտ եւ բաւարար էր օփերայի ծագումին համար, պէտք է հարց տալ թէ ինչո՞ւ հայկական օփերան Վենետիկ չծնաւ, Մխիթարեաններու մօտ, ուր ոչ միայն Պոլսէն առաջ ծաղկած էր հայ թատրոնը, այլ նաեւ կար իտալական բեմանուագին կենդանի օրինակը: Կատարողական դժուարութիւններէն աւելի կ'ենթադրենք որ օփերային «աշխարհիկ» նկատուած հանգամանքը գլխաւորաբար զայն հեռու պահեց Ս. Ղազարի շրջապատէն: Եւ կամ, օփերան «անմիջական կարիք» չհամարուելով՝ չդասուեցաւ բազմատեսակ այլ աշխատանքներու հսկայ ծրագրին մէջ: Կրնար, օրինակ, «ապսպրուիլ» իտալացի վարպետի մը:

Սպենդիարեանի եւ Տիգրանեանի մասին խօսելէ ետք, Մութաֆեան յիշեց նաեւ քանի մը նուազ ծանօթ երաժիշտներ, ինչպէս՝ Ստեփանեան, Բարաեան կամ Մեսումենց (հեղինակ՝ «Անոյշ» եւ «Մխիթար Սպարապետ» օփերաներուն) եւ իր ելոյթը աւարտեց տեղեկութիւններ հաղորդելով հայկական օփերայի այժմու կացութեան մասին: Ընդգծեց ներգաղթին նպաստը այս մարզին մէջ ալ (Միհրան Երկաթ եւ Գոհար Գասպարեան եգիպտահայեր են) եւ ձայնագրութիւններու պակասին եւս վերագրեց մեր օփերային անծանօթ մնալը՝ ոչ միայն օտար, այլ նաեւ հայ շրջանակներուն մէջ:

Հետաքրքրական երեկոյթ մը, անտարակոյս, որուն թերեւս պակսեցաւ քիչ մը գունաւորում, համառօտութիւն, եւ ունկնդիրները յափշտակուած պահելու խայծ:

Անհրաժեշտ է երկրորդ դասախօսութիւն մը, նիւթը այս անգամ գեղագիտական դիտանկիւնէն սեւեռելու համար: Այս ելոյթէն կը հետեւցնենք, թէ Արմէն Մութաֆեան մեր ակնարկած քննարկումն ալ փորձելու ատակութիւնն ունի:

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ «ԿԱԼԱ»Ն

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տունը, վերջին քանի մը տարիներուն, յատկապէս երկու տարի է դարձած է արուեստի ու մշակոյթի ծանօթացման, զարգացման եւ տարածման կեդրոն մը շրջանին մէջ, հաստատութիւնը վերածելով օրինակելի վայրի մը եւ լայնօրէն արդարացնելով իր կոչումը: Եւ այս՝ շնորհիւ խումբ մը նուիրեալներու աշխատանքին, ղեկավարութեամբ Տան տնօրէնուհի Տիկին Ցամիկ Գեւոնեանի: Տունը, ամբողջ տարուան ընթացքին կազմակերպած զանազան ձեռնարկներէ զատ, երկու տարի է որ կալայով մը հանրութեան կը ներկայացնէ իր գործունէութեան արդիւնքը:

Այս տարուան կալան տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Յունիս 25-ին, Ալֆորվիլի Մարգալիան պալատը, որ ժամը 21-ին արդէն լեցուած էր շուրջ հինգ հարիւր Հայերով: Քաղաքապետ եւ ենթանախարար՝ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքին կը ներկայացնէր երեսփոխան Ռընէ Ռուքէ, իր կողքին ունենալով Ալֆորվիլի փոխ-քաղաքապետներ Ժան-Փիէռ Քոթն ու Արման Նշանեանը: Ներկայ էր նաեւ շրջանին հոգեւոր հովիւը՝ Ներսէս Ծ. Վրդ. Բապուճեան:

Հանդէսին բացումը կատարելով Ցամիկ Գեւոնեան ողջունելէ ետք ներկաները անդրադարձաւ Մշակոյթի Տան առաքելութեան, հոն տարուած աշխատանքներուն, Վարչութեան հետապնդած նպատակին, այն է՝ հայ մշակութային ժառանգութեան պահպանում, զարգացում, տարածում եւ անոր փոխանցումը 5-16 տարեկան 200 երախաներուն, որոնք կը հետեւին երգի, պարի, նուագի, թատերական արտայայտութեան, ինչպէս նաեւ հայ լեզուի, մշակոյթի եւ ինքնութեան զգայնութեան դասընթացքներու, համապատասխան ուսուցիչներու հսկողութեան տակ:

Յայտագրի գործադրութիւնը հոգեպարար տեսարան մը կը պարզէր բեմին վրայ, ուր յաջորդաբար հանդէս կուգային ջութակ նուագողներու համոյթը, աւանդական պարախումբը, դաշնակ նուագողներ, աւանդական երաժշտութեան մանուկ մեկնաբաններ, լեզուի զգայնացման դասընթացքի աշակերտներ, արդի պարարուեստի հետեւողներ, թատերական արտայայտութեան աշակերտներ, քոչարի պարողներ, հուսկ՝ մշակոյթի եւ ինքնութեան զգայնացման դասընթացքի 75 աշակերտներ թատերական պատկերով մը կը վերջացնէին հանդէսը:

Հոս երկար պիտի ըլլար յիշել անունները բոլոր մասնակցողներուն, որոնց թիւը հարիւրը կ'անցնի, սակայն հարկ է յիշատակել իւրաքանչիւր ճիւղի պատասխանատու ուսուցիչի անունը, ցոյց տալու համար, որ Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ մեր արուեստի, մշակոյթի եւ ինքնութեան պահպանման գործին նուիրեալներու փաղանգ մը գոյութիւն ունի, որուն տարած խղճամիտ աշխատանքը վեր է ամէն գնահատանքէ: Այսպէս, ջութակի (նաեւ դաշնակի վարժութեան) ուսուցչուհին է Ցամիկ Սիւրմէլեան, աւանդական պար՝ Ժիրայր Մատիլեան, դաշնակի՝ Կարպիս Ափրիկեան, աւանդական երաժշտութիւն՝ Ժիրայր Տէր-Յարութիւնեան, լեզուի զգայնութիւն՝ Քլարա Գույումճեան եւ Արշալոյս Սարգիսեան, արդի պարարուեստ՝ Ցամիկ Փափազեան, որ նաեւ ուսուցչուհին է Թատերական արտայայտութեան դասընթացքի, Քոչարի՝ Գոհարիկ Մարկարեան, մշակոյթի եւ ինքնութեան զգայնութիւն՝ Ցամիկ Գեւոնեան:

Ընդհանրապէս յաջող էին բոլոր ներկայացումները, որոնք երեւան կը հանէին այն տքնաջան աշխատանքը, զոր տարած էին պատասխանատուները՝ երախաներուն մէջ արթնցնելով եւ զարգացնելով սէրը դէպի երգը, պարը, նուագը եւ ընդհանրապէս դէպի արուեստը: Մասնաւոր գնահատանքի արժանի է Բ. Կանաչեանի «Նանոր»ի (Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբի մեկնաբանութեան սփռումին առընթեր) հիման վրայ պատրաստուած պարագրութիւնը (Ցամիկ Փափազեանի կողմէ), որ հարուստ էր երեւակայութեամբ եւ տպաւորիչ ձեւերով:

Գեղեցիկ էր յայտագրի վերջին մասը, ուր Ցամիկ Գեւոնեանի աշակերտները՝ «Մենք» խորագրի տակ, վեց պատկերներով կ'ուրուագծէին հայ ժողովուրդին պատմութիւնը, յատկապէս՝ Եղեռնէն մինչեւ մեր օրերը: Բովանդակալից, գաղափարներով լեցուն եւ տպաւորիչ ներկայացում մը, որ ջերմօրէն ընդունուեցաւ ներկաներուն կողմէ:

Երբ այսպիսի լուրջ, կազմակերպուած եւ բծախնդիր աշխատանք կը տարուի Մշակոյթի Տունէ մը ներս, մեր ժողովուրդը միշտ պատրաստ եղած է գնահատելու եւ օժանդակելու անոր: Ու այս պարագային, Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տունը, ինչպէս դիտել տուաւ իր խօսքին մէջ Վարչութեան Նախագահը Արա Դըրիգորեան, պէտք ունի նիւթական օժանդակութեան հիմնովին նորոգելու համար Տան սրահը: Շինարարական աշխատանքները՝ որ սկսած են, կը գնահատուին 230 հազար ֆրանք, որուն 140 հազարը գոյութիւն ունի. կը մնայ 90 հազար ֆրանք հայթայթել: Առասպելական գումար մը չէ եւ վստահ ենք որ շուտով մեր ժողովուրդը պիտի ընդառաջէ Վարչութեան կոչին:

Վերջացնելէ առաջ՝ քանի մը թիւեր: Մշակոյթի Տան պարի դասերուն կը հետեւին 40 հոգի, քոչարիի՝ 45, արդի պարարուեստի՝ 7, թատերական արտայայտութեան՝ 10, աւանդական երաժշտութեան՝ 25, ջութակի եւ դաշնակի՝ 38, լեզուի զգայնութեան՝ 45 եւ մշակոյթի ու ինքնութեան զգայնութեան 75 աշակերտներ:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Ամիրաներու մեծադղորդ շրջանին, անիկա անհագին դրամ վաստկած էր՝ հազուագիւտ ու համեղ ձուկի պաշար հայթայթելով ամիրայական խոհանոցներուն: Երբեմն մեծագումար պարգեւներ ընդունած էր իր հայթայթած պատուական մէկ ձուկին համար: Բայց Թումիկ, ամուրի եւ հովարտ, աղմկալի կերուխումներու մէջ վատնած էր շահած դրամները, եւ երբ ամուսնանալէն ետքը, ամիրաներուն ջահերը իրարու ետեւէ շիջեր էին եւ վաստակի աղբիւրները հետզհետէ ցամքեր, Թումիկ զգացեր էր սխալին մեծութիւնը, եւ ա՛լ սկսեր էր դժուարութիւններուն մէջ տապլտկիլ, ընտանիքին ապրուստը հոգալու համար: Կինը, Հռոփ, ամուսնութեան առջի մէկ երկու տարին քիչ մը խնդացեր էր, շուտով իյնալու համար խեղճութեան ճանկերուն մէջ: Երկու մանչեր եկած ապրուստի բեռը ծանրացնելու: Թումիկ գիշերներ կը լուսցնէր ծովերուն վրայ, ձիւնին բուքին, անքուն եւ ցրտահար, բայց նորէն զրկանքով կ'ապրէին իրենները: Մեծ տղան՝ Գարագ, որ հօրմէն ձկնորսութեան կոչումը ժառանգեր էր, հօրը հետեւեցաւ ծովերուն վրայ՝ ընաւ դպրոցի երես չտեսնալով: Տղէտ, բարի եւ հուժկու, Գարագ տասնըհինգ տարեկանէն անվեհեր ձկնորս մը եղաւ, թեթեւցնելով տաժանքը իր հօրը, որուն բազուկը ա՛լ սկսած էր կորանալ: Իսկ Համբիկ Թաղին ազգ. վարժարանը դրուեցաւ, Թումիկին փափաքին համաձայն, որ կ'ուզէր գոնէ իր զաւկին մէկը ուսումնական ընել:

Կիւլիւկ Հանըմ, որուն ամուսինը, նիհար ու բարի երիտասարդ մը, թոքախտէն մեռեր էր իրենց ամուսնութենէն տասը տարի ետքը, աղջկանը հետ լքուած ու անօգնական, առանց յուսահատելու, կեանքի պայքարին մէջ նետուեր էր իր դէր, հաստատակամ մարմնին բոլոր կորովի տոկունութեամբը, միտքը դնելով իր սիրական մէկ հատիկ զաւակը անմասն ապրեցնել կեանքի զրկանքներէն, մեծցնել զանիկա ինչպէս եթէ հայրը մեռած չըլլար տարաժամօրէն: Լուացարարութիւնը ընտրեց իրեն ապրուստի միջոց, ուրիշ որեւէ գործով զբաղելու անկարող զգալով ինքզինքը: Կիւլիւկ Հանըմը ճանչցողները զմայլեցան իր անվհատ արիութեանը եւ սաստիկ առաքինութեանը վրայ: Գիւղին գրեթէ բոլոր բարեկեցիկ ու հարուստ տուները իրենց լուացքի գործը անոր յանձնեցին: Սոֆի, զոր բարոյական եւ կրթական ձիրքերով զարդարելու մարմաջովը կը տոչորէր մայրը, դրուեցաւ ազգ. վարժարանը. եւ երբ շրջանը աւարտեց հոն, Կիւլիւկ Հանըմ, գերագոյն զոհողութիւնը յանձն առնելով, գեղին մէջ ֆրանսուհիի մը բացած դպրոցը փոխադրեց իր աղջիկը, որպէսզի ֆրանսերէն եւ ձեռագործ սորվէր: Մէկուկէս տարուան մէջ Սոֆի բաւական դիւրութեամբ սկսաւ ֆրանսերէն խօսիլ հիացումի պագնապներու մատնելով իր մայրը, որ երջանկութեան գագաթնակէտը կը կարծէր ինքզինքը՝ երբ օտար բառերու այդ ներդաշնակ թաւալումը կը լսէր իր աղջկան անուշ եւ պաշտելի շրթներուն վրայ:

- Խնտամ նէ ախճիկանս էրէսէն պիտի խնտամ, կ'ըսէր ան իր դրացուհիներուն, երիկունը, օրուան տառանքէն յետոյ, պարտէզին դուռը կայնած:

- Վո՜ւյ խերը տեսնաս, ան ի՛նչ կիւզէլիմ շնորհքով զաւակ է, իշալլա աղուոր խսմէթ մը կ'ըլլայ տէ տուն ալ կ'ազատիս, կը պատասխանէին սրտացաւ բարեկամուհիներ:

Սակայն, մտաւոր աշխատութիւնը եւ սնունդի տկարութիւնը միանալով կազմուածքին տխեղծութեանը, աւրեցին Սոֆիին առողջութիւնը: Կիւլիւկ Հանըմ ահաբեկ, բժիշկէ բժիշկ վազեց, աղջիկը առողջացնելու համար: Մեծ օգուտ մը չտեսնելով, Թադէոս աղա Մերկերեանին թելադրանքովը որուն տան լուացքը կ'ընէր, վերջապէս Տոքթոր Մարկոսեանին դիմեց, որուն ախտաճանաչութեան կերպը եւ հոգածու շարժումները յոյսերով լեցուցին հէք մայրը:

(Շար. 96)

Այրի Տիկին Իրիս Փափազեան (Պիւլ-պիւլեան), Այրի Տիկին Ռօզ Ամիրխան (Նարպօն), Պ. Ժօրժ Քէրէսթէճեան, Տէր եւ Տիկին Վաղարշ Նշանեան եւ զաւակները (Պոլիս), Այրի Տիկին Սէլմա Քէրէսթէճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Նուրհան Գաբրիէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան-Փօլ Փափազեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժան Ցիօ եւ զաւակը ինչպէս նաեւ Մալեան, Կիւմիւշեան, Իսքէնտէրեան, Փափազեան, Գասպարեան, Ներսէսեան, Օսէփեան, Թորոսեան, Էլքան, Գազանճեան, Արծրունի, Ակոբեան եւ Ճերմակեան ընտանիքները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ քրոջ, մօրաքրոջ, զարմիկին եւ խնամիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍՐԲՈՒՀԻ ՔԷՐԷՍԹԷՃԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Պիւլպիւլեան)

մահը որ պատահեցաւ Յուլիս 3-ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, 90 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Յուլիս 7, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն-Թ'Ուէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Նշան Մինասեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն. -

Երամեան ընտանիքը (Վիլմոնպլը) 1000 Ֆ. Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանին, 500 Ֆ. Ս. Մուրատեան վարժարանի, 500 Ֆ. Դպրոցասէրի, Տէր եւ Տիկին Աւետիսեան 150-ական Ֆ. Ս. Մեսրոպ կրթարանին եւ Դպրոցասէրին (ըստ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարի Մինասեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՆՇԱՆ (ՄԻՇԷԼ) ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ: Մասնաւոր շնորհակալութիւններ Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւին և Հոգաբարձութեան և Ս. Մեսրոպ կրթարանի յանձնախումբին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԿՐԸՆՈՊԼԷՆ. - Պ. Նշան Քիւրաճեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման իր կնոջ՝ Իսկուհի Քիւրաճեանի եւ զարմիկին՝ Յակոբ Քիւրաճեանի յիշատակին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ոսկիան Գալայճեանի մահուան քառասունքի առթիւ հետեւեալ նուէրները եղած են.. Այրի Տիկին Ալիս Գալայճեան 500-ական Ֆ. Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան և Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Ծունկուրտայեան 1000 ֆրանք Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցիին, Իւ-Ժ. Ա.-ին եւ Կապ. Խաչին 500-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժան Ճերանեան Ալֆորվիլի եկեղեցւոյն 1000, Իւ. Ժ. Ա.-ին եւ Ս. Մեսրոպ կրթարանին 500-ական Ֆ., Օրիորդ Լիտիա Գալայճեան Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ 1000, Մշակոյթի Տան եւ Ս. Մեսրոպ կրթարանին 500-ական Ֆ., Օրիորդներ՝ Ալիս եւ Անահիտ Տէր-Վարդանեան Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ 1000 Ֆ., Մշակոյթի Տան եւ Կապ. Խաչին 500-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Նոդարեան Մշակոյթի Տան 500, Տէր եւ Տիկին Սահակ Մահ-բուբեան Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ 1000 Ֆ. եւ Ս. Մեսրոպ կրթարանին 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Օղուլլուկեան 1000 Ֆ. Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյն:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ
ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿՆԱՑ

1983 - 1984 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը կատարուին ամէն օր Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12:

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօքառով:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES
ET SECONDAIRES DU Ier CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION

1, Bld. du Nord **LE RAINCY**, Tél. 381. 01. 72

ՆԻՍ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Նիսի եւ Շրջակայից Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՏԱՐՕՆ ԾԱՅՐ. ՎՐԴ. ՃԻՐԷՃԵԱՆԻ

Կուսակրօն քահանայական աստիճանի տուչութեան 20-ամեակի եւ «ԳԵՂԱՐԴ» թերթիս հրատարակութեան 10-ամեակի առիթով՝ Կիրակի, Յուլիս 10, նախագահութեամբ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

որ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

×

ՀԱՄԵՐԳ՝ ԴԱՒԻԹ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ
կողմէ, դաշնակի ընկերակցութեամբ՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԻՐԱՆՈՍԵԱՆԻ

Շաբաթ, Յուլիս 9, ժամը 17.30ին, Սալ Արտիստիկի մէջ, 21 Պուլվ. Տիւպուշաժ, Նիս, հովանաւորութեամբ եկեղեցւոյս Կրօնական ընկերակցութեան եւ Նիսի Հայ համայնքիս ուժ ազգային կազմակերպութեանց:

Պատարագի աւարտին՝ ժողովրդական հացկերոյթ:

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ

Սերաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրացին կողմէ կը հաղորդուի որ նախկին դանձապահ՝ Լուսվիկ Քաշիքճեանի այրին ու աղջիկը իրենց մօտ մնացած գումարը՝ հազար Ֆ. հաւասարապէս (500-ական) բաժնած են Իսիի եկեղեցւոյ դպրոցին եւ Կապ. Խաչի դպրոցին միջեւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սեպտեմբեր 24-ին

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Կիրակի, Յուլիս 10, Վարդավառ, տօն է պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Այս առթիւ, Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, կը մատուցուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ:

×

Երկուշաբթի, Յուլիս 11, յիշատակ է Մեռելոց:

Նոյն եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն հանգուցելոց (Ննջեցելոց):

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Վարդավառի առթիւ, Կիրակի առաւօտ ժամը 10-ին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Զատիկ Աբեղ. Աւետիքեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

CARZOU

FONDATION EMILE HUGUES

Château des Villeneuve

Place du Frêne

VENCE

A partir du 7 Juillet

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ARMENIE

Միասնութիւնի առթիւ
բացառիկ ճամբորդութիւններ էջմիածին

Trois voyages spéciaux
bénédiction de l'Huile sainte
à Etchmiadzine

Accompagné par : VAROUJAN SARKISSIAN
LEVON BAGHDASSARIAN, JACQUES CHELELEKIAN

SEPTEMBRE 83
Du 16 au 29, du 17 au 30, du 22 au 30

Départs de Paris, Lyon, Marseille et Nice

nous vous rappellons
les autres dates de voyage en Arménie

Du 16 au 29 Juillet	(Moscou-Erevan)
Du 16 au 29 Juillet	**(Moscou-Erevan-Tbilissi-Leningrad)**
Du 30 Juillet au 12 Août	(Moscou-Erevan)
Du 30 Juillet au 12 Août	(Moscou-Erevan-Sotchi)
Du 13 au 26 Août	(Moscou-Erevan)
Du 13 au 26 Août	**(Moscou-Erevan-Tbilissi-Leningrad)**
Du 23 Août au 05 Septembre	(Moscou-Erevan)
Du 03 au 16 Septembre	(Moscou-Erevan)

RENSEINGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN	**Varoujan SARKISSIAN**	**Jacques CHELELEKIAN**
SABERATOURS	**SEVAN VOYAGES**	**WASTEELS**
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	87, La Canebière
75001 PARIS	69003 LYON	13001 MARSEILLE
Tél. (1) 261 - 51 - 13	Tél. (7) 860 - 13 - 66	Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

OPTIMA TOURS

organise à l'occasion de la Bénédiction du SOURP MURON un voyage pour :

LE FOYER CULTUREL ARMENIEN DE NICE
189, boulevard de la Madeleine, 06000 NICE

DEPART DIRECT DE NICE sur EREVAN
(avec 76 personnes réunies)

du 23 SEPTEMBRE au 6 OCTOBRE

3 formules sont proposées

1ère formule ARMENIE	Prix NICE/NICE 5 960 F
2ème formule ARMENIE - GEORGIE	Prix NICE/NICE 6 260 F
3ème formule ARMENIE - GEORGIE - SOTCHI	Prix NICE/NICE 6 410 F

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

A PARIS	A CANNES	A NICE
Sonia COUMRYANTZ	Mme Régine DJEVISIAN	M. Arthur IKEDJIAN
OPTIMA TOURS	Résidence Le Marly	29, av. St. Augustin
12, rue Vignon	104, La Croisette	06200 Nice
75009 Paris	06400 Cannes	tél. (93) 83 - 35 - 03
tél. (1) 742 - 10 - 35	tél. (93) 43 - 79 - 08	ou 88 - 76 - 08

Lic. A 130

NOUVEAUTES.... NOUVEAUTES.... NOUVEAUTES....

— «CHANSONS POPULAIRES ARMENIENNES» —

— LIZ SARIAN	N° D-3177 STEREO
— NAREK DOURIAN	N° D-3178 STEREO

RAPPEL.... RAPPEL.... RAPPEL.... RAPPEL.... RAPPEL....

— ZARTONG	N° D-50001 STEREO
— HAMLET MINASSIAN	N° D-40005 STEREO
— ARMINEH MARDIROSSIAN	N° D-40006 STEREO
— LIZ SARIAN «BOBINO»	N° D-3170 STEREO
— LIZ SARIAN	N° D-3171 STEREO

— TZIGANE —

— ZINA ET GUEORGUI (Folk Tzigane Russe)	N° D-3173 STEREO
— DJAN TATLAN (Chansons russes)	N° DEG 2002 STEREO

PRODUCTION et DISTRIBUTION EXCLUSIVE

DISQUES DOM

EN VENTE CHEZ TOUS LES DISQUAIRES

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
7
JEUDI
7 JUILLET
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.475

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE — No 15.475

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ Ո՛Չ ԸՍԱՒ 1989-Ի ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

×

Շատ չոր զեկոյցով մըն է, որ Էլիզէի բանբերը հաղորդեց թէ 1989-ի ցուցահանդէսին ծրագիրը ջուրը ինկած է: Արդարեւ, զեկոյցը կ'ըսէ. - «Հանրապետութեան Նախագահը, այսօր Յուլիս 5-ին, ստացաւ տեղեկագիրը Պ. Թրիկանոյի, որու յանձնուած էր ուսումնասիրութեան եւ խորհրդածութեան պաշտօն մը, տիեզերական Ցուցահանդէսին մասին, որ տեղի պիտի ունենար, Փարիզ, 1989-ին: Այդ տեղեկագիրը պիտի հրատարակուի: Կ'եզրակացնէ առաջարկելով՝ նկատի առնել անպատ կարծիքը Փարիզի եւ փարիզեան շրջանի պատասխանատու ընտրեալներու եւ որոշելու որ ցուցահանդէսը տեղի չունենայ: Հանրապետութեան Նախագահը, որ յայտարարած էր, թէ ոչինչ կը կատարուի առանց ընտրեալներու համաձայնութեան, ըստ կառավարութեան որ Թղթածրարը վերջնապէս մէկ կողմ դնէ: Ցուցահանդէսներու միջազգային գրասենեակին այսօր պիտի տեղեկացուի Ֆրանսայի հրաժարումը»:

Նոր բանավէճ մը կը ծագի այս առթիւ մեծամասնութեան եւ ընդդիմութեան միջեւ եւ ամէն ոք պատասխանատու կը փնտռէ այս ձախողութեան:

Ծանօթ է, որ 1989-ը՝ Ֆրանսական Յեղափոխութեան երկուհարիւրամեակն է, եւ Ֆրանսա դիմում կատարած էր 1982 Ապրիլին տիեզերական Ցուցահանդէս մը կազմակերպելու համար: 1981 Սեպտեմբերի մամուլի իր առաջին ասուլիսին ընթացքին է, որ Նախագահ Միթերան յայտարարած էր. - «Այս ցուցահանդէսին ընդմէջէն, երեւակայութեան, արուեստի գործին, արհեստագիտութեան խոնարհ եւ մեծ արհեստներուն, ամէն ինչի, որ թոյլ կուտայ Ֆրանսայի աւելի երիտասարդ զգալու, բացուած շինարան մըն է»:

1983 Մարտին է, որ Քլէօտ Մէտրիթէանէի տիրոջ՝ Ժ. Թրիկանոյի կը յանձնուէր ծրագրի մը պատրաստութիւնը: Նախատեսուած ծախքը կը հասնի 11 միլիառի (14-էն 11-ի իջած էր):

Ընդդիմութիւնը, այս առնչութեամբ, կը կրկնէ թէ ընկերվարական կառավարութիւնը միշտ փորձի շրջանի մէջ է եւ անւականօրէն որոշում կուտայ - կ'առնէ, անտեսելով թէ գոնէ ա՛յս անգամ, առանձին չէ նման վարուելակերպ ունեցողը, քանի որ Փարիզի քաղաքապետն ալ, Ժաք Շիրաք, 1982 Փետրուարին մեծ խանդավառութեամբ համամիտ էր ծրագրին եւ նոր է, որ կարծիք փոխեց եւ դէմ է, քանի Մայիսին է միայն, որ զօրաւիգ կեցաւ Իլ - տը - Ֆրանսի շրջանային Խորհուրդի նախագահին (ՀՀՀ) ծրագրին, որ ցուցահանդէսին համար, կ'առաջարկէր օգտագործել Մառն - լա - Վալէի հողերը:

Հիմա այլեւս, բանավէճի նիւթ դարձած է այս վիժած ծրագիրը եւ ըստ կողմի, մէկը միւսը կը հերքէ: Երբ մէկը կ'առարկէ թէ շատ սուղի պիտի նստէր եւ անտեղի էր, միւսը կը պատասխանէ թէ աշխատանք պիտի բանեցնէր գործազուրկներու համար: Կ'ըսուի թէ տարբեր երկայնքին եր - թեւելի անբերւակայելի խճողում մը պիտի ստեղծուէր Փարիզի մէջ, բայց այս կէտին շուրջ ալ բոլորը համաձայն չեն: Ցաղթանակ մըն է սակայն բնութապաշտ-

ներուն համար, երկրորդը իր տեսակին մէջ, քանի որ ջնջուեցաւ նաեւ կառքի (Ֆորմիւլ 1) մրցումի ծրագիրը:

Ամէն պարագայի մէջ, ընդդիմութիւնն ալ միաձայն չի թուիր, քանի որ, մինչ Ժ. Թուպոն (ՀՀՀ) կը յայտարարէ. - «Որոշումը տուինք ամենայն պատասխանատուութեամբ, նայելով մեր երկրին ապագային եւ գնահատելով եւմտական բեռը, զոր կրնար կրել», անդին նոյն կուսակցութեան խորհրդարանական խումբին նախագահը (որու երեւի մէկը չէ մտածած լուր տալ...) կ'ըսէ թէ նախագահին որոշումը՝ «անանկութեան մը հաստատումն է: Եթէ Ֆրանսացի ազգը ի վիճակի չէ, իր իսկ հարստութիւններով, ազգային եւ միջազգային բնոյթ ունեցող այս դէպքը գլուխ - հանելու, կը նշանակէ որ բան մը կայ որ այլեւս չի քալեր»:

× Ցիշենք թէ Ֆրանսա ցարդ հինգ ցուցահանդէս կազմակերպած է, որոնցմէ միայն երկուքը շահաբեր եղած են (1889 եւ 1900):

1889-ին, Ֆրանսա կը տօնէր Յեղափոխութեան հարիւրամեակը եւ 32 միլիոն այցելու կուգան Էյֆէյլ աշտարակը տեսնելու:

1900-ին, ցուցահանդէսը, որ 9 միլիոն կը բերէ (երեք կոթողներ աւելցած են՝ Ալեքսանդր Գ. կամուրջը, Մեծ եւ Փոքր Պալատը), 50 միլիոն այցելու կ'ունենայ:

Միւսները բաց ունեցած են: 1885-ին, Նափոլէոն Գ.ի օրով կազմակերպուածը, 7,8 միլիոն Ֆրանքի բաց մը կը թողու: 1878-ին՝ 28 միլիոն բաց կայ, բայց ասոնք ոչինչ են բաղդատմամբ Ժողովրդական Ճակատի օրով կազմակերպուածին, քանի 1937-ի ցուցահանդէսը 490 միլիոն Ֆ.ի բացով մը, բոլոր մրցանիշները կոտրած է:

× Միջազգային վերջին ցուցահանդէսները, աշխարհի զանազան կողմերը, միայն բաց ունեցած են բացի Օզաքայի (Ճափոն) ցուցահանդէսէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԴՐՈՊՈՎ - ՔՈՀԼ հանդիպումը շատ պաղ անցած է եւ հաստատուած թէ հիւանդութիւնները, միայն Փիզիքապէս տկարացուցած են խորհրդային ղեկավարը, որ Նիէթ - Նիէթ ըսած է գերման վարչապետին եւ նոյնիսկ սպառնացած, եթէ ամերիկեան փերշինկները հաստատուին... Անդրոպով տկար կերպարանք մը ներկայացուցած է, ձախ ձեռքը կը դողայ (Փարքինսոնի հիւանդութիւն), դըժուար կը քալէ, բայց «մտային դետնի վրայ շատ փայլուն է», ըստ Գերմանացիներուն:

ՀԻՍԷՆ ՀԱՊՐԷ կոչ ըրաւ Ֆրանսայի որ օգնութեան հասնի, հաստատելով մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին թէ Լիբիացի կայ Չատի մէջ, հակառակ Քատաֆիի բանձներուն: Ֆրանսայի կառավարութեան բանբերը ըսաւ միայն թէ Ֆրանսացի զինուոր չկայ Չատ եւ պիտի չըլլայ:

ՉԱՆԱՔՔԱԼԷԻ (Հիւսիս - արեւմտեան Թուրքիա) մօտ կեդրոնացած երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է, Երեքշաբթի օր, ըստ Ռօյթէրի մէկ հեռագրին, որու հետեւանքով 5 մեռեալ կայ եւ 25 վիրաւոր:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ դատավարութիւն մը եւս բացուած է առջի օր: Տեւ - Սոլի (յեղափոխական ծայրայեղ - ձախ) 254 անդամներ կը դատուին: Ասոնցմէ 61-ը կրնան մահուան դատապարտուիլ: Այս դատավարութիւնը 4-րդն է, Տեւ - Սոլի վերաբերող եւ 986-ի կը հասցնէ կազմակերպութեան դատի քաշուած անդամներու թիւը:

ՊՈՒՐԿԱՆԷՕՖԻ (Քըէօզի նահանգ) մէջ հակաթուրք հալածանքը ցեղապաշտ նըկատուած միջադէպերու առիթ տալէ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՈՎՔ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ

×

Ա.

Տենդագին երկարատեւ աշխատանքէ մը վերջ մարդ երբ տարապայման յոգնութիւն մը կը զգայ իր ոտքերուն ու գըլխուն մէջ եւ պահ մը կը նստի իր աշխատասեղանին առջեւ գլուխը ձեռքերուն մէջ առնելով, ի՞նչ կը խորհի արդեօք այդ պահուն: Այդ պահուն կը խորհի հետեւեալը:

- Ցանուն ի՞նչի այս յոգնութիւնը: Ի՞նչ բանի համար՝ սա սպառումը:

Եթէ աշխատանքը դրամի համար է, այսինքն առեւտրական շահու համար, մարդ կը շարունակէ խորհիլ.

- Անհուասիկ հացի դրամի կարօտ չես այլեւս: Շատ աշխատեցար ու շատ ալ շահեցար, փառք Աստուծոյ: Ուրեմն ինչո՞ւ դարձեալ նոյն տենդագին աշխատանքը: Ի՞նչ պիտի պատահի եթէ քիչ մը աւելի շահիս, բա՞ն մը պիտի փոխուի: Չէ՞ որ հետդ պիտի չկարենաս տանիլ ամբողջ շահածդ:

Իսկ եթէ աշխատանքը դրամի համար չէ, այլ գաղափարական ծառայութեան մը համար է, հանրային նուիրումի համար, այն ատեն ալ մարդ կը շարունակէ խորհիլ հետեւեալը.

- Ահաւասիկ տարիներէ ու տարիներէ ի վեր սպառեցիր դուն քեզ: Ուրիշներ իրենց դրպանները լեցուցին, դուն ծառայեցիր անձնուիրաբար: Ի՞նչ մնաց սակայն այդ ծառայութենէն իբր բարոյական վարձատրութիւն: Մարդիկ քու յուշարձա՞նդ պիտի բարձրացնեն, անմահութեան դափնինե՞ր պիտի հիւսեն գլխուդ շուրջ: Պիտի տեսնես որ այս գործերուն մէջ տաղանդաւոր ու անտաղանդը, աշխատասէրն ու ծոյլը օր մը նոյն նժարին մէջ կը դրուին: Ուրե՞մն...

Մարդկային ամէն աշխատանքի նման, մեր՝ մամլոյ մարդոց աշխատանքն ալ երբեմն ունի իր սեւ վայրկեանները: Եւ քանի որ կը դասուինք վերի երկու աշխատասէր մարդոցմէ երկրորդ կարգին, այսինքն անշահախնդիր նուիրում բերողներու խումբին, մենք ալ երբեմն մեր գլուխը կ'առնենք մեր ձեռքերուն մէջ ու կը սկսինք տխրօրէն հարց տալ.

- Ինչո՞ւ: կ'արժէ՞:

Այն ատեն անպայման - կը կարծեմ որ Աստուածային կարգադրութիւն է սա - լոյս մը կը վառի յանկարծ օդին մէջ: Ի՞նչ է այդ լոյսը: Երբեմն հեռաձայն մըն է, երբեմն այցելութիւն մը, երբեմն նամակ մը, երբեմն ալ չեմ գիտեր ինչ: Նախախնամութիւնը, որ քեզ դատապարտած է այս ծանր աշխատանքին, չես գիտեր ուրկէ պատգամ մը, նշան մը կը ղրկէ քեզի, ջերմ ձեռք մը կը դնէ ուսիդ վրայ, անոյշ բառ մը կը փսխայ ականջիդ մէջ, ու դուն յանկարծ գլուխդ կը վերցնես ձեռքերուդ մէջէն, կը կրկնես այն համոզումը թէ սխալ ճամբայ մը չես ընտրած, հոգիիդ խորը նոր ուժ մը կը գտնես կանգնելու ու աշխատանքդ շարունակելու համար:

×

Մեր երէց գրողներէն սիրելի դէմք մը, ամէն անգամ որ խմբագրատուն մեզի այցելութեան կուգայ, ներս մտնելէ վերջ կը սիրէ մեզ բարեւել հետեւեալ անփոփոխ նախադասութեամբ.

- Փեթակին մէջ մեղր լեցնելով զբաղած էք:

Անհամար այցելուներու ողջոյններուն ու համակրանքի արտայայտութիւններուն մէջ դժուար է գտնել ուրիշ մըն ալ որ մեզի նման մամլոյ աշխատաւորներու այնքան հաճոյք պատճառէ, որքան այդ մէկը.

- Փեթակին մէջ մեղր լեցնել:

Իրա՞ւ է, իսկապէս մե՞ղր կը լեցնենք փեթակին մէջ, իսկապէս մեղրի մը չափ հիւթե՞ղ է այն պտուղը զոր ընթերցողին կը հրամցնենք ամէն օր «մեղուաջան» աշխատանքէ մը վերջ: Չենք գիտեր: Ոմանց համար հաւանաբար չոր թութի մը չափ անգամ համ չունի այդ պտուղը, բայց ուրիշներու համար ան թերեւս այնքան քաղցր է որքան մեղրը: Ոմանք հաւանաբար կը կարծեն որ այդ պտուղը իրենց կը հրամցուի այնքան դիւրութեամբ, որքան դիւրութեամբ իրենք զայն կը գնեն վաճառորդէն, բայց ուրիշներ ալ թերեւս գիտեն թէ ինչպէս պայման է հսկէ հոն վազել, ինչպիսի երկունքով մը տառապիլ կաթիլ մը մեղր արտադրելու համար: Բայց ի՞նչ փոյթ: Աշխատանքը ուժանիւթ մըն է որ հրաբուխի նման պայթիլ կ'ուզէ մարդուս ներաշխարհէն: Ուտելու ու խմելու նման պահանջ մը: Առաւօտուն գալ ու նստիլ պարապ սեղանին առջեւ եւ իրիկունը մեկնիլ սեղանին վրայ գործ մը ձգելով: Ու ամէն օր կրկնել նոյնը առանց յոգնելու, առանց ձանձրանալու, առանց յաղենալու: Այդ չէ՞ որ կ'ընեն մեղուն մըրջիւնը կամ բնութեան բոլոր այն էակները, որոնք ամէն օր անձանձրոյթ «փեթակ» մը կը լեցնեն, առանց նոյնիսկ հետաքրքրուելու թէ որու համար կը լեցնեն այդ փեթակը:

Ռ. Հ.

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Յուլիս 1-ի եւ 2-ի խաղերու արդիւնքներ. -

Դինամօ (Կիեւ) - Դինամօ (Թ.)	1 - 1
Մետալիստ - Նեֆթչի	1 - 0
Տորպեդօ (Մ) - Պախտակոր	1 - 1
Շախտեոր - Նիստրու	6 - 2
Դնեպր - Չերնոմորեց	2 - 0
ԲԿՄԱ - Զէնիթ	2 - 1
Ժալգիրիս - Սպարտակ	1 - 0
Դինամօ (Մինսկ) - Դինամօ (Մ.)	1 - 1

×

Յուլիս 5-ի խաղերու արդիւնքներն են. -

Դինամօ (Կ.) - Նեֆթչի	0 - 0
Մետալիստ - Դինամօ (Թ.)	4 - 3
Դինամօ (ՄՆ.) - Սպարտակ	3 - 2
Շախտեոր - Չերնոմորեց	2 - 0
Դնեպր - Նիստրու	6 - 0
Տորպեդօ (Ք.) - Արարատ	0 - 0
Տորպեդօ (Մ.) - Զէնիթ	0 - 2
Ժալգիրիս - Դինամօ (Մ.)	1 - 0

Այս արդիւնքներէն ետք, դասաւորման գլուխն է Ժալգիրիս 23 կէտով, իրեն կը յաջորդէ 22 կէտով Չերնոմորեց:

ետք, այլ բնոյթ առած է վերջերս: Չորս հոգի յանցապարտ նկատուած են, զէնք պարպած ըլլալով երկու կառքերու վրայ, որոնք Ֆրանսա - Թուրքիա Լիմուզինի միութեան նախագահուհիին տան առջեւ կը գտնուէին: Թէեւ կ'ըսուի թէ հոն հաստատուած 53 Թուրքերը հարցեր չեն ստեղծած, բայց կը թուի որ օտարատեացութիւնը կը ծաւալի, բնակարանային եւ աշխատանքի խնդիրներու պատճառաւ:

ՉԲԱՑՈՒԱԾ ԹԱՌԱՄԵՑԱՅ ՄԻԱՅՆԱՑԱԾ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԵՂԼՄԱՋԵԱՆ

Ինչո՞ւ միշտ նոյն անձերը կը տեսնենք եկեղեցիներուն մէջ: Ինչո՞ւ միշտ նոյն դէմքերը կը լեցնեն համերգասրահները: Ինչո՞ւ եկեղեցական, ազգային, համայնական, գաղութային կեանքով կը զբաղին միշտ նոյն անձնաւորութիւնները: Ինչո՞ւ ողջախոհ, ողջամիտ տարրերը գործօն դեր չեն ուզեր խաղալ ղեկավար շարքերէն ներս: Ինչո՞ւ շրջահայեաց, ուսեալ, գիտակից, պատասխանատու երիտասարդներ կը մնան հեռու հայ իրականութենէն: Եւ ինչո՞ւ պատրաստուած ուժերը չեն երեւիր որեւէ տեղ, որեւէ առիթով, որեւէ հայկական շարժումի մը մէջ, գէթ որպէս ունկնդիր, դիտող:

Ահաւասիկ հարցումներ, որոնք շատ հաւանաբար զանազան միութիւններու, կազմակերպութիւններու յարկերէն ներս, ընկերային կամ ընտանեկան հաւաքոյթներու հրապարակային ելոյթներու ընթացքին ցաւով, խոր մտահոգութեամբ ուղղուած են կամ կ'ողղուին իրարու, յաճախ մնալով անպատասխան...

×

Նախ քան այս հարցումներուն մեր տեսանկիւնէն դիտուած եւ վերջին կենդանի օրինակով մը պատասխանը տալը, յարմար կը նկատենք մեր ընթերցողներուն ներողամտութիւնը խնդրել, որով, մենք մեր մօտէն վեր ելլելով կը մտնենք հարցի մը մէջ, որ ոչ մէկ ուղղակի կապ ունի մեր մարզին՝ երաժշտութեան հետ, այլ ընկերային, հաւաքական կամ եթէ կ'ուզէք ազգային է: Սակայն, միանգամընդ միշտ կ'ուզենք շեշտել, թէ Սփիւռքի հայ արուեստագէտներու պարտականութիւնը կը տարբերի միւսներէն: Հարկ կա՞յ անգամ մը եւս ընդգծել, թէ մեր երաժշտութեան առաքեալին՝ Կոմիտասին գլխաւոր նպատակներէն մէկն աշակերտներ պատրաստել էր, որոնք ի վիճակի ըլլային տանիլ բեղուն գործունէութիւն մը, ոչ միայն երաժշտական, այլ նաեւ եկեղեցական, ազգային, ընկերային կեանքէն ներս...: Մենք դժբախտաբար եղակի բախտը, պատիւը չունեցանք Կոմիտասի նման հանճարի մը, անխոնջ աշխատանոցի, նուիրեալ ուսուցիչի, ազգասէր վարդապետի, հայ ազգային երաժշտութեան գիտական դպրոցի հիմնադիրի մը աշակերտը ըլլալու դժբախտաբար: Սակայն իրեն գործունէութեան, հեռանկարներուն տեսիլքներուն, երազներուն հաւատացող մըն ենք, հիացողը:

×

Անցեալներս Մարսէյլի կարեւոր կազմակերպութիւններէն մէկն ազնիւ քայլափոխով մը հրաւիրած էր երիտասարդ գրող մը՝ Փասքալ Մանուկեանը, որպէսզի ստորագրէր իր նոր հրատարակած գիրքը եւ ունենար զրոյց՝ նախատեսուած հետաքրքիր Հայերու հետ: Անմիջապէս շեշտենք, թէ մենք առաջին անգամ ըլլալով կը տեսնէինք այդ երիտասարդը, որ իր դողդոջ քայլերը կը նետէր հայ կեանքէն ներս, թերեւս մեծ ակնկալութիւններով, եւ մեծ խնամքով, ամիսներու ժրաջան աշխատութեամբ, նիւթական թէ բարոյական զոհողութիւններով պատրաստած իր գիրքը հրապարակ հանելով:

Գիրքին բովանդակութեան, արժէքին մասին չենք կրնար արտայայտուիլ, քանի որ չենք պրպտած դեռ, եւ արդէն մեր բուն ըսելիքն այդ չէ:

Մեր ըսելիքը այն է, թէ քսանեւեօթը տարեկան «Հայ» երիտասարդ մը, որ խառն ամուսնութեան մը պտուղն է կը պատրաստէ գիրք մը, որ շատ հաւանաբար արժէքաւոր է, եւ կուգայ Մարսէյլ, զայն ներկայացնելու համար, կը գտնէ իր դէմը միայն տասնեւմէկ անձեր, մեզի հետ: Թերթի մը տնօրէն մը, այդ կազմակերպութենէն չորս անձեր, երգչախումբի մը երկու անդամներ, փրոֆէսոր մը, երիտասարդուհի մը եւ երկու ուրիշ ներկաներ: Պահ մը մենք զմեզ այդ քսանեւեօթը տարեկան գրող «հայ» երիտասարդին տեղը դնելով, անզգալաբար սարսուռ մը ունեցանք, յուսալքութեան աներեւոյթ ճիրանները պատեցին մեր մարմինը, թախիծով լեցուած սպասեցինք յոյսով մը դեռ, որ ուրիշներ կուգան: Ո՛վ հեգնանք, ամբողջ երեկոյթը անցաւ 11 ներկաներով...:

Անկէ ելանք, գացինք ուրիշ հաւաքոյթի մը, աւելի ուշ, որ երաժշտական էր, եւ այն վստահութեամբ, թէ գէթ հոն տեսնելով հոծ բազմութիւն մը, պիտի խանդավառուէինք, պիտի փոխէինք մեր ողորմելի տրամադրութիւնը: Աւա՜ղ, սխալեցանք հոն եւս:

Հակառակ հրամցուած շատ մատչելի, ժողովրդական շատ ծանօթ երգերուն, հազիւ հարիւր ունկնդիրներ կային հսկայ, շքեղ սրահին մէջ:

Այդ գիշեր ակամայ իրարու երես, անձայն, աշխուկ, մտովին երգեցինք Գէորգ Դոդոխեանի «Մխեռնակ» բանաստեղծութեան «Զրացուած թառամեցայ միայնացած» տողը, չեմ գիտեր քանի անգամ: Այս շատ կարճ տողին մէջ գտանք մեր այս գրութեան սկիզբին նշուած, բազմաթիւ, յաճախակի ուղղուած հարցումներուն պատասխանը:

Եթէ երբեք չարունակենք մեր անզգամութիւնը, անհետաքրքրութիւնը, անպատասխանատուութիւնը, անհոգութիւնը, անկազմակերպ վիճակը, անխուսափելի է, որ Փասքալ Մանուկեանները, որոնք հայ իրականութեան մէջ դեռ չբացուած ծաղիկներ են, լարուած բացուելու կեանքի, հայ կեանքի, եւ որոնց անուշահոտ բոյրէն թերեւս ապագային կրնան հրապուրուիլ շատեր ու շատեր, դիւրութեամբ կորսնցնենք, մենք մեր ձեռքով զանոնք թաղենք եւ հեռացնենք արդէն օրըստօրէ նօսրացող ազգանուէր երիտասարդներու շարքերէն, եւ դժբախտաբար նոյնինքն մենք ըլլանք պատճառը, ինչպէս դարեր շարունակ մերթ ընդ մերթ, որ Փասքալ Մանուկեանները երգեն միշտ նոյն յանկերգը. «Չբացուած թառամեցայ միայնացած»...:

ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՕՀԱՆԵԱՆԻ ՔԱՂՑՐ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

«Եւ յիշատակս ալ թառամի
Ա՜հ, այն ատեն ես կը մեռնիմ»:
ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

Սիրելի Օրդ. Երանուհի Օհանեան,

Այս վերջին նամակս է որ կը գրեմ ձեզի, քաջ գիտնալով թէ՝ անոր պատասխանը երբեք պիտի չստանամ ձեզմէ, - ոչ եւս է մեր շատ սիրելի Օրդ. Երանուհի Օհանեանը: Մեզմէ, բարեկամներէ անակնկալօրէն բաժնուեցաք առյաւէտ եւ խոր սուգի մատնեցիք բոլորս:

Անկեղծօրէն ըսեմ թէ հաւատալս չի գար թէ՝ իրապէս կարելի՞ է, այնքան ազնիւ եւ բարի սիրտը եւ այդ ազնիւ ծառայասէր հոգին, այսպէս, պիտի չիջանէր մոմի մը պէս: Սիրտ մը որ միշտ օգնութեան կը հասնէր անոր որ նիւթական պէտք ունէր՝ նիւթականով, իսկ անոր որ բարոյական ձեւով՝ բարոյապէս եւ քաջալերական խօսքերով: Ատոր համար սիրուած եւ յարգուած էր անխտիր բոլորէն: Որովհետեւ ձեր ծնողքին նման ձեր կեանքի նշանաբանը ըրած էիք Քրիստոսի մա խօսքը. «Երանելի է մանաւանդ տալը քան թէ առնելը»: Ի դէպ, երանութիւն մը որ ձեր անունին իրապէս տէրը կը դառնայիք: Սիրած էիք Հայ Եկեղեցին եւ անոր սպասարկող հոգեւորականները. մանաւանդ մեզ՝ կուսակրօն եկեղեցականներուս հանդէպ մօր մը սէրը, գուրգուրանքը ունէիք, որ դարձեալ ժառանգած էիք ձեր պաշտելի ծնողքէն, «Որբերու Հայր»էն:

Տակաւին ականջիս մէջն է ձեր վերջին խօսքը, - ի տես հիւանդ բարեկամներու, հարազատներու, որոնք անկողին ինկած էին յուսահատութեամբ, տարիներէ ի վեր - «Չէի կարծեր թէ կեանքի մը վախճանը, այսքա՜ն տխուր կ'ըլլայ եղեր»: Իսկ ձեր ճակատագիրը ճիշդ հակառակը եղաւ. մեզի շատ դժուար պիտի ըլլայ հաշտուիլ ձեր մահուան հետ, չէ՞, սիրելի Երանուհի...: Տակաւին կ'ըսէիք ինծի. - «Հայր Վաչէ, սիրելի Հայր Սուրբս, երբ օր մը մեռնիմ՝ աղուոր պիտի երգէք վրաս, «Ի Վերին Երուսաղէմ»ը: Սակայն, Օրդ. Երանուհի, խոստովանիմ թէ պաշտօնի բերմամբ, ցաւ ի սիրտ ես անձամբ ներկայ չկրցայ ըլլալ ձեր թաղման արարողութեան, որ ես ալ իմ թաղին վերջին յարգանքս եւ մանաւանդ աղօթքս մատուցանէի ձեզի՝ ձեր բարի եւ անմահ հոգիին համար:

Արդ՝ կ'աղօթեմ ձեր հոգիի խաղաղութեան համար որ Բարին Աստուած ձեր հոգին երանելիներուն կարգը դասէ յաւէտ, ինչպէս նաեւ ձեր բոլոր պարագաներուն Ս. Հոգւոյն մխիթարութիւնը եւ համբերութիւնը. ամէն:

Ձեր բարի եւ քաղցր յիշատակը միշտ մեր սրտին մէջ պիտի մնայ:

Բարի ճանապարհ ի Քրիստոս

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
Մարսէյլ, Յունիս 30

ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՍԱՆՏԱԼՃԵԱՆԻ

ԴԱՇՆԱԿԻ ՌԵՍԻԹԱԼԸ

Լոս Անճըլըսի 1982 - 1983 եղանակի հայ մշակութային ձեռնարկներու եւ երաժշտական հանդէսներու վերջին ամիսը՝ Յունիս 12-ին փակուեցաւ դաշնակի ռեսիթալովը Սիրանոյշ Սանտալճեանի, նախաձեռնութեամբ՝ Մխիթարեան Մշակութային Ակումբի Վարչութեան:

Արդարեւ գեղարուեստական բեղուն շրջան մը բոլորեցինք այս տարի՝ խմբանուագային, երգչախմբային, սենեկային ու համերգային մարզերու մէջ՝ արհեստավարժ երաժիշտներու ղեկավարութեամբ կամ կատարողութեամբ:

Չենք վարանիր հաստատելու, թէ համերգային բաժնի կատարումներու մէջ նախապատուութիւնը կը շահի անվիճելի կերպով Օրդ. Սիրանոյշ Սանտալճեան, Յունիս 12-ին իր տուած դաշնակի ռէսիթալով՝ մէթռոփոլիթըն Զըրչի տաճարի կամարներուն տակ:

Անցեալ տարի Մայիսին՝ երաժշտագէտներու սեղմ շրջանակի մը մէջ - առաջին անգամ ըլլալով - լսած էինք Օրդ. Սանտալճեանը եւ հմայուած անդրադարձած իր բացառիկ կարողութիւններուն: Այս տարի Ապրիլ 10-ին վեց համալսարանական դաշնակահար ուսանողներու կարգին երկրորդ անգամ լսած էինք զինքը եւ հաստատուած մեր կարծիքին մէջ՝ հանդէպ իր տաղանդին:

Բայց այս անգամ Օրդ. Սանտալճեան ներկայացաւ աւելի լայն հասարակութեան մը - թէեւ դպրոցական տարեվերջի, քննութիւններու, պարահանդէսներու անպատեհ շրջանի մը, եւ սակայն 400-ի մօտ երաժշտասէր ունկնդիրներ հաւաքուած էին ծափահարելու տաղանդաւոր Հայուհին:

Ան իր յայտագիրը կազմած էր երաժշտական աշխարհի սիւներէն՝ Ե. Ս. Պախի, տիտան Պէթհովընի, դաշնամուրի բանաստեղծ Շոփէնի, անմահ Կոմիտասի եւ հայ դաշնակահարային վիրթիոզ գործերու հեղինակ Առնօ Բաբաջանեանի գործերէն: Հինգ մեծեր տարբեր ժամանակաշրջանի, տարբեր նկարագիրներու հետեւաբար խիստ յատուկ մեկնաբանութեան կարօտ ու բարձր թեքնիք պահանջող հեղինակներ:

Օր. Սանտալճեան իւրաքանչիւր հեղինակի մօտեցաւ գիտակից ինքնավստահութեամբ եւ հինգ մեծերու գործերն ալ նուագեց խորաթափանց ըմբռնումով, առանց մէկուն կամ միւսին վրայ ստուեր մը թողլու:

Յայտագրի գործադրութիւնը սկսաւ Պախի փրելիւտ էնտ ֆիւկ, ա մինէօրով: Արդէն առաջին ծանր ու ելեւէջային աքորներէն դաշնակահարուհին իր վրայ կեդրոնացուց ուշադրութիւնը երաժշտասէր ներկաներուն, որոնք մինչեւ երկրորդ մասի ֆիւկը սահուն գնացքի վերջին նոթը՝ նոյն լարուածութեամբ հետեւեցան:

Պախի այս հոյակապ գործի յաջող մեկ-

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Նշանը, նախկին սուրհայի մը՝ որ Մելգոնեան գտնուած տարիներուն մասնաւոր հետաքրքրութիւն ցոյց տուած էր արաբերէն լեզուին հանդէպ, վերյիշեց «բախումը» որ ունեցած էր արաբերէնի ուսուցիչին հետ:

- Լաւ մարդ էր Պ. Թօսունեանը, զուարթ ու ընկերական. բայց ինչ օգուտ, ուսուցի՛չ չէր մարդը: Որպէս այցելու դասատու շաբաթական ունէր քանի մը պահ միայն եւ կը ստանար ամսական տասը ոսկիի գումար մը՝ որուն կէսը կուտար ծխախոտին: Թէ ինչպէս կը պահէր ընտանիքը մնացեալ հինգ ոսկիով դժուար է ըսել: Դասապահերը կ'անցնէին ազատ սերտողութիւնով կամ լաւագոյն պարագային պարզ ընթերցանութեամբ: Օր մը, քաջութիւնը ունեցայ առաջարկելու որ երբեմն - երբեմն քերականութիւն եւ շարադրութիւն ալ տայ մեզի: Պ. Թօսունեանն զայրացաւ յանկարծ ու հողաբարձութեան հանդէպ կուտակուած իր դառնութիւնը երեսիս շպրտեց պոռալով:

- Ինծի նայէ, տղաս, ամսական տասը ոսկիի աւելէ լաւ արաբերէն չըլլար:

×

Մթնոլորտը ջերմ էր շատ. կը խօսէինք, կը պատմէինք, կը խնդայինք հայերէնով միշտ: Խեղճ Համօն անկիւն մը քաշուած, պատմուածքները կը փորձէր համառօտ կերպով թարգմանել կողքին նստած ամերիկածին իր կնոջ՝ որ հայ ըլլալով հանդերձ բոլորովին անտեղեակ էր մեր մայրենի լեզուին: Անկարող եւ անտրամադի՞ր ալ գնահատելու շուրջիններուն ուրախութիւնը, առաւելաբար քաղաքավարական պարտականութիւն մըն էր որ կը կատարէր ամուսնոյն սիրոյն, իրեն խորթ այդ մթնոլորտին հանդուրժելով: Զտարիւն Ամերիկացի էր ինք ու կը վիրաւորուէ՞ր երբ ամուսնին ընկերները կը քննադատէին ամերիկեան կեանքի զանազան երեսները:

- Եթէ չէք հաւնիր մեր Ամերիկան ինչո՞ւ եկեր հաստատուեր էք այստեղ եւ ձեր երկիրները չէք վերադառնար:

Համօն նստած տեղը փոխեց դիրքը՝ բայց չխօսեցաւ: Անտեսանելի պատ մը զինք կը բաժնէր կարծես հիմա միւս տղոցմէ: Զափով մը թեթեւցած զգաց պահ մը եւ միայն՝ երբ իր կինն ու Աշխէնին գերմանացի ամուսինը մօտեցան իրարու եւ հոգիներու փոթորկած հայկական ծովուն մէջ միասին պզտիկ կղզի մը ստեղծեցին ու ապաստանեցան այնտեղ, գոնէ քանի մը ժամուան համար ազատ արձակելով իրենց մելգոնեանցի «լաւագոյն կէսը»: Հաստատութեան հեռաւոր յիշատակըն անգամ բաւական եղաւ իր հոսանքին մէջ առնելու այս վերջինները ու փոխադրելու ներկայի անմիջական շրջապատէն հեռու, շատ հեռու, անվերադարձ աշխարհ մը՝ ուր կեանքը երազ էր միայն, բարի, կապոյտ:

×

«Ներկաներուն բուռն փափաքին ընդառաջելով» Նազօն պատմեց Պապ Թագաւորին «ողբերգութիւնը»՝ որուն գլխաւոր եւ միակ դերակատարն էր եղած ինք:

- Մեր տասներորդի շրջանին, չորս ամիս անընդհատ փորձ ընելէ ետք, Շաբաթ գիշեր մը պատմութեան ուսուցչին գլխաւորութեամբ վերջապէս ներկայացուցինք «Պապ Թագաւոր» վէպին իր կողմէ կատարուած բեմական պատշաճեցումը: Վերջին արարին մէջ ունէինք խնճոյքի տեսարան մը՝ որուն անմիջապէս յաջորդող կռուի ընթացքին բեմին վրայ գտնուող դերակատարները բոլոր պէտք է սպաննէին իրար: Խստիւ պատուիրուած էր որ ողջ մնացող չըլլար:

Ներկայացման օրը մինչեւ այդտեղ լաւ ընթացաւ ամէն բան, հակառակ անոր որ ձեռնարկին մեր մօտեցումը լուրջ չէր եղած սկիզբէն: Խնճոյքի ընթացքին փառաւորապէս ուտելէ եւ խմելէ ետք, երբ այլեւս պարպած էինք սեղանը, կռիւը սկսաւ: Ցատկեցինք իսկոյն վեր եւ... տո՛ւր որ կուտաս: Ոմանք, հեռատեսները, յետագայ բարդութիւնները կանխելով, գործադրեցին տրուած հրահանգը լիուլի եւ գետին փռուեցան անմիջապէս, առանց հարուածի հանդիպած ըլլալու: Քանի մը վայրկեանի մէջ բեմը ամբողջութեամբ ծածկուեցաւ «դիակներով»՝ որոնց մէջ միակ ոտքի վրայ, կենդանի մնացողը ես էի: Ոչ ոք խելք ըրած էր հարուած մըն ալ ի՛մ ուղղութեամբս տալու: Իսկ ես - անփորձ - դերասան. չէի համարձակած առանց զարնուած ըլլալու ինքզինքս սպաննուած նկատել: Բայց որո՞ւ հոգը:

(Շար. 2)

նարանութեամբ եւ վճիտ թէքնիքով Օրդ. Սանտալճեան տարած էր արդէն առաջին յաղթանակը։ Յաջորդեց Պէթհովընի հրաշակերտ Թ. 23 սոնաթը՝ Ափասիոնաթա, որուն անհամբեր կը սպասէինք, ընտրութիւն մը ընել կարենալու համար երիտասարդ դաշնակահարուհիին ըմբռնողական մերձեցումին ու կատարողական արւեստին մէջ։ Պէթհովընի հոգեկան խոր ապրումները, կեանքի քնքոյշ պահերն ու պոռթկումները, ճակատագրի դէմ ընդվզումներն ու յաղթանակները պատկերացնող այս գործին մէջ՝ Սանտալճեան դրաւ իր տաղանդին բովանդակ փայլն ու կատարողական բարձր թէքնիքը։ Համակ խինդ ու խանդ, յոյզ ու սէր, վարար տաք շունչ մը՝ ստեղծեցին նոր Ափասիոնաթա մը, զոր վարժուած էինք լսել վիէննական ու գերմանական դպրոցներու մեծ վարպետներու մօտ…։ Մեծ եղաւ նաեւ յուզումն ու խանդավառութիւնը արուեստասէր ունկնդիրներու մօտ։

Օրդ. Սանտալճեան որքան ճշգրիտ մեկնաբանն է եւրոպական դասական, վիպական ու արդիաշունչ ստեղծագործութիւններու, նոյնքան բծախնդիր մերձեցում ունի ազգային դասական ու ժողովրդական բարձրարուեստ երաժշտութեան։ Ան իր բարձր կարողութիւնը փաստեց՝ նուագելով նորագոյն շրջանի մեր մեծ երգահան ու դաշնակահար Առնօ Բաբաջանեանի բարդ ու արդիաշունչ մէկ գործը՝ Վեց Պատկերներ, որուն անթերի կատարումով, մանաւանդ վերջին մասի «Սասունցիների Պար»ի կրակով հրահըրեց սրահն ու սրտերը…։

Նոյն ապրումով Սանտալճեան նուագեց Մեծն Կոմիտասի չորս փոքրիկ պարանուագները - Երանգի, Ունաբի, Մարալի, Շուշիկի, - անոնց պարզութեան մէջ գտնելով մեկնաբանական նոր շունչ մը տոհմային ջերմութեամբ։

Օր. Սանտալճեան իր գեղեցիկ յայտագիրը փակեց դաշնամուրի բանաստեղծ Ֆր. Շոփէնի իրապէս քերթողաշունչ մէկ գործով՝ մահանուագային նշանաւոր Սոնաթով - Սի Բէմոլ Մինէօր։ Ինչպէս Ափասիոնաթան Պէթհովընի, նոյնպէս այս Սոնաթը Շոփէնի փոթորկայոյզ հոգւոյն ներքին խռովքն է որ կ'արտայայտէ։ Սանտալճեան ապրեցաւ այդ խռովքը եւ նոյն յուզականութեամբ վարակեց տաճարի երկիւղած լռութեան մէջ իր ունկնդիրները՝ երբ կը նուագէր Սոնաթի մահուան սգերթի բաժինը։ Բայց երբ հասաւ ֆինալին, որուն արագասոյր մասը երկու ձեռքերու համահաւասար թեթեւ թռիչքներով կը ճախրէր, ժողովուրդը կարծես սթափեցաւ իր անոյշ թմբիրէն եւ ծայր տուաւ բուռն ծափահարութիւն մը։ Բեմը ողողուեցաւ հաւաքներու ծաղկեփունջերով…։ Յայտագրէն դուրս գոհունակութեամբ լսեցինք նաեւ Առնօ Բաբաջանեանի կայտառուն Վաղարշապատի պարը։

×

Այս տողերը փակելէ առաջ յիշենք անցեալ տարուան Մայիսին «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթի մէջ մեր գրած սա տողերը… «Հեռու չէ այն թուականը երբ Սիրանոյշ պիտի փայլի որպէս նոր աստղ միջազգային բեմերու վրայ»։ Եւ արդէն մեր այս կարծիքը հազիւ տարի մը անց՝ կը դառնայ իրականութիւն։ Օր. Սիրանոյշ Սանտալճեան հրաւիրուած է նուագելու սան Լուիս Օպիսփօ Օգոստոս 1-7 տեղի ունենալիք Մոցարթեան փէսթիվալին։ Նորաձեռնողն է՝ Սանտալճեանի ապագայի յաջողութիւններով խանդավառ Փրոֆէսէօրը՝ սոլիսթ - դաշնակահար՝ Ճէյմս Պոնն։

Սիրանոյշի համբաւը հասած է արդէն հեռաւոր Քանատայի ափերը, ուր կը ծրագրուի հրաւիրելու զինքը համերգներու։ Մենք ալ կը հաւատանք Օրիորդին ապագայի յաջողութիւններուն։

Հ. ԳՐ. ՀԷՊՈՅԵԱՆ

Լոս - Անճըլըս

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՔԵՄՊՐԻՋԻ (Քանատա) մէջ, Յունիս 4-ին, տեղի ունեցած է Հայ Կեդրոնի բացումը, յատուկ հանդիսութեամբ մը, զոր վարած է Վարդան Քոսթիկեան։ Ներկայ եղած են 350 հոգի, որոնց կարգին՝ Օնթարիոյի մշակոյթի նախարարը, տեղւոյն քաղաքապետը եւ երեսփոխաններ։ Ճաշի ընթացքին խօսք առած են հիւրեր, որոնք շնորհաւորելէ ետք կատարուած աշխատանքը, գրուատած են հայ ժողովուրդին մշակութային եւ շինարարական բնատուր ձիրքերը։ Խաժակ վրդ. Յակոբեան փոխանցած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի եւ թեմին առաջնորդ Մեսրոպ Եպիսկ. Աշճեանի ողջոյնները եւ շնորհաւորութիւնները Հայ Կեդրոնի կառուցման առթիւ։ Խաչիկ Յակոբեան խօսած է Մայիս 28-ի տօնին մասին, իսկ Խաչիկ Թիթիզեան ոգեկոչած է գաղութին հին անդամները, որոնք իրենց բաժինը ունեցած են կեդրոնի կառուցման մէջ։

×

ԳԱՀԻՐԷԻ Նուպարեան վարժարանի շրջափակին մէջ, Յունիս 18-ին, տեղի ունեցած է մարզահանդէս մը, ղեկավարութեամբ մարզանքի արաբ ուսուցիչի։ Բացումը կատարած է Անդրանիկ Մեսրոպեան։ Տեղի ունեցած են դաշտային խաղեր, զանազան մրցումներ։ Դադարին, ներկաներ դիտած են վարժարանի ճաշասրահին մէջ ցուցադրուած աշակերտութեան ձեռային աշխատանքները։ Փակման խօսքը արտասանած է թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան։

×

ԳԱՀԻՐԷԻ Հայկական Ընթերցասրահին մէջ, Յունիս 17-ին, տեղի ունեցած է Նուպարեան վարժարանի ողբացեալ տընօրէն Արամ Մովսէսեանի նուիրուած յուշի երեկոյթ մը։ Խօսք առած են Զաւէն Պալայեան, տոքթ. Սուրէն Պայրամեան, Վահան Չէչճէնեան եւ Զաւէն Արք. Չինչինեան՝ դրուատելով Արամ Մովսէսեանի ծառայութիւնները գաղութի կրթական եւ մշակութային կեանքին մէջ։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

×

ԼԱՐՆԱՔԱՅԻ մէջ, Յունիս 12-16, գումարուած են Միջին Արեւելքի Եկեղեցիներու Խորհուրդի վերակառոյցի յանձնախումբին եւ գործադիր մարմինի ժողովները, որոնց մասնակցած է Լիբանանի Հայոց առաջնորդը՝ Արամ Եպիսկ. Քէշիշեան։ Գործադիր մարմնի ժողովին մասնակցած է նաեւ Օշական Ծ. Վրդ. Չոլոյեան, իսկ Խորհուրդի տնտեսական մարմնի ժողովին՝ Վահէ Սէթեան։

×

ՊԼՈՎԴԻՒԻ «Երեւան» Մշակութային Միութեան կազմակերպութեամբ, Յունիս 3-ին, «Էրեբունի» ճագի խումբը երեկոյթ մը տուած է Բանակի Տան սրահին մէջ։ Յայտագրին մաս կազմած են պուլկար, հայ, ռուս եւ այլ երգահաններէ գործեր։ Խումբը պարգեւատրուած է զանազան մետալներով։ Գեղարուեստական ղեկավարն է Յակոբ Տայճանեան. նուագախումբին ղեկավարը՝ Գէորգ Ջեթինեան։

×

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Մայիս 27-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Կարօ Արմէնեան (Ուաշինկթընէն), կազմակերպութեամբ Համազգայինի Գրական Յանձնախումբին։ Բացումը կատարելով Գալուստ Պապեան ներկայացուցած է դասախօսը, տալով անոր գրականութեան յատկանիշները։ Կարօ Արմէնեան, որուն նիւթը եղած է «Ազատութեան կռիւը Եղիշէ Չարենցի կեանքին ու ստեղծագործութեան մէջ», խօսած է Չարենցի կեանքին, գրականութեան եւ հոգեկան տագնապներուն մասին, անդրադարձած անոր պատանութեան տարիներէն սկսած եւ շարունակուած ազատութեան կռիւին, որ ստիպած է Չարենցը վարելու արկածախնդրական կեանք մը։ Դասախօսութեան առընթեր ցուցադրուած են լուսապատկերներ։

×

ՄԵՍԵՉՈՒՍԷԹԻ (Միացեալ Նահանգներ) մէջ, Յունիս 3-5 գումարուած «Քրիստոսի Միացեալ Եկեղեցի»ի 184-րդ տարեկան ժողովին, ճանչցուած է Ա. Աշխարհամարտի ընթացքին Օսմանեան կառավարութեան կողմէ գործադրուած հայկական ցեղասպանութիւնը։ Որոշումը ներկայացնելու ծրագիրը, որ առաջարկուած է Պելմոնթի առաջին Հայ եկեղեցւոյ եւ Ուորչէսթըրի Նահատակաց եկեղեցւոյ կողմէ, ժողովին տարուած է վեր. Վարդան Յարութիւնեանի, տոքթ. Ռընըլտ Սաաթճեանի եւ Ժիրայր Լիպարիտեանի ջանքերով։ Նահանգին մէջ 470-է աւելի կեդրոններ ունեցող այս եկեղեցին, ներկայիս կրթական եւ այլ ասպարէզներ ընդգրկող միսիոնարական կեդրոններ ունի նաեւ Թուրքիա՝ Իզմիրի, Թարսուսի եւ Սկիւտարի շրջանները։

×

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մէջ, Մայիս 29-ին, նշուած է Հայաստանի Հանրապետութեան 65-րդ տարեդարձը։ Առաւօտեան, Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին պատարագած եւ քարոզած է Գրիգոր քհնյ. Օհանեան, ոգեկոչելով Սարդարապատի հերոսամարտը։ Յաւարտ պատարագի Առաջնորդարանին դահլիճը հաւաքուած բազմութեան առջեւ ուղերձ մը կարդացած է Նուպար Թընկըրեան։ Իրիկունը, «Յառաջդիմասէր»ի մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, որուն բացումը կատարած է Նուպար Թընկըրեան։ Յայտագիրը վարած է Գարլօ Կարապետեան։ Գեղարուեստական բաժնին մասնակցած են երգչախումբ, պարախումբ, արտասանողներ, մեներգիչներ։ Բանախօսած է Գուրգէն Բանեան։ Հանդիսութիւնը վերջ գտած է խրախճանքով։

×

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ Հայ Կեդրոնի «Միսաք Սեւաչերեան» սրահին մէջ, Յունիս 4-ին, տեղի ունեցած էՀ. Օ. Մ.ի միջ-մասնաճիւղային վարչութեան կազմակերպած արտասանութեան մրցումը, որուն մասնակցած են հինգ մասնաճիւղերու շաբաթօրեայ վարժարաններէ 13 աշակերտ - աշակերտուհիներ։ Բացումը կատարած է Ալիս Մատէնեան, նշելով որ «նման ձեռնարկներ կազմակերպելով Միութեան նպատակն է հայ գրականութեան սէրը վառ պահել մեր նորահաս սերունդի սրտերու մէջ»։ Արտասանողները, ըստ տարիքի, բաժնուած են երեք խմբակներու։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԵՌԱՍԻ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ
ՎԵՐՋ ԵՒ ԱՌԱՋ
պատմուածքներ

Հեղինակ՝ ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆ

Փարիզ, 1983

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Երկու դրկից ընտանիքները շատ սիրով կ'ապրէին իրարու հետ։ Թումիկ, հայ ձկնորսի պարկեշտ տիպար, ուրիշ բան չէր ճանչնար եթէ ոչ ծովը, անոր վըտանգները, ձուկերը, գիշերէ գիշեր տուներու գինետան մը անկիւնը պուտիկ պուտիկ խմուած հին մը օղին, տունը, անշուք սեղանին վրայ լափուած երկու պատառ կերակուրը եւ յետոյ բարերար խշտիկը, որուն վրայ իր կործանուած մարմինը մուշ մուշ կը հանգչէր։ Գարաղ, դեռ այդ երիտասարդ տարիքին մէջ հինաւուրց ձկնորսի նախապաշարումներով թմրուած, անոնց բարքերը, սովորութիւնները իւրացուցած, իր տունը կը մընար միայն պնակ մը ուտելիք լափելու եւ կշտապինդ քուն մը քաշելու համար։ Իսկ Համբիկ, որ դպրոցէն ելլալէ յետոյ, բաւական հայերէն եւ թուաբանութիւն սորված ըլլալուն համար՝ հոգաբարձուի մը միջնորդութեամբ Զախմախճըլար մանիֆաթուրաճիի մը վաճառատունը դըրւած էր շաբաթը 20 ղրուշ վարձքով, մինչեւ իրիկուն յաճախորդներուն ետեւէն վազելէն և տպածոյի ծրարներ փոխադրելէն յոգնած դադրած՝ տուն կը դառնար ուշ ատեն, եւ փոխ սեղանէն քանի մը պատառ ուտելուն պէս կը նետուէր անկողինը՝ մութնուլուսուն արթննալու եւ Զախմախճըլար վազելու համար նորէն։

Շաբթուան մէջ, միայն շաբաթ գիշերներն էր որ երկու ընտանիքները կրնային իրարու այցելել, եւ մինչեւ կէս գիշերւան մօտ նստիլ, ընդհանրապէս Կիւլիւկ Հանըմին սենեակը, որ բաղդատաբար քիչ մը աւելի աղուոր շտկուած էր՝ շընորհիւ Սոֆիի հոգածութեանը։ Ձկնորս Թումիկ իր կեանքին հին դրուագներէն անպատճառ բան մը կը սկսէր պատմել երեւակայութիւնը ալքոլէն մորակուած, անցուցած հին երջանիկ օրերու վերյիշումէն արբշիռ։

- Ի՛նչ վախերթներ էին, պէ՛, կը մռլտար՝ մերթ ընդհատելով իր պատմուածքը, բազմոցին անկիւնը ծալապատիկ, երկար սեւ ծխափայտ մը ուժգնօրէն քաշելով, ու յետոյ շարունակելով իր խօսքը։ Հ… գիւղին երանելի ամիրաներուն շահատակութիւնները խօսքէս? բապէս քանդակուած էին ծեր ձկնորսին երեւակայութեանը մէջ, ու զանոնք հիմա կը վերակենդանացնէր, կը շպարէր, կ'աստուածացնէր իր ռամիկ ու ա՛լ ինկած պառաւած մարդու սովալլուկ եռանդովը, որուն մէջ կը գտնէր այլեւս իր յագեցումը, իր սփոփանքը, իր խեղճութեան տեսակ մը փոխարինումը։

Թադէոս ամիրային եւ Մարկոս ամիրային պերճանքը, փայլելու մրցումը մանաւանդ՝ երանգաւոր եւ ցայտուն բացատրութիւններով կ'արտայայտուէր այդ տգէտ ձկնորսին բերնին, որ հրաշագան դրուագի մը յիշատակութեանը առջեւ յանկարծ կը կենար, նայուածքը թափառուն եւ երազոտ, մոլտալու համար.

- Ի՛նչ վախերթներ էին, պէ՛…

Կիւլիւկ Հանըմ մտիկ կ'ընէր բերանաբաց՝ տախտակամածին վրայ իր պարարտ մարմինը լքած, երբեմն ցաւի փոքր հառաչանքներով ծունկերը եւ յօդուածները շփելէն, քովը ունենալով ձկնորսին կինը՝ Հռոփ Հանըմը, որ էրկանը պատմութիւնները անհամար անգամ մըտիկ ըրած ըլլալուն նստած տեղը կը մըրափէր. մինչ Սոֆի՝ կամ կարկահի մը վրայ ծռած կամ ձեռագործի մը, մտիկ կ'ընէր Թումիկին շաղփաղփանքը, շատ հետաքրքրաշարժ անցքի մը պահուն միայն դառնալով եւ ձկնորսին այրած դէմքը դիտելով։ Իսկ Համբիկ՝ եթէ երբեք պառկած չըլլար՝ Արեւմուտքի թիւ մը կ'ունենար անպատճառ. զոր ծայրէ ծայր կը կարդար՝ բնաւ մտիկ չընելով հայրը, երբեմն նոյնիսկ ընդհատելով՝ զանիկա՝ ներքին լուրերէն ոճիր մը կամ շահեկան արկած մը կարդալու համար ներկաներուն։ Գալով Գարաղի, անիկա բնաւ ներկայ չէր գտնուեր գիշերային այս խաղաղ նիստերուն, գինետան մը մէջ իր ձկնորս եւ ջրհանկիր ընկերներուն հետ մինչեւ առտու զուարճանալու կամ ուշ ատեն տուն դառնալով քնանալու համար։

Սակայն, երկու ընտանիքներուն այս անդորր եւ անշահախնդիր դրացնութիւնը անվրդով տեւելու համար չէր։ Բնականօրէն, անհնարին էր ապրիլ Սոֆիի հետըրդհետէ աճող զարգացող հրապոյրներուն քովն ի վեր եւ չյափշտակուիլ անոնցմով։ Համբիկ, խոնոտ, համեստ, հանդարտ տղայ, փոքր տարիքէն Սոֆիի ճանչուորութեանը մէջ ապրած էր, կարծես ընտելացած անոր հրապոյրներուն։

(Շար. 97)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Պ. Գոլոյեան իր հօր՝ Նշան Գոլոյեանի մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ 100 Ֆ. կը նուիրէ անոր շատ սիրելի՝ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Արամ Տարօնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տարօնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Տարօնեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց քրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՆՆԻԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Տարօնեան)

մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շարաթ, Յունիս 18-ի Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան երաժշտական ունկնդրութեան առթիւ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր և Տիկին Պալեանէ (Շուազի լը Ռուա) 1000 Ֆ., Ոմն 170 Ֆ.:

×

Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է Փօլատեան, Տօնիկեան եւ Ֆուսար ընտանիքներէն 500 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի՝ Արմենակ Միքայէլեանի մահուան առիթով:

×

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղիկի Պօղոս Քէօշկէրեանի մահուան առթիւ.- Համախարբերդցիական Միութիւն (Սէնթ - Անթուան) 300, Ստեփանեան ընտանիք 200, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ճերմանեան, Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Խոճիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ճերմանեան, Տէր եւ Տիկին Մամբրէ Սեմերճեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Խոճաքեան, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Մրմրեան, Մինասեան ընտանիք, Պենէեան ընտանիք, Տիգրան Գեղեճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սոլմազեան, Պ. Խորէն Պապոյեան 100-ական Ֆ., Այրի Տիկին Խոճիկեան, Տէր եւ Տիկին Մելգոնեան Ղուկաս 50-ական Ֆ., Այրի Տիկին Երանուհի Ճերմանեան 20 Ֆ., Ռիւ Պուֆէի խանութպաններ 70 Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր այն բաժանորդները, որոնք կը փափաքին հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ կատարել (նուազագոյն երեք շաբթուան համար) պարտին դիմել վարչութեան մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ եւ 15 Ֆր. դրոշմաթուղթ կցել իրենց դիմումին:

Թղթատարի անկանոնութեան հետեւանքով, հասցէի փոփոխութիւն չընդունուիր Իտալիոյ համար:

Բոլոր դիմումները պէտք է գրաւոր ըլլան: Նկատի չեն առնուիր հասցէի առժամեայ (արձակուրդի) փոփոխութիւն մեր այն բաժանորդներուն համար, որոնք առկախ հաշիւ ունին:

Հարկ է անպայման երկու հասցէներն ալ տալ՝ ընթացիկը եւ նորը:

Շնորհակալութեամբ
«ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութիւն

ՆԻՍ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Նիսի եւ Շրջակայից Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ՏԱՐՕՆ ԾԱՅՐ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ

Կուսակրօն քահանայական աստիճանի ստացման 20-ամեակի եւ «ԳԵՂԱՐԴ» թերթիս հրատարակութեան 10-ամեակի առիթով՝ Կիրակի, Յուլիս 10, նախագահութեամբ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

որ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

×

ՀԱՄԵՐԳ՝ ԴԱՒԻԹ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ կողմէ, դաշնակի ընկերակցութեամբ՝

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԻՐԱՆՈՍԵԱՆԻ

Շաբաթ, Յուլիս 9, ժամը 17.30ին, Սալ Արտիստիկի մէջ, 21 Պուլվ. Տիւպուշաժ, Նիս, հովանաւորութեամբ եկեղեցւոյս Կրօնական ընկերակցութեան եւ Նիսի հայ համայնքիս ութ ազգային կազմակերպութեանց:

Պատարագի աւարտին՝ ժողովրդական հացկերոյթ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան 50-ամեակը Կիրակի, Նոյեմբեր 20-ին, Կիմէ Թանգարանի սրահներուն մէջ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմինի տարեկան պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 4-ին, ի նպաստ հայ վարժարաններու:

Pour la 1ère fois à Lyon
RECITAL ARMENIEN EXCEPTIONNEL
en plein air avec

YORGANTZ

Jeudi 14 Juillet
au Parc du
Centre Culturel St-Grégoire-de-Nareg
38, route de Collonges - St-Cyr au Mont-d'Or

Messe à 11 heures
en la Chapelle du Centre Culturel

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը հրաւիրէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները ներկայ գտնուելու 70-րդ Ընդհանուր Ժողովին, որ պիտի գումարուի Շաբաթ, Հոկտեմբեր 15, 1983, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Թորոնթոյի կեդրոնին մէջ, 30 Փրոկրէս Գորթ փողոց, Սքարպորօ (Թորոնթօ), Քանատա:

Ներկայս 70-րդ Ընդհ. Ժողովին համար տրուած միակ հրաւիրագիրն է: Կը խնդրենք հետեւաբար Միութեան յարգոյ իրաւասու անդամներէն, որ անձնապէս Ժողովին ներկայ ըլլան վերոյիշեալ թուականին եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 22, 1983, իրենց փոխանորդագրերը յանձնեն Հ. Բ. Ը. Միութեան Ընդհանուր Տնօրէնին կամ ղանոնք ղրկեն հետեւեալ հասցէին. -

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, N. J. 07662, **U. S. A.**

ՕՐԱԿԱՐԳ

1.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1982 տարեշրջանի ընդհանուր տեղեկագրի:

2.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1982 տարեշրջանի ընդհանուր հաշուետուութեան:

3.- Մասնակի ընտրութիւն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի:

4.- Մասնակի ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի:

5.- Վերանայում եւ բարեփոխում Կանոնագրի:

6.- Առաջարկներ եւ թելադրութիւններ:

7.- Գնահատանքի բանաձեւեր:

Ի ԴԻՄԱՑ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ

Ատենադպիր՝	Ատենապետ՝
Ր. Ք. ԿՐԵԿՐԻ	Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Մայիս 10, 1983
Սետլ Պրուք, Ն. Ճ.

ԾԱՆՕԹ. - Կը խնդրուի իրաւասու այն անդամներէն, որոնք չեն կրնար անձնապէս ներկայ ըլլալ Ընդհանուր Ժողովին, իրենց փոխանորդ նշանակել ուրիշ իրաւասու անդամներ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Կիրակի, Յուլիս 10, Վարդավառ, տօն է պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Այս առթիւ, Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, կը մատուցուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ:

×

Երկուշաբթի, Յուլիս 11, յիշատակ է Մեռելոց:

Նոյն եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն հանգուցեալ Նահատակաց (?) ննջեցելոց:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Վարդավառի առթիւ, Կիրակի առաւօտ ժամը 10-ին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Ջատիկ Աբեղ. Աւետիքեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

★ ★ ★
DISCOS FOUS
DE
★ ★
★ **l'UGAB - Jeunes**
★ ★ ★
TOUS LES SAMEDIS DE
JUILLET
les 9 16 23 30
à partir de 22 heures.

attractions surprises
Participation aux frais : membre.........35 F.
non membre.....50 F.
TENUE CORRECTE EXIGEE

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
Tél .: 227. 12. 26
(Métro: Courcelles)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1983 - 1984 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը կատարուին ամէն օր Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12:

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօքառով:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES
ET SECONDAIRES DU Ier CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION

1, Bld. du Nord **LE RAINCY**, Tél. 381. 01. 72

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

- ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ -

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գին 80 Ֆր. Թղթատարի Ծախքով 88Ֆր. 50

ԴԻՄԵԼ .-

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS

կամ՝

«ՅԱՌԱՋ»

TRANSTOURS

Calendrier des Départs
pour l'ARMÉNIE:

MEILLEURS CONDITIONS — PRIX SANS SURPRISE

4 - 19 août :	**Lyon - Paris - Moscou - Erévan**	**6. 600 F.**
5 - 20 août :	**Paris - Moscou - Erévan**	**6. 000 F.**
6 - 19 août :	**Marseille - Moscou - Erévan**	**5. 750 F.**
6 - 21 septembre :	**Paris - Moscou - Erévan**	**5. 900 F.**
3 - 18 septembre :	**Marseille - Moscou - Erévan**	**5. 750 F.**
4 - 19 octobre :	**Paris - Moscou - Erévan**	**5. 150 F.**

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ 75-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
Մ Ա Ս Ն Ա Ւ Ո Ր Խ Մ Բ Ա Գ Ն Ա Ց Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4

Inscription : TRANSTOUR, 25, rue d'Argenteuil, 75002 Paris tél. 261 - 58 - 28

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
8
VENDREDI
8 JUILLET
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.476 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.476

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՐԱՏ ՊԻՏԻ ԿԱՐԵՆԱ՞Յ ԻՐ ՊԱՏԻՒԸ ՓՐԿԵԼ

Խորհրդային 46-րդ ախոյենութեան մրցաշարքի երթի խաղերը վերջ գտան Յունիս 6-ին եւ վերջին օրուան մրցում-ներու արդիւնքներու շնորհիւ Ժալգիրիս անցաւ դասաւորման գլուխը (23 կէտով), ուր իրմէ առաջ կը գտնուէր Չերնոմորեց: Ծանօթ է, որ «Արարատ» մրցաշարքը ըն-կլաւ յաղթանակներով՝ կիեւի «Դինա-մօ»ի, «Մետալիստ»ի ԲԿՄԱ-ի, «Ժալգի-րիս»ի եւ Մինսկի «Դինամօ»ի դէմ (առա-ջին հինգ հանդիպումներուն Երեւանցի-ները պարտուեցան միայն Մոսկուայի «Տորպեդօ»էն 1 - 2), եւ Ապրիլ 19-ին, Մինսկի «Դինամօ»ի յաղթելէ ետք (2 - 0) անցաւ դասաւորման գլուխը: Դիրք մը՝ զոր պահեց երկու խաղաշրջան, զիջելու համար Մայիս 2-ին՝ «Չերնոմորեց»ի, Օ-ի դէմ 4 կէտով պարտուելէ ետք «Դը-նեպր»էն: Մայիս 13-ին, «Արարատ» Օ-ի դէմ 3 կէտով փառաւոր յաղթանակ մը տանելէ ետք «Չերնոմորեց»ի դէմ, գրաւեց անոր տեղը՝ դասաւորման գլուխը: Այս Յունիս 4-էն սկսեալ «Արարատ» բռնեց վայրէջքի ճամբան, յաջորդաբար պար-տուելով «Սպարտակ»էն (3 - 1), Մոս-կուայի «Դինամօ»էն (2 - 1), «Պախտա-կոր»էն (2 - 1), «Զէնիթ»ի հետ հաւա-սարութիւն մը (1 - 1) ձեռք ձգելէ ետք նաեւ Թիֆլիսի «Դինամօ»էն (3 - 0) եւ «Նեֆթչի»էն (3 - 0): Հուսկ, երթի մըր-ցաշարքը կ'աւարտէր «Տորպեդօ» Քու-թայիսի հետ հաւասարութեամբ մը (0-0): Ուրեմն, Յունիս 4-էն սկսեալ «Արարատ» իջաւ 2-րդ, 5-րդ, եւ շրջան մըն ալ մինչեւ 8 - 10-րդ տեղերը:

«Արարատ»ի այս նահանջը մեծ յուսա-խաբութիւն յառաջացուց Հայաստանի եւ Սփիւռքի հազարաւոր երկրպագուներու մէջ, որոնք բոլորն ալ նոյն հարցումը կուղղեն, թէ ի՞նչ պատահած է «Արա-րատ»ի, որ յաջող սկիզբէն ետք նման ան-կում մը կ'արձանագրէ: Հարցում մը, որ խորագիրը դարձած է «Սովետական Հա-յաստան» օրաթերթի մարզական թղթա-կից Յ. Յակոբեանի մէկ յօդուածին, լոյս տեսած՝ թերթին Յունիս 28-ի թիւին մէջ: Թէեւ երկու ամիս է Հայաստանի մամու-լը լայն տեղ կուտար «Արարատ»ի անյա-ջողութիւններուն, մատնանշելով թերու-թիւններն ու անկազմակերպ խաղարկու-թիւնը մարզիկներուն, այսուհանդերձ Յ. Յակոբեանի յիշեալ յօդուածը ձեւով մը կը խտացնէ այդ ամբողջը:

Յօդուածագիրը պատասխանելով «ի՞նչ է պատահել, Արարատ»ին հարցումին, կը նշէ թէ մարզիկները խմբական եւ համե-րաշխ խաղարկութիւն մը չեն ցուցաբե-րեր, անոնց գործողութիւններուն մէջ դոյզն եռանդ, արդիւնքի հասնելու ձըգ-տում իսկ չի նկատուիր: Ինչի՞ կը ծառա-յեն, կ'ըսէ, Նազար Պետրոսեանի, Բար-կէն Մելիքեանի եւ այլոց յաճախ կրկնը-ւող աննպատակ եւ յոգնեցուցիչ ծուղակ-ները, որոնք ոչ մէկ արդիւնքի կը յան-գին: «Արարատ»ի տղաքը, երբ կը հաս-նին մրցակիցի բերդին հրապարակը, կը սկսին «թէքնիք» ցուցադրել: Մարզիկնե-րը պէտք է լուրջ պահանջներ դնեն յառ-կապէս յարձակողներուն՝ 9 եւ 11 թիւե-րով հանդէս եկող Ս. Ղասարօղլեանի եւ Ռ. Գալստեանի, որոնք կրնան մրցաշար-քը աւարտել գրեթէ առանց ... կոլ նշա-նակելու:

«Ֆութպոլ - Հոքէյ» շաբաթաթերթի Յունիսի թիւերէն մէկուն մէջ, ռոնադրո-դակի մասնագէտներէն Ս. Սալնիկով վեր-լուծելով «Արարատ»ի խաղերը, կը նկա-տէր, որ խումբին խաղարկութիւնը առա-ւելաբար կառուցուած է Խորէն Յովհան-նիսեանի վրայ, հանգամանք մը՝ որ Ե-րեւանցիներու գործողութիւնները կ'աղ-քատացնէ թաքթիք առումով:

Խիստ քննադատութեան ենթարկուած են նաեւ «Արարատ»ի զոյգ բերդապահ-ները՝ Վասիլեւ եւ Անտոնեան, որոնք ի-րենց անփոյթ, չափազանց «ինքնավըս-տահ» խաղին պատճառով քանիցս կոլ «կերած» են: Կոլեր՝ զորս նոյնիսկ ան-փորձ բերդապահ մը կրնար ազատել:

«Արարատ»ի անյաջող խաղերը, կ'ըսէ յօդուածագիրը, խաղի - կարգապահա-կան որակներու կորուստները, վերջա-պէս նկատելի վայրէջքը լուրջ մտահո-գութիւն կը պատճառեն: Այսպէս եթէ շարունակուի, տխուր պատկերի մը առ-ջեւ կրնանք գտնել մենք զմեզ: Հետեւա-բար, այս բոլորը եւ այլ հարցեր պէտք է հանգամանօրէն քննուին պատասխանա-տուներուն կողմէ, որպէսզի վաղը՝ ուշ չըլլայ...

Հ. Ա.

×

Խորհրդային 46րդ ախոյենութեան դար-ձի մրցումները կը սկսին Կիրակի, Յուլիս 10-ին: «Արարատ» իր դաշտին վրայ կը խաղայ Մոսկուայի «Տորպեդօ»ի դէմ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ՝ ԹԼՓԱՏՈՒԱԾ ԵԼԱՒ»

ՀԱՅ ՉԷ...

Յուլիս 7-ի Թէրճիւմանը, առաջին էջին վրայ նվերոյիշեալ խորագրին տակ կ'անդ-րադառնայ Պոլսոյ Գոց Շուկայի եղեռնա-փորձին և կը գրէ թէ հաստատուած է որ արարքի ընթացքին ձեռնառումբով անձ-նասպան եղած երիտասարդը Հայ չէ, ո-րովհետեւ դիակին քննութենէն պարզը-ւած է որ թլփատուած էր: Կարգ մը այլ մանրամասնութիւններու շարքին, թերթը կ'ըսէ թէ հաւանաբար Թուրք մարքսիստ կազմակերպութեան մը անդամ է, որ Թուրքիա մտած էր հարաւային սահմա-նէն:

Յիշենք սակայն թէ մամուլին ղրկուած Յունիս 20 թուակիր զեկոյցով մը, ուղ-ղըւած՝ հայ ժողովուրդին եւ համաշխար-հային հանրային կարծիքին «Հայաստանի Ազատագրութեան հայ գաղտնի բանակ»ը կը գուժէր. - «Նախատակութիւնը Լեւոն Էքմէքճեան անձնասպանական քոմանտոյի ղեկավարին, որ իրականացուց նախատակ ղեկավար Յակոբ Յակոբեան գործողու-թիւնը Իսթամպուլի սրտին մէջ» եւ նոյն զեկոյցին վերջաւորութեան կ'ըսէր. -

«Իսթանպուլի մէջ, Յակոբեան գործո-ղութիւնը իրականացնող նախատակ Լեւոն Էքմէքճեան քոմանտոյի նախատակուած ղեկավարին շուրջ մանրամասնութիւններ պիտի տանք մօտ օրէն»:

×

Յուլիս 7-ի «Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն»՝ Իրաքի վրայ Թրքական գոր-ծողութիւնը խորհրդաւոր կը մնայ խո-րագրին տակ, կ'անդրադառնայ ամիս մը առաջ Թուրք զինուորներու եւ քաղաքա-գործերու կատարած յարձակման իրաք-եան սահմանէն ներս: Ճոնաթան Ռանտալ կը գրէ թէ գրաքննութիւնը պատճառ եղած է որ մանրամասնութիւններ կարե-լի չըլլայ ունենալ այդ մասին: Թուրքիա արդարացուց իր գործողութիւնը պատ-րուակելով երեք Թուրք զինուորի սպա-նութիւնը եւ սպայի մը վիրաւորումը: Պաշտօնական զեկոյց մըն է միայն, զոր Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը հրապարակեց ըսելու համար թէ գործո-ղութիւնը վերջ գտած է Յունիս 2-ին եւ երկու մեռեալ կայ՝ մէկ Թուրք զինուոր եւ մէկ «աւազակ»: Կառավարութիւնը, կ'աւելցնէ Ամերիկացին, վերցուց գրա-քննութիւնը թոյլ տալով Թուրք մամու-լի արտատպելու Նիւ - Եորքի հայկ. հը-րատարակութեան մը լուրը, որ կը խօ-սէր Հ. Գ. Բ.-ի 22 անդամներու մահուան մասին, այդ գործողութեան ընթացքին: Թերթը կ'ըսէ նաեւ թէ «մինչ այդ ԱՍԱ-ԼԱ-ի հոգ ներկայութեան մասին միայն շշուկներ կային, բայց կեդրոնական կազ-մակերպութիւն մը կայ, որ կը յարձակի Թուրքերու վրայ վրէժը լուծելու հա-մար, ինչպէս կ'ըսեն, մէկ միլիոնէ աւելի Հայերու ջարդին եւ վերահաստատելու համար անցեալի անկախ հայկական պե-տութիւն մը Թրքական հողի վրայ»:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՈՎՔ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ

Բ.

- Աւելի լաւ է մաշիլ, քան թէ ժանգո-տիլ, ըսած էր օր մը մեր հոգեւորական-ներէն մէկը, երբ խմբագրատան մէջ տե-սած էր մեր սպառիչ աշխատանքը:

Այսպիսի հաստատում մը ոմանց ծիծա-ղելի կը թուի: Մաշի՞լ: Ինչո՞ւ սպառիլ չափէն աւելի շատ աշխատելով: Մարդ մէկ անգամ միայն աշխարհ կուգայ: Ինչո՞ւ մխրճուիլ աշխատանքի մը մէջ որ մարդը կը մաշեցնէ, փոխանակ կեանքը երկարելու հանգիստով, զուարճու-թեամբ, խինդով ու ծիծաղով:

Այս խեղճ ինչուներուն պէտք է պա-տասխանել հետեւեալ կերպով. ո՞վ է ըսեր որ միայն աշխատանքը կը մաշեցը-նէ: Չե՞նք գիտեր որ հանգիստն ալ, զը-ւարճութիւնն ալ, խինդն ու ծիծաղն ալ կը մաշեցնեն մարդը: Չե՞նք գիտեր որ, ընդհակառակն, երբեմն աշխատանքը մարդս շատ աւելի տոկուն կը պահէ, քան հանգիստը:

Գիտնականները արդէն հասկցած են, մարդոց մեծամասնութիւնն ալ մօտ օրէն պիտի հասկնայ, որ հանգստաւէտութեան արդի բարքերը, կանխահասօրէն հան-գըստեան կոչուելու կարգադրութիւննե-րը, վերջին յիսուն տարուան մէջ շատ աւելի մարդ մեռցուցին, քան ինչ որ աշ-խատանքը մեռցուցած էր երեքհազար տարուան մէջ:

Հանգիստը անհրաժեշտ եւ օգտակար է այն ատեն միայն երբ աշխատանքին կը յաջորդէ ուրիշ աշխատանքէ մը առաջ: Աշխատանքը վերջ պէտք չէ ունենայ որ-քան ատեն որ մարդուս առողջութիւնը կը թոյլատրէ աշխատիլ: Մարդկային պատմութիւնը լեցուն է բացառիկ մար-դոցմով, որոնք աշխատանքի ու ստեղծա-գործութեան պատնէշին վրայ մնացած են մինչեւ ամէնէն յառաջացեալ տարիքը, մինչեւ իննսուն տարեկան, նոյնիսկ աւե-լի: Ես վստահ եմ որ այդ բացառիկ մար-դիկը յիսունին, վաթսունին այս աշխար-հէն կրնային մեկնած ըլլալ, եթէ չորս ձեռքով չփարէին ստեղծագործ աշխա-տանքի մը, որուն համար կ'ապրէին: Աշ-խատանքը չէ մաշեցուցած զանոնք ա՛յն-քան, որքան պիտի ժանգոտէր ու փտեցը-նէր ծուլութիւնը, կամ անգործու-թիւնը:

Բայց ո՞ր աշխատանքին համար է խօսքը:

Անշուշտ ո՛չ այն աշխատանքին համար, զոր մարդիկ կը տանին ամէն օր քիչ մը աւելի լեցնելու համար նիւթական հարըս-տութիւններով խճողուած իրենց սըն-տուկը: Տարիքէ մը, հանգրուանէ մը վերջ այդ աշխատանքին արժէքը, յաչս հաւաքականութեան, ծուլութեան ու անգործութեան, ամլութեան ու զեղխու-թեան արժէքին կը հաւասարի: Մէկը միւսէն տասնոց մը աւելի չարժեր: Որով-հետեւ մարդկային արժէքներու դասա-ւորման կամ մարդկային բարոյականի ճանաչման մէջ անդիր օրէնք դառնալու է, - եթէ տակաւին չէ դարձած, - այն թելադրութիւնը՝ թէ մարդ պէտք է աշ-խատի շահելու համար միայն իրեն ու իր յաջորդներուն համար անհրաժեշտ եղա-ծը: Անգամ մը որ այդ անհրաժեշտը լայնօրէն ապահովուած է, ատկէ անդին աշխատանքը այլեւս պէտք է դադրի մի-այն անձնական շահ հետապնդելէ եւ պէտք է վառնուի ուրիշներու շահերուն ի նը-պաստ:

Ամէնէն յետամնաց երկիրներէն մինչեւ ամէնէն քաղաքակիրթ երկիրներ, ամէն տեղ, լայն խրամատ մը միշտ կը գոյա-տեւէ աշխատանքի երկու տեսակներու միջեւ: Աշխատանքի առաջին տեսակը սե-փական շահու համար տարուած աշխա-տանքն է: Առեւտրականի մը աշխատան-քը ի՛ր սնտուկը կը լեցնէ, բայց երգա-հանի մը աշխատանքը երաժշտական գը-րականութեան գանձը կը լեցնէ: Առաջինէն միայն ինքը՝ առեւտրականը և իր մերձա-ւորները կ'օգտուին Չըդէն՝ ամբողջ մարդ-կութիւնը: Ո՞վ է որ կ'օգտուի գիտնա-կանի մը, հետազօտիչի մը, նկարիչի մը, գրագէտի մը աշխատանքէն: Ի՞նքը, թէ մարդկութիւնը: Անտարակոյս մարդկու-թիւնը: Քաղաքակրթութեան ամբողջ պատմութեան մէջ այս տեսակ մարդոց միջեւ քանի՞ հոգի կրնանք գտնել, որոնք նիւթական հարստութիւններ թողած ըլ-լան իրենց ժառանգորդներուն: Մինչդեռ անոնց միջեւ անհամար են անոնք, որոնք անմահ գանձեր ձգած են ամբողջ մարդ-կութեան:

Անտարակոյս մենք չենք որ գովքը պի-տի հիւսենք այն աշխատանքին, որ մար-դուս տակաւին վաթսուն, եօթանասուն, ութսուն տարեկանին դրամ, միայն դրամ կը շահեցնէ սեփական սնտուկին համար: Բայց պահ մը ենթադրենք որ, մինչեւ ութսուն, իննսուն տարեկան դրամ շա-հելէ, հարստութիւններ կուտակելէ եւ զանոնք իր ժառանգորդներուն ձգելէ վերջ մահկանացուն կնքած միլիառատէր մը օր մը հրաշքով ետ կուգայ ու կը նա-յի իր ժառանգորդներուն: Ի՞նչ մնացած է իր հարստութենէն: Թերեւս ոչինչ: Թերեւս ալ այդ հարստութիւնը կրկնա-պատկուած է: Բայց նոյնիսկ եթէ այդ հարստութիւնը կրկնապատկուած է, ի՞նչ մնացած է իր անունէն ու համբաւէն: Ապահովաբար ոչինչ:

Ու ենթադրենք որ նոյն հրաշքով ետ կուգայ Պէթհովըն մը ու կը նայի այն ժառանգութեան զոր թողած է մարդկու-թեան: Ի՞նչ մնացած է այդ ժառանգու-թենէն: Հոյակապ հարստութիւն մը, որ կը շողշողայ աշխարհի ամէն կողմը: Եւ ի՞նչ մնացած է իր անունէն: Համբաւ մը, որ օրէ օր կը մեծնայ, կը տարածուի, կ'երթայ դէպի անմահութիւն, դէպի անհուն...:

Ռ. Հ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, չորս յարկանի շէնք մը փլած է Ֆրանսացի զինուորներու վրայ, որոնք անոր քան-դումով զբաղած էին: Շէնքը խախտած էր, վնասուած ըլլալով 1982 Յունիս 11-ին Իսրայէլեան ռմբակոծութենէ մը ետք եւ այդ պատճառով, ձեռնարկուած էր քան-դումին: Փլատակներու տակ եօթը մեռ-եալ գտնուած է՝ 4 Ֆրանսացի զինուոր եւ 3 Լիբանանցի բանուոր: Երկու վիրաւոր ալ կայ բայց նաեւ անհետացածներ:

ՇԻՐԱԶ - ԹԵՀՐԱՆ գիծը սպասարկող Իրանեան ներքին գիծերու պօյինկ 747 օդանաւ մը, Հինդշարթի առտու Օրլի ի-ջաւ, «առեւանգուած» ըլլալով, հակառակ անոր որ Ֆրանսական իշխանութիւնները մերժած էին էջքի արտօնութիւնը: Շատ բան ծանօթ չէր պատահածին մասին, միայն հաստատուեցաւ թէ առեւանգիչնե-րը 5 հոգինոց խմբակ մը կը կազմեն, լաւ զինուած են և Խոմէյնիի հակառակորդ: Օդանաւը նախ Քուէյթ գացած է եւ հոն իջած են պատանդ - ճամբորդներէն մաս մը՝ կիներ, հիւանդներ եւ երախաներ: Վառելանիւթ առնելով օդանաւը կրկին ճամբայ ելած է 185 ճամբորդով եւ Ֆը-րանսա եկած: Հինգշարթի առտու կը գտնուէր Օրլիի օդանաւային դաշտին ծայրը եւ ժամը 9-ին քոմանտօն սպառնա-ցած էր օդանաւը պայթեցնել եթէ շրջա-պատող ոստիկանական միջամտութեան ուժերը չքաշուէին: Ժամը 10ին հաղորդը-ւեցաւ թէ առեւանգիչները յայտնած են թէ Մուճահետիններ են:

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

—×—

Ընտանիքէն, դպրոցէն յետոյ, հաւաքական կեանքն է որ կը կերպարանաւորէ, կը կազմաւորէ երիտասարդը, քանի տարիներուն հետ հորիզոնը կը լայննայ, հետաքրքրութիւններն ու պահանջները կը բազմապատկուին: Հաւաքական կեանքի մէջ է որ երիտասարդը կը սկսի ինքզինքը ճանչնալ եւ արժեւորել:

Ծնողքին, ուսուցիչներու, դասընկերներու, գիրքերու տուած ուղղութիւններու եւ գիտելիքներու գործադրութեան առաջին դաշտը հաւաքական կեանքն է: Երիտասարդը կը հանդիպի փորձութիւններու որոնք կուտան հետզհետէ կեանքի փորձառութիւնը: Կը գտնէ խարխափ գործելու համար: Ցոյց կուտայ նախաձեռնութեան ոգի: Կը ստանձնէ պարտականութիւններ և պատասխանատուութիւններ: Կ'առնէ յանձնառութիւններ: Առիթներ կ'ընծայէ զարգացնելու ինքնավստահութիւնը, ինքնարժեւորումը: Կը հաստատէ հաղորդակցութիւններ: Հաւաքական կեանքի մէջ է որ անհատին կարողութիւնները, խառնուածքը, բնական յատկութիւնները աւելի ըզգալի կերպով երեւան կուգան: Մէկ խօսքով, հաւաքական կեանքը կը կերտէ երիտասարդին անհատականութիւնը:

Առանց հաւաքական կեանքի, ամէն կեանք կը դառնայ սահմանափակ, անձնակեդրոն, զուրկ հանրային արժէքէ: Անհատին կեանքի իմաստը կ'աւելնայ եւ կը խորանայ այն չափով որ ան իր անձը կը մոռնայ եւ անվերապահ ու անշահախնդիր կը նուիրուի հանրային նպատակի իրագործման:

Այս բոլորը հիմնաւորելու համար, առնենք քանի մը երեւոյթներ հաւաքական եւ կազմակերպուած կեանքէն իբրեւ օրինակ:

Նախ Սկաուտութիւնը: Սկաուտութիւնը կեանքի դպրոց մըն է: Կը սորվեցնէ յարգել իր նմանին իրաւունքները, արդար ու կարգապահ ըլլալ, պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը ունենալ, համագործակցութիւն ստեղծել, ըլլալ վճռական եւ յանդուգն: Սկաուտութիւնը կը դաստիարակէ մանուկներ եւ երիտասարդներ անոնց կեանքին մէջ դնելով օգտակար արժէքներ, մշակելով անոնց ցայտուն յատկութիւններն ու ձիրքերը:

Երկրորդ՝ Մշակութային Միութիւնները: Մշակութային Միութիւնները անհատին մտաւորական պաշարը կ'աւելցնեն, հետաքրքրութիւնները կը սրեն, գաղափարներ կը ներշնչեն: Մշակութային կեանքը ցոյց կուտայ անհատին իր կաղմաւորման պատկերը, իբրեւ որոշ ազգի մը անբաժան մէկ մասնիկը, մօտեցնելով ան իր հարազատ արմատներուն, իր անցեալին, իր ազգային արժէքներուն: Մշակութային Միութիւնները մտքի եւ հոգիի սահմանները կ'ընդարձակեն, ազգային ոգի կը ներարկեն:

Երրորդ՝ Կուսակցութիւնները: Կուսակցութիւնը քաղաքական եւ ընկերային կեանքի արտայայտութիւնն է, որ կուտայ մարդուն եւ ազգին իր գոյութիւնը պաշտպանելու համար հաստատ իտէալներ: Կուսակցութիւնը կը սորվեցնէ ուրիշներու կարծիքը յարգել, տարբեր ըլլալու իրաւունքը ճանչնալ, թոյլատու եւ հանդուրժող ըլլալ: Կուսակցութիւնը անհատին անձնական խնդիրներուն կողքին կուտայ քաղաքական եւ ընկերային խնդիր ու կը մղէ նուիրումով ծառայել ազգին:

Ուստի, ինչպէս անհատական կեանքը յոյժ կարեւոր է ու զայն կը կազմակերպենք մեզի համար, միշտ խանդավառ, համոզուած եւ եռանդով, նոյնպէս պէտք է աշխատիլ կազմակերպելու հաւաքական կեանքը որովհետեւ հոն է որ մարդուն կեանքը կ'աճի եւ կը մշակուի:

Իսկ գալով ազգապահպանման հարցին, հայ ժողովուրդին գոյապայքարին, դատին, կազմակերպուած հաւաքական կեանքը աւելի քան կենսունակ է: Աշխարհացրիւ ժողովուրդ մը հրամայական կարիքը ունի ամէն գնով կերտելու ազգապահպանման տոկուն զրահներ եւ միշտ հրակելու այլասերման բոլոր վտանգներուն: Միայն լաւ կազմակերպուած միութիւններուն մէջ է որ կարելի է հայ պատանիին, երիտասարդին տալ իր ազգային դիմագիծը, իր լեզուն, իր սովորութիւններն ու բարքերը, իր անփոխարինելի արժէքները, որպէսզի ան դառնայ զինուորագրեալ մը հայ կեանքին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՄԸ ՊԱՏԳԱՄԸ

ԱՍՈՒԼԻՍ՝ ՈՒՍՈՒՑՉԱՊԵՏ ՇԻՖ ԷՏՄՈՆՏԻ ՀԵՏ

ՀԱՏՈՒԱԾ ՄԸ՝ «ՀՈՒՆԳԱՐ ԱԶԳ» Magyar Nemzet ՕՐԱԹԵՐԹԷՆ - (1983, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 3) -

Ամէն ընթերցող գիտէ որ շատ Հայեր կ'ապրին սփռուած աշխարհիս 4 կողմը, անոնցմէ ոմանք Հունգարիոյ մէջ ալ: Գիտենք որ - Ֆրանց Վերֆէլի ցնցիչ վէպին համաձայն-յաճախ հալածուած են անոնք: Սակայն անոնց պատմութենէն, անոնց հնադարեան մշակոյթէն, անոնց նկարագրի կամ անոնց ցրուումի պատճառներուն մասին, շատ քիչ բան լսած ենք: Մշակութային մեր այս թերի կէտերու մասին հարցում ուղղեցինք միջազգային հանրածանօթ հայագէտ՝ Պ. Շիֆ Էտմոնտին, որ Պետական Համալսարանի Կեդրոնական Ասիոյ մասնաճիւղին անդամն է:

- Հարցումը իսկապէս ամէնուն համար հետաքրքրական է. Ի՞նչպէս կրնայ այս փոքր ժողովուրդը պահել իր ազգային ինքնութիւնը եւ գիտակցութիւնը՝ զինքը շրջապատող ժողովուրդներու խաւին մէջ. Ի՞նչպէս կարելի է որ փոքր հայ ազգը - հակառակ երկու հազար տարուան ճնշիչ ուժերու - չէ կորսնցուցած իր լեզուն եւ ինքնատիպ մշակոյթը: Հայաստան միշտ եղած է զանազան ազգերու պատերազմի ասպարէզը. հոս կռուած են հռոմէական լեգէոնները Պարթեւներու դէմ, հոս կատարուած են Բիւզանդիոնի եւ Սասանեանց միջեւ բուռն պատերազմներ. արաբ ղազախ եւ սելճուք հրոսակներ հոնկէ անցած են, եւ հուսկ Թաթարներ ու Մոնկոլներ, որոնք նեղած են բնակիչները եւ տարագրած զանոնք: Ինչպէս մեր ազգային պատմութենէն գիտենք՝ որ Ճէնկիզ Խանին յաջորդները հովահարի նման անցան արեւմուտք, եւ յաղթահարելով ռուս ժողովուրդները՝ հասան Կարպատեան աւազանը, եւ կամ միւս կողմէն դէպի հարաւ իջնելով՝ յաղթեցին Պարսկաստանի եւ տիրեցին Անդրկովկասեան մարզերուն, այսպէս Հայաստանի ալ:

- Պ. ուսուցչապետ, ձեր վերջին բանախօսութիւնը կատարեցիք «Մեծ ըՍփիւռք»ի Տարագրութեան մասին, այսինքն՝ հարաւային Հայաստանի բնակչութեան 1604 թուականի տարագրութեան մասին, որ դարձած էր Սփիւռքին գլխաւոր պատճառներէն մէկը:

- Մինչ մենք այնքան կը խօսինք հայութեան մէջ տեղի ունեցած ԺԹ. - Ի. դարերու ջարդերու մասին, անդին մինչեւ իսկ գիտական քննութիւնը կը մոռնայ կարծես մեծ տարագրութիւնը՝ որուն ենթարկուեցան Հայերը, Մեծն Շահաբասի օրով, որ կռուելով Թուրքերուն դէմ, 300 հազար Հայեր կը տանէր Պարսկաստանի խորը: Ինչպէս պատմութեան մէջ կը տեսնենք, մեր պարագային ալ կրնանք նշմարել որ իրարմէ հեռաւոր ազգերու ճակատագիրը կը նոյնանայ յաճախ: Երբ Արեւելեան Անատոլուի մէջ հազարաւոր ապստամբներ կը յեղաշրջէին երկիրը, նոյն ատեններ Հունգարիոյ մէջ ալ տասնեւհինգ տարուան կոչուած պատերազմները տեղի կ'ունենային: Դժբախտաբար նոյն ժամանակներէն ջօջաուեյաւ Հունգարիան եւ 1606-ին կնքեցին Զիթվաթօրոքի դաշինքը: Նոյն շրջանին Շահաբաս բաց ճակատով յառաջացաւ իր տէրութեան սահմանակից քաղաքները գրաւելու՝ Երեւանը, Ջուղան եւ Նախիջեւանը: Այդ դէպքերուն յաջորդեց Հայոց եղեռնը, ժողովուրդին գերեվարութիւնը եւ գաւառներուն հրկիզումը: Այն ժամանակ Հայաստան կորսնցուց իր բազմաչարչար բնակչութեան մեծամասնութիւնը: Զարմանալին այն է, որ ժողովուրդին մնացած մասը, բաժնուելով երկու բարբառներու, իր մայրենի լեզուն պահեց իբր Սուրբ Գրքի լեզու, եւ դարերու ընթացքին մինչեւ այսօր կրցաւ նաեւ պահպանել իր ազգային գիտակցութիւնը:

- Հին Հայաստանը - կանխելով Հռոմէական կայսրութիւնը - այն առաջին երկիրն է՝ որ քրիստոնէական կրօնքը պետականացուցած է: Այսօրուան Հայաստանը, Սովետական Միութեան մէջ, ամէնէն աւելի հին անցեալ ունեցող երկիրներէն մէկն է: Այս երկու տուեալները ինքնին յայտնի նկատել կուտայ որ հնադարեան հայկական մշակոյթը հայ լեզուին եւ պատմութեան քննութիւնը, այսինքն հայագիտութիւնը՝ արեւելագիտութեան եւ յատկապէս կովկասագիտութեան մէջ կարեւոր մասնաճիւղերէն մէկն է: Մենք ի՞նչ պատճառներ ունինք, մենք՝ Հունգարացիներս - բացի վերեւ յիշուածներէն - հայկական բանասիրութեամբ ըզբաղելու:

- Հունգարիոյ մէջ, արդէն իսկ արաբական հարստութեան ժամանակ՝ կային Հայեր, որոնք Թաթարներու դէմ մասնակցեցան Լաթէրկոմի պաշտպանութեան, եւ ատոր համար՝ Պելա Դ. Թագաւորէն, 1243-ին, արքայական մենաշնորհներու արժանացան: Իրենց կալուած կը տրուէր Լաթէրկոմի բերդին հարաւային կողմը, եւ դար մը ամբողջ կոչուած էր «Թէրրա Արմէնորում» (Հայոց երկիր): Յետոյ հոծ բազմութեամբ ԺԷ. դարուն երկրորդ կիսուն հասան մեր երկիրը՝ Մոլտաւիայէն, ու կարճ ժամանակուայ մէջ հիմնեցին Կերլա ու Պաշֆալով քաղաքները: Առանց հունգարացած յաջորդները՝ երկրին արուեստագէտներուն, վաճառականներուն, եւ մտաւորականներու կարգին մէջ յառաջադէմ փայլեցան: Իրենց հաստատուելէն ետք՝ Հունգար - Հայկական կապերը պատմականօրէն աւելի զարգացան: Այս նիւթին շուրջ մօտերս լոյս կը տեսնէ «Հաւաքական ուսումնասիրական նիւթեր» Հունգարական եւ Հայկական Գիտութիւններու Ակադեմիաներու կողմէ: Հատորին պատասխանատու խմբագիրն է ԲԱՇ ԺԻԿՄՈՆՏ ԲԱԼ:

- Հայագիտութեան աստիճանի բարձրացումը Հունգարիոյ մէջ՝ յատկապէս ձեր ջանքերուն կապուած է: Ի՞նչպէս սկսած է մեր մօտ այս մասնաճիւղի զարգացումը:

Փրոֆ. Նէմէթ Ճուլա, ապա Փրոֆ. Լիկէթի Լայոշ՝ Կեդրոնական Ասիոյ Ինստիտուտին հիմնադիրները քաջալերեցին որ զբաղիմ հայագիտութեամբ: Ատոր շարժառիթ եղան մեր ձեռքը գտնուած շատ մը Թրքական բնագրեր, որոնք Հայերէն այբուբենով գրուած են: Այս տառադար-

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Բեմը այլապէ՛ս ալ առած էր քասային այնպիսի վիճակ մը՝ որ նոյնիսկ վարը, առաջին շարքին վրայ նստողներուն համար դժուար պիտի ըլլար ճշդել թէ «մեռնողներէն» ո՛վ զարնուած էր իսկապէս՝ եւ ով ո՛չ: Շուարած մնացի պահ մը, յետոյ շուրջս նայեցայ յուսալով որ մէկն ու մէկը օգնութեան կը հասնի անպայման ու կը սպաննէ զիս՝ ազատելով այդ անել կացութենէն: Ո՛չ մէկ հաւանականութիւն սակայն:

- Ելիր սպաննէ զիս, բսի կամաց մը, ոտքիս մօտիկ անշարժ պառկող Կարօյին:

- Ես մեռած եմ, ախմախ, ինչպէ՞ս կրնամ քեզ սպաննել, մրմռաց Կարօն:

- Յովսէփ, դո՛ւն զարկ գոնէ, բսի յուսահատ:

- Մեզմէ յոյժ կորէ եւ գլխուդ ճարին նայիր, մենք բոլորս ալ մեռած ենք, նահատակուած՝ կը հասկնա՞ս, փսփսաց խնճոյքի սեղանին ներքեւէն եկող ձայն մը:

Ծիշդ այդ պահուն սրահէն՝ ուր անդրադարձած էին տեղի ունեցող խաղքութեան, լսուեցաւ վերի կարգի տղոցմէ մէկուն ծիծաղկոտ ձայնը.

- Անձնասպան եղիր, անձնասպան, այդքա՞ն ալ խելք չունիս:

Արծաթագոյն ներկուած փայտէ սուրս քաշեցի գօտիէս ու հերոսաբար, իբրե՛ւ թէ, ինկայ վրան: Յաջորդող ծափահարութիւններն ու խնդուքը թնդացուցին սրահը:

×

Վարդգէսին կինը Սօնան, նախկին Մելգոնեանցի եւ Հալէպցի իր ամբողջ հընարամտութիւնը գործածած էր արեւելեան եւ հայկական ճաշերու ճոխ սեղան մը պատրաստելով.

- Հրամմեցէք խնդրեմ: Վարդգէս, դուն տէր եղիր հիւրերուն քանի մը վայրկեան, կ'ըսէ Սօնան ամուսինին՝ ու ինք կ'անցնի խոհանոց:

- Այդ բացատրութիւնդ անցեալէն ուրիշ դէպք մը կը յիշեցնէ ինծի - կը պոռայ Արսէն Սօնային ետեւէն: Մեր շրջանի տղաքը, մեծե՛րը, չեն կրնար մոռցած ըլլալ Դեկտեմբերի ցուրտ ու անձրեւոտ գիշերը՝ երբ մանչերու բաժնի գիշերապահ «վարպետ»ը սիրտի մահացու տագնապ մը ունեցաւ ննջարանին մէջ ուշ ատեն, հսկողութիւնը կատարած միջոցին: Ես պատահմամբ լուացարանէն կուգայի: Իսկոյն արթնցուցի Նուպարն ու Արտաշը եւ միասին, դրեթէ շալկելով, զինք փոխադրեցինք ննջարանի լուացարանին կից իր խցիկը ու վազեցինք լուր տալու տնօրէնին եւ հերթապահին: Հազիւ հասած էին ատոնք՝ երբ մարդը «աւանդեց հոգին»: Տնօրէնը, նախքան բժիշկին հեռաձայնելու համար մեկնիլը, դարձաւ հերթապահին եւ . - «Դուք տէր եղէք մեռելին մինչ այդ», ըսաւ, կարծես վախնալով որ մահացած խե՛ղճ «վարպետը» - իր առողջութեան իսկ տեղէն չշարժող ծերունի - կրնար միտքը փոխել յանկարծ եւ մեռելի իր հանդամանքէն հրաժարելով ելլել տեղէն եւ մեկնիլ անորոշ ուղղութեամբ:

×

Պերճը, աւելի հեռատես տղայ, միասին չէր բերած ամերիկացի իր կինը: Այդ ձեւով թէ՛ ինք ազատ կ'ըլլար եւ թէ կինը խնայած՝ քանի մը ժամուան տաղտուկը այնտեղ լուռ, մեկուսացած նստելու: Այնքա՜ն զօրաւոր էր կարօտը անցեալի մթնոլորտին, հայկականութեան՝ որ ոչ ոք միտքէն կ'անցընէր փափկանկատութեան սիրոյն անգլերէն խօսիլ: Չէին յաջողած Պերճին մէկէ աւելի փորձերը կնոջ հայերէն սորվեցնելու: Ամուսինին պատկանած ժողովուրդին հանդէպ հետաքրքրութիւն ունենալով հանդերձ, չէր կրցած սորվիլ անոր մայրենի լեզուն: Ի վերջոյ ի՞նչ բանի պիտի ծառայէր: Ո՛չ անհրաժեշտութիւնը կը զգար եւ ոչ ժամանակ ունէր ատոր համար:

×

Ընթրիքէն ետք կը բարձրանանք Վարդգէսին առանձնասենեակը - իր բացառութեամբ՝ ազգային ամբոյը - ուր կրցած է իրեն եւ ընտանիքի միւս անդամներուն համար պզտիկ ովասիս մը ըստեղծել. - Հայկական գրադարան, պատերուն վրայ Արարատն ու հայրենի տեսարաններ, հայերէն օրաթերթեր, հանդէսներ ու սենեակին արեւելեան զարդերով ծածկուած ջերմութիւնը, քաղցրացնող կոմիտասեան երաժշտութիւն ու Սայաթ Նովա:

(Շար. 3)

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ 15-ՐԴ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՃԷՄՊՈՐԻԻՆ ՔԱՆԱՏԱ

×

Յուլիս ամսուան ընթացքին կը վերջանան սկաուտական շարժումին հիմնադրութեան 75-րդ տարեդարձի տօնախմբութիւնները, որոնք սկսած էին 1982-ին՝ հանդէսներով, միջազգային բանակումներով, հրատարակութիւններով, կազմակերպուած այն բոլոր երկիրներուն մէջ՝ ուր սկաուտական շարժումներ կային:

Վաթսուն Պետութիւններ մասնաւոր նամականիշներ հրապարակ հանեցին, նուիրուած սկաուտութեան յոբելեանին. հիմնուեցաւ նաեւ միջազգային սկաուտական հաստատութիւն մը, նախագահութեամբ Շուէտի Թագաւորին հաստատուեցաւ հիմնադրամի մը ծրագիրը, ի նպաստ սկաուտական շարժումի գործունէութեան՝ համաշխարհային մակարդակի վրայ:

Յոբելենական տարիներու հանդիսութեանց վերջինն է 15-րդ համաշխարհային ճէմպորին, 12 օրուան բանակում մը՝ որուն կը մասնակցին 65 երկիրներու ներկայացուցիչ խումբերը, թիւով 15 հազար, Քանատայի մէջ:

×

Ճէմպորիները չորս տարին անգամ մը տեղի կ'ունենան: Առաջինը կազմակերպուած էր 1920ին՝ Լոնտոն, ուր Պէյտըն Փաուըլ՝ սկաուտութեան հիմնադիրը, աշխարհի սկաուտական պետ հռչակուեցաւ բոլոր երկիրներու միութիւններէն: Անցեալ ճէմպորիներէն վերջինը տեղի ունեցաւ 1975-ին՝ Նորվեկիա, իսկ 1979-ի ճէմպորին, որ Պարսկաստան տեղի պիտի ունենար, երկրի յեղափոխական կացութեան, պատճառաւ յետաձգուեցաւ եւ անոր փոխարէն կազմակերպուեցան շրջանային միջազգային բանակումներ: Հայ Արինեու Միութիւնը մասնակցեցաւ Գանտէրշթէկի (Զուիցերիա) միջազգային բանակումին:

1929-էն ի վեր հայ արինները մասնակցած են բոլոր ճէմպորիներուն՝ Եւրոպա, Ասիա, Ամերիկա, Փիլիպպեաններ. միայն 1959-ի ճէմպորիէն բացակայ էին:

Յուլիս 4 - 15 տեղի ունեցող 15-րդ համաշխարհային ճէմպորին կազմակերպուած է Քանատայի Սկաուտական Միութեան կողմէ, որ աշխատանքներու ձեռնարկած է երեք տարիէ ի վեր: Ճէմպորիին վայրն է արեւմտեան Քանատայի Ալպէրթա երկրամասի լեռնային շրջանը: Պատուիրակութիւնները հասած էին արդէն Յուլիս 2-էն սկսեալ եւ պաշտօնական բացումը կը կատարուէր Յուլիս 5-ին: Յայտագիրը մեծ բարեփոխումներ կրած է եւ շատ «գործունեայ» բանակում մը պիտի ըլլայ՝ շինութիւններ, անտառային կամ լեռնային խաղեր, ձեռային աշխատանքներ, ուէսթէռնի ճաշակով յայտագիր՝ վայրի ձիերու մարզում, չուաններու շինութիւն, կաշիով հնարքներ, կենդանին խնամելու միջոցներ, լեռնային պտոյտներ, հետախուզութիւն, բանակումի կրակներ՝ հազարաւոր հանդիսութիւններով եւ վերջին օրը՝ «բարեկամական մեծ խաղը»:

Պաշտօնական բացումէն ետք արդէն բանակավայրը բաց է այցելուներուն համար. մասնակցող պատուիրակութիւնները անոնց ցոյց կուտան իրենց ազգային ոճը, ի հարկէ երգն ու պարը մեծ տեղ կը բռնեն: Ճէմպորիին նշանաբանն է՝ «Ոգին կ'իշխէ տակաւին»:

×

Հայ Արիներու Միութիւնը տարիէ մը ի վեր կը պատրաստուէր այս ճէմպորիին մասնակցելու կարեւոր պատուիրակութեամբ մը. Լիոնի եւ Փարիզի շրջանները մեծ եռանդով եւ հետեւողական աշխատանքով պատրաստուեցան եւ առաջին անգամ ըլլալով մեծ պատուիրակութեամբ մը մեկնեցան Քանատա :

Ամերիկայի մէջ կազմակերպուած ճէմպորիներու՝ 1955-ին Քանատա, Նիակարա Ֆոլս, ութ հայ արիներ կրցան մասնակցիլ, 1967-ին՝ Միացեալ - Նահանգներու (Իտահօ) մէջ նոյնպէս ութ հոգի, իսկ այս տարի Ալպէրթայի ճէմպորիին կը մասնակցին չորս խմբակներ եւ արենոյշներու խմբակ մը՝ շրջանային երկու պետերով, մէկ խմբապետուհիով, ընդամէնը 25 հոգի՝ Փարիզի եւ Լիոնի շրջաններէն: Բոլոր երկիրներու Պետութիւնները մասնաւոր պիւտճէ մը յատկացուցած են սկաուտական միութեանց օգնելու համար անոնց մասնակցութեան, իսկ Հայ Արիներու Միութիւնը, վստահելով իր բոլոր մեծ ու փոքր անդամներու ջանքերուն, յաջողեցաւ ունենալ կարեւոր մասնակցութիւն մը, կազմակերպելով հանդէսներ, հաւաքոյթներ եւ այլ ձեռնարկներ: Միութիւնը բախտը ունեցաւ նաեւ ստանալու հայ բարեկամներու եւ հաստատութեանց օժանդակութիւնը, որ թեթեւցուց ծնողաց մասնակցութեան ծախքերու մեծ մասը, եւ այս՝ այնպիսի շրջանի մը, երբ ճամբորդութեան գիները բարձրացած են, դրամական սեղմումները եւ սնտեսական դժուարութիւնները մեծ արգելքներ կը հանդիսանային Հայ Արիներու մասնակցութեան:

Յուլիս 1-ին, եւրոպական երկիրներէ սկաուտական խումբերու եւ ֆրանսական պատուիրակութեան հետ Հայ Արիներու Միութեան ներկայացուցիչ խումբն ալ Օրլիէն մեկնեցաւ Քանատա: Նոյն օրը՝ իրիկունը խումբը հասած է Ալպէրթայի Գալկարի քաղաքի օդակայանը եւ արժանացած կազմակերպիչներու ջերմ ընդունելութեան:

Հասած առաջին լուրերը քաջալերական են եւ վստահ ենք, որ շատ յաջող ճէմպորի մը պիտի ըլլայ եւ հայ արինները անգամ մը եւս իրենց մասնակցութեամբ պիտի արժանանան յարգանքի ու գնահատանքի:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Նշան Փալանճեան ճեմարանի բակին մէջ, Յունիս 19-ին, տօնուած է «Ճեմարանականներու Օր»ը, դաշտահանդէսի ձեւով: Կէսօրէ ետք, հաստատութեան «Վասպուրական» սրահին մէջ գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, բաղկացած երգերէ, նուագներէ եւ պարերէ: Ցուցահանդէսով մը ներկայացուած են աշակերտներու նկարչական աշխատանքները:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Քառասնից Մանկանց վարժարանի սրահին մէջ, նոյնանուն եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան կազմակերպած Մայրերու Օրը տօնուած է Յունիս 16-ին, Լիբանանի մէջ տիրող քաղաքական աննպաստ պայմաններու հետեւանքով: Բանախօսած է Ազատուհի Սիմոնեան տալով տիպար հայ մօր պատկերը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ եղած են նուէրներ, որոնցմէ գոյացած է 10 հազար լ. ոսկի: Միութիւնը 12 սան կը պահէ դպրոցին մէջ:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան քոլէժի շրջափակին մէջ, Յունիս 19-ին, տեղի ունեցած է երիտասարդական հանրաժողով մը, ի պաշտպանութիւն հայ քաղաքական բանտարկեալներուն: Բացումը կատարած է Վաամ Գուրամաճեան, անդրադառնալով Լոս Անճըլըսի հինգ հայ երիտասարդներու ձերբակալութեան պայմաններուն եւ մանրամասնութեանց: Վերա Կոստանեան ներկայացուցած է Համբիկ Սասունեանի, Գրիգոր Լեւոնեանի եւ Րաֆֆի Էլպէքեանի ձերբակալութեանց պարագաները: Բանախօսած է Վարուժան Թէնպէլեան, շեշտած Հայ Դատին զօրավիգ կենալու անհրաժեշտութիւնը: Խօսք առած են զանազան վարժարաններու աշակերտութեանց ներկայացուցիչներ: Արա Հագագործեան անդրադառնալով հայ ժողովուրդին խաւերուն մէջ տակաւին տեղ գտած թրքական ձայներիզներու եւ թրքական ժապաւէններու տարածումին, գիտել տուած է թէ այս տարի եւս հաւաքուած են բազմաթիւ ձայներիզներ եւ ժապաւէններ, որոնք հրկիզուած են շրջափակին մէջ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ձական նմոյշները շատ կարեւոր դեր ունին, երբեմն, ձայնագրութեան պատմութեան համար: Հարուստ օսման - թուրք հաւաքածոներու կողքին՝ հասած են նաեւ բազմաթիւ հայատառ թուրքերէն գործեր՝ Լվովէն, Կամենիցէն, որ ԺԶ. - ԺԷ. դարերուն վաճառական կարեւոր կեդրոններ եղած էին: Այդ գաւառներուն մէջ ապրող Հայերը մասնաւոր ղփչաք - թիւրք լեզու մը կը խօսէին, նման մեր երկրին մէջ բնակող քումներուն: Այս հայկական գաղութը՝ իբր իր մայրենի լեզուին՝ այս «քուն» լեզուն կը գործածէր. իրենց պաշտօնագրերը, ձեռագրերը, ամուսնական դաշնագրերը եւ սաղմոսարանները այս լեզուով կը գրէին: Շատ ճոխ ձեռագիրներու հաւաքածոներ ձեւացած են, որոնց մեծամասնութիւնը Վիէննայի Մխիթարեան վանքին եւ Երեւանի Մատենադարանին մէջ կը գտնուին: (Վենետիկ եւս կան տասնեակ մը հայատառ - թաթարերէն, այսինքն ղփչաք լեզուով գրուած ձեռագրեր):

- Կա՞ն արդեօք հունգարական պատմութեան համար կարեւոր յիշատակարաններ՝ հայերէն լեզուով:

- Հայկական ժամանակագրութիւնները հունգար ժողովուրդին հնագարեան պատմական աղբիւրները կը կազմեն: Հայկական գիրերը 400-ի առեններ ձեւացած են արամէական գիրերէ, Փոքր Ասիոյ հելլենական կեդրոններու մէջ (Եդեսիա, Մծբին), բայց եւ ահա՝ Ե. դարուն հայկական լուրջ գրականութիւն մը ձեւացաւ. բազմաթիւ պատմական գրքեր երեւցան: Ուստի Ե. - ԺԱ. դարերու պատմագրական աղբիւրները մեծ կարեւորութիւն ունին ընդհանուր պատմութեան համար, եւ այսու՝ հունգարական պատմութեան համար ալ: Մասնաւոր յարգ ունին հայկական ժամանակագրութիւնները՝ Է. - Թ. դարէն՝ հունգարական պատմութեան համար, որովհետեւ այս շրջանի բիւզանդական աղբիւրներն ալ պակասաւոր են: Այս հին գրութիւնները, իբրեւ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՄԸ ՊԱՏԳԱՄԸ կը փափաքէի մօտերս հրատարակել՝ հաւաքելով ամէն ինչ որ հայկական աղբիւրները ունին Հունգարացիներու մասին, եւ անոնց ազգակից եւ դրացի «հիւսիսային» կոչուած ժողովուրդներու շուրջ, սա վերնագրին տակ. «Հունգարական պատմութեան մասին խօսող աղբիւրները»:

ՀՐԱՅ ԹԱՄԱՇ

(Raj Tamas)

Հունգարերէնէ թարգմանեց՝ Հ. Ղ. Ց.

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Արդէն, դեռ դպրոցը եղած ատենը, Սոֆի, անգիտակցաբար, Թաղին հասուկ մանչերուն մէջ բաղձանքի այրող սարսուռներ կը պտըտցունէր: Իր սեւ հրացայտ աչուըներուն ելեկտրականութիւնը շանթահար կ'ընէր խեղճ դիւրաբեկ հոգիներ, տկար ու մատաղ կազմուածքներ, որոնք անկարելի հաճոյքներու տեսլականութեան մէջ ջիղերնին կը քանդէին: Քիչեր չէին որ գիշերը, երազնուն մէջ, այդ գիւթիչ էակին, տիրացման տագնապները կը հեւային: Ջինքը հետապնդող յայտնի նայուածքներու անտառակ հրաւէրին տեսակ մը գիտումնաւոր անզգածութիւն ցոյց կուտար, կարծես զգալով պարապութիւնը անտխական տարփանքներուն, ամբողջ մանկական ծաղրելիութիւնը տաղունի սիրուըտուքներուն: Բնազդօրէն անիկա ձգտում մը ունէր բարձր, շքեղ, անձնուրաց, ասպետական սէրերու համար որոնք էութիւնները կը յեղաշրջեն, կեանքերը կ'ազնուացնեն, նախապաշարումներէ, գռեհկութիւններէ շատ վեր կը մնան: Մայրը, աղջկանը այս ձըգտումներուն ծանօթ, եւ անոր փիզիքական շնորհներովը հպարտ, իր ռամիկ արդէն կնոջ բոլոր պերճախօսութիւնը ի ըսպաս կը դնէր, անոր մէջ արծարծելու մեծամտութեան հակումները: Իր դալկին մարմնական շնորհները անկարելի երջանկութիւններ երազել կուտային Կիւլիւկ հանըմին, որ կարծես իր երկարատեւ տառապանքին, նուաստացուցիչ սպասարկութեան վարձքը իր ընդերձներուն այդ արդիւնքէն քաշել հանել կ'ուզէր հիմա:

- Չէ՛, կ'ըսէր շատ հեղ իր դրացուհիներուն, չէ՛, աղճիկս օլուր օլմազ մարդու չեմ տար. տալէս ետքը անանկին տամ քի էս ալ կռնակս կոտր մը պարձին տամ տէ ըռահաթնամ:

Ամառը, Կիրակի, օրերը, մայր ու աղջիկ պտոյտի կ'ելլային Հ... գիւղին լեռը, կամ վարը ծովեզրը, ուր ահագին ու խայտաբղէտ ամբոխ մը կը զուարճանար. Սոֆիին երեւումը շարժում մը առաջ կը բերէր դպրոցէն նոր ելած, ադամազոտ այտերով տղաքներուն մէջ:

- Ծօ՛ տղաք, Սոֆին է, կը մըմնջէին կարծես դող ելած:

- Աքանչելի աղջիկ է պէ՛, կը խմբերգէին յետոյ, անոր նայելով հիացմամբ:

Սոֆի կ'անցնէր իր արդուզարդին պարզութեանը մէջ գրգռիչ հրապոյրով մը, յարդէ լայնեզր գլխարկովը՝ նռնածաղիկներու եւ յասմիկներու խրոխտ փունջով մը զարդարուն:

Շատ հեղ, այդ նորաբողբոջ անտառակներուն մէջ կը գտնուէր Համբիկ, որուն վիճակը հառաչանքներ կը խլէր անոնց կուրծքերէն, քանի որ, անփոխարինելի բախտաւորութիւնը ունէր այդ աղջկան հետ մէկ տան մէջ բնակելու:

Առաջները, Համբիկ զարմացաւ որ ատանկ նախանձի զգացում մը կը ներշնչէր իր ընկերներուն, նկատելով որ ինք բնաւ չէր զգար ինչ որ ընկերները կը զգային Սոֆիին նկատմամբ: Պզտիկ տարիքնուն անոնք գրեթէ իրարու քով մեծցած էին, նախ ամիրային ապարանքին մէջ, յետոյ հիմակուան տունը: Իրիկունները, դըպրոցէն վերադառնալուն, միասին խաղացած էին պարտէզին մէջ, տղայական միամիտ չարաճճիութիւններով, որոնք միշտ անհետեւանք կը մնան: Տղան աղջիկէն քանի մը տարու մեծ էր, եւ համեմատաբար լուրջ եւ խելօք՝ անոր խնդամոլիկ եւ վառվռուն նկարագրին քով: Շատ անգամ Սոֆին էր որ կը խոշտանգէր Համբիկը, որ անտրտունջ կը հանդուրժէր՝ երէց մարդու վաղահաս վեհանձնութեամբ մը. քիչ քիչ, սակայն, տարիներուն լեցուելու չափովը, պարտէզի այդ կենակցութիւնը դադրած էր, անվերապահ չարաճճիութիւնները վերցած էին, Սոֆի, լրջացած, սեւեակի աշխատութիւններու անձնատուր եղած էր տակաւ, իսկ Համբիկ դուրսը ընկերներու հետ աւելի համ սկսած էր առնել: Ետքէն, երբոր Համբիկ Զախմախճըլար ելաւ՝ վաստակի պայքարն սկսելու, եւ Սոֆի Ֆրանսուհիին դպրոցը դնաց՝ հոնկէց քիչ մը Ֆրանսերէն եւ վէսութեան հրապուրիչ հով մը ստանալու համար, աղջկան ու մանչուն մտերմական ամէնօրեայ շըփումը բոլորովին դադրեցաւ, եւ միայն գիշերային այցելութեանց միջոցին էր որ անոնք զիրար կը տեսնէին, քանի մը բառ հազիւ փոխանակելու համար, այդ գիշերային նիստերը ամբողջովին ծեր ձըկնորսին հինաւուրց պատմութիւններովը գրաւուած ըլլալով:

(Շար. 98)

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Կիրակի, Յուլիս 10, Վարդավառ, տօն է պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Այս առթիւ, Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, կը մատուցուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ:

×

Երկուշաբթի, Յուլիս 11, յիշատակ է Մեռելոց:

Նոյն եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Վարդավառի առթիւ, Կիրակի առաւօտ ժամը 10-ին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Զատիկ Աբեղ. Աւետիքեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փարիզի մէջ (նախընտրաբար Վօժիրարի թաղամասը) վարձու անկախ յարկաբաժին մը, 1 - 2 սենեակ, մատչելի պայմաններով, երիտասարդ օրիորդի մը համար: Հեռաձայնել՝ 16 (81) 21 - 62 - 66 Տիկին Տէր - Եղիայեանի:

Pour la 1ère fois à Lyon
RECITAL ARMENIEN EXCEPTIONNEL
en plein air avec
YORGANTZ
Jeudi 14 Juillet
au Parc du
Centre Culturel St-Grégoire-de-Nareg
38, route de Collonges - St-Cyr au Mont-d'Or
Messe à 11 heures
en la Chapelle du Centre Culturel

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէն - Պուա Քօլօմպի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Վարդանեանէ 500 ֆրանք իրենց հօր՝ Մարտիրոս Սվազլեանի յիշատակին:

Կապոյտ Խաչի Անիէն - Պուա Քօլօմպի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ Տէր եւ Տիկին Թորոսեանէ (Քօլօմպէն) 700 Ֆ.:

DISCOS FOUS
DE
l'UGAB - Jeunes

TOUS LES SAMEDIS DE
JUILLET
les 9 16 23 30
à partir de 22 heures.
attractions surprises
Participation aux frais : membre..........35 F.
non membre.....50 F.
TENUE CORRECTE EXIGEE

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
Tél .: 227.12.26
(Métro: Courcelles)

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՆԻՍ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Նիսի եւ Շրջակայից Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ՏԱՐՕՆ ԾԱՅՐ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ

Կուսակրօն քահանայական աստիճանի ստուչութեան 20-ամեակի եւ «ԳԵՂԱՐԴ» թերթիս հրատարակութեան 10-ամեակի առիթով՝ Կիրակի, Յուլիս 10, նախագահութեամբ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

որ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

×

ՀԱՄԵՐԳ՝ ԴԱՒԻԹ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ կողմէ, դաշնակի ընկերակցութեամբ՝

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԻՐԱՆՈՍԵԱՆԻ

Շաբաթ, Յուլիս 9, ժամը 17.30ին, Սալ Արտիստիկի մէջ, 21 Պուլվ. Տիպուշաժ, Նիս, հովանաւորութեամբ եկեղեցւոյս Կրօնական ընկերակցութեան եւ Նիսի հայ համայնքիս ութ ազգային կազմակերպութեանց:

Պատարագի աւարտին՝ ժողովրդական հացկերոյթ:

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ

Կը փնտռուի ոեւէ անձ, որ կարենայ արդարացնել իր ազգականութիւնը, կամ տեղեկութիւններ հաղորդել ընտանիքին մասին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԱԼԷՄՔԱՐԵԱՆԻ

ծնած Իզմիր (Թուրքիա), 1895, Մայիս 10-ին:
Հօր անունը՝ Մկրտիչ ԳԱԼԷՄՔԱՐԵԱՆ
Մօր անունը՝ Թաքարի ՊԱՊՈՒՇԵԱՆ
Այրի էր Տիկին Թագուհիէ

Անյապաղ տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին.-

HERITAGE

On recherche toute personne susceptible de justifier de sa parenté ou de fournir des renseignements sur la famille de :

HAROUTIOM KALEMKARIAN

né à Smyrne (Turquie), le 10 Mai, 1895
Fils de : Migirdich KALEMKARIAN
et de : Takary BABOUCHIAN
Veuf de : Madame Takoui

S'adresser dans les meilleurs délais à :
l'Etude Généalogique PEROTIN
29, Allées de Tourny
33000 - Bordeaux — FRANCE
Tél. : (56) 48. 16. 60

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

IIème CONGRÈS MONDIAL ARMÉNIEN
20-24 JUILLET 1983

HOTEL BEAU-RIVAGE, LAUSANNE-OUCHY

PROGRAMME

Mercredi 20 juillet

18h. — 19h. 30 : Réception à l'Hôtel Beau-Rivage

Jeudi 21 juillet

10h. Allocution d'ouverture par Rev. James KARNUSIAN, (Gstaad)
11h. Conférence de M. Jean-Pierre RICHARDOT, écrivain et cinéaste, (Paris)
«Arméniens — quoi qu'il en coûte»
Discussion
15h. — 18h. Séminaire

Vendredi 22 juillet

10h. Conférence de M. Charles VILLENEUVE, journaliste à EUROPE 1, (Paris)
«Analyse et bilan du combat arménien»
Discussion
11h. **Conférence de Presse**
15h. — 18h. Séminaire
Soir : Excursion facultative sur le lac Léman

Samedi 23 juillet

10h. Conférence de M. José Antonio GURRIARAN, écrivain et journaliste, (Madrid)
«La cause arménienne»
Discussion
11h. **Tribune libre ouverte aux congressistes**
15h. — 17h. Séminaire
17h. 30 Conférence de Mme. Tessa HOFMANN, «Gesellschaft für bedrohte Volker», (Berlin-Ouest)
«Conséquences du Traité de Lausanne sur la Diaspora et situation actuelle»
Discussion

Dimanche 24 juillet

10h. Votation
a) Structure d'une organisation de la Diaspora arménienne
b) Déclaration solennelle
c) Résolutions
d) Election des organes permanents
12h. Discours de clôture du Rev. James KARNUSIAN

UN PARADIS POUR VOS VACANCES

... A DEUX PAS D'ATHENES

1983 - HOLIDAYS IN EVIA - 1983

une semaine
à partir de
2700 F
(avion + séjour)

— *PARIS / PARIS Transport aérien sur vol spécial* (départ tous les samedis)
— *Les transferts aéroport / Holidays In Evia / Aéroport*
— *Le séjour en Demi-Pension* (petit dejeuner continental et dîner)

INSCRIPTIONS:

ANITA TACHDJIAN **ARPI BODURYAN**
au 296 37 70

POUR TOUT AUTRE RENSEIGNEMENT ET SEJOUR EN GRECE
DEMANDEZ NOTRE BROCHURE «LA GRECE A LA CARTE»
AUPRES DE : VOYAGES VACANCES AU SOLEIL
5, PLACE ANDRE MALRAUX
75001 PARIS
TEL. 296-37-70

Lic. 1539

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ
9-10
SAMEDI-DIMANCHE
9-10 JUILLET
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.477 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.477

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՈՎՔ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ

———×———

Գ.

Քաղաքակրթութեան պատմութեան բոլոր գիտակման, գեղարուեստական կամ հանրային իրագործումները կատարուած են տենդագին աշխատանքի մը շնորհիւ, որուն վաստակը ամբողջ աշխարհի կը պատկանի: Ո՛վ գիտէ որ համալսարանին մէջ ով գիտէ որ հիւանդութեան դէմ չինուկ մը կամ դարմանում մը գտնելու համար առտուընէ մինչեւ իրիկուն հետազօտութիւն ընող թժիշկ գիտնական մը, օր մը եթէ այդ չինուկին գիւտը ընէ, միայն համբաւ, միայն փառք, միայն պատ մը անմահութիւն պիտի շահի: Մինչդեռ իր նմանները առտուընէ մինչեւ իրիկուն, իրենց քլինիքին մէջ կարդի մտած հիւանդները քննելով տասը սեւ-րունդի բաւելիք հարստութիւն կրնան դիզել: Ո՞ր ազդակն է, ո՞ր ուղղն է որ մարդուս հոգիէն ներս կը թափանցէ ու գինքը ոչ թէ երկրորդ, այլ առաջին համբուն կը մղէ, հակառակ որ նիւթական գիտէ թէ այդ ճամբան գոհողութիւն ու զրկանք միայն պիտի պարտադրէ իրեն: Ո՞ր ուղղն է որ տակաւին երիտասարդ տարիքէն մուտք կը գործէ մարդուս նախասիրութիւններէն ներս, և զինքը կ'ուղղէ դէպի ստեղծագործ աշխատանք, անմահութեան ապագայ դափնի մը հիւսելու համար անոր ճակտին:

Եթէ այս հարցումը ուղղենք, ընդհանրապէս պիտի ստանանք հետեւեալ պատասխանը.

- Որովհետեւ բնութիւնը այդ մարդուն մէջ տաղանդ մը ստեղծած է: Տաղանդն է որ կանուխէն մտած է մարդուս հոգիէն ներս:

Աժան բացատրութիւն մը ահաւասիկ, որ միշտ մեր դիմացը կ'ելլէ: Եթէ մէկը ստեղծագործելու արտակարգ ուժ մը ունի, եթէ մէկը սքանչելի գործեր կուտայ իրարու ետեւէ, կամ եթէ մէկը միայն երեսուն, քառասուն տարի ապրելով հանդերձ անսպառ ճոխութեամբ գործ ձգած է մարդկութեան, բացատրութիւնը դիւրին է.

- Որովհետեւ տաղանդը...

Կարծես թէ մարդ եթէ տաղանդաւոր ծնած է, առտուընէ մինչեւ իրիկուն հանգիստ կը պառկի, ծուլօրէն կը դեգերի հոս ու հոն, երազանքներու կը մատնուի, ու գիշերն ալ պառկելէ առաջ հինգ վայրկեանի մէջ սէնֆոնի մը կը յօրինէ ամենայն դիւրութեամբ, կամ հոյակապ գիրք մը գրի կ'առնէ մէկ երկու ժամուան ընթացքին:

Մինչդեռ տաղանդը անպայման խմորուած է ահաւոր աշխատանքով, ինչպէս նաեւ այդ աշխատանքին հանդէպ անպարտելի սիրով: Այս կէտը յաճախ կը մոռցուի: Առանց յամառ աշխատանքի, առանց աշխատանքի պաշտամունքի, տաղանդը, նոյնիսկ եթէ կայ, կը տժգունի հետզհետէ, կը կորսնցնէ իր ուժն ու փայլը: Ո՛վ գիտէ բնութիւնը ինչպէս լեցուն է տաղանդաւոր ծնած մարդոցմով, որոնք կեանքի բեմէն սահած գացած են առանց լոյս մը վառելու, առանց մինչեւ իսկ նշմարուելու, որովհետեւ չեն ուզած յանձնուիլ աշխատանքի դժխու պատոյտ պատճառող յորձանքին:

Այն մեծերը, որոնք մարդկութեան անմահ գործեր ձգելով այս աշխարհէն մեկնած են թշուառութեան կամ աղքատիկ պայմաններու մէջ, իրենց կեանքին ընթացքին հաւանաբար իրենք իրենց հարց տուած են երբեմն, թէ կ'արժէ՞ այդքան աշխատիլ, կ'արժէ՞ այդ սատիճան նուիրուիլ աշխատանքի մը, որ նիւթական նպաստ չի բերեր: Այդ հարցումին պատասխանը, գրական եղած ըլլայ կամ ժխտական, բան մը չէ փոխած իրենց աշխատանքէն: Որովհետեւ այս աշխատանքին նպատակը միայն ուրիշներուն համար բան մը ստեղծել, կամ ինքզինքին համար փառք ու պատիւ ապահովել չէ, այդ աշխատանքին նպատակը նոյնինքն աշխատանքի հանդէպ զգացուած սէրն է: Այդ սէրն է որ պէտք է գոհացում գտնէ ամէնէն առաջ: Այսպիսի աշխատանքի մը յանձնուած մարդը այլեւս չի կրնար չաշխատիլ, ինչպէս որ թմբեցուցիչի մոլին չի կրնար ապրիլ առանց իր թմրեցուցիչը գործածելու: Աշխատանքի ընթացքին զինքը գրաւեցնող նիւթին հանդէպ անխորտակելի սէրն է, որ երջանիկ գրաւում կը դարձնէ աշխատանքը, նոյնիսկ եթէ այդ աշխատանքը մարդէս կը պահանջէ զոհողութիւններուն ու զրկանքներուն ամէնէն ծանրակշիռը:

×

Ստեղծագործ աշխատանքը, ստեղծուած ամէն յաջող ու գեղեցիկ գործէ վերջ նոր թափ մը կը ստանայ ու կը վերանորոգուի: Պէթհովըն, իր տառապանքի մութ, բայց աշխատանքի երջանիկ աշխարհին մէջ ո՛վ գիտէ ինչպէս կը վերանորոգուէր, քանի իրարու ետեւէ կը շարէր իր քօնչէրթօներն ու սէնֆոնիները:

Տաղանդաւոր գործատէր մըն ալ թերեւս կ'ապրի նոյն հոգեվիճակին մէջ: Թերեւս անոր ալ աշխատանքի թափը կը վերանորոգուի ամէն անգամ որ նոր շէնք մը կը գնէ, նոր հարստութիւն մը կ'աւելցնէ սնտուկին մէջ գտնուողներուն վրայ: Բայց ո՞ր մէկն է, որ կը ծափահարուի ամբողջ աշխարհի կողմէ. տասը շէնք ունեցո՞ղը, թէ ոչ տասը սէնֆոնի ունեցողը:

Ր. Հ.

10-ՐԴ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆ

ԱԲՐԱՀԱՄ ԹՈՄԱՍԵԱՆ

ԽԻՍՏ ՊԱՏԻԺ ՄԸ՝

ԵՐԵՍՈՒՆ ԱՄԻՍ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Յունուար 22-ին էր, ժամը 12.30-ին, որ կը ձերբակալուէր Աբրահամ Թոմասեան, ձեռնառումբ նետելէ ետք Ավընիւ տը լ'Օփերայի Թրքիշ Էոլայնզի գրասենեակին վրայ: Ոչ մեռեալ, ոչ վիրաւոր կար: Արարքէն քիչ ետք, անոր տէր կ'ըլլար ԱՍԱԼԱ-ն, հեռաձայնելով մամուլի Ֆրանսական Գործակալութեան (Ա. Ֆ. Փ.) եւ խօսակիցը կը յայտարարէր. - «Այս գործողութիւնը մկրտուած՝ Շապին-Գարահիսար, կատարուած է Գառնիկ Վահրապեան եւ Մինաս Սիմոնեան ինքնասպան խումբին կողմէ» («Յառաջ», Յունուար 25):

Հինգշաբթի, Յուլիս 7, ժամը 14-ին Փարիզի պատժական 10-րդ ատեանին առջեւ է որ տեղի կ'ունենար դատավարութիւնը: Թրքիշ Էոլայնզը կը ներկայանար որպէս փաստ սիվիլ, փաստաբան ունենալով մէթր Սառտա: Դատավարութեան ներկայ էին շուրջ 150 Հայեր, մեծամասնութեամբ երիտասարդներ:

Աբրահամ Թոմասեանի պաշտպան փաստաբաններն էին՝ մէթր Էմիլ Ասլանեան, Ժան - Փիէռ Մինեառ եւ Ֆրանսիս Թեթժէն:

Հայ երիտասարդին դէմ եղած ամբաստանութիւնը հիմնուած էր պատժագիրքին այն յօդուածին վրայ, որ կը վերաբերի՝ կամաւոր քանդումի, նիւթական վնաս հասցնելու պայթուցիկի միջոցաւ՝ շարժուն եւ անշարժ կալուածներու դէմ:

Ամբաստանութեան տեղեկագիրը, որուն ընթերցումը կը կատարէր Նախագահը, մաս առ մաս կը թարգմանուէր Պ. Փասքալ Կիւլի միջոցաւ, որ թարգմանի դեր կը կատարէր, Ա. Թոմասեան ծանօթ չըլլալով Ֆրանսերէնի: Կարգ մը հարցումներէ ետք, ճշդումներու համար, դատախազը իր ամբաստանագիրը կ'արտասանէր ձգելով նման արարքներու զօրծաղրութիւնը ազգ. հողամասին վրայ եւ որպէս ազդարարութիւն դատական ատեանէն կը պահանջէր երեք տարի բանտարկութիւն:

Մէթր Սառտա, յանուն Թրքիշ Էոլայնզի կը յայտնէր թէ նիւթական վնասները 147 հազարի հասած էին եւ այս վնասուց հատուցումէն զատ, կը խօսէր նաեւ «առեւտրական խանգարում»ի մասին, զոր 50 հազար կը գնահատէր, բաւական զըւարթ ու հեգնական տրամադրութիւն մը ստեղծելով ունկնդիրներուն մօտ:

Պաշտպան փաստաբաններուն մէջ, առաջին խօսք առնողը եղաւ մէթր Ժան - Փիէր Մինեառ, որ առաւելաբար ծանրացաւ Թուրք Պետութեան բռնած դիրքին վրայ, տասնամեակներէ ի վեր, ոճրագործ իսկ որակելով Թուրքիան եւ յայտնելով թէ ինչ որ ալ ըլլայ տրուած պատիժը, ան միայն անարդար կրնայ ըլլալ, քանի որ Աբրահամ Թոմասեանները դատելի չեն: Ֆրանսիս Թեթժէն աւելի ըղբաղեցաւ պատմական ճիւղով, յիշելով Սեւրի դաշնագիրը եւ անկէ ի վեր եղած բոլոր անարդարութիւնները մինչեւ ՄԱԿ-ի ծանօթ 30-րդ յօդուածը: Երբ աշխարհը չուզեր ճանչնալ ժողովուրդի մը իրաւունքը, կը հասնի Թոմասեաններու սերունդը, որ հաշիւ կը պահանջէ:

Հուսկ մէթր Էմիլ Ասլանեան, աւելի ձեռնհաս անշուշտ, արհեստէն անդին՝ իր ծագումով իսկ, հարազատ պատկերը պարզեց հայ ժողովուրդի ողբերգական պատմութեան, վկայութիւններ բերելով Փլէմանսօներէ, Ժօռէսներէ, չեչտելու համար անիրաւուած ժողովուրդի մը դառն ճակատագիրը:

Կրկին Թուրքիան էր, որ կը դատուէր, ինչպէս եղած էր Ժընեւէն Էքս - ան - Փրովանս եւ Ռոթերտամ:

Ժամը 15.15-ին նիստը կը դադրէր եւ կէս ժամ դադարէ ետք է, որ կ'արձակուէր վճիռը՝ երեսուն ամիս բանտարկութիւն:

Ֆրանսական դատարանի մը համար, պարզ է «արդար» վճիռ մըն է, երբ նըկատի կ'առնուին դէպքերը միայն՝ առարկայութեամբ: Կը մնայ սակայն, որ՝ մեզի, Հայերուս համար, նման ոչ մէկ վըճիռ կրնայ «արդար» ըլլալ, մենք պատճառ չունինք առարկայական մօտեցում ունենալու, մեր մօտեցումը միայն ու միայն՝ ենթակայական կրնայ ըլլալ եւ այդ իսկ պատճառով որեւէ պատիժ, որ կը տրուի հայ երիտասարդի մը, նման պարագաներու մէջ, կը մնայ անարդար:

× Հինգշաբթի առտու, փարիզեան մամուլէն «Լը Մաթէն» կ'անդրադառնար այս դատավարութեան 11 տողով, քիչ մը աւելի (23 տող) կը յատկացնէր «Ֆիկառօ»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՕՐԼԻԻ
ԻՐԱՆԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒԸ

ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԸ՝ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

ՕԴԱՀԷՆՆԵՐԸ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՆ

———×———

Մուճահէտիններու Փարիզ ապաստանած պետն է՝ Մասուտ Ռաճավի, որ իր միջամտութեամբ, կարճ ժամանակի մէջ, յաջող կերպով կարգադրեց պարսիկ հինգ ահաբեկիչներու կատարած առեւանգումը: Ինչպէս գրած էինք, երէկ, հինգ ահաբեկիչներ իր ճամբէն (Շիրազ - Թեհրան) շեղիլ տուած էին 747 պօյինկ մը, որ նախ Քուէյթ, ապա, առանց արտօնութեան Փարիզի Օրլի օդակայանը իջած էր: Օդահէնները կը պահանջէին, որ իրենց պետը Ռաճավի գայ, որպէսզի անոր հետ խօսին: Մասնաւոր թռանով մըն է, որ Ռաճավի կը հասնէր Օրլի, Հինգշաբթի ժամը 15.15-ին եւ կը ձեռնարկէր բանակցութեան, աւելի ճիշդ կը հրահանգէր փարսի (հարազատ պարսկերէն) որ ահաբեկիչները ճամբորդները ազատ արձակեն, առանց որեւէ նախապայմանի: Ի վերջոյ, ահաբեկիչները, խոստովանելով հանդերձ թէ մուճահետիններ չեն, «հրամանատար» կոչելով Ռաճավին, ազատ կ'արձակեն ճամբորդները, ապա կը յանձնըւին ոստիկանութեան: Հաւանական կը նկատուի որ քաղաքական ապաստան վայելեն, բայց չեն կրնար չդատուիլ:

Թեհրանի համար, ըստ որու արդէն Ֆրանսա Բ. կամ Գ. սատանան է, այս ամբողջը բեմադրութիւն մըն էր, կազմակերպուած Միացեալ - Նահանգներու, Քուէյթի, Ֆրանսայի միջեւ, գործակցութեամբ սիոնականութեան կեղծաւոր վարձկաններուն...:

Ահաբեկիչները կը յայտնէին թէ բուն նպատակը Ֆրանսան չէր, այլ պարզապէս հանրային կարծիքի ուշադրութիւնը հրաւիրել էր Խոմէյնիի բիրտ եւ վայրագ վարչակարգին վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՐՋԱՊԱՏԻ նախարարութեան մէկ տեղեկագրին համաձայն տիէզելը խիլրդաբեր է եւ հարկ է նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնել:

ՎԱՏԻԿԱՆԻ մէկ պաշտօնատարին 15-ամեայ աղջիկը անհետացած է Յունիս 22-էն ի վեր: Կը կարծուի որ առեւանգըւած է Մէհմէթ Ալի Աղճայի բարեկամներուն կողմէ, Պապին դէմ մահափորձի հեղինակին ազատ արձակումին համար: Այս վարկածը ծնած է ԱՆՍԱ-ի մամուլի գործակալութեան եղած հեռաձայնէ մը ետք: Խօսողը չէ ուզած ճշդել թէ ի՞նչ կազմակերպութեան կը պատկանի, բայց ըսած է թէ Պապին միջամտութիւնը կը պահանջեն կառավարութեան մօտ, որպէսզի Ալի Աղճա մինչեւ քսան օր ազատ արձակուի: Վատիկանի իսկ հրահանգով երեք հազար հանրագրեր կը զարդարեն Հռոմի պատերը, ուր աղջնակին նկարին տակ հսկայ տառերով գրուած է՝ անհետացած է: Ահաբեկիչները չեն յայտնած թէ ի՞նչ պիտի ընեն, եթէ 20 օրէն Ալի Աղճա ազատ չարձակուի:

ԴՐԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁ ԿԱՐՄԻՐ ԲԼՈՒՐԻՆ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

Գրական Թերթ շաբաթաթերթին խմբագրութիւնը նկատի առնելով իր էջե-րուն մէջ, 1983 Յունուար 14-ին լոյս տեսած Ռաֆայէլ Իշխանեանի իսկ ա՞յս հրնավայրը խորագրուած յօդուածը, հոն արծարծուած հարցերը ներկայացուցած է Պատմութեան եւ Մշակոյթի յուշարձան-ներու պահպանութեան եւ օգտագործու-մին սահմանուած վարչութեան: (Այս վերջինը կը գործէ կառավարութեան շըր-ջագիծին մէջ):

Շաբաթաթերթին խմբագրութիւնը դը-րական աշխատանք մը կատարած է իր այս քայլով, քանի տուեալ վարչութեան ղեկավարին տեղակալը՝ Մ. Մինասեան, խմբագրութեան յղած պատասխան - նա-մակով մը, կարգ մը ճշդումներու կար-գին, ձեռք առնուելիք միջոցներուն մա-սին արտայայտուած է:

Բայց թերեւս նպատակայարմար է յի-շեցնել «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, թէ ի՞նչ մտահոգութիւններ յայտնած էր Ռ. Իշխանեան իր գրութեամբ: (Կարմիր Բլուր: Մռայլ պատկեր խորագիրով եւ Քաղհան ստորագրութեան տակ, Հայաս-տանի մամուլին էջերը թերթելով, «Յառաջ» ընթացիկ տարուան Փետրուար 18-ի թիւով պարզած էր յօդուածագրին մատնանշած հիմնական կէտերը):

Ռ. Իշխանեան կը գրէր ի մէջ այլոց, թէ մամուլին մէջ այլազան առիթներով խօսք է բացուել Արին բերդի (Էրեբունի) պահպանութեան հարցերի շուրջը, գրուել է այնտեղ կատարուած անճիշդ պեղում-ների եւ վերականգնումների մասին: Անդին, Կարմիր բլուրը, այլ անուամբ Թէյշեբայի (*), որ Արին բերդին ժամա-նակակիցը կը նկատուի եւ կը գտնուի Երեւանի հարաւը, այսօր աւերուած վի-ճակում է ու մոռացութեան մատնը-ւած:

Յօդուածագիրը պարզելէ ետք պատմա-կան իրագործութիւններ՝ Կարմիր բլու-րին փայլուն անցեալին, հոն ծաղկած մը-շակոյթին, քաղաքակրթութեան մասին, նաեւ բերդին այրելուն ուղղութեամբ, կ՚աւելցնէր արդար դժգոհութեամբ. - Այժմ ամէնն աւերուած է, մի մասը նո-րից թաղուած, գտածոները տարուել են տարբեր վայրեր, եւ Կարմիր Բլուրը նը-ման է լլկուած ու լքուած գանձավայրի: Մի երկու տասնամեակի ընթացքում քարուքանդ եղաւ, գրեթէ ջնջուեց աւելի քան 2.500 տարի հողի տակ թաքնուած անգուգական յուշարձանը:

Աւելորդ է ըսել, թէ յօդուածագիրին խօսքը բերդին ոչ գիտական հիմունքնե-րով կատարուած պեղումներուն եւ յայտ-նաբերուած պատմական իրերուն անփոյթ թափթփածութիւններուն մասին էր:

Արդէն, ինչպէս յիշատակուած էր «Յա-ռաջ»ի մէջ այս առիթով, Հայաստանի ճարտարապետներու Միութեան 1979 Յունիսի լիակատար նիստին, Փրոֆ. Յ. Մարտիրոսեան յստակ ըսած էր, թէ՝ վերջնական կերպով քանդուած են Թէյ-շէբայինի քաղաքին հարաւը գտնուող պա-լատները, ուրարտական Արգիշթիխինիլին ... եւայլն:

Ռ. Իշխանեանի կարծիքով, կորսուածը պէտք էր այլեւս վերջնական կերպով ան-հետացած նկատել: Սակայն՝ կ՚աւելցնէր ան սրտցաւ մտահոգութեամբ, թէ արդ-եօք կարելի չէ՞ր փրկել առնուազն գտնը-ւած եւ երեւան հանուած պատմական ի-րերը: ... Գուցէ թանգարաններ տար-ւած որոշ կարասներ ու այլ իրեր վերա-դարձուեն հնավայր, գուցէ հնարաւոր լինի որոշ սրահներ, պատեր կրկին ազա-տել հողաշերտերից ու վերականգնել ...:

Այժմ տեսնենք, թէ ի՞նչ կը պատաս-խանէ Պատմութեան եւ Մշակոյթի յու-շարձաններու պահպանութեան եւ օգտա-գործումին սահմանուած վարչութեան տնօրէնին տեղակալը՝ Գրական Թերթ-ին յղած իր նամակին մէջ:

Նախ գիտել կուտայ, թէ Կարմիր Բը-լուրին պեղումները կ՚իրագործուին Հա-յաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հնագիտութեան - ազգագրութեան Հիմ-նարկութեան եւ Էրմիտաժի, - Լենինգը-րադի շատ ծանօթ Թանգարանը, - միաց-եալ արշաւախումբին կողմէ, զոյգ Հիմ-նարկութեանց նիւթական յատկացում-ներով:

Ապա կը ճշդէ, թէ պեղմանը զուգըն-թաց պէտք է հոգ տարուէր նաեւ նրա կոնսերվացման մասին: (Զգնա՞ղ հայե-րէն, այս կոնսերվացման բառը, գոր-ծածուած մէկու մը կողմէ, որ փոխ-տնօրէնն է պատմական - մշակոյթի յու-շարձաններու պահպանումին եւ անոնց օգտագործումին առաջադրութիւնը ու-նեցող մարմինի մը): Շարունակենք, սա-կայն, անոր կատարած հաստատումը, . Առայժմ դեռ չկան արդիւնաւէտ միջոց-ներ կուակերտ յուշարձանների, աւելի նիշտ՝ հում աղիւսի պահպանութեան հա-մար:

Պատմական յուշարձանին պեղումներէն յայտնաբերուած հնագիտական իրերուն մէկ մասը ներկայիս կը ցուցադրուի Կար-միր Բլուր եւ Էրեբունի, իսկ մէկ մասն ալ պատմական թանգարաններուն մէջ:

Վարչութիւնը, կ՚աւելցնէ ան, այժմ սկսած է գրադիլ հում աղիւսով կառուց-ւած յուշարձաններուն կոնսերվացման, կրկին սքա՞նչելի ... բառ, հայերէն չա-րադրուած նախադասութեան մը մէջ, - եւ անոնց որոշ մասերը վերաշինելու, վե-րահաստատելու հարցով. արդիւնքները պարզ կը լինեն յետագայում:

Վերջապէս, այս առաջադրութիւնները բարձր մակարդակով լուծելու մտադրու-թեամբ կը դիմեն Հայաստանի Գիտու-թիւններու Ակադեմիային, Երեւանի պե-տական Համալսարանին եւ Հայաստանի գիւղատնտեսութեան նախարարութեան գիտա - հետազօտական Հիմնարկութեան մասնագէտներուն, որպէսզի անոնց օժան-դակութիւնը ապահովեն:

Վերջացնելու համար կը մատնանշենք կարգ մը դրական կէտեր: Առաջին՝ մը-տաւորական մը կ՚արծարծէ կարեւոր հարց մը: Երկրորդ՝ Գրական Թերթ ար-ձագանգ կը հանդիսանայ առոր՝ յօդուա-ծը համապատասխան մարմինին յղելով: (Ի դէպ, յաճախ նոյն քայլերուն կը դիմէ զանազան առիթներով): Երրորդ՝ պա-տասխանատու մարմինի մը անդամը կ՚ըն-դունի յիշատակուած սխալները (այս պարագային, քիչ մը անուղղակի ձեւով) եւ կ՚արտայայտուի գանոնք սրբագրելու սահմանուած միջոցներուն մասին, որոշ խոստումներով:

Գրական Թերթ-ի խմբագրութիւնը, իր կարգին, սեղմ տողերով յոյս կը յայտ-նէ, թէ տուեալ վարչութեան ի գործ դը-րած միջոցները յաջողութեամբ կը պը-սակուին եւ, մօտ ապագային, լուրջ քայ-լեր կարուեն պատմական կարեւորագոյն յուշարձանը փրկելու ուղղութեամբ:

Մեր ալ փափաքը կը մնայ նոյնը:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Առաւել ծանօթ Թեյշեբայինի ա-նունով:

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ
ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ամավերջի հանդեսը

Բացառիկ յաջողութեամբ պսակուեցաւ Հայ Քոյրերու Վարժարանի 16-րդ ամա-վերջի հանդէսը որ տեղի ունեցաւ Յու-նիս 12-ին, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ ժամը 15-ին, Արչպիշըփ Քարոլ Երկրորդական վարժարանի սրահը:

Խուռներամ բազմութիւնը ժամը երե-քէն առաջ բոլոր տեղերը գրաւած էր: Ժամը ճիշդ երեքին վարագոյրը բացուե-ցաւ եւ մէջին կարգի սպարման, պարմա-նուհիները իրենց դպրոցական տարազ-ներով յայտագիրը սկսան մեր «Հայր Մեր»ի երգեցողութեամբ որուն յաջոր-դեց ամերիկեան քայլերգը:

Բացման խօսքէն յետոյ Մոնթեսորիի խումբը ներկայացուց երգերու եւ պատ-կերներու շարք մը, բոլոր հայկական տարազներով:

Պատրաստողական եւ Տարրական խում-բի աշակերտները ներկայացուցին տար-ւան չորս եղանակները իրենց պատշաճ տարազներով, երգերով եւ պարերով, այսպէս Գարունը ներկայացնողները հա-գած էին կանաչ տարազներ, Ամառը ներ-կայացնողները հագած էին գանազան բանջարեղէններու տարազներ, Աշունը ներկայացնողները հագած էին տերեւա-թափի գոյնզգոյն ալուանքը, իսկ Ձմեռը անմեղ եւ անբիծ ճերմակ տարազները:

Յայտագրին երրորդ մասը Անոյշի օփերայի առաջին եւ երկրորդ արարներն էին որ մեզի ներկայացուցին միջին եւ կրտսեր խումբի մանչերն ու աղջիկ-ները:

Թումանեանի անմահ գրիչը եւ Տիգրան-եանի հրաշալի երաժշտութիւնը լաւա-գոյնս կը ներկայացնէին մեզի մեր 19-րդ դարու ազգային աւանդութիւննե-րը որ այս խաղարկութեամբ փոխանցը-ւեցան մեր զաւակներուն: Սարոյի դերով բեմ եկաւ Կարէն Մկրեան, իսկ Անոյշի դերը ստանձնած էր Պարիկ Նալպանդ-եան: Երկուքն ալ ապրեցան իրենց դե-րերուն մէջ եւ լաւագոյն կերպով ներկա-յացուցին Սարոյի եւ Անոյշի ուրախ եւ տխուր պահերը: Յայտագիրը վերջ գտաւ աղջիկներու հեզաճկուն պարերով եւ տը-ղոց քաջարի կռիւներով ու խմբերգնե-րով:

Հանդէսի առենապետութիւնը յանձն ա-ռած էին տոքթորներ՝ Տիրան եւ Սեդա Արքլեան, որոնք իրենց ենթա-յանձնախումբերով յաջողցուցին ձեռ-նարկը:

Հանդէսին յաջորդեց տարեկան զաշ-տահանդէսը ուր հանդիսականներ նոյն եռանդով ու խանդավառութեամբ ճաշա-կեցին համեղ հայկական ճաշերն ու անոյ-շեղէնները:

Անշուշտ այս բոլորը կարելի պիտի չըլլար վայելել եթէ մեր սիրելի Քոյրերը իրենց երկար ժամերը չտրամադրէին ի-րենց ուսուցչական կոչումին օգնութեամբ: Վարձքերնիդ կատար սիրելի Քոյրեր եւ նորանոր յաջողութիւններ յառաջիկայ տարիներուն համար:

ԱՆԱՀԻՏ ՄԿՐԵԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Այս բոլորը շատ չանցած կը ստեղծեն նաեւ ընդհանուր լռութիւն մը տրամադ-րութիւններուն մէջ. անդրադարձումի պահ մը՝ անցեալի յուշերէն ներկայի իրականութեան, այդ իրականութեան ստուերոտ երեսներուն մասնաւորաբար: Բոլորին ալ մտահոգութիւնը կեդրոնա-ցած է իրենց զաւակներուն կրթութեան, հայեցի դաստիարակութեան վրայ: Խօսո-ղը Վարդգէսն է նորէն:

- Արեւելքի մէջ բնակող ծնողքի մը հա-մար յաճախ հարց իսկ չէ զաւակներուն հայ մեծնալը: Գրեթէ ինքնաբերաբար կ՚ըլլայ առիկա մեր վարժարաններուն ու տարբեան կազմող հայկական շրջանակին մէջ: Երկու մանչերս ալ լաւ գիտեն իրենց մայրենի լեզուն: Մօրը հետ, «ծրագրը-ւած ռազմավարութեամբ» մը յաջողե-ցանք սորվեցնել զայն մինչեւ իրենց 4 - 5 տարիքը: Բուն դժուարութիւնը ունեցանք սակայն անկէ մէկ - երկու տարի վերջ, երբ սկսան դպրոց յաճախել: Հիմա, հա-գիւ եօթը եւ ինը տարեկան լաճեր, կը մերժեն հայերէն խօսիլ, կը դժուարա-նան առնուազն: Ըսուածները հասկը-նալով հանդերձ՝ կը նախընտրեն պա-տասխանել անգլերէնով՝ որ իրենց խօ-սակցական լեզուն է դպրոցին մէջ, օր-ւան ընթացքին: Ուրե՞մն, ո՞ւր մնաց մեր ռազմավարութիւնն ու ազգային ամ-բոցը:

Վարդգէսին մտահոգութիւններուն կ՚արձագանգէ նաեւ Նազօն՝ յիշելով պա-րագան տարիներ առաջ Փարիզէն Մել-գոնեան եկած 14 տարեկան Ռիշարին՝ որ առաջին շաբաթը անցուցած էր լալով, որովհետեւ անծանօթ հայերէն լեզուին, չէր կրնար յարաբերի՛լ իսկ միւս տղոց հետ: Տարին չլրացած սակայն, Ռիշար մայրենի լեզուն կը խօսէր ուրիշ ոեւէ ուսանողի նման: Մելգոնեան մնացած էր տարի մը միայն եւ ապա վերադարձած Փարիզ իր ֆրանսական ուսումը շարու-նակելու: Այդ ընդմիջումը վստահաբար պատճառ եղաւ որ տարի մը ուշ աւարտէ ֆրանսական ուսման շրջանը: Ի՞նչ ար-ժէք ունէր սակայն առիկա՝ երբ կորսըն-ցուցած տարիին տեղ իր ինքնութիւնը, հայութիւնն էր գտած:

Պերճը կը հաւատար թէ ամէն գնով պէտք էր յաջողցնել Ամերիկայի մէջ հայ-կական կանոնաւոր վարժարաններու ցանց մը ստեղծելու ծրագիրը:

Հետաւոր այս ափերուն վրայ շաբա-թօրեայ մէկ - երկու ժամուան հայերէնի դասապահե՛րն անգամ անգնահատելի դեր կատարած են գաղութին մէջ տարինե-րով: Այսօր միջին սերունդ մը կայ որ իր գիտցած հայերէնը, այբբենարանին ծա-նօթութիւնը կը պարտի այդ մասնակի դասերուն:

Ինծի համար անբացատրելի փորձա-ռութիւն մըն էր ականատես ըլլալ տագ-նապին որ այս երիտասարդներո՛ւնն էր: Երիտասարդներուն՝ որոնք 15 - 20 տարի առաջ Հաստատութիւն եկած էին Միջին Արեւելքի տարբեր գիւղերէն ու քաղաք-ներէն կարճ տախտակներով, դեռ հագիւ պատանի: Անտեղ տարիներու ընթաց-քին ամբարած գիտութենէն, ծանօթու-թիւններէն շատ բան մոռցած էին ար-դէն: Ինչ որ մնացած էր, կը գիմանար տակաւին՝ հայկականութեան այն կայծն էր, կրակը՝ որ Հաստատութիւնը կրցած էր ձգել անոնց հոգիներուն մէջ: Օտա-րութեան ու այլասերումի հովերը պար-զապէս քրքրած, արծարծած էին զայն աւելի: Ու առենօք, իրենց ուսանողու-թեան շրջանին հայադիտական նիւթերու հանդէպ անտարբեր եղող տղաքն ու աղ-ջիկնե՛րն անգամ իրենց գտնուած գաղութ-ներուն մէջ այսօր գործօն տարրեր էին ազգային, եկեղեցական, կուսակցական կազմակերպութիւններու մէջ:

- Սուրճը պատրաստ է, իջէք չպաղած. ի՞նչ է նորէն լռեցաք:

Սօնային ու աղջիկներուն ձայնն էր վա-րէն:

Սանդուխին գլուխը Նազօն բոլորին տրամադրութիւնները ամփոփած եղա-նակը յայտարարեց.

- Մեզմէ վախ չկայ, խնդիրը մեր երա-խաներն են, յաջորդ սերունդը:

×

Առտուան դէմ, երբ կը պատրաստը-ւէինք այլեւս մեկնելու, Աշխէնը, «կէս կատակ - կէս շիտակ» առաջարկեց Հրեշ-տակ Զուարթունով փակել երեկոյթը ... հին օրերուն պէս: Հիմա սակայն 15 - 20 տարի ետք դարձեալ միասին, անցեալի խանդավառութիւնով սկսուած գեղեցիկ-յին աղօթքին առաջին երկու տողերէն անդին լսուեցան միայն հատ ու կտոր ձայներ՝ որո՛նք եւս մարեցան առաջին տունին վերջաւորութեան չհասած: Ժա-մանակն ու կեանքի պայմանները եղա-նակին հետ յիշողութիւններէն սրբած տարած էին նաեւ բառերը հին աղօթ-քին:

- Բարեբախտութիւն է, ըսաւ Վարդ-գէս, գիտնալ թէ ովկէանոսներ անդին, նոյն «վսեմ յարկին» տակ, մեր մոռցած աղօթքը կ՚երգեն այսօր նոր տղաք ու աղ-ջիկներ, ու կը մեծնան մեր պապերուն Աստուածը իրենց սիրտերուն:

(Շար. 4 եւ վերջ)

ՉԱՑՆԵՐ ԼԻՈՆԷՆ

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ

×

Շաբաթ, Մայիս 28-ին, կէսօրէ յետոյ, անսովոր եռուզեռ մը կը տիրէ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ վերանորոգուած սրահին մէջ: Գարնանային ծաղիկներու անոյշ բոյրը լեցուցած է սրահը - տօնախմբութիւն է հայ մայրերու եւ նաեւ՝ հայրերու:

«Լիոնահայ Տիկնանց Միութեան» անխոնջ տիկինները ներկայ են, վայելչօրէն կազմակերպած են այս նախընթրիքը, իրենց իսկ կողմէ պատրաստած խմորեղէններով:

Ժամը 3-ին, եկեղեցւոյ մէջ Տէրունական աղօթքէն յետոյ, սրահը կը լեցուի հետզհետէ մեր մանկիկներով եւ պապիկներով:

Ի՜նչ երջանկութիւն... Դէմքերուն վրայ կը կարդացուի արդէն, սրտի անհուն գոհունակութիւնը մեր տարեց սերունդին, որու միակ մխիթարանքն է իրարու քով գալ եւ ապրիլ երբեմնի անդուդական պահերը:

Բոլոր սեղանները գրաւուած են. սիրալիր հիւրասիրութիւնը կը սկսի, - կենացխում, խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւններ եւայլն...: Որքա՜ն երջանիկ են Տիկնանց Միութեան անդամուհիները այս յուզիչ եւ խանդավառ տեսարանին առջեւ եւ կը հրաւիրեն Նորվան Եպիսկ.ը, որ խօսք կ'առնէ փառաբանելով հայ մայրը եւ կինը, ըսելով. - «Արժանի է հայ մայրը տօնել եւ տօնախմբել արժանավայել շուքով, վասնզի Դ. դարէն ցայսօր, մեր ազգային պատմութեան էջերը գեղազարդեցին հայ մայրեր եւ քոյրեր իրենց դիւցազնական կեանքով»:

Թէեւ հայկական ջերմ մթնոլորտը կը շարունակուի, սակայն բաժանումի ժամը հասած է. «ինչպէ՜ս սահեցան ժամերը, բնաւ չզգացինք...»:

Եւ ահա անհուն գոհունակութեամբ եւ լաւագոյն տպաւորութիւններով մեկնեցան մեր տարեցները, տանելով իրենց հետ մէկ - մէկ թաղար գարնանային ծաղիկներու, նուէր՝ Տիկնանց Միութեան կողմէ:

×

Յունիս 16-ի այնքան հաճելի պտոյտին մասին, արդէն կարճ թղթակցութիւն մը լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի Յունիս 30-ի թիւին մէջ:

×

Չորեքշաբթի Յունիս 22, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Հայկաղեան վարժարանի տարեվերջի պտոյտն է, անգամ մը եւս կազմակերպուած Տիկնանց Միութեան կողմէ, քաջալերելու եւ խրախուսելու հայկական վարժարան յաճախող հայ մանուկները:

Վարժուհիները եւ Տիկնանցի անդամուհիները ներկայ են ... աշակերտները կը համրեն, կը դասաւորեն, կը տեղաւորեն եւ ծնողքներու ողջերթի մաղթանքներով օթօքարները ճամբայ կ'ելլեն:

Շատ հաճելի ճամբորդութենէ յետոյ, որու ընթացքին տեղի կ'ունենան հայկական խմբերգներ եւ երեխաները կ'ունկնդրեն հայկական երիգակներ: Վերջապէս կը հասնինք Ավրիլու - Լանտ, մանուկներու համար անուանի զբօսատեղին, - ամբողջ գիւղ մը խաղերու: Հուռաներով, ուրախութեան ճիչերով դուրս կը թափին տղաքը օթօքարներէն. խաղե՛ր, խաղե՛ր, խաղե՛ր կը սպասեն իրենց...:

Անհման եւ անմոռանալի օր մը անցընելէ յետոյ, կը հաւաքուինք նախընթրիքի օշարակներով եւ կարկանդակներով, - նուիրուած Տիկնանց Միութեան կողմէ:

Որքա՜ն ուրախ են երախաները, ամրան առաջին կիզիչ արեւին տակ կարմրած, անհուն երջանկութիւն մը կը ժայթքէ իրենց հոգիներէն:

Սակայն վերադարձի ժամը կը հնչէ վերջապէս. կարգի կը մտնենք եւ կ'ուղղուինք դէպի օթօքարները, յաճախ ակնարկ մը նետելով դէպի ետ, դէպի այն գրաւիչ խաղերը, որոնք իրենց մանկական երեւակայութիւնը դժուար կրնար երազել...:

Կը հասնինք դպրոց, ծնողքները արդէն կը սպասեն: Ինչեր կան պատմելիք...

Ամէն ոք ուրախ է եւ՝ երջանիկ, տանելով իրեն հետ անմոռանալի պտոյտի մը քաղցր յիշատակը:

ԱՐԵԳ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՅԱՋՈՂ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Հայ կեանքէն ներս ամէնէն կարեւոր եւ միաժամանակ ամէնէն դժուարին հարցը հայ մանուկին հայերէն սորվեցնելն է, այսպիսով կապելով զանոնք մեր արմատներուն եւ աւանդութիւններուն: Ամէն անոնք, որ լծուած են այս սրբազան առաքելութեան յաջողութեան ի խնդիր, արժանի են մեր ամբողջական գնահատանքին եւ երախտագիտութեան: Կրթական ճակատի վրայ, Մարսէյլի հայութիւնը գովելի յաջողութիւններ արձանագրեց այս տարի: Իրենց կրթական տարեվերջի հանդիսութիւնները հաստատեցին այս պարագան: Վերջին հանդիսութիւնը կարելի է նկատել Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ Մայր եկեղեցւոյ հովանաւորած հայերէնի դպրոցը, որ անցեալ շաբաթ իրիկուն հայկականութեան ջերմութեամբ լեցուց Մայր եկեղեցւոյ Արծրունի Զրբաշեան սրահը, ի ներկայութեան հոծ բազմութեան մը, բաղկացած ծնողքներէ եւ բարեկամներէ: Գրեթէ երեք ժամ տեւողութեամբ լսեցինք մէկը միւսէն աղուորիկ արտասանութիւններ, երգեր, եւ վայելեցինք նաեւ հայկական տոհմիկ պարեր: Տեսնել այս բոլորը եւ չխանդավառուիլ՝ անկարելի էր, ինչ որ շեշտեց իր փակման խօսքերուն մէջ Տիկնանց Օժանդակ Մարմինի նախագահուհի Տիկին Է. Զրբաշեան, շնորհակալութիւն յայտնելով ուսուցչական կազմին:

Դպրոցական հանդիսութենէն ետքը, ծնողքներն ու բարեկամները առաջնորդուեցան տաճարի ետեւի մասը գտնուող կանանչազարդ պարտէզը, որ լոյսերու մէջ կը լողար: Բացօթեայ ճաշասեղանն էր, բեռնաւորուած առատօրէն: Հայկական նուագախումբի մը կենսուրախ շեշտերուն տակ, սեղանակիցները երանութեան պահեր ապրեցան: Այսպիսի բացօթեայ հաւաքոյթ մը, վստահաբար առաջինն էր Մայր եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ:

Հայերէն Լեզուի Ուսուցման Կեդրոնի անունով բացման խօսքը կատարեց Պ. Պերճ Կարապետեան, որուն յաջորդեց դպրոցին եւ օդափոխութեան կայանի գլխաւոր պատասխանատու երիտասարդ Պ. Առաքել Հարունեան, որ գեղեցիկ հայերէնով մը մանրամասնութիւններ տուաւ տարուած աշխատանքներու մասին եւ, իր շնորհակալութիւնը յայտնեց ծնողքներուն, որոնք միշտ նեցուկ եղած են պատասխանատուներու աշխատանքներուն, եւ հրապարակային շնորհակալութիւնը յայտնեց զոհաբերութեան մարմնացում տիկին Էլիզ Զրբաշեանի, երկարամեայ մանկավարժուհի տիկին Գ. Գիւլպասեանի, եւ ուսուցչական կազմի միւս անդամուհիներուն. - տիկիններ՝ Տ. Ջիբեկեան, Ա. Ստեփանեան, Պարոնեան, Վ. Մխաչէրեան եւ հայկական պարերու մասնագէտ Պիլիկեան: Երախտագիտական իր զգացումները յայտնեց նաեւ, տիկիններ՝ Ս. Կուրտիկեանի, Ն. Մելքոնեանի, Ս. Պաժանի, Ս. Ստեփանեանի, Ա. Սիսակեանի, Վ. Թիլքեանի, եւ Սիլոյեանի, որոնք սիրայօժար կերպով, Չորեքշաբթի կէսօրուան ճաշերը կը պատրաստեն եւ կը սպասարկեն: Նմանապէս Պ. Պ. Գուրգէն Ստեփանեանի եւ Անդրանիկ Նաչեանի, որոնք աշակերտներու երթն ու դարձը կ'ապահովեն, մասնաւոր փոխադրակառքով:

Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ ներկաներու կողմէ եղան նուիրատուութիւններ, որոնց գումարը կը հասնի գրեթէ 25.000 Ֆրանքի: Արդարեւ, Հայերէն Լեզուի Ուսուցման Կեդրոնը, ըլլալով շատ լուրջ հիմերու վրայ դրուած կրթական մարմին մը, ունի նաեւ նիւթական որոշ ծախքեր, որոնց հայթայթումը կապուած է բարերար ձեռքերու եւ սրտերու բարեացակամութեան: Բարեբախտաբար, այդ ձեռքերն ու սրտերը անպակաս են:

Կէս գիշերը անց էր, երբ ուսուցչական կազմի անդամուհիներուն յանձնուեցան յուշանուէրներ, ի երախտագիտութիւն: Որմէ ետքը, կրկին տիկին Էլիզ Զրբաշեանին վիճակուեցաւ փակման խօսքը արտասանել, լաւատես տրամադրութեամբ համակուած:

Հայերէն լեզուի ուսուցման բոլո՛ր կազմակերպութիւններուն անխտիր, բոլո՛ր ուսուցիչ - ուսուցչուհիներուն կը մաղթենք նորանոր յաջողութիւններ, ըսելով անոնց. -

- Մեսրոպ Մաշտոցի օրհնութիւնը՝ ձեզի՛ ընկեր.

ԼՐԱՏՈՒ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ իր բնակարանին մէջ, Յունիս 14-ին, յանկարծամահ եղած է Պարգեւ Ա. քհնյ. Յովհաննէսեան, 61 տարեկանին: Ուսումը առած է Երուսաղէմի Դպրեվանքը, ապա նետուած ուսուցչական ասպարէզ, ծառայելով նաեւ իբրեւ դպրապետ՝ Քարանթինայի երբեմնի հիւղաւանի եկեղեցին: Յետագային քահանայ ձեռնադրուելով պաշտօնավարած է Պուրճ Համուտի Ս. Քառասնից Մանկանց, Տրիպոլիսի Ս. Հոգեգալստեան եւ Ճիւնիի Ս. Յարութիւն եկեղեցիներուն մէջ: Վերջին Օծումը եւ Թաղման Կարգը կատարուած է Յունիս 17-ին՝ Ս. Քառասնից Մանկանց եկեղեցին, ուր դամբանականով մը Թեմին Առաջնորդը վեր առած է հոգելոյս քահանային ծառայութեան ոգին:

×

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ (Լոս Անճըլըս) Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Յունիս 9-ին, տեղի ունեցած է քոքթէյլ - հաւաքոյթ մը ի պատիւ Լէրի Զարեանի, կազմակերպութեամբ Միութեան Տիկնանց բաժանմունքին: Բացումը կատարած է Միութեան նախագահը՝ Վրէժ Գրիգորեան: Լէրի Զարեանի կենսագրականը տուած է Վ. Կրէկըրի: Խօսք առնելով Լէրի Զարեան նշած է, թէ Ամերիկայի մէջ Հայութիւնը մէկ կողմէ պէտք է ազգապահպանման իր աշխատանքները շարունակէ եւ ամուր հիմերու վրայ դնէ, իսկ միւս կողմէ պէտք է մասնակից դառնայ քաղաքական աշխատանքներուն: Ի դէպ, Լէրի Զարեան Կլէնտէյլի Թաղապետական խորհուրդի անդամ ընտրուած էր վերջերս: Առաջին անգամն էր, որ Հայ մը կ'ընտրուէր յիշեալ խորհուրդին մէջ:

×

ԱԹԷՆՔԻ Ակադեմիայի պատուակալ անդամ ընտրուած է Հայաստանի Ակադեմիայի եւ Բիւրականի աստղադիտարանի նախագահ Վիկտոր Համբարձումեան: Յունիս 9-ի նիստին առաջարկը բերած է անուանի աստղագէտ փրոֆէսէօր Քասնթաքիս, որ մօտէն հետեւած է հայ գիտնականի կեանքին ու գործին եւ աստղագիտական մարզին մէջ անոր արձանագրած նուաճումներուն: Վերջին տարիներուն ակադ. Վիկտոր Համբարձումեան քանի մը անգամ այցելած է Յունաստան եւ մաս կազմած աստղագիտական համագումարներու: Վերջին անգամ Խորհ. Միութիւնը ներկայացուցած էր Փաթրասի մէջ գումարուած աստղագէտներու համաշխարհային ժողովին, իսկ նախապէս ալ մաս կազմած էր Նաքսոս կղզիին մէջ գումարուած Արիստարխոսի գիտական ժողովին:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Օր մը, սակայն, Համբիկի ընկերները, անոր անտարբերութենէն գրգռուած, իր երեսին պոռացին թէ Սոֆիին հետ սիրահարութիւն կ'ընէր գաղտնապէս եւ իրենց չէր իմացներ, վախնալով որ իրենք արգելք կ'ըլլան անոր, Համբիկ, ամչկոտ տղայ, այս բացարձակ ու բարկացոտ ամբաստանութեան առջեւ կակազեց, կարմրեցաւ, չփոթեցաւ՝ իբր թէ մեծ ոճիր մը գործած պահուն բռնուած ըլլար:

- Աստուած վկայ, ըսաւ վերջապէս ինքզինքը ժողվելով, ատանկ բան չկայ, տղաք, անիկա իմ քրոջս տեղն է, պզտիկուց մէկտեղ մեծցած ենք ... Աստուա՛ծ վկայ, չկա՛յ ատանկ բան...

- Որե՞ կը հասկցունես...

- Նա՛, կաս կարմիր եղար...

- Լեզուդ բռնուեցաւ...

- Մանթար կլլող չկայ ... պատասխանեցին տղաքը իրարու ետեւէ աւելի անգութ եւ գրեթէ սպառնալից դառնալով:

Համբիկ, իր ընկերներուն իրեն չհաւատալու այս կատաղի յամառութեան առջեւ ըմբոստացաւ:

- Էյ չկա՛յ ըսինք ատանկ բան, հէմ ձեզի բան մը ըսե՞մ, պոռաց իր ամբաստանիչներուն դառնալով, ուրիշ տեղ ալ ատ այլանդակ խօսքերը մի՛ ընէք՝ Սոֆիին ականջը կ'իյնայ, ամօ՛թ է ամօթ...

Ընկերները քահ քահ խնդուքով մը ողջունեցին խեղճ տղուն այս փափկանկատ զգուշաւորութեան պատուէրը:

Ու ցրուեցան՝ գլխու սպառնալից որոտումներով:

Կամաց կամաց տեսակ մը տրամադրութիւն ծնաւ Համբիկին մէջ, այդ րոպէէն սկսած: Մէկ քանի օր այդ կարծեցեալ սիրոյն վրայ խորապէս մտածեց: Ուրեմն ա՞յդքան բաղձալի էակ մըն էր իր մանկութեան ընկերուհին, որ նախանձու թեան կատաղի տագնապ մը կը բռնկեցնէր իր բարեկամներուն սրտին մէջ:

Քանի որ ատանկ ուղղակի եւ յամառ ամբաստանութիւն մը կը ճօճար իր գլխուն վրայ, շատ բնական, եւ նոյնիսկ անհրաժեշտ ըլլալու էր ուրեմն իր՝ Սոֆիին սիրահարիլը: Պահ մը, զարմացաւ նոյնիսկ իր անտարբերութեանը վրայ, երբոր անդին իր տարեկից ընկերները՝ այդ աղջկան նայուածքին, հրապոյրներուն համար հոգի կուտային: Այս այլազան մտածումներուն ազդեցութեանը տակ, Համբիկ, մէկէնիմէկ, սքանչելի, անօրինակ հեշտագին բան մը գտաւ Սոֆիին սիրահարելուն մէջ: Առաջին առթիւ որ տանը մէջ անոր հանդիպեցաւ, թափանցող նայուածքով մը զննեց անոր բովանդակ հրապուրող իգականութիւնը: Եւ զմայլեցաւ: Հակառակ որ այդ աչուըները իր առջեւ կը շարժէին, հիմակ, մօտէն, աւելի ուշադրութեամբ դիտելով, խենթեցնող, երկնային գտաւ անոնք: Յետոյ, դէմքին մանրամասնութիւններուն անցաւ. օ՜հ, անթերի արձանագործութիւն այդ դիմագծութիւնը հելլէն կերտուածքով մը, որքան վսեմ նոյնքան խրոխտ, նայուածքին աղաղակալից ու ցաւագին անուշութեանը մէջ չես գիտեր ի՜նչ յուզող, մոլող, խելայեղիչ բանով մը: Ու ամբողջութիւնը, ո՜րքան յարմարութիւն փափկակազմ, գեղաձոյլ իրանին մասերուն մէջ, ձեռքերու ոտքերու նրբութիւն, կուրծքի հարուստ, ներդաշնակ յորդութիւն, որ կարծես մարմնին քիչ մը արդահատելի նիհարութիւնը կը հակակշռէր: Ասոնք տեսաւ Համբիկ, մէկիկ մէկիկ վերլուծեց, մանրամասնեց, գնահատեց, եւ զարմացաւ եթէ ոչ իր ապուշութեանը, գէթ անտարբերութեանը վրայ, որով քովն քնացեր էր այդ հրապոյրներուն քով, որոնք գիւղին նորահաս երիտասարդները կը խենթացնէին, եւ իրեն հանդէպ նախանձի տագնապներու կը մղէին զանոնք:

Առաջին րոպէներուն տղուն մէջ ծնող փոթորիկը դեռ պայմանագրական, այլապըրուած բան մը ունէր. բուն սէրը չէր, որ ինքնիրեն կը ծլի, կ'ուռճանայ եւ վերջապէս իր հուժկու արմատներուն մէջ էութիւնը կը կաշկանդէ: Որքան միամիտ, բարի եւ անխորհուրդ տղայ, նոյնքան խակ ու անպատրաստ կեանքի հզօր ճիգերուն, որոնք էութիւններու տոկունութիւնը կը դարբնեն, Համբիկ, իսկոյն, սակայն, զգացած ցնցումին ուժգնութեանը տակ գրեթէ շնչասպառ եղաւ, աչուըները խոշոր խոշոր բացած:

(Շար. 99)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ստեփան Քէշիշեանի մահուան առթիւ, Սառա Նազարեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իր սուգին եւ ողբացեալին մահ - ուան քառասունքին առթիւ 200-ական Ֆ. կը նուիրէ Ռատիօ - Ազգ-ին, «Աշխար - հ»ին, Սամուէլ - Մուրատեան վարժարա-նին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

ԼԻՈՆԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Եկեղեցւոյ շէնքի նորոգութեան ի նը - պաստ կազմակերպուած վիճակահանու - թեան արդիւնքը հետեւեալն է. -

Թիւ 1751 ճամբորդութիւն Թունուզ:

Թիւ 0069 ճամբորդութիւն Անթիլեան կղզիներ:

Թիւ 4933 ճամբորդութիւն Հայաստան:

Շահողներէն կը խնդրուի մինչեւ Յու-լիսի վերջը ներկայանալ Լիոնի եկեղեց - ւոյ դիւանատունը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան, Որ - բերու Օգնութեան մարմինը, շնորհակա - լութեամբ ստացած է հետեւեալ նուի - րատուութիւնները Երանուհի Օհանեանի մահուան առթիւ. - Պ. Նուրհան Ֆրէնկ - եան 1000, Օրիորդներ Լօրա եւ Լիտիա Իչդալացեան 500, Ոմն՝ 300, Օրդ. Աստ-ղիկ Առաքելեան 200, Տէր եւ Տիկին Վահ-րամ Հաճեան, Տիկին Զապէլ Ճերմակեան, Տիկին Արշալոյս Պապեան 100-ական Ֆ., Միութեան անդամուհիները՝ տիկիններ՝ Սապակ, Ալեքսանեան, Ակլականեան, Սայեան, Պարթեւեան, Զաքըճեան, Կիւլ-պէնկեան, Խիւպէսէրեան, Պիւռթէ 100ա-կան ֆրանք:

×

Օրդ. Երանուհի Օհանեանի մահուան առիթով, Սամուէլ - Մուրատեան վար - ժարանի Տիկնանց Միութեան իր նախկին գործակիցները՝ Տիկին Ֆէյտի, Տիկին Տէր - Պօղոսեան, Տիկին Օրթաքէօյլի, Տիկին Երամեան, Տիկին Պաթմանեան, Տիկին Սայրին, Տիկին Զաքարեան փո - խան ծաղկեպսակի 100-ական Ֆ. կը նը-ւիրեն վարժարանին:

×

Երանուհի Օհանեանի մահուան առի - թով, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեց - ւոյ պայծառութեան համար փոխան ծաղ-կեպսակի շնորհակալութեամբ ստացուած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները.- Տի-կին Մարգրիտ Ուզունեանէ 300, Տէր եւ Տիկին Արշամ Հելվաճեանէ 100, Տիկին Փիէռ Սապպակէ 200, Տէր եւ Տիկին Կապ-րիէլ Հարենցէ 100, Տիկին Նոյեմի Էլմայ-եանէ 200 Ֆ.:

ՆՈՒԷՐ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը ստա-ցած է Տիկին Մատլէն Մելքոնեանէ (Սէլ Սէն Քլու) 300 Ֆ.:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Կիրակի, Յուլիս 10, Վարդավառ, տօն է պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Այս առթիւ, Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, կը մա - տուցուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ:

×

Երկուշաբթի, Յուլիս 11, յիշատակ է Մեռելոց:

Նոյն եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պա-տարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն հանօրէն ննջեցելոց:

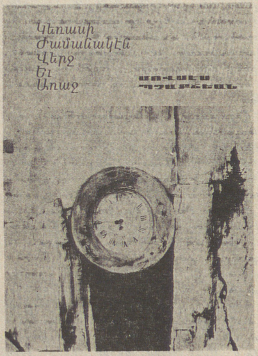
×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Վարդավառի առթիւ, Կիրակի առաւօտ ժամը 10-ին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ եւ կը քա - րոզէ՝ Զատիկ Արեղ. Աւետիքեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կա - տարէ եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբ-բը, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէր-պէրեանի:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Գին 50 Ֆ.:

Դիմել՝ Հրանտ - Սամուէլեան եւ Հ. Բալուեան գրատուները:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԵԼՃՈՆԹԷՆԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԻՐ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 17
ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

Հաճելի օր մը, ինչպէս ամէն տարի:
ՃԱՇ - ՊԻՒՖԷ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
CENTRE CULTUREL ST. GREGOIRE DE NAREG
38, Route de Collonges - St. Cyr au Mont-d'Or
Tél. : 847. 28. 65

Լիոնի Նարեկեան վարժարանի տնօ-րէնութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր գի-շերօթիկ վարժարանը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 8-ին, ծնողքները պար-տին Օգոստոս ամսոյն 1-էն սկսեալ, արձանագրել տալ իրենց զաւակները:

Յաւելեալ լուսաբանութիւններու համար դիմել տնօրէնութեան:

Հեռաձայն. - 847 - 28 - 65

Pour la 1ère fois à Lyon
RECITAL ARMENIEN EXCEPTIONNEL
en plein air avec

YORGANTZ

Jeudi 14 Juillet

au Parc du
Centre Culturel St-Grégoire-de-Nareg
38, route de Collonges - St-Cyr au Mont-d'Or

Messe à 11 heures
en la Chapelle du Centre Culturel

ATAMIAN & Fils

TAPISSIER - DÉCORATEUR

Salons Cuir - Meubles Anglais
Louis-Philippe - Voilages - doubles Rideaux

NOMBREUX MODELES EXPOSES

20, RUE CHALIGNY, 75012 PARIS Mᵉ Reuilly-Diderot — **Tél. 344-23-87**

— 20% de remise aux lecteurs de Haratch —

COLIS — CADEAUX
pour l'U.R.S.S.

Մեծաշնորհն ունինք Նուէր - Ծրարներու առաքման
դէպի Խորհ. Միութիւն

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ -- ՄԱՔՍ -- ԼԻՍԱՆՍ -- ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

կը վճարուին առաքման ատեն: Ստացողը ոչինչ կը վճարէ երբ կը ստանայ

ՃՈԽ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՊՐԱՆՔԻ

Այրերու, կիներու թէ երախաներու համար:

Ծրարներու արտօնուած ծանրութիւն.- 6-էն 10 քիլօ

SICOMEX
20, Rue Royale - 75008 Paris
Tél.: 260. 34. 33

FERMETURE ANNUELLE DU 28 JUILLET AU 1er SEPTEMBRE

Ouvert de 9h. à 12h. et de 14h. à 18h. *Catalogue sur demande*

OPTIMA Tours

Prochains Départs
en Arménie

— Du 23 Juillet au 6 Aout

— Du 6 au 20 Aout

SPECIAL PELERINAGE DU SOURP MURON

— Du 20 au 30 Septembre
— Du 20 Septembre au 4 Octobre
— Du 22 Septembre au 6 Octobre

demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

LA CAPPADOCE
RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI

*

tous les soirs
au piano le chanteur arménien
ARSEN

chanteur tzigane **MINAS**
groupe de danse **FOLKLORIQUE**
danse orientale avec AIDA
HARRIS LASCARIS **Bouzouki MICAELIS**

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

RESERVATION
tél. 375.05.30

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
12

MARDI
12 JUILLET
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.478 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.478

ԱԲՐԱՀԱՄ ԹՈՄԱՍԵԱՆԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Ուրբաթ օրուան փարիզեան օրաթերթերու մէջ, Լիպերասիոն եւ Մոնտ ամէնէն լայն տեղը կու տային նախորդ օրուան դատավարութեան, որու աւարտին Աբրահամ Թոմասեան երեսուն ամիս բանտարկութեան կը դատապարտուէր:

Լիպերասիոնի մէջ, Վերոնիք Պրոքարն է որ նիստին թղթակցութիւնը կատարած է: Լրագրուհին կը նկարագրէ 28 տարեկան պէյրութցի Հայը, որ «հոս է առանց հոս ըլլալու», ըսել կ'ուզէ թէ ենթական բոլորովին անտարբեր է ֆրանսական արդարադատութեան նիստերուն: Համակերպած է քաղաքավարութեամբ: Հանդարտօրէն կը պատասխանէ երդուեալ թարգմանի մը միջոցաւ: Ճշգրիտ բայց հակիրճ բացատրութիւններ կու տայ: Կը պատմէ «իր ճամբան»: Յունուար 15, Օրլի, ժամը 22, ժամանում Փարիզ՝ Պէյրութէն: Հանդիպում մանկութեան ընկերոջ մը հետ՝ Յակոբ Ազիզեան, որու մօտ կը բնակի: Յունուար 21, չփում մարդու մը հետ, «զոր չի ճանչնար եւ որ իրեն երկու ձեռնառումբ կու տայ խորհըրդային պատրաստութեամբ, փողոց մը, որու անունն ալ չի յիշեր», Յունուար 23, ժամը 12·30, մուտք Ավրնիւ տը լ'Օփերայի Թրքիշ Էրլայնզի գրասենեակը, Թոմասեան ձախ գրպանէն կը հանէ պաշտպանողական ձեռնառումբ մը - ամէնէն վտանգաւորները, - կը ցուցնէ, ապա՝ կը նետէ ընդունելութեան գրասենեակին ետին, ուրկէ երեք պաշտօնեաներ, խուճապահար, հեռացած են: Երկրորդ ձեռնառումբը գետինը կը գլորի, մինչ առաջինը կը պայթի: Հաշուեկշի՞ռ՝ նիւթական վնասներ, ոչ մեռեալ, ոչ վիրաւոր:

Աբրահամ Թոմասեան կը բացատրէ. - «Չուզեցի մեռցնել: Կրնայի ընել, առաջին ձեռնառումբը մայթէն նետելով, յետոյ, երկրորդը՝ պայթեցնելով դուռին մօտ եւ անկարելի դարձնելով որեւէ ելք: Մահը անխուսափելի էր: Ըրի: Կ'ուզէի մանաւանդ ինքզինքս մեռցնել, ձեռնառումբը ոտքիս նետելով, բայց մէկը թեւս հրեց եւ ձեռնառումբը գետինը գլորեցաւ»: Լիպերասիոն կ'աւելցնէ. - «Ասիկա՝ իր մեծ ցաւերէն մէկն է», կը շեշտէ մէթր Էմիլ Ալանեան, միւսը այն ըլլալով որ Թուրքիա չէ դրկուած»:

Դատախազը «զարմանալի կերպով հասկցող» կը նկատէ թերթին աշխատակիցը, կը հաստատէ. - «Ճիշդ է, չէ ուզած փախչիլ եւ ցոյց տուած է ձեռնառումբը», արդարացնելու ձեւ մը: Արդէն Աբրահամ Թոմասեան չէ հետապնդուած մարդասպանութեան համար:

Պաշտպան փաստաբաններուն համար ինչ վճիռ ալ տրուի, անարդար վճիռ մըն է, արդարեւ «ի՞նչպէս դատել 50 տարուան պատմութիւն: Վճիռով մը դարմանել այն իրողութիւնը որ հարիւր հազարաւոր Հայեր ջարդուած են»: Կը նկատեն թէ «ռումբերու լռութենէն ետք՝ դատարանին լռութիւնն է»: Լռութիւնը Թուրքիոյ որ միշտ կը մերժէ վիճաբանութիւնը բանալ եւ կը գոհանայ վնասուց հատուցում ուզելով: Լռութիւն միջազգային մեծ կազմակերպութեանց, որոնք կը մերժեն ճանչնալ յստակօրէն, բարձրաձայն պոռալով, դարուս առաջին ցեղասպանութիւնը:

Մոնտ կը խորագրէ՝ Հայ ահաբեկիչի մը «խղճահարութիւնները», չակերտի մէջ դնելով՝ խղճահարութիւն բառը, ինչ որ որոշ հեգնանք մը կը ցուցաբերէ:

Ժ. Մ. Թէօլէր, որ այլ առիթներով ալ գրած է Հայերու մասին, ապահոված է թղթակցութիւնը: Հակիրճ կերպով յիշելէ ետք դէպքերը, կ'անդրադառնայ արարքին բուն նպատակին, տալով Թոմասեանի պատասխանը. - Կը «խորհի որ նման արարքներ կը յիշեցնեն համայն աշխարհին թէ ի՛նչ էր Թուրքերու գործած ցեղասպանութիւնը Հայերու դէմ, 1915-ին»: Մէթր Սառոայի համար, որ կը ներկայացնէ Թրքիշ Էրլայնզը յստակ է «պատժագիրքը չի զանազաներ լաւ եւ գէշ ահաբեկչութիւնը»:

Լը Մոնտ, ապա կը ծանրանայ պաշտպանութեան, յիշելով ուրացումը Թուրքիոյ եւ աշխարհի եւ կը վերջացնէ թղթակցութիւնը մէթր Էմիլ Ալանեանի պաշտպանողականէն սա հատուածով. - «Ժամանակաշրջանի մը մէջ ուր ամէնէն լայն արձագանգը տալու ջանք կը թափուի Քլաուս Պառպիի գալիք դատավարութեան, որպէսզի սերունդները չմոռնան, ի՛նչ կրնան խորհիլ, իրենք, այս երիտասարդ Հայերը, այն մոռացումին մասին, որու մէջ ձգուած է իրենց ժողովուրդը: Աբրահամ Թոմասեանի արարքը՝ արարքն է մարդու մը, որ գործ ունի անարդարութեան հետ, կամովին յանձնառու ինքնասպան նախաձեռնութեան մը մէջ, բայց, որ այս ձեւով ինքզինքը ազատագրած է այն հսկայ եւ անհանդուրժելի ողբերգութենէն զոր ապրած են իրեններէն այնքան շատեր»:

×

ՍԸՆՏԷՅ ԹԵԼԵԿՐԱՖԻ

«ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ»

ԱՍԱԼԱ-Ի ԵՒ ԹՐՔ. ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Մաթէն, Երկուշաբթի առտու Յուլիս 11-ին «Յայտնութիւնները Իրաքի մէջ Թրք. գործողութեան մասին» խորագրին ներքեւ կը գրէ, վերյիշելէ ետք Մայիսի վերջ Թրք. գործողութիւնը Իրաքեան հողամասին վրայ, արձագանգ հանդիսանալով «Սընտէյ Թելեկրաֆ»-ի տուած լուրերուն, Յուլիս 10-ին: Ըստ բրիտանական թերթին, որուն աղբիւրները մերձ - արեւելեան են եղեր, գործողութեան նպատակին բուն թիրախն էր «հայկ. դաւ մը»: ԱՍԱԼԱ-ի զինուորեալները մարզուած պաղեստինեան կայաններու մէջ եւ որոնք տարիներէ ի վեր կը ջանան գործունէութեան համադրութիւն մը ստեղծել Քիւրտերուն հետ (Քիւրտիստանի աշխատաւորներու կուսակցութիւն), 1980-էն ի վեր պատրաստած կ'ըլլան Սայտայի շրջանը (Հարաւ - Լիբանան) հայեւքրտական մաքիի մը հաստատումը արեւելեան Թուրքիա: Այս զինուորեալներէն մեծ թիւ մը Պաղտատ կրնան գացած ըլլալ, ապա՝ անհետացած բնութեան մէջ: Թուրք եւ իրաքեան գաղտնի սպասարկութիւնները այն համոզումին եկած կ'ըլլան թէ անոնք որոշած էին գործի անցնիլ եւ Թուրք բանակին ձեռնարկած գործողութիւնը կատարուած կ'ըլլայ զանոնք բնաջնջելու նպատակով: Միշտ ըստ Սընտէյ Թելեկրաֆի, կը գրէ Մաթէն, այս գործողութիւնը յանգած կ'ըլլայ 22 Հայերու եւ 50 Քիւրտերու մահուան:

Պարզ է, որ բացարձակ վերապահութեամբ կ'արձանագրենք ֆրանսական եւ բրիտանական օրաթերթին այս տեղեկութեանց, մանաւանդ որ մատնանշուած «մերձ - արեւելեան աղբիւրները» շատ հաւանաբար թրքական են...:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԻ ԱՂՃԱ, Պապին դէմ մահափորձին հեղինակը, նոր «յայտնութիւններ» ըրած է առջի օր իտալական իշխանութիւններուն: Բացէ ի բաց յայտարարած է թէ մահափորձը կազմակերպողը ՔԱ. Կէ. Պէ.ն էր, ինչ որ բոլորովին նորութիւն մըն ալ չէ, քանի Աղճա նախապէս պուլկարական «ցանց»ի մը մասին խօսած էր: Այս անգամ, Աղճա յաւելեալ մանրամասնութիւններ կու տայ, ըսելով թէ ինք ալ մարզուած է ոչ միայն Պուլկարիա, այլեւ՝ Սուրիա եւ թէ մարզիչները ՔԱ. - Կէ. - Պէ-ի անդամներ են: Աղճա դատապարտած է Վատիկանի պաշտօնատարին աղջկան առեւանգումը, շեշտելով. - «Ես գործ չունիմ այդ հարցին հետ, կոչ կ'ընեմ առեւանգողներուն որ ազատ արձակեն այդ խեղճ աղջիկը: Իտալիոյ հետ եմ, նաեւ իտալացի ժողովուրդին եւ Վատիկանի, կը հիանամ Պապին վրայ: Անգամ մը եւս կը կրկնեմ՝ կը դատապարտեմ այդ ոճրային արարքը»: Անշուշտ նման յայտարարութիւն մը այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ Աղճայի բարեկամները չեն որ կ'ուզեն զինքը ազատ արձակել տալ, թերեւս քիչ մը «շատախօս» կը նկատուի այլեւս եւ ինք ալ հաւանաբար ինքզինքը աւելի «ապահով» կը զգայ իտալական բանտին խցիկին մէջ:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ հակազդեց, անշուշտ, Ֆրանսայի ձեռք առած միջոցներուն, իրանցի օդահէններուն նկատմամբ: Արդէն դեսպանական գետնի վրայ յարաբերութիւն չկայ, քանի որ նշանակուած դեսպանը չէ կրցած Թեհրան երթալ եւ Փարիզ նստած՝ կը սպասէ: Ուրեմն պարսիկ իշխանութիւնները փակեցին Սպահանի ֆրանսական հիւպատոսարանը եւ ֆրանսական մշակութային Հիմնարկը: Խոմէյնիի իշխանութեան համար «պատիժի ժամանակը եկած է ընկերվարասիոնական ֆրանսական կառավարութեան դէմ»: Ածականները կը մրցին արդէն տեղւոյն մամուլին մէջ ալ: Նախագահ Միթերան Տոն Քիշոթ մըն է, Փարիզն ալ՝ «հակայեղափոխութեան ճակատին եւ ներքին ահաբեկչութեան մայրաքաղաքը»:

ՄՈՆՏ-Ի քաղաքական սպասարկութեան խմբագրապետը՝ Ռեմոն Պառիյոն, մեռաւ, 61 տարեկանին: Խստապահանջ եւ ձեռնհաս լրագրողի մը համբաւը կը թողու:

ԹՐԱՓԻ մէջ, համայնավար քաղաքապետը՝ Պերնար Իւկօ, ծայրը ծայրին (56 ձայնի առաւելութեամբ) վերագտաւ իր աթոռը: Ծանօթ է որ Թրափի ընտրութիւնները ջնջուած էին խարդախութեան պատճառով եւ նոր ընտրութիւնները կատարուեցան, Յուլիս 3-ին եւ 10-ին: Առաջին Կիրակին, ընդդիմութիւնը փոքր առաւելութիւն մը ունէր, զոր կորսնցուց Բ. շրջանին, նախորդ Կիրակիի ձեռնպահները վերջ դնելով անորոշութեան: Յիշենք որ Թրափ համայնավար «բերդ» մը կը նկատուի արդէն եւ 54 տարի է, որ քաղաքապետութիւնը համայնավար կը մնայ:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ արուարձանի մը՝ Քուրնէօվի մէջ է, որ ողբերգական դէպք մը պատահած է առջի գիշեր: 4000 յարկաբաժին ունեցող 15 յարկանոց ԱՇ - ԷԼ - ԷՄ-ի մը բակին մէջ, Շաբաթ գիշեր երախաներ կը խաղան, բաւական աղմուկ ալ հանելով, Ռամաղանի վերջաւորութիւնը կը տօնեն: Պատուհանէ մը, նախ, փլասթիք ջուրի շիշ մը կը նետուի եւ անմիջապէս ետք՝ գնդակ կը պարպուի: Այդ առաջին ու միակ գնդակը տեղն ու տեղը կը մեռցնէ տասը տարու մանչուկ մը՝ Թուֆիկ: Ընդվզումը մեծ է անշուշտ, մանաւանդ որ գնդակը քաշողը չէ գտնուած եւ Մաղրեպցիները կատղած են: Մթնոլորտը, երկար ատենէ, անհանդուրժելի դարձած է եւ ցեղապաշտ արարքները կը բազմանան:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ ՉԵՆ ԼՈՒԾՈՒԻՐ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՊԱՀԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒԻՆ

Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Յունիս 30-ի թիւին մէջ հրատարակուած Թեհրանի Հայոց Թեմական Խորհուրդի հաղորդագրութենէն կ'իմանանք, թէ ի պատասխան Խորհուրդի՝ Իրանի Հանրապետութեան Նախագահին ուղղուած նամակին, ուր կը պահանջուէր հայկական վարժարաններու կրօնքի քննութիւնները անցընել հայերէն լեզուով, համաձայն հայ եկեղեցւոյ օրէնքին եւ ըստ նախկին սովորութեան, նախագահութեան գրասենեակը գրութեամբ մը ըսած է. «Համաձայն Սահմանադրութեան 15-րդ յօդուածին դասագիրքերը պէտք է ըլլան պարսկերէն լեզուով ու գիրով, բնականաբար քննութիւնն ալ պէտք է կատարուի նոյն լեզուով ու գիրով»:

Ծանօթ է, որ Յունիս 9-ին տեղի ունեցած նախակրթարաններու հինգերորդ դասարանի կրօնքի քննութեան, Կրթական նախարարութեան պատկան բաժինը՝ Ազգ. Առաջնորդարանի կողմէ հայերէնով պատրաստուած հարցումներու փոխարէն, աշակերտներուն տրամադրած էր պարսկերէնով հարցումներ, հետեւաբար հայ աշակերտները անել կացութեան մատնուած եւ հակառակ հսկիչներու ըսպառնալիքներուն, մեծամասնութեամբ քննութեան թերթիկները նոյնութեամբ վերադարձնելով հեռացած էին քննութեան վայրէն: Թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան, անմիջապէս բողոքի նամակ մը ղրկած էր Կրթական նախարարին, Հանրապետութեան, Խորհրդարանի եւ Բարձրագոյն Դատական Ատեանի նախագահներուն, վարչապետին եւ պատկան այլ մարմիններու, անընդունելի գտնելով կատարուածը եւ խնդրելով «կրկնել խնդրոյ առարկայ դասի քննութիւնը եւ աշակերտներուն տրամադրել այն հարցումները, որոնք Առաջնորդարանի կողմէ պատրաստուած են հայկական վարժարաններու համար» (տես «Յառաջ» Յունիս 22-ի թիւ):

Այս բոլորէն ետք, սակայն, Յունիս 13-ին՝ միջնակարգ վարժարաններու աւարտական դասարաններու կրօնքի քննութեան, հարցումները դարձեալ պարսկերէնով տրուեցան եւ հայ աշակերտները դարձեալ մերժելով պատասխանել հարցումներուն, հեռացան սրահէն:

Արդ Հանրապետութեան Նախագահութեան Յունիս 23 թուակիր պատասխաննամակը նկատի ունենալով, Արտակ Արք. եւ Թեմական Խորհուրդը որոշած են պատասխանել եւ տեսակցութիւններ ունենալ՝ պաշտպանելու համար հայ համայնքի իրաւունքները, հիմնուելով Սահմանադրութեան 13-րդ յօդուածին եւ հայ եկեղեցւոյ կանոններու վրայ:

Միւս կողմէ, Թեմական Խորհուրդի յիշեալ հաղորդագրութիւնը կը նշէ. «Մեր ժողովրդի ուշադրութեանն ենք յանձնում նաեւ, որ վարչապետի ստորագրութեամբ ստացուել է մի գրութիւն՝ ուղղուած կրթական նախարարին եւ պատճէնը Թեմական խորհրդին, ուր կարգադրութիւններ են արւում փոքրամասնութիւններին պատկանող դպրոցների նկատմամբ եւ շեշտը դրւում է նաեւ կրօնը պարսկերէն լեզուով ուսուցանելու խնդրին: Սոյն նամակում Հայոց լեզուի դասաժամերի սահմանափակման ու դպրոցական հարցերի վերաբերեալ եւս վարչական այլ տնօրինութիւններ են արւած»:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ

Դպրոցական տարին վերջացաւ:

Հայերէնի ուսուցման դասընթացքները եւս կանգ առին, ոմանք տարեվերջի հանդէսներով, ուրիշներ հաւաքական ճամբորդութիւններով կամ շրջագայութիւններով: Միշտ հաճելի է եւ օգտակար տարեշրջանը փակել որոշ ձեւի ձեռնարկով մը որ քով քովի կը բերէ եւ ժամանակի մը համար կը միացնէ աշակերտ, ուսուցիչ եւ ծնողք: Սակայն, մեր խօսքը այսօր «դասական» դարձած հայերէնի ուսուցման դասընթացքներու եւ դպրոցներու մասին չէ: Բազմաթիւ առիթներով արդէն անոնք եղած են մեր ուշադրութեան առարկան՝ յօդուածներով եւ հարցաքննութիւններով, յատկապէս:

Մեր խօսքը այսօր հայերէնի ուսուցման մասին է Մարսէյլի պետական դպրոցական հաստատութիւններէն ներս: Նորութիւն մըն է ասիկա քանի հաստատուած է երեք տարիէ ի վեր շնորհիւ՝ Ռ. Տէր Մերկերեանի՝ Մէքր - Ասիքաճ հայերէնի, Էքս - Ան - Փրովանսի համալսարանը, եւ ստացած որոշ պաշտօնականացում մը քանի Ազգային Կրթութեան նախարարութիւնը կը յատկացնէ մասնաւոր պիւտճէ մը տալով շաբաթը տասը ժամ. (անցեալ տարի ինը եւ նախանցեալ տարի վեց պահ): Վերջացող ուսումնական տարուան համար տասը ժամերը բաժնուած էին, հայ աշակերտներու կողմէ առաւելաբար յաճախուած հինգ երկրորդական հաստատութիւններու միջեւ, իւրաքանչիւրին սահմանելով երկուական ժամ շաբաթը: Հայերէնի դասընթացքներու այս ուսուցումը երկու տարիէ ի վեր կ'ապահովէ Ժոզիան Միլտոնեան՝ տիտղոսակիր ռուսերէնի ուսուցման լիսանսի մը եւ հայերէնի վկայագրին շնորհուած Էքս - Ան - Փրովանսի համալսարանի հայերէնի բաժնի կողմէ որ մաս կը կազմէ սլաւ եւ արեւելեան լեզուներու ճիւղին: Աւելցնենք որ այս ճիւղը հաստատուած է 1970 - 71 տարեշրջանին Ռ. Տէր - Մերկերեանի նախաձեռնութեամբ:

Ահաւասիկ ճշգրիտ պատկերը:

×

ԼԻՍԷ ԼՈՆՇԱՆ

- Լիսէն յաճախող ծագումով հայ աշակերտներու թիւ՝ 48 (2-րդ Ա. եւ Աւարտական դասարան:
- Արձանագրուած հայերէնի դասընթացքներուն՝ 15 :
- Հետեւած դասընթացք ամբողջ տարին՝ 15 :
- Հայերէնը Պաքալօրէայի ներկայացուցած՝ 5 :

ԼԻՍԷ ՍԷՆ - ՇԱՐԼ

- Լիսէն յաճախող ծագումով հայ աշակերտներու թիւ՝ 50 (2-րդ Ա. եւ Աւարտական դասարան):
- Արձանագրուած հայերէնի դասընթացքներուն՝ 18 :
- Հետեւած դասընթացք ամբողջ տարին՝ 18 :
- Հայերէնը Պաքալօրէայի ներկայացուցած՝ 9 :

ԳՈԼԷԺ ԼՈՒԻ - ԱՐՄԱՆ

- Գոլէժը յաճախող ծագումով հայ աշակերտներու թիւ՝ 46 (6-րդէն 3-րդ) :
- Արձանագրուած հայերէնի դասընթացքներուն՝ 10 :
- Հետեւած դասընթացքներուն ամբողջ տարին՝ 6 :

ԳՈԼԷԺ ՏԱՐԻՒՍ ՄԻՅՕ

- Գոլէժը յաճախող ծագումով հայ աշակերտներու թիւ՝ 42 (6-րդ-էն 3-րդ) :
- Արձանագրուած հայերէնի դասընթացքներուն՝ 14 :
- Հետեւած դասընթացքներուն ամբողջ տարին՝ 8 :

ԳՈԼԷԺ ԱՆՏՐԷ - ՄԱԼՐՕ

- Գոլէժը յաճախող ծագումով հայ աշակերտներու թիւ՝ 26 (6-րդէն 3-րդ) :
- Արձանագրուած հայերէնի դասընթացքներուն՝ 8 :
- Հետեւած դասընթացքներուն ամբողջ տարին՝ 0 :

×

Այս դասընթացքներու ուսուցման ծրագրին է՝ ընթերցում, գեղագրութիւն, խօսակցութիւն, քերականական տարրական օրէնքներ, Հայոց պատմութեան կարեւոր դէպքեր եւ շրջաններ: Այլ խօսքով, ծրագիր մը սկսնակներու համար:

Այս թիւերը մեզ կը տանին հետեւեալ հաստատումներուն.-

Լիսէներու մէջ արձանագրուած աշակերտներու եւ դասընթացքներու կանոնաւորապէս հ ե տ ե ւ ո ղ ն ե ր ո ւ թ ի ւ ը աւելի բարձր է (Հայ աշակերտութեան թիւին մէկ երրորդը) քան գոլէժներու մէջ ուր հայ աշակերտութեան մէկ չորրորդը միայն արձանագրուած է հայերէնի դասընթացքներուն, իսկ հետեւողներու թիւը արձանագրուածներու կէսն անգամ չի ներկայացներ: Այս երեւոյթը կարելի է բացատրել Պաքալօրէայի քննութեամբ, որ աւելի կը մտահոգէ լիսէներու քան գոլէժներու աշակերտութիւնը:

Իսկ, ընդհանուր առմամբ, պէտք է ըսել որ այս պատկերը մտահոգիչ է եւ տխուր: Մտահոգիչ, որովհետեւ, հազիւ հաստատուած, հազիւ ձեւով մը պաշտօնականացած, հայերէն լեզուի այս դասընթացքները կրնան պարզապէս ջնջուիլ եթէ աշակերտութեան թիւը չհամապատասխանէ որոշ հրամայականներու, եթէ հետեւողներու թիւը գոհացուցիչ չըլլայ մանաւանդ պիւտճէի սեղմումի այս օրերուն: Տխուր, որովհետեւ, յարգելով հանդերձ բացառութիւնները, անգամ մը եւս կը հաստատենք հայ ծնողքին անտարբերութիւնը, հայ ընտանիքէն ներս ազգային դաստիարակութեան պակասը, չըսելու համար չգոյութիւնը: Այս իրականութենէն մեկնելով ի՞նչպէս ծայր աստիճան յոռետես չըլլալ երբ կը մտածենք թէ վաղը հայերէնը պաշտօնապէս տեղ կրնայ գտնել օտար լեզուներու շարքին: Ո՞ր աշակերտներու համար, ի՞նչ պայմաններու մէջ: Շատ կը վախնանք թէ օր մը ֆրանսական դասական առացուածքը դառնայ իրականութիւն՝
« . . . et le combat cessa faute de combattants».

×

Քանի դպրոցական հարցերու մասին կը գրենք, մեր ընթերցողներու տեղեկատուութեան համար, ըսենք թէ Մարսէյլի մէջ այս տարի ծագումով հայ, շուրջ յիսուն աշակերտներ ներկայացուցած են հայերէնը պաքալօրէայի: Այդ թիւին մէջ կը մտնեն Լիսէ Լոնշանի եւ Լիսէ Սէն Շարլի 14 աշակերտները, իսկ միւսները առաւելաբար կուգան հայկական միութիւններու կողմէ հաստատուած եւ դասական որակուած դասընթացքներէն: Կան նաեւ անձնական դասերով հայերէնը պատրաստողներ Պաքալօրէայի համար: Էքս - Մարսէյլի Աքատէմիի ռէքթէօրը նշանակած էր այս տարի երկու քննիչ՝ Ռ. Տէր - Մերկերեան եւ Է. Գայաճեան: Աշակերտները կուգան անշուշտ Մարսէյլէն եւ Աքատէմիի այլ քաղաքներէն: Թեկնածուն պէտք է պատրաստէ եւ ներկայացնէ տասը բնագիր: Բնագիրներէն մէկուն ընթերցումէն յետոյ, քննիչը կրնայ հարցումներ ընել, խօսակցութիւն հաստատել, քերականական հարցումներ տալ, Հայոց պատմութեան եւ քաղաքակրթութեան շուրջ հարցաքննել, եւայլն...:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ

ԾԱՅՐԱՅԵՂ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԾԱՒԱԼՈՒՄ

Այնպէս կը թուի, թէ մարքսեան Եուկոսլաւիան կրնայ առաջին երկիրը դառնալ Եւրոպայի մէջ, ուր խստակրօն, ծայրայեղ տրամադրութիւններով առաջնորդուող եւ, ինչո՞ւ չէ նաեւ՝ այլամերժ սկզբունքներով քայլ նետող Մահմետականութեան մը գաղափարախօսութիւնը օր աւուր ծաւալի: Եւ այս երեւոյթը մտահոգիչ կ'ըլլայ երկիրին պետական մարմիններուն եւ ոչ - մահմետական զանգուածներուն համար:

Ամերիկեան Թայմ շաբաթաթերթին մէջ լոյս տեսած յօդուած մը այս իրողութեան հաստատումը կը կատարէ, ըսելով, թէ երկիրին չորս միլիոնի հասնող Մահմետականներուն կէսը, յատկապէս պոսնիացի, - առանց հաշուելու ծագումով Ալպանացիները, - շիիթի ազդեցութեան կ'ենթարկուին: Մանաւանդ՝ վերեւ յիշուած տրամադրութիւններուն եւ ձգտումներուն ոլորտը կ'ընդլայնի: Ասոր ապացոյցներէն մէկը չէ՞ արդեօք, կը գրէ շաբաթաթերթը, 11 երեւելի Մահմետականներու ձերբակալութիւնը եւ բանտարկութիւնը, այն ամբաստանութեամբ, թէ անոնք մահմետական կրօնամոլութենէ, - եւ պէտք չէ մոռնալ նոյնպէս ասոր շղարշին տակ ծածկուող ազգայնական ձգտումները, - Եուկոսլաւիոյ դէմ «հակաքարոզչական» պայքար կը մղեն:

Շրջադարձին Համայնավար կուսակցութեան գլխաւոր պատասխանատուն՝ Համտիյա Փոզտերաց, կը գանգատի, թէ մահմետական մտաւորականութիւնը մեծ ազդեցութիւն մը ի յայտ կը բերէ մամուլին, համալսարանին եւ հրատարակչական մարմիններուն մօտ: Միաժամանակ, կը դատապարտէ մահմետական համայնքը, որ կրաւորական դիրք կը բռնէ ծայրայեղ տարրերուն հանդէպ: Օրինակ, կ'ըսէ ան, կեդրոնական Պոսնիայի Զաւիտովիչ քաղաքին տեղացի Մահմետականները կը մերժեն ընդունիլ Սարայեւոյի պաշտօնական մարմիններուն կողմէ նշանակուած իմամները: Փոխարէնը՝ կ'ընտրեն իրենց նշանակածները:

Եուկոսլաւիոյ ողբացեալ նախագահը՝ մառեշալ Թիթօ, լաւ իմացաւ ազգային - քաղաքականութեան սթաթիւն կը շնորհէ Պոսնիոյ Մահմետականներուն: Նպատակը կ'ըլլայ տուեալ տարրին միջոցով հաւասարակշռութիւն մը հաստատել, - եւ այս միջոցով վերջ տալ, - շրջանի մէջ գերակայութիւն հաստատելու

ԿԱՏԱԿ ՉԷ ՍԻՐԵԼԸ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Ո՞չ ոք կը յիշէր թէ երբ եւ ուրկէ բերուած էին անոնք, երկու խոշոր, սպիտակ այդ շուները՝ որոնք կեանքին հանդէպ այլեւս ամէն հետաքրքրութիւն կորսնցուցած, կ'ապրէին իրարու համար միայն եւ օրը իրիկուն կ'ընէին Հաստատութեան խոհանոցին դրան առջեւ երկնցած, կողք - կողքի, կաւէ զոյգ մը աղտոտած արձաններու պէս:

Այն օրերուն, տարիներ, շա՜տ տարիներ առաջ, երբ տակաւին ամայի էր Մելգոնեան Հաստատութեան շրջակայքը, Կայծակն ու Միրօն անփոխարինելի օժանդակներն էին կեսարացի պահակ Կիրակոսին՝ երբ վարժարանի ընդարձակ հողերուն շրջանը կ'ընէր ամէն գիշեր ուշ ժամերուն, ձեռքի լուսարձակին շողէ բարակ գերանը արձակելով դէպի անտառակին մութ խորերն ու «սիրահարներու ծառուղի»ին երկայնքն ի վար: Սիրո՛յ զողն էր Կիրակոսին փնտռածը: Միայն ի պաշտօնէ սակայն, որովհետեւ տաք ու պաղ տեսած մարդ, Կիրակոս «աշակերտներուն կողմէն էր» միշտ:

- Ջօ ի՞նչ կ'ըլլայ որ, մե՞ղք ունի սիրելը: Աս վարժապետներն ալ ... կարծես քի հէչ կէնճ չէ եղաք:

Կայծակն ու Միրօն մասնաւոր լրջութիւն մը կուտային Կիրակոսին գիշերային հսկողութեան ու գիրուկ իրենց մարմինները հիմա հազիւ քարշ տալէն, կը քալէին անոր քովէն՝ պաշտպանողէ աւելի պատսպարեալի երեւոյթով: Հաչե՛լն անգամ մոռցած էին խեղճերը: Արդէն պէտք ալ չէր ըլլար որ:

Նորեկ ուսանողներէն ոմանց առաջին օրերու չարաճճի խաղերը կը դիմաւորէին համբերութեամբ, իսկ երբ նեղացուցիչ դառնային անոնք, ոչ մէկ ինքնապաշտպանութիւն, պարզապէս կ'ելլէին իրենց պառկած դիրքերէն ոտքի, կը թօթուէին հեղ մը երկու ու միասին կ'անցնէին խոհանոցին ետեւ:

Պաշտօնեաներէն հիները հիացումով կը խօսէին անոնց զոյգին երիտասարդ օրերէն:

- Պէտք էր ա՛յն ատեն տեսնէիք, կը պատմէր խոհարարին օգնական Մարգարը, կրակի կտոր էին երկուքն ալ ու օրական քսանչորս ժամ կը հսկէին Հաստատութեան սահմաններուն: Ուսանողներէն եւ ուսուցիչներէն զատ ճանճն անգամ չէր համարձակեր ներս մտնել առանց արտօնութեան: Երբեմն կը պատահէր որ ֆութպոլի դաշտին հեռաւոր, արեւելեան ծայրի քանդուած փշաթելերէն ներս քանի մը մոլորած ոչխարներ մտնէին արածելու: Մէյ մըն ալ տեսար հաւարը կը փրթէր: Միշտ միասին էին այն ատեն ալ, հիմակուան պէս: Միասին ալ ծերացան խեղճերը:

Ամառ կէսօրներուն, երբ փողոցներուն հալած ասֆալթէն բարձրացող շոգին կ'եռեւար յստակօրէն, կայծակն ու Միրօն կողք - կողքի պառկած կ'ըլլային խոհանոցի հարաւային պատին տակ, քիթերնին ինկած բարակուկ, ժլատ շուքին մէջ: Այդ պահերուն խոհանոցը կողոպտելու եկած աւազակնե՛րն անգամ չէին կրնար զիրենք շարժել իրենց տեղերէն:

Հաստատութեան մեծ ընտանիքին ընկերային մթնոլորտը զիրե՛նք եւս դարձուցած էր ընտանի: Մարդկային բան մը կար երկուքին ալ վրայ: Կենդանիի բնազդական եսասիրութիւնը կամաց կամաց տեղի տուած էր հանդուրժողութեան, զուրգուրանքի, ... խաղաղ գոյակցութեան:

Տղաքը երեւոյթը կը բացատրէին անոնց իրարու հանդէպ ունեցած սիրով: Ճիշդ ենթադրութիւն մը հաւանաբար: Իրարմէ դուրս կարծէք շատ քիչ բան ըլլար զիրենք հետաքրքրող: Ուտե՛լն անգամ պարտականութիւն էր միայն:

- Է՜, անանկ կ'ըլլայ, կ'ըսէին անոնք, սիրահարուողը ախորժա՛կ ալ չունենար:

Մարգարին մեկնաբանութիւնը աւելի գործնական էր սակայն.

- Ի՞նչ պիտի ըլլայ, ամէն օր տասը միս ու ոսկոր տեսնելէն ձանձրացան այլեւս: Շուն բանդ պէտք է քիչ մը անօթի պահել որպէսզի չկորսնցնէ իր ... շնութիւնը եւ արթուն մնայ միշտ:

Պատահական անցորդներու, այցելուներու վրայ սարսափ կ'ազդէր անոնց պատկառելի արտաքին երեւոյթը: Ի՞նչ գիտնային թէ աշխարհէն կտրուած սիրահարներ՝ անվնաս արարածներ էին խեղճերը, պաշտպանութեան կարօտ:

Խոհանոցին առջեւէն անցնող տղաքն ու աղջիկները խօսք մը, ակնարկութիւն մը, խնձոր մը կը նետէին անպայման: Ու կիսաշրջանակը որ կայծակն ու Միրօն պոչի դանդաղ շարժումով մը կը գծէին օդին մէջ, փաղաքշական միակ պատասխանն էր ցոյց տրուած զուրգուրանքին:

(Շար. 1)

նպատակով մղուող պայքարներուն, Սերպերուն եւ Խրուաթներուն միջեւ: Այս քայլը, սակայն, պատճառ կը դառնայ Մահմետականութեան զարթնումին՝ կրօնական եւ ազգայնական տրամադրութիւններով:

Պոսնիայի Մահմետականները շատոնք կը մնան տուեալ շրջանի հին թագաւորութեան: Այն որ Թուրքիոյ կողմէ կը նուաճուի 1463-ին: Կաթողիկէներ եւ Բողոմիլեաններ, աղանդ, որ կը հալածուի առաջիններուն կողմէ, իսլամական կրօնքը կ'ընդունին: Ցեղագրական իմաստով ասոնք կը մնան Սլաւներ, մինչ այլ պատկեր կը պարզեն Ալպանացիներն եւ Գալքանները հաստատուած Թուրքերը:

Եուկոսլաւիա, տարիներ շարունակ, աշխարհին ցոյց կուտայ մահմետականացած Սլաւները, ըսել տալով ասոնց, թէ մարքսեան Եուկոսլաւիոյ մէջ ոչ-քրիստոնեայ տարրն եւս (իմա՝ մահմետական) լայն իրաւունքներ եւ իր հաւատքին հետեւելու լայն հնարաւորութիւններ կը վայելէ:

Մահմետական Արաբները գործնական, խրախուսիչ միջոցներու կը դիմեն, քանի նիւթական յատկացումներ կը կատարեն հիմնելու համար նոր մզկիթներ եւ իրենց կրօնքին ուսուցումը ապահովող դպրոցներ: Շրջանէն հարիւրաւոր մահմետական երիտասարդներ Ալ - Ազհար, Գահիրէ, եւ այլ իսլամական կեդրոններ կը յաճախեն:

Համաձայն եուկոսլաւ ժամուլին, առանցմէ շատեր չէրիաթական գաղափարներով կը վերադառնան, յաճախ Խոմէյնիի հետեւորդները դառնալով: Կ'երազեն մահմետական շրջագօտի մը հաստատել Պոսնիոյ մէջ, մինչեւ անոր արեւմտեան սահմանները:

Հակա - մահմետական շարժում մը, ապահովաբար, ժողովրդականութիւն կը գտնէ Սերպերուն մօտ: Արդէն այս վերջինները դժգոհ կը մնան Պելկրատի ենթակայութեան տրամադրութիւններուն դէմ, երբեմն սերպ դիմադիծով Քոզովոյի ալպան մահմետականներուն տիրապետական եւ անջատողական ձգտումներուն ուղղութեամբ (Կցուիլ Ալպանիոյ):

Այժմ, առաւել մտահոգութիւն մը կը յայտ կուգայ ասոնց մօտ, - Պոսնիա: Որովհետեւ, շրջանին մահմետականները ընդհ. բնակչութեան 40 տոկոսը կը ներկայացնեն եւ, հետեւաբար, կրնան գերակշիռ դիրք գրաւել, քանի Ուղղափառ - Օրթոտոքս Սերպերը 37, իսկ Կաթողիկէ Խրուաթները 20 առ հարիւրը կը կազմեն:

Ամերիկեան շաբաթաթերթը պարզօրէն իր յօդուածը կը խորագրէ. - Մահմետականութեան մարտահրաւէրը կամ հրաւէրը (չէլլէնճ):

Ցամենայն դէպս, պարզ կը մնայ բացայայտ իրողութիւնը, - խստակրօն, ծայրայեղ կրօնամոլութիւններով առաջնորդուող Մահմետականութիւնը կը ծաւալի այլ երկիրներու շարքին, մահմետական ընդհանրապէս, նաեւ Եուկոսլաւիոյ իսլամ շրջաններուն մէջ:

Թ. Ա. Թ.

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

Դ.

Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, Յունիս 20-ին, այցելած է Ուաշինկթըն Ս. Մատթէոս եկեղեցին, ուր տեսակցութիւն մը ունենալէ ետք Հիքի Արքեպիսկոպոսի հետ՝ եկեղեցիներու յարաբերութեանց եւ Միջին Արեւելքի մէջ եկեղեցիներու միութեան շուրջ, մասնակցած է պատարագին, որու աւարտին խօսք առնելով անդրադարձած է խաչի խորհուրդին: Կէսօրէ ետք Հայրապետը այցելած է «Ամերիկայի Ձայն»ի կայանը եւ հայերէն ու անգլերէն լեզուներով տեսակցութիւն մը ունեցած է ձայնասփիւռի հայկական բաժնի տնօրէնին հետ՝ միջ - եկեղեցական յարաբերութեանց եւ անոնց մէջ իր դերին մասին, անդրադառնալով նաեւ Էջմիածին - Անթիլիաս յարաբերութիւններուն:

Յունիս 22-ի առաւօտեան Գարեգին Բ. այցելած է Թրոյի եւ Ալպընի հայկական փոքր գաղութները: Կէսօրէ ետք, Թրոյի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ դրասենեակին մէջ Հայրապետը ընդունած է շրջանի քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչները, որոնց հետ խօսած է Միջին Արեւելքի եւ Լիբանանի կացութեան եւ յատկապէս այդ շրջաններուն մէջ քրիստոնէութեան ունեցած կարեւոր դերին մասին:

Յունիս 23-ին, Հայրապետը անցած է Շիքակօ եւ օդակայանին մէջ դիմաւորուած է շրջաններու հոգեւոր հովիւներու, Ազգ. Վարչութեան ներկայացուցիչներու, Շիքակոյի Դանիէլ Վարուժան վարժարանի աշակերտութեան կողմէ: Ապա առաջնորդուած է Ամենայն Սրբոց եկեղեցին, ուր, Գոհաբանական աղօթքէն ետք բարի գալուստի խօսք արտասանած է հոգեւոր հովիւը՝ Սարգիս Ա. քհնյ. Անդրէասեան: Օրհնութեան իր խօսքին մէջ Գարեգին Բ. ըսած է. «Ինչ որ մընացած է կեանքի մէջ, հաւատքի ձրգտումի արտայայտութիւնն է այդ մէկը: Խօսքով պէտք չէ ապրինք, այլ՝ գործով: Մենք արեւը չենք տեսներ, բայց արեւով ամէն ինչ կը տեսնենք: Հայաստանեայց Եկեղեցին, հայ ժողովուրդը, հաւատքը, հայ լեզուն այն արեւն են, որոնցմով մեր կեանքը կ'արժեւորուի: Թշնամին ամէն ճամբայ փակեց, բայց Հայաստանեայց Եկեղեցին «դաղտնի ճամբայ մը ունի», ուրկէ մեր ժողովուրդը քալեց դէպի իր ապագան: Գուրգուրացէք մեր եկեղեցւոյ վրայ, որպէսզի այս տեղը սրահ չմնայ միայն, այլ իրական եւ կենդանի կեանքի վերածուի»:

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ՇԱՒԱՔԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

—×—

ՆԻՍ («Յառաջ»). - Ամէն տարի այս եղանակին դաշտահանդէսները իրարու կը յաջորդեն: Միշտ նոյն նպատակներով, - ազգային - տոհմային դրոշմով օր մը ապահովել ներկաներուն եւ, ինչ որ հասկնալի է՝ նաեւ նիւթական շահ ձեռք ձգել զանազան ծրագիրներու գործադրութեան ի նպաստ:

Այս զոյգ շրջագիծերուն մէջ առնուած, Նիս Քոթ տ'Ազիւրի փոքրաթիւ հայ գաղութը, իր շրջանի բոլոր հայկական միութիւններուն եւ մարմիններուն կազմակերպութեամբ, այլազան բնոյթի աշխատանքներուն կարգին, նախաձեռնարկ կ'ըլլայ դաշտահանդէսի, Քոլ սիւբ Լուփ դաշտավայրերէն մէկուն մէջ, առաւել մը եղբին, բնութեան գիրկը:

Ներկայ տարուան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յուլիս 3-ին: Եւ ինչպէս յայտարարեց Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան, օրուան հասոյթը կը յատկացուի յառաջիկայ տարուան Ապրիլ 24-ի ձեռնարկներուն իրականացումին:

Ներկայ եղան երեք հարիւր յիսունէ աւելի ազգայիններ, - նուազ քան անցեալ տարի, - կազմակերպողները ժրաջան աշխատանքի լծուած էին ապահովելով ներկաներու հաճելի պահեր:

Հայ Մշակոյթի Ակումբին նուագախումբը մինչեւ երեկոյ հնչեցուց հայկական եւ այլ եղանակներ: Նաեւ երգեր, ընդհանրապէս ժողովրդական: Պարերն ու խմբապարերը անպակաս եղան:

Ինչո՞ւ այս քանի մը տողերը պարզ դաշտահանդէսի մը մասին: Որովհետեւ, այս պարագային եւս շրջանիս գաղութը ցոյց կուտայ իր միասնական ոգիին արտայայտութիւնը, համերաշխ գործակցութեան ընձեռած առաւելութիւններուն դրական երեսը:

Նկատել կուտանք այս առիթով, իբրեւ մանրամասնութիւն, երկու կէտեր: Կազմակերպիչ մարմինը գաղութին ցրուած իր Թռուցիկ - ծանուցումներով, օրուան նախատեսելի ճաշացուցակը՝ աղանդերներ եւայլն, բծախնդիր մօտեցումով, կը ներկայացնէ հայերէնով, ինչպէս, օրինակ, Թերթանուշ, խորոված եւայլն: Միւս կողմէ սակայն դաշտահանդէսին ընթացքին կատարուող յայտարարութիւններն ու ծանուցումները կը մատնըչուէին միայն Ֆրանսերէնով, առանց հայերէնին առնթեր, իրողութիւն մը, որ դժգոհութիւն ստեղծեց ներկաներուն մօտ, մեծաւ մասամբ հայախօս:

Ժ. Մ.

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Քառասնից Մանկանց վարժարանի սրահին մէջ, Յունիս 23-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Երուանդ Տէմիրճեան, նիւթ ունենալով՝ «Ի՞նչ է ապահովագրութիւնը եւ մարդիկ ինչո՞ւ կ'ապահովագրուին»: Դասախօսը նշելէ ետք, թէ ապահովագրութիւնը օգտակար է ընկերային մեր կեանքի ներդաշնակ դասաւորման համար, ըսած է որ հայ ժողովուրդը, գիտութեամբ կամ անգիտութեամբ, ընդհանրապէս լաւ տրամադրուած չէ ապահովագրութեան յըղացքին հանդէպ, որ մեր դարուն խիստ անհրաժեշտ պահանջ մըն է: Մէջբերում մը կատարելով Չըրչիլի մտածումներէն, յայտնած է, թէ անգլիացի գիւանագէտը մեծ կարեւորութիւն տուած է ապահովագրութեան եւ առիթով մը յայտարարած՝ «Մեծագոյն բարիքը ըրած պիտի ըլլամ, եթէ կարենամ համոզել Անգլիացիները, որ ապահովուագրուին...»: Դասախօսութեան աւարտին դիտել տըուած է, թէ Լ. Օ. Խաչը տրամադիր է ստեղծելու ապահովագրական բաժին մը՝ ընկերային աշխատանքի իր շրջագիծէն ներս, երբ կեանքի կոչուի ընկերային - առողջապահական կեդրոնը: Այսպէս, ամսական կամ տարեկան որոշ գումարի մը փոխարէն Լ. Օ. Խաչը պիտի ապահովագրէ հայ ընտանիքներ, բժշկական ծառայութիւններու համար:

×

ԷՇՐԷՖԻԷ (Պէյրութ) Ազգ. Գէորգ Չաթալպաշեան երկրորդական վարժարանին մէջ, Յունիս 22 - 26, տեղի ունեցած է աշակերտներուն ծաղկաշինութեան ձիրքերը ցոլացնող ցուցահանդէսը, հովանաւորութեամբ Թեմին առաջնորդին՝ Արամ Եպիսկ. Քէշիշեանի: 1980 - 81 ուսումնական տարեշրջանին է որ վարժարանին մէջ սկսած է դասաւանդուիլ յիշեալ արուեստը, Աշոտ Թագեանի կողմէ: Բացման օրը խօսք առած են դպրոցին տնօրէնը՝ Մկրտիչ Պօղոսեան, եւ Առաջնորդը: Ցուցադրըուած են աշակերտուհիներու կողմէ պատրաստուած ծաղիկները՝ նապաստակի ականջ, մանիշակ, ցորենածաղիկ, նարկիզ, շուշան, անեմոն, օրթանսիա, կակաչ եւայլն:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ
ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Բայց շուտ մը վարժուեցաւ այդ ցընցումին, անոր ամբողջ քաղցրութիւնը խմելով եւ անոր փաթթուելով հոգեւին, ինչպէս մէկը որ ծխախոտին առաջին մուխը քաշելուն, գլխի ցնորք մը կ'ունենայ, բայց անոր համար իսկ այլեւս չի կըրնար այդ մուխը կուլ տալու դառն հաճոյքէն հրաժարիլ:

Քիչ քիչ, կպչուն, մակարոյծ մտմըտուքի մը ձեւը առաւ այդ հանդամանքը: Գիշերները, հակառակ իր սովորութեանը, սկսաւ արթննալ, խռովատանջ եւ սրտատրոփ: Սոֆիին պատկերը աչքերուն առջեւ կը դառնար, լուսածիր, փողփողուն, տխրող մթութեան մէջ: Սկիզբները, ջանքեր ըրաւ ինքզինքը ազատելու համար այդ տարօրինակ վիճակէն որուն յանկարծ մատնուած էր. մաքառումը կարճ եւ դժնդակ եղաւ: Ու ինք եղաւ յաղթուողը, ու ա՛լ ինքզինքը անձնատուր ըրաւ այդ դառնօրէն քաղցր վիճակին, ու ա՛լ հոսանքն ի վար քշուեցաւ, աչքերը գոց, վտանգներուն անգիտակ, հոգեկան տեսակ մը անդառնալի պարտասումով:

Մանաւանդ որ, առանց գիտնալու, ստահակի չարաճճիութեամբ, իր այդ ընկլուզումին քիչ չնպաստեցին իր նախանձոտ ու սիրաբորբոք ընկերները, որոնք ամէն անգամ զինքը տեսնելնուն, առաջին խօսքերնին սա կ'ըլլար, խածնող հեգնութեամբ մը չեշտուած.

- Է՛հ, Համբիկ Սոֆիին հետ գործը ընտոր ըրիր նայինք: Կ'եփե՞ս կոր...

Անտարբերութիւնը զոր ի սկզբան ցոյց կուտար իր դէմքին վրայ. քիչ քիչ շփոթութեան եւ վերջապէս շիկնումի փոխուեցաւ:

- Ծօ նա՛, կը պոռային չարաճճիները անոր կարմիրիլը տեսնելով, ծօ նա՛, կաս կարմիր եղաւ, ծօ վա՛յ կիտի, պռնուեցաւ ... հիմա ճէպը նայինք նէ Սոֆիին նամակները դուրս կ'ելլան ...

Եւ յրրութիւնը՝ անոր շփոթութեան, կափկափումի միջոցին՝ գրպանները խառնելու չափ առաջ կը տանէին: Բայց հէք տղան յանկարծ կը սթափէր, կ'ըմբոստանար, բարկացած, սպառնագին:

- Զափը կ'անցընէք կոր հա՛, կը պոռար ակռաները սեղմելով:

Եւ կ'առնէր կը քալէր:

Ցերեկները, մանիֆաթուրայի վաճառատան մէջ սկսաւ մտացրաղ ըլլալ: Առաջ որ խանութին չորս ծայրէն արձակուած հրամանները անշփոթ արագութեամբ մը կը կատարէր, հիմա, Սոֆիին դէմքէն յափշտակուած թախծոտ, տխուր, յանկարծակիի կուգար երբ գըրագրին տիրական, ձայնը հրահանգ մը կը սուրացնէր իրեն:

Աղջկանը հանդէպ իր վերաբերումին այս փոփոխութիւնը անոր բնաւ չզգացընելու տխուր եւ կսկծալի խնամքն ալ ունեցաւ: Իր տարօրինակ վեհերոտութեանը մէջ, քրէական յանցանքի մը չափ ահաւոր բան մը նկատեց աղջիկ մը սիրելը, մանաւանդ Սոֆին, որ պզտիկուց արդէն երբ դեռ իրիկուններ, դպրոցին վերադարձին, պարտէզը փախուըտուք կամ բռնուըք կը խաղային մէկտեղ, բարոյական գերազանցութիւն մը ունէր մանչերուն վրայ, իր կանխահաս արհամարհանքին առարկայ ըլլալով զայն: Այդ գերազանցութեան գաղափարը մնացեր էր միշտ անոնց մեծնալուն չափովը, անանկ որ հիմակ, երբ Համբիկ խորունկ եւ վըրշտալի տարփանք մը կը զգար այդ աղջըկան հանդէպ, տարապայման երկիւղով մըն ալ կը լեցուէր քանի կը մտածէր որ ան կրնար իր զգացումներուն թափանցել եւ արհամարհանքի բարձրութենէն ծաղրել զինքը, ջախջախել իր սիրոյն նուիրականութիւնը:

Այլեւս կը քաշուէր շիտ շիտակ նայիլ անոր աչուըներուն մէջ, մատնուելու վըտանգէն ահաբեկ: Որչափ կարելի է, անոր հետ խօսելու առիթները զանց կ'առնէր, վախնալով որ յանկարծ ձայնը կը դողդղար, լեզուն կը բռնուէր, ու ամէն բան երեւան կ'ելլար...

Շարաթ գիշերները, պարբերական այցելութեանց կ'երթար Արեւմուտքը բըռնած - զոր միայն շաբաթ օրերը կը դընէր - անոր ընթերցումին մէջ կը թաղուէր, առանց տող մը բան հասկնալու իր կարդացածէն, խելքը միտքը միւսովը յափշտակուած: Ատեն ատեն, գողի պէս, արագ ակնարկ մը կը յանդգնէր դէպի աղջիկը, թէեւ այս վերջինը, անտարբեր շեշտով մը, իրեն դառնար երբեմն եւ ըսէր.

- Համբիկ, լրագրին մէջ եթէ հետաքրքրաշարժ բան մը կայ, մեզի ըսէ:

(Շար. 100)

Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Պիւժիքեան, Պ. Ճիվան Պիւժիքեան, Պ. Իսկէնտէր Պիւժիքեան, Այրի Տիկին Շահանիկ Շէ-մէտիքեան եւ զաւակները եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՊԻՒԺԻՔԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 10ին, Մէն-Ռաֆայէլ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի, Յուլիս 13, ժամը 11·45-ին Անիէռի Նոր - գերեզմանատունը (Քաթր-Ռութ):

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՆՈՒԷՐ

Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի մանկապարտէզի օրհնութեան եւ բացումին առիթով եղան հետեւեալ նուէրները. - Տէր եւ Տիկին Աւլէն Փափազեան 10·000 Ֆ., Տիկին Կարապետեան 5·000 ֆրանք, Որբախնամ Տիկնանց Միութիւն 2000 Ֆ., Գըլակ Ղազարեան 1000 ֆրանք, Կապոյտ Խաչ 500, Տէր եւ Տիկին Զաքարեան 300, Ժան Դանիէլեան 200, Պ. Դադարեան 200, Ոմն (Տեսինէն) 500 Ֆ.:

Հրանդ Մինասեանի յիշատակին, Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին Տէր-Գալուստեան եղբայրները 400 Ֆ. նուիրած են:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի դպրոցի ամավերջի հանդէսին եղած են հետեւեալ նուէրները. - Տէր եւ Տիկին Նշան Սայրին, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Ալլահվէրտեան 200-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ս. Գիճիրեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Սրապեան, Տէր եւ Տիկին Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Գասարճեան, Տէր եւ Տիկին Գալիճեան, Տէր եւ Տիկին Կէնճ, Տէր եւ Տիկին Գահվէճեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան Պ., Չէրքէզօղլու, Դարբինեան, Այրի Տիկին Ատանալեան, Այրի Տիկին Ալեքսանեան, Տէր եւ Տիկին Քիրէմիտճեան 100-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սերճիվան Շէրպէթճեան 20, Տէր եւ Տիկին Յովսէփեան Գարեգին Լեւոն Գույումճեանի մահուան առթիւ 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կիւլ Յ. Պօղոսեանի մահուան առթիւ 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կիւլ Յ. Գարպէլի մահուան առթիւ 100 Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան 50-ամեակը Կիրակի, Նոյեմբեր 20-ին, կիմէ Թանգարանի սրահներուն մէջ:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր այն բաժանորդները, որոնք կը փափաքին հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ կատարել (նուազագոյն երեք շաբթուան համար) պարտին դիմել վարչութեան մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ եւ 15 Ֆր. դրոշմաթուղթ կցել իրենց դիմումին:

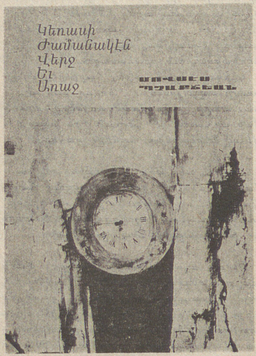
Թղթատարի անկանոնութեան հետեւանքով, հասցէի փոփոխութիւն չընդունուիր Իտալիոյ համար:

Բոլոր դիմումները պէտք է գրաւոր ըլլան: Նկատի չեն առնուիր հասցէի առժամեայ (արձակուրդի) փոփոխութիւն մեր այն բաժանորդներուն համար, որոնք առկախ հաշիւ ունին:

Հարկ է անպայման երկու հասցէներն ալ տալ՝ ընթացիկը եւ նորը:

Շնորհակալութեամբ
«ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութիւն

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Գին 50 Ֆ.:

Դիմել՝ Հրանտ - Սամուէլեան եւ Հ. Բալուեան գրատուները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ստացած է Պ. Յ. Ալեքսանեանէ Յովակիմ Պօղոսեանի մահուան առիթով 200 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի, եւ 200 Ֆ. Կարապետ Ալեքսանեանի մահուան առիթով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ ԵՒ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 17

ԺԱՄԸ 8-ԻՆ. .. Ֆրանս - Քիւլթիւրէն

վիճաբանական սաուլիս, զոր կը վարէ՝ ԴԱՆԻԷԼ ՊԻԼԱԼԵԱՆ, բերտ ուժի (վիոլանս) մասին:

Կը մասնակցին՝ մէթր ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆ, Կաթողիկէ հիմնարկի տեսուչը, եւայլն, եւայլն:

Ժամը 9·30-ին, հեռատեսիլի Ա. կայան:

«Ընտանիքը տագնապի մէջ է՞» նիւթին շուրջ՝ վիճաբանական սաուլիս, ղեկավարութեամբ՝ Դանիէլ Պիլալեան:

DISCOS FOUS
DE
l'UGAB - Jeunes
TOUS LES SAMEDIS DE
JUILLET
les 16 23 30
à partir de 22 heures.
attractions surprises
Participation aux frais : membre..........35 F.
non membre.....50 F.
TENUE CORRECTE EXIGEE
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
Tél .: 227.12.26
(Métro: Courcelles)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԻՐ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ
ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 17
ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ
Հաճելի օր մը, ինչպէս ամէն տարի:
ՃԱՇ - ՊԻՒՖԷ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

AOUT 83
CAMP DE LA FRA NOR SEROUND
— RELAIS LANDAIS GOURETTE —
64440 LARUNS — Tél .: (59) 05.11.48
— Ière PERIODE : RESERVEE AUX MINEURS
— DU 2 AU 14 AOUT (1500 F.)
— 2ème PERIODE : SEMINAIRE
— DU 15 AU 21 AOUT (700 F.)
— 1ère PERIODE + SEMINAIRE (2 000 F.)
Thème du séminaire :
LA CAUSE ARMENIENNE ET LA CONTRE PROPAGANDE TURQUE.
Renseignements et inscriptions (avant le 15 juillet) :
Patricia GARABEDIAN : 58, Rue Jean-Jacques Rousseau — 94800 VILLEJUIF
Tél. : 678.76.36

ARMENIE
Միւռոնօրհնէքի առթիւ
բացառիկ ճամբորդութիւններ Էջմիածին
Trois voyages spéciaux
bénédiction de l'Huile sainte
à Etchmiadzine
Accompagné par : VAROUJAN SARKISSIAN
LEVON BAGHDASSARIAN, JACQUES CHELELEKIAN
SEPTEMBRE 83
Du 16 au 29, du 17 au 30, du 22 au 30
Départs de Paris, Lyon, Marseille et Nice
nous vous rappellons
les autres dates de voyage en Arménie
Du 16 au 29 Juillet (Moscou-Erevan-Tbilissi-Leningrad)
Du 30 Juillet au 12 Août (Moscou-Erevan)
Du 30 Juillet au 12 Août (Moscou-Erevan-Sotchi)
Du 13 au 26 Août (Moscou-Erevan)
Du 13 au 26 Août (Moscou-Erevan-Tbilissi-Leningrad)
Du 23 Août au 05 Septembre (Moscou-Erevan)
Du 03 au 16 Septembre (Moscou-Erevan)
RENSEINGNEMENTS & INSCRIPTIONS :
Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261-51-13
Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860-13-66
Jacques CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 95-90-12
Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

NOUVEAUTES.... NOUVEAUTES.... NOUVEAUTES....
— «CHANSONS POPULAIRES ARMENIENNES» —
— LIZ SARIAN N° D-3177 STEREO
— NAREK DOURIAN N° D-3178 STEREO
RAPPEL.... RAPPEL.... RAPPEL.... RAPPEL.... RAPPEL....
— ZARTONG N° D-50001 STEREO
— HAMLET MINASSIAN N° D-40005 STEREO
— ARMINEH MARDIROSSIAN N° D-40006 STEREO
— LIZ SARIAN «BOBINO» N° D-3170 STEREO
— LIZ SARIAN N° D-3171 STEREO
— TZIGANE —
— ZINA ET GUEORGUI (Folk Tzigane Russe) N° D-3173 STEREO
— DJAN TATLAN (Chansons russes) N° DEG 2002 STEREO
PRODUCTION et DISTRIBUTION EXCLUSIVE
DISQUES DOM
EN VENTE CHEZ TOUS LES DISQUAIRES

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍ 13
MERCREDI 13 JUILLET 1983

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.479 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.479

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՎԱՆԱՅ ԼԻՃԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ

«… ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՆԶՈՒԳԱԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ՈՒ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՄԲ ՕԺՏՈՒԱԾ ԱՅՍ ՎԱՅՐԸ…»

×

Յուլիս 3-ի «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ, Օզդուր Կիւմուշ յօդուածով մը, զոր խորագրած է «Անտեսուած զբօսաշրջային կեդրոն մը. - Վանայ լիճը», իր ցաւը կը յայտնէ որ նման վայր մը երեսի վրայ մնացած է ու չի շահագործուիր որպէս տեսարժան վայր, աւելին՝ «սրտաբեկու - թեամբ ականատես կ'ըլլայ որ աշխար - հահռչակ այս կառոյցին չորս կողմը որ- պէս հագուստ փոխելու խցիկ կը գոր - ծածուի»… :

Մենք ալ, տասնեակ տարիներէ ի վեր «սրտաբեկութեամբ» ականատես կ'ըլլանք շատ մը բաներու : Մանաւա՛նդ երբ նման բաներ կը կարդանք, ոչ թէ՝ սրտաբե - կութեամբ այլ՝ անզօր կարողութեամբ :

×

«Վանայ Լիճին ո՞ր ուղղութեամբ ալ նայիք, մաքրամաքուր ջինջ ջուրերուն կապոյտ գոյնը կը գգլխէ զձեզ : Լիճը, Մասիս ամխուէն սկսեալ, կանանչ գոյնի բազմազան երանգներով կը գունաւորուի : Այս վայրը իր պատմական հարստու - թիւններով, պէտք է զբօսաշրջիկային կեդրոն մը ըլլայ : Սակայն ի՛նչ մեղք որ լիճը, իր այս յատկութիւնը շատ քիչ կարժեւորէ :

Վանայ լիճին արեւմտեան ափին վրայ, Էրզրումի հետ երկաթուղային կապ ու- նեցող Թաթվանէն դէպի հիւսիս, 44 քմ. հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի Ահլաթ գիւղաքաղաքը : Ահլաթ մօտաւորապէս 30 հազար բնակչութիւն ունի : Այստեղ Ու - րարտական եւ Սելճուքեան շրջանի պատ- մական բեկորներ կը գտնուին : Գիւղաքա- ղաքի մուտքին, ձախ կողմը թանգարան մը կայ, ուր մուտքը քսան լիրա կ'արժէ : Այս թանգարանին մէջ կը տեսնէք Ահլաթ եւ շրջակայքի պեղումներէն երեւան հան- ուած ուրարտական եւ սելճուքեան ար - ուեստի մնացորդներ :

Սելճուքեան գմբէթը, հակառակ անցնող դարերու, կը պահէ իր տոկուն պա - տերը եւ նորաշէն կառոյցի մը պարան- քը կուտայ : Սելճուքեան գերեզմանատու- նը կը գտնուի մայրուղիին ձախ կողմը : Երբ գիւղաքաղաքի բնակիչները կը հար- ցաքննեն, թէ ո՞ւր է Սելճուքեան բերդը, անոնք Վանայ լիճի ափերը ցոյց կու - տան, ուր ո՛չ մէկ բան նշմարել կարելի է : Մատնանշուած վայրը փլատակ մըն է, որու պատերուն մէկ մասը միայն կան - գուն մնացած է :

Ահլաթցի գիւղացի մը կը յայտնէ, թէ գիւղաքաղաքի բնակիչները, տուն կառու- ցանելու համար, պարիսպի ողորկ, յղկը- ւած քարերը հատ - հատ կ'անջատեն իրմէ ու կը փոխադրեն : Գմբէթները կանգուն կը մնան, որովհետեւ կը նորոգուին :

Թաթվանէ 100 քմ. հեռաւորութեան վրայ գտնուող Աղթամարի կղզին կ'ուղ - ղուինք : Ճամբու ընթացքին լիճին եւ ա- փերուն եղական գեղեցկութիւնները անփամ մը եւս կ'ըմբոշխնենք : Այս կղզին ծովե - զերքէն 3 մղոն հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի : Երբ օթօպիւսէն կ'իջնենք, կրա- ծեփուած պատին վրայ «զբօսաշրջային վայր» վերտառութիւնը կը կարդանք : Այս շէնքը իր բովանդակած մասնայատ - կութիւններուն բաղդատմամբ չափազանց փոքր է : Նաւամատոյցէն մակոյկ մը կը նստինք ու դէպի եկեղեցիին գտնուած Աղթամար կղզին կ'ուղղուինք : Մեր շուր- ջը կը նշմարենք ուրիշ մակոյկներ եւս, որոնք օտար զբօսաշրջիկներ բեռցած՝ նոյն վայրը կ'առաջնորդուէին :

Կղզիի ծառախիտ գագաթին վրայ եկե- ղեցի մը կը տեսնենք : Դէպի եկեղեցի տանող սանդուխը հոկայ քարերու իրե - րայաջորդ շարայարումով հաստատուած է : Սանդուխներու ելքին, աջ կողմի պա- տին վրայ կղզիի եւ եկեղեցիի հակիրճ պատմականը գրուած ցուցատախտակ մը զետեղուած է : Կղզիի հիւսիսային ափին վրայ, երբ լիճին մէջ ծովու լողանք առ- նելու համար հագուստներ փոխելու երկու խցիկներ կը տեսնենք, անմիջապէս կը հասկնանք, թէ ինչո՞ւ այստեղ ճեմիչ չէ շինուած : Կղզիի ամէնէն տեսարժան կա- ռոյցը եկեղեցին է, որուն արտաքին պա- տերը հարուստ որմնանկարներով զար - դարուած են եւ կղզիի այցելուները առա- ջին առթիւ հոն կը փութան : Սակայն սրտաբեկութեամբ ականատես կ'ըլլանք, որ աշխարհահռչակ այս կառոյցին չորս կողմը որպէս հագուստ փոխելու խցիկ կը գործածուի :

Լիճին եզերքը մեծարանքի սպասար - կութենէ զուրկ է : Կարգ մը պանդոկներ կան թէեւ եւ սակայն անոնք ալ անխնամ ու անբաւարար են : Որպէսզի անզուգա - կան հարստութիւններով ու գեղեցկու - թեամբ օժտուած այս վայրը տեղացի եւ օտար զբօսաշրջիկներու տրամադրութեան տակ ըլլայ, անհրաժեշտ է որ շրջակայքի ժողովուրդն ու պատասխանատուները ա- ւելի շրջահայեաց ըլլան ու պահպանեն պատմական արժէք ներկայացնող այս թանկագին վայրը» :

×

Եւ քանի որ խօսքը Վանի մասին է, ա- ւելցնենք որ Թուրքերը ուրիշ հոգ մըն ալ ունին այդ առընչութեամբ եւ այս մէկը աւելի բա՛րձր մասշտաբի վրայ : Պոլսոյ Թերթերէն (Յունիս 28) կ'իմանանք որ Հանրապետութեան Նախագահը՝ զօր. Էվրէն, վերջերս Վան կատարած այցե - լութեան ընթացքին մտահոգուած է քա- ղաքի անունը կրող կատուներու համբա - ւաւոր ցեղին նուազումէն… :

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՐՁԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «ՏՈՐՊԵԴՕ»Ի

Խորհրդային 46-րդ ախոյենութեան դարձի մրցումները սկսան Յուլիս 10-ին : «Արարատ» իր դաշտին վրայ 0-ի դէմ 1 կէտով յաղթելով Մոսկուայի «Տորպե - դօ»ի, դասաւորման մէջ երեք աստիճա - նով բարելաւեց իր դիրքը՝ 13-րդ տեղէն բարձրանալով 10-րդ տեղը : Ծանօթ է, որ Ապրիլ 4-ին, Երեւանցիները Մոսկուա- յի մէջ, 1-ի դէմ 2 կէտով պարտուած էին «Տորպեդօ»էն՝ երթի մրցումներուն : Հե - տեւաբար, դարձի մրցաշարքի այս առա- ջին յաղթանակը նոր յոյս մը կը բերէ «Արարատ»ի բազմահազար երկրպագու - ներուն :

Նոյն օրուան միւս խաղերուն արդիւնք - ներն են. -

Դինամօ Մ. - Չերնոմորեց	0 - 4
Պախտակոր - Շախտեոր	2 - 1
Նեֆթչի - Դինամօ Մն.	2 - 1
Դինամօ Կ. - Մետալիստ	2 - 1
Զէնիթ - Դնեպր	2 - 2
Դինամօ Թ. - Ժալգիրիս	3 - 1
Արարատ - Տորպեդօ Մ.	1 - 0
Տորպեդօ Ք. - ԲԿՄԱ	1 - 6

Այս խաղերէն ետք դասաւորման գլուխը կ'անցնի դարձեալ Չերնոմորեց 24 կէտով, որուն կը հետեւին Պախտակոր եւ Ժալ - գիրիս 23-ական, Դինամօ Մինսկ եւ Զէ- նիթ 22-ական, Դինամօ Կիեւ 21, Դնեպր եւ ԲԿՄԱ 19-ական, Նեֆթչի, Արարատ, Սպարտակ եւ Շախտեոր 18-ական, Մոս - կուայի Տորպեդօ եւ Մետալիստ 17-ական, Դինամօ Թիֆլիս 14, Դինամօ Մոսկուա 13, Տորպեդօ Քութայիսի 9 եւ Նիստրու 6 կէտերով :

«Արարատ»ի յաջորդ խաղը՝ Յուլիս 13-ին, Երեւանի մէջ, Մոսկուայի ԲԿՄԱ-ի դէմ :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ մէկ (չ) տուած հարցազրոյցը բաւական մելան թափել տուաւ շաբաթավերջին : Ի՞նչ է եղածը : Էօրոփ թիւ 1-ի լրագրողներուն հետ ու- նեցած հարցազրոյցէն ետք, Նախագահը «կը զրուցէ» լրագրողներուն հետ, ինչ որ անսովոր չէ եւ լրագրութեան մէջ, ընդունուած է նաեւ նման խօսակցութեանց արձագանգելու որոշ ձեւ մը, համապա - տասխան արհեստին պատշաճութեան (տէոնթոլոժի) : Լրագրողը «հասկցած է» թէ պէտք է գրէ որոշ բաներ, զորս Նա - խագահը չէր կրնար պաշտօնապէս ըսել, բայց կ'ուզէ որ գաղտնի չմնան : Այդպէս ալ ըրած է Ֆիլիփ Պօշար Թէմուանեած Քրեթիէնի մէջ, արձագանգելով Միթե - րանի ինքնաքննադատութեան 5 կէտերու վրայ : Էլիզէ չհերքեց, այլ զեկոյցով մը ըսաւ թէ գրուածին միակ պատասխանա- տուն՝ լրագրողն, ինք է… : Պօշար, սա- կայն, Էլիզէէն զատ Եւրոպա 1-ի խմբագ- րութեան հետ ալ խնդիր ունի :

ՔՈՒՐՆԻՕՎԻ տասը տարու ալժերացի մանչուկին մարդասպանը գտնուեցաւ եւ ձերբակալուեցաւ, բայց եւ այնպէս տեղ- ւոյն վրայ տիրող մթնոլորտը շատ լար - ւած կը մնայ : Ձերբակալուած անձը, 45 տարեկան, ընտանիքի հայր մըն է, որ յայտարարած է թէ չէր ուզեր մեռցնել, այլ միայն՝ վախցնել : Կ'ըսուի թէ մտա - յին խանգարում ալ ունի, բայց անունը չէր տրուեր, որպէսզի փոխ վրէժի մի - ջադէպեր չպատահին իր ընտանիքին դէմ, քանի որ բուռն բախումներ եղած են բը- նակիչներուն և երիտասարդ Մաղրեպցի- ներու մէկ կողմէ՝ եւ ոստիկանական ու- ժերու միջեւ, միւս կողմէ :

ԻՐԱՆ զէնք կը գնէ Իսրայէլէն, այլ խօսքով՝ Խոմէյնի այնքան ալ գէշ յարա- բերութիւններ չունի «սիոնիստ թշնա - միին» հետ… : Այս յայտնութիւնը փաս- տելու համար, Լիպերասիոն պատճէնն ալ հրատարակած էր, Երեքշաբթի առ - տու, այն պայմանագրութեան որ ստո - րագրուած է երկու երկիրներու միջեւ : Զէնքերն ալ, անշուշտ, ամերիկեան են… :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, կը շարունակուի տի- րել անսովոր տօթ մը եւ Յուլիս 12-ին, Երեքշաբթի, տարւոյն ամէնէն տաք օրը կը նկատուէր Փարիզի համար, 35 աստի- ճան ջերմութեամբ :

ՏՈԼԱՐԸ նոր մրցանիշ մը կոտրեց, Եր- կուշաբթի, Յուլիս 11-ին 7 Ֆ. 77-ի հաս - նելով, Փարիզի սակարանը :

ՄՕՌՈՒԱ Փարիզ վերադարձաւ Հոն - գարիա կատարած իր ճամբորդութենէն, գործակցութեան պայմանագրութիւն մը ստորագրելէ եւ առանձնաշնորհեալ կա - պերը ամրապնդելէ ետք :

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՇԹԵՌՆ շաբաթաթեր - թին երկու խմբագրապետերը, որոնք պաշտօնազրկուեցան Հիթլէրի նշանաւոր շինծու յուշերուն խաբեբայութենէն ետք, իւրաքանչիւրը՝ 6 միլիոն մառք ստացած է, որպէս պաշտօնազրկման հատուցում : Այս ամբողջ պատմութիւնը 20 միլիոն մառքի նստած է թերթին (մէջն ըլլալով այն տասը միլիոնը, որ վճարուած է յու- շերու գնումին համար), որ նաեւ 70 հա- զար ընթերցող կորսնցուցած է : Թերթին տպաքանակն է՝ 1.6 միլիոն, 1982-ի շա- հը՝ 140 միլիոն մառք… :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 1 - 7)

ԵՐԵՒԱՆԻ ԴՐԱՄԱՏԻԿ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Երեւանի դրամատիկ թատրոնի խումբը Մոսկուա գացած է կարգ մը ներկայա - ցումներ տալու : Շէյքսփիրի՝ Հանրի վե- ցերորդի մասին գրած պատմական քրօ - նիկի հիման վրայ պատրաստուած «Կար- միր եւ սպիտակ վարդերի պատերազմը» թատերախաղով սկսած է ներկայացում - ներու շարքը : Թատերախումբը, որուն երկրորդ այցելութիւնն է Մոսկուա, պի- տի ներկայացնէ նաեւ «Համլէտ»ը, Դոս- տոյեւսկիի «Խաղամոլը», Պերճ Զէյ - թունցեանի «Աստուածների կանչը», Վարդգէս Պետրոսեանի ««Վերջին ուսու - ցիչը», Հրանտ Մաթեւոսեանի «Աշնան արեւ» եւ Ա. Արբուզովի «Իրկուտսկեան պատմութիւնը» թատերախաղերը :

×

ՎԻՇԱՊԱԳՈՐԳԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանի սրահներուն մէջ բացուած է հայկական գորգերու ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են Վանի, Կարսի, Ալեքսանդրապոլի, Զանգեզուրի, Լեռնա- յին Ղարաբաղի, Գուգարքի վիշապագոր- գերը : Հնագիտական առատ նիւթը, միջ - նադարեան մատենագրութիւնը, եւրոպա- ցի ճամբորդները եւ յատկապէս արաբա- կան աղբիւրները հարուստ վկայութիւն - ներ կու տան պատմական Հայաստանի բնակչութեան զբաղումներու, արհեստ - ներու, ապրելակերպին մասին : Երկրին տնտեսութիւնը կը հայթայթէր ինչ որ անհրաժեշտ էր արհեստներու, այդ կար- գին՝ գորգագործութեան եւ կարպետա - գործութեան զարգացման համար : Ցու - ցափեղկերու մէջ կարելի է տեսնել ծառե- րու արմատներ, որոնցմէ ներկեր կը ստաց- ւէին : Այսպէս, տորոնի արմատներէն՝ տարուան զանազան եղանակներուն, կը պատրաստուէին դեղին, նարնջագոյն, մուգ կարմիր ներկեր : Ընկուզենիի տե - րեւներէն կը ստանային սեւ գոյնը, իսկ ընկոյզի պտուղի կանաչ պատեաններէն՝ սրճագոյնը : Ցուցադրուած է այն որդը, որմէ ստացուած հռչակաւոր որդան կար- միրը շատ բարձր գնահատուած է աշխար- հի շուկաներուն մէջ : Մասնաւոր ուշադ - րութիւն կը գրաւէ ԺԸ. դարուն բանուած վիշապագորգը : Նոյն տեսակի գորգեր կը գտնուին Լոնտոնի, Վիէննայի եւ Պուտա- փեշտի թանգարանները : Այդ գորգի զար- դանախշերը կը ներկայացնեն կենաց ծա- ռը, արեւու շողեր, վիշապներ ու օձեր : Հեռաւոր անցեալին մեր նախնիներու մօտ գոյութիւն ունեցած է վիշապներու եւ օ- ձերու պաշտամունքը, որոնք համարուած են երկրագործութեան, պտղաբերութեան, ընութեան զարթօնքի, ջուրի եւ ոռոգման հովանաւորող աստուածներ : Պատահակա- նութեան արդիւնք չէ, որ ժողովուրդը լեռնալանջերուն, լիճերու, աղբիւրներու ակերու մօտ վիշապակոթողներ բարձրա - ցուցած է : Գորգերու վրայ պատկերաց - ւած օձը խորհրդանշած է իմաստութիւն, խոհականութիւն եւ ուժ : Քրիստոնէու - թեան մուտքէն ետք Հայաստան փոխուե - ցաւ վիշապի ժողովրդական ըմբռնումը, ան դարձաւ չարի մարմնացում, սակայն աւանդութեան ուժով գորգագործութեան մէջ կը շարունակուէր զայն ներկայացնող զարդանախշը : Ցուցադրուած են նաեւ օ- ձակարպետներ, որոնք բանուած են Շու- շի եւ Արեւմտեան Հայաստանի զանազան վայրերու մէջ :

«ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄՆ ՈՒ ԴԵՐԸ ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ»

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ա.

«Յառաջ»ի 1983, Ապրիլ 22-ի թիւով նկարագրած էի «Հայկական Ողիսականը» անունը կրող ցուցահանդէսներու եւ դասախօսութիւններու շարքը, Միչիկընի մէջ, որոնց աւարտին տեղի ունեցաւ նաեւ սեմինար մը, վերի խորագրի մատնանշած նիւթին շուրջ: Անոր հանդէպ արտայայտուած ընդհանուր մօտեցումին եւ կարծիքներուն թերեւս արժէ մանրամասնօրէն անդրադառնալ:

Նախ պէտք է ընդգծել որ Ամերիկայի եւ Ամերիկահայութեան մէջ տակաւ կը նոյնանան «մտաւորական» եւ «փրոֆէսէօր» բառերը, ինչ որ շատ ալ բաղձալի բան մը չէ, սակայն ակադեմական կառոյցէն դուրս մտաւորականի յարմար ասպարէզի չգոյութեան պատճառաւ՝ անխուսափելի կը դառնայ: Ուրեմն, ընդհանրապէս համալսարանական մտաւորականութեան մնաց սահմանել մտաւորականութեան դերը:

Բարեբախտաբար սեմինարի վարիչը, Պ. Երուանդ Ազատեան (Քարտուղար՝ Ալեք եւ Մարի Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամին), այնպէս մը կազմակերպած էր սեմինարը, որ իւրաքանչիւր մասնակիցի տրուած էր հակիրճ խօսելու ժամանակ, ինչպէս նաեւ միւս խօսողներուն հակաճառելու կամ հարցումներ ուղղելու առիթ, եւ ապա՝ նո՛յնը տրուած էր ժողովուրդին: Շնորհիւ կազմակերպութեան այս ձեւին, մենախօսութիւններու մենաշնորհ չտրուեցաւ ոեւէ անձի:

Երուանդ Ազատեան կատարեց ընդհանուր հարցադրում մը, - ո՞վ է հայ մտաւորականը, ի՞նչ է բառին իմաստը ներկայիս, եւ ի՞նչ դեր սահմանուած է անոր: Թերեւս «մտաւորական» եւ «հայ մտաւորական» բառերը նոյն իմաստը ունին կամ պէտք է ունենան, սակայն միաժամանակ պէտք է ընդունիլ որ մեր պատմութեան եզակի հոլովոյթը ստեղծեց վիճակ մը՝ որուն մէջ ազգի կազմութեան դերը ստանձնեցին անսովոր խմբակներ կամ դասակարգեր: Վեց դար անկախութիւն չունեցող ժողովուրդ մը՝ սովորաբար կառավարութեան յանձնուած դերերէն շատեր վստահեցաւ իր Եկեղեցիին, որ գործօն դեր կատարեց ամէն տեսակի մարզերու զարգացման մէջ՝ գրականէն մինչեւ դիւանագիտական: Հայ եկեղեցին եղաւ որոշ տեսակի մտաւորականներ ունեցող ազգային եկեղեցի մը: Միաժամանակ, քաղաքական կեանքի մէջ գրագէտներ, ուրիշ արուեստագէտներ ու մտաւորականներ ստանձնեցին կարեւոր դերեր, մանաւանդ՝ կրթական կառոյցներու ընդմէջէն: Որքա՜ն մեծ է թիւը մեր գրագէտներուն, որոնք կը յիշուին նաեւ իբրեւ քաղաքական դէմքեր: Այսօր, Խորհ. Հայաստանի մէջ, ուր պետական կառոյց մը գոյութիւն ունի, դերերու վերասահմանում մը կատարուած է եւ մտաւորականները ունին ճշգրտօրէն սահմանուած դեր ու տեղ: Սփիւռքը, ուր ամէն ինչ աւելի՛ անկայուն է եւ, ուր չլուծուած հարցերու թիւը մեծ է, կը թըւի որ չէ կրցած որոշել թէ ի՞նչ պէտք է ըլլայ մտաւորականի դերը: Տեղ ու դեր կ'որոշուին հարցադրումներու միջոցաւ, ինչպէս նաեւ կը ձեւեն հարցերը՝ զորս կարելի է դնել: Օրինակ, ի՞նչ տեսակի կազմակերպութիւններ կրնան առաջնորդել մեզ, քաղաքական մարզի մէջ: Որո՞նք են ամէնէն լաւ պատրաստուած կազմակերպութիւններն ու անձերը՝ մեր երիտասարդութիւնը էթնիքական գգացումներով օժտելու համար: Ո՞վ կրնայ համադրել եւ համագործակցութեան կարելիութիւններ ստեղծել, մեր կեանքի մշակութային եւ այլ մարզերուն մէջ, եւայլն: Մտաւորականութեան հարցը կը թուի՝ կապուած ըլլալ առաջնորդութեան հարցին: Անոնց պատասխանելու համար հոս մէկտեղած ենք զանազան անձեր, որոնք խօսք պիտի առնեն, մէկ առ մէկ»:

Խօսք առաւ Տոքթ. Գէորգ Պարտագճեան, որ իր հայագիտական ուսումը Երեւան եւ Անգլիոյ Օքսֆորտ համալսարանի մէջ ստանալէ ետք հաստատուած է Ամերիկա, ուր կը դասաւանդէ Հարվըրտ համալսարանի հայագիտական բաժնին մէջ: («Յառաջ» անդրադարձած է անոր շահեկան դասախօսութիւններուն, հայութեան ինքնապատկերացման զարգացումի հանգրուաններուն մասին): Տոքթ. Պարտագճեան ըսաւ որ ինք պիտի չփորձէ սահմանում մը տալ «մտաւորական» բառին ու անոր դերին, քանի որ Հայոց պատմութեան մէջ շատ մը փոփոխութիւններու ենթակայ եղած են երկո՛ւքն ալ: Իր կարծիքով, մեր պատմագիրները, մեր վանականները եւ Ոսկեդարու կղերական դասը բոլո՛րն ալ մտաւորականներ էին: Անոնք էին դարբինները մեր առաջին ինքնագիտակցութեան:

Տասնեւիններորդ դարուն հիմնական փոփոխութիւններ մտան հայ ընկերութեան մէջ, եւ այդ փոփոխութեանց մէջ հիմնական դեր ունեցաւ նորակազմ մըտաւորականութիւն մը, որ կրկնա՛կ բընոյթ ունէր, - կը բաղկանար ոչ միայն կղերականներէ, Մխիթարեան միաբաններէ, եւայլն, այլ նաեւ աշխարհական մըտաւորականներէ, - գրողներ, ուսուցիչներ, բժիշկներ, եւայլն: Անշուշտ այս մտաւորականութեան աշխարհականացումը միայն հայ համայնքի ներքին հոլովոյթին արդիւնքը չէր, այլ նաեւ Եւրոպայի ազդեցութեան արդիւնքն էր: Եւ ուրեմն հայ մտաւորական դասը իր կարեւոր դերը ստանձնեց մասնաւորաբար ա՛յն շրջաններուն մէջ (Պոլիս, Թիֆլիս), ուր մեծ էր եւրոպական պետութեանց ազդեցութիւնը: Այսօր, երբ Հայութիւնը աւելի քան երբեք ցրւումի մէջ է Արեւմուտքի հետ, ուր հաստատուած է ան, հայ մտաւորականը եւ ակադեմական - մտաւորականը նորէն կը վերասահմանեն իրենց դերերը՝ նման ցրւումներու ազդեցութեան տակ, եւ փնտռտուքի մէջ են: Կը փնտռեն քաղաքականօրէն, կրօնա - վարչականօրէն, նաեւ աշխարհագրական ու լեզուա - մշակութային բաժանումներու ենթակայ աշխարհացրիւ ժողովուրդի մը ինքնապատկերը: Հայուն աւանդական ինքնապատկերացումը, ինքզինքին վերագըրած խոէալը այլեւս չի դիմանար ժամանակին: Եթէ սփիւռքացրիւ Հայութիւնը միութեան նշոյլն իսկ պիտի պահէ, մըտաւորականութիւնն է որ իրանահայուն, ֆրանսահայուն, լիբանանահայուն կամ ամերիկահայուն տեղական ինքնահասկացումներէն եւ ինքնապատկերացումներէն անդին պէտք է հաստատէ հայկականութեան ընդհանուր հասկացողութիւն մը: Սերունդ մը ունինք որ հայերէն չի խօսիր, բայց հայ կը զգայ: Կրնայ Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ պատկանիլ, կամ ոչ: Հա՞յ է ան, թէ ոչ: Ինքնութեան հարցը, օրինակ, բան մը չէ որ տեղայնամիտ մտածումով միայն կարելի է լուծել: Մտաւորականութի՛ւնն է որ Սփիւռքի մէջ պիտի փնտռէ ինքնութեան եւ ինքնապատկերացման հարցի կապերը, մեր մշակութային, կրօնական ու քաղաքական կեանքին հետ: Այս կապերը հիմնական եւ բնորոշիչ են: Հայ ծնիլը դիւրին է, իսկ հայ ապրիլը, դժուար: Իսկ հայ ապրիլը կարելի կ'ըլլայ Սփիւռքի մը մէջ միա՛յն երբ մտաւորականութիւնը համոզիչ ձեւով կը պատկերացնէ նման կապերու բնոյթը:

(Շար. 1)

ԵՐԱԺԻՇՏ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ՍՏԵՓԱՆ ԷԼՄԱՍ

ԽՄԲ. - «Գարուն» ամսաթերթի Մայիսի թիւին մէջ թարգմանաբար տրուած է դաշնակահար Ռոբեր Շուգարովի յօդուածը, նուիրուած երաժիշտ եւ դաշնակահար Ստեփան Էլմասի կեանքին ու գործին: Կուտանք յօդուածը, անբեւմտաւորւ յերէն:

×

Ստեփան Էլմաս ծնած է Իզմիր, 1864-ին: Կանուխէն ցուցաբերած է երաժըշտական բացառիկ ընդունակութիւններ: 1879-ին Էլմաս կը մեկնի Գերմանիա՝ Վայմար, ուր արդէն տարեց Ֆրանց Լիսթ՝ մէկդի թողուցած համերգային գործունէութիւնը, դաշնակի դասեր կուտար:

Լիսթի հետ առաջին իսկ հանդիպումին Էլմաս կը մեկնաբանէ անոր քանի մը գործերը՝ սկիզբը անվստահութիւն, ապա զարմանք պատճառելով: Այդ օրուընէ Ստեփան Էլմաս կը դառնայ Լիսթի աշակերտը, որ կարեւոր դեր կը խաղայ երիտասարդ երաժիշտի ստեղծագործական կեանքին մէջ:

Լիսթի մահէն քիչ առաջ Էլմաս կը տեղափոխուի Վիէննա, ուր աշակերտելով անուանի երկու մանկավարժներու՝ Անտոն Տորիի եւ Ֆրանց Քրիմի, կ'աւարտէ երաժշտական իր կրթութիւնը: Այդ ժամանակէն սկսեալ, մեկնաբանական բարձր տաղանդներու հետ միասին Էլմաս կը ցուցաբերէ նաեւ յօրինելու կարողութիւն: 1882-ին իր մեծ ուսուցչին հանդէպ երախտագիտութեամբ լեցուած, Էլմաս անոր կը նուիրէ դաշնակի վեց էթիւտներ, որոնք կը կրեն Լիսթի ազդեցութիւնը: Այդ էթիւտները, որոնք առնուած են Գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ քանի մը երաժշտանոցներու բարձր դասարաններու ուսանողներու նուագացանկին մէջ, հեղինակը յաճախ մեկնաբանած է նուագահանդէսներու ընթացքին:

1885-ին Վիէննա տեղի ունեցաւ Էլմասի նուիրուած առաջին նուագահանդէսը: Այդ առթիւ մամուլը գովասանքով արտայայտուեցաւ: Ցետագային եւս Ստեփան Էլմաս նուագահանդէսներ տուաւ եւրոպական կարգ մը երկիրներու մէջ եւ ամէնուրեք արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան:

1919-ին Էլմաս կը հաստատուի Ժընեւ, շարունակելով երաժշտական, մասամբ նաեւ մանկավարժական գործունէութիւնը: Կը գրէր առաւելաբար դաշնակի գործեր, ինչպէս կը նշէ Յ. Բրուտեան, ապա գինք կը մօտեցնէ Շոփէնի: Էլմասի դաշնակի գործերը սեռերու տեսակէտէն այլազան են՝ մազուրքաներ, ռոնտոներ, վալսեր, փոլոնէզներ, ցայգերգներ, պալատներ, սոնաթներ, քոնչերթօներ նուագախումբի հետ եւ այլն: Իր կեանքի վերջին տարիներուն լսողութեան վատթարացման պատճառով Էլմաս կը ստիպուի ընդհատել իր գործունէութիւնը, ինչ որ մեծ ցաւ կը պատճառէր իրեն:

Ստեփան Էլմաս մեռած է 1937-ին Ժը·

ԿԱՏԱԿ ՉԷ ՍԻՐԵԼԸ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Ամառը երբեմն, Կիրակի երեկոներու խաղաղութեան մէջ, մանչերու չէնքին ետեւէն կամաց կամաց, շորորալէն կ'իջնէին վար, կ'անցնէին Բարեբարներու դամբանին քովէն ու կ'երթային մինչեւ Հաստատութեան արտաքին դուռը: Կը պատահէր նոյնիսկ որ ելլէին դուրս՝ մայր պողոտայ, շուարած նայուածքներով դիտէին անցնող ինքնաշարժներն ու հեծելանուորդները ու նոյն ճամբով դառնային ետ՝ առանց անգա՛մ մը իսկ հաջելու:

×

Վարորդը հեռուէն տեսաւ զայն ճամբեզրին, արտաքին դրան առջեւ, բայց շարունակեց արագ իր վազքը՝ խորհելով որ ուրիշ շուներու պէս այս մէկն ալ, մինչեւ իր մօտենալը, ետ կը քաշուէր անպայման:

Կիրակի էր: Միրօն ապահովութեան, վստահութեան վարժուած շուն, չշարժեցաւ տեղէն: Ու պատահեցաւ անխուսափելին:

Վիրաւորուած էր՝ բայց ողջ: Արիւնը բարակ առուակներ գծեց անոր սպիտակ ստեւներուն վրայ:

Մեծ տղոցմէ երկու հոգի վերցուցին զայն ու սկաուտարան տարին դարմանելու:

Տրուած խնամքը անօգուտ մնաց: Միրօն չդիմացաւ կրած ցնցումին՝ ու գըլխուն ծանր վէրքը քանի մը ժամ վերջ զգետնեց զինք:

Առաջին անգամ ըլլալով Կայծակը Կիրակոսին չընկերացաւ այդ գիշեր: Մնաց սկաուտարանին դրան առջեւ ու ցաւագին հեծքով մը կաղկանձեց մինչեւ առաւօտ:

Արեւածագին հետ Միրոյին մահուան լուրը տարածուեցաւ դպրոցին մէջ: Տղոց երեւակայութիւնը նոր մանրամասնութիւններ կապեց արկածին:

Ոմանց համար, իր խորունկ ցաւին մէջ Կայծա՛կն էր որ կը հերոսանար: Վերջին հաչումով մահը մէկ անգամ կը պատահի. տառապողը ողջ մնացողը պիտի ըլլայ:

Նախաճաշին՝ սեղանատան մէջ խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը այդ առաւօտ Միրօն ու Կայծակն էին:

«Ռոմանթիկ»ները՝ զոյգին երկար ապրիլը կը վերագրէին անոնց իրարու հանդէպ ունեցած սիրոյն:

- Իրարու համա՛ր ողջ կը մնային, կը բացատրէր Հրաչ, Կայծակը երկար չի դիմանար ասկէ ետք, անպայման ա՛ն ալ կ'երթայ Միրոյին ետեւէն:

Կայծակին հանդէպ գուրգուրանքն ու ուշադրութիւնը կրկնապատկեցին տղաքը: Ինք սակայն կորսնցուց շրջապատին հանդէպ մնացած հետաքրքրութեան վերջին նշոյլը անգամ: Օրերով բան չդրաւ բերանը ու դունչը գետնին կպցուցած՝ մնաց այնտեղ, խոհանոցին դրան առջեւ պառկած, նոյնիսկ գիշերը, մութին իջնելէն ետք:

Կողքին դրուած միսին ու ոսկորներուն վրայ թառող ճանճերը այնքա՛ն անտանելի դարձան քանի մը օր վերջ՝ որ ներքին հսկիչը հրահանգեց Կիրակոսին վերցնել Կայծակը այնտեղէն ու տանիլ «նետել» հեռու անկիւն մը, ֆութպոլի դաշտէն անդին: Հսկիչին համար անհասկնալի կը մնար տնօրէնին ու միւս պաշտօնակիցներուն հանդուրժողութիւնը «այդտոտ այդ անասունին» հանդէպ: Միտքէն անցուց նոյնիսկ թաղապետութեան լուր տալ որ գան ու հարուածով մը «մաքրեն հաշիւը»: Նման որոշումէ մը ետ կեցաւ սակայն ... տղոցմէ վախնալով:

Յաջորդ առաւօտ Կայծակը իր նախկին տեղը գտան դարձեալ, խոհանոցին դըրան քովի անկիւնը՝ որուն կապուած էր Միրոյին քաղցր յիշատակներով: Իր խորունկ ցաւին մէջ այնտեղ չափով մը ըմփոփուած կը զգար ինքզինք:

Այդ ցաւն ու սփոփանքը երկար չտեւեցին սակայն, ու Միրոյին մահէն հազիւ շաբաթ մը վերջ, առաւօտ մը, խոհանոցին դուռը բացած պահուն Մարգարը զայն մեռած գտաւ ձեռնասայլին քովիկը, իր սովորական դիրքին մէջ:

- Ես ձեզի չըսի՞, կը պնդէր Հրաչ, որ Միրոյին ցաւին չի դիմանար: Կատակ չէ սիրելը...

(Շար. 2 եւ վերջ)

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

նեւ, գրեթէ մոռցուած երաժշտական աշխարհին կողմէ: Բնաւ չէ գտնուած Հայաստան, բայց սիրած է իր նախնիներու հայրենիքը եւ ուրախացած անոր վերածնունդով: Ան գրած է. «Արցունքով արտասանուած անուն մը մեր սրտին մէջ աւելի խոր տեղ մը կը բռնէ, այս անունը միակ է - Հայաստան: Կ՚ըմբռնէք որքան Հայու սրտով կարդացի Ձեր՝ մեր սիրելի հայրենիքի մասին տուած լուրերը եւ որքան ալ երջանիկ պիտի զգամ իմ եղբայրներէս աւելի լայնօրէն ճանչցուելով, անոնք, որ առաջինը պիտի ըլլան զիս ճանչնալու, զիս եւ գործերս»:

Ժամանակակիցներու կողմէ ըստ արժանւոյն գնահատուած Էլմասի մեկնաբանական եւ ստեղծագործական անքակտելի գործունէութեան մէջ մեր ուշադրութիւնը մասնաւորաբար կը գրաւէ իր յօրինողական գործունէութիւնը: Անոր հսկայ ժառանգութիւնը մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան կը կարօտի ոչ միայն պատմական, այլեւ ժամանակակից գործնական իւրացման տեսակէտէ:

Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցի դիւանը կը գտնուին Լայպցիգի Շթէյնկրէպէր հրատարակչութեան լոյս ընծայած բազմաթիւ՝ այդ կարգին զանազան ձեւի ու սեռի դաշնակի գործերու ձայնագրութիւնները, զորս հայրենասիրական զգացումներով Հայաստան ղրկած է հեղինակը:

Երաժիշտին հաւատամքն էր՝ «Արուեստին ծառայելը մարդասիրութեան ծառայել ըսել է»: Էլմասի գործերը կտրուած չեն իր ժողովուրդի իմացական կեանքէն: «Եթէ գործերուս հայ անուն մը տուած չեմ, տուած եմ անոնց հայ շունչը ... Չէ՞ որ երբ Հայ բոլոր հեղինակութիւններս ազգիս նուիրուած են, մի՞թէ հարկ է մէկ քանիներու վրայ միայն այս նուիրումը նշանակել . . .»:

Ուրիշ հարց է, թէ որքանով յաջողած է Էլմաս իրականացնել զայն: Պէտք է ըսել որ, կեանքի պայմանները թոյլ չեն տուած Էլմասի դառնալու խորապէս հայ արուեստագէտ, սակայն անոր երազը երեւան եկած է իր երաժշտական լեզուի հազիւ նկատելի երանգներուն մէջ:

Էլմասի դաշնակի գործերը կրնան տեղ գտնել ուսուցման ձեռնարկներու, ինչպէս նաեւ նուագահանդէսներու յայտագիրներու մէջ: Անոր գործերու մեկնաբանութեամբ հանդէս եկած է Ջութակահար Լուքա Ռիթէր: Երեւանի մէջ պրազիլիացի դաշնակահար Խոսոն Էլիաս եւ ֆրանսահայ ղեկավար Ալեքսանդր Սիրանոսեան մեկնաբանած են Էլմասի դաշնակի քոնչերթօն՝ նուագախումբի հետ: Էլմասի գործերու հիմնական եւ առաւել բնորոշ գիծը, գոյնը, երաժշտական գաղափարներու դաշնամուրային ձկուն մարմնաւորումն է, անոնց անմիջական յանպատրաստից բնոյթը, որ կը զուգորդուի պարզ ու թափանցիկ ձեւի հետ: Ասիկա Էլմասի գործերուն յօրինումի յղացման անմիջական եւ անբռնազբօսիկ հռետորականութիւն կը հաղորդէ, որ նոյնիսկ բաւարար խորութիւն չունենալու պարագային ալ որոշ արժէք ունի: Էլմասի գործերու այդ յատկանիշներուն շնորհիւ արուեստագէտը կ՚առընչուի դաշնակի արտայայտչականութեան թեթեւութեան մը, որ յետագային աւելի բարդ գեղարուեստական հարցերու իրագործման ազդակ կրնայ ըլլալ: Այս միտքը կրնայ զարմանալի թուիլ, բայց դաշնակի արուեստի զարգացման օրինակով մեզի ծանօթ է, որ աւելի ցած գեղարուեստական մակարդակ ունեցող երաժիշտ - դաշնակահարներու գործերը սքանչելի հիմք ու նախադրեալ դարձած են երաժշտական գաղափարներու մեկնաբանութիւնը իրականացնելու համար: Այս յատկանիշը Էլմասի բացառապէս բոլոր գործերուն մէջ կ՚արտայայտուի մեկնաբանողի մօտ յառաջացած թեթեւութեան, ճկունութեան զգացումով: Կը կարծենք, որ Էլմասի այդ կարեւոր յատկանիշը ձեւաւորուած է Լիսթի ազդեցութեան տակ: Յիշեալ արժանիքներէն զատ, որոնք կարեւոր են, անհրաժեշտ է առանձնացնել նաեւ Էլմասի գործերուն մասին մեր պատկերացման գործնական արժէքը լրացնող այլ կողմերը՝ նրբութիւն, շնորհալիութիւն, մեղեդի, անոր ներդաշնակող լեզուի ինքնատիպութիւնը, թէքնիք միջոցներու այլազանութիւնը, ս ր ա մ ի տ լուծումներ գտնելու հնարամտութիւնը եւ վերջապէս սեռերու զանազանութիւնը: Այդ բոլորը հիմք կուտայ պնդելու, որ Էլմասի դաշնակի գործերը երաժշտ. դպրոցի, ուսումնարանի եւ երաժշտանոցի սաներու դաստիարակութեան համար շատ յարմար նիւթ են: Ծանօթ է, որ Շոփէնի, Լիսթի, Սքրիապինի, Ռախմանինովի էթիւտները անցընելէ առաջ մանկավարժական գործնականին մէջ ընդունուած է իւրացնել անցքի նիւթ մը՝ դասական (Չէրնի, Քրամէր, Քլէմանթի), ինչպէս նաեւ վիպապաշտական (Մոշկովսկի, Մենտելսոն, Կէնզէլթ եւայլն): Մենք կրնանք նշել Լիսթ - Շոփէնեան վիրթիւօզ գործերու թէքնիքին սահուն անցնելու միջանկեալ օղակի պակաս մը, ուր մեկնաբանական միջոցները ամբողջովին կը լուծուին երաժշտական գաղափարներու մէջ: Նման միջանկեալ օղակ կրնայ ըլլալ Էլմասի գործերուն մեծ մասը:

Մեր տրամադրութեան տակ գտնուող ձայնագրութիւնները թոյլ կուտան գործնական տարբեր նպատակներ հետապնդող քանի մը դասողութիւններ ընելու: Արդէն յիշատակեցինք Էլմասի գործերուն սեռերու եւ ձեւերու լայն շրջանակը, ձեւեր՝ զորս լայնօրէն օգտագործած են Շոփէն եւ Լիսթ: Ռոմանթիք յօրինողներու հրաշալի երաժշտութեան շնորհիւ սիրուած այդ ձեւերը կը շարժեն ուսանողներու հետաքրքրութիւնը Էլմասի գործերուն հանդէպ, իսկ խորանալէ ետք երիտասարդ մեկնաբաններու համար անակնկալ յայտնութիւններ կը դառնան: Միջին օղակներու՝ երաժշտական դպրոցներու բարձր դասարաններու աշակերտներուն համար աւելի յարմար է, մեր կարծիքով, Էլմասի կարգ մը գործերու ուսուցումը:

Վալսերը, մազուրքաները, փոլոնէզները կրնան օգնել Շոփէնի, Լիսթի նոյնանման ձեւերուն հաղորդակից դառնալու: Էլմասի վեց էթիւտները գեղարուեստական վիրթիւօզ գործեր են: Տարբեր թէքնիքով գրուած այդ էթիւտները, ինչպէս նաեւ անոնց զուգակցումները կը կրեն Էլմասի յօրինող - դաշնակահարի ոճի անհատական գիծերը:

Յարմար է նաեւ որ Էլմասի կարգ մը գործերը առնուին ամէն տարի ուսումնական ծրագրով տեղի ունեցող մրցումներու յայտագիրներուն մէջ: Մաղթելի է երաժշտանոցի ուսանողներու նուագացանկին մէջ առնել Էլմասի այն գործերը, որոնք երիտասարդ դաշնակահարներու առջեւ կը դնեն աւելի բարդ մեկնաբանական հարցեր:

Սքանչելի երաժիշտին յանիրաւի մոռցուած անունը վերականգնելու համար լաւ կ՚ըլլայ մօտ ատենէն կազմակերպել անոր գործերուն նուիրուած նուագահանդէսներ՝ Հայաստանի լաւագոյն ուժերու մասնակցութեամբ, ինչպէս նաեւ հրատարակել հանգամանալից մենագրութիւն մը, նուիրուած Ստեփան Էլմասի կեանքին ու գործին:

ՌՈԲԵՐ ՇՈՒԳԱՐՈՎ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐ

ԱՄՌԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԿՈԿՈՐԴԻ ՑԱՒԵՐԸ

Ընդհանրապէս կը կարծենք, որ կոկորդի ցաւերը ցուրտ, խոնաւ ու միգամած օրերու ընթացքին տեղի կ՚ունենան:

Ինչպէ՞ս բացատրել սակայն այն պարագան, երբ օդը տաք է ու չոր, երկինքը ջինջ ու պայծառ, ու անդին կոկորդի ցաւերու բազմաթիւ պարագաներ տեղի կ՚ունենան:

Եւ բժիշկները այս եղանակին փողացաւի, խռչակացաւի (թրաքէիթ) բազմաթիւ պարագաներ կը դարմանեն աւելի քան միւս եղանակներուն:

Իսկապէս չոր օդն ալ, տաք եղանակին՝ կոկորդը աւելի զգայուն կը դարձնէ եւ կը բորբոքեցնէ անոր լորձաթաղանթը:

Տաք օրերուն, այրող կոկորդն ալ կը դիմէ սառն ջուրին եւ այլ զովացուցիչ ըմպելիներու:

Չոր ու այրող կոկորդը, պաղ ջուրի լոգանք մը կ՚առնէ կարծես:

Տաքէն պաղի ենթարկուելով, կոկորդին լորձաթաղանթի երակները կը կծկուին, ու արիւնը հոն իր շրջանը դանդաղեցնելով, կը խճողուի սեւերակներու մէջ, որով շուրջի հիւսկէնները կ՚ուռին:

Այս կացութենէն օգտուելով՝ մանրէները, եւ ի մասնաւորի սթաֆիլոքոքները, կը յարձակին իր դիմադրական ուժը կորսնցուցած այդ մարզին վրայ:

Լորձաթաղանթները ի վիճակի են իրենք զիրենք պաշտպանելու սթաֆիլոքոքի արշաւներուն դէմ, երբ անոնք բաւարար թթուածին ստանան:

Իսկ երբ արեան շրջանը խանգարուի որեւէ պատճառաւ, թթուածինի ստացումն ալ կը նուազի:

Տաք եւ չոր եղանակին օդը կը լեցուի փոշիներով, որոնց մէջ մանրէները կը վխտան:

Երբ ինքնաշարժով կը ճամբորդէք, ոչ թէ միայն ձեր ճամբու փոշին կը կլլէք, այլ նաեւ այն թունաւոր կազերը, որոնք կրնան խոյս տալ ամենակատարեալ մեքենայէ մը անգամ: Ուրեմն՝ փոշի եւ թունաւոր կազ աւելի կը դիւրացնեն կոկորդին լորձաթաղանթի բորբոքումը:

Ամառը բազմազան պտուղներու եղանակն է, յաճախ առանց լուալու զանոնք եւ հազիւ քիչիկ մը մատներով շփելով՝ կ՚ուտէք առանց կեղուելու, որովհետեւ կ՚աճապարէք, եւ կամ այն կարծիքը ունիք որ չլուացուած, չկեղուըւած պտուղ ուտելով կենսանիւթեր կը ստանաք:

Բայց պէտք է գիտնալ որ այդ ձեւով՝ փոշի եւ անհամար մանրէներ կը կլլէք:

Երբեմն ալ կան կարգ մը պտուղներ, որոնք ձեռքէ - ձեռք կ՚անցնին կամ անցած են արդէն, ձեր բերանը հասնելէ առաջ:

Ո՞վ կրնայ երաշխաւորել այդ ձեռքերուն մաքրութիւնը . . .

Երբ զգայուն կոկորդ մը չունիք, կրնաք առանց կեղուելու ճաշակել պտուղները, բայց բոլոր պտուղներն ալ պէտք է լուալ անպայման:

Բորբոքած կոկորդի պարագային չկեղուըւած պտուղը կացութիւնը աւելի կը դժուարացնէ:

Միայն պտուղները չեն որ պէտք է գրաւեն մեր ուշադրութիւնը:

Տաք եղանակներուն մեր սնունդներէն կաթը, քրէմները, միսերը, պանիրները եւ պտուղները շուտով կ՚աւրուին, կը թթուին:

Արդ, իրենց թարմութիւնը կորսնցուցած այս սնունդները կը խանգարեն ստամոքսն ու աղիքները:

Ու կոկորդն ալ ազդուելով այդ խանգարումէն, կը բորբոքի իր կարգին:

Երբ մարմնին մէկ կողմը վնասուի, միւս մասերն ալ առաւել կամ նուազ չափով կը ստանան իրենց բաժինը: Երբ կոկորդը բորբոքի, աղիքներն ալ կը կորսնցնեն իրենց հանդիստը, եւ փոխադարձաբար:

Երբ փողացաւի պարագաները շատնան, կուրաղիի (աբբէնտիս) բորբոքման պարագաներն ալ կը շատնան երբեմն:

Հում բուսեղէններու եւ պտուղներու սէլիւլոզը, որ դժուարամարս նիւթ մըն է, աղիքներու մէջ թխմուելով մեծապէս կը սատարէ մանրէներու աճման եւ բազմացման:

Եւ այս մանրէներն են որ դէպի կոկորդ հասնելով կը վարակեն եւ կը բորբոքեցնեն զայն:

Ինքնաշարժով պտըտած միջոցին, բոլոր պատուհանները կը բանաք որպէսզի թարմ օդ շնչէք, թոյլ կուտաք որ հովը մտրակէ ձեզ:

Բաց պատուհանի մը առջեւ նստած՝ ձեր կոկորդը օդի հոսանքին կ՚ենթարկէք եւ կամ օդափոխի (վանթիլաթէօր) հաճոյքը կը վայելէք:

Այրող արեւի մը տակ գլխաբաց կը պտըտիք. ասոնց բոլորն ալ հարբուխ, փողացաւ մէջտեղ բերելու պատճառներ են՝ միգամած՝ խոնաւ ու պաղ օդէն աւելի, քանի որ արեան շրջանը խանգարելու բնոյթը ունին:

Ձեր բաց կոկորդը պաղ հովի հոսանքին մի՛ ենթարկէք, ո՛չ ալ տաք արեւի ճառագայթները թող ձեր վզնկը հարուածեն:

Դաշտագնացութեան ընթացքին, կերէք թարմ ուտելիքներ, կեղուեցէք ձեր պտուղները, եւ մի չափազանցէք հում բուսեղէնները:

Գիշերը ձեր ննջարանին պատուհանը ուղղակի անկողնին վրայ մի՛ բանաք:

Փոխանակ սառն զովացուցիչներու, նախընտրեցէք գաղջերը, որոնք ծարաւը աւելի շուտ կը յագեցնեն:

Մի՛ մոռնաք նաեւ որ ծխախոտը կը թունաւորէ լորձաթաղանթները, իսկ ալքոլն ալ զանոնք կը տկարացնէ:

Ահա պարզ զգուշացումներ, որոնք ամբողջ տաք եղանակին ձեռք առնուելով, կրնան ձեզ զերծ պահել կոկորդի անհաճոյ, երբեմն ալ անտանելի ցաւերէն:

Եթէ բոլոր այս զգուշութիւններէն յետոյ դեռ կը տառապիք՝ դարմանուեցէք լաւ կերպով, որովհետեւ շատ հասարակ կարծուած կոկորդի այդ ցաւը, մեծ բարդութիւններու դուռ կրնայ բանալ. օրինակ՝ սինիւզիթ, ցնցդատապ, աղիքներու եւ երիկամունքի բորբոքում, յօդացաւ եւ նոյնիսկ սրտի հիւանդութիւն:

Եթէ տաքութիւն ալ ունիք, պէտք է դիմէք ձեր բժիշկին, որ ձեզ պիտի դարմանէ մանրէասպան դեղերով:

Խոշոր բայց մը սակայն . . .

Եթէ տաքութիւնը շատ բարձր չէ, մի՛ աճապարէք մանրէասպան դեղեր առնելու առանց բժիշկի թելադրութեան:

Մանրէասպան դեղերը վնասակար եւ ախտածին մանրէներու հետ կը սպաննեն նաեւ օգտակար մանրէները:

Խմեցէք առատօրէն ՍԷ կենսանիւթով հարուստ լեմոնի հիւթը՝ որ կը զօրացնէ կոկորդի լորձաթաղանթը եւ կ՚աւելցնէ մարմնին դիմադրական ուժը մանրէներուն դէմ:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Ուշաբերած, տղան աչքերը մեծաբաց կը պտըտցունէր սենեակներուն վրայ, վերջապէս բան մը ըմբռնելու եւ սենեակին հասարակութեան հաղորդելու համար. բայց ի զուր. երկրորդ կամ երրորդ անգամ դարձեալ կ՚ուշաթափուէր, կը ցնցուէր, կը մռնչէր, մինչեւ որ Սոֆի, ձեռնագործին վրայէն գլուխը նորէն առջին դարձնելով յամառէր.

- Է՛, Համբիկ, բան մը չի՞կայ:

- Չիկայ պէ՜, Սոֆի:

Եւ հոն, իրեն համար, այլեւս բարիք մըն էր ձկնորս Թումիկը իր անվերջանալի պատմութիւններովը, որոնք ներկաներուն ուշադրութիւնը կը կապէին՝ իր շփոթութեան լայն ասպարէզ տալու համար:

Շատ հեղ, վաճառատան մէջ, գործերու դադարէ մը օգտուելով, անկիւն մը տըպածոյի հակերու ետին քաշուած, իր տխուր եւ ապերախտ սիրոյն վրայ մտածած պահուն, Համբիկ յետադարձ ակնարկի մը մէջ կը պարուրէր իր ամբողջ կեանքը զոր ապրած էր: Անոր ցամաքութիւնը, պարզութիւնը, խեղճութիւնը, անբանութիւնը հիմա էր որ կը սոսկացընէին զինքը: Եւ ինք որ տարիներով այդ հմայքոտ էակին քովը ապրեր էր, առանց զգալու բոլոր արդաւանդ, հզօր, երկնային բաները զորս հիմա այնքան ուժգնօրէն կը զգար: Ո՞ւր եւ ի՞նչպէս ապրեր էր կեանքը մինչեւ այն ատեն. գետնայարկ խցիկի մը մէջ, երկու ցաւագար էակներէ շրջապատուած, գինով ցնդած հայր մը եւ տրտնջացող մայր մը: Աղջիկները, առտուընէ մինչեւ իրիկուն դպրոցը, հին խաւարապատ շէնք մը կիսաւեր, խոշոր ծակերով, որոնցմէ մուկեր կը մտնային կ՚ելլային, խեռ, չհանդուրժող, խստաբարոյ վարժապետի մը կաշկանդումին տակ, աչքերը շարունակ հեգարանին խոշոր տառերուն սեւեռած:

Իրիկունները խըճիթին մէջ կամ պարտէզը, ուր Սոֆիի հետ, արձակ համարձակ կը խաղար, կը վազէր, կը կզուըտէր: Ո՛հ կորսուած անհետացած մանկութեան այդ միակ հեշտալի րոպէներուն անդառնալի քաղցրութիւնը: Ո՞ւր էին անոնք, այդ ովասիները իր տխուր եւ դառնակսկիծ մանկութեան: Անոնց վերյիշումը հիմա արցունքներ կը բերէր կոպերուն տակ: Յետոյ վաստըկելու կեանքին շըրջանը սկսեր էր, նոյնքան ապուշ, նոյնքան ողբալի, նոյնքան ամուլ: Ահագին վաճառատան մէջ իր քրտնաթոռ եւ ստրկային դատանքը, պաշտօնեաներուն ամէնէն յետինը ըլլալով, ամէնուն հրամաններուն թիրախը ըլլալու դատապարտուած: Սկիզբները մանաւանդ, ի՜նչ շնչասպառ ճարտարուրումներ էին, կրաւորական հնազանդութեան ի՜նչ նուաստ շարժումներ իր կողմէ, գոհացում տալու համար բոլորին այդ առեւտրական բարկ մթնոլորտին մէջ՝ լեցուած խայտերցի չորպաճիներ անհամբեր, բարկացոտ պոռչտուքներովը, եւ անոր բացակայութեանը՝ անկիրթ ու չտես դրագրի մը յոխորտ բացագանչութիւններովը:

- Համբիկ, վազէ՛ ծօ, խահվէ մը:

- Ծօ՛, ի՞նչ սէրսէմ կեցեր ես, սա միւշտէրիին քիպրիթ մը չվառե՞ս:

(Շար. 101)

Տէր եւ Տիկին Կի Միքայէլեան եւ իրենց աղջիկը՝ Քոռին, Այրի Տիկին Ժորժ Անտրէ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Միքայէլեան, Այրի Տիկին Ջաւէն Խաչատուրեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Պաղտասարեան, Թադէոսեան, Տիւրիէօ, Տիւպրէօյլ, Ղազարեան, Զիմթառինի, Պօղոսեան, Էկօյեան, Հօթաղարծեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց հօր, աներհօր, մեծհօր, եղբօր, տագրոջ, հօրեղբօր, մօրեղբօր, զարմիկին, ազգականին և խնամիին՝

ՏՈՔԹ. ՄԻՇԷԼ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

Médecin honoraire des Bouches du Rhône, ancien médecin-chef du bataillon des F.F.L (Djibouti), puis du port de Marseille.

որ է տէր հանգեաւ, Յուլիս 5, 1983 առաւօտեան, 82 տարեկանին, շրջապատուած իր զաւկէն եւ քրոջ զաւկէն՝ Ռաուլ Խաչատուրեանէ, որոնք երկու օր հսկած էին իրեն: Միացաւ սիրելի կնոջը՝ մեռած 1982, Յուլիս 6-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մոնփըլիէ, Սէն - Լազառ գերեզմանատան մատրան մէջ, Ուրբաթ, Յուլիս 8-ին, ժամը 15.30-ին, պաստելի Փիէր Հէնէնի կողմէ, Սէն - Փօլ Ռէֆօրմէ եկեղեցին:

ԱՂՕԹԵՑԷ՛Ք ԻՐԵՆՑ ՀԱՄԱՐ

×

Այս առթիւ անկեղծ շնորհակալութիւններ՝ Սէյրանեան ընտանիքին, Սվազցի (Պոխանոնէն), այն խորազգած սրտակցութեան համար, զոր ցոյց տուին իրենց տարաբախտ հայրենակցին եւ մխիթարութեան՝ անոր հարազատներուն:

«ՅԱՌԱՋ» . - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Կի Միքայէլեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմինի տարեկան պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 4-ին, ի նպաստ հայ վարժարաններու:

×

Կապոյտ Խաչի
Շրջ. վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Անահիտ Թօփուզեան իր քրոջ՝ Շաքէ Պէշիկթաշլեանի մահուան Ա. տարելիցին ի յիշատակ կը նուիրէ 250 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 250 Կեդրոնական Սանուց Միութեան, 250 Ֆ. Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Քարտուղարուհի - տաքթիլօ մը, աշխատելու համար մինչեւ Յուլիս 28: Հեռաձայնել Հայրապետեանի:

Գրասենեակ. - 254 - 17 - 89
Բնակարան. - 821 - 02 - 01

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

CENTRE CULTUREL ST. GREGOIRE DE NAREG
38, Route de Collonges - St. Cyr au Mont-d'Or
Tél. : 847. 28. 65

Լիոնի Նարեկեան վարժարանի տնօրէնութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր գիշերօթիկ վարժարանը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 8-ին, ծնողքները պարտին Օգոստոս ամսոյն 1-էն սկսեալ, արձանագրել տալ իրենց զաւակները:

Յաւելեալ լուսաբանութիւններու համար դիմել տնօրէնութեան:

Հեռաձայն. - 847 - 28 - 65

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ
ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1983 - 1984 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը կատարուին ամէն օր Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12 :

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօքառով:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES
ET SECONDAIRES DU Ier CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION

1, Bld. du Nord **LE RAINCY**, Tél. 381. 01. 72

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ
ԵՒ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 17
ԺԱՄԸ 8-ԻՆ. - Ֆրանս - Քիւլթիւռէն

վիճաբանական սուլիս, զոր կը վարէ՝ ԴԱՆԻԷԼ ՊԻԼԱԼԵԱՆ, բիրտ ուժի (վիոլանս) մասին:

Կը մասնակցին՝ մէթր ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆ, Կաթողիկէ հիմնարկի տեսուչը, եւայլն, եւայլն:

Ժամը 9.30-ին, հեռատեսիլի Ա. կայան:

«Ընտանիքը տագնապի մէջ է՞» նիւթին շուրջ՝ վիճաբանական սուլիս, ղեկավարութեամբ՝ Դանիէլ Պիլալեան:

Fête Champêtre

DE
l'AMICALE DES ARMENIENS
DE DRAGUIGNAN

Dimanche 17 Juillet
Toute la journée

Camping de la Foux
à 2 Km. de Draguignan (Var)

Rte. Nle. 555, Domaine de Mr. Lorenian

Brochettes—Buffet—Jeux—Musique—Chants

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

CENTRE DE DOCUMENTATION ARMENIEN

(C. D. A.)

Dans le cadre de la campagne visant à augmenter ses fonds documentaires et à préparer ses activités de la rentrée, le C. D. A. fait appel à votre participation en vous proposant les trois produits suivants :

* 2 ESTAMPES tirées à 100 exemplaires chacune, numérotées et signées par le peintre R. JERANIAN.
— «L'Entrée du Christ à Ani» 1450 F.
— «Le nu assis» 1450 F.

* 1 LIVRE «Photographies arméniennes, portraits et scènes de 1880 à 1930», (auteurs : J. C. KEBABDJIAN, P. TER SARKISSIAN, M. PAZOUMIAN) comprenant 80 photographies inédites, dont deux reportages : les officiers de Sardarabad et la communauté d'Alep de 1922 à 1936.
Prix de souscription 82, 10 F. — prix de soutien 150 F.

* 1 CASSETTE VIDEO — «Une Langue, une Nation» (conçue et réalisé par H. BEZDJIAN), qui retrace de manière vivante la naissance et l'évolution de la langue arménienne.
Prix de souscription 187, 10 F. — prix de soutien 300 F.

S'adresser au C. D. A. — 36, rue de Trévise — 75009 PARIS
Tél. : 246 05 58

IIème CONGRÈS MONDIAL ARMÉNIEN
20-24 JUILLET 1983

HOTEL BEAU-RIVAGE, LAUSANNE-OUCHY

PROGRAMME

Mercredi 20 juillet

18h. — 19h. 30 : Réception à l'Hôtel Beau-Rivage

Jeudi 21 juillet

10h. Allocution d'ouverture par Rev. James KARNUSIAN, (Gstaad)
11h. Conférence de M. Jean-Pierre RICHARDOT, écrivain et cinéaste, (Paris)
«Arméniens — quoi qu'il en coûte»
Discussion
15h. — 18h. Séminaire

Vendredi 22 juillet

10h. Conférence de M. Charles VILLENEUVE, journaliste à EUROPE 1, (Paris)
«Analyse et bilan du combat arménien»
Discussion
11h. **Conférence de Presse**
15h. — 18h. Séminaire
Soir : Excursion facultative sur le lac Léman

Samedi 23 juillet

10h. Conférence de M. José Antonio GURRIARAN, écrivain et journaliste, (Madrid)
«La cause arménienne»
Discussion
11h. **Tribune libre ouverte aux congressistes**
15h. — 17h. Séminaire
17h. 30 Conférence de Mme. Tessa HOFMANN, «Gesellschaft für bedrohte Volker», (Berlin-Ouest)
«Conséquences du Traité de Lausanne sur la Diaspora et situation actuelle»
Discussion

Dimanche 24 juillet

10h. Votation
a) Structure d'une organisation de la Diaspora arménienne
b) Déclaration solennelle
c) Résolutions
d) Election des organes permanents
12h. Discours de clôture du Rev. James KARNUSIAN

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԵԼՖՕՆԹԷՆԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԻՐ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 17
ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

Հաճելի օր մը, ինչպէս ամէն տարի:
ՃԱՇ - ՊԻՒՖԷ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

TRANSTOURS

Calendrier des Départs
pour l'ARMÉNIE:

MEILLEURS CONDITIONS — PRIX SANS SURPRISE

4-19 août	:	**Lyon - Paris - Moscou - Erévan**	6. 600 F.
5-20 août	:	**Paris - Moscou - Erévan**	6. 000 F.
6-19 août	:	**Marseille - Moscou - Erévan**	5. 750 F.
6-21 septembre	:	**Paris - Moscou - Erévan**	5. 900 F.
3-18 septembre	:	**Marseille - Moscou - Erévan**	5. 750 F.
4-19 octobre	:	**Paris - Moscou - Erévan**	5. 150 F.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ 75-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
Մ Ա Ս Ն Ա Ւ Ո Ր Խ Մ Բ Ա Գ Ն Ա Ց Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4

Inscription : TRANSTOUR, 25, rue d'Argenteuil, 75002 Paris tél. 261 - 58 - 28

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
14
JEUDI
14 JUILLET
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58-րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.480 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.480

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 1 - 7)

ՖԻՆԿ-ՖՈՆԿԻ ՀԱՅ ՎԱՐՊԵՏՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ 8-ՐԴ ՍՊԱՐՏԱԿԻԱԴԻՆ

Ֆինկ - ֆոնկի հայ վարպետները միշտ աչքի զարկած են իրենց բարձր արդիւնքներով եւ հասած՝ մեծ յաջողութիւններու։ Խորհ. Միութեան առաջին ախոյեանը եղած է Յարութիւն Յակոբեան, որուն հիմնած դպրոցը մեծ նպաստ մը բերած է Հայաստանի մէջ այդ խաղի զարգացման։ Տարիներ շարունակ Յարութիւն Յակոբեան - Սիւզան Զաքարեան զոյգը առաջին հանդիսացած է խորհրդային ախոյենութեան մէջ։ Այնուհետեւ փայլած է Յակոբեանի աշակերտը Գեղամ Վարդանեան, որ պատանիներու խորհրդային եւ եւրոպական մրցաշարքերուն հասած է ամէնէն բարձր պարգեւներու։ Ապա, հրապարակ եկան Անտոնեան քոյրերը․ սկիզբը՝ Էմմիրա, յետոյ՝ Նարինէ, Խորհ. Միութեան խումբին հետ յաջողութիւններ արձանագրեցին Եւրոպայի ախոյենութիւններուն մէջ։ Վերջապէս Սիւզան Զաքարեանի աղջիկը՝ Անիտա, որ Խորհ. Միութեան խումբին հետ վերջերս մասնակցեցաւ Ճափոն տեղի ունեցած աշխարհի ախոյենութեան։ Տղոց մէջ մեծ յաջողութիւններ արձանագրած է Բագրատ Բուռնազեան, որ կը նկատուի խորհրդային լաւագոյն մարզիկներէն մէկը (ֆինկ-ֆոնկի)։

Ներկայիս, առաջին յաջողութենէն երեք տասնամեակ ետք, Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու ամառնային 8-րդ սպարտակիադի ֆինկ-ֆոնկի մրցաշարքին կը շարունակուին աւանդութիւնները։ Հայաստանի վարպետները փայլուն յաղթանակի հասած են խմբային դասաւորման մէջ եւ ոչ մէկ պարտութիւն կրելով, շահած են ոսկէ մետալները։ Նախնական մրցումներուն, ֆինկ-ֆոնկի հայ վարպետները դիւրութեամբ յաղթած են Մոլտաւիոյ (5-0), Ուզպեքիստանի (5-1), Լենինգրադի (5-0) եւ, առաջին տեղը գրաւելով իրենց խումբակին մէջ, իրաւունք ստացած են հանդէս գալու ամէնէն զօրաւոր ութնեակէն, սպարտակիադի մետալներու համար։ Աւարտականին եւս հայ մարզիկները միայն յաղթանակներ արձանագրած են, պարտութեան մատնելով Ղազախստանի եւ Բելոռուսիոյ խումբերը 5-0, իսկ Լիթուանիոյ խումբը 5-1 արդիւնքով։ Բուռն պայքարի մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցած են Դաշնակցային Ռուսիոյ եւ Մոսկուայի զօրաւոր խումբերու դէմ հայ մարզիկներու խաղերը։ Ի պատիւ Հայաստանի մեր վարպետներուն, պէտք է ըսել որ անոնք զոյգ խաղերն ալ աւարտած են յաղթանակով՝ 5-3։ Մանաւորաբար հետաքրքրական եղած է Մոսկուայի դէմ հանդիպումը, որմէ առաջ արդէն իսկ հայ մարզիկները ախոյեան հռչակուած էին։ Հայկական ախոյեան խումբը բաղկացած է Էմմիրա եւ Նարինէ Անտոնեանէ, Անիտա Զաքարեանէ եւ Աննա Պօղոսեանէ։

×

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԴՊԻՐԻ 300-ԱՄԵԱԿԸ

Հայաստանի Գրողներու Տունը տեղի ունեցած է գրական - գեղարուեստական երեկոյթ մը, նուիրուած Պաղտասար Դպիրի, անոր ծննդեան 300-ամեակին առթիւ։ Բանաստեղծ ու լեզուաբան, բառարանագէտ ու պատմաբան, հրատարակիչ ու երաժիշտ Պաղտասար Դպիր կարեւոր նպաստ մը բերած է հայկական ուշ միջնադարեան մշակոյթի զարգացման։ Իր տաղերուն մէջ կը շեշտուին մարդու գեղեցկութիւնը, մարդկային զգացումները եւ տրամադրութիւնները, հայրենասիրութիւնը։ Բանաստեղծութիւններուն կատարեալ տաղաչափութիւնը նպաստած է, որ անոնք երգերու վերածուին։ Շատ յաճախ այդ գործը կատարած է ինքը՝ հեղինակը, հմտօրէն օգտագործելով ազգային աւանդական եւ արեւելեան մեղեդիները։

Պաղտասար Դպիր հեղինակն է քերականութեան կարգ մը դասագիրքերու, որոնք շուրջ հարիւր տարի գործածուած են դպրոցներու մէջ։ Մեծ վաստակ ունի նաեւ գրական - հրատարակչական աշխատանքներու մէջ։ Ան կազմած է հայագիտական բաղդատական բնագրեր, խմբագրած է պատմական, փիլիսոփայական եւ այլ գիրքեր։ Իր մասնակցութեամբ լոյս տեսած են Զենոբ Գլակի, Գրիգոր Նարեկացիի, Դաւիթ Անյաղթի եւ միջնադարեան այլ դէմքերու երկերը։ Գրողներու Տունը տեղի ունեցած երեկոյթին խօսք առած է Գէորգ Էմին, իսկ Պաղտասար Դպիրի բանաստեղծութիւններու հիման վրայ գրուած երգերը մեկնաբանած է Վահրամ Թաթիկեան։

×

ՓՈՔՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Խորհ. Միութեան մէջ խաւոտ բանուածքներու մեծ հայթայթիչ կը դառնայ Ղափան կառուցուող ձեռնարկութիւնը։ Հանքարդիւնաբերութեան այս կեդրոնին մէջ նոր արտադրութիւնը կը նպաստէ փոքր քաղաքներու զարգացման, անոնց աշխատանքի կարողութիւններու աւելի արդիւնաւէտ օգտագործման կառավարական ծրագրին համապատասխան։ Նոյն ձեւով կը զարգանան Զարենցաւանը, Հոկտեմբերեանը, Գորիսը եւ այլ քաղաքներ։ Այդ ծրագիրը կ'իրականացնէ թեթեւ արդիւնաբերութեան նախարարութիւնը, որ լայն թափով մասնաճիւղեր կը բանայ փոքր քաղաքներու մէջ։ Հայաստանի ձեռնարկութիւններու արտադրած հիւսուածեղէնը եւ մանաւորաբար կօշկեղէնը գնահատուած են Խորհ. Միութեան շատ մը քաղաքներու մէջ։

×

«ՀԱՐՍՆԱՑՈՒՆ ՀԻՒՍԻՍԻՑ» ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԸ ԿԻԵՒԻ ՄԷՋ

Կիեւի մէջ հանդէս եկած է Երեւանի Գ. Սունդուկեան Թատերախումբը, ներկայացնելով Ժորա Յարութիւնեանի «Հարսնացուն հիւսիսից» թատերախաղը։ Գլխաւոր դերերը մարմնաւորած են Վարդուհի Վարդերեսեան, Գէորգ Աչուղեան, Արմէն Խոստիկեան եւ Գէորգ Ջէպչեան։ Տասը տարի է, որ թատերախաղը մաս կը կազմէ խումբին խաղացանկին։

×

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ԿԻԵՒԻ ՄԷՋ

Երեւանի Գ. Սունդուկեան Թատերախումբը, որ Կիեւի մէջ հանդէս եկած է երեսուն ներկայացումներով եւ որոնց ներկայ եղած են 28 հազար հանդիսականներ, Ուկրանիոյ Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումի կողմէ պարգեւատրուած է պատուոյ գիրով։ Պրեզիտիումի Նախագահի տեղակալը՝ Վ. Շեւչենկօ, պարգեւը յանձնելով շնորհաւորանքի խօսքեր արտասանած է։ Թատերախումբին գլխաւոր բեմադրիչը՝ Խորէն Աբրահամեան, շնորհակալութիւն յայտնած է յանուն խումբին։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԻՆՍԷ»ն (Վիճակագրութեանց Ազգ. Հիմնարկ) 2 միլիոն 200 հազար կը նախատեսէ գործազուրկներու թիւը 1983-ի վերջաւորութեան համար եւ գնման կարողութեան՝ 1 առ հարիւր նուազում։ Մինչ այդ արդէն Փէժօ - Թալպօ 7220 պաշտօնազրկումներ որոշած են, ինչ որ բաւական աղմուկ կը հանէ։ Կը կարծուի որ ծանր հարուածը Փուասիի գործատան գլխուն պիտի գայ, ուր 3000 աշխատաւոր գործէ պիտի զրկուին։ Նախատեսուած է նաեւ 4000 պաշտօնազրկում Սիթրոյէնի մօտ։

Ժ. ՄԱՌՇԷ գոհ չէ մամուլի խորհրդային ԹԱՍ գործակալութենէն, որ խեղաթիւրած է իր խօսքերը եւ Մառշէի բերանը դրած բաներ զորս չէ ըսած։ Ծանօթ է, որ համայնավար կուսակցութեան պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Մառշէի, անակնկալօրէն Մոսկուա գացած էր եւ տեսակցութիւններ տեղի ունեցան խորհրդային ղեկավարներու հետ, ի մասնաւորի Անդրոպովի։ ԹԱՍ ըսել կուտար Մառշէի. - «Գլխաւոր վտանգը կուգայ ամերիկացի աշխարհակալներու մտադրութենէն՝ նոր հրթիռներ հաստատել Եւրոպա»։ Ֆրանսական պատուիրակութիւնը իրար կ'անցնէր եւ կը դիմէր ԹԱՍ-ի, որպէսզի ջնջէ իր հաղորդագրութիւնը եւ զայն փոխարինէ հասարակաց զեկոյցին մէջ եղած յայտարարութիւնով, միաժամանակ իր իսկ զեկոյցը կուտար Ա. Ֆ. Փ.-ի, որ բաւական կը տարբերի եւ որու մէջ, Մառշէ շեշտելով հանդերձ յարաճուն յուզումը, զոր կը պատճառէ նոր հրթիռներու զետեղումը ՕԹԱՆ-ի որոշումով, կ'արտայայտուի «զէնքերու հաւասարակշռուած նուազումի մը ի նպաստ, նկատի առնելով բոլոր անոնք, որոնք կան, արեւելեան թէ արեւմտեան կողմը, յարգելով իւրաքանչիւր ժողովուրդի եւ երկրի ապահովութիւնը»։ Չորեքշաբթի առտու, Իւմանիթէ շատ թեթեւ ակնարկութիւն մը կ'ընէր այս առընչութեամբ, արձագանգելով հանդերձ պատահած թիւրիմացութեան։

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Ելմտական նախարարը թէեւ կը նախատեսէր որ տոլարը պիտի սկսի իջնել, բայց եւ այնպէս, Երեքշաբթի օր, 7,79-ի կը հասնէր Փարիզի սակարանը։

«Օ. Ս. Տ. Ը.»ն (Տնտեսական Զարգացման եւ Գործակցութեան Կազմակերպութիւն, որ կը համախմբէ ճարտարարուեստականացած երկիրները) կը նախատեսէ տնտեսական նոր զարկ մը, որ սակայն միայն երկու տարիէն Ֆրանսա պիտի հասնի։ Իր պաշտօնաթերթին մէջ է, որ այս կազմակերպութիւնը հրատարակած է իր հեռանկարները։ Արդէն իսկ տնտեսական զարթնում մը սկսած է Միացեալ - Նահանգներու մէջ, ուր գործազուրկներու թիւն ալ զգալի նուազում մը կ'արձանագրէ։ Գալով գործազուրկներուն, կազմակերպութեան երկիրներուն մէջ, պէտք է կայուն մնայ 35 միլիոնի շուրջ, ինչ որ կը նշանակէ գործօն բնակչութեան տասը առ հարիւրը։

ՉԱՏԻ մէջ կռիւները կը շարունակուին եւ ապստամբ ուժերու պարագլուխ՝ Կուքունի Ուէտաի կը սպառնայ «Փարիզի սրտին վրայ փոխադրել պատերազմը»։ Արդարեւ, Մաքէնի ըրած իր մէկ յայտարարութեան մէջ, կը շեշտէ. - «Եթէ երբեք պատերազմ ծագի մեր եւ Ֆրանսայի միջեւ, թող Ֆր. Միթերան գիտնայ, որ այդ պատերազմը կը տարածուի Չատէն անդին, Ափրիկէէն անդին, կ'ըսեմ որ զայն Փարիզ կը փոխադրենք»։ Վերջին լուրերու համաձայն եւ շնորհիւ Զայիրի բերած օժանդակութեան, յանուն ափրիկեան համակամութեան, Հիսէն Հապրէի օրինաւոր ուժերը դէմ դրած են յարձակման եւ տէրը կը մնան կացութեան։

ԻՍՐԱՅԷԼ անպաշտօն կերպով հերքեց թէ որեւէ զէնք ծախած ըլլայ Իրանի։ Հերքումը եղաւ Լիպերասիոնի մէջ հրատարակուած պայմանագրութիւնը ստորագրողը՝ Եակոբ Նիմրոտի, որ Թեհրանի մէջ, իսրայելեան դեսպանատան զինուորական նախկին կցորդն էր։ Յայտարարեց թէ բացայայտ զեղծարարութիւն մըն է, զոր Մուճահետտինները պատրաստած են վարկաբեկելու համար Խոմէյնիի վարչակարգը։

ԼՈՒՐՏԻ մէջ, Պապը շուրջ մէկ ժամուան տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Նախագահ Միթերանի հետ։ Օգոստոս 14 - 15-ին է, որ Յովհ. Պօղոս Բ. ուխտագնացութեան պիտի երթայ Լուրտ։

Երգ Ազատութեան

Ազատն Աստուած այն օրից,
Երբ հաճեցաւ շունչ փչել,
Իմ հողանիւթ շինուածքին
Կենդանութիւն պարգեւել,
Ես անբարբառ մի մանուկ՝
Երկու ձեռքս պարզեցի
Եւ իմ անզօր թեւերով
Ազատութիւն գրկեցի:

Մինչ գիշերը, անհանգիստ,
Օրօրոցում կապկապած,
Լալիս էի անդադար
Մօրս քունը խանգարած,
Խնդրում էի նորանից
Բազուկներս արձակել,
Ես այն օրից ուխտեցի՝
Ազատութիւնը սիրել:

Թոթով լեզուիս մինչ կապեր
Արձակուեցան, բացուեցան,
Մինչ ծնողքս իմ ձայնից
Խնդացին ու բերկրեցան,
Նախկին խօսքն որ ասեցի՝
Ձեր հայր, կամ մայր, կամ այլ ինչ՝
Ազատութի՛ւն, դուրս թռաւ
Իմ մանկական բերանից:

«Ազատութի՞ւն», ինձ կրկնեց
Ճակատագիրն վերեւից.
«Ազատութեա՞ն դու զինուոր
Կամիս գրուիլ այս օրից:
Ո՛հ փշոտ է ճանապարհդ.
Քեզ շատ փորձանք կը սպասէ.
Ազատութիւն սիրողին
Այս աշխարհը խիստ նեղ է»:

- Ազատութիւն, - գոչեցի, -
Թող որոտայ իմ գլխին
Փայլակ, կայծակ, հուր, երկաթ,
Թող դաւ դնէ թշնամին,
Ես մինչ ի մահ, կախաղան,
Մինչեւ անարգ մահու սիւն
Պիտի գոռամ, պիտ' կրկնեմ
Անդադար՝ Ազատութի՛ւն:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

ՅՈՒԼԻՍ 14-Ի ԱԶԳ. ՏՕՆԻՆ առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ (Ուրբաթ, Յուլիս 15-ի թիւ)։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ, Յուլիս 16։

«ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄՆ ՈՒ ԴԵՐԸ ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ»

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Բ.

Խօսք տրուեցաւ Փրոֆ. Ճորճ Պուռնուեանի: Պաքուցի ծնողքի զաւակ, իրանահայ այս երիտասարդ ակադեմականը պատմագիտութիւն ուսանած է Ամերիկայի մէջ, հմուտ՝ պարսկերէնի, ադրպէյճաներէնի եւ ռուսերէնի, ան վերջերս հրատարակեց նախա - 1828 շրջանին Երեւանի տիրապետող պարսկական խանութեան ուսումնասիրութիւն մը, որ վիճակագրական թանկագին տեղեկութիւններ կը հայթայթէ: Դասաւանդած է Քալի - ֆորնիոյ Հայկական Միջազգային Գոլէճին, Լա Վըրնի մէջ, ու ներկայիս պատմագիտական հետազօտութիւններ կը կատարէ, Նիւ - Եորքի մէջ: Ան ըսաւ որ կարելի չէ դիւրաւ սահմանել թէ ինչ եղած է, է, կամ պէտք է ըլլայ հայ մտաւորականը: Սակայն, ըսաւ, «կարծիք մը ունիմ սա շատ աւելի սահմանափակ հարցին շուրջ, թէ ի՞նչ պէտք է ընէ ամերիկահայ մտաւորականը»:

«Նախ», հաստատեց ան, «ան պէտք է աւելի՛ բան բերէ ամերիկահայ մամուլին: Նայեցէ՛ք, երբ մէկը պատմագէտ է, ինչպէս եմ ես, երկա՜ր ժամեր կ՚անցընէ հին մամուլ թղթատելով: Օրեր անցուցած եմ անցեալ դարու Թիֆլիսի, Մոսկուայի, Պաքուի, Պոլսոյ եւ Իզմիրի մամուլը ընթեռնլով: Նկատելի է յօդուածներու, մանաւանդ խմբագրականներու որակը: Նո՛յն գրադարաններուն, նո՛յն ընթերցասրահներուն մէջ կը կարդամ նաեւ Լոս - Անճելըս կամ Նիւ - Եորք կամ Պոսթըն լոյս տեսնող մեր ժամանակակից մամուլը, եւ թաղդատութենէ ետք անխուսափելի է եզրակացութիւնը, - բան մը պակսած է, կորսուած է: Մեր թերթերը վերածուած են մահազդի սիւնակներու, պարահանդէսներու նկարագրութեան տրամադրուած են, նուիրատուներու յատկացուած են, շատ մը ձեւերով քուրջի կտորի վերածուած են: Իմ կարծիքով՝ մտաւորականին դերը գրելն է, մամուլին մասնակցիլն է, եւ ոչ թէ մտածել որ մենք անկէ անդին տեղ մը հասած ենք («ուի ար պիյոնտ տհաթ»): Հայ թերթը սերունդ դաստիարակեց Հայկական Զարթօնքի օրերուն, եւ այսօր ան պէտք ունի հայ մտաւորականութեան գործօն մասնակցութեան:

Մտաւորականութեան երկրորդ հրամայականը երիտասարդութեամբ զբաղիլն է, - անոնց յարմար դասախօսութիւններ տալով, անոնց չարժումներուն իր ներկայութիւնը զգացնելով, ընելով ինչ որ պէտք է՝ մեր երրորդ ու չորրորդ սերունդի երիտասարդութեան ցոյց տալու համար որ հայ մշակոյթ մը կայ որ մեզ որեւէ ձեւով չի ստորադասեր:

Մտաւորականութեան երրորդ գործունէութիւնը պէտք է ըլլայ հսկողութիւն՝ օտար մամուլի, գրքերու եւ մաս - մետրաժներու վրայ, բան մը՝ որ անշուշտ ան չի կրնար ընել առանց զօյութիւն ունեցող կառոյցներու եւ հաստատութիւններու օգնութեան: Օրինակ մը, - անցեալ չարաթ 20 միլիոն օրինակ ծախուող Թիվի Կայտ հեռատեսիլի (ժողովրդական) թերթին մէջ տեսայ որ երբ կը նկարագրեն դաշնակի ելոյթ ունեցող պոլսահայ արուեստագէտ Շահան Արծրունին, զայն կը նկարագրեն իբրեւ Թուրք: Եթէ մենք կազմակերպուած եւ առաջնորդուած ըլլայինք նման հարցերու մէջ, բողոքի նամակներու հեղեղ մը կ՚ողողէր անոնց պաշտօնատեղին: Մէկ մտաւորականի գրած պերճախօս նամակ՝ օգուտ չըներ: Սակայն անոր ցուցմունքներով գրուած հազարաւորներ, նոյնիսկ երբ ամերիկեան հաստատութիւնը գիտէ՛ թէ ցուցմունքով գրուած են այդ նամակները կը տպաւորէն զայն եւ դէպքը նորէն չի պատահիր: Նման տխուր օրինակներ չեն պակսիր, - Լէսլի Հալուէլլի Ֆիլմաբուեստի պատմութեան ծանօթ դասագիրքը, օրինակ՝ «Թուրք» կը կոչէ բոլոր այն դերասաններն ու բեմադիրները՝ որոնք Թուրքիա ծնած են: Նման բաներ պէտք չէ արտօնէ 500 հազարէ աւելի համրանք ունեցող ամերիկահայութիւնը, իր մտաւորականներով:

Բայց թերեւս հայ մտաւորականին սահմանուած դերերուն ամէնէն դժուարը ՔՆՆԱԴԱՏԱԿԱՆ ըլլալն է: Մենք չենք սիրեր քննադատել զմեզ: «Բան մը չէ, հայկական է, սփիւռքական է» ըսելով կ՚անցնինք, կը ներենք շատ մը թերութիւններու: Ասիկա պէտք է դադրի: 60 տարիէ ի վեր կ՚ըսենք, իբրեւ ջարդերը վերապրող ժողովուրդ, որ պէտք է հասկցող ըլլալ, մենք զմեզ չչարչարել մեր սայթաքումներով: Ատենը եկած է որակ պահանջելու մեր փրոֆէսէօրներէն, մեր գրողներէն, մեր թերթերէն, պատասխանատու անձերէ: Երբ մէկը ազգային - պատմական նիւթի մը շուրջ տկար ֆիլմ մը կը շինէ, պէտք պիտի չզգանք զայն ծափահարելու: Այնքա՜ն քիչ ենք թիւով, որ որակի հարցը կենսական է:

Եւ վերջապէս հայ մտաւորականը պէտք է ի՛նք իր մասին որոշում մը տայ, -պէտք է յստակ ըլլալ իր մտքին մէջ թէ ինք կը պատկանի գաղութի առաջնորդ, դասակարգին: Գաղութ մը որ՝ յստակօրէ՛ն ճանչնալով ինքզինքը եւ Սփիւռքի տեւականութեան կարեւորութիւնը, մտաւորական առաջնորդներու փաղանգին պէտք ունի: Ուրեմն, մտաւորականը պէտք չէ բաւականանայ փղոսկրեայ աշտարակով. պէտք է մտնէ իր շրջապատին մէջ»:

Յաջորդ խօսողը եղաւ Ժիրայր Լիպարիտեան: Ծնունդով լիբանահայ եւ ճեմարանաւարտ, անցեալ քսան տարիներուն ան եղած է Ամերիկա, զբաղած ազգային պաշտօններով, ու պատրաստած իր աւարտաճառը, 19րդ եւ 20րդ դարու Հայոց պատմութեան մասին: Ներկայիս վարիչն է խօսամնալից Զօրեան Հաստատութեան:

Լիպարիտեան անմիջապէս գրաւեց ունկնդիրներու ուշադրութիւնը, երբ ըսաւ, - յիշենք, որ «զնա՛ մեռիր եկուր սիրեմ»ի աւանդութիւնը մեր մտաւորականներուն ի վնաս գործադրուած է: Մենք մեր մտաւորականները չենք սիրեր, երբ «վը - տանգաւոր» մարդիկ կը նկատենք զիրենք, ինչ որ կը նշանակէ նաեւ ըսել, թէ մենք մեր մտաւորականները չենք սիրեր, պարզապէս: Տասնեւիններորդ դարու վերջաւորութեան, երբ հայ ժողովուրդի առաջնորդ դասակարգերը՝ բարեկեցիկ կեանքով զբաղած եւ կամ Ապտիւլ Համիտէն սարսափած, կը հրաժարէին առաջնորդ դասակարգ մը ըլլալու պատասխանատուութենէն, հայ մտաւորականութիւնը յայտարարեց որ ինքը - գիտէր թէ ինչ պէտք էր ընել, եւ ժողովուրդը ընդունեցաւ այդ, որովհետեւ վաքիւմ մը կար:

Եղեռնը բնաջնջեց արեւմտեան Սփիւռքի մտաւորական - առաջնորդ դասակարգը: Աւանդական առաջնորդները, այսինքն կղերականները եւ ունեւորները, տակաւ վերագրաւեցին այդ դերը, դաշնակցելով մտաւորական տիպարի մը հետ՝ որ միայն հռետորական ձիրքեր ունի: Մենք այսօր ունինք մտաւորականներ, որոնք հանդէսներ ու փեսթիվալներ կը զարդարեն: Ուրիշներ, որոնք իրենք - զիրենք կ՚օրինականացնեն, այս կամ այն համալսարանէն այս կամ այն վկայականը ստանալով:

Տակաւին կան, անոնց կողքին, պատասխանատու եւ կարող մտաւորականներ եւ ակադեմականներ, սակայն մեր գանգուածը կը նախընտրէ մտածել որ մտաւորականը աղքատունակ, քիչ մը ծուռ, քիչ մը էֆզօթիք անձ մըն է, որ քարոզ կը կարդայ անդադար, եւ որուն պատրաստակամութիւնը՝ ազգային հոգերով զբաղելու, զանգուածին կ՚արտօնէ օրօրուիլ առօրեայով, խիղճը հանգիստ ապրիլ առօրեան: Այսինքն, հայ ժողովուրդին համար իր մտաւորականութիւնն ալ տեսակ մը կղեր է, որ մեր մեղքերը իր ուսերուն կ՚առնէ, կամ կուգայ «աղօթելու» մեզի հետ, մեր հանդէսներուն: Երբեմն նոյնիսկ կը նախընտրենք մտաւորականը՝ քահանայէն աւելի: Ի վերջոյ քահանան պէտք է իր ծուխ - հանրութեան կողմէ վճարուի, մինչ մտաւորականը կարելի է իր գործէն հանել՝ երբ որ փափաքինք:

(Շար. 2)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՏԱՂԱՆԴ ՄԸ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ԱԼԷՆ ՊԱՊՈՒՇԵԱՆ

Անծանօթ անուն մը երաժշտական աշխարհին մէջ որ կը շարժէ եւ կը պարզէ իր ճպոտը հորիզոնին գաղաթները հասնելու կամքով:

Ալէն Պապուշեան ծնած է Մարսէյլ 1957-ին: Փոքր տարիքէն երաժշտութեան հանդէպ յարումը մեծ եղած է իր մէջ եւ արտայայտուելու համար իր ներաշխարհը ընտրած է ջութակը, նուագարան մը որ որոշ աւանդութիւն մը ունեցած է ընտանիքէն ներս: Երաժշտական ուսումները կը կատարէ փայլուն կերպով Մարսէյլի Երաժշտանոցը աշակերտելով ծանօթ տաղանդներու՝ Տիկին Իզնար եւ Տըվի Խալիհ: 1976-ին, կը ստանայ ջութակի եւ սենեկային երաժշտութեան ոսկէ մէտալը միաձայնութեամբ եւ դատակազմի շնորհաւորութիւններով: Նոյն ատեն յաջողութեամբ կ՚աւարտէ նաեւ իր երկրորդական ուսումները: 1980-ին, կ՚ընդունուի Նիւ Եորքի նշանաւոր «Ճիւլիառ Սքուլ»ը, որ Մոսկուայի Չայքովսքի երաժշտանոցին հետ աշխարհի ամենահռչակաւոր դպրոցն է եւ որուն համբաւին ստատարած է յայտնի երաժիշտ Իվան Կալամեան: Ալէն Պապուշեան, երեք տարուան մէջ կ՚աւարտէ շրջանը, աշակերտելով Ժոզէֆ Ֆիւչի, եւ վկայուած դուրս կ՚ելլէ 1983-ին գերազանց գնահատումներով: 1982-ին կը ստանայ Ֆոնտասիոն տը Ֆրանսի մրցանակը:

Ալէն Պապուշեան, Յունիս 28-ին, Մարսէյլի Լա Վիէյ Մաժոր Մայր եկեղեցւոյ համերգներու շարքին ելոյթ մը ունեցաւ: Մարսէյլի Երաժշտանոցի իր փրոֆ.ը Տըվի Խալիհ ուզեց իր համերգին առթիւ ներկայացնել իր նախկին աշակերտը հանրութեան:

Խալիհ եւ Պապուշեան մեկնաբանեցին Ժորժ Ֆիլիփ Թելեմանէն, Ժան Մարի Լըքլեռէն, երկու կտորներ գրուած ջութակի համար: Ալէն Պապուշեան նուագեց առանձին Պախի «Փրելիւտ»ը (փար-

«WHAT'S HAYEREN, DADDY»

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Իրարմէ բաժնուած էինք 27 տարի առաջ: Ինք 22 տարեկան էր այն ատեն: Դեկտեմբերի սառնմական ցուրտ առաւօտ մը ճամբու դրինք զինք քանի մը ընկերներով: Ամերիկա կ՚երթար:

Գուրգէնը առաջինը եղաւ մեր սերունդի ու շրջանակի տղոցմէ որ քաջութիւնը ունեցաւ ձգելու իրենները, եւ միայն տարուան մը համար ապահովուած կըրթաթոշակով մեկնելու հեռաւոր ափեր, բարձրագոյն ուսման երազով:

Յաջորդող տարիներուն իր լուրերը կը ստանայինք պարբերաբար, ետեւ մնացած ծնողքէն միայն:

- Գուրգէնը տեղը հասա՞ւ, պարոն Շաւարշ:

- Հա տղաս, հասեր է, երէկ երկար նամակ մը առինք: Տովը բաւական նեղեր է բայց, փառք Աստուծոյ, ողջ առողջ հասեր է:

Տարիներով ոչ մէկ ձայն սակայն ուղղակի իրմէ:

- Ի՞նչ լուր Գուրգէնէն, պարոն Շաւարշ:

- Լաւ է, լաւ: Վերջերս նամակ առինք: Որպէս ճարտարապետ վկայուեր է անցեալ ամիս: Շա՜տ դժուարութիւններէ անցաւ խեղճ տղան, բայց ինչ որ է, մուրազին հասաւ վերջապէս:

- Գուրգէնէն նամակ կա՞յ, պարոն Շաւարշ:

- Չգրե՞ց ձեզի, վա՛յ անպիտան: Ամիս մը առաջ կարգուեր է: Բարեբախտաբար հայ աղջիկ մըն է առածը:

Աւելի ետք քաղաքական դէպքերը աշխարհի չորս ծագերուն ցրուեցին նաեւ մեզ, ետեւ մնացածներս: Ժամանակը հեհըրգհետէ մշուշի տակ առաւ անցեալը իր մարդերով ու դէպքերով: Ու մոռցուած շատ մը ուրիշ դէպքերու, դէմքերու կարգին՝ Գուրգէնը եւս կամաց կամաց վերածուեցաւ հեռաւոր յիշատակի:

×

Ներկայ շրջապտոյտիս ելած էի հին բարեկամներու հետքերով: Լոս Անճըլըս գտնուած միջոցիս երուսաղէմացի մեր տղոցմէ Աւետիսին հարցուցի նաեւ Գուրգէնին մասին: Ոչ մէկ լուր քսան տարիէ ի վեր:

- Գիտես հարկաւ որ Գուրգէնը Երուսաղէմէն եկաւ ուղղակի Սան Ֆրանսիսքօ եւ հո՛ն ալ մնաց: Կապերը խզեց անցեալին հետ եւ հետքը կորսնցնել տուաւ կամաց - կամաց: Ասկէ մօտաւորապէս քսան տարի առաջ երբ լսեցի թէ ամուսնացեր է, երկտող մը գրեցի, շնորհաւորեցի զինք եւ ուրախութիւնս յայտնեցի նախընտրութիւնը հայ աղջկայ մը տըւած ըլլալուն համար: Շատ կոշտ նամակով մը պատասխանեց այն ատեն՝ ըսելու համար թէ ազգային զգացումներէ մղուելով չէր որ ամուսնացած էր Հայուհիի հետ, այլ պարզապէս որովհետեւ պատահած էր որ սիրած աղջիկը հայ եղած ըլլայ: Թէ ինք ազգայնամոլութեան դէմ էր, թէ պէտք էր այլեւս դուրս գայինք ընկերային մեր նեղ ըմբռնումներէն, պատեաններէն եւայլն: Նոյն այս լարին վրայ այնքա՛ն երկար քարոզ մը՝ որ զղջացի զինք շնորհաւորած ըլլալուս: Անկէ ի վեր, այսինքն քսան տարի է, լուր չունիմ իրմէ: Վստահաբար Սան Ֆրանսիսքօ է տակաւին:

- Նպատակ ունիմ գիշերուան մը համար հանդիպիլ, կ՚ըսեմ:

- Լաւ կ՚ընես, կ՚ըսէ Աւետիս, երկտողով մը վերջը ինծի ալ գրէ տպաւորութիւններդ այսօրուան Գուրգէնին մասին:

Ձեւով մը կանխատրամադրուած էի արդէն երբ Աւետիսին հետ ունեցած հանդիպումէս երկու օր ետք, գիշերուան ուշ մէկ ժամուն, Գուրգէնը ինք հեռախօսեց Սան Ֆրանսիսքոյէն: Լսած էր այցելութեանս մասին եւ հետքս գտած տեղական մեր թերթերէն մէկուն միջոցաւ:

- Աֆէրիմ Գուրգէն, ուրեմն հայկական թերթ ալ կը կարդաս տակաւին:

- Ի՞նչ կարծեցիր հապա: Ժամանակս ու պայմաններս չեն ներեր դժբախտաբար, հակառակ ատոր, աչք մը կը նետեմ վրան անպայման: Է՛, պատմէ նայինք: Իսկապէ՞ս դուն ես ծօ: Հաւատալս չի գար: Քսանեօթը տարի է չենք տեսած իրար, հէ՞: Փոխուա՞ծ ես շատ: Ինծի ըսէ թէ ե՞րբ պիտի գաս մեր կողմը: Փախուստի ճամբայ չունիս: Մինչեւ Լոս Անճըլըս գալէ ետք չես կրնար առանց հոս հանդիպելու վերադառնալ: Օքէ՞յ: Կը սպասեմ: Կուգաս քանի մը օր մեզի կը մնաս: Քսանեօթը տարուան կարօտ ունինք առնելիք: Կը յիշե՞ս ինչպէս մեր գրած բանաստեղծութիւնները իրարու կը կարդայինք, ճեմելով Թէքէեան ու Ջաւրիֆեան կ՚արտասանէինք Վանքին Մեծ բակին խաղաղութեան մէջ, ուշ գիշերով, երբ շուրջը քնացած կ՚ըլլար ամէն մարդ: Ամէներանելի, աղուոր օրեր էին եղեր: Ամերիկան չորցուց հոգին, հոգեկա՛նը մեր մէջ: Գոնէ այդ բոլորին փոխարէն հաշտեցած ըլլայինք:

(Շար. 1)

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—×—

Նիսի Հայ Տիկնանց Միութիւնը ընդհանուր ժողովի հրաւիրած էր իր անդամուհիները, ընտրելու համար նոր վարչութիւնը, Շաբաթ, Յունիս 25-ին: Մեչութիւնը, Շաբաթ, ... Մեծ չափսու գնահատելէ յետոյ՝ իր աշխատանքի հրջանը աւարտող վարչական կազմը, ընտրեց նոր վարչութիւնը, որ կը բաղկանայ հետեւեալ անդամուհինե-րէ: Տիկիններ՝ Լուիզ Անտալեան (Ատենապետուհի), Այտա Սրապեան (փոխատենապետուհի), Նատխա Պասմաճեան (Քարտուղարուհի), Սիրվարդ Խաքիճեան (Գանձապահ), Օտէթ Մարտոյեան (Հաշւապահուհի), Լիւսի Ճէզվէճեան (Խորհրդատու), Հռիփսիմէ Պօշնաքեան (Խորհրդատու):

Սոյն գիւանը կազմուեցաւ վարչական առաջին ժողովին ընթացքին, Չորեքշաբթի իրիկուն, Յունիս 29ին, «Օջական» սրահին մէջ:

Ժողովին նախագահեց Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան:

թիթա 3 մի մաժէօր): Այս առթիւ Լը Մեբիտիոնալ օրաթերթի երաժշտական քննադատը Ժօրժ Կալլիեան կը գրէ՝

«Alain Babouchian a eu l'occasion dans le Prélude. de la Partita no 3 en mi majeur, pour violon seul, de Bach, de montrer l'excellence de son style et de sa sonorité, de sa technique»:

Ալէն Պապուչեան, այժմ լծուած է անդադրն աշխատանքի պատրաստելու համար միջազգային մրցումներ, որոնք անհրաժեշտ են հաստատելու համար իր տաղանդը եւ տեղ գրաւելու միջազգային բեմին վրայ: Իր նպատակն է ուսուցանել, սենեկային երաժշտութիւն ընել եւ ժամանակ սօլիսթ դառնալ: Թէպէտ դեռ երկար է ճանապարհը, ամէն տեսակի դժուարութիւններով եւ խոչընդոտներով, բայց եւ այնպէս հորիզոնը բաց է քանի արդէն ունի ամուր կազմաւորում մը, բնածին ձիրքեր, եւ աշխատելու անսովոր կամք: Այս յատկութիւններուն հետ իր մէջ ցայտուն են մտքի սրութիւնը, թարմութիւնը, երաժշտական ուշիմութիւնը, մեկնաբանութեան փնտռտուքը:

Ալէն Պապուչեան այս առաջին յաջողութիւններով գինովցողը չէ, դէպի գիտութիւն դիմողը չէ: Գիտէ թէ ճշմարիտ յաջողութիւնը, որ կը բանայ համբաւին դռները, կը պահանջէ խիստ աշխատանք մը եւ տեւական կատարելագործում մը:

Համեստ եւ վճռակամ, յամառ աշխատող, Ալէն Պապուչեան ունի անհրաժեշտ տաղձը փայլուն ասպարէզ մը յաջողելու համար:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԿՈՂՄԷ

—×—

Լիբանանի Թեմի Ազգային Վարչութեան Ուսումնական Խորհուրդը, ընդառաջելով ազգային ժողովներու ընդհանուր փափաքին, որոշած է հիմնել Արուեստից եւ Արհեստից վարժարան մը: Արուեստից ճիւղը պիտի սկսի 1983 - 1984 տարեշրջանին, իսկ Արհեստիցը՝ 1984 - 85-ին:

Արուեստից եւ Արհեստից ճիւղերը կ'ընդգրկեն կարճ եւ երկար ժամանակամիջոցի վրայ տարածուած կրթական ծրագիրներ: Կ'ընդունուին առնուազն պըրըվէի դասարանը աւարտած աշակերտներ:

Կարճ ժամանակամիջոցի համար արձանագրուած աշակերտները պիտի կարենան 3, 5, 9, կամ 18 ամիսէն ձեռք ձգել որոշ մասնագիտութիւն մը, համաձայն ընտրուած նիւթին, որուն շնորհիւ անոնք պիտի կարենան ուղղակի լծուիլ աշխատանքի եւ նետուիլ կեանքի մէջ: Վկայականը, որ պիտի տրուի դպրոցին կողմէ, պիտի հաստատուի Պետութենէն:

Երկար ժամանակամիջոց տրամադրելու պարագային, երեք տարուան ուսման աւարտին, երբ աշակերտը յաջողի պետական քննութեանց, կը ստանայ Արուեստից եւ Արհեստից պետական պաքալօրէա (Պէ. Թէ.), որուն հիմամբ ալ կ'ընտրէ հետեւեալ երեք կարելիութիւններէն մէկը. -

1.- Շարունակել մասնագիտական իր ուսումը՝ իր ճիւղին մէջ ձեռք ձգելու համար բարձրագոյն վկայական մը (Թէ. Էս):

2.- Արձանագրուիլ համալսարան եւ կատարելագործել իր ուսումը իր մասնագիտութեան մէջ:

3.- Նետուիլ աշխատանքի դաշտ:

Արուեստից եւ Արհեստից ճիւղը կը պատրաստէ մասնագիտացած վկայեալներ՝ լեցնելու համար Լիբանանի ազգային տնտեսութեան միջին անձնակազմերը, որոնց աւելի պէտք ունի երկիրը, քան այն համալսարանականներուն, որոնք իրենց ընտրած նիւթերով պահանջուած չեն աշխատանքի շուկային վրայ եւ այդ իսկ պատճառով կը մղուին յաճախ գաղթելու՝ անգործ մնալու մտահոգութենէն առաջադրուած:

Դասերը կը տրուին Սոֆիա Յակոբեան Գոլէճի մէջ: Մօտ ապագային Արուեստից եւ Արհեստից վարժարանը կ'ունենայ իր յատուկ շէնքը, համապատասխան սարքաւորումով:

1983 - 1984 տարեշրջանի համար նախատեսուած ճիւղերն են՝ առեւտրական ուսում, քարտուղարութիւն, տոմարակալութիւն, մեքենագրութիւն, օտար լեզուներ եւայլն.:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ քաղաքապետութեան որոշումով ,քաղաքը պիտի ունենայ Արարատ անունով հրապարակ մը, ի պատիւ աշխարհի առաջին քրիստոնեայ ժողովուրդին պատկանող սրբազան լերան: Հրապարակը կը գտնուի Զարքաս, Սալկէրօ եւ Վիտ փողոցներու խաչաձեւումին վրայ, Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ մօտ: Այս որոշումը տալու համար քաղաքապետութիւնը հիմնուած է այն իրողութեան վրայ, որ ըստ Աստուածաշունչի՝ Նոյեան Տապանը Ջրհեղեղէն ետք հանգչած է Արարատ լերան վրայ, որուն ստորոտը կը տարածուի աշխարհի առաջին քրիստոնեայ Պետութիւնը՝ Հայաստան: «Մեր երկրին մէջ,-ըսուած է որոշմնագրին մէջ, - կ'ապրին Հայաստանի բազմաթիւ զաւակներ, որոնք կը կազմեն կարեւոր համայնք մը մեր քաղաքին մէջ»:

×

ՍԱՆ ՓԱՈՒԼՕ տեղի ունեցած օտար համայնքներու 7-րդ ողիմպիականներուն ֆլուպ Արմենիօ ոտնագնդակի խումբը տիրացած է բաժակին: Ախոյենութեան մասնակցող 28 համայնքներէն աւարտական հասած են Քլուպ Արմենիօ եւ Ճափոնցիներու խումբը: Յունիս 12-ին տեղի ունեցած է աւարտական խաղը եւ Հայեր 1-ի դէմ 2 կէտով յաղթելով Ճափոնցիներու, ախոյեան հանդիսացած են:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Արմենիօ - Արխենթինա վարժարանը, Մայիս 28-ի առաւօտեան, նշած է Հայաստանի Անկախութեան հռչակման 65-րդ տարեդարձը, ներկայութեամբ հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերու, հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներու, հայկական կարգ մը վարժարաններու աշակերտական պատուիրակութիւններու եւ մեծ թիւով բազմութեան մը: Ներկայ եղած է նաեւ սպանացի լրագրող Խոսէ Անթոնիօ Կուրրիարան, որ Մայիս 28-ի առթիւ հրաւիրուած է բանախօսելու: Խօսք առած են հաստատութեան տնօրէնը՝ Լուիս Կուասթավինօ, եւ Իսահակ Նիկողոսեան: Գեղարուեստական բաժնին մասնակցած են վարժարանի երգչախումբն ու պարախումբը:

×

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ մէջ (Արժանթին), Մայիս 28-ին տօնուած է Հայաստանի Անկախութեան հռչակման 65-րդ տարեդարձը: Ժամը 12-ին, Սան Մարթինի հրապարակը տեղի ունեցած հանդիսութեան բանախօսած է Արմանտօ Արամ Պօյաճեան: Ծաղկեպսակ մը դրուած է Արժանթինի ազատարար Սան Մարթինի յուշարձանին:

Յաջորդ օրը, Ս. Գէորգ Եկեղեցին հոգեհանգիստ կատարուած է Սարդարապատի հերոսներու յիշատակին: Քարոզով մը Աւետիս քհնյ. Թորոսեան յորդորած է հայ երիտասարդութիւնը դրօշակակիրը մնալու Հայ Դատի հետապնդման:

×

ՍԱՆ ՓԱՈՒԼՕՅԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Յունիս 11-ին, տօնուած է Հայաստանի Անկախութեան հռչակման 65-րդ տարեդարձը: Բանախօսած են Համազասպ Վարդանեան (փորթուկալերէն) եւ Պետրոս Հաճեան (հայերէն): Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք հանդիսութիւնը շարունակուած է խրախճանքով:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Կրան Օթէլ Բոլոնի մէջ, Յունիս 4-ին, տեղի ունեցած է գեղարուեստական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ՝ «Հարիւր առ հարիւր հայ երաժշտութիւն» Նուագախումբին: Յայտագիրը բաղկացած է երգէ, երաժշտութենէ եւ արտասանութենէ: Բացումը կատարած է Մալվինէ Գրագիրեան: Մեկնաբանուած են Սայաթ Նովայէն, Խաչատրեանէն, Բաբաջանեանէն, Մելիքեանէն, Սաթեանէն, Աւետիսեանէն, Կոմիտասէն գործեր՝ երգ թէ նուագ:

×

ԿԻՊՐՈՍԻ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 11-ին, վարժարանի սրահին մէջ: Բացումը կատարելով տնօրէնուհին՝ տիկին Սօսի Պետիկեան, կարդացած է 1982 - 1983 տարեշրջանի տեղեկագիրը: Աւարտական դասարանի անունով ուղերձ մը կարդացած է Սեդա Թութճեան: Վկայականներու բաշխումին համար յատկապէս Նիւ Եորքէն հրաւիրուած տոքթ. Բերկրուհի Սվաճեան հուսկ բանքով մը թելադրած է շրջանաւարտներուն կատարելագործել իրենց ուսումը եւ ծառայել հայ ժողովուրդին ու հայրենիքին: Հանդէս եկած է վարժարանին քառաձայն երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Սեպուհ Աբգարեանի: Փակումը կատարած է Թեմին առաջնորդը՝ Զարեհ Եպիսկ. Ազնաւորեան:

Այս հաստատութեան շրջափակին մէջ տեղի ունեցած է խրախճանք մը ի պատիւ շրջանաւարտներուն:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Յունիս 10-ին մեռած է ընկ. Օննիկ Խաչերեան: Ծնած էր 1915-ին՝ Էվերէկ, եւ ապրելէ ետք որբանոցային կեանք մը, 1928-ին հաստատուած էր Արժանթին: 1933-ին մտած է Հ. Յ. Դ. շարքերը: Քանիցս եղած է Կոմիտէի անդամ եւ երկու անգամ ալ մաս կազմած Կեդր. Կոմիտէի, ցուցաբերելով կազմակերպական հասուն, տրամարանող եւ շրջահայեաց ղեկավարի մը յատկանիշները:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Իր ազնիւ, տխուր, դիւրազգած հոգին դառնութեամբ լեցուեցաւ այս անարգական վերաբերումին առջեւ. պահ մը դըպրոցի պարոն Սարգիսին ախը քաշեց, անոր գաւազանաբարձ բազկին սպառնալիքը նախադաս համարելով: Բայց քիչ քիչ վարժուեցաւ, ընտելացաւ հոգին, միտքը, սիրտը կաշկանդող, մեռցնող միջավայրին այս պայմաններուն: Իր մէջ՝ առեւտրական այդ մթնոլորտը նորանոր զգացումներ առեղծեց, դրամ շահելու տենդը, շուկայի տրամադրութիւն մը որ կրնար ուրիշ ամէն անախորժ տպաւորութիւն հակակշռել: Այս նոր ու հաճելի բնազդներուն զարթնումին առջեւ, Համբիկ ներքին բուռն գոհունակութիւն մը զգաց. ինք ալ շուկայի մարդ պիտի ըլլար, տարիներու ընթացքին մէջ, անշուշտ կարծր դժուարութիւններէ եւ հոգեսպառ դատանքներէ յետոյ, ինքն ալ առեւտուրի ատ մեծփոր, պոռոտախօս, երջանիկ իշխաններէն մէկը դառնալու համար: Այս հեռաւոր բայց յանկուցանող նպատակակէտը ջահի մը պէս մեծաշող ու վառ մընաց տղուն երեւակայութեանը խորը մինչեւ այն րոպէն, ուր սիրոյ հրդեհին բոցավառ շողարձակութիւնը եկաւ նսեմացուց զայն:

Այս թախծոտ մտածումներով յափըշտակուած, Համբիկ յանկարծ կը սթափէր՝ հրամանի մը գործադրութեանը փազելու համար խենթի պէս:

Անիկա դեռ հագիւ տասներին տարուկար, խելացի, աղուոր սեւ աչուըներով, որոնց նայուածքին մէջ ազնիւ, հեզ, բարի հոգիի մը սարսռալը կը տեսնէիր: Իր քիչ մը անկանոն դիմագծութիւնը՝ ապրըւած տխուր կեանքի մը քայքայումը կը ցոլացնէր, աղապատանքդ շարժելով:

Ու հիմակ, սիրոյ տառապանքը նայուածքի անուշ տարտամութիւն մը եւ դէմքի տժգոյն գեղեցկութիւնը կը բերէր իր հետը, այնքան ակներեւ, այնքան չեշտըւած որ իր չարամիտ ընկերներն իսկ նշմարեցին ատիկա, ու բարձրաձայն յայտարարեցին իրարու մէջ.

- Տղաք, Համբիկը հապը կը կլլէ կոր, փաղի՞ն էք. Սոֆիին կրակէն՝ կ'երիկոր…

Ա՛լ սկսաւ քայլ առ քայլ անցնիլ սիրահարական կեանքի սովորական փուլերէն: Հայելիին մէջ ուշադրութեամբ դիտեց իր անձնիքը քննադատի, գնահատողի աչքով: Վայելուչ, հրապուրիչ երեւնալու բուռն մտահոգութիւն մը, հագնուածքին, շարժուձեւերուն մէջ ակներեւ բարեփոխութիւն մը մտցուց: Ճերմակ օձիք եւ փողկապ դրաւ: Այնուհետեւ, առտուները, մեկնելէ առաջ, երկարօրէն մազերը յարդարեց հայելիին դէմը, ճակտին վրայ դուռւղ փունջ մը յօրինելով որուն ծոթը սկսաւ երեւնալ նոյնիսկ ֆէսին տակէն: Կիրակի օրերը, բաճկոնին դուրսի գրպանէն սկսաւ ցոյց տալ թաշկինակի մը եզերքը: Բարակ գաւազան մը գնեց՝ որուն գործածութեանը համար տունը հայելիին առջեւ փորձեր ըրաւ: Պեխեր ունենալու մարմաջէ մը բռնըւած, մատներովը վերին շուրթը կը խառնէր՝ պարապ տեղերը, Համբիկի վըրայ երեւցող այս փոփոխութիւնները նախ եւ առաջ մօրը աչքին զարկին:

- Օրդի, ըսաւ առտու մը երբ Համբիկ հայելիին առջեւ կը յարդարուէր երկարօրէն, ի՞նչ է չըլլեմ սխսի մըն էս ինկեր, ի՞նչ կայ, ի՞նչ էղաւ, մեղայ տէր Աստուած, տուն ասանկ պան չունէիր առաջ…

Համբիկ պատրաստամիտ պատասխան մը ունեցաւ.

- Մարիկ, չորպաճիս կ'ուզէ կոր քի մաղազային մէջ թափթփած չպտըտիմ, գէրէ քիպար, գէնկին մուշտէրիներ շատ կուգան, ամօթ է, չըլլար. ատկը գործես կը հանեն…

- Աման, օրդի, սիւս տուր, սի՛ւս անանկ է նէ, վրայ տուաւ մայրը սիրտը դող ելած:

Տղան, ամէն սիրահարներու պէս, որոնք իրենց կուռքին սիրտը գրաւելու համար միջոցներ հնարելու բեղմնաւորութեամբ մը կ'օժտուին յանկարծ, իր հովուերգութիւնը կարծես բոլորովին բանաստեղծական ընծայելու համար, բըանութեան դիմեց: Ձեռնարկեց մշակել, զարդարել պարտէզին այն մասը որ կը տարածուէր թեթեւ կորութեան մը վըրայ, ընդարձակ ու օդաւէտ, Ոսկեղջիւրի շքեղ համայնապատկերին ամբողջութեամբ տիրելով:

(Շար. 102)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արմինէ Խրողչեան իր չատ սի֊րելի Տաքէին (Պէչիկթաչլեան) մահուան Ա․ տարելիցին ի յիշատակ 300 Ֆ․ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Ազգ․ Միութեան վարչութիւնը շնորհա֊կալութեամբ ստացած է հետեւեալ գու֊մարները եկեղեցւոյ համար․ - Ոմն 1000 ֆրանք, Ղազար Ահարոնեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի էքմէքճեան ընտանիք 500 Ֆ․, Տիկին Զանոտեան 500, Մարի Տահիճեանի մահուան առթիւ Պ․ Յարութիւն Բէքմէզեան 200 Ֆ․։

×

Տաւիլի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Հրոնսլիոն Գազանճեանէ 150 Ֆ․ փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Աննիկ Հանի Դա֊ւիթեանի մահուան առթիւ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

COLONIE DE VACANCES

Les inscriptions pour Août sont encore ouvertes.

S'adresser :

— Mme. ALTOUNIAN 987 - 08 - 73
— Mme. MAVIAN 574 - 34 - 78

ՆՈՒԷՐ

Ի նպաստ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան (տարեկան հացկերոյթին առթիւ)․ - Պօղոսեան եղբայրներ 5000 Ֆ․, Տարօնի Հայր․ Միութիւն, Կապոյտ Խաչ քաղաք, Վասպուրականի Հայր․ Միութիւն, Պօ֊մոնի Կապոյտ Խաչ, Սէն Ժէրոմի Կապոյտ Խաչ, Պօմոնի Ս․ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկե֊ղեցի, Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ - Արծիւ, Կապի Տող֊րամաճեան 1000-ական Ֆ․, Տարօն Պօղոս֊եան, Փիէռ Հեքիմեան, Սարգիս Գույում֊ճեան, Պուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչ, Պուլվար Օտտոյի Ս․ Յակոբ եկեղեցւոյ թաղականութիւն, Սուրէն Ալեքսանեան, Ջաւէն Միլտոնեան, Արսէն Տէր - Զա֊քարեան, Տալճեան ընտանիք 500-ական, Տահան քհնյ․ Տէտէեան, Գուրգէն Փի֊րանեան, Հրանդ Ճանիկեան, Սեպուհ Ճա֊նիկեան 300-ական, Մանոյշ Տահմիրեան, Կիրակոս Հելվաճեան, Սէն Լուի Սուրբ Գէորգ եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւն, Սոնիա Փիլիկեան, Իօզկիւլեան, Հայկազ Զուգուրեան, Սիրուհի Թիրէքեան, Կա֊րապետ Ճանիկեան, Խորէն Ուլուսեան, Սիմոն Աւտոյեան, Միսաք Աւտոյեան, Ռոլան Վարդանեան, Գրիգոր Դանիէլ֊եան, Զաքարեան - Գէօչգէչեան, Խաչիկ Ելմազեան, Կարօ Յովսէփեան, Պարէ֊եան, Այրի Տիկին Ագնիւ Տէրտէրեան 200-ական Ֆ․, Մարի Սագըրեան, Այրի Տիկին Կարապետ Վարդանեան, Յարու֊թիւն Տէրոյեան, Հայկ Ֆրէնկեան, Վար֊դեվառ Գամպերեան, Տիկին Տիրատուր֊եան, Հայրենիք Մկրտիչեան, Յակոբ Խսկիճեան, Րաֆֆի Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Ֆրանկիւլեան, Պայծառ Աւագ֊եան, Այրի Տիկին Շահինեան, Ազատեան, Մարօ Հորոյեան, Կարապետ Փօլատեան 100-ական Ֆ․, Տիկին Էլիզ Փափազեան 50 Ֆ․։

Fête Champêtre

DE

l'AMICALE DES ARMENIENS
DE DRAGUIGNAN

Dimanche 17 Juillet
Toute la journée

Camping de la Foux
à 2 Km. de Draguignan (Var)

Rte. Nle. 555, Domaine de Mr. Lorenian

Brochettes—Buffet—Jeux—Musique—Chants

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

DISCOS FOUS

DE

l'UGAB - Jeunes

TOUS LES SAMEDIS DE

JUILLET

les 16 23 30

à partir de 22 heures.

attractions surprises

Participation aux frais : membre.........35 F.
non membre.....50 F.

TENUE CORRECTE EXIGEE

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
Tél .: 227.12.26
(Métro: Courcelles)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԻՐ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 17
ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

Հաճելի օր մը, ինչպէս ամէն տարի։

ՃԱՇ - ՊԻՒՖԷ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

LA CAPPADOCE

RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI

tous les soirs
au piano le chanteur arménien
ARSEN

chanteur tzigane — **MINAS**
groupe de danse — **FOLKLORIQUE**

danse orientale avec **AÏDA**

HARRIS LASCARIS — Bouzouki **MICAELIS**

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

RESERVATION
tél. 375.05.30

OPTIMA TOURS

organise à l'occasion de la Bénédiction du SOURP MURON un voyage pour :

LE FOYER CULTUREL ARMENIEN DE NICE
189, boulevard de la Madeleine, 06000 NICE

DEPART DIRECT DE **NICE sur EREVAN**
(avec 76 personnes réunies)

du 23 SEPTEMBRE au 6 OCTOBRE

3 formules sont proposées

1ère formule ARMENIE — Prix NICE/NICE 5 960 F
2ème formule ARMENIE - GEORGIE — Prix NICE/NICE 6 260 F
3ème formule ARMENIE - GEORGIE - SOTCHI — Prix NICE/NICE 6 410 F

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

A PARIS	A CANNES	A NICE
Sonia COUMRYANTZ	Mme Régine DJEVISIAN	M. Arthur IKEDJIAN
OPTIMA TOURS	Résidence Le Marly	29, av. St. Augustin
12, rue Vignon	104, La Croisette	06200 Nice
75009 Paris	06400 Cannes	tél. (93) 83 - 35 - 03
tél. (1) 742 - 10 - 35	tél. (93) 43 - 79 - 08	ou 88 - 76 - 08

Lic. A 130

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille

tél. (42) 89.27.47

"Յիշատակելի զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

UN PARADIS POUR VOS VACANCES

... A DEUX PAS D'ATHENES

1983 - HOLIDAYS IN EVIA - 1983

une semaine
à partir de
2700 F
(avion + séjour)

— *PARIS / PARIS Transport aérien sur vol spécial* (départ tous les samedis)
— *Les transferts aéroport* / Holidays In Evia / Aéroport
— *Le séjour en Demi-Pension* (petit dejeuner continental et dîner)

INSCRIPTIONS:

ANITA TACHDJIAN — ARPI BODURYAN
au 296 37 70

POUR TOUT AUTRE RENSEIGNEMENT ET SEJOUR EN GRECE
DEMANDEZ NOTRE BROCHURE « LA GRECE A LA CARTE »
AUPRES DE : VOYAGES VACANCES AU SOLEIL
5, PLACE ANDRE MALRAUX
75001 PARIS
TEL. 296 - 37 - 70

Lic. 1539

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ
16-17
SAMEDI-DIMANCHE
16-17 JUILLET
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.481 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.481

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

ԹՈՒՐՔ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

ԱՐԱՐՔԻՆ ՏԷՐ ԵՂԱԾ ԵՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝

«ԱՍԱԼԱ» ԵՒ «ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐԸ»

Յուլիս 14-ին, Հինգշաբթի առտու ժամը 10·10 անցած է, որ իր կառքին մէջ կը գտնուի Պրիւսէլի Թրքական դեսպանատան մէկ վարչական պաշտօնատարը՝ Տուրսուն Աքսոյ, 39 տարեկան: Կը բնակէր 14 ռիւ տիւ Քոնկօ եւ ժամը 10-ին է որ դուրս ելլելով բնակարանէն, կ'ուղղուէր ռիւ Ֆրանքլէն - Ռուզվելթ, ուր ձգած էր իր կառքը: Պելժիական մամուլը գիտել կու տայ թէ արարքը պէտք է մանրամասնօրէն պատրաստուած ըլլայ, որովհետեւ ենթական, ինչպէս բոլոր Թուրք դիւանագէտները, երբեք առանձին չէր երթար հոս ու հոն, մանաւանդ՝ աշխատանքի, ըստ կառավարութեան հերքանդներուն եւ ուրեմն բացառաբար է, որ Աքսոյ թէ՛ առանձին էր եւ թէ՛ մէկ ժամ յապաղումով կը պատրաստուէր դեսպանատուն երթալու: Ըստ ականատեսներու, արարքին հեղինակը, 30-էն 35 տարեկան պեխաւոր անձ մըն է, (որու ռոպօ - նկարը հրատարակած են արդէն Պրիւսէլի երկու օրաթերթեր՝ լը Սուար եւ Տեռնիէր Էօռ), որ յաջողած է խոյս տալ, վարձակառքով մը կամ կառքով մը եւ քաղաքին կեդրոնը երթալ, ուրկէ հետքը կորսուած է:

Պելժ մամուլին այն երեք օրաթերթերը զորս տեսանք - Յուլիս 15 Թուականով - բաւական յուզում ցոյց կու տան, շեշտելով մանաւանդ թէ առաջին անգամն է որ մարդու մահ կայ Պելժիոյ մէջ, Հայերու կողմէ, քանի ցարդ միայն ռումբեր դրուած էին Թրքական գրասենեակներու առջեւ եւ վնասները միայն նիւթական էին:

Ինչպէս ըսինք, արարքին տէր եղած են թէ՛ ԱՍԱԼԱ-ն եւ թէ Ցեղասպանութեան Արդարադատ Մարտիկները: Նախ ժամը 11·30-ին է որ Նուռայթըտ Փրէս գործակալութեան Պրիւսէլի գրասենեակին հեռաձայնելով, անանուն խօսակից մը տէր եղած է արարքին յանուն Հայ Գաղտնի Բանակի (ԱՍԱԼԱ), քիչ ետք Փարիզի ֆրանս. Մամուլի Գործակալութեան գրասենեակն է, որ կը յայտնէր թէ իրեն եղած հեռաձայնի մը համաձայն, ցեղասպանութեան Արդարադատ Մարտիկները տէր եղած են արարքին: Աւելի ուշ, կրկին ԱՍԱԼԱ-ն կը ստանձնէր պատասխանատուութիւնը, այս անգամ՝ Աթէնքի մէջ:

Անգարայի մէջ, Պելժիոյ դեսպանը Արտաքին Նախարարութիւն կանչուած է, մինչ Թիւրքմէն «զազրելի ոճիր» որակած է արարքը, յայտնելով թէ այս «մահափորձը կրնայ միայն պատկերացնել մարդասպաններուն վատառոգջ ոգին եւ անգութութիւնը»: Պաշտօնական զեկոյցով մըն ալ, Արտաքին Նախարարութեան ենթանախարարը՝ Էրճիւմէնթ Եավուզալփ աւելցուցած է. - «Երեւակայել որ կարելի է Թուրք ազգը ծունկի բերել քանի մը ոճիրներով, նախատինք մըն է այն հաւաքականութեան համար, որու անոնք (սպանողները) կը պատկանին: Այս ոճիրները պիտի արթնցնեն - անպայման, անոնք որոնց ուղեղները լուացուած են հայկական հաստատումներով»:

Պելժ իշխանութիւնները յայտնած են թէ «շշմած» են այս «վատ մահափորձէն, եւ Արտաքին Նախարարութիւնը զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին որպէսզի նման արարքներ չկրկնուին:

Տուրսուն Աքսոյ կը պատրաստուէր կառքը ճամբայ հանելու, երբ ապակիին ընդմէջէն, երկու գնդակ կերած է, մէկը կուրծքին, միւսը՝ ծոծրակին: Ապա, արարքին հեղինակը խոյս տուած է նետելով ատրճանակը (9 մմ. սպանական) եւ իր պլուզոնը:

Աքսոյ, ամուսնացած եւ երեք զաւկի տէր, երեք տարի է Պիւրօէլ էր եւ Սեպտեմբերին վերջնապէս Թուրքիա պիտի վերադառնար:

×

ՊԵԼԺ ՄԱՄՈՒԼԻ
ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Ինչպէս ըսինք, պելժիական օրաթերթերը լայն տեղ կու տան դէպքին եւ ընդհանրապէս ձեւով հարկ է հաստատել թէ, նոյնիսկ երբ փորձ կ'ըլլայ նման արարքներ «բացատրել» անցեալի վերյիշումներով, մասնաւոր համակրութիւն մը չկայ Հայերու հանդէպ:

×

LE SOIR

- Անկախ -

Առաջին եւ 3-րդ էջ: Ինչպէս միւս թերթերը, կը հրատարակէ Թուրք դիւանագէտին նկարը, կառքին մէջ, մեռած: Թղթակցութիւնը խորագրած է «Հայկ. ահաբեկչութիւնը կը հարուածէ Պրիւսէլի ծոցը»: Նկարագրութիւնը տալէ ետք դէպքերուն եւ յիշելով թէ երկու կազմակերպութիւններ տէր եղած են արարքին, կը բացատրէ իւրաքանչիւրին բնոյթը, ըսելով թէ ԱՍԱԼԱ-ն խիկական պատերազմ մը կը մղէ Թուրքիոյ դէմ, պահանջելով հողերու վերադարձը Հայերուն, միւսը՝ Արդարադատ Մարտիկները, «որու մասին այն միտքը կայ», կը գրէ թերթը, «թէ կապեր կան Դաշնակցութեան հետ» չեշտը կը դնէ մանաւանդ Օսմանեան իշխանութեանց պատասխանատուութեան վրայ, Հայերու դէմ կատարուած ջարդերուն մէջ, Ա. աշխարհամարտէն առաջ եւ անոր ընթացքին: Այս հակիրճ «վերլուծումը» անշուշտ, միայն թերթին «լը Սուար», պատասխանատուութիւնը կը կրէ...: Բուն դէպքէն զատ, երեք այլ գրութիւններ կան, անոր առընչութեամբ: Մէկը կը վերաբերի ահաբեկչական կարգ մը դէպքերու, ի մասնաւորի Պելժիոյ մէջ, ապա՝ Անգարայի օդակայանը եւ այլ վայրեր, ուրիշ մը՝ «Պատասխա՞ն՝ մաքրագործումի մը» խորագրուած, կ'անդրադառնայ Թուրք բանակին վերջերս կատարած գործողութեան Իրաքեան սահմանը եւ ուր Թուրքերը բռնած կ'ըլլան նաեւ Հայեր (22 Հայ սպաննուած կ'ըլլայ եւ 20 ուրիշներ Թուրքերու ձեռքն անցած, ըստ Սընտէյ Թելեկրաֆի, Յուլիս 10):

Ցատկանչականը, սակայն, երրորդ գրութիւնն է, ուր ծածուկ մեղադրանք մը կայ Ֆրանսայի նկատմամբ: Արդարեւ՝ թերթին Փարիզի թղթակիցը Ֆրանսան կը ներկայացնէ որպէս «դիւրին (քոմոտ) կայան մը» հայ աքթիվիսթներուն համար եւ բացատրութիւն ալ կը գտնէ, յիշելով հայ գաղթականներու եւ ընդունող Ֆրանսացիներու միասնաբար ապրիլը հինէն ի վեր եւ կ'ակնարկէ համաձայնագրերու - ոչ - գրաւոր - հայ զինուորեալներուն եւ ֆրանսական իշխանութեանց միջեւ, հասնելով Տէֆէռի, որ միշտ առանձնաշնորհեալ կապեր ունեցած է Մարսէյլի հայ գաղութին հետ եւ զօրս ընդլայներ է բովանդակ Ֆրանսայի վրայ...:

×

LA DERNIERE HEURE

- Ազատական -

Առաջին էջ նկար մը, եւ գրգռիչ խորագիր մը՝ «Երկու գնդակ զգետնելու համար երեք զաւկի տէր այս հայրը, Թուրք դիւանագէտի՝ Պրիւսէլ»: Ներսի էջը (3-րդ) աւելի սեւ իւմուռի վերնագիր մը կը դնէ «Հայկական Յուլիս 14 մը Պրիւսէլի մէջ», որու ներքեւ կը նկարագրէ պատահածը, կը հրատարակէ ռոպօ նկարը, ու տեղ մը «Արեան օրէնքը» ենթախորագրով կ'ըսէ թէ «Ոչինչ կը կապէ զոհը սպաննողին, եթէ ոչ պատմութեան էջ մը: Արիւնոտ էջ մը, բայց որ՝ ոչ մարդասպանն, ոչ ալ իր զոհը գրած են. ոչ մէկը ոչ միւսը»: Առանձին շրջանակի մէջ ալ, կը ներկայացուին ԱՍԱԼԱ-ն եւ Արդարադատները, այս վերջինները, «նուազ յեղափոխական» կ'որակուին, բայց իրենց պահանջները աւելի ճշգրիտ կերպով կը պարզուին քան լը Սուարի մէջ:

×

LA LIBRE BELGIQUE

- Կաթողիկէ, պաշտօնաթերթ, - ընկերային - քրիստոնեաներու -

Ամբողջ էջ մը կը յատկացնէ (4-րդ), առաջին էջի լրատուութենէն զատ եւ մեր տեսած երեք օրաթերթերէն, միակն է, որ որոշ համակրութիւնով կը մօտենայ հարցին, քանի խորագրով մը նախ կը յայտնէ «Արեան պարտքի մը հին պատմութիւնը» ու անկախ դէպքի նկարագրութենէն «Ջարդերու քարտէս»ը կը հրատարակէ ու պատմութիւնը կու տայ անոզոք ցեղասպանութեան մը, ինչպէս նաեւ վկայութիւն մը՝ Ժերար Սթեֆանեսքոյէ:

×

Գալով պելժիական հեռատեսիլին եւ ձայնասփիւռին, ամէն անգամ որ արձագանգ տուած են, անպայման անդրադարձած են անցեալի դէպքերուն, 1915-ի ցեղասպանութեան, նպաստաւոր ձեւով:

×

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Հինգշաբթի իրիկուն Մոնտ հազիւ քանի մը տող կը յատկացնէր: Լիպերասիոն աւելի երկար կ'անդրադառնար, իր եղրակացութեան մէջ ալ, սա տեսակէտը յայտնելով. - «34 Թուրք, որոնց մէջ 23 դիւանագէտ սպաննուեցան վերջին տասը տարիներուն, աշխարհի չորս կողմերը, մահափորձերու մէջ, որոնց բոլորին ալ տէր եղան հայ զինուորեալներ: Ցարդ, գլխաւոր արդիւնքը եղած է փիւպլիսիթէն զոր մամուլը յատկացուցած է գործողութեանց եւ այդ ճամբով՝ 1915-ին Թուրքիոյ մէջ գործադրուած հայկ. ցեղասպանութեան»: Ֆիկառօ կը վերնագրէ «ԱՍԱԼԱյի վերադարձը» եւ կ'անդրադառնայ արարքին ու այդ առընչութեամբ տրուած երկու զեկոյցներուն հայկ. երկու կազմակերպութեանց կողմէ: Իւմանիթէ հազիւ քանի մը տողով կ'արձագանգէ, նոյնպէս Մաթէն, աւելի երկար կ'անդրադառնայ Քոթիտիէն, առանձին տալով նաեւ Թրքական հակազդեցութիւնը: Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտը նաեւ բաւական տեղ կու տար::

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ուրբաթ առտու, ժամը 10-ին, Ֆրանսէնթէր կը հաղորդէր թէ այս դէպքին կապակցութեամբ, չոր Հայեր ձերբակալուած են Պրիւսէլ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒԼԻՍ 14-Ը ոգեկոչուեցաւ Փարիզի մէջ աւանդական տողանցքով Շան զ'Էլիզէէն Քոնքորտ: Նախագահ Միթերանի դէմ փոքր ցոյցեր ալ եղան, որոնք քանի մը հարցաքննութիւններու պատճառ եղան: Էլիզէի մէջ, ուր հինգ հազար հիւրեր կային, ինչ որ հրամցուեցաւ զուտ ֆրանսական էր մինչեւ իսկ ուիսքին, որ Պրըթանէը պատրաստուած էր: Նախագահը այս առթիւ հարցազրոյց մըն ալ տուաւ հեռատեսիլին, ուր յայտնեց թէ Ֆրանսա զօրք պիտի չղրկէ Չատ, գալով Ֆրանսայի պաշտպանութեան, ո՛չ Մոսկուա կ'որոշուի ան, ոչ ալ՝ Ուաշինկթըն, այլ՝ Փարիզ:

ՉԻԼԻԻ մէջ զսպումը կը շարունակուի: Աւելի քան 565 ձերբակալութիւն կատարուած է եւ 19 տարու ուսանողուհի մը սպաննուած է ծոծրակին ստացած գնդակէ մը: Բողոքի ցոյցերու առեն է որ աղջիկը զոհ գացած է: Լուսարդելը կը ստիպէ որ բնակիչները դուրս չելլեն եւ Փինոշէի դէմ ընդդիմութիւնը կ'արտայայտուի քասըռոլներու նուագահանդէսով:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՐԵՔ ՍՊԱՆԵՐ դընդակահարուած են, վերջերս, Մոսկուա, մաքսանենգութեան ծանրակշիռ հարցի մը հետեւանքով, Աֆղանիստանի եւ Խորհ. Միութեան միջեւ: Գայթակղութիւնը մէջտեղ ելած է քանի մը ամիս առաջ: Դատաղներու մէջ է, որոնք «պաշտօնապէս» խորհրդային զինուորականներու դիակները պէտք է փոխադրեն, որ այս մաքսանենգներ դանազան ապրանքներ ներածած են, գլխաւորաբար աֆղան մուշտակներ եւ ճափոնական սթերէօ կազմածներ:

ՅՈՒՆԻՍԻՆ գիներուն յաւելումը 0,6% եղած է, ինչ որ 5,2%-ի կը հասցնէ յաւելումը առաջին վեցամսեային համար:

ԳԱՂԹԱԾ աշխատաւորներու հարցը օրէ օր աւելի մտահոգութիւններ կը ստեղծէ պատկան իշխանութեանց: Փարիզի քաղաքապետը որոշած է խստացնել բոլոր քննութիւնները եւ ձեւակերպութիւնները Ֆրանսա եկող օտարականներու համար (3 ամիսէն աւելի) եւ մանաւանդ ապօրինի կացութեան մէջ Փարիզ ապրողներուն նկատմամբ: Ֆրանսա գտնուող օտարականներու պաշտօնական թիւն է 4·318·000 որոնցմէ՝ 860 հազար Փորթուկալցի, 452 հազար Իտալացի, 412 հազար Սպանացի, 816 հազար Ալժերացի, 444 հազար Մարոքցի, 193 հազար Թունուզցի, 118 հազար Թուրք, 67 հազար Եուկոսլաւ: 70 առ հարիւրը Ֆրանսա կը գտնուին աւելի քան տասը տարի է: 800 հազար անդրագէտ կայ եւ հինգի վրայ մէկը՝ ֆրանսերէն չի խօսիր: 37%-ը՝ Իլ տը Ֆրանս կը գտնուի, 13%-ը՝ Ռոն - Ալփ, 9%՝ Փրովանս - Քոթ տ'Ազիւր, 9%՝ Հիւսիս - Արեւմուտք, 5%՝ Հիւսիս - Փա տը - Քալէ, 4,5%՝ Լոռէն: 28%-ը՝ կը կազմեն շինարարական աշխատաւորութեան, 18,6%-ը՝ կառքի ճարտարարուեստի, 9,7%՝ հագուստեղէնի:

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ շուրջ հարիւր հոգի ցոյց մը կատարած են, պահանջելու համար երկու ուսանողներու ազատ արձակումը: Ձերբակալուած էին ազգայնական բնոյթ կրող թռուցիկներ ցրուած ըլլալու ամբաստանութեամբ: Այդ թռուցիկներով կոչ կ'ըլլար պօյքոթի ենթարկել Վրաստանի կցման 200-ամեակի ոգեկոչումները:

ԻՐԱՆԵԱՆ մամուլի գործակալութիւնը հաղորդած է որ բանակը 45 քիւրտ ապըստամբ սպաննած է եւ քսան քրտական գիւղ «մաքրած» Իրաքի սահմանին մօտ, Յուլիս 10-ին սկսած գործողութեան մը ընթացքին:

«ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄՆ ՈՒ ԴԵՐԸ ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ»

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Գ.

Այս ասուլիսին սկիզբը, Պ. Ազատեան ըսաւ որ մենք՝ խօսողներս պիտի սահմանենք թէ ի՛նչ է հայ մտաւորականը: Աւելի դիւրին է ըսել՝ թէ ան ինչ չէ՛: Մտաւորականը վկայական ունեցող մը չէ, թէեւ ունենալը օգտակար է: Մէկը չէ որ խելացի է, թէեւ այդ անհրաժեշտ է. Մէկը չէ որ նուիրուած է, թէեւ այդ՝ նախապայման է: Մտաւորականը այն անձն է, որուն կոչումն է հակառակիլ եւ հակազդել ընկերային կեանքի տարտամ եւ զգացական մօտեցում ունեցողներուն: Վաւերական մտաւորականի յատկանշական կարողութիւնն է առօրեայի մակերեսէն անդին տեսնել, հասկնալ թէ ի՛նչ են այն ազդակները եւ ուժերը՝ որոնք ձեւ կու տան հաւաքականութեան մը կեանքին, ի՛նչ են այն գիտակցօրէն եւ անգիտակցօրէն ըմբռնուած դրդապատճառները՝ որոնք կը բնորոշեն ժողովուրդ մը: Այս, մտաւորականը պէտք է ունենայ կարողութիւնը, պատրաստակամութիւնը եւ քաջութիւնը՝ հարցնելու հայ ժողովուրդի կեանքին մասին ա՛յն հարցումները, որոնք ժողովուրդը ինքնին պատրաստ չէ հարցնելու, եւ գտնելու այն իմաստներն ու մեկնաբանութիւններն ու պատասխանները, զորս թերեւս ժողովուրդը պիտի չուզէր լսել: Մտաւորականներուն պէտք ունինք, որովհետեւ միայն այս աշխատանքն է որ մեզի կու տայ աւելի բան, քան՝ այն՝ ինչ որ կ'ուսուցանենք արդէն մեր դպրոցներուն եւ մամլոյ մէջ, անցեալի ճշմարտութիւններն ու յարատեւող պատրանքները՝ կաղապարուած կրկնութիւններով: Փակեմ, հաստատելով որ մտաւորականը ուրեմն այն անձն է որ կը զբաղի մեր անցեալով, յաճախ իբր փրոֆէսիոնէլ պատմաբան, բայց նաեւ կը զբաղի մեր ապագայով: Մեր մտաւորականներուն եւ բանաստեղծներուն գործն է այն, որովհետեւ մտաւորականն ու արուեստագէտը կը վերասահմանեն մեր կեանքի բնորոշիչ ուժերը, եւ այսպէս ապագային համար կը պատրաստեն մեզ:

Ապա խօսք առաւ Վահէ Օշական, բանաստեղծ, արձակագիր, քննադատ եւ գրականութեան փրոֆէսէօր: Ան հաստատեց որ մտաւորականութիւնը ժողովուրդի մը ընտրանին է, Հայութեան կամ որեւէ ընկերութեան մէջ: Մարդու մը կեանքի ամենաբարձր նպատակը կրնայ ըլլալ պատմութեան ընթացքին վրայ ազդեցութիւն մը ունենալ. եթէ այս առնենք իբր նախադրեալ, ապա մտաւորականը այն մարդն է որ իր մտքին շնորհիւ իր դրոշմը կը ձգէ պատմութեան վրայ: Իսկ այս ըլլալու համար որոշ նկարագրային յատկանիշներ պէտք է ունենալ: Ամէն բանէ առաջ, բարոյական առաքինութիններ, - խելքի, ակադեմական մասնագիտութեան հարց գոյութիւն ունենալէ առաջ՝ մարդկային արժէքներու հանդէպ հաւատք եւ նուիրումպէտք է: Իսկ ի՛նչ են այդ արժէքները, - մտածումի եւ արտայայտութեան ազատութիւն, ճշմարտութեան փնտռտուքի անկաշկանդ իրաւունք: Մտաւորականը այս կամ այն ընկերութեան շահերը հետապնդելու սահմանուած չէ, այլ պէտք է ունենայ արժէքաւոր քաջութիւնը՝ մարդկային արժէքներու հետամուտ ըլլալու: Մտաւորական ըլլալը դժուար բան է, - յաճախ կ'ենթադրէ մինակութիւն, տնտեսական անձկութիւն, նոյնիսկ աղքատութիւն: Բայց կան որոշ տեսակի ոչ - տնտեսական վարձատրութիւններ ալ. ըլլալու են, ապա թէ ոչ Հայութիւնը մտաւորականութիւն չէր ունենար:

Ուրեմն մտաւորականը մարդկութեան բարձրագոյն արժէքներու հսկիչ - պահապանն է, եւ ստիպուած է ընդունիլ ցաւ, տառապանք, կամ գոնէ՝ լուրջ դժուարութիւններ: Նոյնիսկ երբ մտաւորականը կապուած է կուսակցութեան մը, միութեան մը, կրթական կամ մամլոյ հաստատութեան մը, ինչ որ գրեթէ միշտ հայ մտաւորականի մը պարագան է, նոյնիսկ այդ իրավիճակին մէջ մտաւորականի կոչումը այլախոհ ու քննադատ ըլլալն է: Գրեթէ անխուսափելի է, ընկերութեան մը եւ իր գլխաւոր հաստատութիւններու պարագային, որ անդամներու մեծամասնութիւնը սխալ ըլլայ: Մեծամասնութիւնը և իր պաշտօնական առաջնորդները գրեթէ միշտ սխալ են: Անպաշտօն առաջնորդները, այսինքն՝ մտաւորականներն են որ գրեթէ միշտ շիտակ են, ճշմարտութիւնը կը տեսնեն:

Դժբախտաբար, մենք մտաւորական կը համարենք մարդիկ, որոնք միայն գիտեն կուսակցութիւններու, եպիսկոպոսներու եւ քաղքենիներու հետ վարուիլ: Այս տեսակի մարդիկ այլախոհներ են, չեն կրնար իրականացնել մտաւորականին կոչումը, որն է Հայ ժողովուրդին ներկայացնել «իրականութեան տեսիլք մը, աշխարհիմացութիւն մը, մեր պատմութեան այնպիսի հասկացողութիւն մը՝ որ ազդըւած չէ՛ քաղաքական, կրօնական կամ ընկերային ազդակներէ, որոնք ճշմարտութիւնը կը քօղարկեն»: Իսկական հեգինակութեան գոյութեան է՝ որ պիտի սատարէ ճշմարտութիւնը: Հայ մտաւորականը պէտք է կարենայ ըսել որ քննադատութեամբ պիտի կործանէ, քանի որ առանց քանդումի նոր ոչի՛նչ կը ծնի: Միակ անձերը որոնք նման քանդիչ քննադատութեան կրնան լծուիլ, որոնց համար մտածումի ազատութիւնը մեծ կարեւորութիւն ունի, մտաւորականներն են: Հայ մտաւորականին դերը անբաղձալի ըլլալն է, փերսոնա նոն կրաթա ըլլալն է: Ծուռ մարդ ըլլալ չէ, այլ՝ յանուն մարդկութեան բարձրագոյն արժանիքներուն՝ առօրեայի աղաւաղումներուն դէմ պայքարող ըլլալ է:

. .

Բարձրախօսը փոխանցուեցաւ Փրոֆ. Տէննիս Փափազեանի: Ամերիկածին այս պատմագէտը Միչիկընի համալսարանի Տիրպօրնի ճիւղին մէջ կը դասաւանդէ ռուսական եւ Հայոց պատմութիւն, կը վարէ նաեւ վարչական պաշտօն: Ան ըսաւ որ Վահէ Օշականի խօսելէն առաջ իր նպատակն էր անոյշ խօսքեր ըսել, բայց կը վախնայ որ եթէ այդ ընէ, կը կորսնցնէ իր մտաւորական ըլլալը վաւերացնող փաստաթուղթեր: Հայ մտաւորականին կոչումն ու դերը, ըստ Փրոֆ. Փափազեան, այնքան ալ տարբեր չի թըւիր ուրիշ հաւաքականութիւններու պատկանող մտաւորականներու կոչումէն, բայց զայն իրագործելն է որ շատ աւելի դժուար է, Հայուն համար:

Մտաւորականը, ըստ Փրոֆ. Փափազեան, միշտ՝ բայց մանաւանդ այսօրուան յարափոփոխ եւ դիւրամոռաց ընկերութեանց մէջ, բազմակողմանի կոչում մը ունի - ստեղծագործել, պահպանել, նորին յարմարցնել և ծանօթացնել մշակոյթը: Մաշտոցը, Ս. Պարթեւը, Խորենացին ի՞նչ ըրին, - ստեղծեցին նոր մշակոյթ, պահպանեցին մեր ոգին, յարմարցուցին Յունականը՝ Հայ մշակոյթին, եւայլն: Կը հաւատամ որ ներկայիս ծանօթացման ճիգը ամէնէն կենսականն է: Հայ մտաւորականը պէտք է իրականացնէ ծանրակշիռ գաղափարներ մտածելու եւ գտնելու իր ժողովուրդին ծանօթացնելու եւ մատչելի դարձնելու կրկնակ ու դժուար աշխատանքը: Մտաւորականը, ուրիշ անձերէ առաջ, պէտք է քննութեան ենթարկէ իր հաւաքականութեան կեանքը, պէտք է տեսնէ իրականութիւնը, եւ ո՛չ թէ զայն քօղարկող միթոսները եւ պատրանքները: Հայ ժողովուրդի մեծամասնութիւնը այսօր կ'ապրի եւ կը գործէ պատրանքներով, որոնք կը վնասեն մեր ազգային շահերուն: Առնենք՝ օրինակ, այն առասպելը որ ես կը կոչեմ «երկինքէն իջնող պատուելի»ի միթոս, քանի որ, ինչպէս ներկաներէն ոմանք գիտեն, Նոր Կինէ կղզիի վայրենիները, երբ տեսան որ օդանաւեր դեղ եւ ապրանք կը փոխադրեն ու կը բերեն իրենց Քրիստոնէութիւն քարոզող պատուելիներուն, հաւատացին Աստծոյ, որ երկրէն իր առաքեալ անձերը, օդանաւերը եւ բարիքները կը ղրկէ երկիր և սկսան պաշտել ոչ թէ Սուրբ Գիրքի, այլ՝ ապրանքներ օդանաւ ղրկող Աստուածը: Հայ ժողովուրդը, այս վայրենիներուն պէս, կը հաւատայ ուրիշ տեղ մը ապրող Աստծոյ մը կամ պահպանիչ հրեշտակի մը՝ որ պիտի գայ ու փրկէ մեզ, կամ պէ՛տք է գայ ու փրկէ մեզ, քանի որ մենք պատասխանատու չենք մեզի պատահածին, ուրիշները գէշ բաներ ըրին մեզի, մենք անզօր ենք, ոչինչ կրնանք ընել մեր վիճակը փոխելու համար, եւայլն: Մտաւորականին կը մնայ քանդել նման հաւաքական պատրանքներ, շինիչ քննադատութեամբ, ծաղրելով, ձաղկելով, բայց կարեւորը այս է՝ կործանել հին միթոսներ:

Դժուար գործ է աս: Եղեռնը սերունդ մը երէց մտաւորականներ հնձելէ անդին, սերունդ մը նորածիլ մտքեր դատապարտեց զրկանքներու: Պէտք է յիշենք որ Թուրքը 1915-ի մեր մտաւորական սերունդը ջարդելէ անդին, մեզ դատապարտեց որ մինչեւ 1950-ական թուականները զուրկ մնանք իսկական մտաւորականներէ, որովհետեւ անոնք, որոնք սահմանուած էին այդ սերունդը ըլլալու, ոչ դպրոց տեսան, ոչ կրթաթոշակ, այլ միայն փոքր ապրուստ մը ճարելու ստիպողականութիւն: Հիմա, թէ Խորհ. Հայաստանի, թէ՛ ալ Սփիւռքի մէջ մտաւորականութիւն մը ունինք, եւ վերջինին գործը պէտք է ըլլայ մեզի սորվեցնել թէ ինչպէ՞ս պէտք է ապրիլ իբրեւ Սփիւռք:

Անկասկած որ զանազան կառոյցներու պէտք ունինք. մտաւորականները առանց այդ կառոյցներուն չե՛ն կրնար իրականացնել իրենց սահմանուած դերը, - առանց դպրոցներու, գրելու եւ թարգմանական աշխատանք տանելու կարելիութիւններու, մամուլի եւ յարակից հրատարակչութիւններու: Նոյնիսկ անոնց գոյութիւնը, սակայն, պիտի չլուծէ մտաւորականին դժուարութիւններուն մեծագոյնը, որ ի վերջոյ ժողովուրդի մերժողական դիրքն է: Դուք, իբր հայ, կուգաք, մեզի կ'ունկնդրէք այնուօրէն կը ծափահարէք եւ տուն կ'երթաք, սակայն դաժան իրականութիւններու մատնանշումը չարմատանար ձեր մօտ, մանաւանդ քանի որ հո՛ս ալ կը պակսին երիտասարդներ, ինչպէս գրեթէ բոլոր հանդիսութեանց: Եւ երիտասարդները, որոնց կոչումը պէտք է ըլլայ մեր հաւաքական ճիգի ապագայի բնորոշումը, կամ անտարբեր կը մնան, եւ կամ ուրիշ տեղեր խորհրդակցելով կ'որոշեն առանց մտաւորականութեան, թէ ինչ է իրենց ընելիքը:

Ունկնդիրներուն շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք, Փրոֆ. Փափազեան բարձրախօսը փոխանցեց Փրոֆ. Առնըլտ Սինիին:

(Շար. 3)

«WHAT'S HAYEREN, DADDY»

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

- Կու գամ Գուրգէն, կ'ըսեմ, վերադարձի ճամբուս վրայ կուգամ անպայման քեզ տեսնելու:

-Կը սպասեմ ուրեմն: Հեռախօսէ նախօրօք: Կարեւոր ըսելիքներ ունիմ:

Կարեւոր ի՞նչ ըսելիք կրնար ունենալ Գուրգէնը ինծի:

Կը յարգեմ խոստումս եւ օրուան մը համար կը հանդիպիմ Սան Ֆրանսիսքօ:

Հակառակ ժամանակին ձգած արտաքին աւերներուն, զիրար մխիթարելով կը հաստատենք թէ ներքնապէս չենք փոխուած երկուքս ալ: Բայց ո՞վ էր որ ինծի ըսաւ քանի մը օր առաջ թէ Գուրգէնը իր մայրենի լեզո՛ւն անգամ չի խօսիր այլեւս: Սո՛ւտ: Կը դանդաղի երբեմն միայն, ան ալ բառ մը, ճի՛շդ բառը գտնելու համար:

Ունի ճարտարապետական իր սեփական գրասենեակը՝ ուր պահ մը կը հանդիպինք տուն երթալէ առաջ: Ցոյց կու տայ հասկնալի հպարտութիւնով մը, իր կառուցած բազմայարկ շէնքերուն գունաւոր լուսանկարները, ինչպէս նաեւ յատակագիծը շատ ընդարձակ, մէկուկէս միլիոն տոլար արժող նոր ծրագրի մը:

- Այս բոլորը երկրորդական են սակայն, կ'ըսէ քանի մը վայրկեան վերջ, իր տուած բացատրութիւնները ընդհատելով: Ես քեզի խօսիլ կ'ուզեմ աւելի կարեւոր խնդրի մը մասին: Գիտես թէ այստեղ, Պըրքլի համալսարանին մէջ գոյութիւն ունեցող հայերէն լեզուի դասընթացքին վերջ տրուեցաւ ասկէ 6-7 տարի առաջ: Պատճառները կարեւոր չեն հիմա: Ասկէ երեք ամիս առաջ նոր մարմին մը կազմեցինք իմ ատենապետութեամբ, այդ դասընթացքը վերահաստատել տալու համար: Գոնէ առանցք մը կ'ըլլայ մեր զաւակները շուրջը հաւաքելու: Այլապէս կորսուած են թէ մեզի եւ թէ ազգին համար: Քաղաքը այնքա՛ն ընդարձակ է՝ որ կարելի չէ ազգային - ընկերային որեւէ շարժում, մթնոլորտ ստեղծել:

- Ի՞նչ է կացութիւնը ներկայիս:

- Համալսարանը տրամադրութիւն յայտնած է մեր դիմումին ընթացք տալու՝ պայմանաւ որ անհրաժեշտ գումարը կարենանք մե՛նք գոյացնել, Հայե՛րս: Մէջտեղ ինկած ենք ուրեմն եւ գլուխնիս պատէ պատ կը զարնենք:

Չէ՛, որոշապէս թիւրիմացութիւն մը ըլլալու էր տեղ մը: Աւետիսին շաբաթ մը առաջ ինծի ներկայացուցած Գուրգէնը չէր ասիկա: Խորքին մէջ հակասութիւն չկար կացութեան մէջ. սխալ չէր նաեւ Աւետիսը: Այնպէ՛ս էր քան տարի առաջ, նամակը գրած օրերուն, եւ այսպէս է հիմա:

Գուրգէնը, կորսուած ոչխար, յայտնապէս վերադարձած էր փարախ:

×

Իրենց ենք երեկոյեան:

Կոկիկ բնակարան մը ջոկած են Պըրքլիի բարձունքին: Գուրգէն շատ ուրախ էր մեր հանդիպումով: Երկար տարիներու լայն բաց մը կայ յուշերուն մէջ: Հայ կեանքէն, անցեալէն կորսուած է տարիներով: Կու տամ անուններ այսօր հայկական հրապարակի վրայ քիչ թէ շատ համբաւի տիրացած, ընկերային ծառայութեան մէջ գտնուող մեր մի քանի ընկերներուն: Չի յիշեր զանոնք: Կարեւոր ալ չեն կարծես այլեւս անոնք իրեն համար: Իր կեանքը կազմակերպած է ընտանեկան սահմանափակ շրջանակի մը մէջ, եւ անկէ դուրս պատահածը չէ հետաքրքրած զինք երբեք:

Ունի սակայն լուրջ մտահոգութիւն մը որ չի ծածկեր.

-Կը վախնամ կ'ըսէ, որ աղջիկս Պէթին՝ որ 18 տարեկան է, ամերիկացի տղու մը կապուի յանկարծ: Հայ տղաքը այնքան քիչ են այս կողմերը: Յետոյ, գիտես, Արեւելքէն նոր եկած տղաքը որքան տարբեր են այստեղ ծնած ու մեծցած մերիններէն՝ ե՛ւ մտայնութեամբ, ե՛ւ հոգեբանութեամբ:

- Հայ եղեր է թէ օտար, ի՞նչ տարբերութիւն կ'ընէ, կ'ըսեմ, քսան տարի առաջ Աւետիսին գրած իր նամակը յիշելով, կարեւորը իրար սիրելը չէ՞ ի վերջոյ:

- Այդպէս չէ, ես կը հաւատամ արեան ձայնին: Մեր ներկան կազմուած է մեր անցեալով, մեր նախնիքներուն մեզի ձգած իմացական ու հոգեկան ժառանգութիւնով. այդ բոլորին գիտակցութեամբ:

- Այդ բոլորը ի՞նչ կապ ունին սակայն սիրոյ եւ ամուսնութեան հետ: Էականը սէրն է. իսկ սէրը սահման, ազգային սահման չի ճանչնար:

(Շար. 2)

Հայերէն լեզուի

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ

Մօտ երկու դար առաջ, զարմանալի հայասէր բժիշկ մը, տոքթոր Պէլօ կը մըտադրէ ուսումնասիրել եւ սորվիլ հայերէն լեզուն, պատմութիւնն ու գրականութիւնը, եւ 1811-ին Նափոլէոն կայսեր քաջալերութեամբ, կը հրատարակէ հայերէնի դասագիրք մը, Հայերն ու հայ մշակոյթը ծանօթացնելու եւ երկու ժողովուրդներու առեւտրական յարաբերութիւնները դիւրացնելու նպատակով: Ինչպէս գիտենք 17-րդ եւ 18-րդ դարերուն բազմաթիւ հայ վաճառականներ կը շրջէին Եւրոպայի վաճառաշահ քաղաքները, Վենետիկէն Մարսէյլ, Ամսթէրտամ եւ այլուր: Դասագիրքի յառաջաբանին մէջ, տոքթ. Պէլօ մեծ հիացումով կ'արտայայտուի Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթին մասին, որպէս հին յառաջադէմ ժողովուրդ, եւ առաջին քրիստոնեայ Պետութիւն: Տոքթ. Պէլօ կը պատմէ թէ որքան դժուար պայմաններու մէջ է, որ յարատեւութեամբ եւ անխոնջ աշխատանքով կը յաջողի հայերէնը սորվիլ, առանց որեւէ բառարանի, բացի՝ 17-րդ դարուն լոյս տեսած, լատին-հայ բոլորովին անբաւարար եւ անճիշդ բառարանէ մը, զոր հեռատես կարդինալ Ռիշըլիէօ պատրաստած է եղեր իտալացի յիսուսեան հայր Ռիվօլայի, եւ հրատարակած իր ծախքով հաւանաբար առեւտրական նըկատումներէ դրդուած:

1811 Փետրուար 5-ին, կայսեր հրամանով Փարիզի արեւելեան լեզուներու կաճառին մէջ կը հիմնուի հայերէն լեզուի դասընթացք մը, ուր կը դասաւանդէ Շահան Սիրպիէտցի անուն հայ փրոֆէսօր մը: Տոքթ. Պէլօ մեծ գովասանքով կը խօսի մեր այս հմուտ հայրենակցին մասին, որուն օգնութեամբ եւ ջանքերով կը յաջողի սորվիլ հայերէնը եւ Հայոց պատմութիւնը: Հետաքրքրական է իմանալ այս առթիւ թէ՝ Շահան Սիրպիէտցիի դասընթացքի բացման առաջին օրն իսկ քանի ուսանողներ կը ներկայանան, սակայն դասագրքի եւ բառարանի չգոյութեան, եւ հետեւաբար, ուսանելու դըժուարութեան պատճառով, անոնց թիւը կ'իջնէ հինգի: «Բայց այս հինգերը որոնց կարգին եմ, կը գրէ Տոքթ. Պէլօ, կրցան տիրանալ հայերէնին, վայելելու համար հին և անծանօթ բարձր մշակոյթի մը արգասիքը, գրական գոհարներն ու պատմութիւնը»: Պէլօ՝ մեծ երախտագիտութեամբ կը խօսի իր ուսուցիչին մասին եւ կը խոստանայ, եթէ հայերէնին լաւ տիրանայ, Մովսէս Խորենացիի «Հայոց Պատմութիւնը» թարգմանել՝ զոր շատ շահեկան կը գտնէ Արեւելքի պատմութեան ուսումնասիրութեան համար: Տոքթ. Պէլոյի դասագիրքը կը նշէ հայերէնի վերաբերեալ մէկ քանի աշխատասիրութիւններ, որոնց հազուագիւտ մասնագէտներ միայն կրնան տեղեակ եղած ըլլալ, ինչպէս՝ Քափուչին հայր Վիլլաֆորի ձեռագիր, Հայ-Լատին-Ֆրանսերէն-Իտալերէն բառարանը, որ 80 հազար բառ կը պարունակէ, Շրէօտէրի հայ-լատին քերականութիւնը, հայր Վիլյօթի (լատին-հայ) բառարանը եւ վերջապէս կը յիշէ Մխիթար աբբահօր բառարանը: Ահա այս բոլորին օգնութեամբ է է որ այս զարմանալի բժիշկը կը յաջողի հայերէն սորվիլ եւ բառերու իսկական իմաստը ստուգել, յաճախ բաղդատութեան դնելով Աստուածաշունչի հայերէն եւ օտար թարգմանութիւնները:

Այս հետաքրքրական դասագիրքը նախ՝ Ֆրանսացիներուն կը ծանօթացնէ Հայերն ու Հայոց համառօտ պատմութիւնը, կըրօնքն ու դաւանական տարբերութիւնները, Հայերէն տառերը, հնչիւններն ու քերականութիւնը, կուտայ հայերէն գըրական հատուածներ եւ ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, բացատրութիւններ եւայլն, եւայլն, մեծ հիացումով կը խօսի հայերէն լեզուի ճըկունութեան, բարդ բառերու հարստութեան մասին, մէկ խօսքով՝ այդ շրջանին համար կատարեալ գոհար մը: Տոքթ. Պէլօ կը խօսի նաեւ, 17-րդ դարու առաջին հայագէտներէն հայր Վիլըֆրուայի մասին, որ պետական Մատենադարանի հայերէն գիրքերու եւ 140 ձեռագիրներու մանրամասն նոթագրութիւնը կատարած է: Ահա թէ ինչ կ'ըսէ այս հմուտ լեզուաբանը իր բացման ճառի յառաջաբանին մէջ: Կուտանք ամբողջութեամբ, մեր զառամած ազգային հպարտութիւնը փայփայելու համար... «Հայերէն ձեռագիրները մեր առջեւ կը պարզեն անծանօթ նոր աշխարհ մը: Ցայժմ կրօնաւորներ միայն հետաքրքրուած են այս մատեաններով, բայց անոնց հետաքրքրութիւնը միմիայն կրօնական հարցերու շուրջ ըլլալով, բոլորովին կ'անգիտանան գրականութիւնն ու պատմութիւնը, եւ ըսել որ եթէ այսօր ժողովուրդ մը կայ որ պէտք է լաւ ճանչցուի, այն ալ իմաստուն Հայ ժողովուրդն է: Հաւանաբար պիտի զարմանաք, իմանալով որ աւելի քան հազար տարի, ան եղած է Մերձաւոր Արեւելքի մեծագոյն ակադեմիան, այսինքն՝ 140 թուականէն մինչեւ Կ. Պոլսոյ անկումը 1453-ին, երբ սկսաւ անկման շրջանը: Անվարան կրնամ ըսել թէ դարեր շարունակ, մանաւորաբար 9-10-11-12-13-րդ դարերուն, Հայաստան կրնար դաստալ աշխարհի շատ մը երկիրներու, այդ շրջանին, ան ունեցած է հմուտ գիտնականներ, փիլիսոփաներ, աստղագէտներ, գրագէտներ եւ մանաւանդ թարգմանիչներ՝ գիտակ բազմաթիւ լեզուներու, ինչպէս յունարէն, ասորերէն, արաբերէն, պարսկերէն եւ լատիներէն եւ տէր լեզուի մը՝ որ իր ճկունութեամբ և ճոխութեամբ կը գերազանցէ բոլորը. յոյժ երախտապարտ կը մնանք այդ հմուտ թարգմանիչներուն՝ որ սոյն լեզուներէն թարգմանած են հին դարերու կարեւորագոյն գործերը, որոնք առանց անոր անյայտ կորսուած պիտի ըլլային: Այդ իսկ պատճառով, Հայաստան կը ներկայանայ այսօր, որպէս աւանդապահ այդ անգնահատելի հարստութիւններուն, ուստի երբ Հայերն ու Հայաստանը լաւ ճանչնանք՝ նոյն սոյդ ձեռագիրներու լոյսին տակ, մեր առջեւ պիտի բացուի արեւելքն ու այդ շրջանի մըշակոյթը իր ամբողջութեամբ: Լայն աշխարհահայեացքի տէր կարդինալ Ռիշըլիէօն է որ, առաջինը՝ քաջալերեց Հայաստանի եւ հայ մշակոյթի ծանօթացման գործը, բայց ի վերջոյ Լուտովիկոս ԺԴ.ին վիճակուեցաւ զարդարել իր թագը արեւելքի այս թանկագին գոհարով՝ հայերէն լեզուի գիտութեամբ, յաղթանակ մը՝ որ զէնքի վաղանցուկ յաղթանակ մը չէ, այլ գրիչի եւ գիտութեան յաղթանակն է որ յաւիտենական է»:

Դժբախտաբար, կը գրէ Տոքթ. Պէլօ, Հայր Վիլըֆրուայի յոյսերը ի դերեւ ելան. Լուտովիկոս ԺԵ.ի կառավարութիւնը գոհացաւ մէկ քանի ձեռագիրներ գընելով միայն, որոնք մոռացութեան տըրւեցան, եւ հայերէնի ուսումը հետեւանք չունեցաւ ... ինչպէս շատ մը ուրիշ բաներ...

Գ. Տ.

ՇՈՒՐՋԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Շաւիլի հայ գաղութին տարեգրութեան մէջ, յիշատակելի օր մը պիտի մնայ 1983, Կիրակի, Յունիս 19-ը:

Այդ օրը, Փարիզի արուարձանի այս պզտիկ համայնքը, մեծ շուքով կը տօնէր իր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին յիսնամեակը:

Տեղւոյն թաղականութիւնը ոչ մէկ ճիգ խնայած էր որպէսզի այս յոբելեանը տեղի ունենայ լաւագոյն պայմաններու մէջ:

Պատարագէն ետք՝ զոր մատոյց Սերովբէ Արք. Մանուկեան, ժողովուրդը ուղղուեցաւ դէպի քաղաքապետութեան սըրահը, ուր ճաշ մը սարքուած էր ի պատիւ հիւրերուն, որոնց մէջ նշենք Շաւիլի քաղաքապետ՝ Պ. Հուլիէ, ծերակուտական Պ. Ֆոսէ, Վիրոֆլէյի քաղաքապետ՝ Պ. Մարթէն, Փարիզի եւ շըրջակայքի հայ եկեղեցիներուն հոգաբարձութեանց ներկայացուցիչներ եւ այլ անձնաւորութիւններ:

Ճաշի ատեն, խօսք առաւ Պ. Փանոսեան, որ պատմականը ըրաւ Շաւիլի հայ գաղութին, յիշելով որ պզտիկ փայտէ մատուռին փոխարէն շինուած 1933-ին, կերտուեցաւ այս օրուան գեղեցիկ եկեղեցին, մեր բոլորիս հպարտութիւնը:

Յաջորդ խօսողն էր, քաղաքապետ՝ Պ. Հուլիէ, որ իր ուրախութիւնը յայտնեց ներկայ գտնուելու այսպիսի կարեւոր օր մը ու յայտարարեց թէ համաձայն քաղաքապետական խորհուրդին որոշումին եւ յետ երկար ու դժուար բանակցութիւններու՝ իր եւ թաղապետական ներկայացուցիչներուն միջեւ, այսուհետեւ Հայոց եկեղեցիին փողոցը պիտի մկրտուի «Կոմիտաս Վարդապետ»ի անունով:

Այս ուրախալի լուրը ընդունուեցաւ մեծ խանդավառութեամբ ներկաներուն կողմէ:

Ապա բեմ բարձրացաւ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, ան իր գոհունակութիւնը յայտնեց այս որոշումին համար, Կոմիտասը որակելով մեր երաժշտութեան Մեսրոպ Մաշտոցը: Ու շարունակեց, շընորհաւորելով Շաւիլի գաղութը որ կըրցած է մինչեւ այսօր՝ դժուար պայմաններու տակ, կանգուն պահել իր եկեղեցին եւ դպրոցը, ու կոչ ըրաւ բոլորին որպէսզի շարունակեն զօրավիգ կանգնիլ մեր լեզուին ու մեր աւանդութիւններուն մինչեւ վերադարձ, շեշտելով՝ «Այո՛, վերադարձը պիտի ըլլայ. մենք միամիտներէն չենք որ կարծենք որ ամբողջ սփիւռքի հայութիւնը պիտի վերադառնայ հայրենիք, բայց վստահ ենք որ վերադարձողներ պիտի ըլլան. եւ վերադարձով չեմ հասկնար այսօրուան մեր պզտիկ Հայաստանը, որը կորիզ մըն է միայն, այլեւ վերադարձ դէպի մեր պատմական Հայաստանը»:

Յերեկոյթը շարունակուեցաւ գեղարուեստական խնամուած բաժինով մը:

Տիկին Աստղիկ Տէտէեան, Պորտոյի օփերայէն, մեներգեց Կոմիտասէն ու այլ դասական երգեր:

Տիկին Սօնա Փափազեան, դաշնակով երգչուհիին ընկերացաւ, ապա մենակատարեց Ա. Խաչատրեանէ եւ Ա. Բաբաջանեանէ կտորներ:

Տիկին Անի Տէմիրեան յաջողութեամբ արտասանեց քերթուածներ որոնցմէ մէկը՝ օրուան խօսնակ Տիկին Հիլտա Գալֆայեան-Փանոսեանի գործը:

Յայտագիրը վերջացաւ Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբին համերգով, որուն շնորհիւ այս յիշատակելի օրը աւելի մեծ փայլ մը ստացաւ:

Ներկաները սրահէն հեռացան ժամը 18-ին, ուրախ տպաւորութիւններով:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

Ցուցահանդէս

ԳԱԶԱԶԵԱՆ

Իր գործերը (ծովային) կը ներկայացնէ մինչեւ Յուլիս 28, Կարիկ Պասմաճեանի Կորքի ցուցասրահը, 90 Պուլվ. Ռասփայ, Փարիզ 6-րդ: (Բաց է Երեքշաբթիէն Շաբաթ, ժամը 11-էն 19):

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԻՒԱՆ
Ս. ԱՄԵՆԱՓՐԿԻՉ ՎԱՆՔԻ
Նոր Ջուղա, 1983
Կազմեց՝ Լ. Գ. Մինասեան
1606 - 1960

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ
ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Կը զգար ան թէ պարտէզը, մարմանդը, պուրակը, բնութիւնը համարձակութիւններ թոյլատրող բան մը ունէին, սըրտին կը խօսէին, զգացումները կը վրդովէին, երեւակայութիւնը կը խանդավառէին: Բնութեան քերթուածը հոգիի քերթուածին հետ կը դերկընդխառնուէր, կը ձուլուի: Զեփիւռի հեզիկ մնջիւնը, անտառին զուարթ շաղփաղփը, ծղրիդին ողբական կոծինչը սատարներ են այդ փառումին:

Գարնանամուտ էր. բնութիւնը կ'արթննար, ծառերը կը պտկէին յուշիկ յուշիկ: Ծղօտները հողէն դուրս կը սըրանային: Ամիրային պարտէզը կանանչ ծիրանիին տակ կ'ողջըննար: Աքասեաներուն նուրբ մանր տերեւները կը թրթռային ճիւղերնուն վրայ: Սալորենիները սպիտակ ծաղիկներով բեռնաւոր՝ պարտէզին կանանչ յատակին վրայ ձիւնեղէն ժանեակներով կ'անջատուէին: Հսկայ սարփինայ մը թզենիի մը կը փաթթուէր՝ մինչեւ անոր գագաթը բարձրանալով, եւ գետինը ուր որ նայէիր, խոտեր, ուղտափուշեր, բազմանի թփիկներ խառնիխուռն կը բուսնէին, յուռթի եւ պարարտ, վայրի եւ լքուած:

Բահ, բրիչ, ցնցուղ, փոցխ մէջտեղ ելան, եւ Համբիկի ձեռքին մէջ, տենդոտ ու արագ աշխատանքի մը շնորհիւ քիչ ատենուան մէջ կերպարանափոխ ըրին պարտէզին այդ մասը: Կլոր, ձուաձեւ ածուներ յարդարուեցան՝ կարճուկ անթառամ թփիկներով եզերուած, վարդի, մեխակի, մանիշակի, յասմիկի նրբացօղուն ծառատունկերով զարդարուն: Առտուները, մութնուլուսուն. իրիկունները, ուշ ատեն, շուկայէն վերադարձին, սիրաբորբոք երիտասարդը, անուշ երազներով օրօրուն, պարտիզպանութեան մը խոլ տատանքին անձնատուր կ'ըլլար, որոշ, անխուսափելի նպատակի մը հասնելու տենդով բռնկած:

Իսկոյն, Սոֆի, բոլոր փափուկ հոգիներուն պէս որ բնութեան աղուորութիւններուն հոգի կուտան, սկսաւ ածուներուն շուրջը պտըտցնել իր նազելաշուք հասակը, թփիկները շոյելով, ծաղիկները գգուելով հոտոտալով, եւ այդ շատ գեղեցիկ գաղափարին համար գովեստներ ուղղելով տղուն:

- Համբիկ, աս ի՞նչ աղուոր խելք էր բրիր, պռաւօ՛...

Տղան, սրտաբաբախ, կը ծծէր այս քաջալերանքներուն անուշութիւնը, եւ կըտած ըլլալ կը կարծէր այն ճամբան որ շիտակ այդ աղջկան սրտին պիտի առաջնորդէր զինքը:

Երբեմն Սոֆի աթոռակի մը վրայ կը նստէր, Կիրակի օրերը, ածուի մը կամ հովանուտ ծառի մը շուքին տակ, վայելելու համար բնութիւնը որ հոդ իր առջեւ կը տարածուէր, բազմերանգ ու շքեղ: Մայիսի սկիզբներն էր, բնութիւնը իր հզօր ու ցնցուն հմայքին մէջ: Ամիրային պարտէզը դրախտային երեւոյթ մը առած էր, Հ... գիւղին արեւելեան բարձունքին վրայ: Համբիկ կը տառէր: Իր շաբաթականին մէկ մասը նորանոր ծաղիկներու գնման կը յատկացնէր: Կարմիր ու դեղին կակաչներ սեգ կեցուածքով կը ճօճային իրենց նուրբ ծղօտներուն վրայ: Բանսէներ, ցիրուցան, իրենց կարճուկ նուրբ ցօղուններէն կը նայէին քթթող աչքերովնին: Ճերմակ ու մոռ լիլաներուն պարարտ ծոպերը՝ վարսի հոծ գիսակներու պէս վար կը կախուէին կանանչ թարունակներէն: Երբեմն իր կերտած այդ աղուոր պատկերին առջեւ կանգ կ'առնէր Համբիկ, ու Սոֆիին գնահատանքը կը դիմէր.

- Աղուոր չըլլա՞ր կոր, Սոֆի:

- Սքանչելի է, Համբիկ, սքանչելի:

Ու տղան, քաջալերուած, իր գործին կը վերսկսէր:

Սէրը, միւս կողմէ, իր արշաւանքը կը կատարէր պարտիզպանին էութեան մէջ, լուռ ու մունջ, բայց ահեղ ուժգնութեամբ մը: Իր հոգեկան տանջանքը անոր համար մանաւանդ կը սաստկանար, որովհետեւ հետզհետէ, սիրոյ հրդեհին արծարծումին չափովը, իր զգացումը արտայայտելու համարձակութիւնը կը պակսէր իր մէջ, անսահման երկչոտութեան մը տեղի տալով: Բոլոր ծրագիրները զորս հետզհետէ շինեց գիշերները անկողնին մէջ, ցերեկները վաճառատան մէկ անկիւնը, փճացան ամէն անգամ որ ինքզինքը այդ աղջկան դէմը գտաւ: Իր բովանդակ բարի կամեցողութիւնը, իր կամքին հեղինակութիւնը, մտադրութիւնները մէկ րոպէի մէջ կը ջնջուէին Սոֆիին նայուածքին առջեւ:

(Շար. 103)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Ագապի Կիրակոսեան իր ամուսնոյն՝ Նուպար Կիրակոսեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ կը նուիրէ 200 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Ուսուցչուհի Տիկին՝ Ռեբեկա Մելտոնեանի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, բարեկամուհին Տիկին Քնար Կէրէն 200 Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէրին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

ՊՕՄՈՆ. - Տիկին Երանուհի Ճգնաւորեան ի յիշատակ իր ամուսնոյն Օննիկ Ճգնաւորեանի մահուան 15-րդ տարելիցին 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

ԼԻՈՆ Տէր եւ Տիկին Մակասեան իրենց սիրելի ընկերուհի՝ Տիգրանուհի Զուլումեանի յիշատակին 200 Ֆ. կը նուիրեն Որբերու Օգն. Մարմնին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՆՈՒԷՐ

ՎԱԼԱՆՍ. - Տէր եւ Տիկին Նշան Թէպոյեան իրենց Թոռնիկին Սիլվի Թէպոյեանի պաքալօրէայի (երեք լեզուներով՝ անգլերէն, գերմաներէն, իտալերէն) յաջողութեան ուրախ առթիւ 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէնթ - Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Կոմոտոյի Արմենակ Միքայէլեանի մահուան քառասունքին առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Նշան Միքայէլեան - Իսի - լէ - Մուլինօ - 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Սասուր եւ Շիրակ Աւետիսեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս եւ Զարդար Տէր - Վահանեան, Տիկին Արմենուհի Քէնթէլլա - Միքայէլեան 100-ական Ֆ.:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տիկին Մ. Մատիլեան 200 Ֆ. իր ամուսնոյն յիշատակին, Տիկին Խրիմեան 225 Ֆ. իր ամուսնոյն Պ. Գ. Խրիմեանի յիշատակին, Պ. Ժ. Ժ. Կարապետեան 200 Ֆ. Պ. Կ. Իշխանեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Տիկին Հ. Փէշտիմալճեան 200 Ֆ. Օրիորդ Ե. Օհանեանի մահուան առթիւ, Պ. Պ. Կառավարեան 60 Ֆ.:

Տարեվերջի հանդիսութեան առթիւ. - Օրիորդ Լ. Գույումճեան 500 Ֆ., Տիկին Ա. Բամպուքեան 200 Ֆ., Պ. Քոչարեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժ. Մահտեսեան 300 Ֆ.:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Զորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, (118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ):

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն - Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17, (բացի Օգոստոս ամիսէն):

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

COLONIE DE VACANCES

Les inscriptions pour Août sont encore ouvertes.

S'adresser :

— Mme. ALTOUNIAN 987 - 08 - 73
— Mme. MAVIAN 574 - 34 - 78

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տիկին Մալաթեան Ծնունդ 500 Ֆ. Թոռանը փոքրիկն Ադամնի մկրտութեան առթիւ, հաստատութեանս Սարգիս Մինասեան սրահի բարենորոգման համար, ինչպէս նաեւ 500 Ֆ. կը նուիրէ երախաներու Զորեքշաբթի օրուան գործունէութիւններու ծախքերուն համար:

Սարգիս Մինասեան սրահի բարենորոգման համար եղած են նաեւ հետեւեալ նուէրները. - Տէր եւ Տիկին Զորթեան (Վիլքրէն) 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Քէրպէքեան 50 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Աքարֆիրաթ 200, Ճաշարան Գարաստոս 500 Ֆ., Աթլանթիք ընկերութիւն 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Փափազեան Մարսէլ 500 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի Կարպիս Տօլմաճեանի եւ Նշան Մինասեանի յիշատակին, ամավերջի հանդէսի առիթով՝ Պ. Կարապետեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Բասթրոնօվօ 500 Ֆ., Պ. Անստրեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Աւետիսեան Միշէլ 1000, Տէր եւ Տիկին Թութունճեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Թապաղեան (Սէն Մօր) 500 Ֆ., Պ. Տէր - Յովհաննէսեան (Քըրէմլէն Պիսէթր) 150 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Զիլեան 100 Ֆ., Տիկին Օհանեան 150 Ֆ., Տիկին Քէպէլեան 50 Ֆ., Տիկին Գրիգորեան 50 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

A VENDRE

Cause départ, à vendre un pavillon en bon état à Arnouville-les-Gonesse.

Tél. : 985 - 01 - 71

CARZOU

FONDATION EMILE HUGUES

Château des Villeneuve
Place du Frêne

VENCE

A partir du 7 Juillet

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ
COLLEGE ARMENIEN

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
SAMUEL-MOORAT

INTERNAT — EXTERNAT — MIXTE

ANNEE SCOLAIRE 1983-1984

PARENTS

PENSEZ A L'EDUCATION ARMENIENNE DE VOS ENFANTS
Confiez-les aux soins des Pères Mekhitaristes,
héritiers d'une longue tradition pédagogique.

INSCRIVEZ-LES DES MAINTENANT

Rentrée des classes : **19 Septembre 1983**

Pour les : **PRESCOLAIRES** (Maternelles)
CLASSES ELEMENTAIRES (CP. CE1. CE2. CM1. CM2.)
CLASSES 1er CYCLE (6e à 3e)
CLASSES 2eme CYCLE (2e aux terminales)

Matières Arméniennes intégrées dans le programme de l'éducation nationale
Laboratoire de Physique — Chimie — Sciences naturelles
avec équipements modernes
Complexe sportif important
Activités folkloriques (Chorale, Instruments, Danses)

— **CONDITIONS D'INSCRIPTION** : selon les barêmes établis, et en fonction du nombre d'enfants inscrits par famille.
— **CONDITIONS D'ADMISSION** : à partir du CM1, sur examen du dossier scolaire, et un entretien avec les parents et l'enfant.
— **MOYENS DE TRANSPORT** : Ramassage scolaire par car selon itinéraire.
RATP : Métro Pont de Sèvres à 500 mètres
Autobus 171 - 169 - 179 à 300 mètres
SNCF-RATP (Ligne Puteaux-Issy Plaine)
Pont de Sèvres ou «Bellevue-Funiculaire» à 300 m

Pour les démarches à effectuer, se présenter **sur rendez-vous,**
à la Direction du **COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT :**
26. Rue Troyon — 92310 SEVRES — Tél. : 534. 68. 28

ATAMIAN & Fils

TAPISSIER - DÉCORATEUR

Salons Cuir - Meubles Anglais
Louis-Philippe - Voilages - doubles Rideaux

NOMBREUX MODELES EXPOSES

20, RUE CHALIGNY, 75012 PARIS M° Reuilly-Diderot — **Tél. 344 - 23 - 87**

— 20% de remise aux lecteurs de Haratch —

OPTIMA Tours

Prochains Départs
en Arménie

— Du 23 Juillet au 6 Aout

— Du 6 au 20 Aout

SPECIAL PELERINAGE DU SOURP MURON

— Du 20 au 30 Septembre
— Du 20 Septembre au 4 Octobre
— Du 22 Septembre au 6 Octobre

demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

Beyrouth

Damas

Alep

VOLS DIRECTS

○ *DEPARTS CHAQUE SEMAINE DE PARIS, LYON ET NICE*
○ *SEJOURS DE 1 A 5 SEMAINES*
○ *PRIX ALLER - RETOUR A PARTIR DE 2940 F* (LYON ET NICE) *ET 3170 F* (PARIS)

Renseignements et Inscriptions:

Départ de Paris

LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

Départ de Lyon

VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍ 19
MARDI 19 JUILLET 1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.482 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.482

ՕՐԼԻԷՆ ԵՏՔ

6 ՄԵՌԵԱԼ, 56 ՎԻՐԱՒՈՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՎՐԴՈՎՈՒՄ ԵՒ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄ

«ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ ՈՉ ՄԷԿ ՀԱՐՑ ԲՐՏՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ԼՈՒԾՈՒԻ ԵՒ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՈՉ՝ ԱՅՍ ԿՈՅՐ, ԽԵԼԱԳԱՐ ԲՐՏՈՒԹԵԱՄԲ»

ԿԸ ՇԵՇՏԷ ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ

ԸՍՏ «ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ»Ի

«ԱՍԱԼԱ»-Ի ՂԵԿԱՎԱՐԸ ՉԷ ՄԵՌԵՐ ԵՒ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱԾ Կ'ԸԼԼԱՅ ՎԵՐՋԵՐՍ

Շաբաթ առաւօտեան օրաթերթերու խորագրերը կը բաւէին արտայայտելու համար այն խոր ընդվզումը եւ անզօր կատաղութիւնը զոր բոլորը զգացին ի տես եւ ի լուր այն եղեռնափորձին, որ կատարուեցաւ Օրլի - Հարաւ օդակայանը, Ուրբաթ, Յուլիս 15-ին, ժամը 14·11-ին եւ որուն տէր եղաւ, քիչ ետք, ԱՍԱԼԱ-ն:

Ձայնասփիւռէն եւ հեռատեսիլէն ետք, Շաբաթ առաւօտ, գրաւոր մամուլն էր, որ կը բացայայտէր իր վրդովումը, հետեւեալ խօսուն խորագրերով. -

LIBERATION : ORLY : MASSACRE AVEUGLE
LE FIGARO : ARMENIENS : Attentat à Orly : 5 morts, 60 blessés INTOLERABLE
LE MATIN : HORREUR A ORLY
LE PARISIEN : L'HORREUR
LE QUOTIDIEN DE PARIS : TUERIE A ORLY
FRANCE-SOIR : Attentat arménien en plein départ de vacances CARNAGE A ORLY

LE MONDE

Կ'արձագանգէր Նախագահ Միթերանի յայտարարութեան եւ խիստ ծաղրանկարով մը, կը ճաղկէր ԱՍԱԼԱ-ն:

«Իւմանիթէ» կը գոհանար «չէզոք» խորագրով մը՝ «Եղեռնափորձ Օրլի, 5 մեռեալ»:

Երկուշաբթի սակայն, Համայնավար պաշտօնաթերթը չէր վարաներ «Վրդովումը» խորագրելէ եւ «Անհանդուրժելի բրտութիւնը» չեշտելէ, ուրիշ յօդուածով մը:

Պելճիական օրաթերթերն ալ, Շաբաթ առտու, կը հակադրէին, քանի 24 ժամ տարբերութեամբ կը յաջորդէր Թուրք դիւանագէտին դէմ կատարուած մահափորձին, Պրիւքսէլ եւ նման պարագաներու մէջ, պէտք չէ ակնկալել որ տարբերութիւններ նկատի առնուին արարքներու բնոյթին մէջ իսկ: Լա Լիպր Պելժիքի համար՝ «Պրիւքսէլէ ետք՝ Փարիզ, Հայերը կը շարունակեն»: Լը Սուար կը խորագրէ՝ «ԱՍԱԼԱ-ի Ահաբեկչական արշաւանք Եւրոպայի վրայ.- Կոտորած՝ Օրլի»: Լա Տէռնիէռ Էօռի խորագիրն է՝ «Պրիւքսէլէն ետք՝ Օրլի: Եղեռնափորձ մը, որուն տէր եղան Հայերը, Ջարդ մը կը ստեղծէ օդակայանը»:

«Ինթէրնէշընըլ Հերըլտ»ն ալ կը գոհանայ լրատուութեան խորագրով մը՝ «5 մեռեալ եւայլն...»:

Գալով մեզի, քանիցս պարզած ենք մեր տեսակէտը նման անպատասխանատու եղեռնափորձերու առթիւ: Եթէ նման արարքներ կրնան ծառայել որեւէ դատի, ամէն պարագայի մէջ, առոր անունը երբեք Հայ դատ չի կրնար ըլլալ: Երբ ահաբեկչութիւնը ինքնանպատակ կը դառնայ, այլեւս որեւէ ձեւով արդարացում կամ բացատրութիւն չի կրնար ունենալ իսկ:

Փորձենք, մեր կարելիութեան սահմաններուն մէջ, ամփոփ պատկեր մը տալ անցած - դարձածին եւ արձագանգներուն: Աւելորդ է ըսել թէ որեւէ ձեւով այդ պատկերը ամբողջական չի կրնար ըլլալ:

Ուրեմն, Ուրբաթ, ժամը 14·11-ին էր որ ճամբորդական պայուսակ մը, դրուած [illegible] մը վրայ, Հարաւ - Օրլի օդակայանին Թրքիշ Էրլայնզի կրպակին մօտ, կը պայթէր ահաւոր հետեւանքներով: Խուճապ, պոռչտուք, վայնասուն, դիակներ, վիրաւորներ, կիներ, այրեր, մանուկներ, ոմանց մազերն ու հագուստները բոցերու մէջ: Հաշուեկշիռը այս ջարդին, կը ծանրանար ժամէ ժամ, մինչ թռաններով թէ հիւանդատար կառքերով, վիրաւորները կը փոխադրուէին զանազան հիւանդանոցներ, ի մասնաւորի Քլամարի Փերսիի հիւանդանոցը եւ Քրեթէյլի Անրի Մոնտոր, ուր յատուկ սպասարկութիւններ կան «մեծ այրած»ներու համար: 6 մեռեալներուն մէջ կան երեք Ֆրանսացի, երկու Թուրք եւ մէկ Ամերիկացի: 56 վիրաւորներուն մէջ, 19-ը՝ շատ ծանր վիճակի մէջ կը մնային եւ ասոնց մէջ երեք տարու մանչուկ մը, Մոնփըլլիէէն, որ շատ ծանրօրէն այրած է: Նախագահ Միթերան բառերը չծամծըմեց արդէն, խորապէս ազդուած, հիւանդանոցները այցելելէ ետք: Ոմանց չէր կրցած իսկ մօտենալ, քանի առանձնացած են ապակիէ վանդակներու մէջ: Նախագահին յայտարարութեանց կ'անդրադառնանք քիչ ետք: Յիշենք թէ վիրաւորներուն մէջ կան 12 Ֆրանսացի, երկու Ալժերացի, մէկ Եուկոսլաւ, մնացեալը Թուրք է:

Ռումբը, սէմփէքսով լինուած, չեխական նիւթ մը, գործածուած է, կ'ըսեն քննիչ ոստիկանները ռիւ Կոպերնիկ: Կասկած չկայ որ արարքին նպատակը «մեռցնել էր», դիտել կուտայ ոստիկանութիւնը:

Ձայնասփիւռի յատուկ եւ ընթացիկ հաղորդումներէն զատ, Ուրբաթ ժամը 14·30-էն սկսեալ, իրիկունն ալ ձայնասփիւռ թէ հեռատեսիլ լայն տեղ կուտային կատարուած սպանդին: Ժամը 19·20-ին նախ Իլ տը Ֆրանս-ի լրատուութիւնով է որ հեռատեսիլը կ'անդրադառնար, ապա յաջորդական լրատուութիւններով ժամը 20-ին եւ աւելի ուշ: Միշտ նոյն ածականներն են, որոնք կուգային լրագրողներու բերանը ու նաեւ պետական անձնաւորութեանց, որոնք իրարու կը յաջորդէին Օրլի, ապա՝ հիւանդանոցը: Հանրապետութեան Ապահովութեան ենթանախարար Ժոզէֆ Ֆրանչեսքիի կը յաջորդէր նախարարապետ Փիէր Մոռուա, մինչ Հանրապետութեան Նախագահը՝ Ֆ. Միթերան որ նախորդ օրուընէ Վօքլիւզի նահանգը կը գտնուէր, անմիջապէս կը վերադառնար Փարիզ: Ներքին նախարարը՝ Տըֆէռ նաեւ Փարիզ կուգար Մարսէյլէն Ուրբաթ օր, եւ նոյն գիշերը «տագնապի ժողով» մը կը գումարուէր Ներքին նախարարութիւնը:

Փիէռ Մոռուա կը յայտարարէր թէ «կառավարութիւնը վրդովումով կը դատապարտէ այս մահափորձը եւ կը խոնարհի զոհերուն առջեւ: ...Ամէն ինչ պիտի ըլլայ յայտնաբերելու եւ պատժելու համար կատարողները»: Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի, որ կէս ձգած արձակուրդը, Օրլի հասած էր, ինք ալ կը կրկնէր. - «Ամէն ինչ ձեռք պիտի առնուի յայտնաբերելու եւ պատժելու համար յանցաւորները: Սարսափելի է, սոսկալի է: Ցնցուած եմ ի տես այսքան ոճրային արարքներու: Այս եղեռնափորձը, ծրագրուած ձեւով՝ սպաննելու համար եղած էր»:

Նախագահ Միթերան իր կատարած այցելութիւններէն ետք, շեշտելով թէ «Ֆրանսական Պետութիւնը ըրած է եւ պիտի ընէ իր պարտականութիւնը», ընդվզումը կը յայտնէր «կոյր ու խելագար բիրտ ուժին» դէմ, երբ «ոճիրը կը գործուի ոճիրին համար»: Նախագահը կ'աւելցնէր թէ ոչ մէկ հարց կը լուծուի բրտութեամբ:

Հակազդեցութիւնները եւ դատապարտումները դիզուած են բերանացի թէ գրաւոր մամուլի մէջ: Հայկ. ճակատի վրայ, բացի Սերովբէ Արք.ի յայտարարութենէն, զոր կը հրատարակենք քիչ անդին, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Հայ Դատի Յանձնախումբերը, ԺԱՖ-ը, ԻՒՔՖԱՖ-ը յատուկ կերպով դատապարտած են այս ոճրային արարքը: Արարքը դատապարտեց նաեւ Հայ Ազգային Շարժումը: Ոմանք թէեւ (Հ. Յ. Դ., ՍԷ - ՏԷ - ՍԷ - Ա) որոշ «նրբութիւններով», ինչպէս դիտել կուտար Երկուշաբթի առաւօտեան փարիզեան մամուլը: Մեզի հասաւ նաեւ զեկոյց մը «Հայաստանի վերամիացման եւ անկախութեան համար կազմակերպութիւն»է մը, ուր շատ բուռն դատապարտումը կ'ըլլայ եղեռնափորձին, եւ ուր հարց կը տրուի թէ ի՞նչ են բուն դրդապատճառները, երբ ընկերվարական Ֆրանսան կ'ընտրուի իբրեւ բեմ, ամէնէն արիւնալի արարքներուն:

Պետական անձնաւորութիւններէն զատ, յայտարարութիւններ ըրած են նաեւ Հ. Հ. Հ.ի ընդհ. քարտուղարը՝ Փոնս, որ շեշտած է թէ՝ «Ոչ մէկ դատ կրնայ արդարացնել կոյր եւ արիւնալի բրտութեան արարքներ, ինչպէս Օրլիի մահափորձը», արմատական կուսակցութիւնը յատուկ հաղորդագրութեամբ մը յայտնելէ ետք թէ անգամ մը եւս, «Ֆրանսան, ապաստանի երկիր, զազրելի եւ կոյր եղեռնափորձի մը թատերաբեմն է, որ անմեղ զոհեր խլեց», կ'աւելցնէ թէ «անգամ մը եւս ահաբեկչական միջազգայինը կը զինէ մարդասպաններու ձեռքը: Այս անգամ՝ ԱՍԱԼԱ-ն է, հայկ. ծայրայեղ ճիւղ, որ դժբախտութիւնը կը բերէ»: Արմատականները, ինչպէս գրեթէ Ֆրանսացի քաղաքական բոլոր պատասխանատուները կը շեշտեն թէ Ֆրանսա պէտք է վերաքննէ ընդունելութեան եւ հանդուրժողութեան ըմբռնումը:

Թրքական հակազդեցութիւններն ալ բուռն են: Թիւրքմէնի համար՝ ցարդ Թուրք ազգին համբերութիւնը մեծ եղած է, Միլլիյէթի խմբագիրը կը զարմանայ որ, Պետութիւնը կարճ ժամանակի մէջ դուրս ելլելէ ետք ներքին ահաբեկչութեան, ուշացած է արդիւնաւոր միջոցներ ձեռք առնելէ ափ մը հայ ահաբեկիչներու նկատմամբ: Արտաքին նախարարը շեշտած էր նաեւ թէ Թուրքիոյ տալիք պատիժը շատ խիստ պիտի ըլլայ, աւելցնելով. - «Հայկ. կազմակերպութիւնները, որոնք կը խեղաթիւրեն պատմութիւնը հիմ գտնելու համար իրենց արարքներուն Թուրքիոյ դէմ, իրենք իսկ կուտան ցեղասպանութեան վաւերագոյն օրինակները»:

Զօր. Էվրէն ալ յայտարարութիւն մը ըրած է, ուր ըսելէ ետք թէ ահաբեկչութիւնը քրոնիկ հիւանդութիւն մըն է եւ կոչ ընելէ ետք միջազգային գործակցութիւն մը անոր դէմ պայքարելու համար, աւելցուցած է թէ «պատմական սխալ կ'ըլլար կարծել թէ հայկ. եղեռնափորձերը միայն Թուրքիոյ դէմ են: Երկիր մը չկայ որ օր մը չէ օր մը չկրէ հայկ. ահաբեկչութիւնը, եթէ նման արարքներ հանդուրժուին»:

×

Ֆրանսական մամուլի, բերանացի թէ գրաւոր, խմբագրականներն ու վերլուծումներն ալ զիրար կը հրմշտկեն: «Ֆիկառօ»յի մէջ, Իւփնա տը Շիքով դառնութեամբ կ'արտայայտուի, մինչ «Քոթիտիէն»ի մէջ Ժերար Լըքլէռ «Միշտ անմեղն է կորսնցնողը» խորագրին տակ, կը փորձէ իր վրդովումին, բարկութեան եւ ըմբոստութեան միացնել հայկ. ցեղասպանութեան հանդէպ որոշ համակրանք մը, յիշելով՝ «Անկարելի վիճակը Սփիւռքի մը, որ չուզեր անհետանալ Պատմութենէն»:

«Լիպերասիոն» կը վերլուծէ ԱՍԱԼԱ-ն «Բնական զաւակը պաղեստինեան դիմադրութեան, 70-ական թուականներուն», նկատելով թէ «Պաղեստինցիներու մօտ բուն «ահաբեկչական» շրջանը կարճ եղած է եւ անոր յաջորդած է քաղաքական գործունէութիւնը, որ յանգած է ՊԱԿ-ի ճանաչման: Նոյնը չէ Հայերու պարագային, քանի դժբախտաբար կը գրէ Սէլիմ Նասիպ, ոչինչ «քաղաքական, ոչ մէկ շօշափելի բան եկած է յաջորդելու զինեալ պայքարին»: Նոյն էջին վրայ, Էրիք Լանտալ խմբագրականը կը խորագրէ «Խելացնորութեան ծայրը» ու անխնայ դատապարտելով ԱՍԱԼԱ-ի անդամները, կ'ոգեկոչէ ցեղասպանութիւնը եւ կը նկատէ՝ «Եթէ հայկ. Սփիւռքին մէկ մասը կրցաւ գնահատել, տեսնելով որ ցեղասպանութեան յիշատակը եկաւ յաճախել վերջապէս արեւմտեան կարծիքը, առաջին մահափորձերու ազդուկով, այլեւս կը բաժնէ ընդհանուր շշմեցումը ի տես յիմար տրամաբանութեան մը՝ փաստը, որ Հայերը դեռ կան, այն է որ կը սպաննեն»:

«Մաթէն» նկարներով եւ յօդուածներով երեք էջ տրամադրած է, ուր տեղ գտած է գրութիւն մը, նուիրուած «Ի. դարու առաջին ցեղասպանութեան», ինչպէս նաեւ այլ գրութիւն մը, ուր Ֆրետերիք Փլօքէն կ'անդրադառնայ Ֆրանսայի եւ հայ ահաբեկիչներուն կապերուն մինչեւ՝ խզում: «Փարիզիէն» «Ո՛չ» խորագրուած տոմսով մը կ'ուզէ որ ահաբեկիչները անդթօրէն հալածուին եւ պատժուին, երբ կը բռնուին: «Ֆրանս - Սուար» մանրամասն թղթակցութիւններ

(Շար.ը Դ էջ)

Au nom de l'Eglise arménienne et de la Communauté arménienne de France, nous exprimons notre plus vive indignation contre l'attentat criminel perpétré à l'aérogare d'Orly-Sud.

Cet acte odieux engendré par un monde en délire, emplit notre cœur d'une tristesse d'autant plus grande qu'il ne peut que desservir la Cause Arménienne, dont cependant les auteurs osent de réclamer.

Nous nous inclinons avec une profonde émotion devant les victimes, toutes innocentes de cet attentat.

Mgr. SÉROBÉ MANOUKIAN
Délégué apostolique pour l'Europe du Catholicossat de tous les Arméniens et archévèque des Arméniens de Paris

«ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԸ ՈՒ ԴԵՐԸ ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ»

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Դ.

Փրոֆ. Սիւնի մի քանի տարի առաջ նշանակուեցաւ վարիչ փրոֆէսէօր՝ Ալեք Մանուկեանի նախաձեռնութեամբ հիմնըւած եւ անոր անունով կոչուած ամպիոնին, Միչիկընի համալսարանին մէջ: Պատմագէտ է, մասնագէտ Ռուսիոյ, մանաւանդ Կովկասի պատմութեան: Հեղինակն է Պաքուի (1918) Թուականի համայնավար քոմիւնի մասին գրքի մը: Հրատարակած է Ա. հատորը Վրաստանի պատմութեան նուիրուած երկու հատորներու: Մի քանի ամիս առաջ, 1917-ի Պետերբուրգի մէջ գործօն համայնավարներու դասակարգային վերլուծման նուիրուած իր մէկ յօդուածը հրատարակուեցաւ Ամերիկայի ամէնէն պատկառելի պատմա - մասնագիտական պարբերաթերթին մէջ, անմիջապէս գրգռելով գիտական վէճ եւ տպաւորեց շատ մը օտար մասնագէտներ: Փրոֆ. Սիւնի, թոռն է Կովկասահայ երաժշտութեան մասնագէտ Գրիգոր Սիւնիի, եւ մէկը այն սակաւաթիւ բայց բարձրորակ ամերիկածին հայ մտաւորական - ակադեմականներէն, որոնցմէ շատ բան պիտի ստանայ հայ ժողովուրդը:

Ան ըսաւ որ արդէն իր նպատակն էր ըսել՝ որ Սփիւռքահայ մտաւորականութեան մէկ դեր չէ սահմանուած, այլ բազմաթիւ դերեր. ոմանք՝ միայն մէկը կը ստանձնեն, ուրիշներ՝ բազմաթիւ դերեր: Սակայն քանի որ իրմէ առաջ խօսք առնողները շատ բան ըսին, իրեն կը մընայ համաձայնիլ միայն: «Համաձայն եմ Պարտադճեանին», ըսաւ ան, «թէ հայ մտաւորականութիւնը, իր գիտական եւ արուեստագէտ ենթաճիւղերով, եղած է հայութեան ինքնագիտակցութեան, ինքնապատկերացման եւ խիղճի դարբինը, եւ թէ ան կոչուած է շարունակելու այդ դերը: Համաձայն եմ Պուռնութեանին հետ, որ մշակոյթ մը ծանօթացնելը ժողովուրդին՝ կենսակա՛ն ճիգ է, եւ թէ ուրեմն մտաւորականութիւնը պէտք է մամուլին նուիրուի, իբրեւ նման ժողովրդականացումի միջոց: Նաեւ՝ կրթական հաստատութիւններու: Փրոֆ. Փափազեա՛նն ալ շեշտեց նոյն այդ ծանօթացման, մշակոյթը մատչելի դարձնելու աշխատանքի կարեւորութիւնը: Թէ՛ Լիպարիտեան, թէ՛ ալ Օշական ըսին արդէն որ քննադատ - այլախոհի դեր մըն ալ սահմանուած է մտաւորականին, այսինքն՝ որ իր ստեղծագործական ու ծանօթացման ու փոխանցման աշխատանքը կատարած ատեն, մտաւորականը կրաւորական անձ մը չի կրնար ըլլալ եւ պէտք չէ՛ ըլլայ: Իր գործն է քննադատել եւ մեկնաբանել այն մշակոյթը, որուն ծառան է միանգամայն: Այս վերջինները շատ կարեւոր են:

Միակ խօսքը որ ես ունէի ըսելիք եւ ուրիշներ չըսին արդէն, սա է, Հայաստանի հետ կապ ունեցող խօսք մըն է: Հայ մտաւորականը բաժնուած ժողովուրդի մը մտաւորականն է, եւ սփիւռքահայ մտաւորականը պետականութենէ ու անոր երաշխաւորած կառոյցներէն զուրկ շրջապատի մը մէջ պիտի գործէ: Պէտք է գործակցի, որքան որ կարելի է, պետութեամբ օժտուած Հայաստանի հետ, սակայն երբ այս կարելի չէ ... եւ դժբախտաբար յաճախ կարելի չէ ... Սփիւռքահայ մտաւորականը պէտք է կառչի իր ժողովուրդին: Մտաւորականութեան համար միշտ կայ գոյութեան վտանգը, ինքզինք ժողովուրդէն եւ ընկերութենէն կտրել - զատելու վտանգը, ինչ որ վտանգաւոր է որեւէ ազգի մտաւորականին համար, բայց մանաւանդ այլապէս անհեցուկ Սփիւռքահայ մտաւորականին համար: Կ'եզրակացնեմ ուրեմն որ իր դերերէն մէկն ալ պիտի ըլլար այս կապերու, այսինքն՝ սփիւռքահայ ժողովուրդի եւ Սովետական Հայաստանի կապերու զարգացումը:

Խօսք տրուեցաւ այս տողերը ստորագրողին: Ես ըսի որ ըստ իս կարելի է սահմանել թէ մտաւորականը ի՛նչ է, բայց կան մօտեցումի եւ սահմանումի երկու տարբեր ձեւեր: Մէկը աւելի տեսական է, միւսը՝ պատմական: Ես պատմական մօտեցումը նախընտրելով, հարց կուտամ թէ ե՞րբ մտաւորականի դերը գրաւողներ, օրինակ՝ որոշ կղերականներ, նաեւ ուրիշներ, սկսան մտածել մտաւորականի դերին մասին՝ իբրեւ կիսանկախ կամ անկախ մտածողի: 1500-ական թուականներուն, Իտալական Վերածնունդի շրջանին կարճատեւ կեանք մը ունեցան աշխարհական, կիսանկախ մտաւորականի դերն ու գաղափարը, ապա, աւելի տեսականօրէն, 1730-ական թուականներէն ետք, երբ քաղքենի մտաւորականութիւնը զօրացաւ Անգլիոյ ու մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ. 1825-էն ետք, ինտելլիկենտ բառը սկսաւ գործածուիլ Ցարական կայսրութեան մէջ, ազատական եւ աշխարհական մտաւորականները նկարագրելու համար, իսկ 1840-էն ետք, ինտէլլիկենցեայի մը գաղափարը արմատ գտաւ, - այսինքն՝ մտաւորականութիւնը եղաւ այն հաւաքածը որ աշխարհական էր, ունէր որոշ ուսում մը, ըլլա՛յ գրական, ըլլա՛յ պատմա - ընկերային, ըլլա՛յ գիտական, եւ որ գրութեամբ կ'արտայայտէր ազգ մը կամ Պետութիւն մը յուզող հարցերու մասին, երբ հեղինակութեան ակունք ունենալով իր ուսումը եւ իր հաւատքը՝ համամարդկային յայտարարուող որոշ իրաւունքներու եւ սկզբունքներու հանդէպ: Մինչեւ այսօր ալ ա՛յդ է կորիզը «մտաւորական» բառի որեւէ սահմանումին, - ուսում, նուիրում որոշ սկզբունքներու, հոգածու մտահոգութիւն՝ հանրային կեանքին հանդէպ, եւ գրելով արտայայտուելու կարողութիւն (թերեւս անցեալին միայն ճառերով ու պերճախօսութեամբ. թերեւս, ապագային, հեռատեսիլի պաստառին յատուկ դերասանական ճարտասանութեամբ):

Մեր մէջ, մտաւորականութիւնը կամ փոքր թիւ ունի, կամ ալ շատ փոքր: Սահմանումի, չափանիշի եւ պահանջկոտութեան հարց է: Օրինակ, ըստ իս, մեր կղերը տեսական դետնի վրայ կարելիութիւնը ունի մեր մեծագոյն մտաւորականութիւնը ըլլալու: Ինչու չէ՞: Կղերականը կը ճանչնայ անցեալը ու լեզուն, որ ուսուցանուած է իրեն վանքի մը մէջ ունի քրիստոնէութեան սկզբունքները, որոնք յաճախ համամարդկային արդար սկզբունքներ կրնան որակուիլ. նուիրուած կերպով կրնայ ստանձնել հոգածութիւնը իր ժողովուրդին. ունի խորան, թերթ եւ ամէն միջոց՝ բանաւոր ու գրաւոր կերպով արտայայտուելու: Տըրուած ըլլալով որ ունի՛ այս բոլորը, առաւել՝ տնտեսական ու վարչական մեքենայ մը, որ որոշ համեստ տնտեսական մակարդակ մը եւ ապրելակերպ մը կ'ապահովէ իրեն, իսկական աղէ՛տ մըն է հայ ժողովուրդին համար որ այնքան հազուադէպ է մտաւորական կղերականը, ժամանակակից իրականութեան մէջ, - վաւերականը: Եկեղեցւոյ վրայ յարձակում չէ այս. ողբ է, եթէ կ'ուզէք: Միջնադարեան մեր վանք - համալսարաններէն մինչեւ Ս. Ղազարի եւ Վիէննայի Մխիթարեան վանքերը, բուռ մը կղերական - մտաւորականներ ինչե՛ր ստեղծեցին: Այսօր, ի Սփիւռս աշխարհի, մի քանի միլիոն տոլար կալուածի տէր, ու մի քանի տասնեակ միլիոն տոլար տարեկան պիւտճէ ունեցող մեր եկեղեցիները քանի՞ վաւերական մտաւորականներ կուտան մեզի: Երեւակայեցէք թէ ի՛նչ ըրին 50-է ոչ աւելի, եւ երբեմն 50-է պակաս Մխիթարեաններ, 1740-ական թուականներէն մինչեւ 1940: Երեւակայեցէք թէ ի՛նչ կրնար ըլլալ մեր ժողովուրդին մակարդակը, եթէ մեր քահանաները ըլլային ոչ միայն ծիսակատարներ, այլ նաեւ համեստ մտաւորական դասակարգ, եւ եթէ մեր վարդապետները ըլլային աւելի՛ն, - եթէ, օրինակ, հարիւրաւոր ձեռագրերով ու հազարաւոր գրքերով հարուստ Երուսաղէմի վանքը ունենար մի քանի իսկական մտաւորականներ, մինչ ան ունի մէկ կղերական, որ լրջօրէն կը պարապի այդ մշակութային գանձով: Կ'եզրակացնեմ, ուրեմն, որ բոլորովին արդար չէ մեղադրել հայ ժողովուրդը, քան զի ան դրամ ու ժամանակ կը տրամադրէ մտաւորականութիւն ըլլալու կոչուած դասակարգի մը, որմէ լաւ հաշիւ պահանջել չի գիտեր: Ամէն պարագայի, եթէ ինծի հարց տայիք թէ ի՞նչ բան կրնար բարելաւել Սփիւռքահայութեան մտաւորական մակարդակը, ես պիտի ըսէի, - ամուսնացեալ թէ կուսակրօն կղեր մը, որ ունէր ոչ միայն լուրջ ուսում, այլ նաեւ մտաւորականի կոչում:

(Շար. 4)

Հ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԺԸՆԵՒ

—×—

Մայիս 27-էն Յունիս 18, Ժընեւի «Լ'Օլիվիէ» արաբական գրատան պատկերասրահին մէջ ցուցադրուեցան երիտասարդ նկարիչ, փորագրիչ եւ արձանագործ Հենրիկ Պետրոսեանին գործերը:

Ցուցահանդէսը ծանուցանող թռուցիկ-հրաւիրագրին մէջ (որու կողքը կազմուած է արուեստագէտին 24 գործերու մանր օրինակներէն) թարգմանաբար (ֆրանսերէն) տրուած է Հ. Պետրոսեանը ներկայացնող խօսքը գրագէտ - քննադատ Մարօ Վէրտոնէի ակնարկը, ուր կը կարդանք. - «Ան (Հ. Պետրոսեան) բնազդօրէն կը ձգտի պարուրաձեւ, լաբիւրինթոսային, կոթողային տարածներու: Կը նկարէ արդիական խաչքարեր որոնք, կրօնաշունչ արձանագրութիւններու փոխան, կը կրեն քարին վրայ փորագրուած երկրաչափական, ոչ նուազ առեղծուածային նշանները մե՛ր ժամանակներու դաւանանքին. դաւանանք՝ եկած գործէն, կառուցումէն, ծաւալումէն, ինչպէս նաեւ - ի՛ր զգայնութեան յօրինումներով - հոգեկան պահանջներէն:

Զուիցերական մամուլը ըստ բաւականին եւ գնահատանքով արտայայտուած է Հենրիկ Պետրոսեանի մասին. յաւելեալ փաստ՝ ցուցահանդէսին գտած յաջողութեան: Առաջինը «Լա Սուիս», Յունիս 5-ի թիւով եւ Միշէլ Պօնէլի ստորագրութեամբ բաւական երկար ակնարկ մը կը հրատարակէր: Կ'անդրադառնար արուեստագէտի կեանքին՝ ծննդավայր Երեւանէն մինչեւ Պէյրութ ու Հռոմ՝ ուր կ'ապրի: Վերլուծելով ցուցադրուած գործե-

«WHAT'S HAYEREN, DADDY»

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

- Ե՛ս ալ նոր եկած շրջանիս քեզի պէս կը մտածէի: Կը զարմանամ որ Եւրոպայի առանձնութիւնդ տակաւին չէ կրցած կարգի բերել քեզ: Պատկանիլը բնազդական մղում մըն է, սիրելիս: Արմատներու կապուած ըլլալ մը կայ՝ որուն թերեւս խորապէս չես անդրադառնար մինչեւ որ հեռու չապրիս քուկիններէդ, հարազատ ժողովուրդէդ: Երբ երիտասարդ ես ու նոր եկած Արեւելքէն, արեւմտեան աշխարհի մեծութիւններուն դիմաց կ'անճրկիս նախ՝ եւ յետոյ կ'անցնիս ինքնորոնումի, վարանումներու շրջանէ մը, շրջաններէ: Կը տեսնես արտաքին առաւելութիւնները ու կ'ուզես, կը փորձես մեծին, զօրաւորին պատկանիլ, որովհետեւ ատիկա ձեւով մը կուտայ նաեւ պ ա տ ր ա ն ք ը, քո՛ւ զօրաւոր, մեծ ըլլալուդ: Արտաքին այդ երեւոյթները, որոնցմով շրջան մը կը խաբես ինքզինքդ, կացութիւնը չեն փոխեր սակայն: Ինչպէ՞ս կրնաս, օրինակ, մեր դարաւոր «ծիրանի ծառ»էն կտրուիլ եւ պատուաստուիլ, ըսենք՝ թէկուզ կաղնիի մը վրայ: Բնակա՛ն չէ, պարզապէս կարելի չէ ատիկա: Նոր ոստը կրնայ թերեւս նոյնիսկ փակիլ կոճղին ի վերջոյ, բայց կազմախօսական տեսակէտով միանալ անոր, ծլարձակել ու պտղաւորուի՛լ՝ երբեք, էպէտէն: Տարբեր է մեր զաւակներու պարագային՝ ուր պատուաստի հարց չկայ: Հոս հունտն է որ ինկած է խորթ հողի վրայ ու իր սնունդը կ'առնէ օտար, հայկականօրէն անբերրի հողէն: Մեծնալէ ետք ծառին տուած պտուղը վստահաբար պիտի պահէ իր ձեւն ու երանգը, բայց երբեք համն ու բոյրը՝ որ ունեցած պիտի ըլլար եթէ արմատները իջնէին խորը իր հարազատ հողին ու ծիլերն ու ծաղիկները բացուէին իրենց սեփական միջավայրին մէջ ու երկինքին տակ: Ջեմ գիտեր, կրնա՞մ միտքս բացատրել՝ թէ տուած օրինակովս աւելի բարդացուցած եղայ խնդիրը: Ինչ որ է, քիչ մըն ալ քու մասիդ պատմէ նայինք:

Այդ պահուն դուռը զօրաւոր ու յանկարծական մղումով մը կը բացուի ու հովի պէս ներս կ'իյնայ Պէթին՝ սիրուն, հասակաւոր, սեւաչեայ: Նախասենեակի դուռէն կը բարեւէ պապան:

— Hye daddy.

-- Հա՛յ Պէթի, եկուր ծանօթացիր, պապային շատ լաւ, հին մէկ բարեկամին: քսանեւօթը տարի է չէինք տեսած իրար:

Անգլերէնով տրուած այս բացատրութիւնը Պէթին կը հասկնայ բնականաբար: Ուշադրութիւնը տարբեր ուղղութեամբ է սակայն: Պապային հին բարեկամը իրե՞ն ինչ: Այնքան օտար է արդէն պապային աշխարհին: Քովի պահարանէն բան մը կը փնտռէ աճապարանքով: Առանց փընտռուքը դադրեցնելու գլուխը երկվայրկեան մը կը դարձնէ իմ կողմս ու՝

— Hye.

- Հայերէն ալ կը խօսի՞ս Պէթի, կը հարցնեմ, բան մը ըսած ըլլալու համար, անդրադառնալով հանդերձ հարցումիս անտեղի, անփափկանկատ ըլլալուն:

— What's hayeren, daddy ?

- Աղջիկս, եղա՞ւ ատիկա, խայտառակեցիր մեզ, կ'ըսէ Գուրգէն հայերէնով, խօսքը աղջիկէն աւելի ինծի ուղղելով կարծես: Պէթին ոչինչ կը հասկնայ հարկաւ ըսուածէն:

- Ես կ'աճապարեմ, տէտ, պէտք է անմիջապէս ընթրեմ ու մեկնիմ: Ժամադրութիւն ունիմ:

- Աղջիկս, չե՞ս կրնար քանի մը վայրկեան սպասել. մաման սեղան շտկած է, քիչ յետոյ կը նստինք բոլորս մէկ: Յետոյ, նոր եկար տակաւին:

Պէթին ժամադրութիւն ունի սակայն: Կը նստի սեղանին ծայրը առանձին, «բաներ մը կ'ուտէ» հապճեպով ու՝

- Կուտ պա՛յ:

- Գիշերը շատ չուշանաս Պէթի:

Պէթին ոստումով մը ինքնաշարժին մէջ է արդէն:

- Է՛, նորէն մենք մեզի մնացինք, հիներս, կ'ըսեմ Գուրգէնին դառնալով: Մի մոռնար, առնուազն երեսուն տարիով ետ ենք ատոնցմէ:

- Ի՞նչ կրնաս ընել, սիրելիս, ժամանակնե՛րը փոխուած են: Եթէ չհաշտուիս կեանքի այս կշռոյթին հետ ... եղածէ՞ն ալ վրայ կուտաս: Ժամադրութիւն, եւայլն, մանր ու անվնաս բաներ են, տարիքին հետ անցնող: Միւսն է զիս մտահոգողը. - ասոնց անտարբերութիւնը իրենց ժողովուրդին, հայրենիքին, մայրենի լեզուին, իրենց անցեալին հանդէպ: Քիչ առաջ կը խօսէի արմատներու մասին: Ամերիկեան զօրաւոր հոսանքը առեր կը տանի զիրենք: Հոսանք մը՝ ուր դիւրին հաճոյքները նպատակի են վերածուած, կեանքի նպատակի:

Երբ ոտքի կ'ելլենք սեղան նստելու, կը խորհրդածեմ ես ինծի. - Աւելորդ ի՞նչ ունի սա տղան այսօր մեր այն միւս ընկերներէն որոնք ետեւ մնացին ու տեղաւորուեցան Արեւելքի երկիրներուն մէջ: Այսպէս տուն մը կրնար որեւէ տեղ ալ ունենալ: Առանց նոյնիսկ թերեւս այսքան չարաչար աշխատելու: Նման եւ երբեմն աւելի լաւ ալ պայմաններ չունեցա՞ն միւսները՝ որոնք նախընտրեցին Արեւելքի աստղազարդ, խաղաղ երկինքն ու հայկական միջավայրը: Իր, մեր ընկերները, որոնց համար կեանքը ապրուստ մը վաստըկելէն անդին՝ աւելի էական իմաստ մը ունի այսօր, եւ որոնց՝ հայկական վարժարաններու մէջ դաստիարակուած զաւակները պիտի չհարցնեն երբեք՝

— What's hayeren, daddy ?

(Շար. 3 եւ վերջ)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

Ն.

———×———

Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, Յունիս 23 - 26, այցելած է Շիքակոյի, Ռէյսինի եւ Ռոքֆըրտի հայկական գաղութները:

Յունիս 24-ի առաւօտեան Հայրապետը տեսակցութիւններ ունեցած է Շիքակոյի Ամենայն Սրբոց եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, նոր հաստատուած հայկական ձայնասփիւռի, տեղւոյն Կաթողիկէ եկեղեցւոյ կարդինալի ներկայացուցչի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարչութեան հետ: Կէսօրէ ետք այցելած է Ռէյսին: Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ կատարուած գոհաբանական աղօթքէն ետք բարի գալուստի խօսք արտասանած է հոգեւոր հովիւ Սմբատ Ա. քհնյ. Մխեան: Օրհնութեան իր խօսքին մէջ Գարեգին Բ. նշած է. «Եկեղեցի շինելը դիւրին է, եկեղեցի պահելը՝ դժուար, ձեր քրտինքը եւ աշխատանքը պէտք է արդարացնէք. շինեցիք՝ որպէսզի հոգեկան սնունդ ստանաք եւ ազգային գիտակցութեան պրկում ունենաք: Այս խանդավառութիւնը չցամքի, այլ մնայ յարատեւ եւ դառնայ հետեւողական»:

Յունիս 25-ին, Գարեգին Բ. այցելած է Շիքակոյի կարդինալ Ժոզէֆ Պէռնարտինի, որու հետ միասնական աղօթք մը կատարած է: Բարի գալուստի խօսք արտասանած է Կարդինալը, որուն պատասխանելով Հայրապետը շեշտած է միջ - եկեղեցական յարաբերութեանց կարեւորութիւնը: Նոյն օրը, Դանիէլ Վարուժան վարժարանի աշակերտութիւնը հանդէս մը կազմակերպած է «Շահնազարեան» սրահին մէջ, գործադրելով հայկական երգերէ, արտասանութիւններէ, նուագներէ եւ պարերէ բաղկացած յայտագիր մը: Խօսք առնելով Հայրապետը իր ուրախութիւնը յայտնած է ի տես պարզուած պատկերին եւ եզրակացուցած. «Ով պճլտուն աչքերով սիրուն պզտիկներ, ես ձեզմով ամբողջ հայ ազգը տեսայ, պարեցէք՝ որ աշխարհը թնդայ, ձեր պարերով ու երգերով յաղթեցէք բոլորին»:

Յունիս 26-ին, Գարեգին Բ. պատարագած է Ամենայն Սրբոց եկեղեցին: Ներկայ եղած են շուրջ 700 Հայեր: Հայրապետի քարոզին բնաբանը եղած է «Ձի ուր գանձն ձեր է, անդ եւ սիրտք ձեր եղիցին» Աւետարանական խօսքը, զոր վերլուծելով պարզած է հոգի, գիտութեան, արուեստի եւ նիւթական հարստութեան արժէքը եւ հարցնելով, թէ ո՞ւր է այսօր Սփիւռքի Հայութեան գանձը՝ շեշտած է. «Մեր ժողովուրդին ամենամեծ գանձը իր քրիստոնէական հաւատքն է, որ ազգային արժանապատուութեան հետ ներդաշնակուած է»: Հայրապետը ցոյց տուած է ւեբաղոյն արժէքն ու հարստութիւնը մեր ժողովուրդին, զոր թշնամին չկրցաւ յափշտակել, որովհետեւ այս գանձը մեր հոգիներուն մէջ էր պահուած, այն գանձը՝ որ մեր գործունէութեան եւ տեսիլքին գործօն լծակը հանդիսացած է:

Կէսօրէ ետք Գարեգին Բ. գացած է Փիթսպըրկ, խօսելու համար Քրիստոսի Միացեալ Եկեղեցւոյ երկամեայ Սինհոդոսին:

րը, Մ. Պօնէլ կը գրէ. «Հ. Պետրոսեան տարուած է լաբիւրինդոսէն: Արտայայտութեան հին ձեւ մը: Կը մտածենք Եգիպտոսի, Յունաստանի, Վերածնունդի պարտէզներուն՝ ուր կը կորսուինք: Պետրոսեանի համար մտային արարք մըն է անիկա, որ միաժամանակ կը խռովէ ու կը հանդարտեցնէ միտքը: Հրաշալի, հարազատ, կատարեալ փորագրութիւններ: Օդային, միաձոյլ կամ հեղուկի պէս տարածուն՝ միշտ ալ կը հմայէ ձեւի իր վայելչութեամբը: Պետրոսեան երբեմն իր փայտիկները կը թողու եւ մեզի կը հրամցնէ բուրգեր, աշտարակներ, - բաբելոնեան ձեւի անշուշտ - պարոյրներ, կոթողաձեւ զանգակատուներ, - այս ամէնը՝ թուաբանական ճշգրտութեամբ: Մտածուած արուեստ մը, ալ - ճեպրական տարազ մը՝ հիմնուած միայն ձեւի ու ձերմակի հակադրութեան վրայ: Պետրոսեանի գործը կրնանք նմանցնել երկնային մեքենայի մը որ կը նուէ կ'երթայ զգացումներէ, ձայներէ եւ բոյրերէ հեռու: Գործ մը սակայն, որ մեր մտքին մէջ երկար ատեն կը շարունակէ անխռով եւ անվրէպ իր պտոյտը»:

Նոյնքան ընդարձակ եւ հետաքրքրական ակնարկ մը կը ստորագրէ Վիվիան Էփինէ «Թրիպիւն տը Ժընեւ»ի մէջ (Յունիս 14), «Հենրիկ Պետրոսեան Լաբիւրինդոսի մը մէջ» խորագրով: «Հակառակ ուրիշ շատերու, ինծի համար լաբիւրինդոսը ոչ թոհուբոհն է, ոչ տագնապը, ոչ անձկութիւնը: Ապրելու եղանակ մըն է ան, տեսակ մը վարուելակերպ. միաժամանակ ընկերային, մշակութային արտայայտութեան ձեւ մը՝ զոր 68-ի Մայիսէն ի վեր բազմաթիւ արուեստագէտներ կ'իրագործեն»: Հ. Պետրոսեանի խիկ բերնով արտայայտչական իր ընտրութեան մասին այս մեկնութենէն ետք, յօդուածագիրը երկար կ'անդրադառնայ արուեստագէտի կեանքին, կազմութեան եւ գործին՝ միշտ գնահատելի վերլուծումներով:

Յ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԶՄՄԱՌՈՒ (Լիբանան) Աթոռանիստ Վանքին մէջ, Յունիս 27-ին, բացուած է Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ նուիրապետութեան Սինհոդոսը, նախագահութեամբ՝ Յովհաննէս - Պետրոս ԺԸ. Գասպարեան Կաթողիկոս - Պատրիարքի Տանն Կիլիկիոյ: Մասնակցած են Ղեւոնդ եպսկ. Զանթայեան եւ Անդրէաս եպսկ. Պետօղլեան՝ օգնական եպիսկոպոսներ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանի, Ռափայէլ եպսկ. Պայեան՝ առաջնորդ Եգիպտոսի, Վարդան եպսկ. Թէքէեան՝ առաջնորդ Պարսկաստանի, Գրիգոր եպսկ. Այվազեան՝ առաջնորդ Ճէզիրէի, Պօղոս եպսկ. Գուսան՝ առաջնորդ Դամասկոսի, Գրիգոր եպսկ. Կասպարեան՝ առաջնորդ Ֆրանսայի, Ներսէս եպսկ. Սէթեան՝ առաջնորդ Միացեալ Նահանգներու եւ Քանատայի, Վարդան եպսկ. Պօղոսեան՝ առաջնորդ Հարաւային Ամերիկայի: Օրակարգի գլխաւոր նիւթերը եղած են ընտրութիւն Բերիոյ եւ Պաղտատի թափուր մնացած թեմերու առաջնորդներու եւ ծխական բարեկարգումի ուսումնասիրութիւն, յատկապէս պատարագի եւ ժամասացութեան վերաբերեալ:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ Մշակութային «Արարատ» Կազմակերպութեան սրահին մէջ, Յունիս 15-24, տեղի ունեցած են մանկական երաժշտական բազմաթիւ ձեռնարկներ: Միջին հաշուով, իւրաքանչիւր ձեռնարկի, ներկայ եղած են շուրջ վեց հարիւր հոգի: «Մանկական երաժշտական շաբաթ»ի յայտագիրը բաղկացած է «Ծօւ - տիկ» օփերէթի ներկայացումներէ (երկու անգամ), «Ծիծեռնակ» երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ օր. Հրաչուհի Մակարեանի, Քուչեց Ազգ. Մանկապարտէզի երգչախումբի համերգէ, ղեկավարութեամբ օր. Արսինէ Յովհաննիսեանի, «Զարի վերջը» օփերայէ՝ (երկու անգամ) «Անի» երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ օր. Հրաչուհի Մակարեանի, «Ծիծեռնակ» երգչախումբի երկու համերգներէ, «Անահիտ» Միութեան «Զուարթնոց» երգչախումբի համերգէ՝ ղեկավարութեամբ օր. Անժէլ Սարգարբէգեանի, դաշնակի երեք նուագահանդէսներէ, Յովհ. Թումանեանի մանկական բանաստեղծութիւններու արտասանութիւններէ եւ Կոմիտասի ու Լուսինէ Բազիլի կեանքին ու գործին նուիրուած երեկոյթներէ:

×

ԷՇՐԷՖԻԷԻ (Պէյրութ) Յունական Հիւանդանոցի սրահին մէջ, Յունիս 21-ին, տեղի ունեցած է Հաստատութեան հիմնադրութեան հարիւրամեակին առթիւ կազմակերպուած հանդիսութիւններու պաշտօնական բացումը: Ներկայ եղած են պետական, եկեղեցական եւ համայնական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ, որոնց կարգին Լիբանանի Հայոց Առաջնորդը: Յունիս 24-ին, Սըրսոք թանգարանի բակին մէջ տեղի ունեցած է համերգ մը, որուն մասնակցած են Աթէնքի պետական երգչախումբը եւ տեղական չորս երգչախումբեր, որոնց կարգին՝ Կաթողիկոսարանի «Շնորհալի» երգչախումբը, որ Կոմիտաս Ծ. վրդ. Օհանեանի ղեկավարութեամբ մեկնաբանած է չորս երգեր:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ հայկական վարժարաններէ շրջանաւարտ խումբ մը երիտասարդներու կողմէ, Ապրիլի վերջերը, սկսած է հրատարակուիլ «Տխափորա» անունով թերթ մը: 32 էջնոց նոր պարբերականը ունի երկու լեզուով բովանդակութիւն մը եւ ուղղուած է մասնաւորաբար գաղութի երիտասարդութեան:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Զաւարեան» ակումբին մէջ, Յունիս 11-ին, տեղի ունեցած է «Սողոմոն Թէհլիրեան» երիտասարդական սրահին բացումը: Սրահը Հ.Յ.Դ. «Զաւարտեան» կոմիտէութիւնը տրամադրած է Արժանթինի Երիտ. Միութեան «Սողոմոն Թէհլիրեան» եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ալսինայի մասնաճիւղերուն: Բացումը կատարած է Գարլոս Պօյաճեան: Խօսք առած են Կրասիէլա Այնաճեան (սպաներէն) եւ Գէորգ Թորոսեան (հայերէն), շեշտելով սրահին կարեւորութիւնը որպէս հաւաքավայր երիտասարդութեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած է նաեւ Գէորգ Տոմաճեան՝ յանուն Արժանթինի Երիտ. Միութեան Կեդր. Վարչութեան: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է խրախճանքով:

LIVRES REÇUS

JERANIAN

Album (reproductions en couleurs)
et divers textes de :
Roger Peyrefitte

ET

Roger Ville, Gérard Mourgue, André Bercoff, Irina Antonova, Guy Dornand, Jean Chabanon, St. Evremond.

Arts Contemporains, Paris 1983

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Քանի քանի անգամներ, հօն, պարտէզին այդ մենաւոր անկիւնը, անոր հետ առանձին մնացած պահուն, գերբնական ձիգեր ըրաւ մէկէնիմէկ նետուելու աղջըկան ոտքերուն, իր սէրը լալու, պաղատելու: Այն քայլը, որ այդ դիւցազնական ժեստին պիտի մղէր զինքը, չէր առներ սակայն. գամուած կը մնար կեցած տեղը, դողահար, ապուշ, խելացնոր:

Քանի մը ամիս այս տանջանքներուն մէջ տապլտկեցաւ հէք սիրահարը: Այտերը դեղնեցան: Աչքին հուրքը նուազեցաւ: Իր շարժումներուն մէջ դանդաղութիւն մը, մեքենական, անգիտակից բան մը առաջ եկաւ: Վաճառատան մէջ՝ ուր իր աշխուժութիւնը, աչքըրացութիւնը այնքան գովեստներու արժանացած էին գանգատներ բարձրացան իր դէմ: Զորպաճին կծու յանդիմանութիւններ արձակեց անոր երեսին. նոյնիսկ առաջին դըրագիրը օր մը ըսաւ.

- Ծօ Համբիկ, խելքդ քիրայի՛ն տուեր ես ի՛նչ, ասանկ երթայ նէ մեր կործին չես իգար...

Տանը մէջ, մայրը վերջապէս նշմարեց զաւկին վրայ յառաջ եկած փոփոխութիւնը: Սեղանին վրայ, իրիկուններ, տարտամ շարժումներով քանի մը պատառ բան ուտել, անձայն, անխօսուն, նայուածքը սեւեռուն, ապակիի փայլով մը, յետոյ երկննալ ցած բազմոցին վրայ ու քնանալ կամ այնպէս ձեւացնել, առտուները կանուխ փախչիլ, կամ պարտէզը պտոյտ մը ընել՝ գլխիկոր, ծաղիկներու վրայ երկար վայրկեաններ յամենալով ակնապիշ, այս բոլոր տարօրինակութիւնները խեղճ մօրը քով երկիւղներ արթնցուցին: Քանի մը անգամ ան ըսաւ իր զաւկին.

- Համբիկ, օրդի, դուն տէրտ մը ունիս ... չըսե՞ս, ղաւակս:

- Բան չունիմ, մայրիկ, կը ճարտարուրէր տղան՝ պահ մը սթափած, իր գաղտնիքը թափանցուած տեսնելու վախէն մտրակուած: Ջէ, մայրիկ, բան չունիմ...

Օր մը պարտէզին մէջ, Համբիկ յանկարծ Սոֆիին դարձաւ եւ ըսաւ.

- Սոֆի, աս պարտէզը աղուո՞ր է, հէ՞...

- Շատ աղուոր է:

- Գիտե՞ս, քեզի համար շտկեցի:

Աղջիկը տղուն ձայնին այլայլած շեշտէն եւ յայտնուած գաղափարին տարօրինակութենէն մղուած դարձաւ տղուն երեսը նայեցաւ:

Ու այն ատեն պատասխանը ունեցաւ զոր խորունկ արհամարհանք մը կրնայ երբեք ներշնչել ուէէ աղջկան, բա՛ռ մը միայն:

- Խե՛նթ:

Եւ Համբիկ, կարծես խուլցած, ոչընչացած, մէկէն վար ծռեցաւ, վարդի մը կոկոնին վրայ դայն հոտուըտալու պէս: Սոֆի հեռացաւ գնաց: Իրիկուան ըստուերները կ'իջնային կամաց կամաց: Դաղջ վերջալոյսի մը կարմրավառ հրախաղութիւնները կը մարմրէին Նշանի բարձունքին վրայ, անհուն Նոճաստանին երկինքին վրայ: Ծովային բադերը կը ճախրէին օդին մէջ՝ զիկզակ սլացքներով: Հեզաշնչիկ հովը կը սըլըըլար ծառերուն մէջ: Եղրեւանիներուն յփուռ ոգկոյրները կ'երկարէին, ու հեռուն, ծղրիթ մը, խոտերուն մէջ պահուըտած, երկար կըռինչ մը կ'ողբերգէր:

Համբիկ դեռ կը մնար կոկոնին վրայ ծռած, քարացած գրեթէ: Ու հիմա, արցունքներ կը կաթէին աչուըներէն, վարդին թերթերուն վրայ կ'իյնային: Կուլար տղան անձայն, առանց հեծեծանքի, առանց ջիղ մը շարժելու դէմքին վրայ: Երբոր գլուխը վեր առաւ, Սոֆի անյայտ եղած էր արդէն:

- Խե՛նթ, հեծեց տղան:

Եւ տուն գնաց:

Աստը վրայ իր սիրային տուայտանքը կրկնապատկուեցաւ: Հետզհետէ մենասէր եղաւ, խոյս տուաւ իր ընկերներէն, անոնց ծաղրանքներուն չհանդուրժելով: Մա՛յրը միայն իր զաւկին ցաւերուն հոտառութիւնը ունեցաւ. հայրը, օղիի շոգիներուն, ծխափայտի ամպերուն եւ իր հին անհատնում պատմութեանց հմայքներուն մէջ կորսուած՝ չէր կըրնար տեսնել անդունդը ուր գլորելու վըրայ էր իր զաւակը: Իսկ եղբայրը արդէն երբեք չէր հետաքրքրուած Համբիկով զոր քիչ մըն ալ կ'արհամարհէր իր քաղքենիի ձգտումներուն համար:

(Շար. 104)

(Շար. Ա էջէն)

կը կատարէ, ցնցիչ նկարներով, պարզելով ընդհ. պատկերը։ «Մոնտ» նաեւ լայն տեղ կուտայ եւ իր աշխատակիցներէն մէկը, որ յաճախ ստորագրած է հայանպաստ յօդուածներ՝ այս անգամ իր գրութիւնը կը խորագրէ՝ «Ոճիրը եւ Սխալը», ներշնչուած, անկասկած, Թալէրանի խօսքէն Նափոլէոնի ուղղուած, Անկէնի դուքսին հրացանազարկութենէն ետք՝ «Ոճիրէ մը աւելի է՝ սխալ մըն է» նկատելու համար որ «Յուլիս 15-ի ոճիրին կը կցուի հսկայ սխալ մը։ Հեղինակները միայն հինգ հոգի չսպաննեցին եւ 54 հոգի չվիրաւորեցին, այլեւ սոսկումովը այս ողբերգութեան գործուած օդակայանի մը մէջ, արձակուրդի շրջանին եւ որու նկարները պիտի տարածուին, կործանեցին եթէ ոչ հաւանութիւն մը, առնուազն հասկացողութեան մը յոյսը հանդէպ այն պայքարին, որու գոնէ զգացական ձեւով, անդամակցած էր հայ Սփիւռքը եւ որ զոհ երթալու վտանգին տակ է անչափ ծայրայեղութեան մը»։ Լը Մոնտ կ'անդրադառնայ նաեւ Լօզանի 60-ամեակին եւ հոն բացուելիք մերձաւոր համագումարին։

Շաբաթավերջին այս մամուլէն, յիշենք վերջապէս ժուռնալ տիւ Տիմանշ, ուր Եւրոպա Մէկի լաւատեղեակ լրագրողը, ինչ կը վերաբերի ԱՍԱԼԱ-ի, կ'ընդարձակէ ձայնասփիւռէն տուած հակիրճ վերլուծումը Օրլիի արարքին, ԱՍԱԼԱ-ի հեռանկարներուն եւ ներկայ կառոյցին մասին։

Ի սկզբանէ, կը շեշտէ թէ «Հայ դատին համար, Օրլիի սպանդը հաւասար է անձնասպանութեան մը։ Ոչ մէկ յեղափոխական տրամաբանութիւն այսքան կոյր ահաբեկչութիւն մը կ'ընդգրկէ։ Անհրաժեշտ է, ուրեմն աւելի անդին երթալ քան ինչ որ բացայայտ կը թուի կամ ներկայացուած է իբրեւ բացայայտ, բացատրութիւնը գտնելու համար»։ Եւ ի՞նչ է Վիլընէօվի բացատրութիւնը՝ կոյր արարք մը չէ Օրլին, «այլ մանրամասնօրէն պատրաստուած ահաբեկչական արարք մը, իրագործուած շատ ծանր հաշուեկշիռ մը տալու համար»։ Ինչո՞ւ։ Պէյրութի պարտութենէն ետք, Վիլընէօվի համար, ԱՍԱԼԱ-ն երկուքի բաժնուած է՝ անզիջող եւ չափաւոր։ Առաջինը զրկուած լոժիսքիքէ, դրամէ եւայլն, եւայլն, ինքզինքը կը գտնէ պաղեստինեան ծայրայեղ կազմակերպութեանց գօտիին մէջ, որոնց զօրավիգ են Սուրիա, Լիբիա, մինչեւ իսկ՝ Իրան։ Ուրեմն, ըստ Վիլընէօվի, այս կարծր թեւը իր դատէն զատ, պարտի ծառայել նաեւ իր պաշտպաններուն դատին։ Եւ Ֆրանսան կ'ընտրուի իբրեւ թիրախ, որովհետեւ այդ երկիրները հաշիւ ունին Ֆրանսայի հետ (Լիբիա՝ Չատի պատճառով, Իրան՝ Իրաքի եւայլն)։ Խորհ. Միութեան դիրքին ալ, կ'ակնարկէ լրագրողը, զայն երկդիմի գտնելով ԱՍԱԼԱ-ի նկատմամբ, թէեւ կ'ըսէ այս «լաւատեղեակ» լրագրողը «ԱՍԱԼԱ-ի կարծր թեւին ներկայ զինուորական պետը խորհրդայնամիտ մըն է, մտերիմ բարեկամ պաղեստինցի այլախոհ գնդապետներու։ Ուրիշ թիրախ մըն ալ կը գտնէ Վիլընէօվ, Թուրքիայէն եւ Ֆրանսայէն զատ՝ Հայերը։ Կը կարծէ գիտնալ որ այս արարքով ԱՍԱԼԱ-ն ուզած է կարգի հրաւիրել Լօզանի համագումարը, որ անջատուած է այս կոյր ահաբեկչութենէն, ուզելով աւելի քաղաքական պայքար մը տանիլ, վերածուելու համար տեսակ մը հայկ. ՕԼՓ.ի։

× Պայթումին առեն, Օրլիի թիւ 500 հիւրանոցը գտնուած է Լէոփոլտ Սետար Սենկոր, նախկին նախագահ՝ Սենեկալի, որ զարմացած ու տխրած, յայտարարած է. - «Կը հասկնամ որ Հայերը պայքարին իրենց միասնականութեան եւ ինքնորոշման համար։ Բայց չեմ կրնար հաւանիլ որ չյարձակին զիրենք ճնշող ազգին եւ կազմակերպեն մահափորձեր որոնց զոհերը անմեղներ են։ Ամէն պարագայի մէջ, բռնութիւնը երբեք լաւագոյն ձեւը չէ եղած պայքարի»։

× Ձայնասփիւռէն թէ հեռատեսիլէն, այս խնդրին կապակցութեամբ արտայայտուեցան Կ. Տըֆէռ, մէթր Էմիլ Ասլանեան, տոքթ. Իվ Թէրնոն, Փասքալ Մանուկեան, Արա Թորանեան (որ նաեւ հարցազրոյց մը տուած է ժուռնալ տիւ Տիմանշի)։ Փարիզի Թուրք դեսպանն ալ Շաբաթ օր, արտայայտուեցաւ ուրանալու համար ցեղասպանութիւնը։

× Ժուռնալ տիւ Տիմանշ երեք հանրածանօթ Հայերու կարծիքը առած է։ Շ. Ազնաւուր, որ կը խոստովանի թէ իբրեւ Հայ, անախորժ վիճակ մը կ'ապրի, Անրի Թրուայա, որ կը շեշտէ թէ իր դիրքը. - «Շատ պարզ է, դիրքն է բոլոր հայկ. շրջանակներուն։ Ըմբոստացած են այս վատ արարքէն։ Աւելցնելիք բան չկայ։ Բնական է, որ Հայերը տառապին որ ցեղասպանութիւնը ճանչցուի, բայց ատիկա պատճառ չէ որ նման սոսկութեանց դիմեն», հուսկ՝ Անրի Վէրնէօյ, որ այնքան ցնցուած է, որ չի գիտեր ինչ ըսել, «ոչ ոք կրնայ ընդունիլ Օրլիի ողբերգութիւնը, թէեւ չեմ կրնար մոռնալ նաեւ ցեղասպանութիւնը»։

× ԱՍԱԼԱ-ն, նոր դեկոյցով մը Շաբաթ օր, սպառնալիքներ ըրած է, յայտնելով նոր արարքներ, երկրի մը մէջ, զոր չէ ճշդած, եթէ 3 օրէն ազատ չարձակուին իր կազմակերպութեան պատկանող երկու անդամներ, որոնք ձերբակալուած կ'ըլլան Շաբաթ օր։

× «Մոնտ»ի խմբագրութիւնը թղթատարով ստացած է յայտարարութիւն մը ԱՌԱ-է (Հայ յեղափոխական բանակ, Առմէ Ռեվոլիւսիոնէռ Արմենիէն), ուր կ'ըսուի թէ «կրկին պիտի հարուածենք»։

× Երկուշաբթի առտու, 6 մեռեալներէն զատ, 56 վիրաւորներուն վրայ, դեռ հիւանդանոցը կը մնային 31 վիրաւորներ, որոնց մէջ 6-ը՝ շատ ծանր վիճակի մէջ։

×

«Լիպերասիոն»ի տեղեկութեանց համաձայն (Երկուշաբթի, Յուլիս 18), ԱՍԱԼԱի պետը, որ ծանօթ էր Յակոբ Յակոբեան անունով, եւ որու մահը հաղորդուեցաւ ճիշդ տարի մը առաջ, Պէյրութի ռումբերուն տակ, մեռած չէ եւ մինչեւ իսկ Փարիզ եկած է Ապրիլին եւ լուսանկարուած Ընդհ. Տեղեկատուութեանց (Ռան սէնեերման ժենէռօ) կողմէ։ Թերթը կը գրէ թէ 1982 Սեպտեմբերէն ի վեր, Ֆրանսա միջնորդներու միջոցաւ լուր առած է թէ ողջ է։ Փարիզ ալ եկած կ'ըլլայ ձեռք առնելու համար «իր գործերը»։ Ինք կը ներկայացնէ ԱՍԱԼԱ-ի ծայրայեղ թեւը։

Երկուշաբթի առտու ալ փարիզեան օրաթերթերը լայն տեղ կուտային արարքին, եւ կը շարունակէին բացատրութիւններ գտնել։ «Լիպերասիոն» վերոյիշեալ «յայտնութենէն» զատ, կը խօսի Ալֆորվիլի Հայերու մասին եւ կը հրատարակէ նաեւ Էմիլ Ասլանեանի, բանտարկեալներու փաստաբանը, կարգ մը յայտարարութիւնները։

«Քոթիտիէն» եւս լայն տեղ կուտայ եւ առաջին էջէն՝ նախ կը յարձակի, (ներքին քաղաքական հաշիւները չմոռնանք...) Նախագահ Միթերանի վրայ, «Ո՛չ, պարոն Նախագահ» խորագրին տակ։ Խմբագրականը ստորագրած է Տոմինիք Ժամէ, անկէ զատ 3-րդէն 8-րդ էջը կը զբաղի Հայերով։ Կը հրատարակէ նաեւ երկու հարցազրոյցներ, մէկը՝ «Համարկուած» ճարտարապետի մը, միւսը՝ Էմիլ Ասլանեանի հետ։ Այս վերջինը, կը գրէ թերթը, վրդոված էր Ներքին նախարարը (Շաբաթ ԹԷ - ԷՖ - 1.), երբ Կ. Տըֆէռ հարց տուած էր իրեն թէ կը պաշտպանէ՞ այս արարքին հեղինակները եւ պատասխանած էր՝ այո՛։ Ի դէպ, մէթր Ասլանեան ճշդած թէ Նախարարը չի կրնար գիտնալ թէ ի՞նչ տեսանկիւնէ կրնայ մօտենալ հարցին իր պաշտպանութեան պարագային։

«Ֆիկառօ», ինչպէս արդէն միւս բոլոր օրաթերթերը կը յիշէ նախ թրքական օդանաւային գիծերու համար ձեռք առնուած ապահովութեան բացառիկ միջոցները, ապա Իրենա տը Շիքով նոր յօդուածով մը կը ծանրանայ ֆրանսական կառավարութեան եւ հայ գաղութին կարգ մը կազմակերպութեանց երկդիմութեան եւ հակասութեանց վրայ։ «Մաթէն» եւս կ'անդրադառնայ Օրլիի դէպքին առթիւ ծագած այլ հարցերու։ Կը ներկայացնէ ցեղասպանութեան վրէժը լուծելու առանձնաշնորհը իրարու ձեռքէ խլող երկու մրցակից կազմակերպութիւնները եւ այս առընչութեամբ կը շեշտէ թէ Արդարադատներու ստեղծումը որոշած էր Դաշնակցութիւնը, 1972-ի իր 20-րդ Ընդհ. Ժողովին ընթացքին։ Ապա, կը խօսի նաեւ ԱՍԱԼԱ-ի մասին։

× Պրիւսէլի մահափորձին տէր եղած էին արդէն Արդարադատները եւ ԱՍԱԼԱ-ն, բայց երկուշաբթի առտու, «ՅԱՌԱՋ» ալ ստացաւ Մոնտի ստացած յայտարարութիւնը «Հայ Յեղափոխական Բանակ»ի մը, որ տէր կ'ըլլայ նաեւ Պրիւսէլի արարքին։ Ի դէպ, մամուլը, մանաւանդ պելժիական, նկատի կ'առնէ սպաննուած թուրքին անձնաւորութիւնը։ Արդարեւ Աքսոյ մաս կը կազմէր թուրք լրտեսական բաժնին, եւ պաշտօնն էր վարչակարգին հակառակորդներու ցանկ պատրաստել։ Ուրեմն, Պելժիքայ հայ - քիւրտ - ձախ թուրք շրջանակներու մէջ ալ հետաքրքրութիւններ կ'ըլլան։ Լը Սուար կը նկատէ որ մահափորձէն 15 վայրկեան առաջ, աւելի բարձրաստիճան, ուրիշ թուրք դիւանագէտ մը դուրս ելած է նոյն տունէն և նոյն տեղէն ալ կառքը առած, ինչ որ կ'ըսէ, թերթը կը փաստէ որ թիրախը Աքսօյն էր։

× Զոյգ ձերբակալուածներու լուրը հերքուեցաւ։ Պարզ հարցաքննութիւն մը կատարուած է եւ ոչ ոք վար դրուած։

× Պելժ կառավարութիւնը պաշտօնական յայտարարութեամբ մը դատապարտեց Թուրքին սպանութիւնը։

× Շաբաթէն ետք, երկուշաբթի Պրիւսէլի օրաթերթերը աւելի հակիրճ կերպով կ'անդրադառնային Պրիւսէլի մահափորձին, աւելի տեղ տալով Օրլիի եւ յիշելով նաեւ Տըֆէռի պատասխանը Թուրք արտաքին նախարարին. - «Դիւրին - դիւրին կը խօսի։ Աւելին չեմ ըսեր դիւանագիտական միջադէպ չստեղծելու համար։ Բայց այդ մարզին մէջ, դաս չունինք առնելիք Թուրք կառավարութենէն»։

×

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Երկուշաբթի, ժամը 11-ին, ձայնասփիւռը կը հաղորդէր թէ 40 Հայեր հարցաքննութեան համար Քէ տէ զ'Օրֆէվր տարուած էին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ եւ ՇՈՒՖԻ մէջ շատ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են, լիբանանեան բանակին եւ շիիներու միջեւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Իրիս Փափազեան - Պիւլպիւլեան, Տիկին Ռոզ Ամիրխան, Պ. Ժորժ Քերէսթէճեան, Տէր եւ Տիկին Նուրհան Գաբրիէլեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՏԻԿԻՆ ԳԵՂԱՄ ՔԵՐԷՍԹԷՃԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Սուրբիկ Պիւլպիւլեան)
մահուան առթիւ։

ՆՈՒԷՐ

ԼԱ ՍԷՆ - Ս/ՄԷՌ. - Տիկին Վ. Կարապետեան իր սիրելի եղբայրներուն յիշատակին (9-րդ տարելից) հազար Ֆ. կը նուիրէ Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆրանք «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Միսաք Եմէնէճեանի թաղման առթիւ՝ Տասիա Եմէնէճեան 200 Ֆ., Բժ. Լուի Տըլանեան 150, Չէքչէքեան, Թամասիօ եւ Սեմիզեան ընտանիք 300 Ֆ., Նաճարեան ընտանիք, Պէլոն, Տէր - Սահակեան, Ստեփան Աւագեան, Ժանօ Յովհաննէսեան, Գ. Գոզայեան, Ե. Տօրումեան, Յ. եւ Ռ. Պապիկեան, Ժիրայր Մարգարեան, Սեմերճեան եղբայրներ, Ա. Պօզոյեան, Թոփորօֆ, Լեւոն Պապիկեան 100-ական Ֆ., Մարի Թերզեան, Կարօ Աւետիսեան, Սիրարփի Գասպարեան, Ե. Աճառեան, Սամուէլ Աճառեան, Ճ. Տօրումեան, Ֆ. Գասպարեան, Մարգարեան, Գ. Փափազեան, Գ. Պալեան, Էնէզեան ընտանիք, Պօյաճեան ընտանիք, Ժիրայր Գասպարեան 50-ական Ֆ., Հ. Մարկոսեան, Խորէն Մուրատեան, Ովաննա Գորաճեան, Զարեհ Պզտիկեան, Սերոբ Գինոսեան 30-ական Ֆ.։

×

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տիկին Հայերեսեան 1000 Ֆ., Տիկին Եսայեան (Վերսայլ) իր մօրաքրոջ Հայկանոյշ Խոյեանի մահուան առթիւ 500 Ֆ., Աննա Հանի Դաւիթեանի մահուան քառասունքին առթիւ Այրի Տիկին Հրոնփլիոն Գաղանճեան 150 Ֆ., Այրի Տիկին Քէշապեան (Սէն Շամոն) 100 Ֆ., Հրանդ Մինասեանի մահուան առթիւ՝ դպրոցին համար՝ Այրի Տիկին Լուսի Օհանեան եւ զաւակները 500 Ֆ., Այրի Տիկին Քէշապեան 100 Ֆ.։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, (118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ)։

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17, (բացի Օգոստոս ամիսէն)։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

COLONIE DE VACANCES

Les inscriptions pour Août sont encore ouvertes.

S'adresser :

— Mme. ALTOUNIAN 987 - 08 - 73
— Mme. MAVIAN 574 - 34 - 78

DISCOS FOUS
DE
l'UGAB - Jeunes

TOUS LES SAMEDIS DE
JUILLET
les 23 30
à partir de 22 heures.

attractions surprises
Participation aux frais : membre..........35 F.
non membre.....50 F.
TENUE CORRECTE EXIGEE

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
Tél .: 227. 12. 26
(Métro: Courcelles)

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

OPTIMA TOURS

organise à l'occasion de la Bénédiction du SOURP MURON un voyage pour :
LE FOYER CULTUREL ARMENIEN DE NICE
189, boulevard de la Madeleine, 06000 NICE

DEPART DIRECT DE NICE sur EREVAN
(avec 76 personnes réunies)

du 23 SEPTEMBRE au 6 OCTOBRE

3 formules sont proposées
1ère formule ARMENIE — Prix NICE/NICE 5 960 F
2ème formule ARMENIE - GEORGIE — Prix NICE/NICE 6 260 F
3ème formule ARMENIE - GEORGIE - SOTCHI — Prix NICE/NICE 6 410 F

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

A PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 Paris
tél. (1) 742 - 10 - 35

A CANNES
Mme Régine DJEVISIAN
Résidence Le Marly
104, La Croisette
06400 Cannes
tél. (93) 43 - 79 - 08

A NICE
M. Arthur IKEDJIAN
29, av. St. Augustin
06200 Nice
tél. (93) 83 - 35 - 03
ou 88 - 76 - 08

Lic. A 130

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
20

MERCREDI
20 JUILLET
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.483 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.483

ՕՐՈՒԷՆ ԵՏՔ

51 ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄ «ԱՍԱԼԱ»-Ի ՄՕՏ ՆԿԱՏՈՒԱԾ ՀԱՅԿ. ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՈՄԱՆՔ ՆՈՅՆ ԻՐԻԿՈՒՆԸ ԱԶԱՏ ԶԳՈՒԵՑԱՆ

ԶԻՆԱՄԹԵՐՔ ԵՒ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐ ԳՏՆՈՒԱԾ

Երկուշաբթի վաղ առաւօտեան է, որ ֆրանսական ոստիկանութիւնը լայնածաւալ գործողութեան մը ձեռնարկած է, հայկ. «գործօն» (աքթիվիսթ) նկատուած կարգ մը շրջանակներու մէջ, Փարիզ եւ արուարձանները: Սկիզբէն, մեծ գաղտնապահութեամբ է որ ամէն ինչ կատարուած է, թէեւ կը թուի թէ ֆրանսական ոստիկանութիւնը եւ Ներքին նախարարութեան յատուկ սպասարկութիւնները բաւական ատեն է, որ հսկողութեան տակ առած էին 82-ի վերջերէն ցայսօր Փարիզ ժամանած հայկ. ծագումով օտարահպատակ Հայեր: Կառավարութեան բանբերն էր՝ Մաքս Կալլօ, որ կարգ մը տեղեկութիւններ կուտար, յայտնելով թէ անոնց մէջ կային թրքահպատակներ, սուրիահպատակներ, պարսկահպատակներ, պրազիլահպատակ իսկ եւ 5 ֆրանսահպատակ, որոնց երեքը՝ նոյն ընտանիքէն ըստ մամուլին: 51 հոգի հարցապնդումի տարուած են, որոնցմէ 11 (10-ը կիներ) ազատ արձակուած են նոյն իրիկունը, մինչ 24 ժամով կ'երկարաձգուէր միւսներուն վար դրուիլը: Ինչպէս գրել կուտան փարիզեան օրաթերթերն ալ, ըստ իրենց առած տեղեկութեանց, անոնց մէջ չէ կամ չի կրնար ալ ըլլալ Օրլիի ռումբը դնողը, բայց ձերբակալուած անձերը, ըստ ոստիկանութեան, կրնան նկատուիլ ԱՍԱԼԱ-ի Փարիզ կազմուած լոժիսթիք ցանցը: Կը թուի սակայն, թէ կրնան հարցապնդումի տարուած ըլլալ անձեր, որոնց գործունէութիւնը աւելի մշակութային բնոյթ ունի: Մաքս Կալլօ յայտնեց նաեւ թէ բաւական զինամթերք գտնուած է եւ ներկայացուած քանակը իրապէս տպաւորիչ կը գտնէին, լուրին արձագանգ հանդիսացող լրագրողները: Հարցապնդումի տարուածներէն վեցին մօտ է որ գտնուած են.- 12 զէնք, գնդացիրներ, ատրճանակ, քիլօ մը պայթուցիկ, երկու ռոքէթ, մեծաքանակ պայթուցիչ եւ հեռավար գործիքներ: Գտնուած են նաեւ մեծաքանակ փաստաթուղթեր, մասնաւորաբար թղթերէն, որոնք կը քննուին: Կ'ըսուի արդէն, որ հարցապնդուողներուն մէջ, կան որ միայն թրքախօս են եւ թարգմանի միջոցաւ կատարուող հարցաքննութիւնները պատճառ կ'ըլլան, որ հարց - պատասխանները դանդաղ ընթանան:

Պարզ է, որ այս գործողութիւնը լայն արձագանգ կը գտնէ փարիզեան մամուլին մէջ: Երկուշաբթի իրիկուան օրաթերթերը աւելի հակիրճ տեղեկութիւններ կուտային, քանի չատ մանրամասնութիւն չկար, նոյնիսկ հարցապնդումի տարուածներուն բուն թիւին մասին: Լը Մոնտ 40 հոգիի մասին կը խօսէր եւ կ'ըսէր թէ կատարուած ձերբակալութիւնները թոյլ պէտք է տան ոստիկանութեան լոյս սփռել հայկ. շարժումին ծայրայեղ ճիւղին Ֆրանսա տարած գործունէութեան շուրջ: Թերթը կը շեշտէ մրցակցութիւնը, որ կար ծայրայեղ եւ չափաւոր տարրերուն միջեւ, Պէյրութ իսկ եւ կ'աւելցնէ թէ ֆրանսական ոստիկանութիւնն ալ համոզուած է, որ ծայրայեղ թեւը յաղթած է Փարիզի մէջ ալ եւ թէ ամիսներու երկայնքին իսկական ահաբեկչական խմբակ մը կազմուած էր Փարիզի մէջ: Ֆրանս - Սուառի «զգայացունց» բնոյթի սովորական լրատուութենէն զատ, յիշենք Լը Նուվօ Ժուռնալ, որ լուրերէն զատ, բաւական «անյաջող» յօդուած մը կը հրատարակէր: Ոչ ոք կ'ակնկալէ, մանաւանդ նման առիթով մը, ամէն Ֆրանսացի լրագրող համակրութեամբ արտայայտուի Հայերուն նկատմամբ: Բայց ոճրային արարք մը, որ հայկ. բոլոր կազմակերպութիւնները եւ ամբողջ գաղութը կրնան միայն ու միայն դատապարտել, ինչ որ ըրին արդէն, պէտք չէ պատրուակ ծառայէ ձաղկելու համար, ան ալ անտեղի հեգնանքով մը, մէկ ու կէս միլիոն Հայերու ցեղասպանութիւնը, ըսելով օրինակ՝ «կը յաւակնին վրէժը լուծել Թուրքերու գործած ցեղասպանութեան իրենց ժողովուրդին դէմ: Այո՛, բայց 1915-ին էր, կարելի՞ է որեւէ արդարացում գտնել եթէ հրեայ մը Լուֆթանզայի օդանաւ մը պայթեցնէր այն պատրուակով որ Հիթլէր իրենցմէ 6 միլիոն հայրենակից ջարդած է կամ եթէ Ֆրանսացի մը ռումբ մը դնէր Պըքինկամ փալաս, որովհետեւ Անգլիացիք Ժանն տ'Արքը այրած են»: Այս եւ նման տողեր կը հաստատեն, եթէ պէտք էր, որ նման բնոյթի արարքներ, վերջ ի վերջոյ հայատեաց մթնոլորտ մը սկսած են ստեղծել:

Երեքշաբթի առտու, մամուլը եւ ձայնասփիւռը լայն արձագանգ կուտային հարցապնդումներուն, նաեւ Հ. Յ. Դ. - Հայ դատի յանձնախումբ մամուլի ասուլիսին: Ֆիկառօ-ի մէջ, միշտ Իրինա տը Շիքոֆն է, որ կը վերլուծէ «մարդասպաններն ու իրենց դիմակները», թերթը կ'անդրադառնայ Հ. Յ. Դ. ասուլիսին, «երկդիմի» որակելով տրուած բացատրութիւնները ու առանձին հարցազրոյց մըն ալ կը հրատարակէ, վերապատուելի Գառնուզեանի հետ, Լօզանի համագումարին առթիւ: Գառնուզեան ալ կը դատապարտէ բուռն կերպով Օրլիի արարքը եւ կը յայտնէ թէ Լօզանի համագումարին նպատակն է քաղաքական փոփոխակ մը ստեղծել ահաբեկչական գործունէութեան: Լիպերասիոն լուրերէն զատ, կ'արձագանգէ ԱՍԱԼԱ-ի Կ. Կ.ի անդամ Միհրան Միհրանեանի հարցազրոյցին տրուած Վաքան ալ Արապի շաբաթաթերթին, ուր ան կը յայտարարէ թէ Հայերը ամբողջական ազատութիւն կը վայելեն խորհ. Հայաստան ու կ'աւելցնէ.- «Միացեալ - Նահանգները տրամադիր կրնան ըլլալ մեզի զինուորական եւ դրամական օժանդակութիւն տալու, պայմանաւ որ մեր գործողութիւնները ընդգրկեն արեւելեան պլոքի երկիրները եւ նպաստեն Լեհաստանի Սոլիտառիթէին նման ազատ սենտիքաներու ստեղծման: Մերժեցինք այս հրապուրիչ առաջարկները, որովհետեւ յեղափոխականներն ենք եւ չենք կրնար մոռնալ արաբ ժողովուրդին նեցուկն ու օժանդակութիւնը»: Մաթէն, Քոթիտիէն, Իւմանիթէ եւս կը ըզբաղին այս խնդրով: Քոթիտիէն «ինչո՞ւ այսքան ուշ» հարց կուտայ իշխանութեանց, ձերբակալութեանց առթիւ ու կը խօսի նաեւ «իրանեան հետք»ի մը մասին: Ինթէրնէշընըլ Հերըլտ եւ Պրիւսէլի Լը - Սուառն բաւական տեղ կուտան:

×

Հ. Յ. Դ. - ՀԱՅ ԴԱՏ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Երկուշաբթի, ժամը 16-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ.ի եւ Հայ Դատի Յանձնախումբին մամուլի ասուլիսը, որուն ներկայ էին ֆրանսական եւ օտար բերանացի եւ գրաւոր մամուլի ստուար թիւով ներկայացուցիչներ:

Յանուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հանրի Փափազեան բանալով ասուլիսը նշեց, թէ Հ. Յ. Դ. կը դատապարտէ Օրլիի եղեռնափորձը, հաստատելով որ կոյր ահաբեկչութիւնը կը վնասէ Հայկ. Հարցին: «Մեզի համար, ըսաւ Հ. Փափազեան, ԱՍԱԼԱ-ի քաղաքականութիւնը չի կրնար արձանագրուիլ հայ դատի շրջագիծին մէջ»: Քանի, կը հաստատէ, Հ. Յ. Դ.ի բանբերը, «ԱՍԱԼԱ-ն Խորհ. Միութեան փերկն ինկած է եւ հայ դատի՝ օտար շահեր կը հետապնդէ»: Իր կարգին խօսք առնելով Արա Գրիգորեան, յանուն Հայ Դատի Յանձնախումբին, խստիւ դատապարտելէ ետք Օրլիի արարքը՝ անդրադառնալով Հայկ. Հարցի լուծման կարելիութիւններուն, ըսաւ. «Հայկ. Հարցը ունի քաղաքական լուծում մը: Կոչ կ'ընենք Թուրքիոյ քաղաքական խելահաս անձնաւորութիւններուն բանակցելու: Թուրքիա պէտք է ընդունի, որ փոքրամասնութիւնները կարենան ապրիլ ազատ, կամ առնուազն ինքնավարութիւն ունենան իրենց հողերուն վրայ»: Ապա յիշեցուց, որ Պոլսոյ մէջ՝ Կիրակի, (Յուլիս 17) հինգ հայ երիտասարդներ սպաննուած են:

Այնուհետեւ բազմաթիւ լրագրողներ հարցումներ ուղղեցին Հ. Յ. Դ.ի եւ Հայ Դատի Յանձնախումբի ներկայացուցիչներուն: Հարցումները կ'ընդգրկէին Ֆրանսայի դերը՝ Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութեան ճանաչման նկատմամբ, «Ցեղասպանութեան Արդարադատ Մարտիկներ»ու վերագրուած կապը Հ. Յ. Դ.ի հետ, թրքական բանակի վերջերս (Մայիսին) կատարած գործողութիւնը Իրաք Քիւրտեր եւ Հայեր հալածելու համար եւայլն, եւայլն:

Եզրափակելով ասուլիսը Արա Գրիգորեան շնորհակալութիւն յայտնեց մամուլին ցուցաբերած տարկայականութեան համար:

×

Այս ասուլիսի ընթացքին եւ աւելի ուշ ալ հեռատեսիլէն, Հ. Յ. Դ. բանբերը յայտնեց թէ հինգ հայ երիտասարդներ սպաննուած են Պոլիս, (հեռատեսիլէն նոյնիսկ քանակի անտեղի բաղդատութիւն մըն ալ կատարուեցաւ՝ 5-ի դէմ 5 շեշտելով, մոռնալով ալ թէ հոս՝ 6 էր...): Նախընտրեցինք, անշուշտ, ըստուգել նախքան նման լուր մը տարածելը, որ կրնայ պարզապէս գրգռիչ ըլլալ բնոյթ ալ ունենալ: Եւ մեր, ուղղակի, առած տեղեկութիւններուն համաձայն (Երեքշաբթի առտու) նման դէպք չէ պատահած: Թոքաթի մէջ մեռած են մայր ու զաւակ մը կողոպուտի մը հետեւանքով, իսկ անցեալ շաբթու ալ հայ երիտասարդ մը մեռած է բանակը: Այլ խօսքով կապ չկայ Օրլիի հետ: Երեքշաբթի առտու մթնոլորտը հանդարտ էր, Պոլիս:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՐՍԻՔԱՑԻՆԵՐԸ (յեղափոխական ջոկատ) կը սպառնան «ֆրանսական արիւն հոսեցնել տալ»:

ՍՊԱՆԻԱ ազատ դարձուց Թմրեցուցիչի առեւտրին ու գործածութիւնը:

ՕՓԷՔ-Ի (քարիւղ արտածող երկիրներու կազմակերպութիւն) նախարարները, հաւաքուած Հելսինքի, որոշեցին անփոփոխ պահել քարիւղի գիները:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 8 - 12)

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ՏՈՐՊԵԴՕ» ՄՈՍԿՈՒԱ ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 46-րդ ախոյենութեան դարձի մրցաշարքի առաջին հանդիպումը «Արարատ» ունեցաւ Յուլիս 10-ին, իր դաշտին վրայ, Մոսկուայի «Տորպեդօ»ի դէմ, որու յաղթեց 0-ի դէմ 1 կէտով: Առաջին կիսախաղին հիւրերը ձեռնարկած են կարգ մը տպաւորիչ գրոհներու, որոնց ընթացքին Երեւանցիներու բերդը երկու անգամ փրկուած է ստոյգ կոլէ, մէկը՝ շնորհիւ բերդի վերի ձողին, միւսը՝ շնորհիւ բերդապահ Վլադիմիր Վասիլեւի խաղարկութեան: Իրենց կարգին, Երեւանցիներն ալ ունեցած են մրցակիցին բերդը գրաւելու կարելիութիւններ, սակայն բերդապահ Վլաչեսլաւ Ջանով կրցած է փրկել ստոյգ կոլեր: Խաղին միակ կոլը նշանակած է Ռաֆայէլ Գալըստեան, 20-րդ վայրկեանին, Բարկէն Մելիքեանի ի նպաստ տրուած փէնալթիի շնորհիւ:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Յուլիս 13-ի թիւով:

×

ԼԱՎԻՆԻԱ ԲԱԺԲԷՈՒԿ - ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱԳԻՐՔԸ

Մոսկուայի մէջ, «Նկարիչը եւ աշխարհը» մատենաշարէն լոյս տեսած է Լավինիա Բաժբէուկ - Մելիքեանի նկարչական գործերու պատկերագիրքը, ուր տեղ գտած են դիմանկարներ, բնանկարներ, նաթիւր մորթեր եւայլն: Մասնաւոր հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ նկարչուհիին գերդաստանի դիմանկարներու շարքը՝ սկսեալ իր հօրմէն՝ Ալեքսանդր Բաժբէուկ - Մելիքեանէ, մինչեւ կրտսեր աղջիկը՝ Մարիամ: Լավինիա Բաժբէուկ - Մելիքեան մասնագիտական կրթութիւն ստացած է Մոսկուա: Երեսուն տարի մասնակցած է բազմաթիւ ցուցահանդէսներու: Իր գործերը կը ցուցադրուին Խորհ. Միութեան զանազան թանգարաններու մէջ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Յուլիս 13-ի խաղերուն արդիւնքներն էին.-

Սպարտակ - Չերնոմորեց	4 - 0
Պախտակոր - Դնեպր	0 - 1
Զէնիթ - Շախտեոր	0 - 2
Նեֆթչի - Ժալգիրիս	3 - 0
Արարատ - ՑԿՄԱ	1 - 1

×

Յուլիս 18-ի խաղերու արդիւնքներն են.-

Չերնոմորեց - Զէնիթ	1 - 0
Դինամօ (Մն.) - Տորպեդօ (Ք.)	3 - 1
Տորպեդօ (Մ.) - Դինամօ (Կ.)	2 - 1
Ժալգիրիս - Արարատ	2 - 1
Շախտեոր - Դինամօ (Թ.)	6 - 3
Դնեպր - Նեֆթչի	1 - 0
Նիստրու - Պախտակոր	2 - 9

×

20 խաղերէ ետք դասաւորման գլուխն են.- Չերնոմորեց եւ Դինամօ Մինսկ 26 կէտով, որոնց կը հետեւին Դնեպր եւ Ժալգիրիս 25-ական:

«ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄՆ ՈՒ ԴԵՐԸ ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ»

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(Ե. եւ վերջին մաս)

Նոյնն է պարագան մեր երկրորդ մտաւորական դասին, որ մեր դպրոցներու ուսուցչական կազմն է: Երրորդ աշխարհի ժողովուրդներուն մէջ մեծ դեր կը խաղայ քաղաքի եւ գիւղի մանր - մտաւորականութիւնը, որ սովորաբար կը բաղկանայ երկրորդական վարժարաններու ուսուցիչներէն, մանաւանդ՝ լեզուի, գրականութեան եւ պատմութեան ուսուցիչներէն: Պա-աս կուսակցութիւնը օրինակ, ուսուցիչները ստեղծեց, Միշէլ Աֆլաքէն սկսեալ, իսկ Կովկասի մէջ մեր մտաւորականութիւնը (Աբովեանէն ըսկըսեալ) մեծ տոկոսով ուսուցիչ - մտաւորականութիւն մըն էր: Եկեղեցիէն ետք, սփիւռքահայութիւնը ինչի՞ վրայ կը ծախսէ իր ազգային պիւտճէն, - դպրոցի, անկասկած: Սակայն մեր հարուստները, մեր հոգաբարձուները, եւայլն, շատ աւելի պատրաստ են նոր շէնքեր շինելու, նոյնիսկ նոր փոխադրական կառքեր գնելու, քան ընելու այն յատկացումները՝ որոնք պիտի արտօնէին լուրջ հայկական ուսում եւ մտաւորական ընդհանուր մակարդակ տալ մեր դպրոցներու ուսուցչական կազմերուն: Ի՞նչ մեծ տարբերութիւն ըրած են մի քանի յաջող ուսուցիչներ՝ Սփիւռքի մէջ: Պատկանեան մը, Պէրպէրեան մը, Սիմոնեան մը, մեզի ժամանակակից ուրիշներ ալ կան որոնք նըւիրեալներու սերունդներ պատրաստեցին:

Անշուշտ համալսարանական - ակադեմական մակարդակին վրայ սեւեռեցինք մեր ուժերն ու յոյսերը, 1966-էն ի վեր, Ամերիկայի մէջ: Հոն է տեղը ուր որոշ տեսակի մտաւորական մը կրնայ լաւ պատրաստուիլ եւ լաւ աշխատիլ, լաւ մտածել: Պատահական չէ որ այս սեղանին շուրջ նստողներ ու խօսողները, բոլորս ալ, համալսարաններու մէջ աշխատած ենք ու կ՚աշխատինք: Ես կը հաւատամ որ ամերիկահայ համալսարանական մտաւորականութիւնը արդէն իսկ սկսած է իրականացնել այն խոստումներն ու յոյսերը, որոնցմով լի՝ խումբ մը Հայեր սկսան հիմնել հայկական ուսումնասիրութեանց նուիրուած ամպիոններ: Հաստատելով հանդերձ համալսարանական մտաւորականութեան կարեւորութիւնը, կը յիշեցնեմ ձեզի որ անհաւանական է որ անոնք կարենան հայթայթել բոլոր այն մտաւորական ծառայութիւնները, որոնց պէտք ունի Սփիւռքահայութիւնը: Կղերական, - կրթական ու մամլոյ մտաւորականութիւնները կը մնան շատ կարեւոր:

Աւելցնեմ ուրիշ մը, - կուսակցակա՛ն մտաւորականութիւնը: Ես պատրաստ չեմ գիծ քաշելու մեր կուսակցութիւններու վրայէն: Անոնք հիմնուեցան մտաւորականներու գործօն ու բնորոշիչ մասնակցութեամբ: Ունեցան եւ արտադրեցին մտաւորականներ: Տկարացած են այսօր, սակայն պէտք է յուսալ որ անոնք կը յաջողին պատրաստելու մտաւորականներու նոր սերունդ մը, որովհետեւ եթէ այս տարրին մէկ դերն ալ անցեալը ապագային շաղկապող մտածումը հայթայթել է, ոչ ոք այդ կրնայ ընել նոյնքան լաւ, որքան աւանդութիւն ունեցող եւ յանուն ապագայի քննարկող կուսակցական մտաւորականութեան մը: Ան, խօսելով ու գրելով մամուլի մը մէջ, որ կը հրատարակուի Լոս - Անճըլըսէն մինչեւ Թեհրան եւ Պուէնոս - Այրէսէն մինչեւ Փարիզ, տակաւին շատ բան կրնայ ընել:

Այս ելոյթներէն ետք, Պ. Ազատեան, առիթ տուաւ որ գիրար հարցաքննեն ու քննադատեն օրուան խօսողները, ապա՝ ունկնդիրները: Փրոֆ. Պարտադճեան հաստատեց որ ինք չի կրնար ընդունիլ Վահէ Օշականի այն ենթադրութիւնը թէ կրնայ գոյութիւն ունենալ մըտաւորականութիւն մը՝ որ կ՚ապրի ու կը գործէ այսպէս - կոչուած համամարդկային սկզբունքներով: Ի՞նչ կրնայ ըլլալ մտաւորականութիւն մը որ իր ներկայի քաղաքական կամ մշակութային միջավայրին հետ չէ շաղախուած, եւ չի խօսիր յանուն անոր մէկ հատուածին: Օշական պատասխանեց որ մտաւորականի գործունէութեան մէջ միշտ քաղաքական եզրը մտցնելը՝ գինիին ջուր խառնելու կը նմանի: Մտաւորականի բարոյականը կը տարբերի քաղաքականէն, որ յարմարիլ գիտէ: Մտաւորականը կը գործէ յանուն սկզբունքներու, եւ ոչ այս կամ այն խմբակի շահերու:

Փրոֆ. Պուռնութեան, նմանապէս իր խօսքը ուղղելով Վահէ Օշականին, ուզեց գիտնալ թէ ինչո՞ւ ան կ՚ենթադրէ թէ մտաւորականը միշտ հակառակ պիտի ըլլայ պետական կամ, Սփիւռքի պարագային, պաշտօնական կառոյցներու: Օշական պատասխանեց թէ մտաւորականին տեսակը, կայ, իր խօսքը անոնց մասին էր, որոնք միշտ վաւերական կը մնան, որովհետեւ իրենց գործը շահերու հետ չէ, սկզբունքներու հետ է: Կարելի չէ գուշակել թէ որո՞նք են այս սկզբունքները:

Ապա Վահէ Օշական, հարցումը ուղղելով տողերը ստորագրողին, ուզեց գիտնալ թէ երկրորդական վարժարանի մտաւորական մը, օրինակ, գիտելի՞ք պէտք է փոխանցէ նոր սերունդին միայն, թէ սկզբունք եւ բարոյական որոշ հասկացողութիւն, եւ եթէ վերջինս, միայն կաղապարուած ու հինցած կարգախօսե՞ր, թէ խնկական իտէալներ: Պատասխանեցի թէ ինծի համար շատ բարդ է ընդհանուր ձեւով պատասխանել նման հարցի մը, քանի որ դժուար է ընդունիլ թէ մտաւորականութիւնը բարոյական իտէալի մը նուիրուած ընտրանին է կամ պէտք է ըլլայ, քննական մտքի ընտրանին պէտք է ըլլայ: Ապա ունկնդիրներէն մէկը, Օրիորդ Թէորօ, որ Տիթրոյիթի հեռատեսիլային կայանէն եկած էր, հայ համայնքով հետաքրքրուած, հարցուց թէ կին մտաւորականը, փէմինիսթ կամ ոչ, զատորոշ դեր մը ունի՞ հայկական իրականութեան մէջ, քանի որ ինք աւելի «իշխող» սեղանին ո՛չ մէկ կին չէր տեսներ: Իրեն բացատրուեցաւ որ վերջին դարուն հայութիւնը ունեցած է կին գրողներ, մի քանի հազուագիւտ մտաւորականներ, եւ բազմաթիւ ուսեալ կիներ, շատ աւելի՝ քան ուրիշ որեւէ Միջին Արեւելեան ծագում ունեցող ժողովուրդ: Սակայն պէտք է ընդունիլ թէ այս հարցին մէջ պահպանողական է հայ ժողովուրդը, եւ որ այն յառաջդիմութիւնը՝ որ պիտի օգտագործէր կիներու մտաւորական տաղանդն ու ներդրումը, կը պակսի տակաւին:

Ապա ունկնդիր մը՝ որ ծնունդով կէս - իտալացի է, եւ կէս - Հայ, հաստատեց որ խօսողները ընդհանրապէս կ՚ենթադրէին հակամարտութիւն մը, հայութեան պաշտօնական կառոյցներու վարիչներուն եւ մտաւորականներու միջեւ, ու կը հերոսացնեն վերջինները: Սակայն մեր ժամանակակից իրականութեան մէջ, ըսաւ ան, կայ աննախընթաց շարժում մը, որ կ՚ուզէ յեղափոխական շարժում ըլլալ: Ճիշդ չէ՞ ըսել որ մտաւորականները պաշտօնական եւ յեղափոխական տարրերու մէջտեղը կը գտնուին այսօր, մանաւանդ երբ գաղջ ակադեմական մարդիկ են սովորաբար: Մի քանի անձեր փորձեցին պատասխանել, ու յանգեցան այն եզրակացութեան՝ որ մտաւորականները իրենք ալ երկուքի բաժնուած են, մեծամասնութիւնը ոչ - արմատական, համոզուած՝ որ ներկան կարելի է բարեփոխել մտքի քննական աշխատանքով եւ մշակոյթով, մինչ փոքրամասնութիւն մը կայ, Վահէ Օշականի նկարագրած մտաւորականը, թերեւս կրնայ այսօր միայն Փերսոնա նոն կրաթա ըլլալ «պաշտօնականները» նեղացնող ըլլալ, սակայն օր մը կրնայ յեղափոխականի վերածուիլ: Ամէնայն - դէպս այս չէ պատահած առայժմ:

Ժիրայր Լիպարիտեան, խօսք առնելով այս պատասխանէն ետք, ըսաւ որ կենսական է զատորոշել մտաւորականը՝ մըտաւորականութենէն, անձը՝ գործօն խումբէն: Հաւանական է, ըսաւ որ կան մտաւորական անձեր, որոնք յեղափոխական եզրակացութիւններու յանգած են արդէն: Սակայն Սփիւռքահայ մտաւորականութիւնը այդ չէ՛ ըրած: Դժբախտաբար, Սփիւռքի մտաւորական անձերը իրարու հետ չարունակականօրէն հաղորդակցող տարր մը չեն, - աշխարհագրական պատճառներ կան այս անկատար հաղորդակցութեան համար: Ապա, քաղաքական, - Սփիւռքահայն ու Խորհրդահայը չեն կրնար նոյն մամուլին մէջ հանրային վէճ ու կարծիքի փոխանակութիւն ունենալ, եւ նոյնիսկ Սփիւռքի մէջ հանրութիւնը առիթ չունի իսկական վէճ տեսնելու նոյն թերթերուն եւ էջերուն մէջ՝ մտաւորականութեան զանազան հատուածներու միջեւ: Ցաւելեաւ, պէտք է ընդունիլ որ միշտ ճնշում կայ մտաւորականին վրայ ինքնութիւնը պահպանելու, եւ զբաղելու մշակոյթի պաշտպանութեամբ: Պահպանները յաճախ կը վերածուին պահպանողականներու: Օրինակ՝ որքա՜ն քիչ է թիւը հայ մտաւորականներու, որոնք կ՚արձագանգեն Արեւմուտքի այլ մտաւորականները, որոնք իրենց կարգին յաճախ կը զբաղին ֆեմինիզմի հարցերով:

Որքան ատեն որ հայութիւնը չունի մըտաւորականութիւն մը, որ կը յուզէ ու կը յուզուի հայութեան համար կարեւոր հարցերով, եւ ունինք միայն մտաւորականներ, որոնք հետաքրքրական պատգամներ կ՚արձակեն իրարու դէմ, հատուածապաշտ մամուլի մը մէջ, մեր վիճակը կը մնայ մտահոգիչ, - այս էր վերջին խօսք առնողին, Ճորճ Պուրնութեանի ամփոփ խօսքը՝ ներկայ հասարակութեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ ԾԱՂԿԱՁՈՐԻ ՄԷՋ

Ծաղկաձորի մէջ՝ Գրողներու Տունը, տեղի ունեցած է Երեւանի Մ. Աբեղեան Գրականութեան Հիմնարկի երիտասարդ աշխատողներու գիտական 6-րդ նստաշրջանը: Բացումը կատարած է հիմնարկին տնօրէնը՝ ակադ. Էդ. Ջրբաշեան:

Քսան գիտական աշխատողներ կարդացած են զեկուցումներ՝ Պարոյր Սեւակի արուեստին մէջ պատկերի զարգացման եւ Հ. Մաթեւոսեանի արձակի քանի մը յատկանիշներու, Ե. Չարենցի եւ Ադըրբէջանի, ինչպէս նաեւ Չարենցի «Երկիր Նայիրի»ի և Անդրէյ Բելիի «Պետերբուրգ»ի միջեւ գոյութիւն ունեցող առնչու-

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷԻ

«ՄՈՒՐՍԻ ԳԼԽՈՒԴ ԱՇԽԱՐՀ»ը

Գրեց՝ ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

Մօտիկ անցեալին էր, երբ «Յառաջ»ի անմոռանալի խմբագրապետ՝ Շաւարշ Միսաքեան կը գուրգուրար անապատներէն ու բնաշխարհէն հասնող որբերուն որ ցամաք կ՚ելլէին դէպի ապնջական Ֆրանսա: Ցաւէտ յիշատակելի մեծ վարպետը իր լաւագոյնը տուաւ այդ սերունդին, դաստիարակեց զայն. ճամբայ ցուցուց իր մայրենի բարբառը կորսնցնելու դատապարտուող հայորդիին, որպէսզի ան շատ բան սորվի, միշտ այն յոյսով որ օր մըն ալ օգտակար կ՚ըլլայ իր ազգին:

Ինչո՞ւ այս չոր ու ցամաք, հակիրճ ներածականը, զարմանալի մի գտնէք յարգելի ընթերցող, երբ ըսեմ քանի մը խօսք «Մնացորդաց»ի այն տղոց մասին. անոնցմէ ոմանք շնորհիւ յարատեւ աշխատանքի, հայրենասիրական զգացումներով տոգորուած՝ թուղթ մրոտել սկըսան. «Բան» դրել թերթերուն ու հետըզհետէ արբենալ հայ գրականութեան գեղեցկութիւնով:

Այդ սերունդին պատկանող սաներէն Միսաք Միրզէի հեղինակած գիրքն է սեղանիս վրայ, կը նայի ինծի ու կը հրաւիրէ զիս ընթերցանութեան: Կարօտի, ցաւերու, գրկանքներու եւ զարհուրանքի այլազան գիծերով ներկայացուած ընթեռնլի հատոր մը:

Հայու արիւնով լի մտքերու այս գեղակազմ հատորը՝ բախտակից, նոյն ճակատագրի մրուրը քամած որբ մըն է Մ. Միրզէ, մկրտչական անուն՝ Միսաք Ղազարեան, Խարբերդի ամերիկեան որբանոցի որբերէն, հարուստ զգացում և հայրենի աշխարհի պաշտամունքն ունի որ կը ներկայանայ իր հեղինակութեամբ մեզի տալու իր երկրորդ մտապտուղը:

Ահա՛ իր վերջին հատորը, «Մուրսի գլխուդ աշխարհ»ը, ուր իրարու կը յաջորդեն տխրայոյզ պատկերներ, զորս հեղինակը կը նկարագրէ վարակիչ զգացումով, իսկ ընթերցողը ակամայ կը հընազանդի իր կամքին, կատարելու համար տպաւորիչ ընթերցում մը, ինչ որ չափէն աւելի կը լարէ մարդկային զգայնութիւնը:

- Թերթատենք Տէմիր Ակօբի Ստամպոլ երթալու միտքը ուր կինը Հազարխան կը հակառակի: Բայց չի յաջողիր այդ մըտադրութիւնը շղթայել իր ամուսնոյն մէջ. հարկ է երթալ ղարիպութեան, դըրամ շահիլ ու վերադառնալ երկու տարիէն, յետոյ ստեղծել նոր կեանք ու ապրիլ հանգիստ:

Գաւառացի Հայուն ընտանեկան աննախանձելի կեանքն է որ կը նետէ Տէմիր Ակօբը ղարիպութեան ճամբաներուն վըրայ: Ընտանիքը հազար առուէ ջուր բերելով մէկտեղ չէր կարողացած համոզել ամուսինը: Կը մեկնի վերջապէս, Հազարխան կը մնայ իր նորածին «չօճուխ»ին հետ:

Սրտաճմլիկ տեսարաններ գիրար կը հրմշտկեն, որդին Յաւակը կը մեծնայ, հօրմէն լուր չկայ: Մայրը Հազարխան կը տառապի ու կը մաշի Տէմիր Ակօբի վերադարձին սպասելով: Կ՚անցնին օրեր, Յաւակն ալ Խարբերդի գերմանական որբանոց դրկել կ՚առաջարկէ Ըճապաղ Մխօն, Հազարխան կ՚ընդունի Մխօին ըսածը, Յաւակ կը մտնէ որբանոց, դըպրոց երթալ գիր, կարդալ սորվելու: Մայրը կը կորսնցնէ իր գեղեցկութիւնը եւ ամէն ինչ: Յաւակի մեկնումէն 15 օր վերջ Հազարխան կը գոցէ դուռ ու պատուհան ու բանալին կը յանձնէ Մխօ կնքահօր, ու կ՚երթայ իր այգիին մէջ գտնուող փոքրիկ հնձանը բնակելու, սըրտահար կը դառնայ մենութեան ու անվերջ թափառումներուն, շատ չանցած թախծայոյզ պայմաններու տակ կը կորսնցնէ ամէն ինչ, տուն տեղ, ամուսինը Տէմիր Ակօբը Ստամպոլ հասնելէ երկու օր վերջ շոգեկառքի անիւներուն կեր կ՚ըլլայ ու ինքն ալ կը միանայ անոր տըխուր ճակատագրին, սեւ ղարիպութեան աւելի որբացնելով Յաւակը միակ լոյս ճրագը քանդուած տան: Եղբայր Միսաք իւրայատուկ ձեւով գիտէ կախարդել ընթերցողը: Արդարեւ՝ «Մուրսի գլխուդ աշխարհ»ի մէջ կայ լա՛ց, յուզում,, ընթերցում եւ արտասուք:

Հեղինակը՝ հակառակ իր անսեթեւեթ բառերուն կը փորձէ որոշ չափով թափ տալ իր հարազատ զգացումներուն: Արդարեւ յատկանշական է Միսաքի պատմելու ձեւն ու կշռոյթը: Ան չի պարտադրեր որ կարդանք այս կամ այն հատուածը: Բաց գիրքը միայն, հոգւոյդ մէջ սարսուռ մը կը սկսի ճամբորդել, ընթերցողը կը պարտաւորուի հնազանդիլ եւ ընել ինչ որ հարկ է՝ որպէսզի գոհունակութիւն շնորհէ իր մտահորիզոնին ու իր ազնուամիտ խիղճին:

(Շար. 1)

թիւններու, Յ. Շիրազի բանաստեղծութեան մէջ պատկերի կառուցուածքի շերտերու, արդի հայ կատակերգութեան մէջ բախումի արտայայտութեան ձեւերու մասին:

Զեկուցումներ կարդացուած են նաեւ արեւմտահայ գրականութեան հարցերու նուիրուած: Այսպէս, Լիլիթ Ասմարեան խօսած է Երուխանի «Հարազատ որդին» վիպակի մասին, Թադէոս Խաչատրեան՝ Տ. Չէօքիւրեանի «Վանք»ի բանաստեղծութեան, Յովհաննէս Բէքմեզեան՝ արեւմտահայ գրականութեան մէջ «Յետադարձ հայեացք»ի հարցի, Սիամանթոյի, Մեծարենցի, Ինտրայի գործերուն մէջ անցեալին անդրադառնալու, իբրեւ ստեղծագործական յղացում անցեալը գեղարուեստօրէն վերարտադրելու երեւոյթին մասին: Անահիտ Դաշտենցի զեկուցման մէջ ներկայացուած են Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի եւ ֆրանսական գրականութեան, մասնաւորաբար Լամարթինի եւ Շաթօպրիանի գործերուն մէջ եղած աղերսները: Զորս զեկուցումներ կարդացուած են հայ հին գրականութեան շուրջ: Մըկրտիչ Բանտիկեանի նիւթը եղած է՝ «Մարդու պատկերման առանձնայատկութիւնները հայ միջնադարեան գրոյցներում», Արծրուն Սահակեանի նիւթը՝ «Խաչքարի գրական տարբերակը», Սեդա Մեսրոպեան անդրադարձած է տեսիլներու ճեւաւորման պատմութեան, կառուցուածքի յատկանիշներուն, գործնական նշանակութեան եւ այլ հարցերու, նոյնատեն քննելով Ագաթանգեղոսի, Բիւզանդի, Խորենացիի երկերուն մէջ՝ արքայախօսական յուշարձաններէ ներս տեղ գտած վարքերու եւ վկայաբանութիւններու անբաժանելի մասը կազմող տեսիլներու էութիւնը:

Զեկուցումներու քննարկման մասնակցած են էդ. Ջրբաշեան, Ս. Սարինեան, Վ. Մնացականեան եւ Զ. Աւետիսեան:

ԱՐԱԲԿԻՐՑԻՆԵՐՈՒ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ - ԱՂԲԻՒՐԸ ՔԱՆԴՈՒԱԾ

Ծանօթ է, որ Երեւանի մարզական բարձրագոյն վարպետութեան դպրոցին մօտ (Կոմիտաս - Փափազեան փողոցներու խաչաձեւման վայրը), Արաբկիր թաղամասի հիմնադրութեան յիսնամեակին նուիրուած յուշարձան - աղբիւր մը կառուցուած էր: Յուշաքարին վրայ փորագրուած է. «Եղեռնից փրկուած Արաբկիրցիները այստեղ կանգ առան, վառեցին իրենց օջախները նոր, եւ ծուխը ելաւ, կեանքը ծաղկեց ... Թող յուշարձան - աղբիւրն այս յաւերժ կարկաչով երգի հրաշքը վերածնութեան»:

Արդ, «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Յուլիս 1-ի թիւին մէջ՝ թաղամասի բնակիչ Շ. Թորոսեանի ստորագրած մէկ գրութենէն կ՚իմանանք, թէ արդէն իսկ յուշարձանը վնասուած է եւ ճեղքուած: Շ. Թորոսեան կը գրէ. «Ինքնատիպ այս յուշարձանի հիմքի կառուցման ժամանակ շինարարները սխալ են թոյլ տուել, որի պատճառով վերդեանեայ մասը նստել, ճեղքուել է: Թէեւ յուշարձանը մի անգամ «նորոգուել է», բայց խոտանը փաստօրէն չի վերացուել»: Ապա յօդուածագիրը նշելէ ետք թէ շինարարներու յանցանքի մասին խօսիլը աւելորդ է, կը շեշտէ որ յուշարձանի վերակառուցման եւ պահպանման հարցով պէտք է զբաղի 26 կոմիսարներու թաղապետարանի համայնական ձեռնարկութիւններու եւ բարեկարգման վարչութիւնը, յուսալով որ պարտն ու պատշաճը կը կատարուի:

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՆԻՍ («Յառաջ»). - Պարիթոն Դաւիթ Վարժապետեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Ալ. Սիրանոսեանի, Շաբաթ, Յուլիս 9-ին, «Արթիսթիք» սրահին մէջ, երգերու փունջ մը հրամցուց հոն փութացած ներկաներուն:

Նախաձեռնութիւն - կազմակերպումը կը պարտինք շրջանիս Հայ Մշակոյթի Օճախին, որ ինչպէս այլ առիթներով յիշատակուած է «Յառաջ»ի մէջ, գնահատելի ճիգով կ՚աշխատի գրական - մշակութային կեանքը վառ պահել հոս, դասախօսութիւններու, երգահանդէսներու եւ այլ միջոցներով:

Նախ քանի մը հակիրճ ծանօթութիւններ երգիչին մասին: Ծնած Պոլիս, 1944-ին, կը յաճախէ Պէյրութի Երաժշտանոցը: 1967-էն 1972 կը հետեւի Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցի դասընթացքներուն, ապա կը հաստատուի Քանատա, ուր դերեր կը ստանձնէ օփերաներու մէջ: Երգահանդէսներով կը ներկայանայ Նիւ - Եորք, Մոնրէալ, Տիթրոյթ, Թորոնթօ եւ այլուր: Իր երգարուեստին կատարելագործումը Իտալիա կատարած երգիչը, 1977-ին Թորոնթոյի մէջ կը հիմնէ «Կոմիտաս» երգչախումբը:

Դաւիթ Վարժապետեանի Նիսի երգահանդէսին յայտագիրը կը բաղկանար երկու մասէ: Առաջինը հատուածներ գանազան օփերաներէ, եւրոպացի դասական հեղինակներէ՝ Հէնտէլ, Մոցարթ, Չայկովսկի, Կունօ եւ ուրիշներ:

Երկրորդ բաժինը յատկացուցած էր հայկական երգերու՝ Մայիլեան, Կոմիտաս, Սպենդիարեան, Տիգրանեան, Զուխաճեան եւայլն:

Այս կարճ թղթակցութեան մէջ կը խուսափինք իւրաքանչիւր երգին, արխային մեկնաբանութեան մասին մեր տեսակէտը յայտնելէ, քանի ասիկա երգարուեստի մասնագէտներու շրջագիծին մէջ կը մտնէ:

Մեր հաստատումը կը մնայ այն, որ Դաւիթ Վարժապետեանի ձայնը հնչեղ է, որու ճամբով եւ թեքնիքի պատրաստութեամբ կը ձգտի լաւագոյնս մեկնաբանել զանոնք: Ունի նաեւ «բեմական կեցուածք»:

Ալ. Սիրանոսեանի դաշնակի ընկերակցութիւնը դաշն ու ներդաշնակ էր:

Փափաքելի է, որ նման երգահանդէսներ յաճախ տեղի ունենան:

Ժ. Մ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբերի վերջերը Երեւանի մէջ տեղի կ՚ունենան ծանրաբարձութեան աշխարհի ախոյենութեան մրցումները: Այս առթիւ, «Սովետսկի Սպորտ»ի թղթակիցը հարցազրոյց մը ունեցած է մրցումներու կազմակերպիչ յանձնախումբի նախագահ Մուրադ Յովհաննէսի Մուրադեանի հետ, նախապատրաստական աշխատանքներու շուրջ:

Մ. Մուրադեան նշած է, թէ մրցաշարքը ամէնէն առաջ մարզական մեծ տօն մը կը նկատուի Հայաստանի համար: Մրցաշարքին Երեւան տեղի ունենալով ճանչում եւ յարգանքի տուրք մը կ՚ըն-ծայուի դէպի Խորհ. Միութեան ծանրաբարձութեան դպրոցի վաստակը եւ այն մարզիկները, որոնք վերջին տարիներուն մեծ յաջողութիւններ արձանագրած են համամիութենական եւ միջազգային մրցումներու մէջ: Ծանրաբարձութիւնը միշտ ժողովրդական եղած է Հայաստանի մէջ, ըսած է ան, յիշելով Երեւան տեղի ունեցած «Բարեկամութեան բաժակ»ի մրցաշարքը, որմէ զրկուած են չատեր, տեղի անբաւարարութեան պատճառով: Հետեւաբար, Հոկտեմբերի մրցումները տեղի կ՚ունենան մարզական նոր համալիրին մէջ, որ կը բովանդակէ աւելի քան հինգ հազար հանդիսականներ:

Անդրադառնալով ցայժմ տարուած աշխատանքներուն, Մ. Մուրադեան յայտնած է, թէ աւարտելու վրայ է մարզիկներու վարժութիւններու համար նախատեսուած հինգ սրահներու վերակառուցումը: Նկատի առնուած է կարգ մը խումբերու Երեւան նախօրօք ժամանումը եւ առ այդ՝ եղած կարգադրութիւններ: Իւրաքանչիւր մարզասրահի մէջ կը բանին բժշկական բաժին մը, լոգանք (սօնա), հանգիստի եւ այլ սպասարկութեան յատուկ սենեակներ եւայլն:

Երեւանի մէջ տեղի կ՚ունենայ ոչ միայն աշխարհի ախոյենութեան մրցաշարքը, այլեւ կը գումարուին ծանրաբարձութեան միջազգային դաշնակցութեան թէքնիք յանձնախումբերու նիստերը: Կը սպասուի նաեւ թղթակիցներու եւ զբօսաշրջիկներու մեծ խումբի մը ժամանումին Խորհ. Միութենէն եւ արտասահմանէն:

Խօսելով տեղեկատուութեան ներկայացուցիչներու համար ստեղծուած աշխատանքի պայմաններու մասին Մ. Մուրադեան դիտել տուած է, որ կը բանին մամուլի կեդրոն մը, մեկնաբաններու 15 խցիկներ եւ ոչ մէկ դժուարութիւն կը յարուցուի աշխարհի մեծ քաղաքներու հետ հեռատեսիլ - հեռաձայնի կապ հաստատելու համար: Կանոնաւոր կերպով պանդոկներու, մարզաւանի եւ զանազան սրահներու միջեւ կ՚երթեւեկեն մեծ ու փոքր հանրակառքեր: Յատկապէս հաստատուած է նաեւ ախոյեաններու համար ելեկտրական ցուցատախտակ մը:

Մրցաշարքին առթիւ պատրաստուող՝ ախոյենութեան խորհրդանշան - թալիսմանի մասին խօսելով, յանձնախումբին նախագահը նշած է, թէ լաւագոյն խորհրդանշան - թալիսմանի համար Հայաստանի մէջ կազմակերպուած է մրցում մը, որ կը համնի իր աւարտին եւ մօտ ատենէն կը յայտնուի լաւագոյնը: Կը պատրաստուին նաեւ յիշատակի մետալներ, կրծքանշաններ եւ այլ նուէրներ: Բացի պաշտօնական պարգեւներէ, Հայաստանի կառավարութիւնը սահմանած է նաեւ 20 յատուկ մրցանակներ:

Ախոյենութեան առթիւ նախատեսուած է նաեւ մշակութային ընդարձակ յայտագիր մը: Մարզիկներ եւ հիւրեր պիտի կարենան ծանօթանալ Հայաստանի նուաճումներուն, հայ ժողովուրդի պատմական անցեալին, թանգարաններուն, թատրոններուն, ցուցահանդէսներուն եւայլն:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸ ԿՂԶԻԻ (Պոլիս) Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 3-ին, հրաժեշտի պատարագ մատուցանած է Տնօրհք Ծ. վրդ. Գասպարեան, որ Տնօրհք Պատրիարքի հրաւէրով երեք տարի Պոլսոյ եկեղեցիներուն մէջ պաշտօնավարելէ ետք որոշած էր վերադառնալ Միացեալ Նահանգներ: Պատարագի ընթացքին Տնօրհք Պատրիարք յայտնելով, որ նոյն օրը երեկոյեան, Տնօրհք Ծ. Վրդ. պիտի բաժնուէր գաղութէն, իր եւ ժողովուրդին գոհունակութիւնը եւ գնահատանքը փոխանցած է անոր, վերջին երեք տարիներուն Պոլսոյ եկեղեցիներուն մէջ կատարած աւետարանի քարոզութեան օգտակար գործունէութեան համար: Տնօրհք Ծ. Վրդ. շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք Պատրիարքին գնահատական խօսքերուն համար, խօսած է Սրբոց Երկոտասան Առաքելոց տօնին մասին: Յաւարտ պատարագի, եկեղեցւոյ բակին մէջ սիրոյ սեղան մը սարքուած է, որու ընթացքին խօսք առած են Մեսրոպ Վրդ. Մութաֆեան եւ պապական նուիրակի փոխանորդ Փիէռ Արք. Տիւպուա, գրուատելով Տնօրհք Ծ. Վրդ.ի ծառայութիւնները: Փակման խօսքը արտասանած է Տնօրհք Պատրիարք:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ
ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Հէք մայրը, անկարող, կը հառաչէր տղուն նուաղկոտ նայուածքներուն եւ դէմքին ցաւոտ արտայայտութեանը առջեւ. ատեն ատեն միայն, ա՛լ չհանդուրժելով, անոր գլուխը տրամութեամբ մը շոյելէն.

- Որդի, ի՞նչ է տէրտդ, չըսե՞ս:

Համբիկ մէկէնիմէկ կը ցցուէր, տկարանալու եւ յայտնուելու վախէն դրդուած, խոժոռ ու անտարբեր երեւոյթ մը տալ ջանալով իր նայուածքին.

- Ինե՞նթ եմ ինչ եմ մայրիկ, բա՛ն չունիմ...

- Ա՜խ, ունի՛ս, որդիս, ունի՛ս...

Սոֆի եւ ոչ իսկ յիշեց անճշան միջադէպը որ տա արհամարհոտ «խենթ» բառը թռցուցեր էր իր բերնէն տղուն հասցէին: Իր գեղեցիկ միամտութեանը մէջ ան չէր կրնար որեւէ դիտում վերագրել տղուն ընչանակալից յայտարարութեանը, «գիտե՞ս, քեզի համար չակեցի»: Բայց այդ միամտութեան խորը, ամէնէն վսեմ բաղձանքները կը սարսռային, ամէնէն անմեղ, բայց խորխտ ձգտումները զոր աղջիկի անապակ հոգիները միայն կրնան ապրիլ: Աղքատութեան մութ անդունդէն ուր ծնած էր, ան վեր կը նայէր, դէպի լուսաւոր բարձրունքները պերճութեան եւ վայելքի: Տօքթորին տանը մէջ իր այցելութեանը պահուն, Սոֆի, ինկած ամիրայութեան խլեակներուն վրայ աղմկոտ, ակնախտիղ փարթամութեան հեշտանքը շօշափեր, զգացեր, ապրեր էր, գրեթէ, ու այդ հեշտանքը կ՚ապրէր ա՛լ միշտ իր մէջը, կը յաւերժանար հոն: Սակայն իր անարատ հոգիին մէջ ատելութիւնը, նախանձը, անյագ տիրացումի տենչը չէր որ բոյն կը դնէին. ան յանէտ գերծ էր ասէ յետին, գռեհիկ, ստոր միտումէ. նոր տեղացած ձիւնի ճերմակ ու անապակ մաքրութիւնը ունէր, որ արեւին տակ կը ցոլցըլայ: Իրը անվերապահ, բնական, չմըտածուած խոյացումն էր դէպի գեղեցիկին ու չքեղը, յաւիտենական այս կարթերը կնոջ միամիտ ու տկար հոգիին:

Տղուն հետ իր վերաբերմունքը նոյնը մնաց. բնական, սիրալիր եւ համարձակ, ու չկրցաւ կռահել բովանդակ ահաւոր տառապանքը որուն մէջ կը տապլտկէր հէք Համբիկ լուռ ու մունջ: Մայրը անգաւ ծաղիկներուն զուարթ ու աղուոր եռանդովը: Ամառուան տաք օրերը պարտէզին կանանչը դալկացուցին քիչ մը. բայց ցաւոտ պարտիզպանը հոն էր, կոյր եւ անխնայ աշխատանքի մը մէջ անյայտ ընել ջանալով իր տուայտանքը: Տխուր եւ կարմիր մթնշաղերուն, ան իր հողաստարին կռթնած, տարտամ նայուածքները ժ ո ւ ռ կ՚ածէր հորիզոնին երկայնութեամբը: Անսահմանութեան, գաղտնապահ ու անկարեկիր անջրպետին կը հաղորդէր իր անբացատրելի սիրոյն կսկիծը: Մարդոցմէ աւելի, որոնց վրայ ահարկու անդթութիւն մը կը մղուէր տեսնել իր վիժակին ողբալիութեանը հանդէպ, բնութեան անքթիթ ու անորոշ վկայութիւնը, իր վիշտերուն արծարծումին՝ մխիթարութիւն մը կ՚ըլլայ այլեւս խեղճ տղուն արինոտ հոգիին համար:

Օր մը, սակայն, իր քայքայուած կամքին յետին մէկ յանդումին պահուն, Համբիկ խաղաղ մաքով իր փրկութեան միջոցներուն վրայ խորհեցաւ: Կացութիւնը հանդարտօրէն, տրամաբանօրէն աչքին առջեւ բերաւ, քննեց, ուսումնասիրեց: Համոզուեցաւ որ սիրոյ այդ հրդեհը չպիտի կրնար մարել իր մէջ, ուստի պէտք էր անոր գոհացումին հետամտիլ: Ասոր համար միջոցներու վրայ սկսաւ խորհիլ, գործնական ու վճռական բան մը ընելու համար: Եւ, երկար վարանքներէ յետոյ, որոշեց սիրտը բանալ Սոֆիին, իր սէրը լալ անոր, ու դարմանը պաղատիլ:

- Նամակ մը գրեմ, մտածեց:

Քանի մը իրիկուն, Համբիկ, փայտէ պարզ սեղանին առջեւ կծկուած, ջղապիրկ մատուըներուն մէջ գրիչ մը սեղմած, թուղթի կտորի մը վրայ հակած, տժգոյն, շընչասպառ, կը գրէր, կ՚աւրէր, նորէն կը գրէր ու նորէն կ՚աւրէր, իր շարադրած խեղ, ուռուցիկ, սնոտի նախադասութիւններու այս բոլէին հաւնելով, միւս բոլէին տգեղ, անյաջող, ծիծաղելի գտնելով զանոնք: Մինակ սկզբնաւորութեանը համար քանի մը իրիկուններ տառեցաւ, քրտնեցաւ. դպրոցին մէջ սորված, լրագրին մէջ հանդիպած բոլոր ածականները միտքը կը ջանար բերել. «Սիրելի, պաշտելի, հոգւոյս հատորը, երազներուս հուրին, պաշտեցեալ կուռքս...» բայց ատոնց ոչ մէկին կը հաւնէր վերջնականապէս: Գրելէն ետքը երբ անգամ մը նորէն կարդար, կը խպնէր ինքնիրմէ, ու կը տանջուէր այն մտածումէն թէ Սոֆի կըրնար ծիծաղիլ իր վրայ: Ազգու եւ լուրջ ըլլալ կ՚ուզէր, անոր գութը եւ սէրը միանգամայն հրաւիրելով իր վրայ:

(Շար. 105)

Տէր եւ Տիկին Սուրէն Աշճեան եւ զաւակը՝ Քրիսթոֆ, Տէր եւ Տիկին Շմաւոն Շմաւոնեան եւ զաւակները՝ Լիլիան եւ Տէր եւ Տիկին Թոմա Շմաւոնեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պագալեան եւ զաւակը՝ Կոեկուար, եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԻԱ ԱՇՃԵԱՆԻ

(ծնեալ Պագալեան, - Տիգրանակերտցի) մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 16-ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յուլիս 22, ժամը 8·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 ռիւ ժան Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն - Փարիզիէնի դեբեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ զրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Տիգրան (Ոսկիան) Գալայճեանի մահուան առթիւ. - Օրիորդ Լիտիա Գալայճեանէ 500 Ֆ., Օրիորդներ՝ Ալիս եւ Անահիտ Վարդանեանէ 500 Ֆ., Տէր և Տիկին Յակոբ Նոտարեանէ 500 Ֆ., Այրի Տիկին Ալիս Գալայճեանէ 500 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Կապ. Խաչի Սէն Ժէռոմի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է.- Այրի Տիկին Լուսարարեան եւ Տէր եւ Տիկին Սաճեանէ 100-ական Ֆ. Մաննիկ Հօթօթեանի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Տարօնեան ընտանիքներն ու իրենց զաւակները, ընդառաջելով իրենց քրոջ՝ Մաննիկ Սարգիսեանի ջերմ բաղձանքին, իր մահուան քառասունքին առթիւ հետեւեալ նուէրները կ՚ընեն. -

Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի մանկապարտէզին	1000 Ֆ.
Դպրոցասէրի մանկապարտէզին	1000
Ռատիօ - Ազգին	1000
Կարմիր Խաչի Մանկանց Բոյնին	1000
Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին՝	1000
Աղքատախնամին՝	500
Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբ. Օգն. Մարմնին՝	500
«Աշխարհ» շաբաթաթերթին՝	500
«Յաղթանակ» ամսաթերթին՝	500

(ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ
ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

1983 - 1984 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը կատարուին ամէն օր Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12:

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօքարով:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES
ET SECONDAIRES DU 1er CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION

1, Bld. du Nord LE RAINCY, Tél. 381. 01. 72

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶ

Յարգոյ Հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ թէ ամառնային արձակուրդներու առթիւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի գրասենեակը փակ է Օգոստոս 8-էն 31, իսկ Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնը՝ ամբողջ Օգոստոս ամիսը:

×

ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ Հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ. Բ. Ը. Միութեան զուիցերական իրաւախնամակալ Ընկերակցութեան Գրասենեակը, Լօզան, փակ է Օգոստոս 1-էն Սեպտեմբեր 5:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

COLONIE DE VACANCES

Les inscriptions pour Août sont encore ouvertes.

S'adresser :

— Mme. ALTOUNIAN 987 - 08 - 73
— Mme. MAVIAN 574 - 34 - 78

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Յոբելեան՝
Փրոֆ.՝ ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻԻ
նախաձեռնութեամբ
Մուրատ - Ռափայէլեան նախկին աշա. կերտաց միութեան:

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 - գին 60 Ֆ.

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
1963 - գին 35 Ֆ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 - գին 50 Ֆ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 - գին 50 Ֆ.

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերհրատարակութիւն 1981 - գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 - գին 50 Ֆ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 - գին 70 Ֆ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն (1925 - 1975)
եւ վկայութիւն
ԿՈՂՔ՝ ԳՈՌՕԶՈՒ
1976 - գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

LA CAPPADOCE
RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI

tous les soirs
au piano le chanteur arménien
ARSEN

chanteur tzigane MINAS
groupe de danse FOLKLORIQUE
danse orientale avec AIDA
HARRIS LASCARIS
Bouzouki MICAELIS

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE
67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

RESERVATION
tél. 375.05.30

LՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ
ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ
- ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ -
ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»
Գին 80 Ֆր. Թղթատարի Ծախքով 88Ֆր. 50
ԴԻՄԵԼ.-
ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS
կամ՝
«ՅԱՌԱՋ»

TRANSTOURS

Calendrier des Départs
pour l'ARMÉNIE:

MEILLEURS CONDITIONS — PRIX SANS SURPRISE

4 - 19 août :	Lyon - Paris - Moscou - Erévan	6. 600 F.
5 - 20 août :	Paris - Moscou - Erévan	6. 000 F.
6 - 19 août :	Marseille - Moscou - Erévan	5. 750 F.
6 - 21 septembre :	Paris - Moscou - Erévan	5. 900 F.
3 - 18 septembre :	Marseille - Moscou - Erévan	5. 750 F.
4 - 19 octobre :	Paris - Moscou - Erévan	5. 150 F.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ 75-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԽՄԲԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4

Inscription : TRANSTOUR, 25, rue d'Argenteuil, 75002 Paris tél. 261 - 58 - 28

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
21
JEUDI
21 JUILLET
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.484 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.484

ՕՐԼԻԷՆ ԵՏՔ

ՏԱՍՆԵՒՄԷԿ ՅԱՆՑԱՊԱՐՏ ԵՒ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄՆԵ՞Ր

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ ԳԱՂՏՆԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ ՀՐԱՀԱՆԳԵՑ

ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԸ՝

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՉԿԱՅ, ԴԷՊՔԵՐ ԿԱՆ»

ԱՍԱԼԱ-Ի ՆՈՐ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

Արձակուրդի համեմատաբար հանդարտ այս շրջանին, ինչ կը վերաբերի քաղաքական գործունէութեան, Թուրք մը Ֆրանսէն զատ, Հայերն են որ գլխաւորաբար կը լեցնեն մամուլի սիւնակները եւ նիւթ կը հայթայթեն հեռատեսիլին, անուղղակի կերպով ալ, բռած ենք այլ առիթներով, քաջալերելով ահաբեկչութիւնը, քանի արդէն հոսած պարագային է ընդհանրապէս, որ հայ կամ ուրիշ դատեր կ'այժմէականանան : Իսկ եթէ դեռ մնացած են Հայեր, որոնք դոհունակութիւն կ'ըզգան, նկատելով թէ՝ «մեր մասին կը խօսին», երանի՜ իրենց :

Չորեքշաբթի առաւօտ լուրերու համաձայն 48 ժամ հարցաքննումէ ետք, միայն 11 հոգի յանցապարտ նկատուելով վար կը դրուէին եւ հաւանական էր, որ օտարահպատակներ ալ արտաքսուէին : Ձերբակալուածներու հպատակութեան մասին, ճշգրիտ մանրամասնութիւններ չկան, բայց կարգ մը թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, առնուազն 15-ը Թրքահպատակ են, տասը՝ պարսկահպատակ, մէկ՝ լիբանանահպատակ, միւսները՝ Ֆրանսացի : Պարզ է, որ ձերբակալուածները ուղղակի կապ չեն ունեցած Օրլիի ոճրային արարքին հետ, բայց այն տասնեակը որ հարցաքննիչ դատաւորին կը յանձնուի, կը մեղադրուի հետեւեալ նուազագոյն յանցանքներուն համար, «ապօրինի կերպով զէնք պահող» եւ «չարագործի ընկերութիւն» կազմող :

Ամէն պարագայի մէջ չկրկնելու համար իրլանտացի ահաբեկիչներուն ձախող գործը, այս անգամ վերէն՝, այսինքն Նախագահ Միթերանէն իսկ հրահանգըւած է, որ բացի կառավարութեան պաշտօնական բանբերէն՝ Մաքս Կալլոյէ, ոչ ոք ոչինչ կրնայ ըսել այս մասին : Երեքշաբթի ծանօթ էր սակայն, թէ մէկը եւս ձերբակալուած էր, Սէն - Ռաֆայէլ (Վառի նահանգ) որ արձակուրդի էր եւ որուն փարիզեան բնակարանը զէնք եւ փաստաթուղթ գտնուեր է :

Երեքշաբթի իրիկուն նաեւ կը հաղորդուէր որ ԱՍԱԼԱ-ն Ֆրանսական մամուլի գործակալութեան (Ա. Ֆ. Փ.) Թեհրանի գրասենեակը հեռաձայնելով, նոր սպառնալիք մը կարդացած է Ֆրանսայի, որ ըստ երեւոյթին բուն թշնամին դարձած է ԱՍԱԼԱ-ի (որքա՜ն ուրախ պէտք է ըլլայ Անգարա...) : Զեկոյցին մէջ կը յայտարարէ թէ պիտի գործէ «զինեալ ամբարձների Ֆրանսայի եւ աշխարհի մէջ ֆրանսական շահերու դէմ, եթէ ֆրանսական կառավարութիւնը շարունակէ ապստամբի եւ ահաբեկչութեան իր մեթոտները հայ ժողովուրդին դէմ : Ֆրանսական վարչակարգը ուղղակի պատասխանատու է հայ ժողովուրդին վրայ եղած ճնշումին, այս վարչակարգը շատ սուղ պիտի վճարէ» : Յաւելեալ մանրամասնութիւն մըն ալ՝ «բոլոր շահերը, օդանաւ, եւ - Ֆրանսի գրասենեակ, եւ կառավարական ընկերութիւնները պիտի ենթարկուին Ասալա-ի հարուածներուն եւ զինուորական յարձակումներուն» :

«Ֆիկարօ» վերոյիշեալ լուրերէն զատ, երկու հարցազրոյց լոյս ընծայած է, մէկը՝ Հ. Ա. Շ.ի (Հայ Ազգ. Շարժում) պարագլուխ՝ Արա Թորանեանն է, որ կը յայտնէ թէ «կը պահանջենք միայն պատմական Հայաստանի (80.000 քառ. ք.) հողամասերը, ճանչցուած Սեւրի դաշնագրով : Բայց ամբողջապէս կը ճանչնանք նաեւ Թուրք ժողովուրդին Պետութիւն մը ունենալու իրաւունքը : Խորհ. Հայաստանի մէջ, ժողովուրդ մը կայ որ իր մշակոյթը կը ծաղկեցնէ : Համաձայն չենք պայքար տանելու Խորհ. Միութեան դէմ, որ թոյլ կուտայ մեր ժողովուրդին ապրելու» եւայլն, եւայլն : Յիշենք, որ Երեքշաբթի ցերեկ ալ հեռատեսիլէն խօսելով, ի պատասխան այն հարցումին, թէ, Ասալա-ի համար կ'ըսուի թէ Խորհ. Միութեան գիրկն ինկած է, ճի՞շդ է, Թորանեան կը պատասխանէր թէ այդ վերագրումները ընողներուն համար ալ կարելի է, ըսել որ Թուրքիոյ դաշնակից Միացեալ - Նահանգներու գիրկն ինկած են... :

(Այս ամբողջը լաւագոյնս կը խորհրդանշէ, եթէ տակաւին պէտք էր, մեր անտէր ժողովուրդին ողբերգութիւնը) :

Մինչ Թուրք դեսպանն էր, որ հեռատեսիլէն զատ, ուր յայտնած էր թէ վանեցի է և թէ ջարդեր եղած են, բայց ո՞վ գիտէ թէ ո՞վ սկսած է ինչպէս եղած է, «Քոթիտիէն»ի և «Ֆիկարօ»ի մէջ ալ յաջորդ առաւ (Չորեքշաբթի) կը պարզէ թրքական տեսակէտը : Դժգոհութիւն կը յայտնէ հեռատեսիլին դէմ, որու լրատուութիւնը «մարդասպանութեան կոչ» մը կը նկատէ : Իրեն համար, լեզուական թիւրիմացութիւն մը կայ եւ ինչ որ Հայերը՝ ցեղասպանութիւն կը կոչեն, Թուրքերուն համար դէպքեր են : «Ֆիկարօ»ին կը ճշդէ թէ երբեք մաքէն չէ անցած, որ ֆրանսական կառավարութիւնը իրենց (Թուրքերուն) տեսակէտը ունենայ : Բոլորովին տարակարծիք է Շէյսոնի յայտարարութեան առաջին մասին հետ, համաձայն է՝ երկրորդին : Վերջապէս կը շեշտէ. - «Հայերը կ'ուզեն պատմութիւնը կրկին գրել : Ատիկա անոր կը նմանի որ Ամերիկան հնդիկ դառնար : 1920-ի Սեւրի դաշնագիրը, ուրկէ մեկնելով է որ Հայերը իրենց պահանջները կը դնեն, երբեք չէ վաւերացուած Թուրքիոյ կողմէ, մեռելածնութիւն մըն է : Հայերը կ'ըսեն նաեւ թէ Լօզանի դաշնագիրը (1923, Յուլիս 24) զիրենք զրկեց իրենց հողէն : Արդ, 1923ին հայկ. Պետութիւն չկար : Երբեք պիտի չընդունինք ցեղասպանութիւնը, որովհետեւ Հայերը բնաջնջելու կամք չէ եղած : Բայց, դէպքեր եղան : Այդ դէպքերէն քանի մը հարիւր հազար հոգի մեռան, գլխաւորաբար համաճարակէ, զրկանքէ եւ քրտական ջարդերէ» :

Թրքական երգին, ոչ բառերը կը փոխուին, ոչ ալ եղանակը, նոյն ուրացումը, նոյն անհեթեթ պատճառաբանութիւնները, որոնց մասին այլեւս նոր բնելիք չկայ :

Չորեքշաբթի, Յուլիս 20-ի Պրիւքսէլի «Լը Սուար»ը կրկին լայն տեղ կուտայ Փարիզի անցուդարձերուն, ու խիստ չահեկան յօդուած մը կը հրատարակէ, զոր ստորագրած է տոքթ. Իվ Թերնոն եւ խորագրուած՝

«Les sanglots longs de Lausanne»

եւ որու մէջ հետաքրքրական մտքեր կը յայտնէ, առաջարկելով, օրինակ, Լօզանի դաշինքը ստորագրող Պետութեանց, բացի Թուրքիայէն, որ ընդունին իրենց խոստումներու դրժումը Հայերու նկատմամբ եւ ձեռնարկեն կարգ մը աշխատանքներու, առնուազն ապագայի մը համար, փոխանակ ողջ - ողջ թաղելու Հայերու անուրանալի իրաւունքները չիրիմի մը տակ, վրան ալ գրելով՝ ին մեմոռիամ ...

× Լոնտոնի մէջ, Անգլիացիները ռումբ մը խածատած են առջի օր, որ յետ քննութեան, կարծել տուած է թէ Օրլիի ռումբին չինանիւթէն է :

× Քանար Անշէնէ. - յաջողութիւն մը եւ ձախողութիւն մը, խորագրով կը պատմէ այն բանակցութիւնները, զորս Պետութիւնները պարտին տանիլ երբեմն, ահաբեկչական կազմակերպութեանց հետ, փոխանակ պայքարելու : Այս առինչութեամբ, կ'ըսէ չարաթաթերթը, Ֆրանսա մէկ յաջողութիւն արձանագրեց՝ Սուրիոյ հետ և մէկ ձախողութիւն՝ ԱՍԱԼԱ-ի հետ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ. ՄԱՌՇԷ հաստատեց թէ բոլորովին տարակարծիք է Նախագահ Միթերանի հետ, յայտարարելով թէ ֆրանսական հիւլէական ուժը պէտք է հաշուի առնըւի արեւմտեան պաշտպանողական զինամթերքին մէջ : Մառշէ, քանի մը օր առաջ վերադարձաւ Մոսկուայէն :

ՓՈԹՈՐԻԿԸ աւերներ գործեց Ֆրանսայի կարգ մը շրջանները, ինչպէս՝ Տուռտոնեքի կողմը : Մեռեալներ ալ կան, նիւթական վնասներէն զատ :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 8 - 12)

ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ ՄԸ ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՄԷՋ

Ժամանակակից արուեստի բոլոր ձեւերուն մէջ գործնական հմտութիւն ձեռք ձգելու համար լեռնային Զանգեզուրի գիւղաբնակ երախաներ այս ամառուընէ սկսեալ պէտք չեն ունենար մեկնելու Երեւան, քանի որ հոն բացուած է Հայաստանի մանուկներու եւ պատանիներու գեղագիտական դաստիարակութեան կեդրոնին մասնաճիւղը : Երեւանի Մանկական Պատկերասրահի հիման վրայ ստեղծըւած կեդրոնը (միակը՝ Խորհ. Միութեան մէջ) գիտնականներու, մանկավարժներու եւ մշակոյթի վարպետներու միասեղ գործունէութեան արդիւնքն է : Կեդրոնի տասը հազար աշակերտներու հետ կը տարուին յատուկ գործնական աշխատանքներ, կը տրուին դասախօսութիւններ, որոնց ընթացքին աւելի շնորհալիները կը նախապատրաստուին կեանքի ուղիի ընտրութեան, իսկ մնացեալները հաղորդակցութեան մէջ կը մնան գեղեցիկի աշխարհին հետ : Կեդրոնին արդիւնական համակարգը, որ կը դրուէ մայրաքաղաքի ամբողջ թաղամաս մը, բաղկացած է ցուցասրահէ, միջազգային եւ համամիութենական ֆոնտերով թանգարանէ, ուր կը պահուին աւելի քան՝ 150 հազար մանկական նկարներ, փիլհարմոնիայէ, գրադարանէ, թատրոնէ, երաժշտական, գրական, ճարտարապետական բաժիններէ : 5-էն մինչեւ 16 տարեկան սաները իրենք կը ստեղծեն իրենց թատերախաղերու բեմի յարդարանքը եւ երաժշտութիւնը, շարժանկարներ կը պատրաստեն ու շէնքեր կը նախագծեն, կը զբաղին նկարչութեամբ ու քանդակագործութեամբ, հանդէս կուգան երգի ու ազգագրական խումբերու մէջ :

×

ՀԱՅ ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ - 83» ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Մոսկուայի մէջ բացուած «Քանդակագործութիւն - 83» համամիութենական ցուցահանդէսին, Խորհ. Միութեան բոլոր հանրապետութիւններու կարգին՝ մասնակցած են նաեւ Հայաստանի երէց, միջին եւ երիտասարդ սերունդի ներկայացուցիչները : Պաշտօնական բացումին խօսք առած են Խորհ. Միութեան Մշակոյթի փոխ - նախարար Գ. Իվանով եւ Խորհ. Միութեան Նկարիչներու Միութեան նախագահ Ն. Պոնոմարեով : Ցուցադրուած են երկու հազար գործեր : Հայկական քանդակագործութեան նըւիրուած բաժնի մուտքին դրուած է Մարտիրոս Սարեանի դիմաքանդակը, զոր կերտած է Լեւոն Թոքմաջեան : Ներկայացուած են Արա Յարութիւնեանի, Ղուկաս Չուբարեանի, Սարգիս Բաղդասարեանի Խաչատուր Իսկանդարեանի, Ռուզան Քիւրքչեանի, Արա Շիրազի եւ այլոց գործերը :

×

«ՍԱՐԵԱՆԻ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ» ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մարտիրոս Սարեան տուն - թանգարանին մէջ բացուած է «Սարեանի ծաղիկները» ցուցահանդէսը : Խորհ. Միութեան զանազան թանգարաններէ՝ Մոսկուայի Տրետեակով պատկերասրահէն ու արեւելեան ժողովուրդներու արուեստի պետական թանգարանէն, Կրասնոդարի գեղարուեստի, Ռոստովի կերպարուեստի թանգարաններէն, Երեւանի պետական պատկերասրահէն եւ «փրոֆէսօր Աբրահամեանի հաւաքածոյ» թանգարանէն, ինչպէս նաեւ մասնաւոր հաւաքածոներէն համախմբըւած է նկարիչին ծաղկանկարներուն մէկ մասը : Սարեան ծաղիկներ նկարած է միշտ, իր արուեստի վաղ շրջանէն մինչեւ կեանքի վերջին տարիները : «Իմ նպատակն է բնութիւնը ներկայացնել որպէս կենդանի - հէքեաթային մի գոյութիւն, իր ամբողջութեան մէջ անբասիր ու կատարեալ», նշած է նկարիչը : Ցուցահանդէսին մէջ ներկայացուած յիսուն նաթիւր մորթները այդ նպատակի իրագործման ապացոյցներն են :

×

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ՍՎԵՏԼԱՆԱ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՍԵՆԵԿԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԵՏ ՖՐԱՆՍԱ ԿՈՒԳԱՅ

Մոսկուայի պետական սենեկային նըւագախումբին հետ Սպանիա եւ Ֆրանսա շրջապտոյտի եկած է դաշնակահարուհի Սվետլանա Նաւասարդեան : Համամիութենական եւ միջազգային բազմաթիւ մրցումներու դափնեկիր հայ դաշնակահարուհին այս առթիւ իր ուրախութիւնը յայտնելով նշած է, թէ խումբը հրաւիրուած է մասնակցելու Կրանատի (Սպանիա) երաժշտական փառատօնին, ուր կը մեկնաբանուին Պախի, Մոցարթի, Չայքովսքիի եւ Շոստաքովիչի գործերը : Այս վերջնոյն դաշնակի քոնչերթօն կը նուագէ Սվետլանա Նաւասարդեան : Մադրիտ եւ Սեվիլիա եւս հանդէս գալէ ետք նուագախումբը կը մասնակցի Թուլոնի եւ Թուրի երաժշտական փառատօներուն :

ՆԻՒԹԵՐ ԱՆՑԵԱԼԻ ԷՋԵՐԷՆ

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ ՄԱՆԻՖԵՍՏԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՌԱՋԻՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի տեսարանական - քաղաքական ամսագիր Լենինեան Ուղիով-ի Մայիսի թիւին մէջ, - վերջերս ստացուած, - Փրոֆ. Խ. Բարսեղեան չահեկան յօդուած մը կը հրատարակէ՝ Կարլ Մարքսի աշխատութիւններուն հրատարակութիւնները խորագիրով: Բովանդակութիւնը ցոյց կու տայ, թէ խօսքը միայն Մարքսին մասին չէ, քանի յօդուածագիրը կ՚անդրադառնայ Ֆ. Էնկելսի աշխատութիւններուն հայերէն թարգմանութիւններուն եւս, չառյաճախ առաջինին գործակցութեամբ, ուրեմն՝ զոյգ հեղինակներուն գրչին պատկանող:

Յօդուածագիրը իրաւամբ դիտել կու տայ, թէ քաղաքական ծանօթ պատճառներով Արեւելեան Հայաստանի Հայութիւնը անցեալին կը պայքարի ընկերային, տնտեսական եւ քաղաքական ազատութիւններուն, իսկ Արեւմտեան Հայաստանը՝ իր գոյատեւումին համար:

Այս հաստատումը, անշուշտ ոչ առաջին անգամ ըլլալով կարեւոր կը մնայ, որովհետեւ մօտաւոր անցեալին իրենք զիրենք հարազատ Մարքսեաններ դաւանող Հայեր կը քննադատեն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այն ամբաստանութեամբ, թէ տուեալ կուսակցութիւնը իր պայքարին առանցք կը դարձնէ միայն Արեւմտահայութիւնը եւ, միւս կողմէ, կ՚անտեսէ թէ՛ ասոր, թէ՛ Արեւելահայութեան ընկերային հարցերը: Ցաւալի է՝ համառուսական յեղափոխական շարժումները, ընդդէմ Ցարական վարչակարգին:

Որոշ իմաստով մը ճիշդ կը մնայ այս տեսակէտը: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հիմնուած ըլլալով Թրքահայաստանի Հայութեան գոյատեւումը պաշտպանելու առաջադրութեամբ, իր հիմնական ուշադրութիւնը կը դարձնէ սուլթանական - քրտական հուժկու եւ բիրտ մականին տակ հեծող Հայութեան քաղաքական - քաղաքացիական իրաւունքներուն հաստատումին վրայ: Շրջանի հայ ժողովուրդին ֆիզիքական պաշտպանութիւնը կը նկատէ օրուան կարեւորագոյն հարցը: Միւս կողմէ, սակայն, չանտեսեր ընկերային խնդիրները եւ Կովկասի հայ զանգուածները: Կը բաւէ միայն յիշատակել 1905-ին կեանքի կոչուած Կովկասեան Նախագիծը, իսկ այդ թուականէն տարի մը առաջ, կուսակցութեան Երրորդ Ընդհ. Ժողովին, Սոֆիա, քուէարկուած բանաձեւը, ուր յստակ կ՚ըսուի. -

... Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը բնտանձէ բոլոր տեղերու հայ ժողովուրդի իրաւունքներու պաշտպանութիւնը, ի հարկին դիմելով եւ ահաբեկչութեան, զինուած կամ խաղաղ ցոյցի: Դաշնակցական բանուորները ամէն տեղ եւ ամէն ժամանակ կարող են մասնակցիլ բանուորական ցոյցերուն, ինքնապաշտպանութեան Կոմիտէի որոշմամբ: Դաշնակցութիւնը պէտք է համերաշխ ընթանայ վըրաց փէտերալիստներու, - ազգային - ընկերվարական, - Ռուսաց սոցիալիստ - յեղափոխականներու եւ այլ յեղափոխական կազմակերպութիւններու հետ, հիմք ունենալով փէտերատիվ սկզբունքը: (Խօսքը Ռուսիոյ եւ Կովկասի համար է):

Փրոֆ. Խ. Բարսեղեան խօսելով Մանիֆեստի առաջին թարգմանութեան մասին, կը մէջբերէ Լենինի գործակիցներէն Բոնչ - Բրուեւիչի մէկ հաստատումը՝ կատարուած «Կիեւսկայա Միսլ» թերթի 1914 Հոկտեմբերի թիւին մէջ: Այս վերջինը, իր Հայաստանի Վիշտը խորագրուած գրութեան մէջ կը յիշատակէ, թէ տուեալ դարուն սկիզբները կը հանդիպի հայ յեղափոխականի մը. այս վերջինը խօսակցութեան ընթացքին ցոյց կու տայ Կ. Մարքսի աշխատութիւնները, նաեւ՝ Կոմունիստական Մանիֆեստի հայերէն թարգմանութիւնները ու կ՚ըսէ, - Ես ինքս եմ Մարքսի Կոմունիստական Կուսակցութեան Մանիֆեստը հայերէն թարգմանել եւ փորձում եմ նոյնը մարմնաւորել թուրքերէն, քրդերէն եւ պարսկերէն:

Դժբախտաբար, անունին յիշատակութիւնը չի կատարեր:

Բայց, հաւանաբար, անհրաժեշտ է քանի մը տողով նախ ներկայացնել Մանիֆեստին մշակումին «պատմութիւնը»: Կ՚օգտուինք մեր նօթերէն, - 1847-ին բակիզբները, Մարքս եւ Էնկելս կը մասնակցին այսպէս ճանչցուած «Արդարներու Միութեան» Լոնտոնի մասնաճիւղին վերակազմութեան աշխատանքներուն: Անդրանիկ Համագումարը տեղի կ՚ունենայ նոյն տարուան ամառը: Վերակազմուած միութիւնը՝ Մարքսի եւ Էնկելսի առաջարկով կը կոչուի Կոմունիստներու Միութիւն: Քանի մը ամիս ետք, Նոյեմբերին, Բ. Համագումարին, պաշտօն կը տրուի այս վերջիններուն մշակելու նոր միութեան ծրագիրը՝ Մանիֆեստը: Այսպէս, 1848 Փետրուարին, Լոնտոն լոյս կը տեսնէ գերմաներէն Մանիֆեստ Կոմունիստ Կուսակցութիւն ծրագիրը:

Հայերէն առաջին թարգմանութիւնը կը կատարուի 1887-ին: Զայն հրատարակելու փորձը Պոլսոյ մէջ կը ձախողի:

Ֆրիտրիխ Էնկելս հետեւեալ բացատրութիւնը կու տայ: Մանիֆեստի 1890-ի գերմաներէն հրատարակութեան յառաջաբանին մէջ, անդրադառնալով մինչեւ այդ թուականը կատարուած կարեւոր թարգմանութիւններուն, իբրեւ «հետաքրքրական» պատմութիւն կը յիշատակէ 1887-ի հայերէն թարգմանութեան պարագան: Ահա թէ ինչ կը գրէ, - Ինչպէս կուրիօզ պիտի յիշեմ, որ Մանիֆեստի հայերէն թարգմանութեան ձեռագիրը առաջարկուած էր 1837 թ. (տպագրական սխալ կայ, պէտք է ըլլայ 1887) Պոլսի մի հրատարակչի. պատուական մարդը քաջութիւն չունեցաւ տպագրելու Մարքսի անունը կրող աշխատութիւնը եւ խորհուրդ տուեց թարգմանչին՝ հեղինակի անուան փոխարէն իր անունը դնել: Թարգմանիչը մերժեց այդ առաջարկը: (*)

Ո՞վ է հեղինակը անտիպ թարգմանութեան: Փրոֆ. Խ. Բարսեղեանի կարծիքով Գ. Ղարաջեան: Յօդուածի մը կըցուած, կ՚ըսէ ան, թարգմանութիւնը Նուբար ստորագրութեամբ կ՚ուղարկէ Մարսէյլ, Արմենիայի խմբագիր Մկրտիչ Փորթուկալեանի ... Սակայն, «նիւթի ընդարձակութեան եւ համամարդկային պրոբլեմներ շօշափելու պատճառով, Արմենիան հրաժարուեց հրատարակել Կոմունիստական Մանիֆեստի Գ. Ղարաջեանի թարգմանութիւնը, խորհուրդ տալով այն տպագրել առանձին գրքոյկով»:

Այնուհետեւ, յօդուածագիրը կը մէջբերէ Ֆ. Էնկելսի վերեւ յիշատակուած միտքերը, այն թէ՝ գրքոյկը պէտք է հրատարակուէր Կ. Պոլիս, սակայն հրատարակողը կը վախնայ Մարքսի անունը կրող գիրք մը լոյս ընծայել, իսկ թարգմանողն ալ կը մերժէ Մանիֆեստը ներկայացնել, իբրեւ իր աշխատասիրութիւնը:

Հայերէն յաջորդ թարգմանութիւնը կ՚իրականացնեն Հնչակեան կուսակցութեան հիմնադիրներէն Աւետիս եւ Մարօ Նազարբէկեան: 1894-ին, Աթէնքի Գաղափար (**) եռամսեայ հանդէսին մէջ լոյս կ՚ընծայեն Մանիֆեստին Ա. եւ Բ. գլուխները: (Նոյն հաստատումը կը կատարէ Փրոֆ. Խ. Բարսեղեան):

Տուեալ հրապարակումը կը նկատուի անդրանիկը, թէեւ մասնակի:

Նոյն թուականին, 1894, նոր թարգմանութեան մը կը ձեռնարկէ Յովսէփ Աթարբէկեանց: Գ. Ղարանջանեանինին նման այս մէկն ալ կը մնայ անտիպ: Իբրեւ մանրամասնութիւն աւելցնենք, թէ Էնկելս կը մերժէ ընթացք տալ Աթարբէկեանցի խնդրանքին՝ գրել յառաջաբան մը իր թարգմանութեան համար: Կ՚առարկէ, թէ չի կրնար արտայայտուիլ իրեն անծանօթ լեզուով հրատարակելի գրքոյկի մը մասին: (Փրոֆ. Խ. Բարսեղեան իր յօդուածին մէջ կը մէջբերէ թարգմանողին դիմումը ուղղուած Էնկելսի):

Մանիֆեստը ամբողջութեամբ,- 4 գլուխներ, - առանձին գրքոյկով լոյս կը տեսնէ Ժընեւ, 1904-ին: Գրքոյկին վրայ չկայ թարգմանողին անունը: Ծանօթ կը մնայ, սակայն, թէ այս թարգմանական աշխատանքը կը կատարեն Ստ. Շահումեան եւ Մ. Մանուչարեան, օգտուելով գերման բնագիրէն: (Խորհրդահայ գրիչները, ընդհանրապէս, եւ ասոնց շարքին նաեւ յօդուածագիրը, միայն առաջինին անունը կը մատնանշեն. իրողութեան մէջ, առաջինին կողքին պէտք է յիշատակել նաեւ Մանուչարեանը):

Փրոֆ. Խ. Բարսեղեան կը գրէ, - 1894 թուականին Վիեննայում հայերէն լեզուով լոյս է տեսնում Ֆ. Էնգելսի Գիտական Սոցիալիզմ աշխատութիւնը: Արդ այս գրքոյկը 78 էջերէ բաղկացած, կը հրատարակուի, ինչպէս կ՚արձանագրուի անոր կանաչ կողքին վրայ, Վիէննա, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ազատ տպարան, 1894: Մատենաշար թիւ 4: Փրոֆէսէօրը կը խուսափի այս կէտը մատնանշելէ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Էնգելսի վերոյիշեալ յիշատակութիւնը քաղած ենք 1904-ին Ժընեւ լոյս տեսած Մանիֆեստ Կոմունիստական կուսակցութեան հայերէն թարգմանութեան գրքոյկէն, էջ 12:

(**) Պաշտօնաթերթ Հնչակեան կուսակցութեան: Աթէնք, տպա՝ Լոնտոն: Խմբագիրներ՝ Ա. եւ Մ. Նազարբէկեան:

LE FRUIT DE LA PATIENCE

-PASCAL MANOUKIAN-

Հեղինակը, երրորդ սերունդի ներկայացուցիչ, զաւակ խառն ամուսնութեան, կը մեկնի ընտանեկան դէպքէ մը՝ իր մեծ հօր մահը եւ յուղարկաւորութիւնը, վերապրելու համար իր ամբողջ մանկութեան յուշերը որոնք կ՚արթնցնեն իր մէջ որոշ զգացումներ: Հատորը իր հայկականութեան դրսեւորումն է, արտայայտութիւնն է: Վկայութիւն (առաջին դէմք), պատմական տեղեկագրութիւն կամ փաստաթուղթ, դէպքերու եւ կացութիւններու վերլուծում, ահաւասիկ կառուցածքը հատորին որ մասնաւորապէս ցայտուն է առաջին երկու բաժիններուն մէջ:

Արդարեւ, առաջին բաժինը, Պարոնին (մեծ հօր) մահն է եւ անոր հետ անհետացումը առաջին սերունդին որ օրօրած է հեղինակին մանկութիւնը, կնիքը դրած է իր ընտանիքի պատմութեան մէջ, եւ իրեն հետ կը տանի ամբողջ անցեալ մը, պատմութիւն մը ուր տեւողութիւնը, վրէժխնդրութիւնը, լռութիւնը, կեանքի պայքարը, վերապրելու կամքը, իրարու հըրմըշտկող զգացումներ են: Երկրորդ բաժինը, Լը Զազու Բաթանիը, (հայրը) երկրորդ սերունդը, որ նախ, ինչպէս շատեր, կը փնտռէ գետափը, բայց ինքզինքը կը գտնէ բաւական հեռուն, օր մը օգտակար ըլլալու յոյսով դատի մը որ լքուած է իր վիճակին: Փասքալ Մանուկեան իր հօր

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷԻ

«ՄՈՒՐՍԻ ԳԼԽՈՒԴ ԱՇԽԱՐՀ»ը

Գրեց՝ ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

Ողբերգութիւնով հիւսուած գրքին հեղինակը անծանօթ մը չէ Արեւմտեան Եւրոպայի հայ գաղութներուն. կատաղի հայրենասէր, գրող ու բանախօս, բնաշխարհի հին ու նոր փառքերը ջատագովող բարի անձ մը, ինչպէս որ էր Ամերիկեան որբանոցի մէջ: Նախակրթարանի դասընթացքները դիւրաւ լրացնելէ վերջ, մտաւ Ա. Կրթարան ու շարունակեց մինչեւ Երրորդ Կրթարան:

«Մոխրակոյտին պահակը» այլ պատմուածք մը. -

Խօսքը տանք հեղինակին. - «Իրա՞ւ, իրաւ այնտեղ հեռո՛ւն, եօթը լեռներէն անդին, արեւ մը ծագած էր, հրաշք մանուկ մը ծնած էր, ու շնորհիւ այս նոր աւետիսին, ի խնդիր հրաշք մանուկին, գարնան արեւին ջերմութենէն դուրս եկած էին բոլորը, Թուրքի հալածող հաղնողները, փաթթոց փաթթողները, խլամացածները, նամազ ընողները: - Աղջի, չառնես օրերդ, որ հայ էիր տահա հիմա ինտոր ինձմէ զաղտնի պահեցիր, ծօ Բրիչակ որ հայու լաճ էիր, ինտո՞ր մինչեւ հիմա բարեւ մը չտուիր: Ու կորած իրարմէ կորսուածները գիրար գտած էին, ծեր ու մանուկ, գեհենէն դուրս եկած ուրախաձայն ճիչերով լոյս աշխարհ ինկած էին. - Ազատ Հայաստան, հայ Պետութիւն, անկախութիւն: Դէպի երկի՜ր, դէպի երկի՜ր: Այդ օրերուն գործի վրայ էին Մակար աբարը, Նազիկ պաճին, Պ. Արամը, Մարթա պաճին եւ այլն»:

Այս պատմուածքին աղբիւր, գրքի հեղինակ Միսաք Միրզէի հոգին ու սիրտը կը տաքնայ. ուրախ լուրը կը լսուի ամէն կողմ, զարթօնքի չեփոր լսելայն, Քիւրտ Սմկօն եւ ուրիշներ կը սկսին փոխադրել վերապրող Հայեր դէպի նորածին աշխարհ, Նազիկ չի կրնար հաշտուիլ կամ ձգել մոխրակոյտը որ բոլոր սիրելիները հոն պիտի մնան: Կը խօսին ու կը համոզեն, օր մըն ալ 27 հոգինոց կարաւանը ճամբայ կ՚ելլէ, Նազիկը եւ այլ տարեց կիներ, գործ փնտռելու պատրուակով կ՚այցելեն զանազան գիւղեր, փնտռել գտնելու համար հայ խլեակներ՝ հարէմներու մէջ: Նազիկը կ՚ըլլայ «Փալճի, սուրճի գաւաթ կը նայի. սխեռ կը ձգէ, ուրեմն կատարեալ գուշակ: Աղջիկս հա՞յ ես, այո՛, բայց կը վախնամ մարդու ըսելէ: Նազիկ պաճին կը կատարէ իր առաքելութիւնը աւելի շատ հայ խլեակներ դէպի երկիր ղրկելու համար:

Ու վերջապէս «Մոխրակոյտի պահակ» Նազիկ պաճին կը հետեւի Աստղին, սակայն ճամբու ընթացքին կ՚ունենայ թախծայուշ պահեր, կը յիշէ սիրելիներու մոխրակոյտը, կը սկսի տխրահունչ հեկեկանքը, պալարում ու կը խնդրէ որ կենդանիէն վար իջեցնեն, երկար մռմռուքները կը փութացնեն Նազիկ պաճուն մահը: Վերջին խօսք, գնա Մակար, տար Աստղս, ես մեռելներէն չեմ կրնար բաժնուիլ: Ո՞ւստ հարցուց քիւրտ Սըմկօն, ա՛ստ, ա՛ստ...

×

Երիտասարդ հայ զինուորի մը կսկծալի ողբերգութիւնը այնքան տխուր կերպով հիւսուած, որ բառերը իրենց ուժգնութեամբ սրտակեղէք են: Տխուր «Օրագիր»ը հայ զինուորին: Ան կրեց տաժանքի եւ չարչարանքի խաչափայտը երկար ժամանակ, լսեց ու ողբաց փշաթել սթալակներու մէջ իր ընտանեկան կեանքի քայքայումը որ իր երազները մնացին անմուրազ: Պատանի մանչ զաւկին կարօտը ու մօր վիճակը զինքը մղեցին կանխամտածուած փախուստի միջոց առնելու: Փախուստի առաջին միջոցը ջուր կ՚իյնայ ու կ՚ըլլայ անյաջող: Երկրորդը՝ հիւանդ ձեւացնելու միջոցը: Կը գործածէ քանի մը դեղհատ, կ՚ունենայ այլազան խիթեր ու ահա կատարեալ հիւանդ, մահացու վիճակ, կը ներկայանայ բժիշկին. այս վերջինը վաւերական թուղթով մը կը ղրկէ զայն հիւանդանոց, թիւ 4 սենեակ եւ վեցերորդ յարկ: Նոյն յարկին վրայ գտնուող հիւանդները, չարագուշակ մըրլտուներով զինուորին հասկցուցին իր մահամերձ ըլլալը: Այս տխրահունչ ընթերցումը կը ըստեղծէ սարսուռի ալիքներ մարդու ներաշխարհին: Զինուորը կը մեռնի հեռու իր զաւկէն ու մօրմէն, Անմուրազ երազ...

Հեղինակը իր հոգւոյն քամեց ընկերոջ դառնութեան բաժակը ու անտարակոյս ապրեցաւ բաժան պահեր՝ ինչպէս իր բախտակից զինուորը: Մօրը կանչը, կարօտի ձայնը, զաւկին գեղանուշ թոթովանքը, այս բոլորին ականատես ըլլալու փափաքին համար ինքզինքը յանձնեց մահուան լափլիզող ճանկերուն, փորձեց չյաջողեցաւ, մահը փակեց իղձերուն դուռը, մեռաւ՝ կարօտը սրտին եւ աչքերը բաց:

(Տար. 2)

կեանքի ընդմէջէն կ'ողեկոչէ երկրորդ սերունդի համարկումի ջանքերը եւ հայկաբանդի համարկումի ջանքերը եւ հայկական իրականութիւնը 1920-ական թուականներէն սկսեալ, ինչպէս Սփիւռքի ընդհանուր կազմակերպումը, կառոյցը, Եկեղեցւոյ դերը, Սովետական Հայաստանը . . . : Երկրորդ մասի վերջաւորութիւնը կոչուած՝

«La guerre des fils»

յատկապէս լրագրական պատմուածք մըն է՝ Մարտիրոս Ժամկոչեանի արարքը եւ գաղափարութիւնը ժըներ, զինեալ պայքարը, հայ ահաբեկչական շարժումներու վերլուծումը (Հայկ. Գաղտնի Բանակ, Ցեղասպանութեան Արդարադատ Մարտիկներու Քոմանտօն): Հատորին երրորդ մասը հեղինակը կը դնէ դէմ յանդիման թուրք զինանդէտի մը (à l'autre bout du canon), որ կու տայ 1915 ի դէպքերուն թրքական մասը, ապա Թուրքիայէն նոր ժամանած հայու մը (Յակոբ) որ կը բախի համարկումի հարցերու թէ տեղական եւ թէ հայկական միջավայրէն ներս:

Հատորին ինքնատիպութիւնը կը կայանայ աւելի պատմուածքներու տեսակին եւ ոճին զանազանութեանը մէջ քան հայկական հարցին կամ ժամանակակից դէպքերու նոր մօտեցումի մը: Փաուլ Մանուկեան ուզած է գրել հատոր մը ուր նիւթին էականը կը մնայ մանկութեան եւ երիտասարդութեան յիշատակները եւ ուր պատմողական գզայնութիւնը եզակիօրէն կը հակադրուի լրագրական ոճի պատմական ընդլայնումներու եւ դէպքերու վերլուծումին հետ: Ոճի եւ կշռոյթի փոփոխութիւնները յաճախակի են եւ գիրքը կը կարդացուի առանց ձանձրոյթի:

Փաուլ Մանուկեանի աշխատութիւնը սերունդի մը վկայութիւնն է: Մեծ հօր ընդման կեանքի ապահովութեան, վերապրումի, կամ հօրը նման ընկերային համարկումի պայքար չունի, այլ ունի իր ինքնութեան ճանաչումին եւ պահպանումին պայքարը:

Հեղինակը ապագայի նկատմամբ լաւատես է հակառակ ցեղական խառնուրդներուն, օտարացումներուն եւ ապազգայնացումներուն, երբ կ'ըսէ իր վերջին տողերուն մէջ՝

«...un verre d'alcool, même coupé de toutes les pluies du monde, restait un verre d'alcool. Et je comprenais aujourd'hui, qu'il en était des Arméniens, comme de leur raki»:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ed. Le Ceinturion, Paris 1983

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԵՐԳԻ ՈՒ ՊԱՐԻ ՓԱՌԱՏՕՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ. - «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Յուլիս 2-ի թիւէն քաղելով կու տանք Հայրիկ Մուրադեանի վերոյիշեալ խորագրին տակ ստորագրած յօդուածը (արեւմտահայերէնով), ուր կը նկարագրուի Երեւանի Բազմարուեստից Հիմնարկին մէջ տեղի ունեցած ազգագրական երգի ու պարի փառատօնը:

×

Երեւանի Կարլ Մարքս Բազմարուեստից Հիմնարկի նախաձեռնութեամբ, տեղի ունեցաւ ազգագրական երգի ու պարի փառատօն մը՝ նուիրուած Հիմնարկի յիսնամեակին: Արդէն իսկ աւանդութիւն դարձած այս փառատօնը իր մասնակցողներու եւ ազգագրական գօտիներու ընդգրկումով համերգային յայտագիրներու ծաւալով, երգերու եւ պարերու սեռերու այլազանութեամբ, նոր, տակաւին անծանօթ նմոյշներու եւ փոփոխակներու առատութեամբ եզակի երեւոյթ էր, երեւոյթ մը՝ որ վերածուեցաւ հայկական ազգագրական երգարուեստի ու պարարուեստի անմոռանալի տօնախմբութեան մը:

Հանդիսականներու հոծ բազմութիւնը Հիմնարկի մեծ սրահը նստած, յաճախ նաեւ՝ ոտքի, երեք օր անդադար, օրական 3 - 4 ժամ տեւողութեամբ համերգներուն, հիացումով կը լսէր ու կը դիտէր մեր հին երգերն ու պարերը:

Փառատօնին հանդէս եկան ազգագրական երգի, երգի ու պարի եւ պարի սիրող 22 խումբեր. 21 անհատ մեներգողներ, որոնք բարձր ճաշակով ներկայացուցին Տարօնի, Սասունի, Վասպուրականի, Մոկաց աշխարհի, Շատախի, Համշէնի, Տիգրանակերտի, Շիրակի, Արարատեան գաւառներու եւ ազգագրական այլ գօտիներու գեղեցիկ երգերն ու պարերը իրենց հարազատութեամբ:

Մրցումէ դուրս, իբրեւ պատուոյ հիւրեր, հանդէս եկան նաեւ ազգագրական «Ակունք» եւ «Նարօյ» համոյթները, ինչպէս նաեւ ծանօթ երգասացներէն Շաղէր Սահակեան, Իշխան Կարապետեան, Հոռոմ Յարութիւնեան եւ Սարգիս Բաղդասարեան:

Մրցումին մասնակցող խումբերու կազմը եւ անհատ մեներգողները առաւելաբար կը ներկայացնէին նախադպրոցական, դպրոցական եւ երիտասարդական տարիքը: Այս փաստը ինքնըստինքեան կը վկայէ, որ մեր մատաղ սերունդը կ'ապրի իր նախնիներու աւանդական երգարուեստով եւ հանդէս կու գայ որպէս անոնց իրաւական տէրն ու ժառանգորդը: Բացառիկ սիրով ու խանդավառութեամբ ընդունուեցան Երեւանի Կրուպսկայա դպրոցի աշակերտուհի Սեդա Ըստամբոլցեանի, Թալինի Ն. Բազմաբերդ գիւղի դպրոցական, փառատօնի կրկնակ դափնեկիր Անդրանիկ Մանուկեանի, Նաիրիի շրջանի Քասախաւանի աշակերտուհի Մարինէ Քերոբեանի ելոյթները: Ամէնէն կրտսեր աշակերտուհին՝ Սեդա Ստամբոլցեան (երգէհնահար Վահագն Ստամբոլցեանի աղջիկը), առաջին կարգի մրցանակէն զատ, արժանացաւ նաեւ դատակազմի սահմանած «հանդիսականներու բուռն համակրանքը շահելու» յատուկ մրցանակին:

Իրենց մեկնաբանական արուեստով ներկաներու վրայ լաւ տպաւորութիւն թողուցին Արթիկի շրջանի «Լմբատ», Երեւանի Բազմարուեստից Հիմնարկի «Վան», Երեւանի «Մանուշ», Թալինի պիոներական «Նարեկ», Նաիրիի շրջանի Քասախաւանի «Մուշ» խումբերը:

Փառատօնին ի յայտ եկան նաեւ ազգագրական երգերու շնորհալի նոր մեկնաբաններ՝ Սամսոն Դաւթեան (Արարատի շրջան, Շաղափ գիւղ), Բոգդան Յովհաննիսեան (Կիրովական), Հերիքնազ Յարութիւնեան եւ Աշոտ Մարտիրոսեան (Երեւան, Լուսաշխի տուն), Ծովինար Յակոբեան (Ապարանի շրջան, Սարալանջ գիւղ): Անոնք արժանի են դասուելու ազգագրական ծանօթ երգասացներու շարքին:

Ազգագրական պարերու «Համշէն» (Աբխազիոյ Պաղնատուտ գիւղ), «Տիգրանակերտ» (Արարատի շրջան), «Վասպուրական» (նոյն շրջան, Շիրազլու), «Շատախ» (նոյն շրջան, Շաղափ), «Հեթանոս» (Արտաշատի շրջան, Դուին), «Գօրանի» (Թալինի շրջան, Ն. Բազմաբերդ) խումբերը ցուցադրեցին ազգագրական ինքնատիպ, հերոսական պարերու նմոյշներ: Բացառիկ սիրով ու ջերմութեամբ ընդունուեցան յատկապէս՝ «Համշէն» եւ «Տիգրանակերտ» խումբերը, որոնք արժանացան խրախուսանքի դատակազմի առաջին կարգի մրցանակին:

Առաջին կարգի մրցանակին արժանացան նաեւ Հանրապետութեան գեղարուեստական դաստիարակութեան կեդրոնի մանկա - պատանեկան խումբերը, Արթիկի շրջանի «Լմբատ» եւ բազմարուեստից հիմնարկի «Վան» համոյթները: Նոյն մրցանակով պարգեւատրուեցան Մարինէ Քերոբեան, Անդրանիկ Մանուկեան եւ Սամսոն Դաւթեան:

Փառատօնը ցոյց տուաւ, որ իրաւացի չէին մեր այն ընկերները, որոնք կը գտնէին, որ, իբրեւ թէ ազգագրական երգն ու պարը կարելի չէ բեմ հանել առանց մշակումի. կը պնդէին, թէ այդ երգերն ու պարերը, լաւագոյն պարագային, կրնան շարժել միայն տարեցներու հետաքրքրութիւնը. կը թելադրէին զանոնք հաւաքել ու պահել որպէս իրենց դարը ապրած թանգարանային նիւթեր: Սակայն մեր ազգագրական հնօրեայ երգերն ու պարերը, որոնք դիմացած են դարերու փորձութիւններուն, անցած են օտար ազդեցութիւններու բովէն եւ մեր չէնչոց ներկան հասած են՝ պահպանելով իրենց գրաւիչ գոյներն ու հմայքը, իրենց սեփական բոյրն ու անաղարտութիւնը, եկան գեղեցկութեան ուժով հերքելու նըշուած ենթադրութիւնները:

Ազգագրական երգարուեստի ու պարարուեստի վերակենդանացման գլխաւոր ուղենիշը եղաւ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի տարիներ առաջ տուած որոշումը: Ձայն կեանքի կոչելու ուղղութեամբ հսկայական դեր խաղացին Հայաստանի մամուլը, ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը, իսկ ժողովուրդը բուռն սիրով ու խանդավառութեամբ արձագանգեց իր նախնիներու երգին ու պարին:

Այն փաստը, որ ազգագրական երգի ու պարի ամէնամեայ փառատօները աւանդաբար կը կազմակերպուին եւ տեղի կ'ունենան Երեւանի բազմարուեստից հիմնարկի նախաձեռնութեամբ, ինքնին կը վկայէ, որ այս հիմնարկին մէջ մասնագիտական ուսուցման առընթեր, լայն ճանաչում գտած են նաեւ երգն ու երաժշտութիւնը:

Այսօր ուրախութեամբ կրնանք ըսել, որ մեր ժողովուրդի հնադարեան երգն ու պարը թափանցած են մարդոց սրտերը, ջերմութեամբ կ'ընդունուին ժողովրդական լայն շրջանակներու մէջ, կը հնչէն աշխատաւորական խումբերու, դպրոցականներու, ուսումնական հաստատութիւններու, մանկապարտէզներու, հարսնիքներու, տօնախմբութիւններու մէջ եւ ձայն - հեռատեսիլի միջոցով: Կը հնչէն մեր մանուկներու, պատանիներու, երիտասարդներու եւ արհեստավարժ երգիչներու շրթներէն, մուտք կը գործեն նաեւ նուագախումբերու յայտագիրներուն մէջ:

ՀԱՅՐԻԿ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

ԳՈՂՏՈՒԹԸ ԳՈՂՏՈՒԹ

ԹԷՀՐԱՆԻ «Արարատ» մարզաւանին մէջ, Յուլիս 4-ին, տօնուած է Հայ Մշակութային «Արարատ» Կազմակերպութեան հիմնադրութեան 39-րդ տարեդարձը: Բացումը կատարած է Միութեան ներկայացուցիչը: Խօսք առած է Սամուէլ Սարուխանեան: Ուղերձներ կարդացուած են զանազան մասնաճիւղերու կողմէ: Հանդէս եկած է «Սեւան» երգչախումբը:

×

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ «Արարատ» Միութեան սրահին մէջ, Յունիս 12-ին, տեղի ունեցած է ցարական Ռուսիոյ իշխանութեան կողմէ հայ եկեղեցւոյ կալուածներու բռնագրաւման 80 ամեակին նուիրուած դասախօսութիւն մը: Խաժակ Տէր-Գրիգորեան պատմական լայն տեղեկութիւններով եւ համապատասխան մէջբերումներով բացատրած է Հայոց եկեղեցական կալուածներու գրաւման քաղաքականութեան պատճառը եւ անոր հետեւանքները: Դասախօսը իր խօսքը աւարտած է շեշտելով. «Եթէ ժողովուրդը հրապարակի վրայ է, եթէ ժողովուրդը գիտակցում է իր շահերը, եթէ նա զինուած է եւ պատրաստ՝ բռնակալական ոչ մէկ ուժ չի կարող նրան զրկել իր իրաւունքներից ու պահանջներից»:

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

Լրագրող մը կը հարցապնդէ թեկնածու մը:

- Եթէ, հինգ վայրկեան տեւող ճառ մը արտասանէք խօսիլ, որքան ատեն պէտք է՝, պատրաստելու համար.

= Երկու շաբաթ:

- Կէս ժամուան ճա՞ռ մը.

= Ութ օր:

- Իսկ եթէ պատրաստուէիք երկու ժամ խօսիլ.

= Պատրաստ եմ:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Ու, մայլ հետեւանքներու վախէն հալածուած, մէկէն կանգ կ'առնէր, նայուածքը սեւեռուն, աժգոյն, հեւքոտ: Ճակատը կը ծածկուէր քրտինքի մանր կաթիլներով, թուղթը կը ճմրթկուէր մատներուն մէջ, մատիտը վար կը սահէր:

-Համբիկ, որդի, ասո՞ւ ի՞նչ գիր է քի՞ չըլլայ, կ'ըսէր մայրը, տղուն գիր գրելու այդ նոր մոլեգնութենէն խռոված:

Երիտասարդը չէր պատասխաներ, յանկարծական գայրոյթով մը լեցուած մօրը դէմ, որուն վրայ տեսակ մը լռութիւն կը տեսնէր իր անհուն ցաւին համար:

Կը վերսկսէր սակայն, կը մոլեգնէր այդ աշխատանքին: Գաղափարները, պերճ ու յորդելակ, կը ծառանային մտքին մէջ, բայց ահա զանոնք թուղթին վրայ գեղեցկօրէն արտայայտելու անկարողութիւնը կը կասեցնէր իր ձեռքը. կը մնար անճրկած, ոչնչացած: Կը մթնէր. դուրսը, պարտէզին մէջ, գիշերուան խորհրդապահ շշուկները կը բարձրանային: Թումիկ վրայ կը հասնէր, գինով, ծխափայտը քաշելէն: Մայրը փայտէ ցած սեղանը կը պատրաստէր՝ համեստ ու ժուժկալ ճաշին համար:

- Է՛յ ալ կ'օգտէ, Համբիկ, էկուր հաց կեր . . .

- Համբիկ, ծօ՛, հա՛յտէ, կը պոռար հայրը, տղուն ցամենալէն սրտնեղած:

Երբեմն եղբայրն ալ վրայ կը հասնէր, նոյնպէս գինով, ու Համբիկի գիր գրելու յամառութենէն կատղած, կոշտ յանդիմանութիւններու տարափ մը կը տեղար:

- Պալխճութիւնը կէ՞շ գէնաաթ էր քի սըլլիկա չարշի հանեցիր, կը պոռար հօրը երեսին:

Համբիկ մարտիրոսի համակերպութեամբ կը հանդուրժէր այս դժնդակ կեանքին, ու՝ իր հոգւոյն լեցնող բոցերուն չոդարձակումէն շլացած՝ կը քալէր շուրջդանդաչուն քայլերով, դէպի անտառյ նըպատակը, որուն պիտի հասնէր ամէն գընով, ամէն գոհողութեամբ:

Հիմա, ա՛լ գիշեր ցերեկ նամակը կը խորհէր, գայն իր փրկութեան միակ միջոցը դաւանելով: Առաջին քանի մը փորձերը անյաջող եղան՝ իր գնահատումովը: Կ'ուզէր որ առաջին եւ վերջին փորձը ըլլար պիտի ընէր աղջկան մօտ իր սրտին գաղտնիքը բանալու համար՝ յաջողութեամբ միայն պսակուէր: Օր մը վերջապէս գտած ըլլալ կարծեց այն ազդու եւ սրտաճըմլիկ բանաձեւը, որ սիրոյ դերբուկ ճամբան պիտի հարթէր իր առջեւ: Իր հոգւոյն այս մահացու տագնապի օրերուն, պարտէզը զրկուեցաւ անոր մանրահոգ խնամքէն: Ծաղիկները ըմբոստ ծիլեր արձակեցին. օտար, վայրի խոտեր բուսան մաքուր եւ անթերի ածուներուն մէջ, ու քանի մը հազուագիւտ բոյսեր չորցան, ոտքումէ զրկուած: Սոֆի, որ սքանչացումով դիտած էր իր բարեկամին անխոնջ եռանդը այդ խոպան անխնամ պարտէզը փոքր դրախտի մը վերածելու, հիմա, իրիկուններ, փայտէ ցածուկ նըստարանին վրայ, իր քրոշէն բանած ատեն, կը զարմանար Համբիկին անտարբերութեանը վրայ:

- Համբիկ, ըսաւ իրիկուն մը անոր սենեակէն ներս մտնելով, մեղքը չէ՞ն, ծաղիկները կը չորնան կոր . . .

Տղան չուարեցաւ, կապկպուեցաւ:

- Մեղքը չէ՞ն ծաղիկները, կը կրկնէր Սոֆի մեղմագին ձայնով:

- Կարեւոր գործ մը ունիմ աս օրերս, թոթովեց Համբիկ, վաղը առտու կը ջըրեմ, անհոգ եղիր . . .

Նամակը աւարտած էր սիրահարը: Բաճկոնին գրպանը դրած, օրուան մէջ տասն անգամ կը կարդար զայն. շոգենաւին մէջ, վաճառատունը, հակերու եւեւը կծկտած, իրիկուան, տունը, նոյնիսկ գիշերը քունէն արթննալով, մոմի մը դողդոջ պլպլումովը: Վերջապէս գոց ըրաւ զայն, միտքովը կարդաց, գինովցաւ անով, երջանկացաւ:

(Շար. 106)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Եղիա Սերոբեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Յուլիս 24, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին իրենց սիրեցեալ կնոջ եւ մօր՝

ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՍԵՐՈԲԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Էլմայեան)

մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իր նահատակ հօր եւ եղբայրներուն եւ Սերոբեան եւ Էլմայեան ընտանիքներու համայն ննջեցելոց յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները Մաննիկ Հօթօթեանի մահուան առթիւ եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ դպրոցին. - Մագլումեան ընտանիք 250 Ֆ., Զօրպաճեան Մօնիկ եւ Ժորժ, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ռէխեան 200-ական, Տէր - Մինասեան ընտանիք 100, Խօրտէքեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ալիս Պուլկուրեան, Խաչատուրեան ընտանիք, Բիւզանդ Զօրպաճեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Կոստուդեան 50-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Խոզեան 30, Սէն - Ժէռոմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը Թաղիս դպրոցին 250 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԼԱ. ՍԻՈԹԱ. - Տիկին Մնացականեան իր ամուսնոյն մահուան 10-րդ տարելիցին ի յիշատակ 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Յակոբ Կէօննեանի հոգեհանգստեան առթիւ. - Տիկին Երանուհի Կէօնճեան եւ զաւակները 200 Ֆ., Գրիգոր եւ Պաղտասար Նաճառեան 150, Ժանօ Տէր - Սահակեան, Զարեհ Պզտիկեան, Ժիրայր Մարգարեան, Ժանօ Յովհաննէսեան, Կարօ Աւետիսեան, Միսաք Եմէնէճեան, Արտաշէս Պօզօյեան, Յակոբ Գէօմիւրեան, Պալիկեան Լեւոն, Սամուէլ Աճառեան 100-ական Ֆ., Յակոբ եւ Ռօպէռ Պալիկեան, Զաքլասեան 75-ական ֆրանք, Գասպարեան, Ժանօ Գէօչգէրեան, Բիւզանդ Թիրէքեան, Մկրտիչ Պապուչեան, Պօղոս Չիլինկիրեան, Երուանդ Աճառեան, Լութֆիկ Եմէնէճեան, Կարօ Յովսէփեան, Լեւոն Շուշանեան 50-ական ֆրանք, Տինոյ 40, Խորէն Մուրատեան 30, Ասլանեան ընտանիք 20 Ֆ.: Գէօչգէրեանի գերդաստանի հոգեհանգստեան առթիւ. - Ժանօ Գէօչգէրեան 50 Ֆ., Տիգամիսեանի գերդաստանի հոգ. առթիւ. - Յովհաննէս Տիքամիսեան 50 Ֆ., Նիքոցեանի գերդաստանի հոգ. առթիւ. -Տիկին Մարիամ Զալըրճեան 50 Ֆ.:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, (118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ):

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն - Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17, (բացի Օգոստոս ամիսէն):

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 24-ին

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

COLONIE DE VACANCES

Les inscriptions pour Août sont encore ouvertes.

S'adresser :

— Mme. ALTOUNIAN 987 - 08 - 73
— Mme. MAVIAN 574 - 34 - 78

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ
ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

1983 - 1984 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը կատարուին ամէն օր Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12:

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօքառով:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES
ET SECONDAIRES DU 1er CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION

1, Bld. du Nord LE RAINCY, Tél. 381. 01. 72

ARMENIE 1983

Circuit de 14 jours, dont 2 jours à Moscou, 12 jours Erevan, séjour en logement chambres doubles.

HOTEL 1er CATEGORIE EN PENSION COMPLETE
ET EXCURSIONS COMPRISES

PRIX : 5.850 Frs.

DEPART DE MARSEILLE le 6 Août — RETOUR MARSEILLE le 19 Août
DEPART DE MARSEILLE le 3 Sept. — RETOUR MARSEILLE le 16 Sept.

— Renseignements et inscriptions : Le Vendredi matin

AGENCE VALADOU - MOTTET

73-75, La Canebière — MARSEILLE 13001
Tél. : (91) 91. 90. 02
Prix spéciaux pour Jeunes — Associations
Possibilités départ PARIS — LYON — NICE

Licence A 258

FÊTE CHAMPÊTRE
DU HOME ARMÉNIEN DE SAINT RAPHAËL
LE 15 AOUT

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

«ՀՕՄ ԱՐՄԷՆԻԷՆ»Ի ՄԷՋ»

Ի նպաստ Հայ Ազգատախնամ Ընկերակցութեան բարեսիրական նպատակներուն, ՕԳՈՍՏՈՍ 15, Սէն Ռաֆայէլի մէջ (107, Ավընիւ տիւ Մառէշալ Լիօթէ), ժամը 12-էն 22:

Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10-ին եւ խաղողօրհնութիւն կը կատարուի Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեանի կողմէ, Հօմ Արմէնիէնի Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ:

- Հայկական ճաշեր.
- Հաճելի մթնոլորտ ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑի ներկայութեամբ.
- Մեծ թոմպոլա.
- Գեղարուեստական բաժին:

Beyrouth
Damas
Alep

VOLS DIRECTS

- *DEPARTS CHAQUE SEMAINE DE PARIS, LYON ET NICE*
- *SEJOURS DE 1 A 5 SEMAINES*
- *PRIX ALLER - RETOUR A PARTIR DE 2940 F (LYON ET NICE) ET 3170 F (PARIS)*

Renseignements et Inscriptions:

Départ de Paris	Départ de Lyon
LEVON BAGHDASSARIAN	VAROUJAN SARKISSIAN
SABERATOURS	**SEVAN VOYAGES**
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté
75001 PARIS	69003 — LYON
tél. 261 - 51 - 13	Tél.: (7) 860. 13. 66
M° Pyramides	

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille: tél. (42) 89.27.47

«Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն»

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
22
VENDREDI
22 JUILLET
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ: 210 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 450 Ֆ. - Հատը: 3,00 Ֆ.

LE NUMERO: 3,00 F

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.485

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

58 ANNÉE — No 15.485

ՕՐՈՒԷՆ ԵՏՔ

ՏԱՍՆԵՒՄԷԿ ՄԵՂԱԴՐԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ՝

ՈՃՐԱՓՈՐՁԻՆ ՀԵՂԻՆԱԿԸ

ՍՈՒՐԻԱՀՊԱՏԱԿ ՀԱՅԸ՝ ԿԱՐՊԻՃԵԱՆ ԱՅԼ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԼ ԸՐԱԾ Է

«ԱՍԱԼԱ»-Ի ՆՈՐ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

ՔՍԱՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄ, ՈՐՈՆՑ ՀԱՄԱՐ ԸՆԴՈՒՆՈՂ ԵՐԿԻՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

7-ՐԴ ՄԵՌԵԱԼ ՄԸ

Բոլորը նոյնը կը կրկնեն, որոշ գոհունակութեամբ, առաջին անգամն է, որ Ֆրանսայի մէջ, կը բռնուի ահաբեկչական արարքի մը հեղինակը: Չորեքշաբթի, ժամը 12.50-ին էր, որ Նախարարաց հերթական խորհուրդէն ետք, կառավարութեան բանբերը կը յայտարարէր թէ ձերբակալուած կասկածելիներէն մէկը՝ Վարաժիան (Վարուժա՞ն) Կարպիճեան, 29 տարեկան, սուրիահպատակ, խոստովանած է որ Օրլիի ահաբեկչական արարքին հեղինակն է: Կայլօ աւելցուցած է թէ կառավարութիւնը իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ զատական ոստիկանութեան տարած արդիւնաւոր գործունէութեան համար: Բաները, սակայն կ'ուզէ որ շատ թրիոմֆալիզմ չըլլայ այս առթիւ (Իրլանտացիներու պատմութիւնը միշտ մտքերու մէջ է): Բայց եւ այնպէս, մինչ Կոպերնիկ փողոցի, ռիւ տէ Ռոզիէի, եւ տասնեակ ուրիշ եղեռնափորձերու հեղինակները երբեք չեն գտնուած, այս անգամ, շնորհիւ, ինչպէս նկատի կ'առնըւի, ոստիկանութեան զանազան սպասարկութեանց սերտ գործակցութեան է, որ կարելի եղած է նման արդիւնքի մը հասնիլ:

Ուրեմն, Երկուշաբթի առտու կանուխ էր, որ զանազան հպատակութեանց տէր, 53 Հայեր, կին թէ այր, հարցաքննութի կը տարուէին, լայնածաւալ գործողութեան մը ընթացքին, որ պատրաստուած էր մեծ գաղտնապահութեամբ եւ որու մասնակցած են 150 ոստիկաններ: Չորեքշաբթի առտու, մնացածներէն տասնմէկը մեղադրանքի տակ կ'առնուէին եւ ատոնցմէ մէկն էր՝ Կարպիճեան, որ, նոյն առաւօտեան չորսին խոստովանած էր, որ հեղինակն է արարքին: Ըստ կ'ըլլայ նաեւ թէ պետն է Ասալա-ի Ֆրանսայի զինուորական ճիւղին, գլխաւոր պատասխանատուն անոր գործունէութեան Ֆրանսայի մէջ եւ ռումբ դնողը, Ուրբաթ օր: Այդ ռումբին համար, հրահանգը տացեր է չորս օր առաջ, դուրսէն, այսինքն՝ արտասահմանէն: Բայց ըստ իրեն, այդ ռումբերը զորս պատրաստեր է Օհաննէս Սեմերճիի մը տունը, օդանաւին մէջ պէտք է պայթէին: Արդարեւ, իր ըսածն այն է, որ 500 Ֆ. նուէր մը տուեր է Թրքիշ էրլայնզի այդ օդանաւին ճամբորդներէն մէկուն, պատրուակելով որ յաւելեալ ծանրութիւն ունի, որպէսզի ան հետը առնէ պայուսակը, բայց պայուսակը շուտ պայթած կ'ըլլայ: Ասիկա չէ համոզած փորձագէտները եւ կը կարծուի որ այս բացատրութիւնը կը ձայն տպաւորութիւնը թողուլ, որ թերեւս իր իսկապէս Թրքական էր, մինչ ինք պատահած է հակաֆրանսական բնոյթ կը կրէ:

Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ, նման աքթներով յստակ եւ ճշգրիտ բաներ գլխանալ: Նոյնիսկ Կարպիճեանի մին, հարցումներ կը մնան: Կան լրագրողներ, որոնք կը խորհին թէ կը պարզապէս բօփ մը ըլլալ, այսինքն պատասխանատուն ինք չէ, այդ դերը կը խաղայ որպէսզի միւսը կարենայ փախիլ: Ներկայիս Վարուժան Կարպիճեանի դէմ եղած մեղադրանքներն են. - մարդասպանութիւն եւ սպանութեան փորձ, կամաւոր քանդում եւ աւերում շարժուն եւ անշարժ ինչքերու, հանրային խաղաղութեան դէմ արարք, զէնքի եւ զինամթերքի պահպանում եւ փոխադրութիւն, պայթող, սպաննող կամ հրդեհող գործիքի պատրաստութիւն, չարագործ ընկերութեան կազմութիւն, պաշտօնական թուղթերու զեղծարարութիւն: Կարպիճեան պէտք է դատուի Ֆրանսական ոճրային ատեանի մը կողմէ, ժողովուրդէն կազմուած ժիւրիներով եւ մահապատժի ջնջումէն ի վեր, ենթակայ է ցկեանս արգելափակման, բայց, պարզ է, որ դեռ հոդ չենք հասած եւ նոյնիսկ կարգ մը լրագրողներ կանխելով իսկ ԱՍԱԼԱ-ի նոր սպառնալիքը (Թեհրանէն՝ Հինգշաբթի առտու ժամը 8.19-ին) Ֆրանսայի դէմ, կը նախատեսէին նոր արարքներ: Խմբագրականներն ալ խօսուն են այդ առընչութեամբ, քանի որ «Լիպերասիոն» «Ռումբ մը կալանքի տակ» խորագրելով իր խմբագրականը կը բացատրէ թէ մեղադրեալը «ռումբ մըն է» ֆրանսական իշխանութեան համար: Թերթը, ինչպէս ուրիշներ, նոյն հարցումները կ'ընեն միշտ՝ ինչո՞ւ Ֆրանսան: «Լիպերասիոն» կը գրէ. - «Հայկական հարցերու բարդութիւնները կրնան միայն մղել նոյնքան խարուսիկ, որքան աժան համարժէքութեանց (Ասալա = Ապու Նիտալ = Սուրիա (կամ Իրաք) = Իրան = (թերեւս) (Խորհ. Միութիւն): Բայց, եթէ աւելի մօտէն նայուի, հարցերը աւելի նուրբ կը թուին եւ մանաւանդ շատ աւելի խառնակ»:

«Քոթիտիէն տը Փարի» «Իրլանտացիներու բարդոյթը» կը խորագրէ Ժերար Լըքլէրի խմբագրականը, ուր յանցաւոր կը նկատուի կառավարութիւնը, որ չէ կանխած աղէտը, քանի որ ծանօթ էր ահաբեկիչներուն ինքնութեան: Գալով «Ֆիկարօ»ի, Մաքս Քլօ «Հարցերու բոկիցը» կը նկատէ այս ձերբակալութիւնը, եւ երկու պատճառներ կը տեսնէ ատոր համար: Կարպիճեան միայն քար (փիոն) մըն է ճատրակի մեծ տախտակի մը վրայ: Փոխարինողներ կան, թերեւս արդէն Ֆրանսա հաստատուած: Այս մարդուն ձերբակալութիւնը արդար է, հաւանական է որ դայթակղութիւն մը կ'ըլլար, ինչպէս դայթակղեցուցիչ կ'ըլլար եթէ չդատուէր եւ չդատապարտուէր, բայց նաեւ տուն կուտայ, փոխ վրէժի բռնաբարումներու: Այդ պարագային, երկու հարցում կը ծագի, Քլոյի համար, Ֆրանս. կառավարութիւնը պատրա՞ստ է տանձնելու վճռականութեան վտանգները, այսինքն՝ նոր մեռեալներ, թէ ոչ՝ տեղի պիտի տայ: 2-րդ հարցումը՝ անհրաժեշտ միջոցներն ունի սահմանափակելու վրատանգը ժողովուրդին կողմէ ընդունելի սահմանի մը վրայ: «Ֆիկարօ» թերահաւատ է: Ինչ որ անախորժ է անշուշտ, նկատելն է, որ ընդդիմադիր մամուլ մը (այսօր՝ աջ մկրտուած) խորքին մէջ կը նախընտրէ որ կառավարութիւնը ձախողի, նոյնիսկ ի վնաս իր հայրենիքին: Ոչ որ Ֆրանսայի շահերը գերադաս կը դասէ իր հոսանքին շահերէն: Եւ որովհետեւ ընկերվարական կառավարութիւն մը յաջողեցաւ ինչ որ Ժիսքար չէր յաջողած իր եօթնամեակին ընթացքին, պէտք է նսեմացնել եւ նոյնիսկ «մաղթել» որ նոր փորձանքներ պատահին: Կարպիճեանի հետ, մեղադրանքի տակ առնուած են. - Ռուբիկ Յովհաննիսեան - Սալտուգի, Անթուան, Օհաննէս Աչխոյեան, Այտա Սեմերճի, Մարի - Քլօտ Աչխոյեան (ծնեալ՝ Պլիւթօ), Պետրոս Հալալլեան, Օհաննէս Խաթանասեան, Աւետիս Խաթանասեան: Գլխաւորներէն կը նկատուի՝ Օհաննէս Սեմերճի, 23 տարեկան, Վիլիէ լը Պել բնակող, որու տունը գտնուած է մեծաքանակ զինամթերք: Արհեստով, ադամանդ տաշող, թրքահպատակ, իր երկու աղջականները՝ Համբարձում եւ Մուրատ, կօշկակարի խանութ ունին Փարիզ, ըստ փարիզեան թերթերուն: Քսան հոգի արտաքսուած են, որոնց համար բանակցութիւններ կը տարուին զիրենք ընդունող երկիրներ գտնելու համար, քանի որ սուրիահպատակ, թրքահպատակ եւ իրանահպատակ են, այսինքն՝ քաղաքացի երկիրներու, ուր մահապատիժ կայ:

Կը թուի, որ ասոնք կը հետապնդուէին ամիսներէ ի վեր, մանաւանդ Յակոբ Յակոբեանի Ֆրանսա ժամանումին առթիւ, հետեւելով այս վերջինին շփումներուն, եւ այդ պատճառով է, որ կարելի եղած է արագօրէն ձերբակալել: Եւ այդ կարելի կ'ըլլար միայն յանցանքի վրայ բռնուելով, ինչ որ անկարելի կը դարձնէր կանխելու հաւանականութիւնը:

× «ԱՍԱԼԱ»-ի սպառնալիքները լուրջի առնուած են եւ ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած: Հինգշաբթի առտու ֆրանսական մամուլի գործակալութեան Թեհրանի գրասենեակին է, որ անանուն հեռաձայնով մը, ԱՍԱԼԱ պահանջած է իր բոլոր բանտարկեալներուն անմիջական ազատ արձակումը, այլապէս արիւն պիտի հոսեցնէ Ֆրանսայի մէջ և յարձակի աշխարհի ֆրանսական հաստատութեանց դէմ: Հոս-հոն, արդէն ամէն ինչ նկատի կ'առնուի, առջի օր Փարիզ - Թուլուզ կառախումբին համար, Չորեքշաբթի Լիոն - Փեռաշ կայարանը, քանի խակական փաքէթ մը տեղծուած է եւ իշխանութիւնները պարտին լուրջի առնել, նոյնիսկ եթէ «կատակող» յիմարներ ալ կան:

× Սուրիա Փարիզի իր դեսպանատան մէկ շար զեկոյցով բոլորովին կ'ուրանայ որեւէ պատասխանատուութիւն ոճրափորձին մէջ, քանի Պետութիւն մը չի կրնար յանցաւոր նկատուիլ իր ամէն մէկ հպատակի գործելակերպին մէջ, ամէն տեղ ուր ան կը գտնուի:

×

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը Ֆրանսայի դէմ ամբաստանութիւններ ըրած է, որոնց կ'արձագանգէ «Թէրճիւման» (Յուլիս 21): Թիւրքմէն յայտարարած է թէ Օրլիի ոճրափորձը երեւան հանած է այն իրողութիւնը՝ թէ ԱՍԱԼԱ-յի մէկ ճիւղը տեղաւորուած է Ֆրանսայի մէջ: Ան ըսած է «Որոշ է թէ Ֆրանսայի մէջ է Ասալա-յի կեդրոնը կամ զօրաւորագոյն թեւը»:

«Թէրճիւման»ի տուած իր յայտարարութեան մէջ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը ըսած է նաեւ թէ «Հայկ. Ցեղասպանութեան Արդարադատ Մարտիկներ»ու կազմակերպութիւնը կը շարունակէ մնալ Պէյրութի մէջ:

Թիւրքմէն յայտնած է թէ տակաւին շատ կանուխ է հայկ. ահաբեկչութեան հանդէպ ֆրանսական կառավարութեան կեցուածքին մասին խօսելու, եւ ըսած է. «Ֆրանսա այսօր երկիր մըն է ուր միջազգային ահաբեկչութիւնը սանձարձակ կը գործէ, այս բոլորը ես չեմ, Ֆրանսացի պաշտօնական անձնաւորութեան մը խօսքերն են՝ զորս կը կրկնեմ»:

Թիւրքմէն հետեւեալ ձեւով է պատասխանած է «Թէրճիւման»ի կարգ մը հարցումներուն.

Հ. - Ի՞նչ ձեւով կը մեկնաբանէք Ֆրանսական կառավարութեան կեցուածքը Օրլիի յարձակումին նկատմամբ:

Պ. - Տակաւին կանուխ է այս մասին խօսելու համար: Ճիշդ է թէ Ֆրանսայի վարչապետը իր կառավարութեան ցասումը յայտնած է, մեզի ղրկած իր նամակով, եւ ըսած թէ անպայման պիտի գտնուին յանցաւորները, սակայն միւս կողմէ ֆրանսական հեռատեսիլէն հայկ. ահաբեկչութիւնը պաշտպանող արտայայտութիւններ սփռուած են:

Հ. - Ինչպէ՞ս կը բացատրէք այն իրողութիւնը թէ հակառակ Թուրք Պետութեան դիմումներուն, բազմաթիւ երկիրներու մօտ, կը սաստկանայ հայկ. ահաբեկչութեան գործունէութիւնը:

Պ. - Ահաբեկչական կազմակերպութիւնները կը մնան առաջուան պէս: Ասալա միջոց մը անշարժ մնաց, յետոյ վերսկսաւ իր արարքները: Արդէն երբ ան լուռ կը մնար, Դաշնակցութիւնն էր որ կը շարունակէր իր գործունէութիւնը: Այնքան ատեն որ միւս երկիրներն ալ չեն պայքարիր ահաբեկչութեան դէմ, այս ձեւով կը շարունակուի այս:

×

ԼՕԶԱՆԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Այս ամբողջը պատճառ եղաւ, որ շատ աւելի անդրադարձ ըլլայ Լօզանի Հայկ. 2-րդ համագումարին մասին, որ «երրորդ ճամբայ մը կը փնտռէ», Սփիւռքի թուլամորթութեան եւ ահաբեկչութեան միջեւ: Ժուռնալ տը Ժընեւ, (Յուլիս 20) յիշելով թէ ինչո՞ւ Լօզանը ընտրուած է եւ թէ ի՞նչ նպատակ կը հետապնդէ համագումարը, որու չի մասնակցիր Զուիցերիոյ Հայերու Միութիւնը, ոչ ալ Դաշնակցութիւնը, կը շեշտէ թէ, ուրեմն համագումարը իսկապէս ներկայացուցչական բնոյթ չունի, հայկ. համաշխարհային գետնի վրայ:

× Հինգշաբթի առտու ժամը 10-ին հաղորդուեցաւ թէ Օրլիի ոճրափորձի ծանր վիրաւորներէն -այրած- Ֆրանսացի կին մը մեռած է, ինչ որ եօթնի կը հասցնէ մեռեալներու թիւը:

× Յունաստանի Ֆրանսայի դեսպանը նամակ մը ղրկած է Մոնտի դժգոհելով թերթին դէմ, որ առանց որեւէ հիմնուած փաստի Աթէնքը նկատած է «շրջան կայան»ը հայկ. ահաբեկչութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին առեւտուրին բացը նուազած է Յունիսին, 3,7 միլիառ ֆրանք է միայն, ինչ որ որոշ լաւատեսութիւն պատճառած է:

ՓԷՕԺՕ-Ի ԵՒ ԹԱԼԲՕ-Ի բանուորները 24 ժամ գործադուլի դիմած էին Հինգշաբթի, բողոքելու համար նախատեսուած աշխատազրկումներուն դէմ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Ամին Ճեմայէլ եւ ամերիկեան կառավարութիւնը դէմ են, Իսրայէլի նոր որոշումին, այսինքն մասնակի պարպում Լիբանանի: Միւս կողմէ, ռմբակոծութիւնները եւ ամէն տեսակի միջադէպերը կը շարունակուին երկրին մէջ:

ՔԱՏԱՖԻ Ֆրանսայի դէմ կը յարձակի շեշտելով. - «Ոչ մէկ դեր կը ճանչնամ Ֆրանսայի, Չատի մէջ կամ այլուր նոյն ցամաքամասին վրայ», միաժամանակ նախագահ Միթերանը հրաւիրելով: Նաեւ տրամադիր է Ֆրանսա գալու «ջնջելու համար թիւրիմացութիւնները»:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Նախագահը որոշեց օժանդակել Չատի:

ԿՐԹԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսայի հայ գաղութը կը համարուի Սփիւռքահայութեան կարեւոր մէկ կեդրոնը, մանաւանդ հայկական հարցի, դատի քաղաքական ընդլայնումներու, պատեհութիւններու տեսակէտէն քանի Ֆրանսան ըլլալով Մարդկային Իրաւանց Երկիրը կարելիութիւններ կ'ընծայէ յարգելով փոքրամասնութեանց իրաւունքները: Այս իրականութենէն մեկնելով, եթէ կ'ուզենք վերոյիշեալ նպատակին խակալէս ծառայել նախ պէտք է պահպանենք մեր գոյութեան խարիսխը՝ «Հայ Դպրոց»ը:

Հայ դպրոցը գոյատեւումին ամէնէն կարեւոր ազդակն է: Իր հիմնական առաքելութիւնն է՝ պատրաստել ապագայի Հայը: Պատրաստել այն անհատը որ ազգային հաւաքական կեանքին մէջ պիտի ստանձնէ պատասխանատուութիւններ, առնէ յանձնառութիւններ: Դպրոցին վիճակուած այս առաջնահերթ պաշտօնը, յստակ նպատակակէտը կը պահանջէ մանկապարտէզէն, նախակրթարանէն, երկրորդական համապատասխան կրթական քաղաքականութիւն մը:

Արդեօք մեր դպրոցները մշակած ե՞ն ուսումնական ուղեգիծ: Մեր խօսքը անշուշտ դարակներուն մէջ փոշոտած թղթածրարներուն մասին չէ, այլ՝ գործի ու իրականութեան վերածուած յղացքներու:

Առանց քննարկումի մը դիմելու, մեր նկատումները կրնանք հիմնաւորել իրական կեանքի մէջ դրսեւորուած փորձառութիւններու, երեւոյթներու եւ այլ ընթակայական տուեալներու վրայ:

Կրթական քաղաքականութեան մէջ կը մտնէ անշուշտ, նախ եւ առաջ, ընդհանուր դաստիարակումի քաղաքականութեան մը անհրաժեշտութիւնը, որուն հիմնական ուղղութիւնը պէտք է ըլլայ՝ աշակերտին մտածել սորվեցնել: Չենք ուզեր ընդլայնել այս յոյժ հետաքրքրական եւ կարեւոր մանկավարժական նիւթը, քանի մեր խօսքը այս առթիւ կ'ուզենք սահմանել եւ աւելի մանրամասնել հայերէնի ուսուցման շուրջ:

Հայ լեզուի աշակերտութեան, հայեցի կրթութեան սերտօրէն կ'առընչուի հայ մշակոյթի ծանօթացումը: Հարկ է փոխանցել մեր հոգեմտաւոր ժառանգութիւնները: Այս բաժիններու ուսուցումը սակայն երկու տուեալ կ'ենթադրէ: Նախ՝ որակաւոր ուսուցիչ եւ համապատասխան դասագիրք:

Դպրոցը պէտք է առաջնորդէ ազգային ինքնագիտակցութեան: Այս կէտը իր կարգին կապուած է մշակութային ժառանգութեան հարցին: Սակայն որպէսզի աշակերտը ինք կարենայ գնահատել իր ազգային քաղաքակրթութեան աստիճանը անհրաժեշտ է որ Հայոց պատմութեան՝ գրականութեան, մշակոյթի դասաւանդումը նաեւ բաղդատուի միջազգային պատմութեան, մշակոյթին, եւայլն... : Մեր արժէքները հարկ է տեղադրուին միջազգային ծիրին մէջ, գիտնալու համար երկուքին յարաբերութիւնները եւ մեր յատուկ տեղը: Հայկական մշակոյթը մաս կը կազմէ ընդհանուր մարդկութեան մշակոյթին ուր կը շեշտուի մեր նպաստը: Այս բաղդատական եւ յարաբերական եղանակները մեծապէս կը խթանեն, կը մղեն աշակերտը դէպի ազգային ինքնագիտակցութիւն եւ հպարտութիւն:

Այսպէս, երբ ազգային դատ հետապնդել ուզող ժողովուրդի մը սերունդները կը սկսին ճանչնալ այն երկիրը, որուն համար ծանր յանձնառութիւններու տակ պիտի մտնեն երբ անոնց համար կը ստեղծուի այն պայմանները, միջավայրն ու մթնոլորտը, որոնց շնորհիւ պիտի գիտակցին իրենց ազգային արմատներուն, այն ատեն է որ մեր դպրոցները լաւագոյնս ծառայած կ'ըլլան իրենց նպատակին, այն ատեն է որ մեր գոյապայքարի կարեւոր մէկ բերդը ամուր կը մնայ իբրեւ պատնէշ սպառնացող վտանգներուն:

Այս սկզբունքներով եւ ուղղութեամբ մտածուած եւ պատրաստուած կրթական քաղաքականութիւն մը մեր ապագայի հեռանկարներու տեսակէտէն կարելի է համարել նոյն ատեն կարեւոր զէնք եւ վահան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ «ԿՈՏՈՐԱԾ»Ը

Այս ջարդը ծայր տուաւ Ամերիկա, իսկ 50-ական թուականներուն հասաւ արեւմտեան Եւրոպա եւ կը շարունակէ յառաջանալ հետզհետէ աւելի կատաղութեամբ: Իր սահմանները կ'ընդլայնին եւ տարուէ տարի նոր ճակատներ կը բացուին քիչ մը ամէն կողմ, մանաւանդ թերաճ երկիրներու մէջ, ուր համեմատաբար կոտորածը աւելի սարսափելի է՝ անիշխանութեան եւ կարգ ու կանոնի չգոյութեան պատճառով: Ներկայիս գինադադարի նշոյլն իսկ չերեւիր եւ քաղաքացիական այս պատերազմը կը շարունակէ զոհեր խլել՝ մանաւանդ արձակուրդի ամիսներու ընթացքին: Անշուշտ այս ջարդին գլխաւոր պատճառը երթեւեկութեան մոլուցքն է, եւ պատասխանատուն՝ հաղորդակցութեան իշխան ինքնաշարժը եւ ասոր շահագործումը: Բայց իսկական պատասխանատուն կը մնայ, անշուշտ, շահագիտութիւնը: Եւ որովհետեւ, դրամատիրական դրութեան մէջ շահը կը գերազանցէ որեւէ այլ նկատառում, հետեւաբար զոհերու թիւը կը մնայ երկրորդական հարց. իսկ իշխանութիւնները, հակառակ որոշ միջոցներու պարտադրանքին, կամայ կամ ակամայ կը մնան անզօր...:

Արդ, շատ դիւրութեամբ կարելի է մեռեալներու եւ վիրաւորներու պատկառելի թիւը առնուազն կիսել՝ ապահովութեան կարուկ միջոցներ ձեռք առնելով: Պարզ է որ կարելի է շատ աւելի տոկուն կառքեր շինել. բնակելի մասը չէզոքացնել բախումներու դէմ, եւայլն: Աւելորդ է յիշել այն բոլոր բարեփոխութիւնները, զորս կարելի է իրագործել: Ասիկա, սակայն, դրամատիրոջ գործին չի գար. նախ, որովհետեւ տոկուն կառք մը աւելի երկար կ'ապրի, յետոյ, շատ աւելի շինանիւթ պիտի գործածէ եւ կառքը պիտի ծանրանայ, ուրեմն պիտի ըլլայ նուազ արագընթաց. մինչդեռ, մինչեւ օրս, կառքին արագութիւնն է որ առաջ կը քշուի՝ յաճախորդ որսալու համար: Այս իսկ պատճառով տարուէ տարի կառքը կը թեթեւնայ, պողպատը կը վերածուի թիթեղի. մինչդեռ կառքերու արագութիւնը կը բարձրանայ, անտրամաբանական բան մը, քանի արագութիւնը, որ արկածներու մեծագոյն պատասխանատուն է, սահմանափակուած է գրեթէ բոլոր երկիրներուն մէջ: Այսօր, այս թիթեղէ կառքերը մէկ-մէկ դագաղ են՝ հազարաւոր անմեղ զոհերու համար. փոքրիկ բախում մը եւ կառքը կը վերածուի աքորտէոնի: Այս աքորտէոնը, սակայն, շահ մը կ'ապահովէ գործատիրոջ, քանի որ այս ջարդուփշուր կառքին տեղ նոր մը պիտի ծախէ, մօտօրէն: Անկասկած սա՛ է բուն պատճառը այս համաշխարհային ջարդին, որ դեռ երկա՛ր պիտի շարունակէ իր աւերը գործել՝ քանի շա՛հը կը մնայ այս ընկերութեան մղիչ ուժը:

Ահաւասիկ փոքրիկ հաշուեկշիռ մը, եւ թիւեր ... թիւեր, որոնք մէկ-մէկ ողբերգութիւն են: Ըստ Միացեալ Ազգերու կատարած քննութեան, 1981-ին Եւրոպայի զոհերու թիւն է՝ 84·300 մեռեալ եւ 2 միլիոն 100 հազար վիրաւոր: Արկածներու թիւով Գերմանիա՝ կը դասուի առաջին կարգի վրայ (475·994), քանի որ կառքերու թիւը ամենաբարձրն է. իսկ Ֆրանսա, մեռեալներու մրցանիշը կը կոտրէ (12·384): Կը հետեւին Գերմանիա (11·674), Իտալիա (8072) եւ Անգլիա (6069): Ուրիշ քննութեան մը համաձայն, ուր կառքերու թիւը նկատի կ'առնուի, Թուրքիա կը շահի առաջնութիւնը, 729 մեռեալ՝ 100·000 կառքի վրայ: Այս դասակարգին մէջ, Ֆրանսա, 9-րդ տեղը կը գրաւէ, այդ ալ բան մըն է, Ֆրանսացի կառավարը տարիներու ընթացքին քիչ մը աւելի խելօքցաւ, եւ կանոնները աւելի լրջութեամբ կը յարգէ ներկայիս: Իսկ Թուրքիա այցելողները ծանօթացած պէտք է ըլլան թուրք «վարպետ» կառավարներուն հետ: Դժբախտաբար նոյնը կրնանք ըսել Երեւանի «քաջարի» կառավարներուն համար: Արդ տարուէ-տարի, երթեւեկութեան զոհերու մեռելակոյտը կը ծաւալի, վիրաւորներու հսկայական թիւը նմանապէս. իսկ ծանր կամ թեթեւ հաշմանդամները բանակ կը կազմեն՝ բոլոր երկիրներու մէջ: Ամէն տարի, Ֆրանսայի մէջ Նըմուրի նման քաղաք մը կ'անհետանայ, մինչ Եւրոպայի մէջ՝ Փուաթիէ մը պէտք է ջնջել քարտէսէն: Կրնաք երեւակայել պատուհասը՝ եթէ երկրագունտը նկատի առնէք: Այսօր Եւրոպայի վրայ արձակուած նէօթրոնի ռումբ մը նուազ վտանգաւոր է՝ քան թէ մեր պաշտած գողտրիկ կառքը:

Գ. Տ.

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՃԷՄՊՈՐԻՆ

Բացառիկ յաջողութիւն մը

«Խանդավառութիւնը ճէմպորիին մթնոլորտն է». այսպէս կ'արտայայտուին Հայ Արիներու Միութեան պատուիրակութեան 25 արիներու եւ արենոյշներու պետերը, Քանատայի ճէմպորիէն: Կազմակերպութիւնը անթերի, օդը պայծառ, յայտագիրները ամէն օր տարբեր եւ խիստ հետաքրքրական են: Տասնեւերկու հազար մասնակցողներ՝ եկած 60 տարբեր երկիրներէ եւ երեսուն հազար երէց սկաուտներ՝ Քանատայի, Ամերիկայի եւ Եւրոպայի զանազան շրջաններէ, կ'աշխատին կամաւոր, ճէմպորիի յաջողութեան համար: Իրենց վրայ ինկած են ամէնէն դժուար գործերը, բայց ամէն բան ուրախ եւ զուարթ մթնոլորտի մէջ է, որ կ'անցնի:

Հայկական բանակավայրը կը գտնուի ճէմպորիի 14 բաժանումներէն՝ «Թուխարի» (կատու - առիւծ...) մէջ, ուր կան 1500 սկաուտներ՝ զանազան երկիրներէ եկած:

Ճէմպորին պաշտօնապէս բացուեցաւ Յուլիս 5-ին՝ մեծ հանդիսութեամբ, որուն ներկայ եղան վարչապետը, ընդհանուր կառավարիչը եւ նախարարներ: Մասնակցող բոլոր ազգերուն դրօշակները հանդարտօրէն բարձրացան կայմերու վրայ. անգամ մը եւս հայ արիները հպարտութեամբ բարեւեցին հայկական դրօշակին բարձրացումը՝ Քանատայի պայծառ արեւուն տակ: Հայկական բանակավայրը շինուած է շատ պարզ սկաուտական ճաշակով:

Յուլիս 10-ին տեղի ունեցաւ հայ արիներու կազմակերպած պաշտօնական ընդունելութիւնը, հայկական բանակավայրը, ուր ներկայ եղան բոլոր ազգերու սկաուտական պետերը, միջազգային կոմիտէի անդամները, ֆրանսական սկաուտական միութեանց պետերը եւ հին ու նոր բարեկամներ: Հայ արիները պատրաստած էին գեղեցիկ պիւֆէ մը, երգերու եւ հայկական պարերու յայտագիր մը, որ մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեց: Արենոյշներն ալ գործօն մասնակցութիւն ունեցան ճէմպորիի ամբողջ տեւողութեան. հիացում առթելով ամէնուն: Բոլորն ալ ուրախ են, բայց տեսակ մը մելամաղձոտութիւն նկատելի էր, քանի ճէմպորին կը մօտենայ իր աւարտին: Ապա, հինգ օր Քանատայի հայ ընտանիքներու մօտ հիւրասիրուելէ ետք հայ արիներն ու արենոյշները կը վերադառնան իրենց տուները:

Ճէմպորիի յայտագրին մանրամասնութիւնները կուտանք առանձին գրութեամբ, բայց այժմէն կ'ուզէինք շեշտել հայկական պատուիրակութեան պատասխանատու պետերուն եւ խմբապետուհիներուն հմուտ եւ նուիրեալ գործունէութիւնը, որուն կ'անդրադառնանք իր ատենին: Քանի մը օրէն Տիթրոյթի մէջ կը գումարուի սկաուտական համաշ-

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷԻ

«ՄՈՒՐՍԻ ԳԼԽՈՒԴ ԱՇԽԱՐՀ»ը

Գրեց՝ ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

«Նարինջի գողերու» պատմուածքը որոշ չափով հետաքրքրական է եւ անօթութեան արդիւնք, յոյն պարտէզներու տէրերուն չափազանց տափակ մտայնութիւնը եւ մինչեւ որբանոցի տնօրէնին հասկցնելու տխուր պարագան: Տնօրէնի մօտ միջամտութեան շնորհիւ կը կարգադրուի ամէն ինչ, յոյն ու հայ «մալէչ»ի կը կապեն որբերու, անօթի որբերու նարինջի գողութեան հարցը:

«ՄԵՐ ԳԻՒՂԻՆ ԿՈՅՐԵՐԸ»

Հեղինակը իր գաւառն ու գիւղը» հանրութեան ու ընթերցողին ծանօթացնելու ճիգ չի խնայեր, կը նկարագրէ հայրենի բնաշխարհը՝ Հարեւանի ոտքերուն տակ կը տուայտի: Աշխատող ժողովուրդի մը ջարդ ու փշուր ըլլալը ու բազմաթիւ յուզիչ տեսարաններ: Գիւղի պարապութիւնը, ագռաւներու փոխան՝ լճացած փոսաջուր, ուր հարեւանը կը սիրէ լուալ ձեռքերը եւ իլայի մը քաշել ...

Ահա գիւղին երկու կոյրերը, առաջինը Նազօ Մօրքուրը որ գիւղին բոլոր երախաները խանձարուրած եւ օրած օրօրած է. հայ ընտանիքի հարազատ առաքինութեամբ օժտուած: Հեղինակը կուտայ այլազան մանրամասնութիւններ Նազօ Մօրքուրի մասին ու կ'ափսոսայ «Բնութեան չարախինդ խաղին» որ Նազօն, գեղակազմ կին, կը կուրանայ: Սակայն անոր իմացական աշխարհը այնքան բարեբաստիկ՝ որ շրջակայ գիւղերէն առաջարկներ եղած են «աշխարհ մտնելու համար», բայց Նազօ քուրօն մերժած էր հետեւեալ առարկութեամբ. -

«ԵՍ ԱՅՍ ՎԻՃԱԿՈՎ ՏԱՆՏԻԿԻՆ ՉԵՄ ԿՐՆԱՐ ԴԱՌՆԱԼ»

Գիւղին երկրորդ կոյր Դաղարարը, այլ տիպի մարդ, աւելի կիրթ լեզուով Պ. Դաւիթ: Գիւղի վարժապետի խնդրանքով կը ղրկուի Խարբերդի գերման որբանոցը, ուր կը ստանայ որոշ կրթութիւն, կոյրերու յատուկ գիրերով կը սորվի գրել-կարդալ ու հազար ու մէկ բաներ... Բանականութեան տէր մարդու, առաքելական եկեղեցւոյ շարականներ ու այլեւայլ գոց գիտէր վարդապետէ մը աւելի: Հապա անոր քաղցրահունչ ձայնը, կը ըղձայլեցնէր գիւղացիները:

Պ. Դաւիթ իր հարուստ իմացական աշխարհով ազնուական՝ տիպար հայը կը ներկայացնէր հակառակ կոյր ըլլալուն: Գիւղին նորաշէն դպրոցը կ'ուզեն մկրտել իր անունով: Չէ որ ինք իր ունեցած դրամը յատկացուցած է դպրոցի շինութեան, Սրբազան հայրը կը հրաւիրէ բոլոր գիւղացիները ու դպրոցի բացման հանդէսին առթիւ, զայն կը կոչեն Դաւիթեան դպրոց, Սրբազանը մասնաւոր շքանշանով կը պատուէ Պ. Դաւիթը, բոլորն ալ գոհ են այս յարգանքէն: Կոյր Դաղարար խօսք կ'առնէ եւ կ'ըսէ սրբազանին ու ներկաներուն. _ Նայեցէ՛ք ձեր դէմ կանգնած պատկառելի բերդին, Ս. Մարութա բերդին. Հայոց ամենամեծ սուրբին ու փրկիչին. հոն՝ այդ բերդին նկարներուն մէջ ճգներ, երազներ ու հնարներ է մեր լուսաշող Ա.Բ.Գ.ը: Ան է միայն արժանի այս պատիւին: Լռութիւն կար ամէն կողմ, Սրբազանը դարձեալ ձեռքը դրաւ Դաղարոր ուսին ու յայտարարեց. «Կամք քո եղիցի, սիրելի որդեակ ... Ու դպրոցը կոչուեցաւ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց դպրոց:

Կոյր Դաւիթը մէկն էր այն շատերէն որ լաւ հասկցած էր գաւառի հայուն ապրելակերպն ու յաճախադէպ խանդավառութիւնը: Լաւ ճանչցած էր նաեւ հարեւան Թուրքը. կը թելադրէր բոլորին ալ որ հեռանան գիւղէն, վասն զի հարեւանին շարժումները հետզհետէ շեշտակի կերպով կը հասկցուին, ու կ'ըսէր, հեռացէք այս արիւնոտ վայրերէն, Տէրսիմ գացէք եւայլն:

×

Հեղինակը «Ափ մը բակլայի գինը» պատմուածքին նկատմամբ կը գրէ հետեւեալը. -

_ Եթէ մեր ապրածները ու տեսածները ճշգրիտ կերպով գրուին, մեզմէ շատ քիչեր (չտեսնողները) պիտի չուզեն հաւատալ: Այս մէկուն ալ հաւատացողը թող հաւատայ, չհաւատացողն ալ թող հէքեաթ համարի:

(Շար. 3)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԻՐՈՂԻ ՈԳԻՆ ՈՒ ԱՆՁՆՈՒՆՉԱՍԸ

Երկու տասնամեակ առաջ երբ մեր Սանուց Միութեան անունով գրական պարբերաթերթ մը կը հրատարակէինք, պարբերաբար կ'երթայինք լուսահոգի Սարգիս Թէրզեանի տպարանը, ուր կը շարուէր ու կը տպուէր մեր ամսաթերթը: Մեր ներաշխարհը այդ շրջանին լեցուն էր երազներով ու մեծ բծախնդրութիւն ցոյց կուտայինք էջերու գեղարուեստական կազմութեան կամ նկարներու զետեղումին: Կը պահանջէինք ու կը պահանջէինք: Եւ տպարանատէրը, որ արուեստական ուրիշ չահարեր գործերը մէկդի ընելով կը շարէր ու կը տպէր մեր թերթը, չէր ջղայնանար մեր բծախնդրութեան դիմաց: Ընդհակառակն ան մեզմէ աւելի բծախնդիր կը դառնար երբեմն, մեր ուզածէն ալ աւելին ընել կը ջանար արուեստի ու հայ գիրի համրուբելի պաշտամունքով մը: Այն ատեն կը խորհէի.

- Այս մարդը թէեւ համեստ գումար մը կ'առնէ սա գործին համար, սակայն մեզի նման ամաթէօր մըն է, սիրող մը: Այլապէս կրնա՞յ տանիլ մեր նազը, կրնա՞յ հանդուրժել մեր պահանջներուն:

Այդ օրերուն նոյն երդիքին տակ թատերական ներկայացումներ ալ կը սարքէինք: Մեր թատերախաղի համար, որ թերեւս միայն երեք գիշեր պիտի ներկայացուէր, մենք աւելի քան վեց ամիս կը աշխէինք գիշեր - ցերեկ: Թատերախաղ մը ընտրել ու թարգմանել, բաղմացրել, դերասան գտնել, սորվեցնել, փորձեր ընել, ու այդ բոլորին հետ միաժամանակ տեքօրներ պատրաստել, ատաղձագործի նման դամ դամել, ներկարարի նման ներկել, եւ դեռ այսպիսի բազմատեսակ գործեր, որոնք կը կատարէին կարգ մը գործակիցներու օժանդակութեամբ: Այդ գործակիցները իրենց խանութը գոցելէ վերջ, տակաւին չթօթափած օրուան յոգնութիւնը, կուգային աշխատիլ փոշոտ ու անխնամ մեր բեմին վրայ:

- Եթէ սա իւրաքանչիւր գործին փոխարէն դրամ վճարել ստիպուէինք, ի՞նչ գումարներու պէտք կ'ունենայինք, կը մտածէի երբեմն: Կարելի՞ էր գլուխ ելլել այդպիսի ծախքով մը: Այս տեսակ գործերը իրագործելու համար կա՛մ ամաթէօր պիտի ըլլաս, կամ պետութիւն:

Եթէ դուրս ելլէի մամուլի կամ թատերական աշխատանքի մեր աշխարհէն, եւ ակնարկ մը պտըտցնէի ուրիշ իրագործումներու վրայ ալ, պիտի տեսնէի անշուշտ որ ամաթէօրներու փոքրիկ ու ժերը քով - քովի գալով հրաշքներ կըրնային գործել: Մեր մէջ միշտ այդպէս եղած է: Հրաշալի ամէն իրագործումի տակ փնտռեցէք սէրն ու ամաթէօրի ոգին: Նուիրումն ու անշահախնդիր ծառայութիւնը: Ասոնցմով իրագործուած շատ բան կայ, զոր կարելի չէ գլուխ հանել դրամով:

Բայց ամաթէօրի այս ոգին չէ՞ որ մեր պատմութեան մէջ միեւնոյն ժամանակ լայն դուռ բացած է տգէտ ու անձեռնհաս մարդոց, որոնք «անձնուիրաբար» պաշտօններ ստանձնած են գործի մը համար որմէ բան չեն հասկնար: Անշահախնդիր ոգիով, իրենց սեփական գրպանէն ալ նուիրելով աշխատող բարի մարդոց դիմաց միշտ խոնարհած ենք յարգանքով եւ չտեսնել ձեւացուցած ենք անոնց թերութիւնները: Ասոր համար ալ պատահած է որ մեր դպրոցներու ճակատագիրը յանձնուի կրթական գործերէ չհասկցող մէկու մը, մեր հիւանդանոցը ձգուի բժշկութենէ ու առողջապահական խընդիրներէ չհասկցող մէկու մը, մեր մշակոյթին ու գրականութեան ճակատագիրը թողուի երկու տող կարդալու անկարող մէկու մը ձեռքերուն մէջ: Իննսուն տարի առաջ «Մենք այսպէս ենք, կը գոչէր Ռէթէոս Պէրպէրեան, կ'ուզենք որ հիւանդանոցի հոգաբարձութեան մէջ բըժիշկ չլինի, եւ Ուսումնական Խորհուրդին մէջ ուսուցիչ չլինի: Միշտ խուլ նախանձն ու ատելութիւնը ընդդէմ ձեռնհասութեան»:

Երիտասարդ մը, որ եւրոպական քաղաքի մը մէջ երաժշտական ուսումը կը կատարելագործէ, հետեւեալը կը պատմէր ինծի խոր ընդվզումով.

- Եւրոպայի մէջ շատ դժուար է բարձրագոյն ուսումը մեզի նման համեստ ընտանիքի զաւակներու համար: Կրթաթոշակը պայման է: Կրթաթոշակ մը խընդրելու համար ալ կը պատրաստուէի դիմում կատարելու, երբ օր մը սրահի մը մէջ դէմ յանդիման եկայ վարչական անդամներէն մէկուն հետ: Հոսկէ հոնկէ կը խօսուէր: Մարդը տեսաւ Կոմիտասի դիմանկարը, որ կախուած էր պատէն: «Այս մարդը ո՞վ է, հարցուց, մեր եկեղեցիին վարդապետին կը նմանի, բայց ան չէ»: Երբ լսեցի այս խօսքը, կարծես ամբողջ աշխարհը գլխուս փուլ եկաւ: Սիրտէս խոցուեցայ: Կոմիտասը չճանչցող այդ մարդո՞ն էր որ կրթաթոշակ պիտի խընդրէի երաժշտանոցի համար: Հրաժարեցայ, դիմում չկատարեցի:

Դառնօրէն ժպտեցայ այս պատմութիւնը լսելով: Խոցուած էր, բայց սխալ ըրած էր վհատելով ու հրաժարելով:

Պէտք է պայքարէր, յաղթահարէր իր զգացումները: Ինչո՞ւ չդիմէր: Ճիշդ է որ Կոմիտասն անգամ չճանչցող այդ մարդը թերեւս մէկ հարուածով զամբիւղ կրնար նետել իր դիմումնագիրը, բայց թերեւս ալ ընդհակառակն սրտին կը սեղմէր զայն, «Կարդա՛, զարգացի՛ր, բարձրացի՛ր, մեզի նման տգէտ մի՛ մնար» կ'ըսէր:

Ո՞վ գիտէ...:

Ռ. Հ.

...խարհային չարժումին 15-րդ միջազգային երկամեայ ժողովը, որուն Հայ Արիներու Միութիւնը կը մասնակցի հինգ պատուիրակներով: Առանձին կը ներկայացնենք «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, բոլոր կարեւոր հաւաքոյթներու մանրամասնութիւնները եւ մեր տպաւորութիւնները: Մինչ այդ կրնանք հպարտ ըլլալ համաշխարհային 15-րդ ճէմպորիով, ուր հայութեան պատանի ներկայացուցիչները անգամ մը եւս պատուով հանդէս եկան, ցոյց տալով հայ սկաուտութեան հարազատ ոգին՝ որ միշտ կ'ապրի:

Գ. Մ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ «Արարատ» Միութեան սրահին մէջ, Յունիս 1-ին եւ 2-ին, համերգներ տուած է Թեհրանի «Արարատ» Միութեան «Սեւան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գուրգէն Մովսիսեանի: Յայտագիրը բաղկացած է ժողովրդական եւ ազգային 19 երգերէ: Փակման իր խօսքին մէջ, թեմին առաջնորդը՝ Կորիւն Եպիսկ. Պապեան, դրուատած է երգչախումբին արուեստը եւ գնահատած ղեկավարին աշխատանքը:

×

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ «Արարատ» Միութեան սրահին մէջ, «Սասուն» Միութեան կազմակերպութեամբ, Յունիս 16-ին եւ 17-ին, տեղի ունեցած են յեղափոխական եւ հայրենասիրական երգերու երեկոյթներ: Մենարանուած են 20 մեներգներ՝ Ռամելիա Բարսեղեանի, Ժիրայր Պետրոսեանի, Զեփիւռ Մարգարեանի, Վարուժ Մելիքեանի եւ Էմմա Վարդանեանի կողմէ, որոնց ընկերացած է 9 հոգինոց նուագախումբ մը:

×

ՎԱՌՆԱՅԻ (Պուլկարիա) «Երեւան» Մշակութային Կազմակերպութեան երգի ու պարի համոյթը, Յունիս 17-ին եւ 18-ին, երեկոյթներ տուած է Վառնա եւ Թոլպուխին: Յայտագիրը բաղկացած է հայկական, պուլկար եւ ռուսական ժողովրդական երգերէ ու պարերէ: Համոյթին ղեկավարն է Արամ Պէրպէրեան, իսկ պարուսոյցը՝ Գայեանէ Մարաշլեան: Վառնա տեղի ունեցած երեկոյթին ներկայ եղած է «Աշխարհ» շաբաթաթերթի խմբագիր Աւետիս Ալիքսանեան, որ խօսք առնելով դրուատած է համոյթին արուեստը:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Յունիս 2-ին մեռած է ընկ. Կարօ Պետիկեան, երէց եղբայրը նըկարիչ Գրիգոր Պետիկեանի: Ծնած էր 1907-ին Անդարայի Գալէճիք բնդաքաղաքը: Ինը տարեկանին ապրած է աքսորը: 1919-1923 պատսպարուած է Պարտիզակի, ապա Պոլսոյ որբանոցները: 1923-ին անցած է Պէյրութ, ուր տարի մը ետք՝ խումբ մը այլ երիտասարդներու հետ հիմնած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղը: 1925-ին մտած է Հ.Յ.Դ. շարքերը: 1926-1938 ապրած է Լաթաքիա, Հալէպ եւ Տրիպոլիս, շարունակելով մասնակցիլ կուսակցական թէ մարզական զանազան աշխատանքներու: 1939-ին հաստատուած է Եգիպտոս: 1940-1945 շրջանին, Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին պատասխանատու պաշտօններ վարած է անգլիական բանակին մէջ՝ ռազմական քարտէսներու պատրաստութեան գծով, եւ ի գնահատութիւն իր ծառայութեանց ծորճ Ե. թագաւորին կողմէ՝ ձեռամբ զօրավար Մոնթկոմըրիի, պարգեւատրուած է բրիտանական կայսրութեան պատուոյ շքանշանով: 1945-էն մինչեւ 1970 ապրած է Աղեքսանդրիա եւ զանազան պաշտօններ վարած ազգային եւ կուսակցական կեանքի մէջ: 1970-ին, հետեւելով իր զաւակներուն, գաղթած է Մոնրէալ, ուր տարիներ պաշտօնավարած է որպէս գործադիր-քարտուղար Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Կրթական Մարմնի:

×

ՆԻՒ ՃԸՐՍԻԻ հայկական ամէնօրեայ վարժարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 26-ին, 400 հանդիսականներու ներկայութեամբ: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ Գէորգ եւ Վահագն Յովնանեան եղբայրներ 700 հազար տոլար նուիրած են վարժարանը սեփական շէնքով օժտելու համար:

×

ՔԸՆԵԹԻՔԸԹԻ (Միացեալ Նահանգներ) համալսարանին մէջ, Յունիս 20-էն Յուլիս 9, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.ի հայագիտական ամառնային 12-րդ դասընթացքը, մասնակցութեամբ 24 ուսանող-ուսանողուհիներու եւ տնօրէնութեամբ փրոֆ. Վահէ Օշականի: Լեզուի, պատմութեան, գրականութեան եւ երաժշտութեան կողքին, այս տարի յատուկ դասախօսութիւններ տրուած են հայկական ինքնութեան եւ հայկական լեզուաբանութեան շուրջ: Մընայուն դասախօսները եղած են՝ փրոֆէսէօրներ Վահէ Օշական, Ռապըրթ Հիւսըն եւ Թամ Սամուէլեան, իսկ այցելու դասախօսները՝ Վարդգէս Քինոյեան, Կեւոր Գիւլհանճեան, Օհան Պալեան, Ռուբէն Գրիգորեան, Ճան Կրիբին, Նշան Փարլաքեան, Կերի եւ Սիւզան Լինտ-Սինանեան:

Անցնող 12 տարիներուն, Հ.Օ.Մ.ի կազմակերպած հայագիտական դասընթացքներուն մասնակցած են աւելի քան հարիւր ամերիկահայ երիտասարդ համալսարանական եւ երկրորդական ուսում առած ուսանողներ: Դասընթացքի ծրագիրը առաջին անգամ Միութեան Պատգամաւորական Ժողովի նիւթ դարձած է 1970-ին՝ Ուաշինկթըն, իսկ անդրանիկ դասընթացքը տեղի ունեցած է 1971-ին՝ Պոսթընի համալսարանը:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Երբ այսպէս աղէկ մը ըմբոշխնեց իր սիրոյն այդ պերճախօս, ազդու, պաղատագին, լալկան արտայայտութիւնը, զանիկա Սոֆիին ձեռքը հասցնելու միջոցներուն վրայ խորհեցաւ: Այս մասին երկար չեղաւ իր վարանքը: Իրիկուն մը, աղջկան մէկ հեռացումէն օգտուելով, նամակը տարաւ ձգեց փայտէ ցածուկ աթոռակին վրայ, ուր միշտ կը նստէր Սոֆի: Ու ինք հեռացաւ գնաց, խենթի մը պէս, քայլամոլոր եւ դողդղահար...

Ու յանկարծ կեանքը փոխուեցաւ տանը եւ պարտէզին մէջ: Ցարդարուած, խընամուած, գուրգուրուած ածուները լըքուեցան, ծաղիկները իրենց բախտին ձըգուեցան: Ցածուկ նստարանն ա՛լ որբ մընաց. ածուի մը քով շրջան կ'ընէր ցընցուղը, ժանգոտած եւ պարապ. հողասանտրը ծառի մը կըթնած կը կենար, անշարժ: Ծաղիկները, ծղօտնուն վրայ, ցերեկուան արեւէն տաքցած եւ ծարաւ, կարծես ջուր կը մուրային: Այս լուր աղերսին ունկնդրող չկար: Անակնկալ լըքումը որ հոն կը տիրէր, սրտաճմլիկ բան մը ունէր իր մէջ: Գեղջուկ, պարզ եւ գրաւիչ պատկերը իր կենդանութենէն եւ գոյնէն զրկուեր, տգեղ երեւոյթ մըն էր առեր: Մա՛հը պտըտած էր հոն, կեանքերը խլելով:

Ո՛չ: Թուղթի աղէտաւոր, յանդուգն, պաղատալից կտոր մը, սրտի մը արիւնին ու արցունքին մէջ թաթխուած, ձեռքէ մը ուրիշ ձեռք անցեր էր: Ու պարտէզը, ու ածուները, ու ծաղիկները, ու ցնցուղը, հողասանտրը, փայտէ ցած աթոռակը կը մնային անտէրունչ, սրտաճմլիկ լքումի մը մէջ:

Սոֆի դուրս չէր ելլար իր սենեակէն, փակուած կարդացեր էր իրեն ուղղուած սիրոյ այդ անակնկալ եւ ջղայնոտ յայտարարութիւնը: Պատուհանին առջեւը նստած, գունատ եւ դողահար, իր մեղրամոմէ մատները քրօշէի մը մեքենական շարժումներուն մէջ շարժելով, աչքը սեւեռուն եւ խոժոռ, կը մտածէր: Ատիկա՞ էր իր փնտռածը, թուղթի այդ ողորմելի, ցաւագին կտորը: Հապա ո՞ւր կը մընային իր ոսկեղէն երազները որոնք իր անրջոտ կեանքին սնունդը կը կազմէին, ի՛նչ հարուած սնամէտ, վերացական աղջիկնութեան մը փայփայած դղուած իրբախտ ծրագիրներուն: Սէ՛ր. ու տառ՛նկ սէր. մուրացկան, աղքատ, վատուժ սէր: Եւ ինք որ, իր երազներուն բարձունքէն, իր հրապոյրներուն գիտակից հպարտութեան վերէն տեսակ մը արհամարհանք նետեր էր՝ իրենց պզտիկ, խենթուկ, ստամբակ սէրերովը զինք հետապընդող պատանիներուն երեսին, անգոսնելով անոնց հրաւիրող ստահակութիւնները ու կրքոտ աղաչանքները: Ու հիմակ, նորէն, այդ սէրերուն ամէնէն անըշանին, ամէնէն ողորմելիին, ամէնէն արգահատելիին ենթարկուէր:

Իր երեւակայութեան բորբոքումին մէջ, մէկէնիմէկ ծաղող արշալոյսի մը փողփողումովը, կը բացուէր ամիրային խաղաղ ու մաքուր ապարանքը: Տօքթորին բարձր, հմայքոտ, առինքնող, ազնուական սիլուէթը կ'երեւնար, աչուըներուն գորովալից ու հրայրքոտ վառքովը: Անոր փարումը իրեն, անոր հեւքը, անոր ջերմ գուրգուրանքը: Ի՛նչ գինովութիւն: Ատ չէ՞ր պերճ, շքեղ, սնուցանող, երջանկացնող սէրը: Համբիկ ի՞նչ հմայքով կրնար պարուրած ըլլալ իր հոգին ու իր միտքը, մանկութենէն մինչեւ այդ օրը: Դեռ մինչեւ հիմակ կը յիշէր անոր բոպիկ դպրոց երթալը, պատռած հագուստներով. գլուխը բաց, խեղճ, աղաչուն: Շատ տափակ անորոշ, սահմանափակ զգացում մը տածեր էր միշտ անոր համար: Ընկերոջ տարտամ համակրութիւն մը որ ժամանակին հետ կը կազմուէր եւ անոր հետ ալ կը կորսուէր:

Հիմա մանիֆաթուրաճիի աչկերտը խենթութեան տագնապի մը մէջ՝ դէպի իր սիրտը կ'ուզէր մագլցիլ, սիրոյ բարձրութիւններուն վրայ կանգնիլ: Այդ անհնարին տիրապետումին համար, սիրոյ խենթ մը կը կարդար ան իրեն ծիծաղելի բացատրութիւններով, խակ ու անճարակ լեզուանիւթեամբ մը որ իր զգայուն աղջիկի սրտին բա՛ն մը չէր ըսեր: Զինքը երջանկացնելու խոստումներ, ապուշ ու նենգամիտ հեռապատկերներու ցուցադրումով մը:

Հետզհետէ, կացութեան աւելի հանդարտ ուսումնասիրութեամբ մը, հատուկոտոր, ինքնին աննշան դէպքերու զուգաւորումով մը, Սոֆի կը յաջողէր ամբողջ վիճակ մը պարզել:

(Շար. 107)

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յովսէփեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ջաւէն Միլտոնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարօ Միլտոնեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Նուարդ Գույումճեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, նանիին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՊՐԱՔՍԻ ՄԱՂԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Խարախանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 20-ին, 95 տարեկանին, իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Յուլիս 21-ին Սէն - Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Լը գ'Օլիվի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

«Յառաջ». - Մեր ցաւակցութիւնները Յովսէփեան, Միլտոնեան եւ Գույումճեան ընտանիքներուն:

Այրի Տիկին Ալիս Գրիգորեան, ինչպէս նաեւ Գրիգորեան, Գալուստեան, Գոհարեան, Պէքըր, Կարապետեան, Եազուպեան և Սամուէլեան ընտանիքները, ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն՝

ՎԱՀՐԱՄ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ 88 տարեկանին, ամսոյս 14-ի Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 4-ին:

Իր թաղման առթիւ նուիրատուութիւններ եղած են հետեւեալ անձերու կողմէ, ի նպաստ Ս. Ռաֆայէլի Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ, փոխան ծաղկեպսակի. - Թընկըրեան քոյրեր, Մելինէ Թորոսեան, Աճէմեան ընտանիք, Տիրան Տէշլեան, Ֆէր ընտանիք, Ենովք Գրիգորեան, Վահէ եւ Օննիկ Արման, Կարպիս Կարապետեան, Ջակօ ընտանիք, Անիձա Զօրլուցեան, Վքտըըլ ընտանիք, Այրի Տիկին Անի Գոհարեան (Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ):

UGAB

Le Comité des Dames de l'U.G.A.B. de Paris informe les parents intéressés que les cours de langue, de chants et de danses arméniens qu'il organise les mercredis après-midi à l'intention des enfants et adolescents âgés de 5 à 14 ans reprennent
le mercredi 21 Septembre, à 14 h.
au Centre Culturel Alex Manoogian (118, rue de Courcelles, Paris 17ème).
Pour tout renseignement complémentaire ou inscriptions téléphoner au
520. 03. 18
du lundi au vendredi de 10 h. à 17 h. (sauf le mois d'Août).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Կարապետ Միքայէլեանի մահուան առթիւ՝ Միքայէլեան ընտանիք 200 ֆրանք, Համբարձում Մինասեան, Ասլապի Յովհաննէսեան, Մատթէոս Գրիգորեան, Զինկօզեան ընտանիք, Յովհաննէս Գրիգորեան, Կարօ Գրիգորեան, Էնէզեան ընտանիք 50-ական Ֆ., Մարկոսեան ընտանիք 30 Ֆ.: Սանթի Սթամպուլիսի մահուան առթիւ՝ Միսաք Եմէնէճեան, Ֆրէտերիք Կէօնճեան 100-ական, Լութֆիկ Եմէնէճեան, Մարի Թէրզեան, Գրիգոր եւ Պաղտասար Նաճառեան, Ժանօ Տէր - Սահակեան, Թիրաքեան ընտանիք, Էնէզեան ընտանիք, Ժանօ Յովհաննէսեան 50-ական Ֆ.: Մարկոսեան ընտանիք, Ասլանեան ընտանիք, Գ. եւ Ս. Պօզուքլըեան, Խորէն Մուրատեան, Փիէռ Չէքչէքեան 30-ական Ֆ.: Տինոյ, Լեւոն Շուշանեան 20 Ֆ.: Մինասեան գերդաստանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մինասեան 100 Ֆ.: Մինասեան եւ Միլտոնեան գերդաստանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Շահնիկ Մինասեան 50 Ֆ.:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1983 - 1984 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը կատարուին ամէն օր Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12:

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօքարով:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES ET SECONDAIRES DU Ier CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION

1, Bld. du Nord **LE RAINCY,** Tél. 381. 01. 72

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶ

Յարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ թէ ամառնային արձակուրդներու առթիւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի գրասենեակը փակ է Օգոստոս 8-էն 31, իսկ Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնը՝ ամբողջ Օգոստոս ամիսը:

×

ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ. Բ. Ը. Միութեան զուիցերական իրաւավիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը, Լօզան, փակ է Օգոստոս 1-էն Սեպտեմբեր 5:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Գին 50 Ֆ.:

Դիմել՝ Հրանտ - Սամուէլեան եւ Հ. Բալուեան գրատուները:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
CENTRE CULTUREL ST. GREGOIRE DE NAREG
38, Route de Collonges - St. Cyr au Mont-d'Or
Tél. : 847. 28. 65

Լիոնի Նարեկեան վարժարանի տնօրէնութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր գիշերօթիկ վարժարանը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 8-ին, ծնողքները պարտին Օգոստոս ամսոյն 1-էն սկսեալ, արձանագրել տալ իրենց զաւակները:

Յաւելեալ լուսաբանութիւններու համար դիմել տնօրէնութեան:

Հեռաձայն. - 847 - 28 - 65

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

COLONIE DE VACANCES

Les inscriptions pour Août sont encore ouvertes.

S'adresser :

— Mme. ALTOUNIAN 987 - 08 - 73
— Mme. MAVIAN 574 - 34 - 78

CARZOU

FONDATION EMILE HUGUES

Château des Villeneuve
Place du Frêne

VENCE

A partir du 7 Juillet

OPTIMA TOURS

organise à l'occasion de la Bénédiction du SOURP MURON un voyage pour :

LE FOYER CULTUREL ARMENIEN DE NICE
189, boulevard de la Madeleine, 06000 NICE

DEPART DIRECT DE NICE sur EREVAN
(avec 76 personnes réunies)

du 23 SEPTEMBRE au 6 OCTOBRE

3 formules sont proposées

1ère formule ARMENIE	Prix NICE/NICE 5 960 F
2ème formule ARMENIE - GEORGIE	Prix NICE/NICE 6 260 F
3ème formule ARMENIE - GEORGIE - SOTCHI	Prix NICE/NICE 6 410 F

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

A PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 Paris
tél. (1) 742 - 10 - 35

A CANNES
Mme Régine DJEVISIAN
Résidence Le Marly
104, La Croisette
06400 Cannes
tél. (93) 43 - 79 - 08

A NICE
M. Arthur IKEDJIAN
29, av. St. Augustin
06200 Nice
tél. (93) 83 - 35 - 03
ou 88 - 76 - 08

Lic. A 130

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ
COLLEGE ARMENIEN

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
SAMUEL-MOORAT

INTERNAT — EXTERNAT — MIXTE

ANNEE SCOLAIRE 1983-1984

PARENTS

PENSEZ A L'EDUCATION ARMENIENNE DE VOS ENFANTS
Confiez-les aux soins des Pères Mekhitaristes, héritiers d'une longue tradition pédagogique.

INSCRIVEZ-LES DES MAINTENANT

Rentrée des classes : **19 Septembre 1983**

Pour les : **PRESCOLAIRES** (Maternelles)
CLASSES ELEMENTAIRES (CP. CE1. CE2. CM1. CM2.)
CLASSES 1er CYCLE (6e à 3e)
CLASSES 2ème CYCLE (2e aux terminales)

Matières Arméniennes intégrées dans le programme de l'éducation nationale
Laboratoire de Physique — Chimie — Sciences naturelles avec équipements modernes
Complexe sportif important
Activités folkloriques (Chorale, Instruments, Danses)

— **CONDITIONS D'INSCRIPTION** : selon les barèmes établis, et en fonction du nombre d'enfants inscrits par famille.
— **CONDITIONS D'ADMISSION** : à partir du CM1, sur examen du dossier scolaire, et un entretien avec les parents et l'enfant.
— **MOYENS DE TRANSPORT** : Ramassage scolaire par car selon itinéraire.
RATP : Métro Pont de Sèvres à 500 mètres
Autobus 171 - 169 - 179 à 300 mètres
SNCF-RATP (Ligne Puteaux-Issy Plaine)
Pont de Sèvres ou «Bellevue-Funiculaire» à 300 m

Pour les démarches à effectuer, se présenter **sur rendez-vous**, à la Direction du **COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT** :
26, Rue Troyon — 92310 SEVRES — Tél. : 534. 68. 28

LA CAPPADOCE

RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI

*

tous les soirs
au piano le chanteur arménien
ARSEN

chanteur tzigane MINAS — **groupe de danse FOLKLORIQUE**

danse orientale avec AIDA

HARRIS LASCARIS — **Bouzouki MICAELIS**

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

RESERVATION
tél. 375.05.30

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ
23 - 24
SAMEDI-DIMANCHE
23-24 JUILLET
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 15.486 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58 ANNÉE — No 15.486

ՕՐԼԻԷՆ ԵՏՔ

ԱՄԷՆ ՀԱՐՑ ԼՈՒԾՈՒԱԾ ՉԷ

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿԸ ԱԼ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՒՄԲԵՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

Զայնափիւռ, հեռատեսիլ թէ մամուլ կը շարունակեն զբաղիլ Հայերով: 11 հոգիի ձերբակալութենէն ետք, տրուած կարգ մը նոր տեղեկութիւններէն, կը թուի թէ Կարպիճեան առանձին չէ գործած Օրլի, Յուլիս 15-ին եւ ուրիշ մըն ալ կամ նոյնիսկ երկու ուրիշներ կը փնտռուին: Ինչպէս գրած էինք, ըստ Կարպիճեանի յայտարարութեանց, ռումբը օդանաւին մէջ պէտք է պայթէր եւ այդ նպատակով, 500 Ֆ. նուէրով մը, յանձնած է Թուրք ճամբորդի մը: Բայց օդանաւը ուշ հասած ըլլալով, ուշ ալ պիտի մեկնէր եւ այդ մանրամասնութիւնը չէ ծանուցուած եղեր մեկնումներու մեծ ժամանակացոյցերուն վրայ: Ամէն պարագայի մէջ, ոստիկանութիւնը համոզուած է թէ առնուազն ուրիշ մէկն ալ կար Կարպիճեանի հետ՝ «ծագումով թուրք Հայ մը» կը գրէ «Լիպերասիոն»՝ որ անշուշտ ըսել կ՚ուզէ Թրքահպատակ Հայ մը, բայց այսպիսի պարագաներու այնպիսի այլանդակութիւններ կը գրուին, մանաւանդ երբ այլեւս լրագրութիւնն ալ չէ՝ ինչ որ էր եւ արհեստի բծախնդրութիւն ալ չէ մնացած, որ «բարակը փընտռելու չէ» ինչպէս կ՚ըսէ ժողովուրդը:

Կարպիճեանի եւ տասը միւս մեղադրեալներէն զատ, կան նաեւ 11 արտաքսումներ, որոնց համար երկիր կը փնտռուի, քանի որ պարսկահպատակ կամ Թրքահպատակ են: Թուրքիա, կ՚ըսուէր, պահանջած է Ֆրանսայէն տասնեւմէկ Թրքահպատակներու յանձնումը, թէեւ Փարիզի Թուրք դեսպանը հերքած է նման դիմում մը, պատասխանելով «Մաթէն»ի հարցումին (Յուլիս 22), մինչ Անգարայի մէջ, Թիւրքմէն յայտարարած է. - «Ահաբեկչութիւնը այսպիսի համեմատութիւններ առած չէր ըլլար, եթէ որոշ երկիրներ (անուն չէ տուած) զօրավիգ կեցած և քաջալերած չըլլային, քաղաքական կամ ընտրական դրդապատճառներով: Անգարա միշտ ազդարարած է այն երկիրները, որոնք կը հանդուրժեն ահաբեկչութեան, որ օր մը թիրախը՝ իրենք կ՚ըլլան»...:

Արտաքսուածները «վարչական արգելափակման» վայր մըն են մինչեւ որ երկիր մը գտնուի, եթէ կարելի ըլլայ՝ իրենց ընտրութեամբ: Այս առընչութեամբ Հ. Ա. Շ.ը բողոք բարձրացուցած է, որովհետեւ կ՚ըսէ զեկոյցի մը մէջ, այդ միջոցները «հիմնուած չեն Ֆրանսական օրէնսդրութեան դէմ որեւէ յանցանքի վրայ եւ ցեղապաշտ միջոցներ են»:

Կառավարութեան բանբերը, Մաքս Կալօ իր դայթակղութիւնը յայտնեց, ի լուր կարգ մը թերթերու (կ՚ակնարկէ գլխաւորաբար՝ «Քոթիտիէն»ի որ գրած էր «Ոստիկանութիւնը ոճրափորձին կը սպասէր), մեկնաբանութեանց: Շեշտեց թէ ամիսներէ ի վեր, ոստիկանութիւնը կը հսկէր կասկածելիները, բայց հրաշք պէտք էր կամ բացառիկ զուգադիպութիւն մը, որ այդ հսկողութիւնները կարենային առաջքն առնել ոճրափորձին:

×

Գալով Լօզանի համագումարին, որու կազմակերպ փիւպլիսիթէ մը տուին ֆրանսական մետիաները, Օրլիի պատճառով եւ որմէ, ըստ երեւոյթին, մեծ ակնկալութիւններ ալ ունէին (հաւանաբար հետեւանք՝ անտեղեակութեան), կազմակերպողներուն իսկ սպասածը չէ եղած: Արդարեւ, կը թուի թէ՝ լեռը մուկ մը ծնաւ կամ ինչպէս կը գրէ «Ֆիկարօ» «Լօզանի «ՔՈՒԱՔԸ»: Սպասուած 200 պատուիրակներուն տեղ եկած են հազիւ 50 հոգի, շատեր՝ Օրլիէն ետք, մերժած ըլլալով իրենց մասնակցութիւնը բերել: Բացման իսկ, բանաձեւով մը համագումարը դատապարտելով հանդերձ Օրլիի եղեռնափորձը, բողոքած է Ֆրանսայի ձեռք առած միջոցներուն դէմ եւ մէկ վայրկեան լռութեամբ ալ մեծարած է հայ երիտասարդ բանտարկեալները: «Լիպերասիոն»ի աշխատակիցը Լօզանի մէջ հաւկցած է որ այդ համագումարը Սփիւռքի Հայութիւնը չի ներկայացներ, աւելին՝ կը գրէ թէ. - «Օրակարգը խառնակ կը մնայ, վիճաբանութիւնները բաղմաթիւ եւ բազմազան: Մասնակցողները միայն իրենք զիրենք կը ներկայացնեն: Ոչ՝ Դաշնակցութիւնը, ոչ Հ. Բ. Ը. Մ.ը, ոչ Ռամկավարները իրենց տեղէն շարժած էին»: Ու լրագրուհին, որ առաջին անգամ հայկ. ժողովի մը համը կ՚առնէ, ըստ երեւոյթին, գոհ է որ, գոնէ շնորհիւ Հ. Ա. Շ.ի եւ «Հայաստանի վերամիացման և անկախութեան» կազմակերպութեան երիտասարդ պատուիրակութեանց, տարիքի միջինը քիչ մը իջած է...:

Ժ. Փ. Ռիշարտօ խօսք առած է եւ յայտարարած.. «ամէն մէկ ռումբ որ կը պայթի, ձախողանք մըն է Հայ Դատին համար», աւելցնելով թէ ահաբեկչութիւնը հակա- հայ թշնամութիւն մը կը ստեղծէ արեւմտեան կողմն աշխարհի: Առմենիէն քուա ք՚իլ ան քութ-ի հեղինակը կ՚ակնարկէ հոս Ֆրանսացիներուն, Պելժերուն, Անգլիացիներուն եւայլն: Կայ դեռ աւելի վըստանգաւորն ու մտահոգիչը՝ Հայն ալ ըսկըսած է իր Հայութենէն ամչնալ եւ զայն քօղարկելու ձեւեր որոնել...:

×

Թեհրանի մէջ, Հինդշարթիէն Ուրբաթ լուսնալիք գիշերը երեք եղեռնափորձեր կատարուած են ֆրանսական հաստատութեանց դէմ. - Առեւտրական ներկայացուցչութիւն եւ էռ - Ֆրանս: Բարեբախտաբար, վնասները միայն նիւթական են:

×

ՄԱՍ - ՄԵՏԻԱ

Պէտք է ընդունիլ թէ հակառակ ԱՍԱԼԱ-ի այս հակաֆրանսական յայտարարութեանց, արարքներուն, սպառնալիքներուն եւայլն, եւայլն, մաս - մետիաները կը շարունակեն ամենայն բարեացակամութեամբ խօսիլ ու գրել ցեղասպանութեան եւ հայ դատի մասին: Անիկա փաստ մըն է, որ եթէ կայ արեւմտեան մէկ Պետութիւն, որ կատղեցնելով ալ Թուրքիան (Նախարարական գանազան յայտարարութիւններով ալ՝ Տըֆէռ, Ժոնի, Ֆրանչեսքի եւայլն) դ ե ռ համակիր է հայ դատին, ան ալ Ֆրանսան է եւ Ասալա-ն ալ զայն «ընտրած է» որպէս թիրախ: Հաւանական չէ, որ ուրիշ որեւէ Պետութիւն, որու հողամասին վրայ Օրլիի նման ոճրափորձ մը գործուէր, նոյն վերաբերումը ունենար, օրինակներն ալ չեն պակսիր:

Այսպէս Հինգշարթի իրիկուն ժամը 19.20-էն 20 Փաթրիք Մանուկեանի մասնակցութեամբ, Ֆրանս - Էնթէռ ներկայացուց «Հայկ. Թղթածրարը», անցեալի եւ ներկայի անդրադարձումներով:

«Հայրենիքի մը կարօտ ազգ մը» խորագրով, Ժան Պուտարիաս յօդուած մը ստորագրած է «Ֆիկարօ»ի մէջ (Յուլիս 22), ուր հեղինակը լաւագոյնս կը ներկայացնէ ցեղասպանութենէն մեկնելով, հայ ժողովուրդին պատմութիւնը, շեշտելով որ կայ հայ մշակոյթ մը, ճարտարապետութիւն մը, Եկեղեցի մը: Պուտարիաս այցելած է արեւմտեան Հայաստան, ու կը գրէ թէ անոնք որոնք Կարս, Անի եղած են, «իրենց յիշողութեան մէջ, պիտի պահեն յիշատակը՝ թէ ի՛նչ էր այդ միապետութեան չքեղութիւնը»:

×

Շաբաթական մամուլին մէջ, «Մաչ» տպաւորիչ նկարներ հրատարակելէ զատ, յօդուած մըն ալ լոյս ընծայած է Շառլ Վիլընէօվէ, ուր լրագրողը «Ինչո՞ւ ֆրանսական ստատարկութիւնները անկարող կը թուին ահաբեկչութեան դէմ» խորագրին տակ, կը վերլուծէ իր տուած հարցումին պատճառները:

Վ. Ս. Տ.ի (Ուրբաթ - Շաբաթ, Կիրակի) մէջ ալ Ժան - Նոէլ Ֆուռնիէ «Ֆրանսայի դէմ մղուած պատերազմը» կը խորագրէ իր գրութիւնը եւ յօդուածին մէջ կ՚անդրադառնայ ԱՍԱԼԱ-ի ներկայ կառոյցին, որոշ տեղեկութիւններ քաղելով Իվ Թերնոնի վերջին հատորէն (Հայ Դատը):

Իտալական մամուլն ալ (գլխաւորաբար՝ Ռեփուպլիքա) եւ հեռատեսիլը (Հինգշարթի իրիկուն Բ. Շանալէ) երկար անդրադարձած են հայկ. ցեղասպանութեան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՖՐԱՆՍԱԳԷՏ» ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ԿԱՄ POUR ԵՒ CONTRE-Ի ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

×

ԽՄԲ. - «Թէրճիման»ի (Յուլիս 20) «ֆրանսագէտ» աշխատակիցը՝ Ռաուֆ Թամէր զորս դու պատուիրեցեր յարձակում մը կ՚ընէ Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահին դէմ, անոր մէկ (չ) ըրած յայտարարութեան առթիւ: Արդարեւ երբ Ֆ. Միթերան այցելեց Օրլիի եղեռնափորձին ծանր վիրաւորները, խորապէս ազդուած ի տես մանաւանդ՝ ծանրօրէն այրածներուն, յայտարարեց. -

«Aucun problème qui se pose dans le monde ne sera résolu durablement par la violence et surtout pas par cette violence aveugle, folle : le crime *POUR* le crime»:

Բայց թուրք լրագրողը այս *փուռը քոնթր* լսեր է, ու այլեւս կարելի է երեւակայել մնացեալը, մինչեւ վերջին սպառնալիքը՝ «այլեւս պիտի չգրեմ եթէ...»: Մնաց որ երբ գրելիքները նման բաներ են, լաւ կ՚ըլլայ իր ընթերցողներուն համար իսկ, որ սպառնալիքը ժամ առաջ գործադրէ...

×

«Crime, contre crime»

Այս խօսքը Միթերանի կը պատկանի:

Հեռատեսիլէն, կարելի ամենատխուր դիմագիծ մը առնելով, երբ իբրեւ թէ կը դատապարտէր ոճրահարութեամբ կատարուած յարձակումը, մէկ կողմէն ալ արիւնարբու ոճրագործին միշտ հաճելի թուելու մտահոգութեամբ, կրցած է թաքնուիլ այս երեք բառերու արտայայտութեան ետին:

«Crime, contre crime»

Այսինքն՝

«Ոճիր՝ ոճիրի դէմ»:

Մտածեցէ՛ք անգամ մը թէ եթէ առաջնորդը այսպէս վարուի, ի՛նչ կ՚ընէ ժողովուրդը...

Իրաւ ալ, երբ այսպէս կ՚արտայայտուի Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը կրնա՞յ լուռ մնալ ֆրանսական հեռատեսիլը:

Երեք օրէ ի վեր կրկին օրակարգի վըրայ է 1915-ի առասպելը:

Ռումբով յարձակում մը, երբ Հանրապետութեան նախագահի մը կողմէ կը մեկնաբանուի որպէս «Ոճիր՝ ոճիրի դէմ», այլեւս վերջնապէս պէտք է յոյսը կորել այդ երկրէն, «ահաբեկչութեան դէմ պայքար»ի մարզին մէջ, եւ աւելի վերջ ալ վճռական կեցուածք ունենալ անոր նկատմամբ...:

Որոշ է որ Ֆ. Միթերան այսպէս ըսած է...

Լուրը, քանի որ վայրկեանական հասած է մեզի, արտաքին մեր դրասենեակներուն գծով պէտք է հասած ըլլայ նաեւ Անգարա...

Ուրեմն, Թուրք Պետութիւնը պաշտօնական ճամբով պէտք է հարցապնդում մը կատարէ Ֆրանսայի մօտ, եւ պահանջէ այս խօսքին նշանակութիւնը, եւ նեղը դնէ Պ. Միթերանը ամբողջ աշխարհի հանրային կարծիքին առջեւ ... Այս մէկ:

Իսկ երկրորդը՝ ...

Միթերան «crime, contre crime» ըսելէ, այսինքն պէտք եղած նշանը անգամ մը եւս տալէ ետք, շարունակած է «սակայն»,

«Ճարը այս չէ»:

Այսինքն, «հակառակ ամէն բանի» այս «մարդասէր առաջնորդը» որ իբրեւ թէ չի վաւերացներ փոխ վրէժը, կ՚առաջարկէ «ուրիշ ճարեր»:

Այսինքն՝,

«Դատը իրաւացի է, իրաւունքը արդար, սակայն լուծումը այս չէ»:

Զարմանալի...

Միւս ճարը, լուծումը ո՞րն է արդեօք:

Բանակցութեան մտնել եւա՞յլն, Թուրք Պետութեան հետ:

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութենէն առաջ Վերսայլի պալատին մէջ գումարուելիք նիստի մը մասին, ի՞նչ կը խորհիք արդեօք էքսէլանս...

Լեզուին տակ պահուածը շատ լաւ կը յարմարի քաղաքակիրթ երեւոյթով հայ ծանօթ անձնաւորութիւններու կարծիքին:

«Ճարը այս չէ»:

Հըմ ... ուրեմն ուրիշ ճամբաներ ալ կան...

Ահաւասիկ Միթերանի ուղղուելիք երկրորդ հարցումը...

Թուրքը չի կրնար նկուն, ամօթով եւ տխուր ապրիլ:

Պէտք է անհրաժեշտ ապտակը իջեցնել Ֆրանսայի ու երեսին զարնել իր կեղծաւորութիւնը եւ նոյնիսկ խաբեբայութիւնը:

«Ոճիր՝ ոճիրի դէմ» եւ «Լուծումը, ճարը այս չէ» խօսքերուն հաշիւը եթէ անմիջապէս չպահանջուի, ես չկամ այլեւս սիրելի ընթերցողներ...

Այլեւս ոչ իսկ գրիչ կը շարժեմ հայկական ահաբեկչութեան մասին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Յուլիս 21-ի խաղերու արդիւնքներն են..

Դինամօ Մն. - Արարատ	2 - 0
Դնեպր - Դինամօ (Թ.)	2 - 1
Չերնոմորեց - Պախտակոր	0 - 1
Ժալգիրիս - Տորպեդօ (Ք.)	1 - 1
Շախտեոր - Նեֆթչի	2 - 0
Նիստրու - Զէնիթ	0 - 1
Տորպեդօ (Մ.) - Մետալիստ	3 - 2

Դասաւորման գլուխն է Դինամօ Մինսկ 28 կէտով, որուն կը հետեւին Դնեպր 27 եւ Չերնոմորեց 26 կէտով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ մէջ, Լեհաստանի ազգ. տօնին առթիւ, զօր. Ժարուզելսկի յայտարարեց թէ կը վերցնէ պատերազմական

(Շար.ը Դ. էջ)

ՅԱՆՈՒՆ ԱՌՈՂՋ ԵՒ ՃՇՄԱՐԻՏ ԱՂՈՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

(ՓՐՈՖ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

«Յառաջ», Յուլիս 6-ին, գուժեց մահը բանասէր եւ պատմաբան, Երեւանի Մատենադարանի մատենագիտութեան եւ մանրանկարչութեան ճիւղի վարիչ Փրոֆ. Ասատուր Մնացականեանի: Այս առթիւ, փրոֆէսէօրին շահեկան աշխատութիւններուն կարգին յիշատակեց այս վերջինոյն գրչին պատկանող Աղուանից աշխարհի գրականութեան հարցերի շուրջը խորագրուած երկասիրութիւնը:

Վերոյիշեալ գիրքին հայերէն հրատարակութենէն տարի մը ետք, 1967-ին, Փրոֆ. Աս. Մնացականեան, «Գրական Թերթ» շաբաթաթերթին մէջ, ներկայ յօդուածին խորագիրով երկար գրութիւն մը հրատարակեց, ուր պատմագիտական ճշգումներով հերքեց Ազրբէջանցի «պատմաբան» Զիա Մուսա - Օղլու Բունիաթովին յերիւրածոյ տեսութիւնները՝ պարզուած անոր 1965-ին լոյս ընծայած Ադրբեջանը է. - Թ. դարերում գիրքին մէջ, Բաքու:

Պատմաբաններէն եւ պատմագէտներէն շրջահայեաց դիրք մը պահանջելով, ան դիտել տուաւ թէ տարբեր ժամանակաշրջաններուն տարբեր իմաստ ունեցած են Աղուանք եւ Աղուանքի բնակիչներ սահմանումները: Ապա՝ յստակ պատկերացումի մը մտահոգութեամբ, չորս հիմնական իրողութիւններ արձանագրեց:

Բաղդատաբար՝ ներկայացնենք զանոնք, ամփոփ գիծերով.

Ա) Սկիզբէն մինչեւ 387 թուականը: Բուն Աղուանքն ու բուն Աղուանները: Երկիրը կը տարածուէր Կուր գետէն մինչեւ Կովկասեան լեռները եւ Կամբէճան գաւառէն մինչեւ Կասպից ծով: Բնակչութիւնը կը կազմուէր բազմալեզու ցեղախումբերէ: Ըստ Ստրաբոնի՝ 26 ցեղ եւ նոյնքան լեզու:

Բ) 387-էն մինչեւ Զ. - Ը. դարեր: Երկիրը կրկնակի կը մեծնայ ի հաշիւ Հայաստանի եւ Հայ ժողովուրդին: 387-ին Պարսիկ բռնակալները, հայկական պետականութեան խորտակումէն ետք, իրենց բաժին ինկած Արեւելեան Հայաստանէն կ'անջատեն Գարդման, Ուտիք եւ Արցախ գաւառները՝ հայ բնակչութեամբ եւ զանոնք կը կցեն Աղուանքին: Վերեւ սահմանուած ժամանակամիջոցին՝ Դ.-էն Ը. դարեր, պատմական կարգ մը պատճառներով աղուան ցեղախումբերը կը ձուլուին Պարսիկներու, Հայերու, Վրացիներու, Արաբներու եւ այլ ժողովուրդներու հետ: Կը մնայ Աղուանք անունը, առանց Աղուաններու: Բայց կը շարունակուին Աղուանք անունով կոչուիլ նաեւ վերոյիշեալ հայկական գաւառները: Սակայն, աւատապետական կարգերուն, բռնատիրութեան, ինչպէս նաեւ Աղուանից եկեղեցին Հայաստանեայց եկեղեցիին մաս կազմելուն պատճառներով, հայկական այդ գաւառները կ'ապրին հայկական ինքնուրոյն դիմագիծով, մայր հայրենիքին կողքին:

Գ) Ը.-էն մինչեւ ԺԱ. - ԺԳ. դարեր: Հայութիւնը, հակառակ բռնութիւններուն, կը շարունակէ գոյատեւել եւ զօրանալ: Թ. դարուն հայկական Գարդման, Ուտիք, Արցախ, Կամբէճան գաւառներուն մէջ կը ստեղծուի հայկական թագաւորութիւն՝ հայազն Համամ Արեւելցիի գլխաւորութեամբ: Այդ թագաւորութեան շարունակողները կ'ըլլան Համամին եղբայրը՝ Փիլիպ, զաւակը՝ Աբլներսեհ եւ թոռը՝ Իշխանիկ: Ապա թագաւորութիւնը կը մասնատուի կեդրոնական Ասիայէն խուժող հորդաներու հարուածներուն տակ: Բագրատունիները կը յաջողին տուեալ գաւառներուն հիմնական մասը կցել իրենց հարստութեան: Այդ ժամանակաշրջանի հայկական Աղուանքը կ'ունենայ անուանի դէմքեր՝ Մովսէս Կաղանկատուացի, Դաւթակ Քերթող, Սահել Սմբատեան, Համամ Արեւելցի, Մովսէս Դասխուրանցի, Յովհաննէս Սարկաւագ, Մխիթար Գօշ եւ շատ ուրիշներ:

Դ) Յաջորդող դարերուն հայկական իշխանութիւնները կը դառնան մելիքութիւններ: Արդի Լեռնային Ղարաբաղի եւ շրջաններուն հայկական բնագաւառները կը հանդիսանան հայկական Աղուանքի կամ աւելի ճիշդ՝ Հայոց Արեւելից կողմանիցի բացայայտ շարունակութիւնը:

Փրոֆէսէօրին համար սխալ մըն է անտեսել Աղուանքի եւ անոր բնակիչներուն ընդհ. պատմութեան մէջ, հայկական գաւառներն ու այնտեղի հայ բնակչութիւնը: Բայց որքան ալ տարօրինակ ըլլայ, ոմանք այդ զանազանութիւնը չեն կատարեր: Որով կը ծնին զանազան առեղծուածներ, յերիւրանքներ, քմահաճ մեկնաբանութիւններ եւ, նոյնիսկ, դատապարտելի գրպարտութիւններ, այն թէ՝ շրջանի Հայերը եղած են Աղուաններ եւ է. Ը., իսկ ըստ ոմանց ԺԲ. - ԺԳ. դարերուն,, բռնի ձուլուած եւ հայացած են Հայերու կողմէ:

Եւ ահա այստեղից էլ սկիզբ են առնում հակապատմական նորանոր տեսութիւններ: Հայերի վրայ, որպէս ծանր մեղադրանք, բարդւում են Աղուանների «քրիստոնացման», նրանց մշակոյթի «ոչնչացման» եւ «իւրացման» զարհուրելի զրպարտութիւնները: Դրանց էլ յաջորդում են աշխարհագրական, էթնիկական սահմանների «լայնացումը», ինչպէս եւ ուրիշ առասպելներ: Արդի Ադրբեջանի կազմում ապրողներին «աղուանականացնողները» հեշտութեամբ Աղուան են համարում նաեւ յարակից գաւառների, մասնաւորապէս Սիւնիքի Հայերին... Համապատասխանաբար «մեծանում» է նաեւ Աղուանքը՝ սպառնալով ընդգրկել ողջ արդի Հայաստանը:

Փրոֆ.ը յստակատեսութեամբ կը նկատէր ազրբէջանցի Զիա Մուսա - Օղլու Բունիաթովի եւ անոր նմաններուն հետապնդած ազգային - քաղաքական չիլ հաշիւները կը գրէր.

Դժուար չէ նկատել, որ միանգամայն որոշակիօրէն այստեղ իրեն զգացնել է տալիս պանթուրքիզմի զառանցանքը: Զնկատել այս ամէնը, փորձել լռութեամբ անցնել դրանց կողքից, կը նշանակէր օգնել այն հիւանդագին տրամադրութեանց զարգացման, որոնք ուղղուած լինելով հայ ժողովրդի շահերի դէմ, միաժամանակ հարուածում են սովետական ժողովուրդների եղբայրութեան գաղափարին:

Աս. Մնացականեան այս առիթով անուղղակի կերպով կը քննադատէր Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան, որ անտես կ'առնէ աղուանագիտութեան ճիւղը, այն մտածումով, թէ բուն Աղուանքը եւ ժամանակին անոր կցուած հայկական գաւառները, - պոկուած կ'ըլլէր ան, - ներկայիս մաս կը կազմեն Խորհ. Ազրբէջանի: Մինչդեռ, կը շեշտէր ան, աղուանագիտութիւնը անբաժանելի մասը կը կազմէ հայագիտութեան: Կ'առաջարկէր, որ աղուանագիտութեան մարզին մէջ յատուկ ճիւղ մը հաստատուի՝ եօթնէն տասը մասնագէտներով, Հ. Գ. Ա.-ին մէջ: Պէտք չէ մոռնալ, որ Հայաստանի կողմէ ցոյց տրուող անտարբերութիւնը, բանիք՝ կրաւորական դիրքորոշումը, պատճառ կը դառնայ, որպէսզի Բունիաթովներ եւ անոր նմաններ իրենց պանթուրանիզմի տեսութիւնները տարածեն Խորհ. Միութեան մէջ: Չէ՞ որ վերջին հաշուով ասոնք կը ձգտին այնպէս ցոյց տալ, թէ Հայերու պահանջները, - Լեռնային Ղարաբաղի, անոր յարակից շրջաններուն, Նախիջեւանի կցումը ներկայ Հայաստանին, - անհիմն պատճառաբանութիւններէ կ'առաջնորդուին:

Փրոֆ. Աս. Մնացականեան այլ առիթով ալ կ'անդրադառնայ Զիա Մուսա - Օղլու Բունիաթովի գիրքին մէջ արծարծուած կէտերուն, այս անգամ Պարոյր Սեւակի հետ, Պատմա - բանասիրական հանդէսին մէջ, 1967, ռուսերէն գրութեամբ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՉԻԼԻ՝ ԻՆՉՈ՞Ւ ՋՕՐԱՎԻԳ ԿԵՆԱԼ

—×—

Չիլի, գերեզմանի մը նման լուռ կը մնայ տասը տարի շարունակ: Ապա կը լսուին բողոքի արտայայտութիւններ, բացադանչութիւններ, ամանեղէններու ականջ խօսող ժխոր: Հարիւրաւոր, հազարաւոր Չիլիցիներ փողոց կը խուժեն պահանջելով, որ տասնամեակի մը մենատիրութենէ ետք, ժողովրդավարութիւնը վերահաստատուի:

Զօր. Փինոշէի տասը տարիներէ ի վեր կիրարկած «ազատ շուկայ»ի դրութիւնը, տնտեսական շատ ծանր տագնապ յառաջ կը բերէ: Ոմանք, նոյնիսկ, կ'ըսեն, թէ այդ պատճառով տնտեսութիւնը քայքայումի վիճակին կը հասնի: Կարգ մը թիւեր ցայտուն կը դարձնեն այս իրողութիւնը: Անցեալ տարի, օրինակ, ազգային զուտ արտադրութիւնը 14 տոկոսի անկում կարձանագրէ: Ճարտարարուեստի շարք մը ճիւղերուն արտադրութիւնները, բաղդատմամբ 1969-ին, յիսունէն վաթսուն տոկոսի նուազումով կը ներկայանան: Երկրին արտաքին պարտքերը, անձ գլուխի հաշուով, աշխարհի մէջ առաջին տեղը կը գրաւեն, - 11 միլիոն բնակչութիւն եւ 18 միլիառ տոլար պարտք: Անգործութիւնը 20 առ հարիւրի շուրջ կը տատանի, սակայն, եթէ նկատի առնուին նաեւ այնպիսիները, որոնք հարկադրաբար մասնակի չնչին աշխատանքներ կը կատարեն, ամսական 20 տոլարի փոխարէն, ապա տուեալ տոկոսը կրնայ 30-ի հասնիլ:

Ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով ներածումներուն վրայ, Չիլիի գիւղատնտեսութիւնը ծանր տագնապներ կ'արձանագրէ: Այսպէս, ցորենի ընդհանուր բերքը տարեկան 1.300.000 թոնէն 690.000-ի կ'իջնէ 1981-ին: Իսկ ընթացիկ տարեշրջանինը կը նախատեսուի 350.000 թոն: Միւս կողմէ, ոչ բոլոր պարագաներուն է, որ արտադրութեանց նուազումները կը փոխարինուին ներածումներով: Գոյութիւն չունի գործնական ձեւով բանող ընկերային ապահովութեան դրութիւն: Այսօրուան աշխատաւորը, միջին հաշուով, 20 տոկոս նուազ կը վաստկի 1970-ի հետ համեմատելով:

Իրաց այս վիճակին մէջ, զարմանալի պէտք չէ գտնել ժողովրդական խաւերուն դժգոհութիւնը ներկայ վարչակարգին դէմ: Ոչ ալ արհեստակցական հինգ կազմակերպութիւններուն խիստ բողոքները: Անդին, այսպէս կոչուող փրիվէ ճիւղն ալ տնտեսական լուրջ տագնապներու եւ թակայ կը մնայ, որովհետեւ, հակառակ ձեռք առնուած կարգ մը միջոցներուն, - նպաստաւոր պայմաններ օտար դրամագլուխներու հաստատումին համար, օրինակ, - ակնկալուած արդիւնքը չի տար: Ցեղաշրջումի մը վտանգը կասկածներ կը ստեղծէ այս ուղղութեամբ: Այս եւ այլ պատճառներով սնանկութիւններ իրարու կը յաջորդեն: 1982-ին լինքզինք սնանկացած կը յայտարարէ երկրին հիւսուածեղէնի մեծ գործատունը: Բազմաթիւ փոքր գործատուներ, աշխատավայրեր եւս կը փակեն իրենց դուռները:

Զօր. Փինոշէ կը փորձէ պատասխանատուներ գտնել տնտեսական ձախողութիւններուն համար: Կը քննադատէ Չիլիի քաղաքական կուսակցութիւնները, ինչպէս նաեւ կ'ընդգծէ, թէ տնտեսական տագնապը համաշխարհային բնոյթ ունի: Եւ այս տագնապին գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատէ Խորհ. Միութիւնը:

Երկու ամբաստանութիւններն ալ ծիծաղելի կը գտնէ Սթիվըն Վօք, «Հերըլտ - Թրիպիւն»ի իր յօդուածով: Նախ, դիտել կու տայ ան, քաղաքական կուսակցութիւնները «օրէնքէ դուրս» կը հռչակուին երբ 1973-ի զինուորական հարուածէն ետք (Ալյենտէի տապալումը): Վերջին տասնամեակին, մօտաւոր ապագայի ընտրութիւններու ակնկալութեամբ, ո՛չ մէկ քաղաքական կուսակցութիւն իր ձայնը լսելի կը դարձնէ: Մնաց որ Փինոշէ կը

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷԻ

«ՄՈՒՐՍԻ ԳԼԽՈՒԴ ԱՇԽԱՐՀ» ը

Գրեց՝ ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

Ափ մը բակլայի գինը: Խորիմաստ վերնագիր:

Քոյր ու եղբայր - երկու որբեր - ապաստան գտած էին ծանօթ բարեկամ Թուրքի մը մօտ. անոնց ծնողքը անծանօթ ճամբաներ բռնելէ առաջ զիրենք յանձնած իր վաղեմի բարեկամին, Մաքսուտ աղային, իրենց կշիռքովն ալ ոսկի, արծաթ ալ միասին, մէկ պարտք գնելով Աղային վրայ. լաւ նայիլ որբերուն եւ այլն: Աղջիկը 13 տարեկան, իսկ տղան՝ հազիւ 4:

Հարուստ Հայուն երկու որբերը առաջին օրէն իսկ կ'ենթարկուին դժոխային կեանքի մը, աւելի ճիշդ, հրէշածին Մաքսուտ աղայի վաւաշոտ լրբութեան. այո՛, իր յարգելի հայ բարեկամին աղջիկը կը բռնաբարէ լկիրշ ու հրէշային ժպիտով. տասներեք տարեկան պարմանի Անին թաց աչքերով ու մեռելի դէմքով, հեկեկալէն անկողին կը մտնէր «եղբայր, եղբայր մըմնջելէն»: Ան վարուեցաւ երկու որբերուն հետ հրէշի նենգամիտ կամքի ու կիրքի թելադրանքին անսալով: Հրէշածին էակ, վաւաշոտ գազանամիտ կենդանի, անաստուած ու լիրբ էակ, ի՞նչ կ'ուզես, կամ ինչո՛ւ կը յղանաս այս դըժոխային կեանքի թելերուն մէջ ապրեցնել երկու որբերը ափ մը բակլայի համար. գազանամիտ էակ, կերած խմածդ անոնց ծնողքի սեղանէն՝ քթէդ գայ, արիւն փսխես հանապազ, ու թող չորնան կամքիդ ջիղերը, պիտի ըսէր անէծք շարական կարդացող հաւատացեալ մը կամ Գուրանի բարեմիտ հաւատացեալ մը...:

Ահա թուրք հրէշին մօրը խօսքը իր զաւկին նկատմամբ. - Աստուած իմ, տըղայ տուիր ինծի, թէ դժոխքէն պրծած հրէշ մը:

Ամօրէն ու անհաւատ Մաքսուտ աղա կեավուրի զաւակը գործի կը լծէ ի դին պատառ մը կորեկ հացի եւ երկու դդալ տաք ապուր - ջուրի: Օր մըն ալ կը կռահէ որ քոյր եւ եղբայր հայերէն կը խօսին եւ 10 տարեկան պատանիին քանի մը որ որդ նստած չոր բակլայ ուտելուն չխորտոցը կը լսէ. Վարի տուն կ'իջնէ, տղան դուրս կը հանէ անկողնէն ու կը պարտադրէ որ կենայ ձիւնին ու բուքին տակ, կիսամերկ վիճակի մէջ: Ցուրտը կը սաստկանայ, որբ տղան կը սկսի պաղատիլ ու աղաչել, իսկ հրէշը կը մնայ անխախտ, քոյրը կը միջամտէ աղաչելով ու պաղատելով, նոյնիսկ իր հարազատ մայրը աղի ու լեղի խօսքերով կը խնդրէ իր հրէշ զաւկէն որ որբը ներս առնէ, սակայն հայու հաց ուտող հրէշը միշտ կը կրկնէ իր կատաղութիւնը եւ չուզեր հասկնալ որեւէ խօսք: Քոյրը կը խնդրէ աղայէն որ ներս առնէ փոքրիկ եղբայրը, այս անգամ աւելի կատղած կը բռնէ խեղճ աղջիկը, խուրձ մը մազերէն քաշելով կը զարնէ գետին ու կը սկսի տրորել: Մայրը կրկին կ'անիծէ իր հրէշ զաւակը:

Երկինք ու երկիր վկայ այս հրէշապատումին, ոչ մի խօսք, ոչ մէկ փրկութեան զօրք, երկու որբեր, քոյր ու եղբայր իրենց տխուր ճակատագրի խաչափայտը տարին Գողգոթա՛ ու հոն չիջեցան:

(Շար. 4)

պաշտօնայ նախագահի իր աթոռը պահել մինչեւ 1989։ Եթէ ոչ՝ առաւել երկար ժամանակամիջոցով։

Միւս կողմէ, արհեստակցական միութիւններուն գործունէութիւնը՝ քննադատութիւն, թերթերու սահմանում, առաջարկ - պահանջներ եւայլն, խիստ սահմանափակումներու ենթակայ կը մնան 1973-էն ի վեր։ Զմոռնանք նաեւ, որ այս կազմակերպութիւններուն ղեկավարներէն շատեր կը սպաննուէին ծայրայեղ աջակողմեան տարբեր կազմուած «մահուան զաստակներու» կողմէ։ Այսուհանդերձ, վերջերս, արհեստակցականները վերստին լսելի կը դարձնեն իրենց ձայները։

Չիլիի մէջ օր աւուր առաւել նկատելի եղող ընդդիմութիւնը մէկ պատասխանատու ունի, - Զօր. Փինոշէ։ Փողոց խուժող ժողովուրդը կը հաստատէ, թէ տասնամեակէ մը ի վեր գործադրուող ներքին քաղաքականութիւնը, որուն ծիրին մէջ կը մտնէ տնտեսութիւնը, կատարեալ ձախողութիւն կ՚արձանագրէ։ Ժողովուրդը օրէ օր աւելի մեծ դժուարութիւններու դէմ - յանդիման կը գտնուի իր ապրուստը ճարելու, տան ծախքերը հոգալու, իր զաւակներուն ուսումը ապահովելու համար։

1973-էն ցայսօր հազարաւորներ կը բանտնուէին, տասնեակ հազարաւորներ կը ձերբակալուէին, շատ շատեր ալ փախուստ կուտան երկրէն քաղաքական ապաստան խնդրելով այլուր։

Սթիվըն Վօք, Հիւս. Ամերիկեան Բանկըրէսին Լատին Ամերիկայի հետազօտական ճիւղին վարիչ - տնօրէն, նպատակայարմար չի գտներ, որ Միացեալ-Նահանգները գրեթէ 200 միլիոն տոլար վարկ մը հաստատեն Փինոշէի վարչակարգին։ Ժամանակն է ճշդելու, թէ պէ՞տք է զօրավիգ կենալ զօրավարին, թէ ձգել, որ ան իր վարած սխալ քաղաքականութեան հետեւանքները կրէ։

Ուաշինկթըն տասը տարի առաջ օժանդակեց ամէն ձեւով, որպէսզի կեանքի կոչուի Փինոշէի վարչակարգը։ Թերեւս, այժմ, դեռ ուշ չէ հրաժարելու իր օժանդակութեան մտադրութենէն։

Թ. Ա. Թ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՏԻԹՐՈՅԹԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Յունիս 24-ին, տեղի ունեցած է հանդանակութեան երեկոյթ մը, ի նպաստ Լոս Անճըլըսի հինգ հայ երիտասարդներու պաշտպանութեան ֆոնտին։ Ներկայ եղած են 300 հոգի։ Ճաշի սպասարկութենէն ետք խօսք առած են յանուն Պաշտպանութեան Յանձնախումբին՝ Յարութիւն Մառայեան յանուն Կեդր. Յանձնախումբին՝ Կարպիս Թիթիզեան, պաշտպան փաստաբաններէն Լեւոն Կիրակոսեան, պարզելով հինգ հայ երիտասարդներուն հարցը, անոնց պաշտպանութեան համար տարուած աշխատանքները եւ կոչ ըրած ներկաներուն զօրավիգ կենալ իրենց դատին։ Ամբաստանուած երիտասարդներէն՝ երգիչ Գառնիկ Սարգիսեան եւ դաշնակահար Վիգէն Եագուպեան, իրենց նուագախումբով, հայ-բենասիրական եւ յեղափոխական երգերով ու նուագով մեծ խանդավառութիւն ստեղծած են սրահին մէջ։ Հանգանակութենէն գոյացած է 35 հազար տոլար։

×

ՊԼՈՎԴԻՒԻ Բանկլի Տան սրահը, Յունիս 15-ին, տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, նուիրուած Արամ Խաչատըրեանի ծննդեան 80-ամեակին։ Երաժիշտին կեանքին ու գործին մասին խօսած է Լիլեանա Մարքովա։ Յայտագրին մասնակցած են «Արամ Խաչատրեան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ա. Բալքանովի, դաշնակահար Ս. Քէսէճեան, մեներգիչ Ստ. Պիւլպիւլեան, «Էրեբունի» ձայնի խումբը՝ ղեկավարութեամբ Յ. Տայճանեանի։

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Յունիս 15-ին մեռած է ընկ. Մարտիրոս Զատրճեան։ Ծնած էր 1905-ին՝ Սեբաստիա, եւ իր սերնդակիցներուն նման ճաշակած է Եղեռնի բոլոր դառնութիւնները, պատանութիւնը անցընելով որբանոցի մէջ՝ Պէյրութ, ուր երիտասարդ տարիքին մտած է Հ.Յ.Դ. շարքերը։ Կանուխէն հաստատուելով Պուէնոս Այրէս, ընկ. Զատրճեան շարունակած է ծառայել կուսակցութեան շարքերուն մէջ։ Եղած է կոմիտէի անդամ։ Իր կեանքին վերջին տարիները կ՚անցընէր Հ.Օ.Մ.ի «Պօտուրեան» Հանգստեան Տունը։

×

ՍԱՆ ՓԱՈԼՕ գացած են ընկեր Տիգրան Ճինպաշեան (Պէյրութէն) եւ «Արմենիա» թերթի սպաներէն բաժնի խմբագիր Ռուբէն Մոզեան վերակազմելու համար Հ.Յ.Դ. Արմենիա Երիտ. Միութեան տեղւոյն մասնաճիւղը։ Ընկերները կարգ մը հանդիպումներ ունեցած են երիտասարդներու հետ եւ Յունիս 27-ին, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, դասախօսութիւն մը տուած են։ Ռ. Մոզեան լուսապատկերներով ներկայացուցած է Հայոց պատմութեան դրուագները եւ Հայաստանի կեանքն ու իրագործումները, իսկ Տ. Ճինպաշեան խօսած է երիտասարդական կազմակերպութեան դերին մասին։ Վերակազմուած մասնաճիւղը կոչուած է Հ.Յ.Դ. Ա.Ե.Մ.ի «Բարգէն Սիւնի» մասնաճիւղ։

×

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՈՅԻ մէջ, Յունիս 25-ին, մեռած է ընկ. Լեւոն Քէօշկէրեան։ Տարիներ ծառայած է Հ.Յ.Դ. Ուրուկուէյի շարքերուն մէջ. եղած է կոմիտէի անդամ։ Թաղումը կատարուած է Յունիս 26-ին։ Գերեզմանատունը դամբանականներ խօսած են ընկերներ Թադէոս Պօտաքեան՝ յանուն Հ.Յ.Դ. «Վռամեան» կոմիտէի, եւ Միսաք Սիմաճեան՝ յանուն Կեդր. Կոմիտէի։

×

ՀԱԼԷՊԻ «Քարէն Եփփէ» Ազգային Ճեմարանի տարեվերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 18-ին, Ճեմարանի բակին մէջ, ներկայութեամբ երկու հազար հոգիի։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք տնօրէնը՝ Անդրանիկ Խաչատրեան, կարդացած է միամեայ տեղեկագիրը, որմէ կը պարզուի որ անցնող ուսումնական տարեշրջանին Ճեմարան յաճախած են 864 աշակերտ-աշակերտուհիներ, որոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ գիշերային դասընթացքի հետեւող 131 ուսանողները։ Փակման խօսքը արտասանած է թեմին առաջնորդը՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան։ Ճեմարանի հունձքը այս տարի բաղկացած է 109 աշակերտ-աշակերտուհիներէ։

×

ՖԼՈՐԷՍԻ «Զարդարեան» ակումբին մէջ, Յունիս 24-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ Արմենիա Երիտ. Միութեան տեղւոյն մասնաճիւղին։ Նիւթը եղած է՝ «Հայերը Թուրքիոյ մէջ», որուն շուրջ զեկուցումներ կարդացած են Յակոբ Մարաշլեան («Հայերը Թուրքիոյ մէջ մինչեւ ԺԻ. դար»), Եդուարդ Միքայէլեան («Հայկական Հարցը ԺԸ. դարէն մինչեւ 1890-ական թուականները») եւ Րաֆֆի Սէֆէրեան («Հայ ազատագրական շարժումը եւ կուսակցութիւնները մինչեւ այսօր»)։ Զեկուցումներէ ետք տեղի ունեցած է մտքերու փոխանակութիւն՝ Թուրքիոյ Հայերու, Հայ Դատի հետապնդման աշխատանքներու, արտագաղթի երեւոյթի, ինչպէս նաեւ հայկական անհարեկչութեան հարցերու շուրջ։

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Լա Փելուքերիա» սրահին մէջ, Յունիս 22-ին, տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը, նուիրուած գրագիտուհի Ֆելիսա Գույումճեանի, Փլուս Ուլթրա հրատարակչականէն՝ մօտատենէն լոյս տեսնելիք իր վէպին՝ «Խաղ երկու անձերու միջեւ»ի առթիւ։ Տոքթ. Օրասիօ Վաքարի ներկայացուցած է Ֆելիսա Գույումճեանը իբրեւ վիպագիր, թատերագիր եւ Ծայրագոյն Արեւելքի դասական և արդի գրականութիւններ ուսումնասիրող։ Գրագիտուհին համառօտ գիծերու մէջ ներկայացուցած է իր նոր վէպը, որ պատմութիւնն է ութ տարիէ ի վեր ամուսնացած զոյգի մը, որ իր շրջապատին կը ներկայանայ իբրեւ երջանիկ զոյգ մը, մինչ խորքին մէջ կ՚ապրի սուր տագնապ մը։

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Յունիս 26-ին, նշուած է Հ.Օ.Մ.ի օրը։ Ներկայ եղած են շուրջ 300 հոգի։ Խօսք առնելով Պայծառ Արսլանեան անդրադարձած է Հ.Օ.Մ.ի դերին՝ Հարաւային Ամերիկայի հայ կեանքին մէջ։ Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն ետք փակման խօսքը արտասանած է թեմին առաջնորդը՝ Գրիգորիս Վրդ. Բունիաթեան։

×

ՍԱՆ ՓԱՈՒԼՕՅԻ քաղաքապետութեան կազմակերպութեամբ, Յունիս 26-ին, տեղի ունեցած է Պրազիլիոյ զանազան համայնքներու մշակոյթին նուիրուած ցուցահանդէս մը, ուր առանձին բաժինով, ներկայացուած է նաեւ Հայաստանն ու հայ մշակոյթը։ Ամբողջ օրը տիրած է հայկական երաժշտութիւն, պատերը զարդարուած են Հայաստանի պատմական հնութիւնները, վանքերը եւ ներկայ շինութիւնները ու կեանքը ներկայացնող նկարներով։ Հանդէս եկած են Քլուպ Արմենիոյի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ տիկին Վ. Չէրքէզեանի եւ պարախումբը։

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յակոբ Տէր-Մելքոնեան» սրահին մէջ, Յունիս 30-ին, տեղի ունեցած է երաժշտական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինին։ Հանդէս եկած են Լիբանանի Ազգ. Երաժշտանոցի հայ աշակերտներ՝ երգով թէ նուագով։ Յայտագրի աւարտին խօսք առնելով Երաժշտանոցին տնօրէնը՝ Հ. Եուսէֆ Էլ Խուրի, գնահատած է ձեռնարկին կազմակերպումը։

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

1981, Մայիս 10-ի գիշերը, ճնշուած քուէարկող մը կը գանգատի.-

- Եւ ըսել թէ, եօթը տարի ընկերվարական նախագահ մը պիտի վայելենք...։

- Զեմ կարծեր, կ՚ըսէ ուրիշ մը։

- Ինչո՞ւ, կը խորհիք որ եօթը տարիէն, Միթերան այլեւս նախագահ պիտի չըլլայ։

- Կը խորհիմ, որ երկու տարիէն այլեւս, ընկերվարական պիտի չըլլայ...։

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Տղուն նայուածքները, շարժումները, վերջին մէկ քանի ամիսները՝ իրեն հանդէպ անոր վերաբերումին տարօրինակութիւնը, անոր անսովոր փութկոտութիւնը իրեն հաճոյանալու, եւ մանաւանդ անոր այն խօսքը թէ «պարտէզը իրեն համար զարդարեր էր», հիմա կը լայննար, կը լուսաւորուէր, հոգիի մը ամբողջ տռփանքը՝ ցոլացնելով։ Ուրեմն այդ ապարդիւն, տխմար սէրն էր որ մղած էր զանիկա այդ բոլոր գեղեցիկ բայց ունայն աշխատանքին, պարտէզին ածուները, ծաղիկները ամբողջ ակնապարար յարդանքը այդ զսպուած, ծածկուած, երկչոտ, ապիկար սիրոյն արգասիքն էին. ու ինք, Սոֆի, առանց ուզելու, անգիտակցօրէն, առոնք առաջ բերեր էր, արծարծելով, հուրք, հեւք տալով այդ մեղաւոր ու չփոխարինուած զգացումին։

Անակնկալի եւ սրտնեղութեան առաջին տենդոտ ու վայրագ ժեսթի մը մէջ, Սոֆի պատռեր էր սիրատոմսը, դայն երկու հեղ խորունկ ուշադրութեամբ մը կարդալէ եւ անոր անհաւատալի իմաստը վերլուծել, հասկնալ ջանալէ յետոյ։ Թուղթին բեկորները ցիրուցան անյայտ եղած էին պարտէզին մէջ։ Բայց անոր հատուածները աղջկան մտքին մէջ յամառօրէն գամուած կը մնային։ Արցունքոտ պաղատանքի տողեր էին անոնք, աղերսարկու հառաչանքը վախկոտ ու թանկագին սիրոյ, միամիտ դերագոյն կոծը չյուսացուած երջանկութեան։

«Սոֆիս, մի՛ մերժեր զիս եւ սէրս, վասնզի պիտի մեռնէի առկէ. եւ դուն պիտի զրկուէիր այդ սէրէն, ու պիտի դժբախտ, թշուառ պիտի ըլլայիր, վասնզի այդ սէրը միայն պիտի կարող ըլլայ քու երջանկութիւնդ ապահովել. քու կեանքիդ սիրոյն՝ իմ սէրս մի՛ մերժեր...»։

Նամակին մէկ ուրիշ մասը սլաքի մը պէս մխուած կը մնար իր ըղեղին մէջ, հակառակ որ ինք վանել նետել ուզէր զայն.

«Մի՛ խաբուիր, մի՛ շլանար սուտ սէրերէն, որ այնքան շատ են եւ որ կեանքերը աւելի վտանգաւոր են քան ամէնէն բացայայտ ու խորունկ ատելութիւնները ... հաւատա՛ այս ճշմարտութեան, Սո՛ֆի...»։

Եւ սակայն, իր հոգիին ըմբոստացումին, խոստովանուած այդ սիրոյն յանդգնութեանը դէմ իր զգացած զայրոյթին հակառակ, մանկամարդ աղջիկը, երբեմն իր ընդոծին բարութենէն վարուած, գթութեան ակամայ եւ յեղակարծ շարժումի մը հնազանդելով, կը մեղքնար իր մատաղ բարեկամը, անոր հոգեկան տառապանքներուն գաղափարովը ինքն ալ կը չարչարուէր, կ՚ուզէր հաւատալ այդ սիրոյն մեծութեանը, անկեղծութեանը, իր մերժումէն այդ վշտալի ու մատղաշ էութեան խորտակումին հաւանականութիւնը կը սարսռացնէր զինքը։ Բայց, իսկոյն կը սթափէր, կը ցասկոտէր իր այդ տկարութեանը դէմ, կը յանդիմանէր ինքզինքը այդ վաղանցիկ թուլութեանը համար, եւ իրական կեանքի հաճոյալի, եսամոլ անդրադարձումներով կը ջախջախէր իր աղաղատանքի փորձութիւնները, որոնք իր չքնաղ հոգիին մէջ կայծերու պէս կը պլպլային ու կը նուաղէին, ճքճիմ փառքերու իր ունայն հետապնդումներուն, անիրականալի յոյսերու իր տխուր որոճացումներուն տեղի տալով։

Ու երիտասարդ տոքթորին պատկերը կուգար կը կանգնէր իր աչուըներուն առջեւ անոր տունը իր մօրը հետ երկրորդ անգամ այցելելուն ո՛րքան բուռն, ցնցող, խորունկ եղած էր իր կրած տպաւորութիւնը։ Երիտասարդին նայուածքին մէջ այս անգամ տարբեր ցոլքեր, տարբեր կայծեր տեսեր էր։ Նոյնիսկ, զինքը քննած միջոցին, ան աճապարանքով քանի մը բառ փսփսացեր էր ականջին, բայց այնքան յուզումով ու կամաց որ չէր կըրցած լսել զանոնք։ Բայց իր այլայլումը նորէն ուժգին էր եղած, ու այդ փըսփըսուած բառերուն անհաւատալի բացատրութիւններ, նշանակութիւններ կուտար մանկամարդ աղջիկը. ներշնչուելով այն տարփոտ ու հրացայտ նայուածքներէն զորս երիտասարդը ուղղած էր իրեն գաղտագողի։ Մեկնած ատենին իր ձեռքը սեղմած էր ան՝ տենդալի սեղմումով մը։ Մինչեւ սանդուխին գլուխը հետերնին եկած էր, հակառակ իր սովորութեանը, ինչ որ շատ զարմացուցեր էր Խաչօն։

(Շար. 108)

Շար. Ա. էջէն)

վիճակի դրութիւնը, ինչպէս կը սպասուէր: Ընդհանրապէս խաբուսիկ կը նկատուի այս ջնջումը. միայն վարուելակերպի ձեւն է, որ պիտի փոխուի ուրեմն խորքին մէջ՝ ոչինչ:

ԻՏԱԼԻՈՅ կառավարութեան կազմութիւնը յանձնուեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարին՝ Պեթինօ Քրաքսիի, 49 տարեկան: Իտալիոյ 44-րդ կառավարութիւնն է, զոր ընկերվարական պարագլուխը պիտի փորձէ կազմել: Իր կուսակցութիւնը 11,4% ստանալով կանխահաս ընտրութեանց, միայն թեթեւ յառաջդիմութիւն մը արձանագրած էր:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ամերիկեան համալսարանի տեսուչը, որ տարի մը առաջ առեւանգուած էր, ազատ արձակուած է: Մայրաքաղաքին մէջ բուռն կռիւներ կը շարունակուին, մինչ նախագահ Ճեմայէլ Ուաշինկթըն գացած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ չահարածիններ 1% պիտի նուազին Օգոստոս 1-էն (8·50-էն 7·50-ի իջնելով) խնայողութեան Ա. եւ Պէ տետրակներու վրայ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Տիգրան Միքայէլեան եւ քոյրը Այրի Տիկին Արշալոյս Խաչատուրեան եւ զաւակները իրենց սիրելի եղբօր Տոքթ. Միշէլ Միքայէլեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն 400 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

×

Տիկին Նուրիձա Խաչատուրեանի (Մարսէյլ) մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները կ՚ընեն. - Տէր եւ Տիկին Ջաւէն Միլտոնեան 500 Ֆ. «Յառաջ»ին եւ 500 Ֆ. Մարսէյլի Մշ. Տան, Յովսէփեան ընտանիքը 300 Ֆ. «Յառաջ»ին եւ 200 Ֆ. Մշ. Տան, Շալճեան ընտանիք 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, Ճառայեան եղբ. 100 Ֆ. Մշ. Տան, Պօղոսեան եղբ. 100 Ֆ. Մշ. Տան:

Château de SEDIERES (Corrèze)

EXPOSITION
CARZOU

Juillet - Août 1983

Tél. (55) 27.82.40

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տիկին Մանոյշ Շահմիրեան եւ զաւակները, Կարապետեան, Շահմիրեան, Մուրատեան, Պըզանսոն, Զաքարեան, Տէր - Մանուէլեան, Պէրպէրեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, ազգականին՝

ԳԵՂԱՄ ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 20-ին, 71 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցին (Փրատօ), Ուրբաթ, Յուլիս 22-ին եւ մարմինը փոխադրուեցաւ Պասքիտ տէ ժուռտանի (Վօքլիւզ) գերեզմանատունը:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Շահմիրեանի եւ ընտանիքին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ անուանակոչութեան եւ յիսնամեակի առթիւ. - Պ. Զուլաքեան 1000 Ֆ., Առնուվիլ Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղ. հոգաբարձութիւն, Պ. Ոսկանեան, Տէր եւ Տիկին Գնել Կօչկարեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան 500-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչեան 400-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Թորանեան 200 Ֆ., Տիկին Վարդուհի Քապաքեան, Տիկին Նազելի Թուրթիւն, Տիկին Մարթա Բարղամեան, Պ. Սուրէն Փանոսեան, Պ. Քասիքեան 100-ական Ֆ., Պ. Քապասաքալեան 40 Ֆ.:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

RETOUR DE LA COLONIE DE JUILLET

L'arrivée de l'autocar de la Colonie de la Croix Bleue de Bellefontaine, aura lieu le Dimanche 31 Juillet, entre 17 heures et 18 h. 30, à Paris-Porte d'Orléans, Ave. Paul Appel, devant le stade.

L'OFFICE MUNICIPAL SOCIO-CULTUREL
présente

Chant profond arménien

«Poèmes, Chants et Musique de l'Arménie d'hier et d'aujourd'hui»

avec

Les Comédiens :
Reine BARTEVE — Eve GRILIQUEZ
Jean-Paul LAHORE — Rudy MORAES
Les Musiciens :
Gérard Der AROUTIOUNIAN, tar
Jean-Pierre NERGARARIAN, Kamantcha
Dominique SARKISSIAN, doudouk
Ara HOUSEPIAN, chant et chevi
Ardem MINASSIAN, dehole
Dimanche 31 Juillet — 21 h. 30
cour du Conservatoire
(quartier de l'Ile, Martigues)
- prix des places : 35 F. / 45 F. -

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ
ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1983 - 1984 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը կատարուին ամէն օր Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12:

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօքառով:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES
ET SECONDAIRES DU Ier CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION

1, Bld. du Nord **LE RAINCY**, Tél. 381. 01. 72

★ ★ ★
★ DISCOS FOUS ★
DE
★ ★ ★
★ **l'UGAB - Jeunes**
★ ★ ★ ★

TOUS LES SAMEDIS DE
JUILLET
les 23 30
à partir de 22 heures.

attractions surprises
Participation aux frais : **membre..........35 F.**
non membre.....50 F.
TENUE CORRECTE EXIGEE

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
Tél .: 227.12.26
(Métro: Courcelles)

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, (118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ):

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն - Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17, (բացի Օգոստոս ամիսէն):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Գին 50 Ֆ.:

Դիմել՝ Հրանտ - Սամուէլեան եւ Հ. Բալուեան գրատուները:

ATAMIAN & Fils
TAPISSIER - DÉCORATEUR
Salons Cuir - Meubles Anglais
Louis-Philippe - Voilages - doubles Rideaux
NOMBREUX MODELES EXPOSES
20, RUE CHALIGNY, 75012 PARIS M° Reuilly-Diderot — **Tél. 344-23-87**
— **20% de remise aux lecteurs de Haratch** —

FETE CHAMPÊTRE
DU HOME ARMÉNIEN
DE SAINT RAPHAËL
LE 15 AOUT

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
«ՀՕՄ ԱՐՄԷՆԻԷՆ»Ի ՄԷՋ»

Ի նպաստ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան բարեսիրական նպատակներուն, ՕԳՈՍՏՈՍ 15, Սէն Ռաֆայէլի մէջ (107, Ավընիւ տիւ Մառեշալ Լիօթէ), ժամը 12-էն 22:

Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10-ին եւ խաղողօրհնութիւն կը կատարուի Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեանի կողմէ, Հօմ Արմէնիէնի Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ:

- Հայկական ճաշեր.
- հաճելի մթնոլորտ ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑի ներկայութեամբ.
- Մեծ Թոմպոլա.
- Գեղարուեստական բաժին:

OPTIMA Tours

Prochains Départs en Arménie

— Du 6 au 20 Aout

SPECIAL PELERINAGE DU SOURP MURON

— Du 20 au 30 Septembre
— Du 20 Septembre au 4 Octobre
— Du 22 Septembre au 6 Octobre
demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.

Renseignements et Inscriptions:
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
26

MARDI
26 JUILLET
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.487 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58 ANNÉE — No 15.487

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱ

ԵՐԵՔ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

ՄԻՆՉ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ՝ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ՍՊԱՆՆԵԼ ...

ԱՆԳԼԻԱ

ՋԱՒԷՆ ՊԵՏՐՈՍ.- ՈՒԹ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ՀՈԼԱՆՏԱ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԻՐԱՆ

ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆՈՐ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ

Շաբաթ եւ Կիրակի օրերու մամուլը, կրկին, բաւական տեղ կու տար Օրլիի ողբերգութեան և անոր յաջորդող անցուդարձերուն: Նախ Լը Մոնտ, Ուրբաթ իրիկուն (Յուլիս 23-ի թիւ) յիշելէ ետք թէ Կարպիճեան առանձին չէ գործած արարքը, կը ճշդէր թէ միւս փնտռուողն է՝ Սունէր Նայիր անունով Թրքահպատակ Հայ մը, որ արդէն խոյս տուած կ'ըլլայ, երբ ոստիկանութիւնը ներկայացեր է Քուրպըվուայի իր բնակարանը: Ինչ որ հաստատ կը թուի այս խառնակ պատմութեան մէջ, այն է որ ԱՍԱԼԱ-ն Ֆրանսան ընտրած էր գործողութեան որպէս կայան: Ամէն մարդ եւ զէնք հոնկէ ճամբայ ելած է, վերջին ամիսներու ընթացքին: Ոստիկանութիւնը կ'ուզէ նաեւ ճշդել արտաքսուածներու բուն դերն ու գործունէութիւնը, ահաբեկչութեան մէջ: Ի դէպ, այս հարցին առընչութեամբ Հ.Ա.Շ.ը եւ Լօզանի Համագումարը կոչ կ'ընեն Ֆրանսայի աւանդական սկզբունքներուն, անհատական ազատութեան յարգանքին եւայլն, նկատել տալու համար, որ ֆրանսական ոստիկանութեան ձեռք առած միջոցառումները դէմ եղած կ'ըլլան վերոյիշեալ ըմբռնումներուն: Նոյն օրուան «Մոնտ»ը առանձին շրջանակի մէջ, տպուրիչ ցանկը կը ներկայացնէր Սեմերճիի եւ Օհաննէս Աչխոյեանի տուները գտնուած զինամթերքին:

Շաբաթ առտուան օրաթերթերը լայն արձագանգ կու տային Արտաքին նախարար՝ Շէսոնի կարգ մը յայտարարութեանց, ի պատասխան լրագրողներու հարցումներու, Լա Սէլ Սէն-Քլու, անգլիացի իր պաշտօնակիցին հետ ունեցած մէկ տեսակցութենէն ետք: Շէսոնի համար՝ «Օրլիի ոճրափորձին հեղինակները կը ծառայեն դատի մը, որ որքան կը մխրճուի արեան լոգանքի մը մէջ, այնքան նուազ յստակ կը դառնայ»: Արդարեւ՝ Նախարարը կը կրկնէ որ Ֆրանսական կառավարութիւնը ընդունած է որ ծայրայեղօրէն ծանրակշիռ պատմական դէպքեր պատահած են հայ ժողովուրդի նկատմամբ, բայց, կ'աւելցնէ Շէսոն.- Ինչո՞վ սարսափազդու պայմաններու մէջ մեռածներուն յիշատակութիւնը, ինչո՞վ Հայ ժողովուրդի դատը կրնան նպաստաւորել քանի մը ահաբեկիչներու վայրագութեամբ»: Թուրք կառավարութեան ալ յայտնած իր ցաւակցական գիրին մէջ, Շէսոն շեշտած է իր համակրանքն ու յուզումը եւ դատապարտած «ամբողջովին անմեղ մարդոց վայրագ սպանութիւնը, որ չի կրնար ծառայել որեւէ դատի, ինչ որ ալ ըլլայ ան»:

Շաբաթ առտուան փարիզեան օրաթերթերը (բացի առեալ «Իւմանիթէ»ն) կ'անդրադառնային Հ.Ա.Շ.ի (կողքին ունենալով ուսանողներու եւ հայ երիտասարդութեան միութիւնն ու քաղաքական բանտարկեալներու յանձնախումբը) մամուլի ասուլիսին, զոր տուած է Փարիզի Լիւթեսիա պանդոկը: Դատապարտելով հանդերձ, վճռականօրէն, ԱՍԱԼԱ-ի արարքը, շեշտելով թէ «մենք՝ Հայ եւ Ֆրանսացի քաղաքացի դէմ ենք որեւէ գործողութեան Ֆրանսացի ժողովուրդին դէմ», Արա Թորանեան ըսած է թէ կը հասկնայ պատճառները որ կը մղեն ԱՍԱԼԱ-ն նման արարքներու: Ըստ «Ֆիկարօ»ի, յանուն բանտարկեալներու յանձնախումբին, պատասխանատու՝ Լեւոն Մինասեան որոշ կասկածներ յայտնած է Վարաճեան Կարպիճեանի անձին մասին, ըսելով.- «Այդ անունը գոյութիւն չունի հայերէն: Միւս կողմէ, զարմանալի է որ ԱՍԱԼԱ-ի պատասխանատու մը, որ կը ներկայացուի իբրեւ պետը անոր քաղաքական ճիւղին, Ֆրանսայի մէջ, խոստովանութեան անցնի: ԱՍԱԼԱ-ի անդամները շատ մարզուած, պատճառաբանուած մարդիկ են, որոնք չեն խոստովանիր, ֆրանսական տարբեր ոստիկանութեանց առջեւ: Բոլոր օրինակները այդ ցոյց կու տան: Անոնք որոնք կախաղան հանուեցան Թուրքիա չէին խօսած: Կը խորհինք, խոհեմութեամբ, թէ այդ մարդը, ի գին ցկեանս բանտարկութեան, ուզեց առանձնել եղեռնափորձին ամբողջական պատասխանատուութիւնը»: «Լիպերասիոն», որ իր լրատուութեան բաժնին մէջ, ծուռն ու շիտակը բաւական իրար կը խառնէ, տեղի տալով յաճախ աժան «զաղեթխաճութեան» մը, շատ խիստ գրութիւն մը լոյս կ'ընծայէ սակայն, նկատելով որ ան փալիաթիֆ (փոխարինող) մը գտած է իր աւանդական Թուրք թշնամիին՝ Ֆրանսան: «Անոր մեծ ոճիրը» կը գրէ թերթը, «այն է որ ձերբակալած է մեծաքանակի մասգործ մը, որ, կը խորհի երեւութապէս, թէ իր մեծ հօրեղբօր եօթանասունամեայ սպանութիւնը իրաւունք կու տայ իրեն կրակել ամբոխին վրայ»...:

Շաբաթ իրիկուն, «Լը Մոնտ» յիշելէ ետք թէ փնտռուողի երեք ազդեր ելած են ԱՍԱԼԱ-ի երեք անդամներու դէմ, կ'անդրադառնայ Լօզանի Համագումարին, որ դէպքերու բերմամբ աւելի հետաքրքրքրած է ֆրանսական մամուլը քան Հայերը: «Համաշխարհային հայկ. համագումար» ուռուցիկ մակդիրին տակ, Լօզան հաւաքուած էին քանի մը տասնեակ անձեր, որոնք ինչպէս նկատած էր «Լիպերասիոն»ի աշխատակիցը, միայն իրենք զիրենք կը ներկայացնեն: Ըստ փարիզեան մամուլին (Շաբաթ իրիկուան «Մոնտ»ը կամ Երկուշաբթի առտուան օրաթերթերը), այդ համագումարը անգամ մը եւս պարզած է միասնականութեան պակասը, որ կայ հայկ. Սփիւռքի մէջ: Հիմնական տարակարծութիւնը կը վերաբերի «զինեալ պայքարին» եւ Խորհ. Միութեան հանդէպ Հայերու դիրքին: «Մոնտ» կ'արձագանգէ վերապատուելի Գասնուզեանի մէկ պատասխանին «Զինեալ պայքար»ի վերաբերեալ: Համագումարը կողմնակից է, կ'ըսէ պատուելին, զինեալ պայքարին բոլոր ձեւերու տակ, բայց ոչ որոշ մեթոտներու, ի մասնաւորի կոյր ահաբեկչութեան, ինչպէս Օրլի»: Բայց, կը նկատէ թերթը, պատասխանները բաւական անորոշ եւ խուսափողական են եւ կը բերէ կարգ մը օրինակներ: Թուրք լրագրող մը հարց տուեր է թէ որո՞ւ պէտք է դիմեն իր երկրին իշխանութիւնները հաւանական տիալոկի մը համար Հայերուն հետ: Ու առաջին պատասխանը սա եղեր է.- «Հայ ժողովուրդը պատմական պաշտօնական ներկայացուցչութիւն ունի Երեւան եւ Արտաքին Թուրք նախարարը կրնայ շփման մէջ մտնել խորհ. Հայաստանի իր պաշտօնակիցին հետ» (անկա, իսկապէս յայտնութիւն մըն է...): Քիչ ետք, կը շարունակէ «Լը Մոնտ», պատասխանը սրբագրուեցաւ սապէս. «Ազգային ներկայացչութեան բնոյթ ունեցող հայկ. կառավարութիւն մը կայ Խորհ. Միութեան մէջ: Բայց, համագումարը կը ձգտի այդ դերը խաղալու ամբողջելով իր կառոյցները առանձնելու համար ամբողջ Սփիւռքի ներկայացուցչական հանգամանքը եւ Խորհ. Միութեան Հայերն ալ իրենց տեղը կը գտնեն հոն»:

«Մաթէն» ալ, ինչպէս «Քոթիտիէն» նկատել կու տան նոյն պառակտուած պատկերը Լօզանի «նշանաւոր» համագումարին: Մասնակցողներու մեծ մասը ընդունած է զինեալ պայքարի սկզբունքը, բայց չափաւորները կը մերժեն «կոյր» պայքարը, իսկ ԱՍԱԼԱ-ի մօտ ծայրայեղները կը խորհին թէ «բոլոր գործունէութիւնները լաւ են, կը բաւէ որ հայ դատի մասին խօսուի»...: Նոյն տարակարծութիւնը ինչ կը վերաբերի Խորհ. Միութեան, ոմանց համար միակ հայկ. Պետութիւնն է (ի շարս որոնց՝ Գասնուզեան), ուրիշներու համար Խորհրդային Միութեան մէկ գաղթավայրը: Ուխտի մը նախագիծը պատրաստուեր է, որ պիտի ենթարկուի Սփիւռքի կազմակերպութեանց: Այդ ուխտին 7-րդ կէտը կը դատապարտէ այն Պետութիւնները (միայն՝ արեւմտեան, ի մասնաւորի Միացեալ-Նահանգները), որոնք զօրավիգ են Թուրքիոյ, քանի մը մասնակցողներու ճնշումին տակ, երեք տողով ալ մատնանշուեր են.- «Քաղաքական եւ տնտեսական կապերը զորս Խորհ. Միութիւնը կը պահէ Թուրքիոյ հետ, ամրապնդելով այս վերջինին դիրքը»: Բայց ինչպէս ըսինք, այս համագումարը ոչ մէկ հանգամանք ունի եւ եթէ միայն մէկ հոգի կայ որ նպաստաւորուեցաւ Օրլիի սպանդէն՝ այն ալ պատուելին է, որու համագումարով ըզբաղող իսկ պիտի չըլլար եւրոպական մամուլին մէջ...:

Ֆրանսայի մէջ, միշտ կը փնտռուին դեռ երկու կամ երեք Հայեր, եւ այլեւս այն համոզումը կը գոյանայ որ Կարպիճեան ամէն բան իր վրայ առած է, որպէսզի միւսները եւ մանաւանդ Սունէր Նայիր ժամանակ ունենայ փախելու: Ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ չէ կրցած արտասահման անցնիլ, այլ ապաստան գտած է հայ գաղութին մօտ: Ի դէպ, կը թուի որ հակահայ-անխուսափելի-մթնոլորտ մը ծնունդ կ'առնէ Ֆրանսայի մէջ: «Բոլոր Հայերը պիտի սպաննեմ» սպառնալով է, որ Ֆրանսացի մը, զինուած խուժած է Հայու մը ճաշարանը (Պուքըվալ) եւ չորս պարապ գնդակ պարպած Ժիլպէռ Զաքրեանի վրայ, պոռալով «ի մօտոյ, իրաւ կ'ըլլայ, բոլոր Հայերը կը սպաննեմ»...: Այս առթիւ է, որ Քոթիտիէն կ'ուզէ որ քանի մը աէքթիվիսթներու մասին ամէն ինչ յստակ դառնայ զանազանելու համար զիրենք հայ գաղութէն, որ չմոռնալով հանդերձ 1915ի ցեղասպանութիւնը ինքզինքը լաւ կը ըզգայ Ֆրանսա, առաջքն առնելու համար արարքներուն, հայ ճաշարանատէրին վրայ յարձակողի նման խենթի մը:

× Բրիտանական կառավարութիւնը ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, գլխաւորաբար օդակայանները եւ դեսպանատուները, այն մտահոգութեամբ թէ ԱՍԱԼԱ-ն կրնայ փոխվրէժի դիմել Ջաւէն Պետրոսեանի ութ տարուան բանտարկութեան դատապարտուելուն պատճառաւ:

Ջաւէն Պետրոսեան եւ Գրիշ Գրիգորեան, 32 եւ 22 տարեկան, ձերբակալուած էին Սեպտեմբեր 9-ին եւ 10-ին մահափորձի ծրագրի եւ պայթուցիկ եւ ատրճանակ կրելի յանցանքով:

Շաբաթ իրիկուն է, որ անգլիական ատեանը ութ տարի բանտարկութեան դատապարտած է (փաստաբանները մինչեւ 15էն 20 տարիի վախ ունէին) Ջաւէն Պետրոսեանը եւ ազատ արձակած է Գրիշ Գրիգորեանը, որ յայտարարած է թէ ուրախ է իրեն համար, բայց լաւ չի զգար քանի որ ընկերը կը մնայ: Ի դէպ Ջաւէն ամէն ինչ իր վրայ առած է եւ իր ամէն մէկ պատասխանը կշռած, որպէսզի Գրիշ անպարտ հռչակուի: Արդէն ձերբակալուած ատեն, գլխաւոր յանցանքը Պետրոսեանի հետ ըլլալն էր, մինչ Պետրոսեանի դէմ ամբաստանութիւնն այն էր որ կը ծրագրէր Թուրքիոյ դեսպանը սպաննել: Պետրոսեան կ'ուրանայ, այլ կ'ընդունի միայն որ հինգ հոգինոց խումբի մը պետն էր, որ սակայն ծրագրած էր միայն դեսպանատունը գրաւել, պատանդ բռնել, եւ Թուրքիոյ քաղաքական Հայ բանտարկեալներուն ազատ արձակումը պահանջել:

Կիրակնօրեայ եւ Երկուշաբթի առաւօտեան մամուլը բաւական տեղ կու տար դատավարութեան եւ 1915-ի ցեղասպանութեան: Յիշենք գլխաւորաբար Սընտէյ Թելեկրաֆը (Յուլիս 24), ուր Փիթըր Թէյլըր, Լօզանէն գրած թղթակցութեամբ աւելի կը ծանրանայ «Հողազրկուածներուն» վրայ, քան համագումարին: Երկուշաբթի (Յուլիս 25) օրաթերթերն ալ կ'անդրադառնային «Տէյլի-Թելեկրաֆ» դատավարութեան թղթակցութենէն զատ խմբագրական սիւնակին մէջ ալ կը զբաղի Հայերով:

× Փարիզեան մամուլին առաջինը՝ «Ժուռնալ տիւ Տիմանշ»ն է, որ կը յայտնէր, թէ հոլանտական ոստիկանութիւնը Հայ մը ձերբակալած է, որ ենթադրեալ մարդասպանը կրնայ ըլլալ Պրիւսէլի Թուրք դիւանագէտին: Երկուշաբթի թէ փարիզեան օրաթերթերը եւ թէ Պրիւսէլի «Լը Սուար»ը կ'անդրադառնային այս դէպքին: Ալպելոյի (Հոլանտա) մէջ է, որ Թրքահպատակ Հայ մը ձերբակալուած է: Թաղուհիին դատախազը չէ յայտնած կասկածելիին ինքնութիւնը: Ձերբակալութիւնը կատարուած է պելժ կառավարութեան դիմումին վրայ եւ ըստ երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն ունեցող օրէնքներու եւ յանձնումի համաձայնագրերու: Հոլանտական դատական իշխանութիւնները երկու շաբաթ պայմանաժամ ունին քննելու համար պելժիական դիմումը:

× Թեհրանի մէջ, Կիրակի իրիկուն նոր եղեռնափորձ մը կատարուած է ֆրանսական առեւտրական գրասենեակին դէմ: Միայն նիւթական վնասներ կան: Արարքին տէր եղած է Օրլի խմբակը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆ անգամ մը եւս ողբերգական պատկեր մը կը պարզէ: Պէյրութի օդակայանի ռմբակոծութիւնը պատճառ եղած էր արդէն, որ օդակայանը փակուի: Անկէ զատ Վալիտ Ճումպլաթ «Ազգային Փըրկութեան Ճակատ» մը հիմնած է հակակառավարական եւ սուրիամէտ: Ճումպլաթ յայտարարած է թէ Ճակատը պիտի աշխատի Սուրիոյ եւ Լիբիոյ հետ, առաջքն առնելու համար Լիբանանի բաժանումին: Նախագահ Ճեմայէլ ալ, Ուաշինկթընէն վերադարձին, իր երկիրը կը գտնէ բաժան-բաժան ըլլալու վտանգին մէջ: Ինք դեռ խորհրդանիշն է, երկրին միութեան, իսկ եթէ ինք ալ ձախողի, այլեւս մեծ յոյս չի մնար:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ մէջ է, շատ գաղտնի, որ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՓՈԼ ՏԻՒՄՈՆԻ ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԵՄԱԼԸ

Գրեց՝ Ա. ՊԵՅԼԵՐԵԱՆ
(Պատմ. Գիտ. Տօքթէօր)

Ա.

Քանի մը ամիս առաջ վերեւ յիշուած խորագրով Պելճիոյ մէջ հրատարակուեցաւ Մուսթաֆա Քէմալի (կամ այլ անուամբ Աթաթիւրքի) Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնումի նախօրեակին, 1919էն 1924 շրջանի վերաբերեալ զինուորական եւ քաղաքական գործունէութեան նուիրեալ, փոքր բայց շահեկան, գ ի ր ք մը (1):

Թուրքիոյ մասին գրուած որեւէ գիրք առաւել կամ նուազ կրնայ հայ ընթերցողը հետաքրքրել, եւ մանաւանդ երբ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլան Ա. Համաշխարհային պատերազմին յաջորդող տարիները, բնականաբար մեզի համար, աւելի էական է անոր ծանօթանալ:

Նախ կ'ուզենք հեղինակին՝ Փոլ Տիւմոն-ի մասին երկու խօսք ըսել: Տիւմոն վերջին տասնամեակին Թուրքիոյ կամ Օսմանեան կայսրութեան վերջին շրջանի նուիրուած ուսումնասիրութիւններով պատմագիտական աշխարհին ծանօթ է: Մինչեւ հիմա իր պատրաստած աշխատասիրութիւնները մեզ այն եզրակացութեան առաջնորդած են որ Տիւմոն, իր իւրաքանչիւր ուսումնասիրութեան մէջ աւելի կը ձգտի Թուրք կամ Օսմանեան պատմութեան եւ ղեկավարներուն գովքը հիւսել, աւելի իր յարգանքի եւ փառումի արտայայտութիւնները Օսմանեան կամ Թուրք Պետութեան յայտնել քան թէ իբր անաչառ եւ անկողմնակալ պատմաբան դէպքերը եւ դէմքերը ճիշդ տեսնել եւ վերլուծել:

Հետաքրքրական է նաեւ տեսնել թէ Տիւմոն ինչպէս կը պաշտպանէ Թրքական անհիմն տեսակէտները, մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի Հայ-Թուրք յարաբերութիւններուն:

Այս գրքին մէջ հեղինակը յաճախ կը յիշէ ծագումով հրեայ, բայց ազգութեամբ կամ աւելի ճիշդ անձնագրով Թուրք տէօնմէներ իբր Թուրք ազգայնականներ, ինչպէս Թէքին Ալփ կամ Հալիտէ Էտիպ:

Գերմանացի կամ Ամերիկացի Հրեաներու գրութիւններ եւս շատ անգամ կը յիշուին իբր վաւերական աղբիւրներ առանց սակայն պրպտելու անոնց թէիր եզրակացութիւններու ծածուկ նպատակները:

Ջանացինք սեղմ տողերու մէջ ծանօթացնել Մուսթաֆա Քէմալ գրքին հեղինակը որ վերջերս Թրքական ժամանակակից պատմութեան մասնագէտի համբաւ վայելել սկսած է: Մեզ համար անձը խնդրոյ առարկայ չէ, այլ՝ իր պաշտպանած թէզը, որ ըստ պատմագիտական սկզբունքի հարկ է հիմնուած ըլլայ անկողմնակալ փաստերու: Իսկական եւ անկաշառ պատմաբան մը երբ ուսումնասիրութիւն մը կը ներկայացնէ, պարտի իր նախասիրութիւնները մէկդի դնել գիտնալ, եւ նոյնիսկ պահանջել, ի հարկին իր ազգութիւնը, յանուն պատմական ճշմարտութեան պաշտպանութեան: Այլապէս հեղինակը պէտք չէ մոռնայ որ իր գրութիւնները միշտ խոցելի են:

Մենք այս գրքին նուիրուած մեր գրախօսականին մէջ պիտի ծանրանանք մանաւանդ հայկական հարցը շօշափող էջերուն վրայ:

×

Մուսթաֆա Քէմալի քաղաքական գործունէութեան 1919-էն 1924 տարիներու նուիրուած այս գիրքը եօթը գլուխներու բաժնուած է, իսկ 8-րդ գլուխը հեղինակին եզրակացութեան կը վերաբերի:

Գիրքը կը սկսի Ա. Համաշխարհային պատերազմով (1914, Օգոստոս 1): Տիւմոն անմիջապէս բացառիկ տեղ մը կու տայ, չհասկցանք թէ ինչո՞ւ, ծագումով հրեայ գերմանացի ելմտագէտ Ալեքսանտր Իսրայէլ Հէլֆանի քանի մը յօդուածներուն (2), իբր թէ անոնք Թուրք հանրային կարծիքին վրայ խիստ կարեւոր դեր մը խաղացած ըլլան որպէսզի Օսմանեան կայսրութիւնը Գերմանիոյ կողքին պատերազմի մասնակցելու որոշում տայ:

Քանի մը տողի մէջ Օգոստոս 1914-էն Դեկտեմբեր 1914-ի միջեւ Օսմանեան կայսրութեան կացութիւնը ներկայացնելէ յետոյ, Տիւմոն անմիջապէս Սարը Ղամըշի մէջ Թրքական Գ. բանակի պարտութեան կուգայ որպէսզի երեւակայական «հայկական դաւաճանութիւն»ը ապացուցանէ...: «Իսթանպուլի մէջ» կը շեշտէ ան, իբր թէ աղբիւր ցոյց տալով Ռ. Ցովհաննէսեանի եւ Իվ Թէրնոնի գրքերը, «համոզուած էին որ կարելի էր այդ պարտութենէն զգուշանալ, եթէ հայ կամաւորներու վաշտերը չմիանային ռուսական զօրախումբերուն եւ զանոնք երկրին (3) մէջ կ'առաջնորդէին (տե՛ս էջ 9):

Այս վարկածը, աւելի ճիշդ տեսակէտը, հիմնովին սխալ է, նկատի առնելով թէ այդ թուականներուն Պոլսի մէջ բնաւ Սարը Ղամըշի պարտութիւնը «հայկական դաւաճանութեան» չէր վերագրուած: Կ'արժէ այս առթիւ Սարը Ղամըշի պարտութենէն յետոյ Պոլսոյ մէջ ֆրանսերէն լեզուով լոյս տեսնող եւ հրեայ սիոնիստներու կողմէ հրատարակուող ժէօն Թիւրք թերթը տեսնել: Հրէական այս թերթը Օսմանեան կառավարութեան պաշտօնական հաղորդագրութիւնը լրիւ կը հրատարակէ ուր հայ զինուորներու պարտականութեան գիտակցութեան եւ անձնուիրութեան ներբողը կը հիւսուի: Մենք վերջերս մեր կողմէ պատրաստուած հատորի ներածականին մէջ այս հաղորդագրութեան Հայոց վերաբերեալ մասը լրիւ հրատարակեցինք (4):

«Հայկական երեւակայական դաւաճանութեան» յանկերգը 1915-ի ոճիրէն մօտ տարի մը յետոյ 1916-ին սկսաւ յիշուիլ պաշտօնական Թուրքիոյ կողմէ: Նոյնիսկ տարագրութեան ամիսներուն Թուրք պաշտօնական հաղորդագրութիւնները առանց այլեւայլի կը հերքէին աքսորն ու սպանդը, յայտարարելով թէ «Հայերը հաւատարմօրէն կը ծառայեն հայրենիքին, հետեւաբար «կառավարութիւնը ոչ մէկ պատճառ ունի իրենց դէմ խիստ միջոցներու դիմելու»: Ի՞նչ ձրի եւ աժան զրպարտութիւն, ուրեմն որոնք այսօր կ'իւրացուին այսպէս կոչուած պատմաբաններու կողմէ:

Տիւմոն Օսմանեան կառավարութեան ոճիրը արդարացնելու համար, հետեւեալ կերպով կը շարունակէ. «...նմանօրինակ աղէտի (5) մը կրկնումէն զգուշանալու համար կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ եւ ռուսական յառաջխաղացումին առաջքը առնելու նպատակաւ այս միջոցներուն դիմեց» (տե՛ս էջ 9): Տիւմոն քիչ մը եւս առաջ երթալով կը յանդգնի գրել նոյն էջին վրայ թէ «երբ ռուսական զօրախումբերը Էրզրում մտան այս անգամ ալ հայ զինուորներն են որ Թուրքերուն կը հալածեն եւ զանոնք կը սպաննեն»: Հոս ալ ան ներշնչուած է հրէածին ամերիկացի պատմաբան Սթէնֆորտ Շօ-ի եւ Թրքուհի կնոջը կողմէ գրուած Օսմանեան կայսրութեան պատմութեան Բ. հատորէն: Իսկ Լոս Անճըլըսի Թրքագէտ փրոֆէսէօրը իր գրքին մէջ շատ անգամ իբր հաւաստի աղբիւր ցոյց կու տայ Սատի Քօչաշի Հայկական հարցին մասին գրած գիրքը որ զուտ երեւակայութեան վրայ հիմնուած է եւ Սօնյէլի Հայկական նախճիրին առընչութեամբ գրած մէկ յօդուածը ուր կիպրացի Թուրք՝ Սօնյէլ, պատմագիտական փաստերը խեղաթիւրելով կը ջանայ եղելութիւնները շրջել ու զոհը ոճրագործի աթոռը նստեցնել: Հետեւաբար Տիւմոն կ'իւրացնէ կամայաբար ծագումով Թուրք հեղինակի մը եւ հանրածանօթ Թրքասէր հրեայ-ամերիկացիի մը մէկ վարկածը որ հիմնուած է Թուրք պատմաբաններու «երեւակայական» փաստաթուղթերուն վրայ (6): Պօղոս Նուպար Փաշայի Հայ Ազգային պատուիրակութիւնը 1919-ին Փարիզ հաստատուեցաւ կը գրէ Տիւմոն (տե՛ս էջ 23), որ անշուշտ սխալ է:

Տիւմոն որոշապէս կը չափազանցէ նաեւ երբ արաբական ըմբոստութիւնը կը նկարագրէ իսկական «դանակի հարուած մը Թուրք զինուորի կռնակին»:

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) *Editions Complexe*, 1983, 221 pp.

(2) .. Այս յօդուածները Օգոստոս 1914-էն կը սկսին, մինչ ծանօթ է թէ թուրք-գերման գաղտնի զինակցութիւնը արդէն Օգոստոս 2-ին կնքուած էր:

(3) .. Արեւմտահայաստանի համար է:

(4) Տե՛ս մեր *Les Grandes Puissances, l'Empire Ottoman et les Arméniens dans les Archives françaises* (Paris 1983)ի ներածականը:

(5) .. Սարը Ղամըշի պարտութեան կ'ակնարկէ:

(6) .. Սատի Քօչաշի գիրքը պատմական ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէ: Իսկ Սօնյէլ ճարպիկօրէն կը ձենգափոխէ Ֆօրէյն Օֆիսէն գտած փաստաթուղթերը:

ԱՆԲԱՒՏ ՎԱՆՔԸ ՄՈՆԹԷ ՔԱՍԻՆՕ

×

Երբ Ս. Բենեդիկտոս 529-ին կը հիմնէ Մոնթէ Քասինոյի վանքը, Ապողոնի նախկին մեհեանին մերձ, կը նախատեսէ արհաւիրքներ: Պատմութիւնը կը հաստատէ այդ նախատեսութիւնը:

Անոր մահէն 50 տարի ետք բարբարոս ներխուժողներ, դէպի Հռոմ իրենց համբուն վրայ, կը քանդեն վանքը: Յաջորդ շինութիւնը 250 տարի ետք, իր կարգին, կ'աւերուի Սարազէններու կողմէ: 1350ին վերստին կառուցուած վանքը, կը քանդուի շարժի հետեւանքով: 1944 Փետրուարին, Դաշնակից ուժերը, այն համոզումը գոյացնելով, թէ վանքը Գերման ամրոց մը կը ներկայացնէ, 500 թոն պայթուցիկ ռումբեր կ'արձակեն:

Ներկայիս, վանքը, շնորհիւ արդիական կառուցին, ինքնաշարժով մէկ ժամուան հեռաւորութիւն կը ներկայացնէ Հռոմէն: Սակայն, 1944-ին, այլ պատկեր կը պարզէ: Իտալիա անձնատուր կ'ըլլայ: Դաշնակիցները կը գրաւեն Սիկիլիան եւ ծովեզրի ճամբով դէպի Նափոլի կ'ուղղուին: Անդին՝ Հռոմ, Գերման գրաւումին կ'ենթարկուի: Պերլին կ'որոշէ արգելք հանդիսանալ Դաշնակիցներու յառաջխաղացումին:

Այս վերջինները՝ Իտալիոյ մայրաքաղաքը գրաւելու համար կը ծրագրեն այլ ցամաքահանում մը կատարել աւելի հիւսիս՝ Անցիօ: Հարաւէն յառաջացող ուժերուն պարտականութիւն կը տրուի Գերմանացիներուն ուշադրութիւնը կեդրոնացնել Մոնթէ Քասինոյի մօտ, ձեւով մը անշարժութեան մատնել զանոնք:

Ասիկա, Իտալիոյ գործողութեանց ամէնէն վիճելի կէտերէն մէկը կը նկատուի ներկայիս: Դաշնակիցներու զինուորական ռազմավարութեան «սեւ» էջերէն մէկը, Համաշխարհային Բ. պատերազմին, կը գրէ Մ. Մք Քորմիք «Հերըլտ Թրիպիւն»ի մէջ:

Ամերիկացի, Բրիտանացի, Նոր-Զելանտացի, Հնդիկ եւ ապա Լեհ զինուորներ ճակատ կը յարդարեն Քասինոյի առջեւ: Բայց Գերման ամրոց նկատուող վանքը, փաստօրէն, - ինչ որ ցոյց կու տան յետ-պատերազմեան տուեալները, - անպաշտպան վիճակի մէջ կը գտնուի: Ոչ մէկ Գերմանացի կը գտնուի հոն, թէեւ վանքին մերձաւոր շրջաններուն մէջ դիմադրողները դիրք կը գրաւեն:

Վանքը, այդ օրերուն, կը պատսպարէ քանի մը վանականներ եւ 800 գաղթականներ: Բարեբախտաբար, վանքին պատմական հարստութիւնները արդէն իսկ Նափոլի կը տեղափոխուէին:

Դաշնակիցներուն առաջին յարձակումները կը ձախողին: Հարիւրաւորներ կը սպաննուին, առանց յատկանշական դիրքերու գրաւումին: Այդ ձախողութիւններուն հետեւանքով, Նոր-Զելանտայի զումարտակին հրամանատարը՝ Զօր. Պ.

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷԻ

«ՄՈՒՐՍԻ ԳԼԽՈՒԴ ԱՇԽԱՐՀ»ը

Գրեց՝ ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

Միսաք Միրզէ իր այս սրտակեղեք պատմուածքներով մեր հոգեկան ապրումները փոթորկեց, մեր կրած զարհուրանքն ու զրկանքը վերյիշել պարտադրեց: Արիւնի ու արցունքի հովիտները սկսան շարժիլ: Խաղաղութեան ամբարիշտ պահակները կշտամբեց եւ անէծքի դրան սեմին կեցած՝ Տիրոջմէ ողորմութիւն, գթութիւն հայցեց երկու որբերուն համար:

Ընթերցո՛ղ աչքերուդ մէջ լճացող արցունքները արիւնի վերածուեցան. վըստահ եմ այդ բանին, վասնզի դուն ու քու ծնողքդ տեսաք անտարակոյս տեսարաններ՝ հրէշներու կողմէ կազմակերպուած: Ծառերէն կախուած դիակներ հազար ու մէկ չարչարանքներու ենթարկուող խլեակներ: Թող պոռայ Միսաքը բոլոր հրէշներուն՝ որպէս արդարութեան փողահար կամ գարթօնքի յապաղած զանգակ:

Վաղեմի բարեկա՛մ, Խարբերդի ամերիկեան որբանոց թիւ 13-ի հացը, Եփրատ գետէն հայրենաշունչ դաստիարակութիւնը քեզի եւ քեզ նման որբերուն «հալալ» ըլլայ...

Այս սրտագեղ արտայայտութեամբս կը միացնեմ հետեւեալը. - Գրելու եւ պատմելու իւրայատուկ ոճդ, հարուստ զգացումներով կեցուածքդ գովելի եւ ծափահարելի է՝ շատերու կողմէ: Կը հաւատամ թէ փշոտ արահետներէդ քեզի մնացած այլ տխուր ժառանգներ պիտի ըլլան յառաջիկայ մտապատուդ արտադրութիւնդ:

Թերութիւննե՞ր կան, այո՛ եւ ո՛չ: Այս հարցին պատասխանը դրապէս ծանօթ է շատերու, մեկենաս չունեցող որբ գրողէն աւելի ակնկալելը մասամբ անտեղի է, գրաքննադատը նոյնիսկ պէտք է որոշ բարեացակամութեամբ եւ ակնածանքով դիտէ այս բոլորը: Միսաք շատերու նման որբութեան մախաղը ուսին քալեց ու անցաւ տառապալից ճամբաներէ ու վերջին պատերազմին ալ գերի մնաց սթալակներու փշաթելերուն մէջ, հեռու սիրելիներէն: Այսօր այս որբերու որբն է որ կը ներկայանայ իր երկրորդ մտապատուով, կը փորձէ ընել՝ ինչ որ կարելի է՝ իր շատ սիրած դըլպութեան փառքին համար:

Յաւէտ յիշատակելի խմբագրապետի աշխատանքին ու գուրգուրանքին շնորհիւ, իր սաները հասած են տեղ մը որ արդար նախանձ կ'արթնցնէ...:

Ուրեմն հեղինակի հայրենաբաղձ մըտածումները եւ անոր պատմելու ձեւն ու ոճը գինքը կը դասեն հաւանաբար հոն, ուր կ'ակնկալուի...: Կարմիր մատիտի անաչառութիւն, շատ բան տուա՛ւ որբերուն:

×

Միսա՛ք, որբանոցի տղայ, անցար ճամբաներէ ոլոր-մոլոր, ձեռքիդ գրիչն ու գիրը թող մնան միշտ դալար այլ գործեր արտադրելու համար: Կը փութամ բարբառել հետեւեալը՝ հաւցէիդ. ինծի կ'ընկերանան Ծատուր եղբայր եւ եղբայր Հրաչեան:

- Վարձքդ կատար, սիրելի Միսաք, պայքարի անանուն հերոս ու «դըրամարտիկոս»:

(Շար. 5 ու վերջ)

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

Ի՞նչպէս կարելի է 20 կամ 25 միլիառ ֆրանք ճարել, առանց մեծ - մեծ պառ - չառուքներ յարուցանելու, ո՞ր ուղղու - թեամբ պէտք է փնտռել, ո՞ր դասակար - գին քսակը պէտք է թեթեւցնել : Ահա - ւասիկ հարցումներ, որոնց ներկայիս կա - ռավարութիւնը կը ջանայ պատասխանել եւ ըստ այնմ լուծում մը գտնել, ընթա - ցիկ պիւտճէին բացը գոցելու համար : Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել ընկերային մարմիններու ԷՍ - ԷՍ-ի եւ Իւնէտիքի բացը որ 15 միլիառը կ'անցնի : Եւ ըսել որ, 110 միլիառ կը հաշուեն տուրքերու գեղծարարութեան պատճառած կո - րուստը :

Ելմտական նախարարութեան պաշտօ - նէութիւնը ներկայիս քրտնաջան աշխա - տանքի լծուած է : Քննութիւններ եւ ա - ռաջադրութիւններ կը դիզէ անդադար, առանց նիւթին է առաջին կարգի վրայ, պայքար գեղծարարներու դէմ, եկա - մուտներու եւ ապրելակերպի աւելի ճշգրիտ գնահատում, նոր տուրքերու սահ - մանում եւայլն, եւայլն : Իբրեւ նորու - թիւն՝ կը խորհին մինչեւ իսկ, վերաքըն- նութեան ենթարկել տուրքի 342 բացա - ռութիւններ, զորս Պետութիւնը, պարա - գաներու բերումով, եւ տասնեակ տա - րիներու ընթացքին, շնորհած է այս կամ այն կարգի հարկատուներու, ինչպէս ընտանեկան բաժնեչափը, ընտանեկան հատուցումները, խնայողութեան տետրը նախկին ռազմիկներու թոշակը, ավ - ւար փիսքալը, եւ մանաւանդ, հողա - գործներու փօրփէնները եւայլն, եւայլն : Այսպէս 342 բացառութիւններ. կարելի չէ երեւակայել բոլոր տեսակները, վստա - հաբար նախարարն անգամ չի գիտեր : Ուստի, այս կամ այն պարագաներու բե - րումով, աւելի ճիշդ, ընտրական հաշիւ - ներով եղած այս շնորհները, տասնեակ միլիառներու կը նստին Պետութեան գան - ձին : Բայց ո՞վ կը համարձակի, եթէ չու - զեր անձնասպան ըլլալ - տուրքի ենթար- կել նախկին ռազմիկներու թոշակը, կամ խնայողութեան տետրը... : Սակայն նոր դրամ պէտք է ճարել, հետեւաբար հա - կառակ բազմաթիւ խոստումներու, ել - մտական նախարարութեան մասնագէտ - ները կը շարունակեն հաւանական նոր տուրքերու մշակումը, ինչպէս ընտանե - կան յատկացումները, եւ բազմաթիւ յա - ւելումներ որոնց կարգին մեծ հարստու- թեան տուրքը, մեծ ժառանգութիւննե - րը, դրամատուները, ապահովագրական ընկերութիւնները եւայլն : Իսկ տարեկան եկամուտներու բացառիկ տուրքը՝ հաւա - նաբար ո՛չ միայն եզակի չմնայ, այլ մէկ առ հարիւրէն երկուքի բարձրանայ : Շըր- շուկներ կան նոյնպէս, Թէ - Վէ - Ա. ի մէկ կամ երկու առ հարիւր յաւելման մասին. սակայն, առ այժմ Տըլոր բացար- ձակապէս հակառակ է ատոր, որովհետեւ ապրուստի սղութեան կը դպի, եւ ինչ - պէս բոլորս ալ գիտենք, կառավարու - թեան թիւ մէկ նպատակն է, պայքարիլ գիներու յաւելման դէմ... :

Հինգերորդ հանրապետութեան սկըզ - նաւորութենէն ասդին, չկայ կառավա - րութիւն մը որ խոստացած չըլլայ բա - րեփոխել տուրքերու դրութիւնը : Սկըզ - բունքով, բոլորն ալ կ'ընդունին թէ ներ- կայ դրութիւնը անարդար է, եւ պէտք է վերամշակել՝ շատ մը անիրաւ եւ անհա- ւասար կերպով տնօրինուած տուրքեր, սակայն ցայժմ, ոչ մէկ կառավարութիւն յաջողած է հիմնովին վերակազմել, միս ու ոսկոր կապած դրութիւն մը, եւ այս- պէս ըստ ընդունուած սովորութեան լախ- տի հարուածը կ'իջնէ ամսականաւորնե - րուն վրայ, մինչդեռ առեւտրականներու կամ ազատ ասպարէզներու պատկանող դասակարգը, կը շարունակէ ազատօրէն անճիշդ եկամուտներ հրամցնել : Էջեր կարելի է լեցնել հողագործներու շնոր - հուած առաւելութիւններուն մասին : Այս մարդիկը այնքա՛ն ուժ կը ներկայա- ցնեն որ, Ժիսքարի օրով յաջողեցան, ամսականաւորներու վերապահուած, բա- կըզրնական քան առ հարիւրի զեղչը ա- պահովել իրենց յայտարարած եկամուտ- ներուն վրայ, պայմանով որ «պատուա - ւոր» ըլլան : Այսօր, ընկերվարական կա- ռավարութեան ապագայ ծրագիրներու կարգին նոր դրութիւն մը կը մշակուի, ճշդելու համար այս մարդոց իսկական եկամուտը, հաշուիչ մեքենաներու օգնու- թեամբ. բան մը որու վրայ մեծ յոյս դը- նելու չէ, ըստ մասնագէտներու. հետե - ւաբար կայ եւ կը մնայ, եկամուտներու յայտարարութեան քննիչներու գործու - նէութիւնը : Նոր տուրքեր սահմանելէ ա- ռաջ, կառավարութիւնը կը ջանայ առա- ջին առթիւ դիմել գեղծարար դասակար - գի քսակին. այս դասակարգին մէջ պէտք է հաշուել ամսականաւորներ ալ, 18 տո- կոսով. (սեղանի տակէն վճարուած յա - ւելեալ վարձատրութիւն, սեւ աշխատանք եւայլն) : Քննիչներու բանակը անբաւա - բար է, բայց ներկայիս նոր ռազմավա - րութիւն մը ի գործ կը դրուի, «արտադ- րութիւն»ը բարելաւելու համար : Փոխա - նակ մանր - մունր գեղծարարներու հետ ժամանակ կորսնցնելու, յարձակումը կ'ուղղուի մեծ քսակներու վրայ, որով- հետեւ նկատեր են թէ ինչ որ հարիւր փոքրերէ կը ստանան, նոյնքան եւ աւե- լի կարելի է ստանալ, մէկ քանի մեծե - րու դիմելով, ինչպէս Սաճթիէ Թաղը կամ շանթիէները, որ ըստ իրենց, մաքրա - գործուած են այլեւս ... Բայց նոր աս - պարէզներ չեն պակսիր այս «սարսափե - լի» մարդոց համար : Այս նոր կարգադ - րութեան հետեւանքով 50 առ հարիւր յա- ւելեալ մուտք եղած է 1982-ին (15,6 մի- լիառ փոխանակ 10,6 միլիառի 1981-ին), բայց եկուր տես թէ, այս դրամն ալ շատ դժուարութեամբ կը գանձուի, որովհե - տեւ գեղծարարները բազմաթիւ միջոցներ կը հնարեն չվճարելու համար : Ինչպէս կ'երեւի, ապագան սպառնական է, մաս - նաւորաբար պատուաւորներու քսակին համար... :

Գ. Տ.

Ֆրէյպըրկ, կ'որոշէ քանդել վանքը :

Օդանաւեր Թռուցիկներ կ'արձակեն հը- րաւիրելով որ հոն գտնուողները այլուր պատսպարուին : Սակայն անմիջապէս օդին հաւանականութիւնը պատճառ կը դառ - նայ, որ ռմբակոծումները փութով կա - տարուին : Ուրեմն, պատսպարեալները ժամանակ չեն ունենար փախուստ տա - լու : Հարիւրաւորներ կը սպաննուին : Ինչ կը վերաբերի հոյակապ վանքին՝ ա- ւերակոյտի կը վերածուի :

Դաշնակից օդանաւերու այս ռմբակո - ծումը կը դատապարտուի : Ասիկա կը նկատուի մեծ սխալ մը, ռազմագիտա - կան իմաստով : Զէ՞ որ Դաշնակից ուժե- րը պատրաստ չէն գտնուեր յար - ձակումի : Փոխարէնը՝ Գերման մասնատուած անկարգելա - տըներու զումարտակը, - լաւագոյն մար- տիկներէ բաղկացած, - դիրք կը գրաւէ նաեւ աւերուած վանքին մէջ :

Հակառակ յաջորդող համապարփակ ռմբակոծումներուն, - երկրորդը Մարտ 15-ին, - Դաշնակիցները կը յաջողին սան- ձահարել Գերմանացիներուն դիմադրու - թիւնը միայն Մայիսի կէսերուն : Եւ յա- ռաջանալ : Ճակատը կը ճեղքեն Լեհե - րը :

Մոնթէ Քասինոյի ճակատամարտը շուրջ տասը հազար զոհ կ'արձանագրէ :

Ժամանակը, կ'ըսէ «Հերըլտ»ի լրագը- րողը, կը սրբացնէ պատերազմին վէրքե - րը : Վանքը կը վերակառուցուի գրեթէ իր նախկին տեսքով : Անդին գերեզմանատու- ները, ուր կը հանգչին յարձակող թէ պաշտպանող զինուորները, կը յիշեցնեն պատմութեան մէկ դաժան դրուագը՝ Մոնթէ Քասինոյի ճակատամարտը :

Թ. Ա. Թ.

Նարինջը

———×———

Իր թթուանոյշ համով եւ գգլիչ բոյրով օրկանիզմին բարերար արդիւնք պարգեւող, տարուան վերջին պտուղն է : Կարգ մը աւանդութիւններ եւ ժողովըր - դային բանաստեղծութիւններ կը ներկա- յացնեն զայն իբր Եւային կերած առաջին պտուղը :

Նարինջենիին մայր հայրենիքը Չի - նաստան եւ Քոչինչինը եղած ըլլալով, քրիստոնէութեան առաջին շրջանին մտաւ Հնդկաստան, ուրկէ Արաբները Սուրիա, Եգիպտոս եւ Ափրիկէի արեւելեան եզեր- քը մտցուցին զայն, իսկ խաչակիրներն ալ՝ Պաղեստինէն բերին Եւրոպա :

Երկու տեսակ նարինջենի կայ. -

Ա) Հաստ կեղեւով, պղպեղահամ եւ բուրումնաւէտ, իսկ հիւթը՝ թթու եւ լեղի :

Բ) Կեղեւը նուազ թանձր, արտաքին խաւը ցնդական իւղութեամբ լեցուած, միջուկը թթու եւ յաճախ ալ քաղցր :

Այս վերջինը ունի բազմաթիւ տեսակ - ներ. - Նիսի, Ճէնովայի, Փորթուկալի, Հայֆայի եւայլն :

Օգուտներ. -

Կարգ մը հեղինակաւոր բժիշկներ երե- ւան հանած են նարինջին հետեւեալ բա - րերար ազդեցութիւնները :

Առաջին անգամ Ռոնսէոս ցոյց կուտայ նարինջին պնդադարութեան դէմ ունե - ցած զօրաւոր ազդեցութիւնը :

Փանտաոլի զայն կը յանձնարարէ ցուրտէն յառաջացած խիթին դէմ :

Ըստ Լոպի տեսութեան՝ նարինջը կը հալեցնէ երիկամային աւազներն ու քա - րերը :

Սեփտալիուս կը յայտնէ թէ նարինջի եփուած կեղեւը ուտելով ստամոքսը կը զօրանայ :

Նարինջը այլեւայլ կենսահիւթեր կը պարունակէ, յատկապէս C կենսանիւթը, որոնք օգտակար են երախաներու, մա - նաւանդ ամլացած կաթով սնանողնե - րուն, նաեւ ծերերու եւ ապաքինման շրջանի մէջ եղողներուն :

Նարինջին բանդակը մարմըլատ խիստ նպաստաւոր է ստամոքսային, աղիքա - յին եւ լեարդային տկարութիւն ունեցող- ներուն :

Զովացուցիչ օշարակը օգտակար է մա- նաւանդ ջերմ ունեցողներուն :

Շաքարի քանակը քիչ ըլլալուն՝ շաքա - րախտով վարակուածներն ալ կրնան գոր- ծածել զայն, թէպէտ շատ յանձնարարե- լի չէ :

Իսկ կեղեւը լաւագոյն ախորժաբեր մըն է եւ կը գործածուի պնդութեան դէմ : Պէտք է թարմ կեղեւը եռացնել կէս ժամ եւ թափելէ վերջ լեղի ջուրի մէջ, յետոյ հանել եւ չորցնել : Երբ կտոր մը ուտը - ւի անկէ, աղիքներու դիւրաւ պարպումին կը նպաստէ եւ ախորժակը կը բանայ :

LIVRES REÇUS

MONTE CARLO

By

Stephen SHEPPARD

Ed. Secker et Warburg, London

(Անգլիական այս ծանօթ հրատարակ - չականը լոյս ընծայած է վերոյիշեալ խո- րագիրը կրող վէպը, որու հերոսն է ա- մերիկահայ մը՝ Հարի Փիլիկեան) :

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Դուրսը, փողոցին մէջ, Սոֆի աւելի լաւ ու ճիշդ մեկներ էր երիտասարդ տղը- թորին պերճարարբառ նայուածքները, հոգածութեան քիչ մը շուարուն, քիչ մը ըղայնոտ շարժումները, ու այն միամիտ ու անվերապահ ըմբռնումը որ աղջիկնե- րու անապակ հոգիներուն միայն յատուկ է, հաւատաց, ջանաց ինքզինքը համո - զել թէ այդ երիտասարդը կը սիրէր զինքը :

Եւ անխուսափելի զուգակշիռը որ հիմա իր բորբոքած մտքին մէջ կը կատար - ւէր՝ իր սէրը մուրացող սա երկու էակ - ներուն միջեւ, անհնարին տաղնապնե - րու կը մատնէր զինքը : Շաբաթը երեսուն դրուչ վաստկող Համբիկին, ձկնորս Թու- միկին սա խեղճուկ տղուն վարմունքին մէջ որքան լիրբշ յանդգնութիւն մը, անզուսպելի համարձակութիւն մը կը տես- նար, երիտասարդ տոքթորին զսպուած, գողունի կերպով անուցուած համակրու - թեանը մէջ այնքան վսեմութիւն, հրա - պոյր, պաշտանք կը գտնէր :

Իր երեւակայութեանը բորբոքմանը մէջ, իր տենդին մէջ, մանաւանդ երբ կ'անդրադառնար որ ատ պարտէզին բո - լոր ազուոր ծաղիկները, ծառատունկե - րը, ածուները արհամարհուած սիրոյ մը պանծացումը եւ մատուցումը նպա - տակակէտ ունեցած էին, երբոր կը մտածէր որ ամիսներով, զուգէ տարի - ներով այդ խեղճ տղուն մտածմունքին ամբարշտութեանը ենթարկուած էր, ա- նախորժ, մերժուած պաշտամունքի մը անգիտակից առարկան դառնալով, կ'ա - տէր ա՛լ ծաղիկներն ու - զորս այնքան սիրած գգուած էր - ածուներն ալ, պար- տէզն ալ, ցածուկ աթոռակն ալ, բոլոր այդ ծաղկազարդ, անդորր, երջանիկ ան- կիւնը իր յետին մանրամասնութիւննե - րուն մէջ : Բայց, իր գայրոյթին էն բուռն րոպէին, աղեկէզ ողբը՝ բզքտուած նա - մակին հովին յանձնուած, անջրպետին մէջ կորսուած բեկորներէն կարծես կու- լար իր ականջին.

- Սոֆիս, մի՛ մերժեր սէրս, վասնզի պիտի մեռնէի ատկէ...

Եւ հակառակ իր բովանդակ արիացու- մին, բոլոր մեծ, փառաւոր, շլացուցիչ բաներուն որոնց մտածումովը կ'ուզէր ո- ղողել իր էութիւնը, աղջիկը, ակամայ, կը դողար անկեղծ, աހեղ սիրոյ այդ հե - ծիւնէն, եւ ընկճուած, ջախջախուած, հառաչ մը կ'արձակէր.

- Օ՛հ, խեղճ Համբիկ...

Ու պարտէզը կը մնար ամայի, ցա - ծուկ աթոռակը որբ ... Ու ծաղիկները, ծղօտնուն վրայ, գունազեղ ու հոտա - ւէտ, իրենց ազուոր տերուհիին մա - տուռներուն հպումին կարօտովը կը տա - ռապէին...

Համբիկ ի՞նչպէս ապրեցաւ գիշերը այն օրուան ուր նամակը իր նպատակին հաս- ցուցած էր : Ջղային, հոգեկան, մտաւո - րական տեսակ մը անէացում ապրեցաւ, զոր ոչ մէկ բառով կարելի է սահմանել. աչքերը գոց, արտաքին առարկաներէն շլացածի պէս, խոկաց ներքնաշխարհի մութին մէջ ուր վիթխարի, հրէշային ստուերներ, հրաշափառ լուսաւորու - թիւն-ներու քով քաոսի խաւարներ, միք- բոպային պզտիկութիւններու քով հըս - կայական մեծութիւններ շարունակ կը դառնային, կը թաւալէին, կը յորձանա - յին, իրենց ցնորական այդ պտոյտքին մէջ զինքն ալ դարձնելով, նետելով, քա- շելով, խենթեցնելով :

Ու երազեց : Պարտէզը կը լայննար, ծով կ'ըլլար, տխտանական անտառ մը, խա- ւարչուտ, անծանօթ եւ ահաւոր խորու - թիւններով, ճիւաղներէ բնակուած. ծա - ռերը, ահագնատեսիլ սեւ կոճղեր, եր - կինք կը սլանային իրարու փաթթուած, ադռաւներէ, անգղներէ, բուերէ, գիշե - րային քամնելի թեւաւորներէն յաճախ - ւած. օձեր, մեծադալար օղակներով, կը սողային գետինը. մութ թաւուտներու ծակերէն վայրի գազաններու լայնալիճ աչքեր, կաս կարմիր, հրատներու պէս կը շողային : Հեռուն, երկինքին ու անտա - ռին հպած տեղը, հրդեհ մը կը վառէր դժոխանման, ուր երկար մազիկներով, անսահման պոչերով, սրածայր անհե - թեթ կոտոշներով զինուած կարմիր հը - րէշներ կ'ելեւէջէին խուռներամ, կայ - ծերու հրեղէն փունջերու մէջէն : Բա - ցատանի մը վրայ, վագրեր, փիղեր, բորենիներ, ռնգեղջիւրներ, կոկորդիլոս- ներ, բոլոր ճիւաղային անհեթեթու - թիւններու զորս զառանցանքը կրնար կերպաւորել, վիթխարի մեծութեամբ, զիրար կը հալածէին, կը խածատէին, կը յօշոտէին :

(Շար. 109)

(Շար. Ա. էջէն)

Շէյսոն հանդիպած է Արաֆաթի, ապա, Փարիզ վերադարձած է, Կիրակի, նախ - քան լատին Ամերիկա մեկնիլը:

ԻՐԱՆԵԱՆ ուժերը յարձակումի անցած են Իրաքի եւ Քիւրտերու դէմ, չորրորդ ճակատ մը բանալով: Բուռն բախումներ տեղի ունեցած են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ հեծանիւով վեր- ջացաւ Կիրակի, անակնկալ յաղթանակո- վը Լօրան Փինեոնի, որ ախոյեանի խառ - նուածք մը ցոյց տուած է, մանաւանդ Փապքալ Սիմոնի քաշուելէն ետք:

ՊՈՒՐԿՈՆԵԸՐԻ կարգ մը համբաւաւոր գինիները, ինչպէս՝ Վոն - Ռոմանէ, Ռո- մանէ - Քոնթի 1983-ի բերք պիտի չու - նենան, կարկուտը ամբողջովին փճացու- ցած ըլլալով համապատասխան այգես - տանները:

★ ★ ★

★ DISCOS FOUS ★

DE

★ ★ ★

★ l'UGAB - Jeunes ★

★ ★ ★

TOUS LES SAMEDIS DE

JUiLLET

Le 30

à partir de 22 heures.

attractions surprises

Participation aux frais : membre..........35 F.
non membre.....50 F.

TENUE CORRECTE EXIGEE

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
Tél .: 227.12.26
(Métro: Courcelles)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

CENTRE CULTUREL ST. GREGOIRE DE NAREG
38, Route de Collonges - St. Cyr au Mont-d'Or
Tél. : 847.28.65

Լիոնի Նարեկեան վարժարանի տնօ- րէնութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր գի- շերօթիկ վարժարանը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 8-ին, ծնողքները պար- տին Օգոստոս ամսոյն 1-էն սկսեալ, արձանագրել տալ իրենց զաւակները:

Յաւելեալ լուսաբանութիւններու համար դիմել տնօրէնութեան:

Հեռաձայն. - 847 - 28 - 65

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Արմենուհի Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Օհանեան, Պ. Եդուարդ Օհանեան, ինչպէս նաեւ համգուցեալին քրոջ եւ եղբօրորդիները շնորհակալու - թիւն կը յայտնեն՝ Կաթ. պատուիրակ՝ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի, Գիւտ Ե- պիսկ. Նազգաշեանի, Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանի, հայ կաթողիկէ էկզարք՝ Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեանի, Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ քահանայից եւ դըպ - րաց դասերուն, վարչութեան եւ հոգա - բարձութեան, Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի եւ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տեսչութեանց, Ազգատանը- նամ ընկերակցութեան, Մարի - Նուպար հաստատութեան բարեկամներու միու - թեան, Ուսանողներու Օգն. Միութեան, Որբերու Օգն. Միութեան, Հ. Բ. Ը. Մ.ի, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց միութիւն թէ անհատ, որոնք փոխան ծաղկեպսակի նը - ւէրներով, անձամբ թէ գրաւոր մասնա - կից եղան իրենց խոր սուգին՝

ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ
ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

1983 - 1984 տարեշրջանի արձանագ- րութիւնները կը կատարուին ամէն օր Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12 :

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօքարով:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES
ET SECONDAIRES DU Ier CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION

1, Bld. du Nord LE RAINCY, Tél. 381. 01. 72

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Տարօնի Հայր. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստա - ցած է, Տէր եւ Տիկին Արշակ Միրոյեանէ 100 Ֆ. Հայկազ եւ Արարատ Արթինեան եղմայրներուն (Տարօնցի) հոգեհանգըստ - եան առթիւ:

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր այն բաժա - նորդները, որոնք կը փափաքին հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ կատարել (նուազագոյն երեք շաբթուան համար) պարտին դիմել վարչութեան մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ եւ 15 Ֆր. դրոշմաթուղթ կցել իրենց դիմումին:

Թղթատարի անկանոնութեան հետեւան- քով, հասցէի փոփոխութիւն չընդուն - ւիր Իտալիոյ համար:

Բոլոր դիմումները պէտք է գրաւոր ըլլան: Նկատի չեն առնուիր հասցէի առ- ժամեայ (արձակուրդի) փոփոխութիւն մեր այն բաժանորդներուն համար, որոնք առկախ հաշիւ ունին:

Հարկ է անպայման երկու հասցէներն ալ տալ՝ ընթացիկը եւ նորը:

Շնորհակալութեամբ
«ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութիւն

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

RETOUR DE LA COLONIE DE JUILLET

L'arrivée de l'autocar de la Colonie de la Croix Bleue de Bellefontaine, aura lieu le Dimanche 31 Juillet, entre 17 heures et 18 h. 30, à Paris - Porte d'Orléans, Ave. Paul Appel, devant le stade.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի
Շրջ. վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնոր - հակալութեամբ ստացած է, Յուլիս 14ին, Պելֆոնթէնի իր կայանին դաշտահանդէ - սին ընթացքին եղած հետեւեալ նուէր - ները. - Ճերանեան 5000 Ֆ., Ալֆորվիլի խումբը 4000 Ֆ., Հագիմեան 2500 Ֆ., Թէքնէճեան 2000 Ֆ., Տրին - Ֆար ընկե- րութիւն 1500 Ֆ., Պապայեան (Մար - սէյլ), Տիկին Քէչիշեան, Մելքոնեան, Ա- ւետիսեան, Կապ. Խաչի Սէն Մօրիս ար Պէնոյի մասնաճիւղը, Նեոէլեան, Պաղ - տասարեան, Ճապուրեան, Զիլինկիրեան, 1000-ական Ֆ.:

(Շար.)

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Այրի Տիկին Արմենուհի Քէնտիրեան՝ Նազելի Թէճիրեանի մահուան առթիւ 15 Ֆ., Պ. Յովսէփ Արզումանեան իր մօրաքրոջ Արծրունի Զատուրեանի հոգ. առթիւ 100, Պ. Յովսէփ Արզումանեան Միհրան Թու. մանեանի մահուան առթիւ 50, Տէր եւ Տիկին Լաֆարգ 25, Այրի Տիկին Ովսան- նա Կոնոյեան 25, Տէր եւ Տիկին Կօթիէ 20 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կարօ Կոնոյեան Թէճիրեաններու հոգ.ի առթիւ 25 Ֆ., Թէճիրեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Մանուկեան Բալէմէզեարեանի հոգ.ի առթիւ 30, Տէր եւ Տիկին Արշակ Միրոյեան Արարատի եւ Հայկազ Արթին. եանի հոգ.ի առթիւ 100, Տիկին Մարի Ալաճեան իր հօր հոգ.ի առթիւ50, Տէր եւ Տիկին Կօթիէ 20 Ֆ. Միհրան Թուման. եանի հոգ.ի առթիւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ARMENIE

Միւռոնօրհնէքի առթիւ
բացառիկ ճամբորդութիւններ Էջմիածին

Trois voyages spéciaux
bénédiction de l'Huile sainte
à Etchmiadzine

Accompagné par : VAROUJAN SARKISSIAN
LEVON BAGHDASSARIAN, JACQUES CHELELEKIAN

SEPTEMBRE 83
Du 16 au 29, du 17 au 30, du 22 au 30

Départs de Paris, Lyon, Marseille et Nice

nous vous rappellons
les autres dates de voyage en Arménie

Du 13 au 26 Août	(Moscou-Erevan)
Du 13 au 26 Août	(Moscou-Erevan-Tbilissi-Leningrad)
Du 23 Août au 05 Septembre	(Moscou-Erevan)
Du 03 au 16 Septembre	(Moscou-Erevan)

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	WASTEELS
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	87, La Canebière
75001 PARIS	69003 LYON	13001 MARSEILLE
Tél. (1) 261-51-13	Tél. (7) 860-13-66	Tél. (91) 95-90-12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

- ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ -

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գին 80 Ֆր. — Թղթատարի Ծախքով 88Ֆր. 50

ԴԻՄԵԼ .-

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS

կամ՝

«ՅԱՌԱՋ»

LA CAPPADOCE
RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI

*

tous les soirs
au piano le chanteur arménien
ARSEN

chanteur tzigane MINAS — groupe de danse FOLKLORIQUE

danse orientale avec AIDA

HARRIS LASCARIS — Bouzouki MICAELIS

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

RESERVATION
tél. 375.05.30

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍ 27
MERCREDI 27 JUILLET 1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.488
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
58e ANNÉE — No 15.488

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ԱԶԳԸ

Պետութիւն չենք: Մեր հողերուն վրայ չենք: Մեր հողերուն դրացի չենք, ցրուած ու ձուլուած ենք այնքան որ մեր զանազան գաղութները խրացուցած են իրենց բնակած երկրին ժողովուրդին մըտայնութիւնը ու յարմարած իրենց միջավայրին:

Սակայն կայ անուրանալի ուժականութիւն մը: Գաղութներու կազմակերպական կառոյցը եւ կեանքը՝ - եկեղեցի, դպրոց, մամուլ, ազգային եւ մշակութային կեդրոններ, կուսակցութիւն - երիտասարդ սերունդներու գիտակցութիւնը եւ յանձնառութիւնը որ, իբրեւ զօրագունդ հայ ազգային պայքարին, կը կազմեն Սփիւռքի Հայ Ազգը:

Սփիւռքի Հայ Ազգին ուժի աղբիւրներն են՝ Հայաստանը, իր ինքնուրոյն մշակոյթը, Հայոց գաղափարական պատմութիւնը, մէկ ու կէս միլիոն նահատակները, հատուցման պահանջը, հայ քաղաքական դատի արդարութեան բացարձակ համոզումը: Ուժի այս աղբիւրները վաթսուն եւ աւելի տարիէ ի վեր պատնէշի վրայ կը պահեն Սփիւռքի Հայութիւնը իբրեւ առաջնորդող եւ ղեկավարող ծրագիր: Պատմութիւնը չէ տեսած այսպիսի Ազգ եւ զօրավիճակ: Պատրանք, երազական աշխարհ կը թուի ըլլալ աշխարհացրիւ Հայութեան ձգտումը դէպի ազգային իրաւունք, պայքար ու յաղթանակ, երբ ան զուրկ է ազգային պայքարներու դասական ձեւերէն՝ այսինքն անտեսական ու դիւանագիտական մարտնչում, կամ ի հարկին զինուորական պատերազմ:

Անօրինակ պայքար, տարօրինակ պայմաններու մէջ:

Այս իրականութիւնը կրնայ թերեւս վհատեցնել անհատ Հայը, բայց ոչ Ազգը: Ազգերը իրենց պայքարը չեն տանիր անհատի հոգեկան ելեւէջներուն համաձայն: Եւ այսպէս, Սփիւռքի Հայ Ազգը, հակառակ տասնեակ տարիներու տեւող մաշումին, կը սթափի իբրեւ ազգային պայքարի ձգտող հաւաքականութիւն, ինքնագիտակցութիւն:

Սփիւռքի Հայ Ազգի պայքարը յարձակողական մը պէտք է ըլլայ բոլոր հակատներուն վրայ, գիտակից իր մարդկայնաէր ու գաղափարական կոչումին: Յարձակողականը ըլլալով լաւագոյն պաշտպանողականը, Սփիւռքի Հայը պիտի փշրէ լռութեան եւ անտարբերութեան պատը, արտայայտէ իր իւրայատուկ նկարագիրը, պահանջէ տարբեր ըլլալու, տարբեր մտածելու իրաւունքը եւ պարտադրէ իր ներկայութիւնը որպէս ինքնուրոյն եւ եզակի երեւոյթ թէ հայ իրականութեան մէջ:

Սփիւռքի Հայ Ազգը ազգային պայքարի առակ կազմակերպութիւն է, չունենալով հանդերձ իր ոտքերուն տակ հող, նոյնիսկ ձեւական Պետութիւն: Կը բաւէ կեդրոնացնել բոլոր ուժերը եւ միջոցները, կը բաւէ ներդաշնակել եւ համադրել բոլոր ճիգերը, կը բաւէ գործել հաւատարիմ իր պատմութեան: Սփիւռքը ունի իր պատմութիւնը, իր փորձառութիւնը, դիմագրելու եւ տոկալու իր ոճը: Պէտք է համոզուի ուժին եւ գիտնայ թէ չկայ յաղթանակ առանց ամբողջական պայքարի, չկայ յաղթական պայքար՝ առանց ազգային հաւաքական ուժի:

Կ. Ց.

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՇՏ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

ՄԻՆՉ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ՓՆՏՌՏՈՒՔ ԿԱՄ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ

Հայերը՝ առաջինէն ներսի էջերը անցած են այլեւս, Ֆրանսական մամուլին մէջ եւ Երեքշաբթի առտու միայն «Քոթիտիէն»ն էր, որ հարկ եղածէն աւելի կը զբաղէր այս հարցով, այն տպաւորութիւնն իսկ թողլով թէ իրեն յանձնըւած է Նայիր Սոնէրի հետքը գտնելու պաշտօնը...: Արդարեւ, թերթը երկու էջ կը նուիրէ, հրատարակելով ենթակային նկարն ու անձնագիրին պատճէնը, մանրամասնութիւններ տալով անոր կեանքին մասին, երբեմն ալ ծիծաղելի մեկնաբանութիւններով, ինչպէս, երբ յայտնելէ ետք թէ 13 տարեկանին Պոլսէն Երուսաղէմ գացած է, ուրիշ դպրոցականներու խումբի մը հետ, (այլ խօսքով, ինչպէս շատեր ուսանելու գացած է Ս. Յակոբայ Դպրեվանքը) չի վարանիր «ենթադրութիւններ» ընել, ինչպէս ինք ալ կը խոստովանի, գրելու համար որ՝ Երուսաղէմ երկար մնացած է, շրջանի մը մէջ, մօտ Պաղեստինցիներու, ասոնք ալ մօտ՝ ԱՍԱԼԱ-ի, գտնելու համար անոր կապերը Ասալա-ի հետ...:

Նախորդ իրիկունը, «Մոնտ» կրկին կ'անդրադառնար Լօզանի այդ համագումարին, որ քանիցս ըսինք, աւելի օտարները հետաքրքրած է քան Հայերը. արձագանգելու համար նաեւ հայ դատի յանձնախումբի (մօտ՝ Հ. Յ. Դ.-ի, կը ճշդէ «Լը Մոնտ») յանպատրաստից մամուլի ասուլիսի մը: Հոն, գլացուած է այդ համագումարին, որպէս «ազգ. Խորհուրդ» ներկայանալու օրինաւորութիւնը, չեշտուած է նաեւ թէ, ցարդ, ոչ մէկ հայկ. կազմակերպութիւն համարձակութիւնն ունեցած էր նման բան մը ընելու: 1975-ին, աւելցուցած է Հ. Դ. Յ.-ը երեք կուսակցութիւնները, առանց պոռոտախօսութեան, միացեալ եւ հաւաքական յայտարարութեամբ մը կ'արտայայտէին իրենց վճռականութիւնը հետապնդելու հայ դատը:

Թեհրանի մէջ, այս անգամ Օրլի անունով է որ սպառնալիքները կը շարունակուին Ֆրանսայի հասցէին: Անգլերէն արտայայտուելով, կին մըն է որ Ա. Ֆ. Փ.-ի հետաձայնած է, չեշտելով թէ կատարուած եղեռնափորձերը «նոր ազդարարութիւն մըն էր Ֆրանսական կառավարութեան, որ պէտք է գիտնայ թէ յաջորդ հարուածները շատ ծանր եւ մահացու պիտի ըլլան: Կը պահանջենք որ այս կառավարութիւնը դադրեցնէ ահաբեկչական իր քաղաքականութիւնը հայ ժողովուրդին նկատմամբ եւ թէ հայ բանտարկեալները ազատ արձակուին Ֆրանսական նոր պատմիչներէն եթէ ոչ...», նման յայտարարութիւններ որեւէ մեկնաբանութեան չեն կարօտիր անշուշտ: Ծիծաղելի կ'ըլլար եթէ ողբերգական չըլլար...:

× Պելժիոյ իշխանութիւնները դիմում կատարած են հոլանտական իշխանութեանց, որպէսզի իրենց յանձնուի ձերբակալուած Թրքահպատակ Հայը (Ալմելօ, Հոլանտա): Թէեւ ինքնութիւնը միշտ գաղտնի կը պահուի, բայց եւ այնպէս պելժիական դատական ատեանը հաւաքած պէտք է ըլլայ, կարենալ պահանջելու համար յանձնումը:

× Անգլիացիները կը շարունակեն ապահովութեան խիստ միջոցներու ենթարկել իրենց օդակայաններն ու դեսպանատուները:

× Երեքշաբթի իրիկուն էր («Յառաջ»ի այս թիւը մամուլին յանձնուած է Երեքշաբթի առաւօտեան 11-ին) որ պիտի վճռուէր տասնեւմէկ արտաքսուածներու (Թրքահպատակ եւ պարսկահպատակ) ճակատագիրը: Արդէն յիշատակուած միութիւններէն զատ, Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնն ալ նամակով մը, դիմած է Հանրապետութեան Նախագահին, որպէսզի չարտաքսուին:

× Անցեալ շաբթուան շաբաթաթերթերէն, յիշենք նաեւ «Նուվէլ - Օպսէրվաթէօր», ուր յօդուածագրին վերլուծումը կը մօտենայ Ճ. Վիլընէօվի եւ այլ լրագրողներու ենթադրութեանց, Թէմուանեաժ Քրէթիէն, ուր լոյս տեսած են երկու յօդուած: Մէկը՝ Ալեքսանտր Պուսաժոնի ստորագրութեամբ, եւ «Կարելի՞ է կանխել ահաբեկչութիւնը» խորագրով, միւսն ալ ստորագրած է ժերար Սթեֆանեսքօ: Նոյն թերթին մէջ, հրատարակուած են նաեւ հատուածներ Հայերու վերաբերեալ հատորներէ: «Ժուռ տը Ֆրանս» լայն տեղ տուած է ցնցիչ նկարներու վիրաւորներու ու որոնց կ'ընկերանայ կարճ գրութիւն մը, զոր ստորագրողը՝ Ք. Պրըթաննը սապէս կը վերջացնէ. - «Հայերու ցեղասպանութիւնը 1915-ին արիւնահեղ վաւերութիւն մըն է: Անմեղներու կոյր եւ խելագար ջարդը 1983-ին նոյն ընտանիքին կը պատկանի»: Կայ նաեւ «Մինիւթ», որու գրածները, սակայն, իշխանութիւններու հետ ցած հաշուեյարդարներու սահմանները չեն անցնիր եւ նախընտրելի է, չանդրադառնալ իսկ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԸՆԷ ՖԱԼԷ, Ֆրանսացի գրագէտը, որ կեանքի մէջ սիրած է կիները, հեծանիւը, փեթանգը, Պօժոլէն, ձկնորսութիւնը բայց մանաւանդ՝ «Նա՛խ, ընկերները» (Լէ քոփէն տ'ապոռ) մեռաւ քանսերէ, 55 տարեկանին: Գրած էր 23 վէպեր, ուր տեղ գտած էր ամէնօրեայ կեանքը պարզ մարդոց՝ Փորթ տէ Լիլայէն արճարանի մը զինկին առջեւ:

ՓԱՐԻԶ - ՆԻՍ ճեպընթացը, 138 քմ. ժամական արագութեան վրայ, գիծէն ելաւ Երկուշաբթիէն Երեքշաբթի լուսնալիք գիշերը, Ավինեոն չհասած: 4 մեռեալ կար (քանատացի աղջիկներ) եւ աւելի քան 20 վիրաւոր: Արկածը պատահած է խզումի մը հետեւանքով, բայց ուղեւորը, երբ վտանգը ազդարարող լոյսերը վառած են, չէ կրցած 600 մեթրէն առաջ կեցնել կառախումբը:

ՊԷՅՐՈՒԹ վերադառնալէ առաջ, Ճեմայէլ հանդիպում ունեցաւ Միթերանի հետ, խորհրդակցելու համար Լիբանանի կացութեան նոր վատթարացման մասին, մանաւանդ Ճումպլաթի նոր ճակատով: Փարիզ ապաստանած, չափաւորներու պարագլուխ՝ Ռ. Էտտէ ալ կ'ըսէ թէ՝ այսօր Լիբանան երկուքի բաժնուած է եւ կը պատրաստուի քաղաքացիական նոր պատերազմի մը: Երկրին մէջ կռիւները կը շարունակուին թէ Արաֆաթ - հակարաֆաթ խմբակներու եւ թէ լիբանանեան հոսանքներու միջեւ:

ՏՈԼԱՐԸ անգամ մը եւս կոտրեց իր «պատմական» մրցանիշը, 7,85ի հասնելով Փարիզի սակարանը, Յուլիս 25-ին: Իէնն (100) ալ աննախընթաց մակի մը բարձրացած էր՝ 3,26 եւ զուիցերական ֆրանքը՝ 3,70: Միակ մխիթարութիւնը, Ֆրանսայի համար այն է որ տոլարի նըման սակ մը քաջալերէ ամերիկացի զբօսաշրջիկները Ֆրանսայի տեսարժան վայրերը այցելելու...:

ՓԱՐԻԶԻ փոխադրական միջոցներու (մեթրօ - հանրակառք - արուարձաններու երկաթուղի) գիներու 10%ի անակընկալ յաւելում մը կայ Օգոս. 1էն: Մեթրոյի տոմսակին (10 տոմս) գինը 24 Ֆ.-ի կ'անցնի, Բ. կարգ եւ 36-ի Ա. կարգ: Նարնջագոյն քարթն ալ զերծ չէ, անշուշտ, եւ երկու շրջագօտիի համար կ'արժէ122 Ֆ. (110-ի տեղ), 165՝ երեք շրջագօտիի, 220՝, 4-ի եւ 260 հինգի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 18-21)

ԱՐԱՐԱՏ - ԲԿՄԱ ԽԱՂԸ (*)

Յուլիս 18-ին, Երեւանի մէջ, Արարատ կ'ընդունէր ԲԿՄԱ-ն: Խաղը վերջ կը գտնէր 1-1 հաւասար արդիւնքով: Այս երկու խումբերուն միջեւ կայացած մրցումները 34 տարուան պատմութիւն ունին: Նախապէս առաւելութիւնը կը պատկանէր բանակայիններուն, որոնց խումբը ամէնէն զօրաւորներէն մին էր: Աւելի ուշ, յաջողութիւնը աւելի շատ հայ մարզիկներուն ի նպաստ ընթացաւ: «Արարատ»ցիները մինչ այդ շահած էին 19 խաղ, 10 խաղ աւարտած հաւասար արդիւնքով եւ կրած՝ 16 պարտութիւն:

«Արարատ», խաղի առաջին իսկ վայրկեաններուն կը ձգտէր յաղթանակի: Հիւրերուն համար յատկապէս վտանգաւոր էին Պօղոս Գալստեանի վարպետօրէն կատարած երկու հարուածները, երկու պաբաղային ալ, սակայն, գնդակը անցաւ դրեթէ քսուելով ԲԿՄԱ-ի բերդի ձողին: Արեւանցիները անընդհատ կը գրոհէին, հաղուադէպ էին սակայն իրենց տեղին եւ ճշգրիտ հարուածները: Այնպէս որ, հակառակ «Արարատ»ի տիրապետութեան, խաղի 41-րդ վայրկեանին, հիւրերը անակնկալօրէն պիտի նշանակէին առաջին կէտը:

Երկրորդ կիսախաղին խաղը աւելի կ'աշխուժանար: «Արարատ»ցիները կը ձեռնարկէին կարգ մը սուր գրոհներու, առաջնորդութեամբ Խորէն Յովհաննիսեանի, որ նախորդ խաղին բացակայ էր՝ վիրաւորուած ըլլալով: Խ. Յովհաննիսեանի կարգ մը տեղին, արագ խաղարկութիւնները ոգեւորեցին մարզասէրները: Յայտնի կը դառնար, խաղի ընթացքէն, թէ «Արարատ»ի խմբապետը ի վերջոյ պիտի բերէր սպասուած կէտը, - ինչ որ պատահեցաւ: Երբ Սամուէլ Ղազարօղլեան գնդակը կը տեղաւորէր «պատ» կազմած բանակային ֆութպոլիստներուն կռնակը, ակնթարթօրէն Խորէն Յովհաննիսեան հոն էր արդէն եւ կոլը կը նշանակէր:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք Յուլիս 20-ի մեր թիւով:

×

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԸ՝ ՀԻՆԳ ՀԱՏՈՐՈՎ

«Սովետական Գրող» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է Վ. Փափազեանի երկերու հինգերորդ հատորը, ուր մէկտեղուած են, «Լիր Արքայի» վերլուծական աշխատասիրութիւնը, նաեւ «Գոբինոյանը կարդալուց յետոյ», «Շէյքըսփիր՝ Ինքը իր գործին մէջ» եւ «Իմ Շէյքըսփիրը» յօդուածները որոնք ժամանակին ուշադրութեան արժանացած են մամուլի էջերուն մէջ:

ՖԻԿԱՌՕ-Ի եւ բազմաթիւ այլ թերթերու տէր և տնօրէն Հերսան, բացէ ի բաց պայքարի ելած է իշխանութեան հետ եւ որովհետեւ »Ֆիկառօ-«ին գինը 3·70-էն 3·80-ի բարձրացուց դատական հետապնդումի տակ է: Տըլոր կ'առարկէ, որ Հերսան չենթարկուիր գիներու չափաւորման, ըստ մամուլի դաշնակցութեան հետ ստորագրուած համաձայնագրին (81, Նոյեմբեր 2): Սպառումի եւ մրցակցութեան պաշտօնական տեղեկագիրը որոշում մը հրատարակած է, ուր «Ֆիկառօ»ի գինը պէտք է 3,70 մնայ եւ Մակազինն ալ մէկ Ֆրանք աւելի աժան ծախուի: Հերսան որոշած է ապարէզ կարդալ եւ իր գիտցածն ընել:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՓՕԼ ՏԻՒՄՈՆԻ ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼԸ

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատմ. Գիտ. Տոքթէօր)

(Բ. եւ վերջ)

Արաբները իրականութեան մէջ երբեք ալ հլու եւ հնազանդ ժողովուրդ մը չէին եղած Օսմանեան գահուն: Էնվէր որ 1914-ի սկիզբը ինքզինքը թէ իբր պատերազմական նախարար եւ թէ ընդհանուր սպայակոյտի պետ պարտադրած էր, դեռ Թուրքիոյ պատերազմի մուտքէն շատ առաջ բազմաթիւ «փրոփականտիսթ»ներ ղրկած էր Հիւսիսային Ափրիկէ, Կեդրոնական Ասիա եւ Հնդկաստանի իսլամներուն մօտ, զանոնք հրաւիրելով յանուն խալիֆայի եւ մարգարէի կրօնքին պաշտպանութեան Անգլիոյ, Ռուսիոյ կամ Ֆրանսայի դէմ ապստամբելու: Տիւմոն մշուած միշտ իբր «խէչալիսթ»ներ ներկայացնելու Օսմանեան Պետութեան ղեկավարները, կը ջանայ սքօղել անոնց բոլոր չարագործութիւնները: Այսպէս ոչ մէկ տող համբաւաւոր աւազակախումբերու ցանցին «Թէշքիլաթ-ը Մահսուսէ»ին մասին որ ուղղակի պատերազմական նախարար Էնվէր Փաշայի եւ իր արբանեակներու հրամանին ներքեւ կը գտնուէր: Ըստ Օսմանեան պաշտօնաթերթ Թագվիմի Վէքայիի, «Թէշքիլաթը Մահսուսէ»ի, զինուորները որոնց մասին ոչ մէկ յիշատակութիւն կը գտնենք Տիւմոնի Մուսթաֆա Քէմալին մէջ, զազանի հրահանգ ստացած էին Պարսկաստանի, Կովկասի, Պալքաններու եւ Թրիփոլիի մէջ ստորերկրեայ գործունէութիւն կատարելու՝ տեղւոյն օրինական իշխանութիւններուն դէմ:

Տիւմոն զինադադարէն մինչեւ Իզմիրի յունական ուժերու կողմէ գրաւումը համառօտ բայց յստակ եւ լաւ կերպով ներկայացուած է: Մանաւանդ, 1919 Մայիս 15 յոյն զինուորներու Իզմիր մուտքէն յետոյ, մահմետականներու մօտ դրսուած խոր արձագանգը...: Բայց ըստ մեզի ամենակարեւոր կէտը անտեսուած է այս գրքին մէջ: Մուտրոսի զինադադարի պայմանները ոչ մէկ պարտադրութիւն կը տնօրինեն Փոքր Ասիոյ մահմետական ժողովուրդներուն, զինաթափումին համար եւ կամ չէին ապահովեր Թուրք զինուորներուն ապազինումը: Հետեւաբար, դժուար չէ կռահել թէ պարտուած Թուրքիան չուտով վերակենդանացնելու հարցը դեռ զինադադարէն առաջ Դաշնակիցները, մանաւանդ նենգամիտ Ալպիոնը որոշած էր: Բեկորները՝ Արեւմտահայաստանէն բռնի տարագրուած Հայերու ինչպէ՞ս պիտի կարենային վերադրաւել իրենց հայրենիքը և պարտադրել իրենց իշխանութիւնը մահմետական ժողովուրդին որ մինչեւ ակռաները զինուած էր: Հետեւաբար երբ Մուսթաֆա Քէմալ Սամսուն ոտք կը կոխէր (1919, Մայիս 19ին) մահմետականները որոնք միմիայն զինուորական շէֆ մը կը սպասէին, յանձին անոր, ունեցան այդ առաջնորդը:

Տիւմոն նաեւ շատ «լրջօրէն» դաշնակից պատասխանատուներու հակաթուրք գործունէութեան վրայ կը ծանրանայ: Արդեօք Դաշնակիցներուն համար, այդքան դժուա՞ր խնդիր մըն էր երբ Թուրքիոյ պատերազմի յանցապարտները՝ Թալէաթ - Էնվէր - Ճէմալ իրենց մեղսակիցներով մահուան դատապարտուեցան, պարտուած Պերլինի կառավարութենէն բռնի պահանջել: Ծանօթ է թէ ատոնցմէ ոմանք, ինչպէս Տոքթ. Նազըմ, յետագային Մուսթաֆա Քէմալի չարժումին պիտի յարէին, ինչպէս դեռ ուրիշներ, որոնք նոյնիսկ իբր «պարկեշտ» ազգայնական դիւանագէտներ, Դաշնակիցներու հետ բանակցութիւններ պիտի կատարէին Լոնտոնի կամ Լօզանի մէջ:

Պէտք է յիշել թէ հեղինակը այս փոքր գրքին մէջ յաջողած է, մանաւանդ «ապստամբ» Թուրքիոյ եւ համաձայնականներու ,եւ նաեւ «ապստամբ» Թուրքիոյ եւ Խորհ. Միութեան դաշտնի համաձայնութիւնները համառօտ՝ բայց ըստ բաւականի ճշգրիտ կերպով ներկայացնել: Թէեւ կարեւոր մի քանի սխալներ ալ մեր ուշադրութիւնը գրաւեցին: Զոր օրինակ, ըստ Տիւմոնի Ալեքսանտրոպոլի դաշնագիրը որ Թուրքերուն կողմէ պարտադրուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան (1920 Դեկտեմբեր 2), կը նախատեսէր Պրէսթ - Լիթովսքի դաշնագրին համաձայն հրաժարիլ Կարս եւ շրջանի հողամասերէն (տե՛ս էջ 95): Մինչդեռ Պրէսթ - Լիթովսքի դաշնագիրով Խորհրդային Միութիւնը կը հրաժարէր միայն այն բոլոր գաւառներէն որոնք գրաւուած էին 1914-ի պատերազմէն յետոյ, իսկ 1877 - 78-ի պատերազմէն յետոյ գրաւուած հողերու ապագային համար պիտի դիմուէր «ժողովուրդին կողմէ կատարուելիք քուէարկութեան մը արդիւնքին»: Այս պարագան ուզեցինք ճշդել նկատի առնելով թէ առաջին անգամ չէ որ Պրէսթ - Լիթովսքի դաշնագրին այս յօդուածը պատմաբանի մը կողմէ սխալ կը մեկնաբանուի:

Թէեւ ռուս - Թուրք դիւանագիտական եւ զինուորական յարաբերութիւններու այս շրջանը (1919 - 1921) այս գրքին մէջ նորութիւններ չի բերեր քանի որ հեղինակը դիւանագիտական արխիւներու մէջ պրպտումներ չէ կատարած, բայց առհասարակ լաւ ընտրած եւ դասաւորած է իր ներկայացումը նախապէս լոյս տեսած հրատարակութիւններու յենելով:

Մեր կողմէ աւելցնենք եւ նա մանաւանդ չէշտենք որ 1920, Դեկտեմբեր 2-ի Ալեքսանտրապոլի դաշնագրով Հայաստան անգամ մը եւս կ'ենթարկուէր Պաթումի (1918, Յունիս 4) դաշնագրով պարտադրուած՝ խամաճիկ տէրութեան մը դրութեան (2):

Կիլիկիայի աղէտին մասին Տիւմոն հազիւ էջ մը կը յատկացնէ (տե՛ս էջ 114), ուր հազարաւոր վերապրողներ մեռան 1920 - 1921 տարուայ անհաւասար կռիւներուն: Հեղինակը բնաւ չի յիշեր Ֆրանսայի ծանր պատասխանատուութիւնը այս անվերջ ողբերգութեան վերջին արարին մէջ: Իսկ յաջորդ էջերուն Թուրք - յոյն կռիւները եւ մինչեւ Իզմիրի աղէտը նկարագրուած են լաւ եւ դիւրահասկնալի ոճով մը թէպէտեւ միշտ թրքական դիւանագիտութեան եւ փձառակամութեան գովքը հիւսելով, խորհրդային օժանդակութեան շատ աւելի տեղ տալով, քան թէ դաշնակից տէրութիւններու պատեհապաշտ ու խաբեպատիր քաղաքականութեան: Դեռ շատ անծանօթ էջեր կան այս շրջանին մասին, որոնք ցարդ չեն ուսումնասիրուած:

Իրականութեան մէջ դեռ Մուտրոսի զինադադարի պայմաններէն կարելի էր նախատեսել Դաշնակիցներու ապագայ դիրքորոշումը Փոքր Ասիոյ ապագային նկատմամբ: Բայց պէտք է ընդունիլ նաեւ թէ Քէմալ գիտցաւ ներկայացող բոլոր առիթները օգտագործել առաւելագոյն չափով նոր Թուրքիայի մը կերտումին համար. ինչ որ Տիւմոն յաջողած է ներկայացնել քիչ մը զգալի միակողմանի կերպով: Մանաւանդ Մուսթաֆա Քէմալի շրջանին Թուրքիոյ մէջ փորձուած «բարենորոգումները» այնպիսի պանծալի եւ արմատական կերպով մը Տիւմոնի կողմէ կը ներկայացուին որ, մենք որ անուազն իրեն չափ եթէ ոչ աւելի Թուրքիոյ եւ Թուրք ժողովուրդին հոգեբանութեան եւ բարքերուն ծանօթ ենք ափ ի բերան մնացինք այդ նկարագրութիւնները կարդալով (տե՛ս էջեր 171 - 173): Կարծես թէ ֆէսը նետելով եւ կեավուրին գլխարկը դնելով կամ արաբերէն տառերուն տեղ լատինական տառերը ընդունելով ժողովուրդի մը մէջ դարերու ընթացքին արմատացած նկարագիր մը մէկ օրէն միւսը այլափոխուած ըլլար, նոյնիսկ անճանաչելի ըլլալու աստիճան: Կ'արժէ հոս Տիւմոնի յիշեցնել որ Քէմալի մահուընէն 45 տարիներ յետոյ դեռ Թուրքիոյ մէջ անգրագիտութիւնը եւ մոլեռանդութիւնը այնքան զօրաւոր է, որքան դարուս սկիզբը (3): Անհրաժեշտ է որ Տիւմոն Թուրք մամուլին մերթ ընդ մերթ հետեւի որպէսզի տեսնէ թէ դարուս վերջին երկու տասնամեակին Եւրոպա գտնուող Թուրք գործաւորներուն մէջ որքան մեծ է դեռ անգրագէտներուն թիւը որոնք

ԴԱՐԵՐՈՒ ԽՈՐԵՐԷՆ

ՊԱՐՈՅՐ ՀԱՅԿԱԶՆ-ՊՐՈՀԵՐԵՍԻՈՍ

×

Հայաստանի մէջ, տակաւին Քրիստոսէ առաջ, Մեծն Տիգրանի ժամանակաշրջանին շատ յարգի եղած է նաեւ հռետորական արուեստը: Հելլենական մշակոյթի բարերար եւ անմիջական ազդեցութեամբ բացուած են թատրոններ, կազմակերպուած են ճարտասանութեան ուսուցանող դպրոցներ, մասնաւոր ուշադրութիւն դարձուած է քաղաքական եւ ռազմական բանարուեստին: Մեծն Տիգրանի պալատը գտնուած են յոյն անուանի հռետորներ Ամֆիկրատէս Աթենացի եւ Մետրոդորոս Սկեպսացի: Վերջինս գրած է Մեծն Տիգրանի պատմութիւնը, որ դժբախտաբար, մեզի չէ հասած: Այս հայ յոյն ծանօթ մտաւորականներու գործունէութիւնը Հայաստանի մէջ իր հետքը թողուցած է նաեւ յետագայ մեր պատմութեան մէջ: Հայոց Արտաւազդ Բ. թագաւորը՝ Մեծն Տիգրանի որդին, որ ծանօթ է նաեւ որպէս թատերագիր, եղած է աչքի զարնող հռետոր մը: Գ. Գոյեան նշած է, որ Արտաւազդ Բ. ի դիմապատկերներով մետաղադրամներէն կ'երեւայ անոր հռետոր ըլլալը. Թագաւորին շրթները կիսաբաց են, կարծէք ճառ կ'արտասանէ կամ իր ողբերգութիւններէն մէկը կը կարդայ:

Հռչակաւոր հռետոր եղած է նաեւ հայ գիտնական Տիրանը, զոր Լուկուլլոս

հազիւ կարդալ - գրել մը կը սորվին եւ նախակրթարանի համարժէք վկայական մը կ'ստանան հիւպատոսարաններու կողմէ հապճեպով կազմակերպուած դասընթացքներու հետեւելով:

Խելքը գլուխը եւ իրատես Թուրք մը, որ ինքզինքը խաբել պիտի չուզէր վստահաբար պիտի ծիծաղի Տիւմոնի այդ «վարդագոյն» Թուրքիոյ պատկերացումը ընթեռնելով: Օրէնք մը քուէարկել տարբեր է, անոր գործադրութիւնը իրագործել բոլորովին տարբեր: Իրատեսութիւնը առնուազն այս կը պահանջէ:

(1) Տե՛ս այս առթիւ մեր վերեւ յիշուած *Les Grandes Puissances, l'Empire Ottoman et les Arméniens*...հատորին ներածականը:

(2) Տե՛ս մանաւանդ, *Relations Internationales*ի մէջ թիւ 31 (1982) մեր յօդուածը:

(3) Մեր ժամանակներու պատմութեան մէջ, 1955 Սեպտեմբեր 6, գիշերուայ ջարդերը որ տեղի ունեցան ոչ - իսլամներու դէմ, Թուրքիոյ մէջ խաւարամտութեան եւ մոլեռանդութեան ինչ աստիճանի վրայ գտնուած ըլլալը կը փաստեն:

ԽԱՉԲԱՌ, ՍԷՐ, ՀԱՑ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Ժօղէէն եօք օդանաւին մէջ եմ ե՛ս հիմա: Ամերիկա կ'երթամ ամսուան մը արձակուրդով: Գրաւուած են հսկայ օդանաւին բոլոր, 345 աթոռներն ալ: Կողքիս նստած է փորթուկալցի տարեց մարդ մը՝ որ օրուան թերթին խաչբառին վրայ կ'աշխատի:

Հետաքրքիր եմ մարդուն ձեռք բերած արդիւնքով: Կը հետեւիմ ուրեմն աչքիս տակէն՝ գիտնալով հանդերձ թէ ... անքաղաքավարութիւն է ըրածս: Մեր երկվանկանի կոկիկ խաչբառ-ը փորթուկալերէնի մէջ եղած է փալավրաշ Քրուզատաշ: Երկու անջատ բառեր, ճիշդ ու ճիշդ վեց վանկ: Ձեմ գիտեր թէ ուրիշ ո՞ր լեզուները ունին մերինին խտութիւնը, տրամաբանական կառուցուածքը, ճկունութիւնն ու կարելիութիւնները՝ որոնցմով բառերը բնականօրէն կը շաղուին իրարու հետ՝ նոյնքան գեղեցիկ նոր բառի մը, բառերու ծնունդ տալով:

Երկու, երկու վանկ միայն:
Խաչբառ:
Խաչբառ:

×

Երկու ժամ է օդանաւին մէջ ենք արդէն եւ դեռ չորս ժամուան ճամբայ ունինք կորելիք: Կը կանչեմ մատուցող օրիորդներէն մէկը եւ զոյգ մը լսափողիկ կ'ապսպրեմ երաժշտութիւն մտիկ ընելու եւ աւելի եաք հետեւելու ցոյց տրուելիք ֆիլմի խօսակցութեան: Քանի մը վայրկեան վերջ երբ նայլոնէ պզտիկ տոպրակին մէջ զետեղուած գործիքը կը հասնի, կողքիս՝ խաչբառ լուծող Փորթուկալցին, անտեսուած մարդու հոգեբանութիւնով, հաս մ'ալ ինք կ'ապսպրէ օրիորդին:

- Ե՛ս ալ:
- Երկու տոլար, խնդրեմ:
Զի հաւատար:
- Երկու տոլա՞ր: Ափով դրամ տուինք տոմսակին համար. այսքան անընչան, պզտիկ բան մը ի՞նչ է որ դրամ կ'ուզէք: Ծախու ալ չէ որ. ժամ մը երկու պիտի գործածենք եւ ետ տանք: Ու օգնութիւն փնտռելէ աւելի՝ սատուգելու համար կը դառնայ ինծի.
- Դուք վճարեցի՞ք:
- Այո, եւ կանխիկ ինչպէս տեսաք:

- Միջազգային օրէնք է, պարոն, կը բացատրէ օրիորդը, ո՛ւր ալ երթաք, օդանաւային ո՛ր ընկերութիւնով ալ ճամբորդէք այսպէս է. - երկու տոլար, նոյնիսկ սակարկութիւն կարելի չէ ընել:

Ցայտնի է որ օրիորդը սկսած է քաշքշել անյարմար կացութեան մատնուած միամիտ դրացիս:

Կ'անցընեմ լսափողիկը ականջիս, կը թեքեմ աթոռս ետեւ եւ մտիկ կ'ընեմ սփռուած երաժշտութիւնը՝ որմէ զրկուած են երկու տոլար չվճարողները: Աժան, սիրային երգեր են նուագուածները, սովորական ե՛ւ երաժշտութեամբ ե՛ւ բառերով՝ ուր սիրահար զոյգեր փաթթուած իրարու, այտը այտին՝ իբրե՛ւ թէ կ'ապրին գերագոյնը երջանկութիւններուն:

Որքա՜ն տարբեր են մեր ժողովրդական, սիրային երգերը ասոնցմէ. - Ա՛խ սա հիւանդագին վիճակը ամէն երեւոյթ «մերինին» հետ բաղդատելու:: Մեր երգերուն մէջ իրար ունեցած ըլլալու լիութենէն աւելի՝ կարօտն է ընդհանրապէս, կարօտը սիրելիին՝ որ կա՛մ մեկնած է, եւ կամ չկայ արդէն: Օսկար Ուայլտ պիտի ըսէր թէ տառապանքէն գեղեցիկ գործեր կրնան ծնիլ, մինչ դեռ երջանկութիւնը, շա՜տ շատ յիշատակներ միայն կը թողու ետեւ:

Ժամանակս անցընելու համար պահ մը կը փակեմ աչքերս եւ կը փորձեմ յիշել մեր ժողովրդական երգերուն մէջ կարօտի տողերը: Այնքա՜ն շատ են անոնք.

- Սարերի վրով գնաց, իմ եարը խռով
գնաց.

- Մի տարի ա չեմ տեսէ,
Տեսնողի աչքին մեռնեմ:

- Էլի զալդ եմ իմացել
Աչքերս ճամբիդ մնացել:

- Կուժն առայ էլայ սարը,
Չգտայ փիտան եարը:

- Սիրած սիրածի տային
Ջոր գետնի քարի վրայ:

- Կանչում եմ եար արի, եար արի, եար,
Մութն ընկաւ տուն արի, անճիկ եար
եար:

- Լուսնակը պահ ա մտել,
Անուշ եարս չեմ գտել,
Աչքս արցունքով լցուած՝
Գիշերը քուն եմ մտել:

- Գարուն ա ձուն ա արել.
Իմ եարն ինձնից ա սառել:

- Ո՞վ է տեսել սիրած եարը մոռանայ.
Ով մոռանայ՝ երկու աչքով կուրանայ:

(Շար. 1)

գիրի տարած էր Հռոմ, ուր ան մեծ համբաւ ձեռք ձգած էր: Կիկերոնի մտերիմներէն մէկը ըլլալով, Տիրան կը դառնայ անոր հռետորական դպրոցի ուսուցիչներէն եւ աչքի կը զարնէ իբրեւ քաղաքագէտ եւ մատենագէտ:

Հայաստանի մէջ հռետորական արուեստի գաղտնիքներու ուսումնասիրութիւնը առաւել ուշադրութեան կ՚արժանանայ քրիստոնէութեան մուտքէն եւ անոր պետական կրօնք դառնալէն ետք: Անկասկածապէս, գաղափարական յեղաշրջման կարեւոր անկիւնադարձ մըն է մարդկային պատմութեան մէջ, նաեւ՝ Հայաստանի: Ինչպէս իւրաքանչիւր նոր գաղափարախօսութեան պարագային, Գ. դարու վերջաւորութեան և Դ. դարու սկիզբը օդի ու ջուրի պէս անհրաժեշտ էին քրիստոնէական կրօնքի էութիւնը ըմբռնող եւ զայն մեկնաբանել գիտցող դէմքեր: Հեթանոսութեան դէմ մղուող դժուար ու երկարատեւ պայքարին մէջ, երբ սուրի հետ միասին խօսքն էր, որ կը վճռէր յաղթանակը, մեծ դեր խաղացած է նաեւ հռետորներու նոր սերունդը: Պատմական այդ ժամանակաշրջանին էր ահա, որ հայ ժողովուրդը եւ անոր պատմութիւնը պէտք ունէին նման կրթուած, լուսաւորեալ ու եռանդուն մարդոց: Միակ միջոցը հայ պատանիները ուսման ղրկելն էր արտասահմանի մեծ քաղաքներու կրթական օճախները: Եւ շատեր կ՚երթային Անտիոք, Աթէնք, Հռոմ: Ուսումը աւարտելէ ետք անոնք կը վերադառնային հայրենիք եւ կը լծուէին ազգանուէր գործի: Կը դառնէին նաեւ չվերադարձողներ, որոնցմէ մէկն էր Դ. դարու անուանի հռետոր Պրոհերեսիոս Հայաստանցի՝ Պարոյր Հայկազն: Անոր մասին տեղեկութիւններ կան յոյն պատմագիր Եւնապիոս Սարդեսցիի աշխատութեան մէջ:

Եւնապիոս Սարդեսցի Պարոյր Հայկազնի աշակերտը եղած է, ուսանած է Աթէնք՝ ճարտասանական դպրոցը: Իր մեծ ուսուցչին առաջին անգամ հանդիպած է 362-ին, երբ Պարոյր Հայկազն արդէն 87 տարեկան ծերունի մըն էր, իսկ ինք՝ Եւնապիոս Սարդեսցի՝ 17 տարեկան պատանի: Պարոյր Հայկազն ապրած է 92 տարի, ունեցած է երկու աղջիկ: Ծնած է275-ին եւ մեռած՝ 367-ին: Եղած է գլխաւոր դերակատարներէն այն դէպքերուն, որոնց շնորհիւ վերջնապէս յաղթեց քրիստոնէութիւնը, ձեւաւորուեցան անոր տեսական հիմերը: Եւ ձեւաւորուեցան առաւելաբար Պարոյր Հայկազնի աշակերտներու՝ Բարսեղ Կեսարացիի եւ Գրիգոր Նազիանզացիի ջանքերով, որոնք ընդունուած են որպէս եկեղեցւոյ հայրեր:

Եւնապիոս Սարդեսցի Պարոյր Հայկազնի մասին գրած է ոչ միայն իր գրքի՝ անոր նուիրուած հատուածին մէջ, այլեւ միւս դէմքերուն անդրադառնալու ատեն: Խօսելով ժամանակաշրջանի անուանի մարդոց մասին, յոյն պատմիչը կուտայ Աթէնքի հռետորական դպրոցի տնօրէն Ցուլիանոսի անունը, կը խօսի անոր աշակերտներուն մասին, կ՚առանձնացնէ յատկապէս Պարոյր Հայկազնը եւ զինք կը կոչէ «աստուածային Պրոհերեսիոս»:

Յոյն պատմիչը կ՚ըսէ, թէ ինք տեսած է Ցուլիանոսը, որուն «տունը լեցուած էր մուսաներու օդով եւ Հերմեսով, ու այդ տունը շատ կը նմանէր սրբավայրի: Իր մահէն ետք Ցուլիանոս իր տունը կտակեց Պրոհերեսիոսի: Անոր տունը դրուած էին իր սիրելի աշակերտներուն քանդակները»: Գործնական, սքանչելի վերաբերում ուսուցիչէն՝ աշակերտին, Ցուլիանոսէն՝ Պրոհերեսիոսին: Ուրեմն, որքա՜ն տաղանդաւոր եղած է հայորդին, որ վարպետ հռետորը զաւկի պէս վերաբերուած է անոր հանդէպ:

Ցուլիանոս Աթէնք եկած էր Կապադովկիայէն: Հետաքրքրականը այն է՝ որ իր բազմաթիւ սաները հայրենակիցներ էին, բայց ամէնէն շատ ան կը սիրէր Պարոյր Հայկազնը: Եւնապիոս կը պատմէ այսպիսի դէպք մը: Փողոցին մէջ Ցուլիանոսի հակառակորդ ուսուցիչ-հռետորի սաները կռիւ կը սարքեն եւ կը մեղադրեն Պրոհերեսիոսն ու անոր ընկերները: Գործը կը հասնի դատարան: Կուսակալը բացատրութիւններ կը պահանջէ ոչ թէ ուսուցիչներէն, այլ՝ աշակերտներէն: Հակառակորդ ուսուցչի յայտարարութեամբ անոր սաները յանպատրաստից ճառի ընդունակ չեն եւ պէտք է նախօրօք պատրաստուին եւ յետոյ գան դատարան եւ կ՚առաջարկէ յետաձգել դատը: Բայց Ցուլիանոսի աշակերտները կրնային յանպատրաստից ճառեր արտասանել: Եւ կուսակալի պահանջով հանդէս կուգայ Պրոհերեսիոս Հայաստանցի - Պարոյր Հայկազն, որ կը շահի դատը: Անոր յանպատրաստից ճառը կը բնութագրուի որպէս նուրբ ու խորիմաստ ճարտասանութեան նմոյշ:

Եւնապիոս Սարդեսցի կը պատմէ, որ ինք՝ Պարոյր Հայկազն, ունեցած է շատ աշակերտներ, որոնցմէ մէկը 361 - 363 թուականներուն դարձած է միապետ: Ան Ցուլիանոս կայսրն է, զոր իր հայեացքներուն համար ընդունուած է կոչել «Ցուլիանոս Ուրացող»: Այս միապետը հեթանոս էր եւ կը ձգտէր հաստատել անհետացող հեթանոսութեան իրաւունքները եւ բուռն կերպով կը հալածէր քրիստոնէութիւնն ու քրիստոնեաները: Բայց այդ դաժան տարիներուն ան չհետապնդեց իր ուսուցիչը՝ Պրոհերեսիոսը: Միապետը զինք պահեց հռետորական դպրոցի տնօրէնի պաշտօնին մէջ, սակայն Պրոհերեսիոս վանեց այդ վերաբերումը, չօգտուեցաւ արտօնութենէն եւ հրաժարեցաւ իր գործէն՝ յանուն քրիստոնէական իր դաւանանքին, գտնելով որ Ցուլիանոս Ուրացողի հեթանոսական նկրտումները ժամանակաւոր փոթորիկ մըն են: Այս ալ չափազանց բնորոշ փաստ մըն է յօգուտ հայ անուանի հռետորի եւ մտածողի:

Պարոյր Հայկազնի աշակերտներէն եղած են, ինչպէս ըսինք, Գրիգոր Նազիանզացի (Աստուածաբանը), Բարսեղ Կեսարացի եւայլն: Գրիգոր Նազիանզացի, բացի անուանի տեսաբան ըլլալէ, կը համարուի նաեւ բիւզանդական գրականութեան հիմնադիրներէն մէկը, այդ գրականութեան առաջին բանաստեղծը: Խօսելով Գ. Նազիանզացիի մասին, խորհրդային անուանի բիւզանդագէտներ (Ս. Աւերինցեւ, Լ. Ֆրայբերգ) գրած են. «Բիւզանդական ամբողջ գրականութիւնը եւ մշակոյթը կը գտնուին հռետորեան եւ քրիստոնէական աւանդութիւններու երկուութեան նշանի տակ»: Այս կարծիքը լոյս կը սփռէ ոչ միայն Գրիգոր Նազիանզացիի, այլեւ անոր ուսուցիչ Պրոհերեսիոս Հայաստանցիի վրայ, որ քրիստոնեայ էր, բայց հռետորութեան դասեր կու տար նաեւ հեթանոս աշակերտներու, այսինքն այնպիսի մեծ մշակոյթի տէր մտածող էր, որ կը գիտակցէր հեթանոսութեան եւ քրիստոնէութեան պայքարին մէջ վերջինիս անվերապահ յաղթանակին, բայց նոյն ատեն կը գիտակցէր ու կ՚արժեւորէր հելլենական մշակոյթին մէջ գտնուող գրական երեւոյթը համայն քաղաքակրթութեան համար: Գուցէ նաեւ այդ ոգին էր, որ զինք զերծ պահեց ճակատագրական կործանումէ, Ցուլիանոս Ուրացողի հալածանքէն եւ առիթ տուաւ հեթանոս իր միւս աշակերտին՝ Եւնապիոս Սարդեսցիի, գրելու անոր կենսագրութիւնը:

Բիւզանդական բանաստեղծութեան այդ կարկառուն դէմքը՝ Գրիգոր Նազիանզացի, համաշխարհային գրականութեան մէջ թողուցած է անջնջելի հետք մը, գրելով Պարոյր Հայկազնի տապանագիր - մահախօսականը, որուն գրաբար թարգմանութիւնը տրուած է Հ. Գարեգին Զարբհանալեանի «Հայկական հին դպրութեան պատմութիւն (Դ. - ԺԳ. դար)» գրքին մէջ:

Մի ևս յայսմէ հետէ բարբառ 'ի գլուխ
պարծի Կեկրոպեա·
Ոչ է օրէն 'նդ արեգակնն գաղտալոյսն
կշռել ջահ·
Ոչ մահացուի 'նդ Պրոյերեսեայ գալ 'ի
պայքար հռետորական·
Որ զհամբորէն նուաճեց զերկիր 'ի
ճարտասան բանիցն հանդէս:
Ի շանթեացն՝ յեղակարծուց
սասանեցաւ Ատտիկաստան,
Եւ ընդհանուր կոկովաբան իմաստակաց
կոկոզ կանոնք՝
Տեղի ետուն Պրոյերեսեայ· տալ ետ
տեղի եւ ինքն բաղդ·
Անշրջեցան փառքն Աթենաց պայծառք՝
ի դառն 'ի յօրհասէն·
Փախերուք այսուհետեւ 'ի Կեկրոպեայ
մանկունք համրակք:

Պրոհերեսիոսի ժամանակակիցներէն ուրիշ մը, հելլենականութեան բուռն ջատագով, Նորպղատոնական դպրոցի փիլիսոփայ Լիբանիոս, որ իր ճարտասանական դպրոցը ունեցած է եւ ուր ուսանած են նաեւ հայ աշակերտներ, եւ Վրացիներ, իր նամակներուն մէջ կը գրէ, թէ Պրոհերեսիոս, որ պերճախօսութեամբ աշխարհ կը գրաւէր, արժանացած էր արձաններու եւ ունեցած է բարի վարք մը:

Հին Յունաստանի մէջ սովորութիւն էր անուանի հռետորները եւ քաղաքական դէմքերը իրենց ողջութեան մեծարել դափնեպսակներով եւ կանգնեցնել անոնց արձանները: Յոյները այդպէս վարուած են քիչերու հետ, բայց մեծարած են, տեղին ու պատշաճ կերպով: Նման պատուի ու փառքի արժանացած է Դեմոսթէնէս, զոր կոչած են Հայր հայրենիքի, Իսոկրատ եւայլն: Դարեր ետք այդ աւանդութիւնը շարունակուած է նաեւ Հռոմ. իր ողջութեան Յոյները կանգնեցուցած են Պրոհերեսիոս Հայաստանցիի՝ Պարոյր Հայկազնի պղնձակուռ արձանը հետեւեալ մակագրութեամբ, զոր կը քաղենք Եւնապիոս Սարդեսցիի գիրքէն. «Թագաւորներու թագուհի Հռոմը ճարտասանութեան թագաւորին»:

Ասիկա Գրիգոր Նազիանզացիի բանաստեղծութեան հետ միասին անուանի Հայու վաւերականացած մեծագոյն փառաբանութիւնն ու անմահութիւնն է: Յոյները զինք կոչած են նաեւ Նոր Պերիկլէս, որուն շրթներէն յորդառատ գետի պէս կը հոսին պերճ ու իմաստուն միտքերը:

Պարոյր Հայկազն միայն երջանիկ մարդ մը չէ եղած: Իր ճամբան միշտ չէ անցած Աթէնքի եւ Հռոմի պալատներէն, իր խօսքը միշտ չէ որ հնչած է առանց դիմադրութեան՝ այդ քաղաքներու հրապարակներուն վրայ: Ո՛չ, երբեք: Զինք հալածած են, երբ պատանի էր դեռ, հալածուած է երիտասարդութեան, չափահաս տարիքին եւ այսպէս շարունակ: Քաղաքական կացութեան փոփոխութիւնը ծանր անդրադարձ ունեցած է իր վրայ: Երբ պատանի էր ան ու եկաւ Աթէնք, գրեթէ մերկ էր եւ քաղաքին մէջ պտտելու համար իր ընկերոջ հետ միասին փոխնիփոխ կ՚օգտուէր միակ պատմուճանէ: Երբ խոր ծերունի էր, չափազանց անհանգիստ էր իր աղջիկներու բախտով... Այո, անուանի հռետորը եւ իմաստունը ունեցած է նաեւ շատ մը ելեւէջներ: Սակայն այդ ամէնուն դիմացած է իր ոսկի մտքի և կուռ հաւատքի շնորհիւ:

Եւնապիոս Սարդեցի կը պատմէ, որ շատ գեղեցիկ էր ու յաղթանդամ: Ունէր սուր տրամաբանութիւն, աներեւակայելի յիշողութիւն. անգամ մը ան յանպատրաստից ճառ մը կ՚արտասանէ եւ լսարանը կը սղագրէ այդ ճառը: Յետոյ կը խնդրեն իրմէ կրկնել ճառը: Ան կը կրկնէ: Ոչ մէկ բառ իր տեղէն կը շարժի: Ասիկա կը վկայէ, որ Պարոյր Հայկազն ունեցած է հռետորական արուեստի բոլոր գաղտնիքներու բանալիները եւ անոր տեսական գիտելիքները այդ մարզին մէջ միշտ հաստատուած են գործնական աշխատանքով:

Դժբախտաբար չեն պահպանուած իր գործերը, կամ, ո՞վ գիտէ, գուցէ պահպանուած են ու մեզի ծանօթ չեն, թերեւս նաեւ ձուլուած են յոյն հռետորներու եւ իմաստուններու բնագիրներուն մէջ:

Պարոյր Հայկազնի մեծագոյն աշակերտները՝ Բարսեղ Կեսարացի եւ Գրիգոր Նազիանզացի, իրենց հետքը թողուցած են նաեւ հայ իրականութեան եւ հայ մատենագրութեան վրայ: Ռուս հեղինակները բիւզանդական գրականութեան մասին գրելու ատեն, անպայման կու տան այդ գրականութեան անուանի երկու հիմնադիր ներկայացուցիչներու անունները եւ կը չեշտեն, որ անոնք ուսանած են հայ հռչակաւոր ուսուցչի մօտ:

Այս բոլորով հանդերձ, կը կարծենք որ եթէ այդ տաղանդաւոր մարդուն ճակատագիրը այլ կերպ դասաւորուէր, եթէ ան ուսումը առնելէ ետք հայրենիք վերադառնար, կը դառնար մեր մշակոյթի անուանի դէմքերէն մէկը, պահպանուած կ՚ըլլային անոր գործերը, եւ այսօր, մեր մշակոյթի միւս մեծերուն հետ, ան արժանացած կը յաւերժանար Մատենադարանին մուտքին:

ՄԵԼԻՔՍԷԹ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Անթիւ անհամար ճճիներ, բարակ, երկար ոտքերով, սրածայր պատիճներով զինուած միջատներ, մանր, խոշոր, սեւ, կանաչ, կը վխտային օդին մէջ, գետինը, ճիղերուն վրայ:

Հեռաւոր ծառերու տակէն, խաւարը յանկարծ փարատելով, լոյսի ակնախտիղ հեղեղ մը կը խուժէր միլիոնաւոր շողարձակ ջահերու հանդէս մը պարզելով, որուն մէջէն, սպիտակ լուսեղէն հանդերձանքներով փաթթուած, կին մը կը յառաջանար հերարձակ, ծանրաքայլ եւ վեհաշուք: Լուսաւոր ասպարէզին հագիւ կէսը հասած, ան կանգ կ՚առնէր, խարտեաշ վարսերու ջրվէժին ներքեւ իր ճերմակ դէմքը չորս դին պտըտցնելով. եւ ահա, հիասխարհնակ եղնիկի մը արագութեամբը, երիտասարդ մը, սուսերամարտ ասպետի մը պէս հագուած, դուրս կը ցատքէր մացառուտքին խորերէն ու կը վազէր ժպտուն, թեւատարած, վարսերը ծածանուտ: Ու կը հասնէր այդ լուսածին հուրիին, կը նետուէր անոր ոտքերուն, կ՚երկրպագէր, համբուրելով գետինը անոր ճերմակ ոտքերը, երեսները քսելով անոր լոյսէ քղանցքներով: Ու կինը, այդ գեղանիման պաշտամունքին պահուն, յանկարծ իր լանջքին սպիտակութիւններէն թուղթ մը կը քաշէր կը հանէր, արհամարհոտ ժպիտով մը կը նետէր զայն իր երկրպագուին, որ խենթի պէս կը յափշտակէր, կ՚առնէր այդ թուղթը, սարսափի նայուածքներ պտըտցնելով անոր վրայ եւ ահեղ ոռնումներ թընդացնելով.

- Նամա՛կը, Նամա՛կը, Նամա՛կը...

Ու հորիզոնը այրող հրդեհը մեծաշառ ճարճատեց, ելեւէջող հրէշները ոռնացին, ու գազանները մոլեգնօրէն մռնչեցին. անպարագիծ սեւ անտառին խորերէն ահաւոր որոտներ լսուեցան, օձերը, իրենց դանդաղ օղակները քակքայելով, վեր ցատկեցին քստմնելի սուլիչներով, ու ճճիները վխտացին, խըար խառնուեցան, զիրար կերան ... Ու մարդը, ասպարէզին մէջտեղ դժնդակ պըրկումներու մէջ, պոռաց, աղեխարշ դանչիւններով.

- Նամա՛կը, Նամա՛կը, Նամա՛կը...

Համբիկ, այս ահաւոր տեսիլքին մըտրակումին տակ, վեր ցատկեց, քրտնաթաթաւ, սարսափահար, աչքերը տարապայման բաց, դողդղալով, մղձաւանջին ահաւորութենէն անճայած, հալածական:

Մինչեւ առտու մնաց արթուն, սառած անդամներով, ընդարմացած ըղեղով, բան մը մտածելու անկարող:

Լոյսը շատոնց ճեղքուած էր, ու տըղան կը մնար արթուն, անկողնին գամուած, գլուխը ափերուն մէջ, մտամոլոր, կորսուած...

- Համբի՛կ, չելլա՞ս ձայնեց մայրը, է՛լ զաւակս, ուշ կը մնաս:

Համբիկ սթափեցաւ, ելաւ, հագուեցաւ ու գնաց ... Ճամբան, ատեն ատեն ետին կը դառնար, կարծելով լսել բացատանին մարդուն ցաւագին աղաղակը. «Նամա՛կը, Նամա՛կը»: Շուկան, առաւօտուան նորազարթ շարժման մէջ, տղան անսովոր տպաւորութիւն մը կը կրէր. սալարկներուն վրայ հնչող ոտնաձայները, բացուող փեղկերուն աղմուկը, շրջուն ծախողներուն թոքապատառ կանչերը ականջին մէջ կը թնդային քստմնելի շառաչներով. կարմիր մղձաւանջին մէկ իրական շարունակութիւնը կարծես. ու կը խրտչէր անցորդներէն, վախնալով որ անոնք յանկարծ իրեն կը դառնային ու կը պոռային. «Նամա՛կը, Նամա՛կը, Նամա՛կը...»:

Վաճառատան մէջ, միտքը գեղանող գարհուրելի տեսիլքները վանելու համար, Համբիկ սկսաւ խենթի պէս աշխատիլ, տենդոտ աճապարանքի մը անձնատուր: Բայց իր այդ անսովոր փութկոտութեանը մէջ մէկէնիմէկ կը կենար, միտքը տանջանքէն յաղթուած, միջավայրը եւ կացութիւնը մոռնալով, սառած, ոչնչացած ... Յետոյ, գերագոյն ճիգով մը, նորէն կը սկսէր իր գործին ... Իր շուրջ, մոլորուն ձեւերը, նայուածքին խենթութիւնը վերջապէս գրաւեցին գրագրին ուշադրութիւնը:

(Շար. 110)

Այրի Տիկին Պետրոս Շահպազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Բարեկամեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժագ Գարիպեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Լը Ֆռան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Քնար Հայրապետեան եւ զաւակները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր եւ զարմիկին՝

ՊԵՏՐՈՍ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Յուլիս 11-ին, եւ յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Յուլիս 15-ին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ:

×

Այս տխուր առիթով եղան հետեւեալ նուէրները. - Տիկին Էլիզ Խաչիկեան 100 փրանք, Տէր եւ Տիկին Կոստանեանց 500 Ֆ., Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը 900 Ֆ. եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց սիրելի մօր՝ Տիկին Մարիամ Վարդանեանի Թարմ յիշատակին (Մայիս 31, 1983), Արքաչոն, զաւակները հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. - Տէր եւ Տիկին Վարդանեան 500 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Կ. Կարապետեան 300 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին եւ 200 «Յառաջ»ին, Տիկին Անահիտ Քիլիմճեան 200 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆՈՒԷՐ

ՆԻՍ. - Պ. Կ. Սեմէրճեան 500-ական Ֆ. կը նուիրէ Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին եւ Կապ. Խաչի օգափոխութեան կայանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

CENTRE CULTUREL ST. GREGOIRE DE NAREG
38, Route de Collonges - St. Cyr au Mont-d'Or
Tél. : 847.28.65

Լիոնի Նարեկեան վարժարանի տնօրէնութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր գիշերօթիկ վարժարանը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 8-ին, ծնողքները պարտին Օգոստոս ամսոյն 1-էն սկսեալ, արձանագրել տալ իրենց զաւակները:
Յաւելեալ լուսաբանութիւններու համար դիմել տնօրէնութեան:
Հեռաձայն. - 847 - 28 - 65

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Արմենուհի Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Աղեքսանդր Օհանեան, Պ. Եդուարդ Օհանեան, ինչպէս նաեւ հանգուցեալին քրոջ եւ եղբօրորդիներն ու անոնց զաւակները, հոգեհանգիստ կը խնդրեն իրենց քրոջ, մօրաքրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ՕՐԻՈՐԴ ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առիթով, այս Կիրակի, Յուլիս 31, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:
Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վարդան Քիւփէլեան եւ զաւակները Նարդուհի եւ Վարուժան կը ծանուցանեն որ իրենց սիրելի եւ անմոռանալի կնոջ եւ մօր՝

ԱՐԱՔՍԻ ՔԻՒՓԷԼԵԱՆԻ

մահուան 4-րդ տարեդարձին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Յուլիս 31-ին Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:
Ի գիտութիւն խոր յիշատակը յարգողներուն:
Եւ 200 փրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին,

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Եպրաքսի Մալեանի (Մարսէյլ) յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գոյումճեան 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, Յուլիս 14ին, Պելֆոնթէնի իր կայանին դաշտահանդէսին ընթացքին եղած հետեւեալ նուէրները.- Տէրտէրեան, Միւթավէլեան, Թէքնէճեան, Մառուչի, Փաքէ, Վ. Գրիգորեան, Սարաճեան, Ճըլըյեան, Տէրէճեան, Մովսէսեան, Ումն, Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղ, Խաչատուրեան, Փափազեան, կայանին մօնիթէօրները, Հր. Թորոսեան, Կապ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղ 500-ական Ֆ., Թորոսեան Հլ., Ֆուաթիւն 400-ական Ֆ., Պասմաճեան, Ումն, Ճապուրեան, Ռումելեան, Ումն, Համամճեան, Կազարեան 300-ական Ֆ.:

(Շար. 2)

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

PELERINAGE ŒCUMENIQUE EN ROUMANIE

L'office National de la Culture et des Traditions Arméniennes organise du 11 au 25 août 1983 son 5ème Pélerinage œcuménique en Roumanie. Les participants visiteront les Eglises et monuments Arméniens des 15, 16 et 17ème siècles ainsi que les sanctuaires orthodoxes roumains.

14 août : pélerinage arménien à Suceava, 15 août : pélerinage orthodoxe roumain à Humor. Visites des monastères de Agapia, Varatec et Neametz, ainsi que des célèbres monastères du Nord de la Moldavie. Visites de villages dans le Nord de la Transylvanie.
Voyage organisé par Gérard Stephanesco spécialiste de l'orient chrétien.

Renseignements - Documentation : Office National de la Culture et des Traditions Arméniennes à Paris (75007) 16, rue José Maria de Heredia. Tél. : (1) 734.61.41 de 8 à 11 heures.

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը հրաւիրէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները ներկայ գտնուելու 70-րդ Ընդհանուր Ժողովին, որ պիտի գումարուի Շաբաթ, Հոկտեմբեր 15, 1983, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Թորոնթոյի Կեդրոնին մէջ, 30 Փրոկրէս Գօրթ փողոց, Սքարպորօ (Թորոնթօ), Քանատա:
Ներկայս 70-րդ Ընդհ. Ժողովին համար տրուած միակ հրաւիրագիրն է: Կը խնդրենք հետեւաբար Միութեան յարգոյ իրաւասու անդամներէն, որ անձնապէս Ժողովին ներկայ ըլլան վերոյիշեալ Թուականին եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 22, 1983, իրենց փոխանորդագրերը յանձնեն Հ. Բ. Ը. Միութեան Ընդհանուր Տնօրէնին կամ ղանոնք ղրկեն հետեւեալ հասցէին. -

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, N. J. 07662, U. S. A.

ՕՐԱԿԱՐԳ

1.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1982 տարեշրջանի ընդհանուր տեղեկագրի:
2.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1982 տարեշրջանի ընդհանուր հաշուետուութեան:
3.- Մասնակի ընտրութիւն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի:
4.- Մասնակի ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի:
5.- Վերանայում եւ բարեփոխում Կանոնագրի:
6.- Առաջարկներ եւ թելադրութիւններ:
7.- Գնահատանքի բանաձեւեր:

Ի ԴԻՄԱՑ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ

Ատենադպիր՝	Ատենապետ՝
Ր. Ք. ԿՐԵԿԸՐԻ	Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Մայիս 10, 1983
Սետլ Պրուք, Ն. Ճ.

ԾԱՆՕԹ. - Կը խնդրուի իրաւասու այն անդամներէն, որոնք չեն կրնար անձնապէս ներկայ ըլլալ Ընդհանուր Ժողովին, իրենց փոխանորդ նշանակել ուրիշ իրաւասու անդամներ:

ԱՐՃԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր այն բաժանորդները, որոնք կը փափաքին հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ կատարել (նուազագոյն երեք շաբթուան համար) պարտին դիմել վարչութեան մեկնումի Թուականէն 5 - 6 օր առաջ եւ 15 Ֆր. դրոշմաթուղթ կցել իրենց դիմումին:
Թղթատարի անկանոնութեան հետեւանքով, հասցէի փոփոխութիւն չընդունուիր Իտալիոյ համար:
Բոլոր դիմումները պէտք է գրաւոր ըլլան: Նկատի չեն առնուիր հասցէի առժամեայ (արձակուրդի) փոփոխութիւն մեր այն բաժանորդներուն համար, որոնք առկախ հաշիւ ունին:
Հարկ է անպայման երկու հասցէներն ալ տալ՝ ընթացիկը եւ նորը:

Շնորհակալութեամբ
«ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութիւն

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
RETOUR DE LA COLONIE DE JUILLET

L'arrivée de l'autocar de la Colonie de la Croix Bleue de Bellefontaine, aura lieu le Dimanche 31 Juillet, entre 17 heures et 18 h. 30, à Paris - Porte d'Orléans, Ave. Paul Appel, devant le stade.

★ ★ ★
DISCOS FOUS
DE
★ ★ **l'UGAB - Jeunes** ★
★ ★ ★
TOUS LES SAMEDIS DE
JUILLET
Le 30
à partir de 22 heures.
attractions surprises
Participation aux frais : membre..........35 F.
non membre.......50 F.
TENUE CORRECTE EXIGEE
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
Tél. : 227.12.26
(Métro: Courcelles)

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, (118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ):
Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17, (բացի Օգոստոս ամիսէն):

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ
COLLEGE ARMENIEN

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
SAMUEL-MOORAT

INTERNAT — EXTERNAT — MIXTE

ANNEE SCOLAIRE 1983-1984
PARENTS
PENSEZ A L'EDUCATION ARMENIENNE DE VOS ENFANTS
Confiez-les aux soins des Pères Mekhitaristes,
héritiers d'une longue tradition pédagogique.

INSCRIVEZ-LES DES MAINTENANT

Rentrée des classes : **19 Septembre 1983**
Pour les : **PRESCOLAIRES** (Maternelles)
CLASSES ELEMENTAIRES (CP. CE1. CE2. CM1. CM2.)
CLASSES 1er CYCLE (6e à 3e)
CLASSES 2ème CYCLE (2e aux terminales)
Matières Arméniennes intégrées dans le programme de l'éducation nationale
Laboratoire de Physique — Chimie — Sciences naturelles
avec équipements modernes
Complexe sportif important
Activités folkloriques (Chorale, Instruments, Danses)
— **CONDITIONS D'INSCRIPTION** : selon les barêmes établis, et en fonction du nombre d'enfants inscrits par famille.
— **CONDITIONS D'ADMISSION** : à partir du CM1, sur examen du dossier scolaire, et un entretien avec les parents et l'enfant.
— **MOYENS DE TRANSPORT** : Ramassage scolaire par car selon itinéraire.
RATP : Métro Pont de Sèvres à 500 mètres
Autobus 171 - 169 - 179 à 300 mètres
SNCF-RATP (Ligne Puteaux-Issy Plaine)
Pont de Sèvres ou «Bellevue-Funiculaire» à 300 m

Pour les démarches à effectuer, se présenter sur rendez-vous,
à la Direction du **COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT** :
26, Rue Troyon — 92310 SEVRES — Tél. : 534. 68. 28

OPTIMA TOURS
organise à l'occasion de la Bénédiction du SOURP MURON un voyage pour :
LE FOYER CULTUREL ARMENIEN DE NICE
189, boulevard de la Madeleine, 06000 NICE

DEPART DIRECT DE NICE sur EREVAN
(avec 76 personnes réunies)

du 23 SEPTEMBRE au 6 OCTOBRE

3 formules sont proposées

1ère formule ARMENIE	Prix NICE/NICE 5 960 F
2ème formule ARMENIE - GEORGIE	Prix NICE/NICE 6 260 F
3ème formule ARMENIE - GEORGIE - SOTCHI	Prix NICE/NICE 6 410 F

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

A PARIS	A CANNES	A NICE
Sonia COUMRYANTZ	Mme Régine DJEVISIAN	M. Arthur IKEDJIAN
OPTIMA TOURS	Résidence Le Marly	29, av. St. Augustin
12, rue Vignon	104, La Croisette	06200 Nice
75009 Paris	06400 Cannes	tél. (93) 83 - 35 - 03
tél. (1) 742 - 10 - 35	tél. (93) 43 - 79 - 08	ou 88 - 76 - 08

Lic. A 130

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
28
JEUDI
28 JUILLET
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.489 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.489

ՕՐԼԻԷՆ ԵՏՔ

ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԴԷՄ

ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՎՆԱՍՆԵՐ

ՆՈՐ ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ

Չորեքշաբթի առտու ժամը 4.15-ին է որ զօրաւոր պայթում մը կը ցնցէր Ալֆորվիլի մէջ, ռիւ տը Մատրիտը, ուր, թիւ 9, կը գտնուի Հայ Մշակոյթի Տունը: Ռումբը, որ պայթած է, բաւական մը ռումբներ հասցուցած է Հայ Մշակոյթի Տան, տանիքին մէկ մասը վնասուած է, մէկ արտաքին պատ, ապակիները, նաեւ դրացի բնակարաններու, ջարդուփշուր եղած են, այլ խօսքով բաւական լուրջ, բայց ոչ՝ հսկայ վնասներ:

Ոճրային ոստիկանութեան պետը, որուն յանձնուած է Օրլիի ոճրափորձին թղթածրարը անմիջապէս հասած է տեղւոյն վրայ: Ըստ իրեն գրգռիչ արարք մըն է: Պարզ է որ բոլոր ենթադրութիւնները կարելի են, երբ նկատի առնուի թէ Ալֆորվիլը կը նկատուի հայկ. բերդ մը, եւ որուն քաղաքապետն է՝ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի, միաժամանակ Հանրային Ապահովութեան ենթանախարար:

×

Երեքշաբթի օր, մինչ կը սպասուէր նոյն իրիկուան տրուելիք որոշումին, 11 պարսկահպատակ եւ Թրքահպատակ Հայերու արտաքսման մասին, կը ձերբակալուէր Հ. Ա. Շ.ի պարագլուխը՝ Արա Թորանեան եւ «Հայ Պայքար»ի խմբագրութեան մը:

«Մոնտ»ը որ առաջինն էր լուրին արձագանգողը, կը յայտնէր թէ որպէս վկայ կանչուած է: Միաժամանակ, սակայն, քննիչ ոստիկանները դատաւորին յանձնարարութեան վրայ (քոմիսիոն ռոկաթուառ) խուզարկութեան ձեռնարկած էին թէ Թորանեանի բնակարանը եւ թէ Հայ Պայքարի խմբագրատունը: Կը յիշուի այս առթիւ թէ, Արա Թորանեան, անցեալ տարի ալ հարցապնդումի տարուած էր (Օգոստոս 3-էն 5) Օրլիի խմբակի եղեռնափորձին առթիւ, 1982 Յուլիս 20, Սէն Միշէլ հրապարակը: Հ. Ա. Շ.ը (Հայ Ազգ. Շարժում) նախապէս Հայկ. Ազատագրութիւն՝ հիմնուած է, կը գրէ «Լը Մոնտ» 1976-ին եւ մինչեւ 1982, ԱՍԱԼԱ-ի շատ մօտ դիրքորոշումներ ցուցաբերած էր, բայց յետագային, որոշ «հեռաւորութիւններ առած», ինչպէս Հայկ. Ազատագրութիւն՝ հիմնուած բալի եղեռնափորձէն ետք ալ, Արա Թորանեան դատապարտած էր արարքը, սկզբունքով խսկ, բացատրելով թէ հետեւանք է՝ «յուսահատութեան ռազմավարութեան մը»: Չորեքշաբթի առտուան փարիզեան օրաթերթերը՝ քիչ մը աւելի մանրամասնութիւն կուտային Արա Թորանեանի ձերբակալութեան մասին, թէեւ միշտ հիմնուած ենթադրութիւններու վրայ: Արդարեւ, ըստ կարգ մը թերթերու («Մաթէն», «Լիպերասիոն»), մեղադրեալներէն մէկն է, որ խնդրոյ առարկայ ըրած կ'ըլլայ Արա Թորանեանը, ըսելով թէ, անցեալ տարի Թորանեանի հրահանգով զէնք եւ պայթուցիկ փոխադրած է մեծ պայուսակի մը մէջ: Ուրեմն, հաւանական կը նկատուէր որ Արա Թորանեան եւ այդ մեղադրանքին ընողը դէմ առ դէմ հանուէին: Ձերբակալութեան առթիւ Լիպերասիոն - համաձայն իր - յանախ անտեղի ոճին - հեգնանքով կ'արձագանգէր լուրին, ըսելով թէ՝ «Արա Թորանեան, 3-րդ սերունդի բանբերը, ամէն անգամ որ ԱՍԱԼԱ-ի ոճրափորձ մը ըլլայ, կը սպասէ որ հարցապնդումի տարուի: Ամէն անգամ ալ՝ կը չահի»: Թերթը կ'աւելցնէ թէ՝ Արա Թորանեան մահափորձի մը ենթակայ եղած էր, Մարտ 21-ին եւ անկէ ի վեր պաշտպանութիւն ուզած էր Ներքին Նախարարութենէն եւ տեւականօրէն իրեն կ'ընկերանային Ընդհ. Տեղեկատուութեանց երկու գաղտնի ոստիկաններ:

× Ինչ կը վերաբերի արտաքսումներուն, ֆրանսական իշխանութիւնները նեղը մնացած էին, զանազան պատճառներով: Ըստ երեւոյթին, որոշ հապճեպով տրուած էր այդ որոշումը, որուն դէմ բողոքեցին Հ. Ա. Շ.ը, Ուսանողներու եւ երիտասարդութեան միութիւնը, Հայ քաղաքական բանտարկեալներու յանձնախումբը, «Հայկ. համաշխարհային համագումարը». բայց նաեւ աւելի ծանօթ կամ «աւանդական» նկատուած կազմակերպութիւններ՝ ինչպէս, նախ, ֆրանսական կուսակցութեանց շարքին ընկերվարական միացած կուսակցութիւնը (Փէ - էՍ - Իւ), որ կը դիմէ կառավարութեան, խնդրելով որ «արտաքսումի կամ յանձնումի ոչ մէկ որոշում տրուի օտարահպատակ Հայերու նկատմամբ, ցորչափ բոլոր խակական փաստերը չեն հաստատած հարցապնդուած անձերու յանցապարտ ըլլալը»: Հայկական կազմակերպութեանց շարքին յիշած էինք Հայ Ուսանողներու Միութիւնը, աւելցնենք՝ Հ. Յ. Դ.ն (որ ըստ թերթի կամ լրագրողի հոսանք կը փոխէ եւ ընկերվարականէն աջ կ'երթայ երբեմն, այս անգամ ալ 'արմատական - ընկերվարական դարձած է «Լիպերասիոն»ի մէջ), որ դատապարտածէ արտաքսումի այս որոշումները, յայտնելով թէ պէտք է ազատ արձակուին, եթէ լուրջ մեղադրանքներ չկան իրենց դէմ:

«Քոթիտիէն», Չորեքշաբթի առտու, կրկին կը գրաղէր Սոնէր Նայիրով, որու կենսագրականով չատ հետաքրքրուած է եւ այնքան ալ ծանօթ կը թուի անձին, որ զայն կը ներկայացնէ՝ որպէս մտաւորական մը, որ նոյնիսկ քահանայ (ինք կը գրէ՝ փոփ...) պիտի ձեռնադրուէր Երուսաղէմ, բայց միտքը փոխեր է, որովհետեւ՝ նախ կ'ուզէր ամուսնանալ, յետոյ զինուորական ծառայութիւն չընել Իսրայէլ եւ վերջապէս ծրագրեր է... «Վերապրեցնել անկախ Հայաստանը, բոլոր միջոցներով, մէջն ըլլալով ահաբեկչութիւնը»:

×

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ
ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՅԼ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Մեր յիշած շաբաթաթերթերուն վրայ, հարկ է անշուշտ ուրիշներ ալ աւելցնել, քանի այս տարողութեամբ ոճրափորձ մը, որուն հետեւանքով 7 մեռեալ եւ 56 վիրաւոր կար (որոնցմէ չուրջ երեք տասնեակ դեռ հիւանդանոց կը մնան, 5-ը՝ ծանրօրէն այրած, բայց այլեւս իրենց կեանքը փրկուած կը նկատուի) բոլորին նիւթ տուած է եւ զանազան խորհրդածութեանց ալ առիթ:

Այսպէս Լը Փիկըրէն, որ չուզելով ոչ արդարացնել, ոչ ալ hասկնալ այդ երիտասարդ ահաբեկիչներուն խելագարութեան արարքը, կը սոխպուի հաստատել, որ հայկ. հարցը Ա. էջը կը գրաւէ այն ատեն միայն, երբ ԱՍԱԼԱ ահաբեկչական արարքներու կը ձեռնարկէ:

Լա Վիի մէջ, Ժընըվիէվ Լախլաներ մըտավախութիւն կը յայտնէ որ մերժումի (ռըժէ) ալիք մը ծնի հանրային կարծիքին մէջ 300 հազարնոց Ֆրանսահայ գաղութին նկատմամբ եւ ելք մը կը փնտռէ Հայերու ցեղասպանութիւն ճանչցնել տալու համար:

Ռուժ (թրոցքիսթ) կը ջանայ բացատրութիւններ գտնել երիտասարդներու ջղայրգռութեան մէջ, ղեկավար դասակարգերու անտարբերութեան ի տես, բայց ոչ մէկ բարեացակամութիւն կարելի է ունենալ, կ'ըսէ, արարքներու նըկատմամբ, որոնք բնակչութեանց կը վերագրեն զինք կառավարողներու ոճիրները, ու կ'եզրակացնէ. - «Ծրագրի եւ ռազմագիտութեան չգոյութեան պատճառով, ԱՍԱԼԱ դէմ յանդիման կը գտնուի բոլոր մանի-փիւլասիոններուն եւ թափանցումներուն ցանցերու կողմէ, որոնց բնաւ հոգը չէ հայկ. հարցը...»: Ռիվարոլ (ծայրայեղ - աջ) խորագիր օգտագործելով ալ Հ. Յ. Դ.ի բանբերին մէկ յայտարարութիւնը, Մոսկուայի մատը կը տեսնէ, (թէեւ միակը չէ այս վարկածին կողմնակից, նոյնիսկ ոչ՝ աջ):

Լա վի Ֆրանսէզի մէջ ալ՝ նման տեսակէտ կայ, քանի Փիէր տը Վիլմարէսթ ԱՍԱԼԱ-ի (կամ որեւէ ուրիշ կազմակերպութեան) կայանները, Լիբանան, Սուրիա թէ Իրան արաբ - խորհրդային յակուտ մեքենայի մը հսկակչին տակ կը նկատէ:

Լը Փուէն չորս էջերով հարց կուտայ. - «Որո՞ւ համար կը սպաննէ ԱՍԱԼԱ-ն» եւ մանրամասնօրէն կը ծանրանայ զանազան հաւանականութեանց վրայ, չանտեսելով որ երեք երկիրներ, Լիբիա, Սուրիա եւ Իրան հաշիւներ ունին մաքրելիք Ֆրանսայի հետ:

Էքսփրէս, նկատելով որ ԱՍԱԼԱ-ի մէկ կարեւոր մասը Թեհրան է, կապ մըն ալ կը գտնէ իրանեան պօյիքոթ (Յուլիս 7, Օրլի) պատմութեան հետ, որմէ ետք, Թեհրան դեռ աւելի կծու խօսքեր ըրած էր ֆրանսական կառավարութեան, Տոն Քիշոթ ալ մկրտելով Միթերանը:

× Չորեքշաբթի առտու կը հաղորդուէր թէ Արա Թորանեանի հարցապնդման շըրջանը 24 ժամով երկարաձգուած է, դատաւորին դիմումին վրայ, թէեւ սոսյդ կը թուի, որ ենթական՝ որեւէ կապ չէ ունեցած Օրլիի արարքին հետ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ինչ կը վերաբերի 11 արտաքսուածներու պարագային Չորեքշաբթի առտու կը հաղորդուէր որ միայն մէկը կ'արտաքսուի, միւս 10-երը Ֆրանսա կը մնան պարտադրեալ բնակավայրի մը մէջ, բայց վերջնապէս չի ջնջուիր արտաքսումի որոշումը:

× Ալֆորվիլի եղեռնափորձին առթիւ, երկու կասկածելիներ հարցապնդումի տարուած էին, մինչ քաղաքապետը՝ Ժ. Ֆրանչեսքի Մշակոյթի Տուն կը փութար:

ԱՅՍՐՅՈՐԴԱՆԱՆ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐՈՒ ՋԱՐԴ ՀԵՊՐՈՆԻ ՄԷՋ

Չորս - հինգ դիմակաւոր անձերէ կազմուած խմբակ մը, խուժած է Հեպրոնի իսլամական համալսարանը եւ կրակ բացած պաղեստինցի ուսանողներու վրայ, որոնք ցերեկուան այդ ժամուն, դուրս կ'ելլէին դասարաններէն: Նետուած ձեռնառումբերը եւ գնդացիրը ահաւոր խուճապ մը կը ստեղծեն: 3 մեռեալ եւ 35 վիրաւոր կար, առաջին խսկ հաշուեկշիռով: Անմիջապէս Պաղեստինցիները կը փակեն իրենց խանութները եւ հիւանդանոցին առջեւ կը հաւաքուին, բայց իսրայելեան զօրքը կը ցրուէ զիրենք:

Կը կարծուէր որ ծայրայեղ Հրեաներու գործն է: Նապլուսի մէջ ալ Իսրայելացիներ պաղեստինցի երիտասարդ աղջիկ մը սպաննած են, որ Հեպրոնի դէպքին դէմ կազմակերպուած ցոյցի մը կը մասնակցէր:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 18-21)

ՈՒԺԻ, ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ԵՐԳԻ ՊԱԼԱՏԸ

Այս աշնան իր առաջին այցելուները կ'ընդունի Երեւանի մարզահամերգային համալիրը որ իւրայատուկ ճարտարապետական եւ կառուցողական լուծումներով շինութիւն մըն է Ծիծեռնակաբերդի բարձունքին վրայ:

Համալիրը պիտի դառնայ անմնախընթաց կեդրոն մը որուն բազմապիսի կարելիութիւններէն միաժամանակ պիտի կրնան օգտուիլ հազարաւոր մարդիկ: Հոն տեղի կ'ունենան մարզական մըրցումներ, համերգներ ու թատերական ներկայացումներ, ցուցահանդէսներ, համաժողովներ:

×

ԵՐԳԱՀԱՆԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ԷՋԵՐԸ

Երեւանի մէջ բացուած է Տիգրան Չուխաճեան երաժշտական դպրոցին մէջ թանգարան մը ուր կ'ամփոփուին հետզհետէ իր կեանքին ու ստեղծագործութեան էջերը: Հոն կան տարբեր տարիներու լուսանկարներ, ձեռագրեր:

Իտալիոյ մէջ մասնագիտական ուսում ստանալէ ետք 1864-ին Պոլիս կը դառնայ Չուխաճեան ու գործօն մասնակցութիւն կը բերէ մշակութային կեանքին: Այդ շրջանին ան կը գրէ երաժշտութիւն՝ շարք մը ներկայացումներու համար, ինչպէս Պ. Դուրեանի «Վարդ եւ Շուշան» թատերերգութեան:

Ընդարձակ տեղ նուիրուած է հայ անդրանիկ օփերայի պատմութեան՝ «Արշակ Բ.»ին, որ ա. անգամ բեմադրուած է Պոլիս 1868-ին: Այդ օփերային բեմադրութիւնները Երեւանի մէջ, վարպետութեան խակական դպրոց հանդիսացած են Հ. Դանիէլեանի, Շ. Տալեանի, Բ. Լիսիցեանի, Գ. Գասպարեանի եւ ուրիշներու համար:

Նորաստեղծ դպրոցական թանգարանին մէջ կարելի է ունկնդրել նաեւ երգահանին լաւագոյն ստեղծագործութիւններէն մեկնաբանութիւններ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, Երեքշաբթի օր, անակնկալ այցելութիւն մը տուած է փարիզեան կարգ մը արուարձաններու, մէջն ըլլալով՝ Քուռնէօվ, ուր առջի շաբթու 10-ամեայ Թուֆիք զոհ կ'երթար ջղագրգռուի մը գնդակներուն:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ, ներման օրէնքին համաձայն, արդէն 186 բանտարկեալ ազատ արձակուած են: Օրէնքը 500 հոգիի կը վերաբերի, հետզհետէ անոնք ալ ազատ կ'արձակուին:

ՓՈԹՈՐԻԿ ու կայծակ կը շարունակեն աւեր գործել Ֆրանսայի մէջ: Նիւթական հսկայ վնասներէն զատ, մեռեալներ ալ կան:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 15-ԱՄԵԱԿԻՆ

ԱՆՁՐԵՒԻՆ ՋՈՐԸ

(ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ)

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Երբ խելքս բուսաւ, տուաւ իր առաջին ծաղիկը, որ սէրն էր:

Որո՞ւ սիրահարած էի:

- Գիւղիս:

Վանդի, իմ գիւղս, - անո՛ւնդ սիրեմ, Արմա՛շ, - բլուրի մը պորտին վրայ բանուած կանանչ - կարմիր ասեղնագործութեան մը պէս, նմա՛նը չունէր շրջակաները: Երկինքը, վրան, խորունկ ջուրերու գոյնն ունէր: Հորիզոնը կանանչ գօտիի մը նման կը դառնար բոլորտիքը: Մամիկս կ'ըսէր թէ Աստուածածնայ գիշերը, երբ աստղերը կը հասուննան խաղողի պէս մեղր կը թափի երկինքէն և առտուն, յանկարծ կ'անուշնան մ ե ր ա յ գ ի ն ե ր ո ւ ն ողկոյզները, (ահա թէ ինչո՛ւ համար արգիլած էր ինծի խաղող ուտել Աստուածածնայ գիշերէն առաջ): Ու կը պատմէր նաեւ թէ հեթանոս Թագաւորը Աստուածածնայ մեղր ուզեր էր, բայց Արմաշ մերժեր էր.

- Չեմ խօսր, ըսեր էր:

Արեւն իսկ սիրահարած էր մեր գիւղին: Առտուն կանուխ կանուխ, կ'ելլէր Մեղրաժայռին գագաթը ու կը խնդար, աչք կը խաղցնէր, ոսկի կը ցուցնէր, կը կրքոտէր, կ'անուշնար: Եւ սակայն Արմաշի հոգն անգամ չէր: Շա՛տ սիրահարներ տեսած էր:

Միայն զիս կը սիրէր ան: Մամիկս կ'ըսէր.

- Դուն այս գեղին միակ սիրականն ես:

Եւ իրաւ, այնքա՛ն շատ կը սիրէի զայն, որ երբ քաղաք երթայի, տունը կնիկ ունեցողի պէս՝ չէի դիմանար կարօտին ու ետ կը դառնայի: Հեռուէն, ծառերուն մէջէն, կը տեսնէի ժամուն փորը, որ դառան պէս ճերմակ էր, եւ կը կանչէի.

- Արմա՛...ա՛...շ...

Ձայնս կը վազէր անտառներուն վրայէն, գօտիի պէս կը քակուէր այգիներուն մէջ, եօթն անգամ կը համբուրէր վանքին պատերը, շան մը պէս, հեւ ի հեւ, կը դառնար ետ, ականջս կը մտնէր ու կը մռմռար: Եւ ես կը սարսռայի:

Գիւղ գալուս, Արմաշ ինչե՛ր չէր ըսեր ինծի: Պատմած է բոլոր հէքեաթները, բացած է ամբողջ երգերը, համբուրել տըւած է, - գաղտնի, թթենիներուն տակ, - տաքուկ աղջիկները, ցոյց տուած է իր գեղեցկութիւնները, գիշերային պատկերներէն սկսեալ՝ երբ երկինքը ոսկեղէն բոռերով ծածկուած կ'ըլլայ, մինչեւ Արգելին Ջորին գաղտնի տեղերը: Այս ձորը հրաշքի պէս բան մըն է:

Կեցէ՛ք, նկարագրեմ ձեզի:

×

Ապակիի պէս ջուր մը ունի այս ձորը, որ գիւղին եզերքէն կ'իջնէ վար, եւ կը ցատկէ Ջաղջին ձորին մէջ, ճիշդ կենդանիի մը նման:

Նիհար ու մսկոտ ջուր մըն է, երբ պարզ է օդը: Իսկ երբ օդը անձրեւի է, բարկութեան գոյն մը կ'առնէ: Գիւղացիները կը հասկնան այդ գոյնէն եւ կ'ըսեն.

- Արգելու տի գայ:

Մէկ ժամ, երկու ժամ յետոյ, մշուշը կը ծածկէ Հէյլէճին սուր բարձունքը, ամպերը անտառներուն կը քսեն իրենց միսը, եւ միջոցին մէջ կը լսուի վիթխարի քըշոցներու ձայն մը: Երկինք կը պատռի: Ջրհեղե՛ղ:

Մենք, գիւղին յաճերս, այդ պահուն, ճամբաներուն բերանը կանգնած, յիմարի պէս անձրեւ կը ծծենք, դիտելով աղջիկներն ու նոր հարսերը, որոնք տուն կը փախչին արտերէն: (Ի՛նչ հեշտանք է դիտել թրջած աղջիկները, որոնց բարակ հագուստները կը փակին միսին՝ ցոյց տալով բաղարջի պէս ստինքներ):

Քիչ յետոյ, անձրեւէն վերջ, տուն կը հասնինք, փառաւոր ծեծ մը կ'ուտենք: Ու մինչդեռ մենք սուտ լաց մը կ'արձակենք բարձրաձայն, մամիկները փողոց կը թափին ու պոռալով կը պատմեն թէ Արգելին Ջորը յորդեր է, ջաղացքին անիւը խորտակուեր է, Աստուծոյ կրակէ սուրը վերէն վար ճեղքեր պատռեր է Բող Թագուկին ընկուզենին:

×

Աւանդութիւն մը կը պատմէ թէ Անձրեւին Ջորը կը հասնի մինչեւ երկինք: Արեւոտ օր մը, մեր գիւղին բարձրաւանդակէն դիտած եմ, որ երկինքէն կ'իջնէր դետ մը, մշուշի պէս ճերմակ, երբ անձրեւ կուգար հեռաւոր քաղաքին վրայ: Ու խորհեցայ, որ, թերեւս նման ճամբով մը, մեր Անձրեւի Ջորն ալ ջուրը կ'առնէ ամպերէն:

Նոյնիսկ, մամիկս կը պատմէր թէ ինք գացեր է Արգելի Ջորին մինչեւ բխման տեղը, ամպերուն մօտ:

Անձրեւին Ջորը, գիւղին ետին, կը նեղնայ կնկան մը մէջքին չափ, կը կորսուի երկու բլուրներու միջեւ, յետոյ կը մտնէ կրակի պէս կարմիր արտ մը, հարսնուկներով լեցուն: Քիչ անդին կը ճեղքէ պարսպաձեւ լեռ մը, որուն կռթնած է երկինքը: Այդ լերան վրայ երկինք դուռ մը ունի, որուն մարմարեայ աստիճաններուն վրայ կը փռուի Աստուծոյ ջուրը, կը խարուխս ու կ'ըսեն՝ ուչացած մէլէքի մը շրջազգեստին փրփուրուն քղանցքն է: Ջուրը, դեռ լեռնէն վառ՝ ձորը չթափած, կ'իջնէ աւազան մը, որ լեցուն է օձերով, շրթներնուն մէջ գոյնզգոյն ծաղիկներ:

Ջուրին հոսանքն ի վեր, կարելի է բարձրանալ մինչեւ աւազանը: Սակայն անկարելի է երթալ մինչեւ երկինք, անցնելով աւազանէն, ուր կը հսկեն օձերը: Ամպ մը կը ծածկէ երկինքի դուռը, որ գոց է, երբ անձրեւ պիտի չգայ: Միայն թէ բարակ թել մը ջուր կը հոսի շարունակ: Այդ ջուրը հետզհետէ կը շատնայ եւ գոյն կը փոխէ, երբ հրամայուի որ անձրեւ գայ:

Իմ մամիկս յաջողեր է երթալ մինչեւ այդ տեղուանքը, տեսնել այս բաները, բայց չէ՛ կրցեր տեսնել Աստուծոյ երեսը:

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

Զիգզագներ

——×——

Տարիներ առաջ ես բուժւում էի Հիւսիսային Կովկասի առողջարաններից մէկում: Ստամոքսի խոցը հանգիստ չէր տալիս ինձ: Վաղուց հրաժեշտ էի տուել ես մսեղէնին, խմիչքների բոլոր տեսակներին եւ այնքան կաթնեղէն էի գործածել, որ իմ մասին կարելի էր իրաւացիօրէն ասել՝ բերանից կաթնահոտ է գալիս: Ինձ բուժող բժիշկը՝ Իվան Անդրէիչը, մի յաղթանդամ եւ կենսուրախ անձնաւորութիւն, գրեց իմ «հիւանդութեան պատմութիւնը», լուսանկարել տուեց ստամոքսս, որոշեց խոցի տեղն ու որպիսութիւնը, նշանակեց սրսկումներ, դեղեր, սնունդ եւ ամենայն բարեխղճութեամբ ձեռնամուխ եղաւ իմ բուժմանը: Հետաքրքիր մարդ էր Իվան Անդրէիչը, մենք յաճախ հանդիպում էինք զբոսայգում, շրջում էինք նրա ծառուղիներում, նստում կանաչ նստարաններից մէկի վրայ եւ խօսում աշխարհի գործերից, կեանքի չար ու բարուց:

Մի անգամ ես հրաւիրեցի նրան կաֆէ-ռեստորան:

- Օ՛, ո՛չ, - յրջացաւ նա, - քեզ խմել կամ ռեստորանային ճաշեր ուտել չի կարելի:

Ես նրան բացատրեցի, որ ռեստորանը կաֆէ - ռեստորան է, հետեւաբար ես կարող եմ ինձ համար պատուիրել անվնաս բաներ, իսկ նրան հիւրասիրել ինչ որ սիրտը կ'ուզի: Պատասխանելու փոխարէն Իվան Անդրէիչը վեր կացաւ տեղից, եւ մենք մեր քայլերն ուղղեցինք դէպի կաֆէ - ռեստորան: Այստեղ նա պատուիրեց խորոված, ես՝ 250 գրամ կաթի սեր, նա՝ կէս շիշ օղի, ես՝ յիսուն գրամ կարագ, եւ սկսուեց խնջոյքը: Իվան Անդրէիչի տրամադրութիւնը բարձրացաւ:

- Ճիշդն ասած՝ իմ արածը խղճութիւն է, ես օղի եմ խմում, իսկ դու՝ սեր: Սա կարգ ու կանոն չէ: Արի կամ ես անցնեմ սերին, կամ դու՝ օղուն...

Երբ շիշը կիսուել էր, նա մի ծխախոտ վառեց եւ ասաց.

- Ի հարկէ, լաւ է, որ դու ոչ խմում ես, ոչ ծխում, ես շատ գոհ եմ քեզանից, բայց գիտե՞ս, միատեսակ սնունդը բթացնում է օրգանիզմը, թուլացնում նրա գործունակութիւնը: Անհրաժեշտ են երբեմն զիգզագներ, այո, այո, անհրաժեշտ են եւ օգտակար:

Իվան Անդրէիչը ազատ ըմպանակը լցրեց օղիով, պարզեց ինձ եւ առարկութիւն չվերցնող հեղինակաւոր տոնով հրամայեց.

- Ընդունի՛ր:

Ճիշդ այդ ազդեցիկ տոնով նա մի քանի անգամ ինձ դեղեր էր տուել խմելու: Ենթարկուեցի:

- Իսկ հիմա, սիրելի բարեկամ, կուլ տուր այս խորովածի կտորը: Մի վախենա, խորովածից դեռ ոչ ոք չի մահացել:

Սեղանն աշխուժացաւ: Իվան Անդրէիչը լրացուցիչ խորոված պատուիրեց, չմոռանալով օղին:

- Խմիր, բժիշկների հերն եմ անիծել, - գոռում էր նա արդէն հարբած, - ծըխի՛ր ... զիգզա՛գ ...

Զիգզագի ուժը ես զգացի այն ժամանակ, երբ մենք դուրս եկանք կաֆէ-ռեստորանից եւ ուղեւորուեցինք դէպի մեր սանատորիան: Մենք զիգզագներ էինք գծում ճանապարհին եւ երգում ինչ - որ երգեր, որոնք դժուար թէ հիմք ծառայէին ապացուցելու, որ մեր երաժըշտական լսողութեան եւ զգացողութեան մակարդակը մի ինչ - որ չափով բանի նման է:

Այդ գիշեր իմ բժիշկը պիտի հերթապահէր:

Կէս գիշերին ես զարթնեցի ստամոքսի ահաւոր զիգզագաձեւ խիթերից: Հերթապահ քոյրը վազեց հերթապահ բժիշկի ետեւից եւ վերադարձաւ մենակ: Նրան չէր յաջողուել զարթնեցնել բժիշկին: Քոյրը տուեց ինձ զանազան թմրեցուցիչ դեղեր, կատարեց ինչ որ սրսկումներ, իսկ վաղ առաւօտեան ես ներկայացայ իմ բժիշկի ահաւոր դատաստանին: Նա տարակուսանքով վեր քաշեց ուսերը:

- Զարմանալի բան, ինչո՞ւ պիտի ցաւեր զգայինք: Երէկ դու չխմեցիր...

- Խմեցի, բժիշկ, խմեցի, - անկեղծօրէն խոստովանեցի ես:

- Խմեցի՞ր, - զարմացաւ բժիշկը, - իսկ

ԽԱՉԲԱՌ, ՍԵՐ, ՀԱՑ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Մեղմ, աման երաժշտութիւնը կը շարունակուի տակաւին: Կը վերցնեմ ականջներուս կպցուած լսափողիկը, կ'երկարեմ փորթոսկալցի դրացիիս, կը փակեմ աչքերս կրկին ու կը մտածեմ կարօտով ողողուած մեր սիրային երգերուն մասին:

Հետաքրքրական թեմի նիւթ կ'ըլլայ, կ'ըսեմ ես ինծի, եթէ մէկը քաջութիւնը ունենայ զայն վերցնելու:

«Կարօտը մեր սիրային երգերուն մէջ»:

×

«Ծակուիդ քրտինքով վաստկիս հացդ», ըսաւ Աստուած Ադամին որպէս դերագոյն պատիժ, զայն կնոջ հետ դրախտէն վըռընտած պահուն:

«Զոր հացի կարօտ մնաս», կ'ըսէ մեր ժողովուրդըերը ուզէ դաժան ըլլալ մէկուն հանդէպ: Գիտենք որովհետեւ, ապրած ենք դառնութիւնը օրերով, շաբաթներով, ամիսներով չոր հացէ մը անգամ զրկուած ըլլալուն: Կերակուրը ոչինչ, կտոր մը հաց ըլլայ միայն:

Ցիսուս անգամ գիտէր կարեւորութիւնը հացին՝ երբ կը յիշէր աշակերտներուն սորվեցուցած իր տէրունական աղօթքին մէջ.

«Զհաց մեր հանապազորդ տո՛ւր մեզ այսօր»:

Զուր տեղ չէ տակաւին որ, տաք ու պաղ տեսած երկրէ երկիր թափառած մարդիկ իրենց փորձառութեան կռթնած՝ կը թելադրեն մնալ, խարխսի նետել այնտեղ ուր հաց կայ. - «Ո՛ւր հաց՝ հո՛ն կաց»: Մնացեալը կուգայ աւելի ետք, հըլլայ ալ կը ստեղծենք:

Իր մայրենի լեզուին հանդէպ ունեցած սէրն ու պաշտամունքը արտայայտելու համար՝ հայրենի բանաստեղծը «արեւահամ» իր լեզուն կը նմանցնէ հացին:

«Իմ մայրենի, իմ բարբառ, քեզ հացի
պէս արարել,
Եւ հացի պէս սրբազան, քեզ դարէ դար
եմ տարել»:

Մտքիս մէջ անջնջելի կը մնայ Մեծ Եղեռնի օրերէն մեզի հասած հին լուսանկար մը՝ ուր անխիղճ պետական պաշտօնեայ մը կտոր մը հաց բռնած է խումբ մը սովահար, կմախացած երեխաներու գլուխէն վեր ու կը չարչարէ զանոնք հըրէշային մէկ հաճոյքով: Անսիրտ պաշտօնեային չնական ժպիտին տակ չորցած որթատունկի մը ճիւղերուն նմանող այդ թեւիկները ի զուր կ'երկարին անհասանելի հացի կտորին:

Հացին հանդէպ յարգանքը կուգայ մեր մանկութեան օրերէն: Անոր կենսատու բարիքէն զրկուած քանի միլիոնաւոր մարդիկ կան աշխարհի վրայ նոյնիսկ քաղաքակրթութեան սա դարուն:

- Եթէ փողոցը հացի կտոր մը տեսնէք՝ վերցուցէք եւ դրէք մէկ կողմ, պատին տակ, խորշի մը մէջ, որպէսզի չկոխկըռտեն. - կը թելադրէին մեր ծնողներն ու դաստիարակները երբ երեխայ էինք, ու իրենց հաւատքը վկայութեան կը կանչէին: Չէ՞ որ հացը խորհրդարանիշն էր Քրիստոսի մարմինին.

«Առէ՛ք կերէք, այս է մարմինն իմ...»

Ու հիմա, Ատլանտեան ովկէանոսին վերեւ, ջուրէն 35.000 ոտք բարձրութեան վրայ, հսկայ օդանաւին հանգստաւէտ աթոռին մէջ թաղուած, ես կը մտածեմ հացին մասին, հացին հանդէպ հին օրերէն դեռ դիմացող «յարգանք»իս մասին:

Վստահաբար անօթութիւնս չէ պատճառը այս կեդրոնացումին: Անօթի չեմ հիմա: Էի մինչեւ քանի մը վայրկեան առաջ, երբ ճաշերը բաշխող խարտեաշ, սիրուն Ամերիկուհիներէն մէկը իր փոխադրած ափսէէն ինկող ու անցքն ի վար գլորուող կլոր հացիկը կեցուց արագ շարժումով մը՝ ուժգնօրէն վրան կոխելով: Երբ ոտքը վերցուց, թարմ հացիկը կօշիկին տակ ճզմուած էր, տափակցած:

Երկվայրկեանի շարժում մը միայն. - ոտք մը, հաց մը եւ սիրտս լեցնող աշխարհ մը տրտմութիւն:

Ե՞րբ անցան այսքան տարիներ:

(Շար. 2 եւ վերջ)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԹՈԼՊՈՒԽԻՆ ՔԱՂԱՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԻ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

Փազարճըք, Տոպրիչ, այսօր Թոլպուխին՝ կը ձեւաւորուի որպէս գիւղաքաղաք տակաւին Թրքական տիրապետութեան ժամանակ. Նախապէս կոչուած է Հաճիօղլու Փազարճըք: Այս բնակավայրը հին օրերուն յայտնի եղած է հռչակաւոր իր տարեկան տօնավաճառով, ուր կը ցուցադրուէին ու կը ծախուէին շըրջանի արհեստաւորներուն եւ գիւղացիներուն արտադրանքը: 1949 Թուականին, ի պատիւ յայտնի խորհրդային զօրավար մառեչալ Ֆ. Ի. Թոլպուխինին, որուն բանակը առաջինը մտաւ Տոպրիչ, քաղաքը վերանուանեցաւ անոր անունով:

Ճշգրիտ տուեալներու պակասին պատճառով կարելի չէ ստոյգ կերպով ըսել, թէ ճիշդ ո՞ր Թուականին Հայեր եկած են հոս հաստատուելու, սակայն պարզ է, թէ առաջին Հայերը հոս եկած են Թրքական տիրապետութեան օրով: Սուրէն Ցովնանեան իր գրքին մէջ կը յիշէ, թէ 1551 Թուականին Հայեր Ռումանիայէն գաղթելով, կը հաստատուին Փազարճըք: Պէտք է ենթադրել, թէ Հաճիօղլու-Փազարճըքի առաջին Հայերը հոս ապաստան գտած են Խրիմի մէջ սովի եւ համաճարակի հետեւանքով (1605): Այդ արտագաղթի մասին կը վկայէ Գրիգոր Դարանաղցին, որ նոյնպէս տեղեկութիւններ կուտայ երկարատեւ Թուրք-պարսկական պատերազմներու պատճառով Արեւմտեան եւ Արեւելեան Հայաստանէն Հայերու արտագաղթի մասին (1601 - 1640): Օտար ճանապարհորդներէն քիչեր են, որ տեղեկութիւններ կուտան Հաճիօղլու Փազարճըքի Հայերուն մասին: 1762 Թուականին այս կողմերը եկած է Ռուճիէր Պոշքովիչ, որ կը յիշէ, թէ հոս Հայեր կ'ապրին, բայց անոնց ճիշդ քանի հոգի ըլլալը չի յիշեր: Ստոյգ տեղեկութիւններ կան, թէ 17-րդ դարու 2-րդ կէսին Հայերը հոս ունեցած են եկեղեցի: Հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը գտնենք ձեռագիր հայկական աւետարանի մը մէջ, որ գրուած է 1659 Թուականին Ջիլայի մէջ: Այս արժէքաւոր ձեռագիր յիշատակարանին մէջ գրուածներէն յայտնի կ'ըլլայ, որ Հաճիօղլու Փազարճըքի Աբրահամը՝ որդին Վարդանէսին, այս աւետարանը գնած է Ռուսերէն 1774 Թըւականին, Իզմայիլ քաղաքին մէջ, երբ անոնք Թուրքիոյ դէմ պատերազմէն յետոյ հայրենիք կը վերադառնային: Անոնց հետ եղած է եւ ինքը՝ Աբրահամը: Շատ հաւանական է, որ 1768 - 1774 Թուականներու ռուս - Թրքական պատերազմի ժամանակ պատահած է այդ, եւ Քիւչիւք Քայնարճայի խաղաղութեան դաշինքէն յետոյ յիշեալ Աբրահամը վերադարձած ըլլայ իր ծննդավայրը՝ Հաճիօղլու Փազարճըք եւ աւետարանը նուիրած հայկական եկեղեցիին: Ձեռագրի յիշատակարանին մէջ գրուած են տասնեակ մը հայ նուիրատուներու անունները. ափսոս, առանց Թուականի: Այդ նուիրատուներուն անունները հիմք առնելով, կարելի է առանց վարանումի պնդել՝ թէ անոնց մէկ մասը պարսկահայեր են, որոնց համար յատկանշական են Ցախիճան, Փիրիճան, Աղայճան անունները: Իսկ Արեւմտահայերը, կը հաստատենք անոնց ծննդավայրերու անուններէն: Ամասիա, Ջիլա, եւայլն: Ուրեմն այս քաղաքի հայութիւնը իր ծագումով եւ ընկերային - տնտեսական կազմով միատարր չէ եղած:

Թոլպուխինի հայ գաղութը 19-րդ դարուն ալ կը շարունակէ իր գոյութիւնը: Այդ դարու 30-ական Թուականներուն քաղաքը այցելած է Մուքթաճի Մարտիրոս Վարդապետը: 1830 Թուականէն պահպանուած ստացագիրէ մը յայտնի կ'ըլլայ, թէ վարդապետը Լալէյեանէն ստացած է հանգուցեալ Դաւիթին հոգերաժինը: Հարկ է նշել, թէ Թուրքերու տիրապետութեան օրով Թոլպուխինի մէջ եղած է մեծահարուստ Լալէօղլու գերդաստան մը: Կը յիշուի, թէ այդ գերդաստանին պատկանող Հաճի Օհաննէս Լալէօղլուին պատկանած է 35 հազար ղրուշ արժող տուն մը. Հաճի Օհաննէս, այն ժամանակուան չափանիշով, համարուած է, քաղաքի տասը մեծահարուստներէն մին:

Ըստ ռումանացի հեղինակ Եօն Եօնեսքու տէ լա Պրատի, 19-րդ դարու կէսին Թոլպուխինի հայ համայնքը 50 տունուոր է, բայց այդ Թիւը կարելի չէ որպէս ճշմարտութիւն ընդունիլ, քանի որ Թուրքիոյ մէջ այդ օրերուն ճշգրիտ մարդահամար եղած չէ: 1856 Թուականին Վառնայի իտալական հիւպատոսն ալ Թոլպուխինի Հայերու մասին նոյն Թիւը կուտայ՝ 50 տունուոր: Եթէ ընդունինք, որ ամէն հայ ընտանիք ունեցած է 6 - 7 անդամ, քաղաքի հայութեան Թիւը մօտաւորապէս 300 - 350 հոգի եղած պիտի ըլլայ: Այդ օրերուն Հայերը հիմնականօրէն առեւտրականներ ու արհեստաւորներ էին, սակայն եղած են եւ հողատէրեր՝ ագարակապաններ ու մանր հողագործներ:

Հաճիօղլու Փազարճըքի տօնավաճառին (փանայիր) միշտ զգալի է եղած հայ առեւտրականներուն մասնակցութիւնը. ներմուծուած ապրանքներուն 18.50 տոկոսը անոնց միջոցով է եղած:

Հայ համայնքը եկեղեցիին կից ունեցած է վարժարան մը, սակայն հազիւ 19-րդ դարու կէսէն յետոյ, երբ քաղաքին մէջ կը զգացուի ազգային զարթօնքը, դպրոցական կեանքն ալ նոր շունչ կը ստանայ: Այդ նոր հոսանքին առաջին ռահվիրան կեսարացի Կարապետ քհնյ. Վարդանեան 1659 Թուին Ջիլայի ձեռագիր աւետարանի յիշատակարանին մէջ 1870 Թուին գրած է, որ հաստատուելով Հաճիօղլու Փազարճըք քահանայագործելու, ձեռնարկած է արիաբար Թրքախօս հայ երախաներու հայեցի դաստիարակութեան: Ռուս - Թրքական ազատագրական պատերազմի ժամանակ (1877 - 1878), Թուրքերը նահանջի պահուն կը հրկիզեն հայկական եկեղեցին ալ: Այսօրուան «Ս. Յովհաննէս Աւետարանիչ» եկեղեցին կառուցուած է այրած եկեղեցիին տեղը 1886 Թուականին:

Ազատագրութենէն յետոյ, հայ համայնքը, ամփոփուած ըլլալով որոշ Թաղամասի մը մէջ, կը տեղաւորուի իբրեւ առանձին միաւոր, իր սեփական Թաղային կնիքով. կնիքը կլոր է, մէջտեղը Թագակիր առիւծ, որուն շուրջը գրուած է. «6-րդ Թաղ. հայկական, 1879»:

Հայ համայնքը, հակառակ իր փոքր Թիւին, ազգային կեանքի մէջ որոշ աշխուժութիւն կը ցուցաբերէ յատկապէս 90-ական Թուականներուն, Թրքական իշխանութեան կազմակերպած հայկական ջարդերուն՝ Սասուն, Մուշ, Պոլիս եւ այլուր, զոհերուն նիւթական ու բարոյական օգնութիւն կուտայ:

1940 Թուականին, երբ Հարաւային Տոպրուճան միացաւ Պուլկարիոյ, Տոպրիչի՝ Թոլպուխինի մէջ կար 120 հայ ընտանիք, մօտաւորապէս 450 հոգի:

Այսօր Թոլպուխինի պուլկարահայերը համախմբուած են «Երեւան» մշակութային կազմակերպութեան շուրջ եւ Թէեւ փոքրաթիւ, իր համեստ նպաստը կը բերէ Պուլկարիոյ վերելքին:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

«Երեւան» (Սոֆիա)

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

Քորսիքայի հարաւը, կրթական քննիչը կը հարցնէ ուսուցիչին:

- Ի՞նչ բան պատճառ եղաւ որ ուսուցչութիւնը ընտրէք իբրեւ արհեստ:

- Յուլիս, Օգոստոս, Սեպտեմբեր ... կը պատասխանէ ուսուցիչը:

×

Պոնիֆաչիոյի մէջ, խանութի մը տէրը, խօսքը ուղղելով սկսնակ վաճառորդի մը.

- Գիտնաս, որ հոս յաճախորդը Թագաւոր է:

- Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը, կը պոռայ երիտասարդը:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

Գ.

Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Միացեալ-Նահանգներ կատարած իր շրջապտոյտի կարգին, Յունիս 30-ին ժամանած է Տիթրոյթի օդակայանը, ուրկէ առաջնորդուած է Ս. Սարգիս եկեղեցի եւ կանոնական աղօթքէ ետք խօսք առնելով անդրադարձած է վեց տարուան իր գործունէութեան:

Յուլիս 1-ին, Հայրապետը ընդունած է Տիթրոյթի Կաթողիկէ եկեղեցւոյ նախկին առաջնորդը՝ կարդինալ Տիրտըն, որուն հետ խօսած է միջ-եկեղեցական հարցերու եւ Դպրեվանքներու առաքելութեան մասին: Կէսօրէ ետք ընդունելով Միչիկընի եւ շրջակայ հինգ նահանգներու յոյն եկեղեցիներու առաջնորդ Թիմոթի Եպիսկոպոսը, Հայրապետը խօսած է Կիպրոսի հայ եւ յոյնհամայնքներու վիճակին մասին: Նոյն օրը Գարեգին Բ. մամլոյ ասուլիս մը տալով ներկայացուցած է Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան պատմականը, անդրադարձած է եկեղեցիներու էքիւմէնիք շարժումի կարեւորութեան, ծանրանալով՝ Արեւելքի մասին ամերիկեան հաստարակաց կարծիքին եւ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի էութեան վրայ: Պատասխանելով լրագրողի մը այն հարցումին, թէ ինչ կը մտածէ հայ եկեղեցւոյ Միութեան մասին, Գարեգին Բ. ըսած է. «Հայաստանեայց եկեղեցին միշտ եղած է Մէկ եւ է Մէկ եկեղեցի: Վերագրուած բաժանումը պարզապէս վարչական տարակարծութիւններ են: Կեանքի պայմանները այսօր ստիպած են մեզ որ մենք ունենանք երկու կաթողիկոսութիւններ. պատմութեան ընթացքին երբեմն ունեցած ենք 3 կաթողիկոսութիւններ: ԺԱ. դարէն ի վեր գոյութիւն ունեցած է Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը եւ մինչեւ 1441 մէկ կաթողիկոսութիւն գոյութիւն ունեցած է հայ կեանքի մէջ եւ այդ ալ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը եղած է: Մեզի համար Էջմիածնի Աթոռը նախամեծար է, առանց իրաւունք ունենալու սակայն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան վարչական դրութեան մէջ ազդեցութիւն բանեցնելու: Երկուքմանի յարգանքն է, որ կրնայ լուծել մեր տարակարծութիւնները»:

Յուլիս 2-ին Հայրապետը այցելած է Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ սրահը, Հ.Օ.Մ.ի ամէնօրեայ դպրոցը, Հայ Կեդրոն, Երէցներու Տուն եւ հանդիպումներ ունեցած երախաներու, երիտասարդներու եւ տարեցներու հետ:

Յուլիս 3-ին Գարեգին Բ. պատարագած եւ քարոզած է Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ:

ես ոչինչ չեմ յիշում ... - Նրա դէմքի արտայայտութիւնը սառն էր եւ պաշտօնական, - իսկ ինչո՞ւ խմեցիր, - հարցրեց նա անկեղծ վրդովմունքով, - ո՞ր սատանան քեզ մոլորեցրեց:

- Իվան Անդրէիչ, - ասացի ես նրան, - իմ բժիշկներից մէկը տարիներ առաջ ինձ ասաց, որ միտեսակ սնունդը բթացընում է օրգանիզմը, թուլացնում նրա գործունակութիւնը, անհրաժեշտ են երբեմն ցնցումներ, որ մի կտոր խորովածից դեռ ոչ ոք չի մահացել ... Եւ ահա, երէկ երեկոյեան, ձեզ հետ ...

- Ես քո այդ ցնցողապէտ բժշկի հե՛րն եմ անիծել, - գոռաց իմ բժիշկը արդարացի ցասումով, - վերջին անգամ լինի:

Վերջին անգամ եղաւ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

- Ծօ աս տղան կը վախցունէ՞ կոր ի՛նչ կ'ընէ կոր, ըսաւ ուրիշ պաշտօնեայի մը ... հէյէթը նայէ ... Համբի՛կ, հոս եկուր, պոռաց տղուն, որ պահ մը կանգառած գետինը կը դիտէր չմորուն:

Համբիկ, սթափած, մօտեցաւ:

- Ինծի նայէ նայիմ, ըսաւ գրագիրը խիստ շեշտով մը:

Տղան վեր նայեցաւ, իր նայուածքին բոլոր տարտամութեամբը:

- Հասկցայ, հասկցայ, շարունակեց գրագիրը ... ծօ՛ չորպաճիէն փարան կ'առնես կոր նէ ի՞նչ կ'ընես կոր ... գիշերները ո՞ւր ես, չե՞ս քնանար կոր...

Համբիկ բառ մը չգտաւ պատասխանելու այս վարնոց եւ անարգ զրպարտութեան: Լռեց, իր հոգեկան խորունկ, ահաւոր ցաւին մէջ ապաստանած:

- Հայտէ, ծօ, հայտէ, խելքդ կլուխդ ժողվէ, աչկդ գործիդ մէջ պացի. գէրէ չորպաճին իմանայ քի տանդ պաներու եուեւէ ես, անկաճէդ պռնածին պէս, կիտե՞ս ա՛... վերջացուց գրագիրը գրասեղանին առջեւ տեղաւորուելով, իր իրբատականէն տարապայման պոհ:

Համբիկ, սարսափած որ իր վիշտը դէմքին վրայ եւ աչքերուն մէջ կարդացուեր էր, ինքզինքը ամփոփելու, իր սովորական երեւոյթը առնելու յուսահատ ճիգեր փորձեց, որքան կարելի էր իր շմոր նայուածքը ուրիշներէն սքօղելով:

Իրիկուան, վաճառատունէն մեկնելուն խառնուեցաւ ամբոխին, անոր յարուցած ժխորին մէջ, իր աղաղակող ցաւը անյայտ ընելուն երջանիկ: Ծովեզերին մէջ բարամբէն վար ծռած, ջուրերուն խօլական Թաւալումը զննեց, անիւին պլորման Թաւ ազմուկէն զինովցած: Նաւամատոյցին վրայ վարանում մը ունեցաւ: Տո՞ւն երթար: Հապա եթէ Սոֆին յանկարծ դէմը ելլար դաժան եւ անգութ, երեսին նետէր նամակը, յանդիմանէր, նախատէր, ապտակէր իր ժպրհութիւնը ... Ծիպ շիտակ գիւղին լեռը ելաւ: Վերջալոյսի շիջելափառ խորհրդաւորութիւնը, իրիկնամուտի տարտամանօսր մշուշներէն ըստուերոտած բլուրներուն տրտմութիւնը կը շեշտէին. կեցաւ կանանչ կարկառի մը վրայ, ակնարկը մշշապատ հեռաւորութեանց մէջ մխրճած:

Հիմակ, իր խոհանքներուն ցաւագին ալեկոծմանը մէջ, հարցում մը շարունակ կուգար մտքին առջեւ, կը ցցուէր, հակառակ որ ինք յամառօրէն զայն վանել ուզէր, անոր պատասխանելու անհնարաբութենէն հարկադրուած:

- Ի՞նչ եղած էր նամակը:

Յաւատանջ սրտէ մը փրթած արուն արցունքի այդ կաթիլը ո՞ւր գացած ինկած էր. սրտի մը գգուոտ աղապատանքին վրա՞յ թէ ապառաժի մը կարծրութեանը:

Այս վերջին պարագային հաւանականութիւնը կը սառեցնէր իր երակները, փորսուած, ոչնչացած կը զգար ինքզինքը, ու կը Թուէր իրեն թէ կարկառը որուն վրայ կանգնած էր, կը խլրտար, կը շարժէր, կը Թաւալէր՝ նետելով զինքը վարը անդունդին մէջ: Ու երկու ձեռքերը յենարան մը բռնելու պէս դէպի առաջ կարկառած, սարսափի պիշ նայուածքով. «ամա՜ն, ամա՜ն» կը պոռար նստելով, գրեթէ իյնալով կռնակին վրայ: Մութը կոխեց. մշուշները ցրուեցան հալեցան խաւարին մէջ, դիմացի բլուրներուն սեւ ուրուականը հազիւ թէ կ'անջատուէր երկինքին գորշ յատակին վրայ, եւ Համբիկ, կարկառին վրայ երկնցած, դեռ կը խոկար: Գիշերուան զովութիւնը յանկարծ իրականութեան բերաւ տղան, որ Թօթվըւեցաւ, ելաւ, ու գնաց, գլխիկոր տուն մտաւ:

- Համբիկ, օրդի, աաաաէն վո՞ւր էս, հարցուց մայրը անձկութեամբ:

- Զորպաճիս տեղ ղրկեց, մայրիկ, ուշ մնացի ... խայեխով էկայ:

- Շատ ֆէսէֆէսէ ըրի, օրդիս:

Գիշերը անկողնին մէջ, նորէն վրայ հասան զարհուրելի մղձաւանջները, որոնց մէջ ճերմակզգեստ կինը, ապետի երեւոյթով երիտասարդը, նամակը հետըղհետէ երեւան կուգային, պաղ քըրտինքներու մէջ ողողելով զինքը, ընդոստ զարթնումներու ենթարկելով:

(Շար. 107)

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Ռեմոն Խաչատուրեան եւ զաւակը՝ Ֆրէտերիք, Գ. Ռաուլ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Կի Միքայէլեան եւ աղջիկը՝ Քոլին, ինչպէս նաեւ Պաղտասարեան, Թաշճեան, Խաչատուրեան, Մջիկեան, Ղազարեան, Զիթաունի, Պօղոսեան, Հոթագործեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մեծ-հօրաքրոջ, զարմուհիին, ազգականին եւ խնամիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԶԱՒԷՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Արշալոյս Միքայէլեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մարսէյլ, Յուլիս 22-ին, 77 տարեկանին, իր երէց եղբօր տիքթ. Միշէլ Միքայէլեանի մահէն ճիշդ 17 օր յետոյ։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սէն-Լուի հայ աւետարանական եկեղեցին, Յուլիս 23-ին Շահինեան եւ Սարգիսեան պատուելիներուն կողմէ։

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Միքայէլեան ընտանիքներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Արմենուհի Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Աղեքսանդր Օհանեան, Գ. Եդուարդ Օհանեան, ինչպէս նաեւ հանգուցեալին քրոջ եւ եղբօրորդիներն ու անոնց զաւակները, հոգեհանգիստ կը խնդրեն իրենց քրոջ, մօրաքրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ՕՐԻՈՐԴ ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առիթով, այս Կիրակի, Յուլիս 31, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մալվինէ Խապալեան իր սիրելի բարեկամուհիին Երանուհի Օհանեանի յիշատակին 500 Ֆ. կը նուիրէ Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ին։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

CENTRE CULTUREL ST. GREGOIRE DE NAREG
38, Route de Collonges - St. Cyr au Mont-d'Or
Tél. : 847.28.65

Լիոնի Նարեկեան վարժարանի տնօրէնութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր գիշերօթիկ վարժարանը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 8-ին, ծնողքները պարտին Օգոստոս ամսոյն 1-էն սկսեալ, արձանագրել տալ իրենց զաւակները։

Յաւելեալ լուսաբանութիւններու համար դիմել տնօրէնութեան։

Հեռաձայն. - 847 - 28 - 65

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէօզիւմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Էթիէն Փանոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Զիւրիւքտիշեան զաւակներն ու թոռը, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Սանթուրեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԶԱ ԿԷՕԶԻՒՄԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի, Յուլիս 31, ժամը 11-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն-Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Մարգրիտ Պէրպէրեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Պէրպէրեան ընտանիք 500 Ֆ., Մկրտիչ Պապուչեան, Կիրակոս Արզուեան, Համբարձում Մինասեան, 50-ական Ֆ., Խորէն Մուրատեան 30 Ֆ.։ Ռիշառ եւ Նշան Տէրտէրեանի հոգ. առթիւ՝ Արտաշէս Տէրտէրեան 100, Յարութիւն Նշանեան 200, Ճինկէօզեան եղբ., Տէրտէրեան Լեւոն, Տէրտէրեան Տրնի 50-ական Ֆ., Օր. Ազատնի Խողիկեան 25 Ֆ.։ Յովհաննէս Առաքելեանի հոգ. առթիւ՝ Առաքելեան ընտանիք 150 Ֆ., Նուարդ Շահբազեանի հոգ. առթիւ՝ ըժիշկ Տըլանեան 400 Ֆ., Բիւզանդ Շահբազեան 200 Ֆ., Պօղոս Զիլինկիրեան, Կարօ Յովսէփեան 50-ական Ֆ., Սիրանոյշ Գոլոքիկեանի հոգ. առթիւ՝ Ժագլին Գոլոքիկեան 100 Ֆ., Ժան-Բըլօտ Գոլոքիկեան 50 Ֆ., Բիւզանդ Թիրէքեան 20 Ֆ.։

×

Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, Յուլիս 14ին, Պելֆոնթէնի իր կայանին դաշտահանդէսին ընթացքին եղած հետեւեալ նուէրները. - Ծառուկեան, Հէքիմեան, Սարաճեան, Մուսայեան, Ժերար, Ոմն, Ոմն, Վարդանեան, Ոմն, Վանեսա, Արապեան, Ոմն, Սէն Թ'էթիէնի Նոր Սերունդ, Կարպիրեան, Դաւիթեան, Պապիկեան, Մարտիրոսեան, Ոմն, Տէպիլեան, Փալանճեան, Պապիկեան, Կարապետեան, Սապունճեան, Ոմն, Ասատուր Ճապուրեան, Մխիթարեան, Էրէքնէզեան, Պօղոսեան, Տէփոյեան, Ճըլոյեան, Տէտէլեան, Պօրուքուլեան, Քաշըքճեմանեան, Տօնապետեան, Ոմն 200-ական Ֆ.։

(Շար. 3)

PELERINAGE ŒCUMENIQUE EN ROUMANIE

L'office National de la Culture et des Traditions Arméniennes organise du 11 au 25 août 1983 son 5ème Pélerinage œcuménique en Roumanie. Les participants visiteront les Eglises et monuments Arméniens des 15, 16 et 17ème siècles ainsi que les sanctuaires orthodoxes roumains.

14 août : pélerinage arménien à Suceava, 15 août : pélerinage orthodoxe roumain à Humor. Visites des monastères de Agapia, Varatec et Neametz, ainsi que des célèbres monastères du Nord de la Moldavie. Visites de villages dans le Nord de la Transylvanie.

Voyage organisé par Gérard Stephanesco spécialiste de l'orient chrétien.

Renseignements - Documentation : Office National de la Culture et des Traditions Arméniennes à Paris (75007) 16, rue José Maria de Heredia. Tél. : (1) 734.61.41 de 8 à 11 heures.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
RETOUR DE LA COLONIE DE JUILLET

PARIS

L'arrivée de l'autocar de la Colonie de la Croix Bleue de Bellefontaine, aura lieu le Dimanche 31 Juillet, entre 17 heures et 18 h. 30, à Paris - Porte d'Orléans, Ave. Paul Appel, devant le stade.

×

LYON

Le Dimanche, 31 Juillet, entre 18 et 19 heures, rue André Philipe, près de l'église arménienne de Lyon.

×

MARSEILLE

Le Lundi Ier Août, vers minuit, à la Poste du Chapître, près de l'église des Réformés.

DISCOS FOUS
DE
l'UGAB - Jeunes

TOUS LES SAMEDIS DE
JUILLET
Le 30

à partir de 22 heures.

attractions surprises

Participation aux frais : membre..........35 F.
non membre.....50 F.

TENUE CORRECTE EXIGEE

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
Tél. : 227.12.26
(Métro: Courcelles)

L'OFFICE MUNICIPAL SOCIO-CULTUREL
présente

Chant profond arménien

«Poèmes, Chants et Musique de l'Arménie d'hier et d'aujourd'hui»

avec

Les Comédiens :
Reine BARTEVE — Eve GRILIQUEZ
Jean-Paul LAHORE — Rudy MORAES
Les Musiciens :
Gérard Der AROUTIOUNIAN, tar
Jean-Pierre NERGARARIAN, Kamantcha
Dominique SARKISSIAN, doudouk
Ara HOUSEPIAN, chant et chevi
Ardem MINASSIAN, dehole

Dimanche 31 Juillet — 21 h.30
cour du Conservatoire
(quartier de l'Ile, Martigues)
- prix des places : 35 F. / 45 F.-

TRANSTOURS

Calendrier des Départs pour l'ARMÉNIE:

MEILLEURS CONDITIONS — PRIX SANS SURPRISE

4 - 19 août :	Lyon - Paris - Moscou - Erévan	6. 600 F.
5 - 20 août :	Paris - Moscou - Erévan	6. 000 F.
6 - 19 août :	Marseille - Moscou - Erévan	5. 750 F.
6 - 21 septembre :	Paris - Moscou - Erévan	5. 900 F.
3 - 18 septembre :	Marseille - Moscou - Erévan	5. 750 F.
4 - 19 octobre :	Paris - Moscou - Erévan	5. 150 F.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ 75-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
Մ Ա Ս Ն Ա Ւ Ո Ր Խ Մ Բ Ա Գ Ն Ա Ց Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4

Inscription : TRANSTOUR, 25, rue d'Argenteuil, 75002 Paris tél. 261 - 58 - 28

Direction : M & Mme Bédikian

RESTAURANT SEVAN
SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

TOUS LES VENDREDIS ET SAMEDIS SOIRS
ambiance avec
BEDIK

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ
ՊԵՏԻԿ կ'երգէ
ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19
Fermé le lundi

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
29

VENDREDI
29 JUILLET
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.490 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.490

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԶՊՈՆ

ԱՆԶՆԱԶՈՀ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻՆ ԳՐԱՒՈՒՄԷՆ ԵՏՔ
ԵՕԹԸ ՄԵՌԵԱԼ՝

ՀԻՆԳ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ, ՈՍՏԻԿԱՆ ՄԸ ԵՒ ԹՐՔՈՒՀԻ ՄԸ

ԱՐԱՐՔԻՆ ՏԷՐ ԵՂԱԾ Է ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ ԵՏՔ՝

ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԴԷՄ

ԱՌ ԱՅԺՄ ՈՉ ՄԷԿ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄ

Չորեքշաբթի յերեկ է, որ կը պատահէր Լիզպոնի ահաբեկչական արարքը, երբ դեռ Պրիւսէլի եւ Օրլիի դէպքերը չէին կորսնցուցած իրենց այժմէականութիւնը, տրուած ըլլալով մանաւանդ անոնց հետեւանքները:

Չորեքշաբթի առտու ժամը 10·30-ին է, որ հինգ - վեց հոգինոց քոմանտօ մը կը փորձէ մուտք գործել Լիզպոնի Թըրքական դեսպանատունը: Շէնքին պարտէզը մտած են վարձուած կառքով մը: Անմիջապէս կրակ բացած են վիրաւորելով փորթուկալցի ոստիկան մը, երբ ուրիշ փորթուկալցի պաշտօնատար մը նաեւ թիկնապահ, իր կարգին կրակելով կը մեռցնէ հայ երիտասարդներէն մէկը: կը փակէ դուռները, ինչ որ կը ձախողեցնէ դեսպանատան գրաւումը եւ մնացեալ չորս երիտասարդները կը խուժեն դեսպանատան կից՝ դեսպանին բնակարանը, որ նոյն շէնքին մէջ է: Ժամը 11-ին, ապա՝ 11·30-ին երկու պայթումներ եւ հրդեհը կը տարածուի, գլխաւորաբար դեսպանատան վերի յարկերը, ուր ոմանք պատանդ բռնուած են: Մայրաքաղաքին մէջ, անմիջապէս «տագնապի նիստ» մը գումարած է Մարիօ Սոարէս, վճռելու համար ապահովութեան ուժերու տրըւելիք հրամանը՝ միջամտել թէ ոչ: Անդին, դեսպանատան շէնքէն կը յաջողին դուրս ելլել Թուրք գործավարը եւ կինը, որ ծանրօրէն այրած է եւ կը մեռնի հիւանդանոց չհասած: Փորթուկալեան հակահարեկչական զօրագունդերը յարձակման կ'անցնին: Հրացանաձգութիւն ամէն կողմէ մինչ հրշէջները չեն կրնար մօտենալ փորձելու համար հրդեհը մարել: Ի վերջոյ, երբ ոստիկանները ներս կը մտնեն, միայնածխացած մարմիններ կը գտնեն չորս երիտասարդներուն: Անոնք ոչինչ պահանջած են: Այսինքն բոլոր «ձրի» գործողութիւն մը, ի գին իրենց կեանքին, սակայն, արարքին տէր կ'ըլլայ ԱՌԱ. (Հայ Յեղափոխական Բանակ), թէ՛ Լիզպոնի մէջ, էսոշիէյթըտ Փրէսի գրասենեակը յանձնուած անգլերէն մեքենագրուած նամակով մը եւ թէ քիչ մը աւելի ուշ՝ Փարիզ, հեռաձայնով մը, սահուն ֆրանսերէն խօսող մըն է որ զեկոյց մը կը կարդայ մամուլի Ֆրանսական գործակալութեան (Ա. Ֆ. Փ. Պուրսի հրապարակ): Ինչ կ'ըսէ այդ զեկոյցը. - «Ռումբ մը պայթեցնելով դեսպանատան մէջ, քոմանտոյին անդամները իրենք զիրենք զոհեցին ազատութեան խորանին վրայ: Ոչ անձնասպանութիւն է, ոչ ալ խենթութեան արտայայտութիւն մը: Զինեալ պայքարը միակ միջոցն է հայ ժողովուրդի ինքնորոշումը ապահովելու համար»:

Հինգշաբթի առտու, փարիզեան կարգ մը օրաթերթեր մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձնէին, զեկոյցին վերջին պարբերութեան վրայ, որ կոչ մըն է, Արդարադատ Մարտիկներու Կազմակերպութեան: ԱՌԱ, ճշդելէ ետք թէ «զինուորական նոր կազմակերպութիւն մըն է, որ ինքզինքը բոլորովին կ'անջատէ գոյութիւն ունեցող բոլոր հայկ. կազմակերպութիւններէն», յանուն 3-րդ սերունդին կ'աւելցնեն. - Թուրք կառավարութեան դէմ մեր պայքարը կ'արձանագրուի հայ դատի զուտ շրջագծին մէջ, ի բաց առեալ ուրիշ որեւէ նկատումէ: Վնռապէս կը հաստատենք մեր ամբողջական անկախութիւնը Պետութիւններու նկատմամբ, ով ալ ըլլան անոնք: Հրաւէր կը կարդանք գաղտնի միւս կազմակերպութեանց ի մասնաւորի Հայկ. Ցեղասպանութեան Արդարադատ Մարտիկներուն, որու ռազմավարութիւնը շատ մօտ է մեր ռազմավարութեան, որ մեզի միանան հաւաքական պայքար մը մղելու համար»:

Աւելա ենթադրել կուտայ կարգ մը փարիզեան օրաթերթերու, որ այս նոր կազմակերպութիւնը կրնայ բաղկացած ըլլալ Հ. Յ. Դ.ի այլախոհներէ կամ հեռացածներէ, քանի որ ծանօթ է թէ Ցեղասպանութեան Մարտիկները Հ. Յ. Դ.ի «մօտ» կը նկատուին (ի դէպ, Հինգշաբթի որ Հ. Յ. Դ.ն կրկին «հօսանք փոխած էր» եւ այս անգամ նոյն թերթին մէջ, քանի Լիպերասիոն արմատական ընկերվարականէն՝ սոցիալ - դեմոկրատի վերածած էր Հ. Յ. Դ.ն): Բայց կայ նաեւ այլ վարկած մը, այն է որ ԱՍԱԼԱ-ն կրնայ ուրիշ անուն մը գործածել, ինչպէս քանիցս ըրած է անցեալին ալ (օրինակ՝ Օրլի), շփոթութիւն ստեղծելու համար կամ պարզապէս իբրեւ ռազմավարութիւն: Այս առընչութեամբ, կը յիշուի որ առաջին անգամ այս անունը գործածուեցաւ Պրիւսէլի Թուրքին սպանութեան առթիւ, թէեւ որոշ յապաղումով (երբ ԱՍԱԼԱ-ն եւ Արդարադատները արդէն ստանձնած էին) տէր ըլլալու համար արարքին: Արդ, ականատես մը վճռապէս հաստատած ըլլալով, Ալմելօ (Հոլանտա) ձերբակալուած Թրքահպատակը կը նկատուի Տուրսուն Ակսոյի սպանութիւնը կատարողը: Բայց, Թուրքին ինքնութիւնը, պելժիական մամուլէն ետք, ֆրանսական մամուլին ալ հետաքրքրութիւնը կը շարժէ: Աքսոյ պարզ դրագիր մը չէր, այլ՝ լրատուութեան պաշտօն ունէր իր կառավարութեան հաշւոյն: Ու «Մաթէն» հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ այդ մասին. - Անցեալ Նոյեմբերին, Ութրեխթի մէջ Թրքահպատակ Հայ մը՝ Նուպար Եալըմ սպանուած էր Թրքական գաղտնի սպասարկութեանց կողմէ եւ Հոլանտա ձերբակալուած՝ Հիւսնիւ Կէօլ մտերիմն էր Նուպարի, որու ընտանիքին մէկ մասը Պրիւսէլ կը բնակի, միւս մասն ալ՝ Ալմելօ: Հիւսնիւ Կէօլ անոնց Պրիւսէլի բնակարանն է եղեր մահափորձին նախօրեակին (Յուլիս 13):

Գալով Լիզպոնի արարքին, զոր քամիքազ կ'որակեն քանի մը օրաթերթեր, խորհրդածութեանց ալ առիթ տուած է: «Անհագանգի փող» կը խորագրէ «Լիպերասիոն» իր խմբագրականը, փորձելով բացատրութիւններ գտնել նման անձնազոհութեան մը: Պարզ է, որ երբ ոչինչ պահանջելով, երիտասարդներ նման զոհողութեան մը կը դիմեն, ոչնչապաշտ ալ կը նկատուին, ինչպէս կը գրէ «Լիպերասիոն» աւելցնելով թէ մինչեւ ուր ոչնչապաշտները հարկ է երթալ, համապատասխանը գտնելու համար: Կը շեշտէ թէ պէտք է փորձել հասկնալ, որքան ալ դժուար ըլլայ:

× Հինգշաբթի առաւօտեան կարգ մը լուրերու համաձայն, անձնազոհ տղաքը, լիբանանեան անցագրեր ունէին, 19-էն 21 տարեկան, եւ ոմանք Լիզպոն ժամանած էին Շաբաթ օր: Այսքանը հաստատուած է պանդոկը գտնուած թուղթերէն: Օգտագործուած կառքն ալ վարձուեր է Ուրբաթ օր Սիմոն Խաչեր Եահնեան անունով:

×

Խմբագրութեանս հասան, Հինգշաբթի առտու, այն զեկոյցները (անգլերէն) որոնց ակնարկած են փարիզեան քանի մը օրաթերթեր եւ առանձին նաեւ նկարներն ու անունները անձնազոհ հինգ երիտասարդներուն. -

Սեդրակ Աճէմեան,
Վաչէ Տագլեան,
Սարգիս Աբրահամեան,
Սիմոն Եահնեան,
Արա Քերճլեան:

×

Ի՞նչ խորհրդածութիւն կարելի է ընել նման անձնազոհութեան մը ի տես, ան ալ՝ «յանուն ոչինչի», ինչպէս նախապէս իսկ յայտարարած են տղաքը: 19 տարեկան է ամէնէն երիտասարդը, 21՝ երիցագոյնը: Կարելի է միայն խոնարհիլ, անշուշտ, նման տղոց յիշատակին առջեւ: Բայց եւ այնպէս, մեր ժողովուրդին համար, ամէն մէկ Հայ երիտասարդի կեանքը այնքան թանկագին է, որ պէտք չէ աժան - աժան վատնուի եւ մեզի համար կարելի չէ համակերպիլ նման ողջակիզումներու երբ անոնք, կը ծառայեն միայն թերթերու սիւնակներ լեցնելու, հազիւ 24 ժամ տպաւորելով քանի մը խմբագիր կամ ընթերցող, այս սինիք աշխարհի մէջ:

×

Փարիզի մէջ, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 22-ի շուրջ փոքրիկ ռումբ մը նետուած է Հայ Մշակոյթի Տան բակը, շէնքին առջեւ փոքր վնասներ հասցնելով: Թեթեւօրէն վիրաւորուած է մէկ հոգի: Ապակիները ջարդուփշուր եղած են: Կը թուի թէ արարքը յար եւ նման է Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան դէմ կատարուած եղեռնափորձին: Երկու արարքներուն ալ ոչ ոք տէր եղած է:

× Արա Թորանեան եւ «Հայ Պայքար»ի խմբագրուհին, որոնք Երեքշաբթի օր հարցաքննութեան տարուած էին Քրեթէյլի հարցաքննիչ դատաւորին դիմումով, ազատ արձակուեցան յաջորդ օրն իսկ, ինչպէս կ'ակնկալուէր: Հ. Ա. Շ.ի պաշտօնաթերթը, այս առթիւ, յայտարարեց թէ ոստիկանութիւնը ուզած է ճշդել որ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 18-21)

ՄԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻԻ ՄԱՍԻՆ

Վրաստանի «Մեցնիերեբա» («Գիտութիւն») հրատարակչականը լոյս ընծայած է Իոսեբ Մեգրելիձէի «Իոսիֆ Օրբելի» մենագրութիւնը, որուն մէջ հեղինակը իր ուսուցիչը բնութագրած է իբրեւ մշակոյթի ու բանասիրութեան մասնագէտ, կովկասագէտ, արեւելագէտ, հին աշխարհի, Ռուսիոյ, Հայաստանի, Վրաստանի, Իրանի, Տաջիկստանի, յունա - հռոմէական երկիրներու արուեստի պատմութեան քաջահմուտ: Փրոֆ. Մեգրելիձէ Յովսէփ Օրբելին առաջին անգամ տեսած է 1931-ին՝ Լենինգրադ, ուր աշակերտած է հայ գիտնականին: Հեղինակը իր գրքին մէջ կը խօսի Օրբելիի կեանքին ու գործին մասին:

Հ. Ա. Շ.ը ԱՍԱԼԱ-ի «պայուսակներու բեռնակիրի» դեր խաղացած է թէ ոչ: Ճշդած է, որ այս տարուան սկիզբէն ի վեր Հ. Ա. Շ.ը հեռացած է ԱՍԱԼԱ-էն:

Գալով այն 11 հոգիին, որոնք արտաքսման հրամանագիրի մը ներքեւ էին եւ իրենց ճակատագիրը անպայման պէտք է վճռուէր Երեքշաբթի դիշերը, հետեւեալ կարգադրութիւններու ենթարկուեցան:

Ինչպէս գրած էինք, երէկ, տասը՝ պարտադիր բնակութեան ենթակայ են, իսկ մէկ կին ալ ազատ արձակուեցաւ: Անոնցմէ հինգը, որոնց նկատմամբ աւելի կասկած կայ, խիստ հսկողութեան ներքեւ պիտի ապրին Տորտոնեի եւ Ռոնէի շրջանը: Միւս հինգերը բաշխուած են Առտէշի, Աւէրոնի, Քանթալի, Լոզէրի եւ Թառն Կառոնի շրջանները:

Քաղաքական բանտարկեալներու յանձնախումբը «դրական» որակած է իշխանութեանց առած հանդարտեցուցիչ այս քայլը, որ, կ'ըսէ, անհրաժեշտ էր:

×

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

× Թեհրանի ֆրանսական դեսպանատան հեռաձայնելով, Հինգշաբթի առտու, անանուն խօսակից մը, յանուն Օրլի խումբակին սպառնացած է Ֆրանսայի, յայտնելով թէ 48 ժամէն ռոքէթներով պիտի յարձակին դեսպանատան վրայ, եթէ ֆրանսական կառավարութիւնը չարունակէ իր ահաբեկչական քաղաքականութիւնը Հայերու դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ - ՄԱՌՇԷ բանավէճ մը ծայր տուած է «Մոնտ»էն «Իւմանիթէ»: Առաջինին մէջ, Փարիզի քաղաքապետը կը գրէ թէ համայնավար նախարարները պէտք է զատուին կառավարութենէն, որովհետեւ Մառշէ տեսնուած է օտար երկրի մը ղեկավարին հետ, եւ իր երկրին պաշտպանութեան համար, խրատուցած է դիրք մը որ հակոտնեայ է ազգ. շահուն եւ ապահովութեան: Մառշէ, կը գրէ թէ դաս չունի առնելիք, մէկէն որ սկզբունք չունի եւ Ֆրանսայի ընդդիմութեան ունկնդիրն պետն է:

ՏԸԼՈՐ հաստատեց թէ տուրքերու յաւելում պիտի ըլլայ 1984-ին եւ Ֆրանսացիներու գնման կարողութիւնը 1% պիտի նուազի:

ՃԷՄՊՈՐԻԷՆ ՎԵՐՋ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ 29-ՐԴ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ

Ճէմպորին վերջացաւ, եւ մասնակցող 62 երկիրներու սկաուտները կը հիւրասիրուէին Գանատացի ընտանիքներու կողմէ մինչեւ Յուլիս 20։ Այսպէս երեք շաբթուան միջազգային յաջող եւ խանդավառ բանակումէ մը վերջ բոլորն ալ կը վերադառնան իրենց երկիրները։

Հայ Արիներն ալ կը մնային իբր հիւր ընտանիքներու մէջ եւ Յուլիս 20-ին վերադարձան Ֆրանսա։

Յաջող մասնակցութենէ մը վերջ մեր Արիները եւ Արենոյշները պիտի յիշեն այս բացառիկ բանակումը, ուր շատ բան տեսան եւ սորվեցան, եւ միեւնոյն ժամանակ մասնակցող ազգերու պատանի ներկայացուցիչներու ճանչցուցին Հայութիւնը, եւ անոր երիտասարդ սկաուտ սերունդը։

Ներկայ դժուարին պայմաններու տակ Հայ Արիներու Միութիւնը իր արժանաւոր պատուիրակութեամբ անգամ մը եւս ցոյց տուաւ թէ «միշտ պատրաստ» է իր գրաւած պատուաւոր տեղը Համաշխարհային սկաուտութեան մէջ յաջողութեամբ պահելու։

×

Յուլիս 16-էն սկսեալ, Ճէմպորիի մասնակցողները մեկնած էին արդէն, եւ համաժողովին մասնակցող պատուիրակները կուգային Միացեալ - Նահանգներու Տիթրոյթ քաղաքը․ Ֆորտի եւ իր ինքնաշարժներուն հայրենիքը Տիըրպօրն քաղաքամասին մէջ ուր տեղի պիտի ունենար համաժողովը։ 700 պատուիրակներ աշխարհի չորս կողմերէն, 138 ազգերէ կը ստեղծէին մեծ համակրութիւն եւ հետաքրքրութիւն։

Մեր հայկական պատուիրակութիւնն ալ կ՚ամբողջանայ Գանատայէն վերադարձող մեր շրջանային պետերով, որոնք Ճէմպորիէն վերջ կուգային մասնակցիլ իբր պատուիրակներ, սկաուտական համաժողովին։

Բոլորս ալ ուրախ ենք գիրար գտնելով, կը հանդիպինք նաեւ նոր եւ հին բարեկամներու, համաշխարհային կոմիտէի անդամներուն եւ միջազգային պիւրոյի ընդհ․ քարտուղար մեր բարեկամ Լասլօ Նաճիի։

Համաժողովին պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ Յուլիս 18-ին կէսօրէ ետք ներկայութեամբ Միացեալ - Նահանգներու Նախարարներու, Միջիկանի նահանգին կառավարութեան ներկայացուցիչներուն, Տիթրոյթի եւ Տիըրպօրն քաղաքական խորհրդականներու եւ շատ մը ուրիշ պաշտօնական անձնաւորութիւններու։ Սկաուտական քայլերգներէն վերջ, բոլոր ազգերու մասնակցող երկիրներու դրօշակներով, իրենց դրօշակակիրները կը մտնէին սրահ, բոլորը ոտքի, նախ համաշխարհային սկաուտական շարժման մանիշակագոյն դրօշակը որուն կը հետեւէր հայկական դրօշակը, եւ 130 մասնակցող ազգերու դրօշակները։

Շատ պարզ բացումը մը, խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ, բոլորը կը յարգէին բոլոր դրօշակները, եւ նոյնիսկ անգամ մը եւս յուզիչ է մեր ներկայութիւնը, մեր մասնակցութիւնը իբր ազգ։ Տողանցքին կը յաջորդէն ճառերը եւ ուղերձները։ Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգները բարի գալուստ կը մաղթեն բոլոր պատուիրակներուն եւ բարի եւ յաջող համաժողով։ Կը կարդացուի նաեւ Միացեալ - Նահանգներու Նախագահին շատ սիրալիր ուղերձը, որ կը գովէ սկաուտական շարժումը եւ միջազգային եղբայրութիւնը, յաջողութեան ջերմ մաղթանքներով։

Այս հանդիսութեան վերջաւորութեան բոլոր պատուիրակութիւնները հրաւիրուած են այցելելու «Միգէմ Հէնրի Ֆորտ», ուր իր ծննդավայրին մօտ Ֆորտ հիմնած է բոլոր արուեստներու, արհեստներու եւ մեքենաներու թանգարանը, համաշխարհային համբաւով։ Ինքնաշարժեր, շոգեկառքերու եւ բոլոր մեքենական կամ արհեստներու հնարքները եւ շարունակական զարգացումները կը վկայեն մարդկութեան գիտական յառաջդիմութեան։

Այցելութենէն յետոյ տեղի ունեցաւ մեծ հիւրասիրութիւն մը։

Երեքշաբթի առաւօտ սկսան համաժողովին աշխատանքները, կազմուեցան յանձնախումբեր, որոնց մէջ Հայերս ալ կը մասնակցէինք մեր պատուիրակներով։ Կարեւոր նիւթերն են, մանկավարժական դրութիւնները, համաշխարհային բարեկամութեան հասկացողութիւնը, խմբապետներու պատրաստութեան դըպրոցները, ինչպէս նաեւ Արենոյշներու եւ սկաուտներու կրթական ծրագրին մխացումը։

Նոյն երեկոյեան տեղի կ՚ունենար նաեւ մեծ բանակումի կրակ մը ամերիկացի սկաուտներու ամառուան մեծ բանակավայրին մէջ, որուն ընթացքին պիտի տեսնենք շատ մը «Ուէսթէրն» ներկայացումներ։

Այս անգամ ալ շատ բարեկամական է համաժողովին մթնոլորտը, սկաուտական շարժման 15 միլիոն անդամներու ներկայացուցիչները գիտակից են ներկայ միջազգային կազմակերպութիւններուն մէջ, շարժումը մեծապէս գնահատուած է Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան եւ ուրիշ կրթական եւ մշակութային միջազգային հաստատութիւններու կողմէ։

Սկաուտական շարժումը իր ներկայ ընկերային եւ մանկավարժական գործունէութեամբ հետզհետէ կը դառնայ աւելի ազդեցիկ ուժ մը, յարգուած եւ սիրուած։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» 13-ՐԴ

ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ

×

Խորհրդային 46-րդ ախոյենութեան երթի մրցաշարքին «Արարատ» մեծ յուսախաբութիւն մը ստեղծելէ ետք բազմահազար երկրպագուներու մօտ, մանաւանդ վերջին խաղերուն կրած յաջորդական ծանր պարտութիւններով, խաղաշրջանը կը վերջացնէր դասաւորման 13-րդ տեղը գրաւելով։ Այս առթիւ, Հայաստանի մամուլի մարզական թղթակիցները, իր ատենին, անդրադառնալով երեւոյթին՝ քննադատական յօդուածներով մատնանշած էին թերութիւններ ու տկարութիւններ, կատարելով շահեկան առաջարկներ՝ Երեւանցիներու խաղարկութեան բարելաւման համար։ Այդ մասին խօսած ենք «Յառաջ»ի Յուլիս 8-ի թիւին մէջ ստորագրած մեր յօդուածով, շեշտելով որ «Եթէ այսպէս շարունակուի, տխուր պատկերի մը առջեւ կրնանք գտնել մենք զմեզ։ Հետեւաբար, այս բոլորը եւ այլ հարցեր պէտք է հանգամանօրէն քննուին պատասխանատուներուն կողմէ, որպէսզի վաղը՝ ուշ չըլլայ․․․»։

Արդ, Յուլիս 10-ին սկսան ախոյենութեան դարձի մրցումները եւ «Արարատ» իր առաջին հանդիպումը ունեցաւ Երեւանի մէջ, Մոսկուայի «Տորպեդօ»ի դէմ, որու յաղթեց 0-ի դէմ 1 կէտով։ Այս յաղթանակը նոր յոյս մը բերաւ հազարաւոր երկրպագուներուն՝ Հայաստան թէ ըՍփիւռք, տալով այն համոզումը, թէ բան մը փոխուած է «Արարատ»ի խաղարկութեան եւ գործողութիւններու կազմակերպչական ոճին մէջ։ Սակայն, ինչպէս «Արմէնփրէս»ի լրատուութիւնը եւս ցոյց կուտայ, ըստ երեւոյթին տակաւին ներդաշնակութիւն չի տիրեր «Արարատ»ի պաշտպանողական եւ յարձակողական գիծերուն միջեւ։

Հաւանաբար նոյն անկազմակերպ վիճակի հետեւանք էին Յուլիս 13-ին «Արարատ»ի արձանագրած հաւասարութիւնը (1 - 1) իր դաշտին վրայ, ԲԿՄԱ-ի հետ եւ Յուլիս 18-ին կրած պարտութիւնը (2 - 1) «Ժալկիրիս»էն, այս վերջինի դաշտին վրայ։ Ի դէպ, նշենք որ «Արարատ» երթի մրցումներուն յաղթած էր այս երկու խումբերուն ալ՝ 1-ի դէմ 2 կէտով ԲԿՄԱ-ի, իսկ 0-ի դէմ 1 կէտով «Ժալգիրիս»ի։

Այս բոլորէն ետք, Յուլիս 21-ին Մինսկի մէջ «Արարատ»ի կրած պարտութիւնը (2 - 0) տեղւոյն «Դինամօ»էն, կուգայ աւելի եւս խորացնելու յուսախաբութիւնը։ Ծանօթ է, որ երթի մրցաշարքին «Արարատ»ի տղաքը իրենց դաշտին վրայ 0-ի դէմ 2 կէտով յաղթած էին Մինսկի «Դինամօ»ին։

Ներկայիս, 21 խաղերէ ետք «Արարատ» կը գտնուի դասաւորման 13-րդ տեղը, իրեն կը հետեւին «Մետալիստ» 17 կէտով եւ Մոսկուայի «Դինամօ»ն 15 կէտով, որոնք սակայն ունին երկու նուազ խաղեր, ինչ որ կրնայ վտանգել «Արարատ»ի արդէն իսկ աննախանձելի դիրքը։ Դասաւորումը կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը․ -

Դինամօ Մինսկ 28 կէտ, Դնեպր 27, Չերնոմորեց եւ Ժալգիրիս 26-ական, Պախտակոր 25, Շախտեոր եւ Զէնիթ 24-ական, Սպարտակ 22, Դինամօ Կիեւ եւ Մոսկուայի Տորպեդօ 21-ական, ԲԿՄԱ 20, Նեֆթչի եւ Արարատ 19-ական, Մետալիստ 17, Մոսկուայի Դինամօ 15, Թիֆլիսի Դինամօ 14, Քութայիսի Տորպեդօ 12 եւ Նիստրու 8 կէտ։

Առիթէն օգտուելով ստորեւ կուտանք «Արարատ»ի այս տարուան կազմը, նշելով նաեւ իւրաքանչիւր խաղացողի տարիքը։

Ալեոշա Անտոնեան	22 տարեկան
Վ․ Վասիլիեւ	30 տարեկան
Ա․ Սահակեան	25 տարեկան
Աշոտ Խաչատրեան	24 տարեկան
Ռաֆայէլ Գալստեան	27 տարեկան
Աղասան Սարգսեան	25 տարեկան
Ռ․ Վարդազարեան	23 տարեկան
Յովհ․ Կիրակոսեան	27 տարեկան
Ալ․ Քերոբեան	27 տարեկան
Ռոբեր Գալստեան	25 տարեկան
Ս․ Պօղոսեան	24 տարեկան
Պօղոս Գալստեան	22 տարեկան
Խորէն Յովհաննիսեան	28 տարեկան
Սամուէլ Ղազարօղլեան	28 տարեկան
Բաբկէն Մելիքեան	23 տարեկան
Նազար Պետրոսեան	32 տարեկան
Անդրանիկ Խաչատրեան	27 տարեկան
Համլետ Մխիթարեան	21 տարեկան
Ս․ Հայրբաբամեան	22 տարեկան

Հիմնական այս կազմին վրայ, մրցաշարքի առաջին շրջանին, աւելցած են նաեւ Ալբեր Սարգսեան, Ս․ Մկրտչեան, Ա․ Յովհաննիսեան, Ս․ Բէգլարեան, Բ․ Սաֆարեան, Օլէգ Ռաֆայէլեան։

«Արարատ»ի յաջորդ երկու հանդիպումները տեղի կ՚ունենան Երեւանի մէջ. առաջինը՝ Օգոստոս 2-ին, «Շախտեոր»ի, երկրորդը՝ Օգոստոս 5-ին, «Դնեպր»ի դէմ։ Ի դէպ, երթի մրցաշարքին «Արարատ» 3 - 0 արդիւնքով պարտուած էր «Շախտեոր»էն, 4 - 0 արդիւնքով ալ՝ «Դնեպր»էն։ Հետեւաբար, խիստ հետաքրքրական եւ ճակատագրական մրցումներ պիտի ըլլան այս երկու հանդիպումները, որոնց արդիւնքները կրնան վճռական դեր ունենալ Երեւանցիներու համար՝ դասաւորման մէջ աւելի պատուաբեր դիրք մը գրաւելու։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

Ուիլիըմ Սարոյեանի հետ

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

ՑԵՏԱԴԱՐՁ

Քառորդ դար առաջ, 1935 թուականին, Երեւան ժամանեց երիտասարդ Ուիլիըմ Սարոյեանը։ Պէտք է նեթադրել, որ այն ժամանակ ես էլ երիտասարդ էի։ Պէտք է նեթադրել նաեւ այն, որ նա ինձ մօտեցաւ ու մտերմացաւ այն պատճառով, որ իմ մէջ գտաւ մի բան, որով օժտուած էր ինքն էլ, - ես էլ, նա էլ սիրում էինք թափառել։

Մենք թափառում էինք ու զրուցում մեծ մասամբ անցեալից, նա Բիթլիսից, ես՝ Վանից․ նա ինձ նախանձում էր, որ ես ծնուել եմ Վանում եւ յիշում եմ Վանը, իսկ ինքը ծնուած է «Քալիֆորնիոյ մէջ» եւ հետեւաբար՝ «բան մ՚ալ չեմ յիշեր»․ բայց պատմում էր Բիթլիսից այնպիսի մանրամասնութիւններ, որ չէր կարող զարմանք չպատճառել ինձ։ Հանդրատայնելու համար, ամէն անգամ վերջում աւելացնում էր․

- Մայրս է պատմեր ... Իրաւ կ՚ըսեմ։

Ինչպէս հիմա, այն ժամանակ էլ նրա հայերէնն իր հայերէնն էր, իր շարայարութիւնն ու իր քերականութիւնը, ինչպէս հիմա, այն ժամանակ էլ թւում էր, թէ միայն իր ձայնով կարելի է այդպէս հնչեցնել Հայոց լեզուն, շեշտը անգլիական, բարբառը բիթլիսցիական ... Ինչպէս հիմա, այն ժամանակ էլ նա Ուիլիըմ Սարոյեան էր, - զգայուն, անմիջական, մանկաւուն, երբեմն կամակոր, բայց ինքնատիպ ու մեծաշնորհ։

Իմ յիշողութեան մէջ թարմ է մնացել օգոստոսեան շոգ այն ցերեկը, երբ ես ն ր ա ն առաջարկեցի գնալ «կապոյտ մզկիթ»՝ պարսկական թէյ խմելու։ Նա սիրով համաձայնեց։ «Կապոյտ մզկիթ» կամ «գէօյ մեջիթ» կոչուածը այն հնամենի մզկիթն էր, որը հիմա Երեւանի քաղաքային թանգարանն է։ Մզկիթի բակում, հաստաբուն եւ սաղարթախիտ չինարների ստուերում խըփում էր զովաշունչ շատրւանը, իսկ նրա շուրջը դրուած էին հասարակ սեղաններ եւ նստարաններ։ Այստեղ հաւաքւում էր Երեւանի ինտելիգենցիան անուշարոյր, մուգ թէյ վայելելու։ «Կապոյտ մզկիթ» հասնելու համար հարկաւոր էր անցնել արեւկէզ, փոշոտ մի տարածութիւն, որի վրայ այսօր կանգնած է Արարատի բնակելի շէնքը եւ փռուած է Կիրովի անուան մանկական զբօսայգին։

Փոշոտ եւ քրտնաթոր կտրում ենք ահա այդ տարածութիւնը։ Ուիլիըմ Սարոյեանի ուշադրութիւնը գրաւեց մի սովորական, շարքային աւանակ, որը գնում էր առաջ, հնազանդ տխրօջ ճիպոտին, ականջները թափ տալով։

- Այս էշը ես եմ, - ասաց նա՝ մատով ցոյց տալով էշը։

Ես, որ որոշ չափով վարժուել էի նրա հումուրին, այս անգամ չկարողացայ կողմնորոշուել, ի՞նչ է ուզում ասել նա։

- Ինչո՞ւ, - կարողացայ միայն հարցընել ես։

- Հայրս կ՚ըսէր, երբ մեծնաս, էշ պիտի դառնաս, պատասխանեց նա խորին լրջութեամբ։

Երբ Մոսկուայում մի ամիս առաջ լըսեցի, որ ժամանել է Ուիլիըմ Սարոյեանը եւ իջեւանել «Նացիոնալ» հիւրանոցում, յիշեցի 1935 թուականի մեր թափառումները, յիշեցի երիտասարդ Ուիլիըմ Սարոյեանին, մտածեցի գնալ ու ներկայանալ։ Կշռադատելով իմ որոշումը, ես հասայ այն եզրակացութեան, որ՝ ոչ, ո՛չ պէտք է գնալ, ո՛չ պէտք է ներկայանալ։ Ես մտածեցի, որ միամտութիւն կը լինի մտածել, որ նա ինձ կը յիշէ, պէտք է թողնել երջանիկ պատահականութեան, որից հետը ծանօթանալու համար։

Այդ երջանիկ պատահականութիւնը երկար սպասեցնել չտուեց իրեն։ Երկու օր յետոյ Գրողների Միութեան արտասահմանեան բաժանմունքում էդ․ Թոփչեանը ներկայացրեց ինձ նրան․

- Ծանօթացէք խնդրեմ, մեր գրողներից...

Նա ժպտաց ուրախ, լայն ժպիտով, սեղմեց ձեռքս, ապա գոռաց իր գրնգուն ձայնով․

- Գուրգէն, մազերդ ո՞ւր են ... ես քեզ Երեւանի մէջ պիտի փնտռէի, դուն Մոսկուայի մէջ ինծի գտար։

Այսպէս սկսեցին մեր մոսկովեան, ապա երեւանեան անմոռանալի օրերը Ուիլիըմ Սարոյեանի հետ։

Չէ, սխալուել էր Ուիլիըմ Սարոյեանի հայրը․ մեծացաւ նրա որդին եւ Արեւմուտքի գրականութեան ջունգլիներում խլելով բնութիւնից իրեն սահմանուած փառքի մեծ բաժինը, հպարտ եւ տիրական, մեծաքանքար եւ կորովի անցաւ աշխարհի սրտի միջով, մնալով միշտ մարդ, միշտ Ուիլիըմ, մնալով, մանաւանդ, միշտ Սարոյեան։

(Շար․ 1)

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒՄԸ

ՈՒԹԱՄԵԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

×

Միջին Արեւելքի ուսումնասիրութեանց եւ հետազօտութեանց կեդրոնի տնօրէնը՝ Անտրէ Պուրկէ, վերջերս Լիբանանեան Համալսարանի Գրականութեանց եւ Ընկերային Գիտութիւններու կաճառին մէջ տրուած դասախօսութեան մը ընթացքին հաստատած է, թէ 1975-էն 1983, աւելի քան երկու միլիոն Լիբանանցիներ տեղափոխուած են պատերազմի պատճառով: «Լիբանանի բնակչութեան տեղափոխումը» նիւթին շուրջ խօսելով դասախօսը յայտնած է, թէ տեղափոխուած երկու միլիոն հարիւր հազար Լիբանանցիներուն մէջ կան շատեր, որոնք մէկէ աւելի անգամներ տեղափոխուած են: Այս վիճակագրութիւններու մէջ կ'իյնան բոլոր անոնք՝ որոնք երկիրը ձգած են եւ կամ երկրէն ներս ուրիշ շրջաններ փոխադրուած:

Ութ տարիներու ընթացքին երկու տեսակ տեղափոխութիւն եղած է. առաջինը՝ «կարճ ժամանակուան համար», վախերու պատճառով, որ մէկուկէս միլիոն հոգի տեղափոխուելու ստիպողութեան տակ դրուած է, իսկ երկրորդը՝ «ստիպողական եւ երկար ժամանակուան համար», եւ կը հաշուէ շուրջ 400 հազար հոգի:

1975-էն 1982, մօտ 170 հազար Լիբանանցիներ հաստատուած են Ծոցի երկիրները:

Դասախօսը դիտել տուած է, թէ հինգ մեծ տեղահանութիւններ եղած են. առաջին չորսերու ընթացքին՝ իրենց բնակարաններէն հեռացուած են Պէյրութի բնակչութեան 15-էն 40 առ հարիւրը, իսկ հինգերորդը՝ 1978-ի գարնան, Իսրայէլեան առաջին ներխուժումի ընթացքին, Հարաւային Լիբանանէն 300 հազար հոգի փախած եւ հաստատուած են Պէյրութի, Սայտայի եւ Շուֆի շրջանները:

Պատերազմի առաջին երկու տարիներուն, մօտ 300 հազար Լիբանանցիներ որոշած են առժամեայ կամ վերջնապէս թողուլ երկիրը, իսկ միւսները գոհացած են շրջանէ շրջան կամ քաղաքէ քաղաք տեղափոխուելով: Միւս կողմէ, կը կարծուի թէ Իսրայէլեան ներխուժումի եւ ռմբակոծումներու ժամանակ՝ 1982-ի ամառը, մօտ 450 հազար մայրաքաղաքցիներ փախած են իրենց բնակարաններէն:

Ինչ կը վերաբերի բռնի տեղափոխութիւններուն, Անտրէ Պուրկէ նշած է, թէ 120 հազար քրիստոնեաներ ձգած են իսլամներու հակակշռին տակ գտնուող իրենց բնակարանները, հաստատուելու համար Արեւելեան Պէյրութ կամ Լեռնալիբանանի քրիստոնեայ շրջանները: 75 հազար հոգի ալ տեղափոխուած է քրիստոնեաներու հակակշռին տակ գտնուող շրջանները՝ քաղաքական նկատառումներով, կամ ալ իրենց բնակարանները վտանգաւոր գօտիներու մէջ գտնուելուն պատճառով: Նոյն միջոցին, 177 հազար Լիբանանցիներ, Պաղեստինցիներ եւ այլ հպատակութիւն ունեցողներ ձգած են քրիստոնեայ շրջանները եւ հաստատուած Արեւմտեան Պէյրութ: Միւս կողմէ, Պէյրութի արեւմտեան շրջանը եւ Հարաւային արուարձանը՝ 1978-ի հրէական ներխուժումի ընթացքին, պարփակած է 141 հազար շիիներ, Հարաւային Լիբանանէն եկած եւ փաղանգաւորներու դէմ եղող 20 հազար քրիստոնեաներ:

Այս միջոցին, եթէ մայրաքաղաքի արեւելեան շրջանները կրցած են պահել բնակչութեան նոյն համեմատութիւնը (100 հազար ելք փոխան 125 հազար մուտքի), արեւմտեան շրջանները, սակայն, որոնք կը պարփակէին 900 հազար հոգի, աւելցած են 275 հազարով:

Ժողովրդային այս շարժումներէն մեծագոյն վնասուողները եղած են շիիներն ու մարոնիները:

Արեւմտեան Պէյրութ փոխադրուած բնակչութեան 70 առ հարիւրը կը կազմեն շիիները, իսկ մարոնիներն ալ Արեւելեան Պէյրութ փոխադրուած բնակչութեան 85 առ հարիւրը:

Ներկայիս մարոնիները կը կազմեն Արեւելեան Պէյրութի բնակչութեան 85 առ հարիւրը, իսկ շիիները Արեւմտեան Պէյրութի եւ արուարձաններու բնակչութեան 60 առ հարիւրը:

Պատերազմը միւս կողմէ պատճառ եղած է կարգ մը շրջաններու մէջ միատարր համայնքներու ստեղծման: 1974-ին, իսլամները կը ներկայացնէին Արեւելեան արուարձանի 300.000ի հասնող բնակչութեան 43 առ հարիւրը, մինչ ներկայիս անոնք կը հաշուեն միայն հինգ առ հարիւրը:

Նոյնպէս, Հարաւային արուարձանին մէջ, ուր ներկայիս իսլամները մեծամասնութիւն են, քրիստոնեաները կը հաշուէին բնակչութեան 25-էն 40 առ հարիւրը, սակայն հիմա այդ համեմատութիւնը տասը առ հարիւրը չանցնիր:

Արեւմտեան Պէյրութի կարգ մը շրջանները հարիւր տոկոսով իսլամներ են, իսկ Արեւելեան Պէյրութի նախապէս իսլամ ճանչցուած կարգ մը շրջանները ներկայիս կը բնակեցուին քրիստոնեաներու կողմէ:

Ութամեայ պատերազմը առեւտրական գործառնութիւնները եւս ցրուած է:

Մայրաքաղաքի կեդրոնը գտնուող Ռիատ Սոլհ Պողոտան 1974-ին կը հաշուէր 76 դրամատնային կեդրոններ: Ներկայիս սակայն անոնցմէ քառասունը փոխադրուած են Արեւմտեան Պէյրութ, իսկ քսանն ալ Արեւելեան Պէյրութ, ուր նախապէս որեւէ դրամատնային գործառնութիւն չըկար: Իսկ Ռիատ Սոլհ Հրապարակին վրայ ներկայիս կը գործեն մօտ քսան դրամատնային կեդրոններ:

Վերջապէս Ծոցի երկիրները 1975-էն ըսկսեալ ընդունած են 170.000 Լիբանանցիներ, որոնք եկած ու միացած են արդէն իսկ հոն գտնուող 80.000 Լիբանանցի հպատակներուն:

Անոնցմէ մօտաւորապէս 70.000ը կ'ապրի Սէուտական Արաբիա: Անոնք եկած են Լիբանանի տարբեր համայնքներէն, տարբեր ընկերային հոսանքներէն, տարբեր մասնագիտութիւններով կամ արհեստներով: 1980-ին Ծոցի երկիրներու մէջ գտնուող Լիբանանցի հպատակները Լիբանան ներմուծած են երկու միլիառ 254 միլիոն տոլար:

ԱՆՏԻՊ ԷՋԵՐ

ԾԱՌԻ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԸ ՀԱՅԵՐԻ ՄԷՋ

Նախամարդը օգտւում էր անտառի բարիքներից, ուստի եւ մեծարում էր այն:

Հնագարեան Հայերի համար կենդանի բնութեան մէջ ամէնից բարձր դասւում էին ծառերը, որոնք պաշտամունքի առարկայ էին: Հին Հայաստանում սրբազան ծառեր էին սօսին, բարդին, կաղնին, ընկուզենին, չինարին:

Հոկտեմբերեանի ներկայիս տարածքում, Արմաւիրի մօտ, ուր ոչ մի վայրի ծառ չկայ, մեր թուականութիւնից առաջ սօսափում էր սօսիների անտառը: Սօսիները համարւում էին անձեռնմխելի եւ սրբազան: Ըստ Մ. Խորենացու մէջբերած աւանդութեան, Արա Գեղեցիկի որդին՝ Անուշաւանը, նուիրուած էր Արմաւիրի սրբազան սօսիներին, որի պատճառով էլ նա կոչւում էր «Սօսանուէր»:

Քրիստոնէութիւն ընդունելուց յետոյ էլ ծառի պաշտամունքը պահպանւում էր Հայերի մէջ: Այսպէս, Ներսէս Շնորհալու «Թուղթ Ընդհանրական»ում ասուած է, որ արեւորդիները (հեթանոս Հայերը) Սամոսատում երկրպագում են ոչ միայն արեւին, այլեւ բարդի ծառերին:

Կաղնին երկարակեցութեան, ուժի եւ հզօրութեան խորհրդանշանն էր: Ծառի (կաղնու) պաշտամունքը տեղ-տեղ հասել է մինչեւ մեր օրերը:

Իջեւանի Ն. Աղդան գիւղի ծայրին մի վիթխարի կաղնի կար, որի բնի հաստութիւնը հողի մակերեսին տասը մետրից աւելի էր, իսկ բնի խոռոչը մի անձաւի չափ էր, ուր կարող էին տեղաւորուել 25 - 30 մարդ: Աւանդութիւնն ասում է, որ այդ ծառը տնկել էր Վարդան Մամիկոնեանը՝ 449 թուականին:

Սրբազան տանձենի կայ Մեղրու շրջանի Տաշտուն գիւղի մօտ, Մեղրիում կայ 500 տարեկան մի սօսի, որի փչակը ծառայում է որպէս պահեստ, իսկ առաջ մի կրպակ էր...

Անտառի պաշտամունքը կատարել է իր դրական դերը. ծառ կտրելը համարուել է սրբապղծութիւն, ուստի եւ անաղարտ պահպանուել են այն պուրակներն ու արհեստական անտառները, որոնք սրբազան են համարուել:

ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ

Ամէն գարնանամուտի մենք տեսնում ենք, թէ ինչպիսի ջանասիրութեամբ են թռչունները կառուցում, յարմարաւէտ դարձնում ու գեղեցկացնում իրենց բոյնը: Իրենց համար, իրենց սիրասուն ձագերի համար: Բնութիւնն էլ մեր բոյնն է, մեր տունը: Եկէք, ուրեմն, գեղեցկացնենք ու յարմարաւէտ դարձնենք մեր բոյնը՝ մեզ համար, մեր սերունդների համար:

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴՈՐՐԻ ՄԷՋ

Բնութիւնը մեզ տալիս է ոչ միայն նիւթական բարիք: Նա վերափոխում է մարդուն հոգեպէս, համակում է նրան իր իմաստուն խաղաղութեամբ: Բնութեան անդորրի մէջ, նրա մեղմ չնչին ազդեցութեամբ մարդու մէջ աճում է լաւը, բարին: Մեղմանում ու վեհանում է մարդու հոգին նրա վեհ բարձունքներից աշխարհը դիտելիս: Իրօք, երբ Հայկական լեռնաշխարհի բարձր կատարներից նայում ես ոտքերիդ տակ փռուած եւ դէպի անծայրածիր հեռուները տարածուող վիթխարի աշխարհն իր լեռնակուտակումներով, փոքրանում են չար մարդկանց մանր ու ճղճիմ արարքները...

ԳԵՂԵՑԻԿ Է ԱՅՆ, ԻՆՉ ԲՆԱԿԱՆ Է

Ես այնպէս եմ կարծում, որ բոլոր գեղեցկութիւնների աղբիւրը գտնւում է բնութեան մէջ: Կարծում եմ, որ մինչեւ հիմա աշխարհի ոչ մի նկարիչ չի կարողացել մի չնչին մասը տալ այն գեղեցկութեան, որ ունի բնութիւնը:

Ուզո՞ւմ էք իմանալ, թէ որն է ճշմարիտ գեղեցկութիւնը, որը՝ կեղծ: Ձեր ստեղծածը դրէք բնութեան ստեղծածի կողքին, եւ անմիջապէս ակնյայտ կը դառնայ, թէ որն է ճշմարիտ գեղեցկութիւնը, որը պաճուճածը՝ սարքովին:

Գրականութեան մէջ մտնելուց յետոյ ամբողջ կեանքումս արուեստի վերաբերեալ սկզբունքս եղել է հետեւեալը՝ «Գեղեցիկ է այն, ինչ բնական է»:

ՎԱԽԹԱՆԳ ԱՆԱՆԵԱՆ

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

Երեք այր մարդ կը վիճին ճշդելու համար, թէ ո՞րն է ամէնէն հին արհեստը:

- Իմս է, կ'ըսէ վիրաբոյժը, Աստուածաշունչը կ'ըսէ թէ մեր մայրը՝ Եւա ծընած է Ադամի կողէն:
- Ո՛չ, կ'ըսէ ճարտարապետը, իմս է: Աշխարհ քաոսէն մեկնելով կազմակերպուեցաւ: Պարզ է, որ ճարտարապետի գործ է:
- Էհ, հարց կուտայ քաղաքագէտը, ձեր կարծիքով, ո՞վ ստեղծած էր քաոսը:

×

Թէլ Ավիվի մէջ դպրոցական վերամուտ է: Ուսուցչուհին կ'ուզէ ճանչնալ իր աշակերտները.

- Անո՞ւնդ:
- Լէվի:
- Քո՞ւկդ:
- Տայան:
- Եւ քո՞ւկդ:
- Պրոմֆէլտ:
- Իսկ քո՞ւ անունդ:
- Տիւփոն:

Դասարանին խորէն, յանկարծ պզտիկ մը, զարմացած.

- Ա՛խ այս Տիւփոնները, ամէն կողմ են, ամէ՛ն կողմ:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Ու օրերը, հոգեկան մահացու տագնապներով, իրարու նմանեցան: Պարտէզին մէջ, ածուի մը քով, գետինը շրջած կը մնար ցնցուղը, պարապ եւ ժանգոտ. հողասանրը ծառի մը կը կրթնէր, ու ծաղիկները, ծղօտնուն վրայ, թարշամած բաժակներնին գլխահակ արեւին տակ տխուր եւ գունատ կարծես իրենց կենդանութիւն տուող բազուկներուն օգնութիւնը կը պաղատէին...

. .

– Շարունակ նայուելու պէտք ունի օրիորդը, ըսած էր տոքթոր Մարկոսեան, երբոր Կիւլիւկ Հանըմ երկրորդ անգամ իր աղջիկը տարեր էր երիտասարդ բժիշկին:

- Աստուած օրե՛րդ շատցնէ, զաւակս, պատասխանած էր Կիւլիւկ Հանըմ, այս անձնուէր հոգածութեան ցոյցէն յուզուած:

Այս երկրորդ անգամուն, մէկ շաբթուան համար միայն դեղ տուած, եւ դեղագիրն ալ իր անձնական քսակէն պատրաստած էր:

Իր թելադրութեամբը, տիկին Մարկոսեան ճամբեց իր բազմամեայ լուացարարուհին եւ անոր տեղ Կիւլիւկ Հանըմը բռնեց: Այս պատճառով, յարաբերութեանց յաճախութիւն մը հաստատուեցաւ ամիրային տանը հետ: Սոֆի, որ տոքթորին աչքերուն մէջ փայլատակող կայծերէն հետզհետէ կը մագնիսանար, իբրեւ լուացարարուհի մօրը այդ տունէն ներս մտած ըլլալը արդարանալի պատրուակ մը նկատեց ինքն ալ հոն յաճախելու, օգնելու համար ամիրային աղջկան տնական զբաղումներուն, ինչ որ արդէն չափէն աւելի գոհունակութիւն պատճառեց այս վերջինին: Քիչ քիչ մտերմութիւն մըն է հաստատուեցաւ, Տիկին Մարկոսեան համակրեցաւ այդ հմայքոտ ու հեզ աղջկան, եւ նոյնիսկ օրին մէկը յայտարարեց իր զաւկին թէ իր պաշտպանութեանը տակ կ'առնէր զանիկա: Տոքթորը գովեց մօրը զգացումը:

Սոֆի, ամիրային ապարանքին մթին պերճութեանը մէջ, անսովոր հաճոյք մը, անբացատրելի երանութիւն մը կ'ապրէր: Բնազդօրէն, կը զգար թէ ատիկա է միակ միջավայրը ուր ինք պէտք էր ու արժանի էր ապրելու: Կահաւորուած անդորր սենեակներուն մէջ պտոյտը հեշտանք մըն էր իրեն համար, բազմիլ թաւիշէ լայն թիկնաթոռներուն մէջ, դիտել զանազան մեծագին առարկաները որոնք ամիրայական փարթամ ժամանակամիջոցի մը ազնուական դրուագները կը պատմէին, իբրեւ անոնց լուռ վկաները:

Քանի մը հեղ, տոքթորը, չնչին պատրուակներով, իր բժշկական խուցը տարաւ մանկամարդ աղջիկը, եւ նստեցնելով զայն, բժշկութեան բարիքները եւ հրաշքները պատմեց անոր, Կոստանեանէն սորված ճոռոմ շեշտերով ու լայնածիր շարժումներով: Աղջիկը, շլացած, հմայուած, մտիկ ըրաւ: Ի մէջ այլոց դաստիարակութեան եւ քաղաքակրթութեան բարիքներուն վրայ խօսեցաւ: Իր բազմակողմանի հմտութեան մասին գաղափար մը տալու համար իր գեղանի ունկնդրին, պատմութենէն էջեր մէջ բերաւ, մեծ մարդոց անունները յիշեց, բանաստեղծներու գործեր անուանեց, մեծ մասամբ յերիւրելով, խեղաթիւրելով, ստելով: Հաստատեց թէ ինք գիտուն մը ըլլալով, միայն գիտութեան չոր ու ցամաք գետնին վրայ չէր շրջագայեր, այլ կը սլանար նաեւ բարձր գրականութեան, բանաստեղծութեան եւ նոյնիսկ դէպի գեղարուեստներու կապոյտ հորիզոնները, երկնային անհունութիւնները:

- Միտքը եւ սիրտը միեւնոյն ժամանակ սնանելու են, օրիորդ, կը կրկնէր, մերթ ընդհատելով իր խօսքը, երազուն եւ խորին ընելով իր նայուածքը:

Սոֆի, որուն համար նորութիւն մըն էին այս նիւթերն ու խօսելու այս եղանակը, տահմռկած կը մնար, ազդուած երիտասարդին շքեղ հասակէն, ազնուական դէմքէն, աչքերուն կրակէն: Եւ յանկարծ, միտքը կու գար, միւսը, Համբիկը, իր պասմաճիի աշակերտութեան բովանդակ խեղճութեամբը, իր մուրացածոյ սիրոյն թոթով, երկչոտ անկարողութեանը մէջ: Աղջկան մտքին մէջ, կը փճանար հէք սիրահարը, ճղճիմ, ցաւալի համեմատութիւններու կը վերածուէր:

(Շար. 112)

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի յանձնախումբը, կը ծանուցանէ թէ իր մանկապարտէզը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 12, Երկուշաբթի առաւօտեան:

Իսկ Զորեքշաբթիի միօրեայ դասըն-թացքները կը սկսին, Սեպտեմբեր 14-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Նշան Մինասեանի թաղման առթիւ՝ Ս. Մեսրոպ կրթարանի յանձնախումբը, փոխան ծաղիկի, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. Տէր եւ Տիկին Ս. Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Գարաճեան, Տէր եւ Տիկին Նազաշեան 300-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գույումճեան Յակոբ, Տէր եւ Տիկին Լորիս Անդրէասեան, Տէր եւ Տիկին Յովակիմեան, Տէր եւ Տիկին Թիւթիւնճեան, Տոքթ. Մոմճեան 200-ական, Տիկին Զարուհի Քէշիշեան 100, Ալֆորվիլի «Լուսաւորիչ» երգչախումբը 300, ողբացեալ՝ Ոսկիան Գալայճեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Տիկին Գէպէլեանէ փոխան ծաղիկի 150 Ֆ. Հեղինար Մութաֆեանի մահուան առթիւ: Մարսէյլէն Վարդանեան եղբայրներէ 100 Ֆ. փոխան ծաղիկի Եսայի Մխիթարեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Մազարեան 200 Ֆ. Տիկին Սիրանոյշ Մարգարեանի քառասունքին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, Յուլիս 14ին, Պելֆոնթէնի իր կայանին դաշտահանդէսին ընթացքին եղած հետեւեալ նուէրները.- Նախկին մոնիթէօրներ, Ոմն, Ոմն, Ոմն, Ոմն, Ոմն, Ծըլոյեան, Շահպազեան, Ալեքսանեան, Ոմն, Տէրտէրեան, Ասատուրեան, Ոմն, Արնուքեան, Տէրտէրեան, Ոմն, Թահան, 100-ական, Արնօ Մելքոնեան 300:

(4 եւ վերջ)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն - Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Բաբկէն - Սիւնի Թորոսեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Պօղոս Թորոսեան, Պ. Հայկազ Պալիքեան 100-ական Ֆ., Մանուկ Թորոսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի գոյացած է 1350 Ֆ., Խաչիկ Նունոյեանի թաղման առթիւ փոխան ծաղկեպսակի գոյացած է 580 Ֆ., Մարգրիտ Քէյիշեանի թաղման առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի գոյացած է 1200 Ֆ., Միհրան Երկանեանի թաղման առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի գոյացած է 500 Ֆ., Իսկուհի Համբարձումեանի թաղման առթիւ՝ իր որդին՝ Պ. Համբարձումեան կը նուիրէ եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Ազատուհի Սարաֆեանի թաղման առթիւ իր զաւակները եկեղեցւոյ կը նուիրեն 200 Ֆ.:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

CENTRE CULTUREL ST. GREGOIRE DE NAREG
38, Route de Collonges - St. Cyr au Mont-d'Or
Tél. : 847.28.65

Լիոնի Նարեկեան վարժարանի տնօրէնութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր գիշերօթիկ վարժարանը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 8-ին, ծնողքները պարտին Օգոստոս ամսոյն 1-էն սկսեալ, արձանագրել տալ իրենց զաւակները:

Յաւելեալ լուսաբանութիւններու համար դիմել տնօրէնութեան:

Հեռաձայն. - 847 - 28 - 65

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սեպտեմբեր 24-ին

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Château de SEDIERES (Corrèze)

EXPOSITION
CARZOU

Juillet - Août 1983

Tél. (55) 27.82.40

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Յոբելեան՝

Փրոֆ.՝ ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻԻ

նախաձեռնութեամբ
Մուրատ - Ռափայէլեան նախկին աշակերտաց միութեան:
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
RETOUR DE LA COLONIE DE JUILLET

PARIS

L'arrivée de l'autocar de la Colonie de la Croix Bleue de Bellefontaine, aura lieu le Dimanche 31 Juillet, entre 17 heures et 18 h. 30, à Paris - Porte d'Orléans, Ave. Paul Appel, devant le stade.

×

LYON

Le Dimanche, 31 Juillet, entre 18 et 19 heures, rue André Philip, près de l'église arménienne de Lyon.

×

MARSEILLE

Le Lundi Ier Août, vers minuit, à la Poste du Chapître, près de l'église des Réformés.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
ի նպաստ
Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 - գին 60 Ֆ.

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԲՈՒՌՆ ՄԸ ՏՈՄՍ
1963 - գին 35 Ֆ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 - գին 50 Ֆ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 - գին 50 Ֆ.

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերհրատարակութիւն 1981 - գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 - գին 50 Ֆ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 - գին 70 Ֆ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն (1925 - 1975)
եւ վկայարան
ԿՈՂՔ՝ ԳԱՌՆԱՋԻ
1976 - գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ
COLLEGE ARMENIEN

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
SAMUEL-MOORAT

INTERNAT — EXTERNAT — MIXTE

ANNEE SCOLAIRE 1983-1984
PARENTS
PENSEZ A L'EDUCATION ARMENIENNE DE VOS ENFANTS
Confiez-les aux soins des Pères Mekhitaristes,
héritiers d'une longue tradition pédagogique.

INSCRIVEZ-LES DES MAINTENANT

Rentrée des classes : **19 Septembre 1983**

Pour les : **PRESCOLAIRES** (Maternelles)
CLASSES ELEMENTAIRES (CP. CE1. CE2. CM1. CM2.)
CLASSES 1er CYCLE (6e à 3e)
CLASSES 2ème CYCLE (2e aux terminales)

Matières Arméniennes intégrées dans le programme de l'éducation nationale
Laboratoire de Physique — Chimie — Sciences naturelles
avec équipements modernes
Complexe sportif important
Activités folkloriques (Chorale, Instruments, Danses)

— **CONDITIONS D'INSCRIPTION** : selon les barêmes établis, et en fonction du nombre d'enfants inscrits par famille.
— **CONDITIONS D'ADMISSION** : à partir du CM1, sur examen du dossier scolaire, et un entretien avec les parents et l'enfant.
— **MOYENS DE TRANSPORT** : Ramassage scolaire par car selon itinéraire.
RATP : Métro Pont de Sèvres à 500 mètres
Autobus 171 - 169 - 179 à 300 mètres
SNCF-RATP (Ligne Puteaux-Issy Plaine)
Pont de Sèvres ou «Bellevue-Funiculaire» à 300 m

Pour les démarches à effectuer, se présenter **sur rendez-vous**,
à la Direction du **COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT** :
26, Rue Troyon — 92310 SEVRES — Tél. : 534. 68. 28

FETE CHAMPÊTRE
DU HOME ARMÉNIEN DE SAINT RAPHAËL
LE 15 AOUT

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

«ՀՕՄ ԱՐՄԷՆԻԷՆ»Ի ՄԷՋ»

———○———

Ի նպաստ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան բարեսիրական նպատակներուն, ՕԳՈՍՏՈՍ 15, Սէն Ռաֆայէլի մէջ (107, Ավընիւ տիւ Մառէշալ Լիօթէ), ժամը 12-էն 22:

Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10-ին եւ խաղողօրհնութիւն կը կատարուի Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեանի կողմէ, Հօմ Արմէնիէնի Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ:

- Հայկական ճաշեր.
- Հաճելի մթնոլորտ ՄԱՐԹԵՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ ներկայութեամբ.
- Մեծ Թոմպոլա.
- Գեղարուեստական բաժին:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ
30-31
SAMEDI-DIMANCHE
30-31 JUILLET
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.491 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 58e ANNÉE — No 15.491

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ ԴԷՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԻՐՔԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

«La France se détermine conformément à des principes et non pas en fonction d'événements aussi tragiques soient-ils. Il n'y a pas d'initiative nouvelle de sa part».

ԼԻԶԲՈՆԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԿՈՒ ՕՐ ՊԷՏՔ Է ՏԵՒԷՐ

Ֆրանսայի դէմ սպառնալիքները կը շատնան եւ կառավարութիւնը դիմած է պարսկական իշխանութեանց որպէսզի յարմար միջոցներ ձեռք առնուին ոստիկանութեան կամ բանակին կողմէ, բայց կ'ըսուի թէ Թեհրանի դեսպանատան վարչական շէնքը, կից դեսպանին (դեսպան չկայ, առ այժմ) բնակարանին, երեք յարկանի շէնք մըն է, որու վրայ ռոքէթ քաշելը այնքան ալ դժուար բան մը չէ, որովհետեւ Թաղը շատ Հայեր կ'ապրին եւ, ըստ «Լիպերասիոն»ի (Յուլիս 29) ԱՍԱԼԱ հաւանաբար խորհրդային ռոքէթ արձակողներ ունի, զոր առաջին անձ մըն կրնայ գործածել եւ որոնք մէկ քիլոմեթր տարողութիւն ունին (Թէ - Փէ - Ժէ - 7): Օրլի խմբակի նոր սպառնալիքը, որուն ակնարկած էինք երէկ (վերջին ժամ) կը շեշտէ. - «48 ժամուան մէջ, Թեհրանի ֆրանսական դեսպանատունը ռոքէթով յարձակումի պիտի ենթարկուի, ֆրանս. վարչակարգը շատ սուղ պիտի վճարէ իր ահաբեկչական քաղաքական գործունէութիւններուն համար, հայ ժողովուրդին դէմ»: Անանուն խօսողը, որ հեռաձայնած է Թեհրանի Ա. Ֆ. Փ.ին, ֆարսի արտայայտուած է:

Կարելի չէ, անշուշտ, ոչ թէ արդարացում, այլ որեւէ բացատրութիւն իսկ գտնել հակաֆրանսական այս մոլուցքին մէջ, որ միայն հակառակ արդիւնք կրնայ տալ, ինչպէս արդէն կը հաստատէ Ֆրանսայի Արտաքին Յարաբերութեանց նախարարութեան տեսակ մը «ճշդում»ը, զոր բաներու կատարեց Հինգշաբթի օր, երբեւ հետեւանք նոյն օրուան (Յուլիս 29) «Մոնտ»ի հրատարակած մէկ յօդուածին, որուն խորագիրը (հերքուած՝ յօդուածովն իսկ) բաւական շփոթութիւն կրնար ստեղծել, արդարօրէն:

Ընդհանրապէս յօդուածագիրը չէ խորագրի մը պատասխանատուն, քանի մամուլի սովորութեանց մէջ խմբագրութիւնն է որ խորագիր կը դնէ եւ կը թուի թէ Նոյլի Փլէնէլի յօդուածին խորագիրը (թիթրէօր) բաւական հապճեպով շարժած է, թերթին առաջին էջին երեք սիւնակներուն վրայ փռուած են, արդարեւ, այս տողերը՝

«LA FRANCE SOUHAITE LA RECONNAISSANCE PAR L'ONU DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915 »

« Pour empêcher le développement du terrorisme, après les attentats d'Orly et de Lisbonne, Paris voudrait faire aboutir les discussions internationales en cours depuis douze ans » .

Անիկա կարծել կուտայ թէ Ֆրանսա նոր քայլ մը առած է, այդ ուղղութեամբ, եւ այդ քայլն ալ առած է ահաբեկչական արարքներու ճնշումին տակ: Կը բաւէր անշուշտ յօդուածը կարդալ, անդրադառնալու համար թէ որեւէ նոր նախաձեռնութիւն չկայ եւ նման նախաձեռնութիւն ալ չի կրնար ըլլալ ահաբեկչութեան ճնշումով, ինչ որ շատ յստակ կերպով կը ճշդէր, Արտաքին Նախարարութիւնը Հինգշաբթի իրիկուն իսկ, հետեւեալ յստակ յայտարարութեամբ. -

« Le ministère des Relations Extérieures, à la suite de certaines informations de presse faisant référence à une action en cours à l'ONU (sur la question arménienne) **confirme qu'il est exact que l'expert français à la sous-commission** (de l'ONU) **contre les mesures discriminatoires et de la protection des minorités aussi bien que le délégué français à la commission des droits de l'homme** (de l'ONU) **se sont prononcès en faveur de la mise à jour du rapport sur le génocide** » .

« **Toutefois, ces prises de position sont bien antérieures aux derniers événements. La France se détermine conformément à des principes et non pas en fonction d'événements aussi tragiques soient-ils. Il n'y a pas d'initiative nouvelle de sa part** » .

Կարճ եւ կտրուկ, այս յայտարարութիւնը կը հաստատէ որ Ֆրանսա միշտ համակիր է Հայերու դատին, բայց նոր բան մը չըներ: «Մոնտ»ի յօդուածին ընթերցումն ալ արդէն ուրիշ բան չըսեր: Հակիրճ պատմականն է վերջին տարիներու դիւանագիտական դիմումներու, յայտարարութեանց, հողեկշահ խօսքերու եւայլն, եւայլն: Կը յիշուին, Ֆրանսայի պատուիրակին բառերը ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբին առջեւ (1979). - «...Գալով Հայ ժողովուրդի պատմութեան, դէպքերը կան եւ ոչ ոք կրնայ զանոնք փոխել կամ ջնջել»: Ապա, ձախի իշխանութեան գլուխ գալէն ետք, հայանպաստ յայտարարութիւնները բազմացած են, բայց նաեւ շեշտած է որ հայ դատի ճամբան բիրտ ուժը չէ: Կանոնն Տրֆէ, կը շեշտէր 1982, Ապրիլ 24-ին. -

« La France vous aidera à faire triompher votre cause, mais je vous demande de comprendre que le gouvernement ne peut accepter que la violence soit employée pour une cause aussi noble que la vôtre » .

Ի վերջոյ, յօդուածագիրը կը պարզէ ներկայ պատկերը: ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբը նոր բանաձեւ մը քուէարկած է, նոր զեկուցաբերի մը նշանակումը ուզելով, որպէսզի «ցեղասպանութիւն ոճիրը» հարցին ուսումնասիրութիւնը վճռուի վերջնապէս: Այս զեկուցաբերը պիտի նշանակուի ենթայանձնախումբին յաջորդ նստաշրջանին (Օգոստոս 15-էն Սեպտեմբեր 9): Եւ եթէ յայտնի թէ Ֆրանսայի տեսակէտը, որ կը խնայէ Թուրքիան, շեշտելով թէ. - «Ներկայ Թուրքիան կարելի չէ պատասխանատու նկատել Օսմանեան կայսրութեան գործակերպին» (Շէսոն), մէկ - երկու տարիէն ցեղասպանութիւնը կրնայ ճանչցուիլ ՄԱԿ-ի կողմէ:

Յիշենք նաեւ թէ նոյն «Մոնտ»ի Պրինօ Ֆրափայի «Օրը օրին»ը՝ Դատ խորագրին տակ, նուիրուած է նաեւ Հայերուն, եւ առանց բարեացակամութեան: Ան կը գրէ. - «Պրիւսէլ, Օրլի, Լիզպոն - մարդասպանութիւններով, կոյր ոճրափորձերով, ինքնասպան - գործողութիւններով հայ մոլեռանդներ իրենց նետած ռումբերուն հետ միաժամանակ, կը վարկաբեկեն դատ մը, որու հանդէպ հանրային կարծիքը համակրանք ունէր: Օր մը հարկ պիտի ըլլայ, որ բացատրուի մեզի թէ ի՞նչպէս ներելի կրնայ ըլլալ նորէն տարածելը արեւմտեան Եւրոպա, 1983-ին, ցեղասպանութեան մը համար, գործուած Արեւելքի մէջ, 1915-ին, Թուրքերու կողմէ: Մեռեալներ ընդդէմ մեռեալներու, մինչեւ վերջ: Կը վախնամ որ երբեք չհասկնանք»...: Ընինք՝ ոչ բարեացակամ, բայց հարկ է ընդունիլ թէ տարբեր մօտեցում կարելի չէ ակնկալել, արարքներէ ետք, որոնք, շատ կրկնած ենք, որեւէ ձեւով չեն նպաստեր հայ դատին, ընդհակառակն:

«Լիպերասիոն», Յուլիս 29-ին, լրատուութեան բաժնէն զատ, յօդուած մըն ալ հրատարակած է. «68 տարի դիւանագիտական ապարդիւն ճիգեր» խորագրուած, ուր կը թուէ Հայերու, Հ. Յ. Դ.ի եւ այլ կազմակերպութեանց, ցարդ տարած աշխատանքները:

× «Ֆրանս - Սուար» կը յայտնէ թէ Օրլիի ոճրափորձէն երեք հոգիի վիճակը դեռ շատ մտահոգիչ է, մինչ միւս վիրաւորները հիւանդանոցէն ելած են: Այս առթիւ կը յիշուի որ Թրքիշ Էրլայնզն ալ չուզեր հաստատել չգործածուած տոմսակները: Վիրաւոր կին մը՝ Մառի-Քրիստին տը Նավաւէլ, հակառակ իր տկարութեան եւ կրած ամէնօրեայ ազդու խընամքներուն (արիւն տալ, եւայլն), հակահայ չէ դարձած, բայց մտահոգ է որ ծնունդ առնէն ատելութիւն եւ օտարատեցութիւն ու կ'ըսէ. - «Սարսափած էի կարգ մը հիւանդատարներու (ամպիւլանսիէ) եւ թաքսիի վարորդներու հակազդեցութիւններէն, հիւանդանոց գացած ատեն, սաստիկ դէմ են Հայերուն: Տարբերութիւն չեն դներ եւ հարց կուտամ ես ինծի, թէ ի՞նչ կրնայ ըլլալ, եթէ Հայ մը ունենայինք փոխադրելիք»:

×

Ինչ կը վերաբերի Լիզպոնի, ԱՄՍ-ի նախապէս գրկած զեկոյցները ցոյց կուտան թէ տարբեր ծրագիր կար սկիզբը եւ ձախողութենէն ետք է, որ այդ գործողութիւնը տարբեր բնոյթ առած է: Բուն ծրագիրը եղած կ'ըլլայ 48 ժամի, նուազագոյն, գրաւում մը դեսպանատան, եւ այս առընչութեամբ ալ ազդարարութիւններ կամ ուղղութիւններ տրուած են ոստիկանութեան, քոմանտոյին կողմէ, որպէսզի բնաւ չմիջամտէ: Դեսպանատունը չհրջապատեն, ոտիկողութեան պարագային օգտագործուելիք ելքերը չգործածուին, տանիքներէն կամ նկուղներէն չփորձեն մտնել, մէկ խօսքով 48 ժամ զանէ, դէպի դեր խաղան, այլապէս...: Եւ որովհետեւ ոստիկանութիւնը միջամտած է, այս այլապէսն է, որ գործադրուած է եւ հինգ հայ երիտասարդներ նահատակուած են: «Մոնտ»ի մէկ ուրիշ աշխատակիցը՝ Պեռնար Պրիկուլէքս, կը գրէ այս մասին. - «Եթէ այս կազմակերպութիւնը խելապէս գոյութիւն ունի, կը մարմնաւորէ ահաբեկչութեան աւանդական փոփոխակին երկրորդ հանգրուանը, - կամ ինքզինքը առնել տալ եւ վախ պատճառել կամ ճշդելով իր հարուածները, ջանալ համոզել հանրային կարծիքին, գոնէ մէկ մասը, իրենց դատին արդարութեան: Լիզպոնի ինքնասպան տարողութիւնը, աւելցնելով, այս պարագային, արիւնոտ վիպականութեան զոհաւորում մը, որու գործողութեան բուն ներշնչողները, կրնան սինիք կերպով խորհած ըլլալ, թէ լաւ ազատութիւն կը գործէ, հաւանական համակիրներու վրայ, ինչպէս Սփիւռքի երիտասարդ Հայերուն»:

Ուրբաթ առտու դեռ մամուլը կը զբաղէր այս հարցերով, փնտռելով նաեւ ԱՄՍ-ի ինքնութիւնը եւ ենթադրութիւններ ընելով կրկին: «Լիպերասիոն» կը փորձէ հինգ կազմակերպութիւններու անձնագիրը ներկայացնել:

×

Փարիզի մէջ, ՀԱՇ-ը, զեկոյցով մը կը խոնարհի հինգ հայ նահատակներու մարմիններուն առջեւ, շեշտելով թէ հայ երիտասարդութիւնը ցոյց տուաւ, անգամ մը եւս, աշխարհին իր վճռականութիւնը ազգ. ազատագրութեան իր պայքարին մէջ: Հ. Յ. Դ.ն ալ կը յայտարարէ թէ այս արարքը նոր տարողութիւն մը տուած է հայ դատի կիզիչ իրականութեան:

Ուրբաթ առաւօտ, ձայնասփիւռը կը հաղորդէր թէ ԱՄՍ շատ խիստ սպառնալիք մը ըրած է փորթուկալեան կառավարութեան, յայտնելով թէ մեծ չափանիշի վրայ բան մը պիտի պատահի երկրին մէջ, վրէժը լուծելու համար, մեռած հայ հինգ երիտասարդներուն:

× Թիւրքմէն, որ Լոնտոն էր երեք օրուան համար, յայտարարած է թէ ԱՍԱԼԱի կեդրոնները Ֆրանսա եւ Պէյրութ են եւ շնորհաւորած է փորթուկալեան ոստիկանութիւնը իր գործունէութեան համար:

× Յուլիս 29-ի «Միլլիյէթ»ը կ'ըսէ թէ ֆրանսական ոստիկանութեան փնտռած Սոնէր Նայիրի երկու եղբայրները հսկողութեան տակ առնուած են Պոլիս, մինչ ծնողքը Սվազ կ'ապրի:

× Միացեալ - Նահանգներու Նախագահը՝ Ռեկըն յայտարարած է թէ խորհըրդակցութեանց պիտի ձեռնարկէ պետական ուրիշ ղեկավարներու հետ, պայքարելու համար հայ ահաբեկիչներու «խելագար բռնութեան դէմ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈԼԱՐԸ միշտ գլուխը առած կ'երթար եւ Ուրբաթ առտու 7,89-ի հասնելով, նոր մրցանիշ մը կոտրած էր:

ԱՆԿՈԼԱՅԻ մէջ ոճրափորձի մը հետեւանքով 50 մեռեալ եւ 210 վիրաւոր կայ: Մամուլի պաշտօնական գործակալութիւնը զայն կը վերագրէ «հարաւ - ափրիկեան ցեղապաշտ վարչակարգին զինած եւ գնած աւազակներու»:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՆԱՀԱՏԱԿ
ՀԻՆԳ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը խորապէս յուզուած հինգ հայ երիտասարդներու դիւցազնական զոհաբերումէն, Լիզպոն, եւ մասնակից ըլլալու համար անոնց մայրերու եւ հայրերու սուգին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Ֆրանսայի հայկական բոլոր եկեղեցիներուն մէջ - առաքելական, կաթողիկէ եւ բողոքական -, Կիրակի, Յուլիս 31ին:

Իւրաքանչիւր Հայ պարտականութիւն պէտք է զգայ յարգել յիշատակը Հայրենիքի եւ Ազատութեան Սեղանին իրենց կեանքը ընծայաբերած երիտասարդ Հայերուն:

Ֆ.Կ.Խ.ի ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋ

- 58ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ -

Ֆրանսահայութեան միակ օրաթերթը «Յառաջ» կը բոլորէ իր հրատարակութեան 58րդ տարին (հիմնուած, 1925, Օգոստոս 1):

Օրաթերթ մը, մանաւանդ հայերէն օրաթերթ մը, 58 երկար տարիներ ապրիլ եւ ապրեցնել պարզապէս քաջագործութիւն մըն է: Այս աւելի քան կէս դարուան ընթացքին «Յառաջ» կորսնցուց իր հիմնադիրը: Իր առաջին օրերու վկաները հետզհետէ անհետացան: Բեղուն գրիչներ, յայտնի մտաւորականներ դադրեցան արտադրելէ: «Սանէր»ու բանակը դարձաւ ցանցառ: Այսուհանդերձ, «Յառաջ» չկորսնցուց իր ուժականութիւնը: Նահանջ ու ընկրկում չճանչցաւ: Դիմագրաւեց, տոկաց ու նուաճեց դժուարութիւններն ու խոչընդոտները յարատեւ աշխատանքով, նուիրումով, վճռական կամքով: Մինչ շատ մը թերթեր հազիւ արեւածագ տեսած արեւմուտքին հասան, «Յառաջ» շարունակեց հաւատարմօրէն կատարել իր դերը եւ ծառայել հայ ժողովուրդին:

Տարիներու ընթացքին անունանի աշխատակիցներու, յօդուածագիրներու եւ թղթակիցներու հոյլին գրական ու հրապարակագրական թանկարժէք վաստակը «Յառաջ»ը դարձուց իսկական դպրոց, ինքնազարգացման գաղափարական հնոց մը: Այս աթերուն վրայ հաստատուող, հասակ նետող սերունդները որոնք «Յառաջ»ի էջերուն մէջ փնտռեցին իրենց ազգային, հոգեկան ամէնօրեայ սնունդը եւ ազգային առողջ ուղղութեան մը պատգամները բնաւ յուսախաբ չեղան: Յուսախաբ չեղան որովհետեւ՝ - «ՅԱՌԱՋ» իր հրատարակութեան առաջին օրէն մինչեւ այսօր անշեղօրէն հետեւեցաւ ու կը հետեւի հայ ժողովուրդի ազգային գերագոյն խնդիրներուն եւ շահերուն, հայ ժողովուրդի ազատութեան վսեմ գաղափարականին եւ Ազատ ու Անկախ, Միացեալ Հայաստանի մը ստեղծման ճգտող ուղղութեան:

- «ՅԱՌԱՋ» կը հաւատայ ժողովրդավարական գաղափարներու յաղթանակին: Ջատագովը հանդիսացած է ժողովրդավարական գաղափարներու եւ անվարան պայքարած է միշտ ամէն գոյնի ամբողջատիրական կարգերուն դէմ եւ բուռն կերպով ծառացած է ամէն կարգի բռնութեանց ու բռնակալութեան դէմ:

- «ՅԱՌԱՋ» ազգային հարցերու մէջ եւս, պայքարած է ժողովրդական սկզբունքներու ի խնդիր, միշտ պաշտպան կանգնելով Ազգային Սահմանադրութեան, փարելով անոր տառէն աւելի ոգիին, խորապէս համոզուած ըլլալով որ այդ հիմնական օրինագիրը ամրակուռ կռուանն է որուն վրայ կարելի է կազմակերպել մեր ազգային կեանքը եւ ապահովել ազգ. գործերու կանոնաւորութիւնն ու օրինականութիւնը, սանձահարելով ամէն կարգի անիշխանութիւն կամ կամայականութիւն:

- «ՅԱՌԱՋ» իր հրատարակութեան առաջին օրէն մինչեւ այսօր, կատաղի պաշտպանն է հայ լեզուին, անոր անաղարտ պահպանումին, հայ մշակոյթի վաւերական արժէքներուն, Սփիւռքի կերտած ու շահած մշակութային եւ ազգային հարստութիւններուն, միշտ զօրավիգ կանգնած է հայ դպրոցին, հայ մտաւորական կեանքին: Քաջալերած է երիտասարդ տաղանդները: Մասնաւոր ջանք թափած է հայ զանգուածի մշակութային եւ գեղարուեստական ճաշակի բարձրացումին:

- «ՅԱՌԱՋ» որ Ֆրանսահայ գաղութին չափ տարիք ունի, անոր վէրքերուն եւ երգերուն յիշատակարանն է: Հզօր ազդակ մը, որ իր տարածած ազգ. առողջ գաղափարներով, լեզուով, հայրենասիրական ոգիով տասնամեակներու ընթացքին թրծեց ազգաշունչ սերունդներ:

- «ՅԱՌԱՋ» կամուրջ մըն է Սփիւռքի գաղութներու միջեւ եւ հոգեկան կապը հայրենիքի հետ: Մէկ ցամաքամասէն միւսը Հայը Հայուն հետ հաղորդ պահելով, հայութեան անծայրածիր շղթան է որ առաւել խարսխուած է հայ անհատի հոգիին մէջ եւ հարստացած է նոր օղակներով:

- «ՅԱՌԱՋ» միշտ ականջ տուած է հայ երիտասարդութեան տենչերուն, լայն բանալով իր սիւնակները եւ ուղղութիւն տալով համաձայն հայ ժողովուրդի գերագոյն շահերուն, չվարանելով դատապարտել սխալ կեցուածքները եւ գործելակերպերը, քաջալերել ուղիղ, խիգախ գործողութիւնները, քաղաքականութիւնները որոնք ծրագրուած ձեւով կը ձգտին հայ ժողովուրդի արդար իրաւունքներու եւ տենչերու իրականացման:

- «ՅԱՌԱՋ», մէկ խօսքով, Հայ Դատի պաշտպանն է, Հայ Դատը իր ամբողջութեանը մէջ:

×

Մարդկային կեանքին մէջ, եւ յատկապէս հայ ժողովուրդին կեանքին մէջ, մամուլին նուիրումը աքնաջան եւ հեւ ի հեւ աշխատանք եւ առօրեայ պրկում պահանջող սպառիչ ասպարէզ մըն է: Բոլորանուէր ծրաջանութեան հետ միասին, անհրաժեշտ է ունենալ նաեւ հոգեկան արիութիւն ու տոկունութիւն կարենալ խմբագրելու եւ տարածելու օրաթերթ մը: «ՅԱՌԱՋ», երէկ եւ այսօր Շաւարշի շրջանին եւ մինչեւ այսօր՝, գործնապէս եւ արդիւնաւորապէս յայտնաբերեց այդ գոյգ յատկանիշները իր ամբողջական ընծայումովը ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻՆ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԹՐԹՌՈՎ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԳԵՂԵՑԻԿ ԽՕՍՔԸ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

Վերոյիշեալ խորագիրով Ռաֆայել Աթայեան յօդուած մը լոյս կ'ընծայէ Երեւանի «Գրական Թերթ» շաբաթաթերթին մէջ: Խորագիրը ինքնին պերճախօս կը մնայ, քանի արդէն ցոյց կու տայ յօդուածագիրին շահագրգռութեան ոլորտը:

Նախ գոհունակութեամբ դիտել կու տայ, թէ մեծ բարեբախտութիւն կը նկատուի, երբ նախակրթարաններուն մէջ մարդիկ կը հանդիպին հայ գրականութիւնը լաւապէս սերտած, իւրացուցած հմուտ դաստիարակներու: Որովհետեւ, կ'աւելցնէ ան, գեղեցիկ խօսքը եւս ամէնէն զօրաւոր հակաթոյնն է լեզուական գորշութեան, խղճուկ միօրինակութեան ու նաեւ այլանդակ ժարգոնի, անկերպարան լեզուախառնութեան դէմ, որով վարակւում են աշակերտները:

Իրողութիւն մը կը մատնանշէ գրելով, թէ յետ - պատերազմեան տարիներուն, - խօսքը Համաշխարհային Բ. պատերազմին յաջորդող ժամանակաշրջանին մասին է, - դասական իմաստով ըմբռնելի հին ուսուցիչներուն ճամբուն հետեւող մանկավարժներու անդարձ մեկնումին հետ կարեւոր կորուստներ կ'արձանագրուին նաեւ գրականութիւն դասաւանդող դասատուներուն մէջ: Զարմանալի չի գտներ, թէ իրաց այդ վիճակին մէջ, նոյնիսկ Աչաեւ Բակունցի լեզուն 1950 - 60-ական թուականներուն անհաղորդ կը մնայ որոշ ուսուցիչներու համար: Բարեբախտաբար, կը շեշտէ ան, վերջին տասնամեակներուն շարունակ նոր ուժեր մէջտեղ կուգան Բակունցը ըստ արժանւոյն գնահատողներուն շարքերուն մէջ:

Կ'ընդգծէ, թէ մինչեւ 1970-ական թուականներու կէսերուն դեռ տրտունջներ էին լսւում այս ու այնտեղ, թէ Տէրեանի կամ Մեծարենցի պոեզիան «մի տեսակ բռնելու տեղ չունի» «չի խօսեցնում» աշակերտներին, եւ դրա համար էլ իբր «օգտագործելի չէ» դպրոցում: Հիմա, բարեբախտաբար, այլ վերաբերում մը ի զօրու կը մնայ:

Դիտել տալէ ետք, թէ Հայ գրագէտները պէտք է ըստ արժանւոյն գնահատեն այն ուսուցիչները, որոնք մեր լեզուին աքանչելի ատաղձը կը փորձեն սերմանել նորահասներուն մօտ, կ'աւելցնէ թէ դասաւանդութեանց եւ գիրքերուն մէջ անհրաժեշտ կը նկատուի բարեփոխութիւնը: Ցաւկալապէս անհանդուրժելի կը գտնէ վիճակը 8-րդ դասարաններուն մէջ(*): Հոն է, որ կ'ըսէ ան, աշակերտները ըստ ծրագիրին պէտք է իւրացնեն, անոր խօսքով՝ յաղթահարեն, - Հայ հին եւ միջնադարեան գրականութիւնը իր բազում շերտերով, նաեւ նոր գրականութիւնը Աբովեանէն մինչեւ Պարոնեան, Սունդուկեան, Րաֆֆի: Եւ պէտք է մտածել թէ աշակերտները յաճախ իրենց տրամադրութեան տակ չեն ունենար համապատասխան գրական երկեր:

Տուեալ դասարանին համար 1955-էն ետք հատընտիր մը լոյս կ'ընծայուի, վերջին անգամ 1976-ին: Հակառակ կատարուած մասնակի բարեփոխումներուն, հատընտիրը պարզապէս կը շարունակէ մնալ նիւթերու հաւաքածոյ մը: Յօդուածագիրը անհրաժեշտ կը նկատէ նոր տիպի ուսումնական ձեռնարկի մը պատրաստութիւնը գ ր ա գ է տ ն ե ր ո ւ, մ ա ն կ ա վ ա ր ժ ն ե ր ո ւ համագործակցութեամբ: Նպատակը պէտք է ըլլայ դասագրքին մէջ զետեղուած բնագիրները օգտագործել գեղեցիկ խօսքի բնտիր նմոյշների իւրացմանը յատկապէս շարահիւսական ունակութիւնների զարգացմանը, մանաւանդ որ 9-րդ եւ 10-րդ դասարաններում մայրենի լեզուի յատուկ ժամեր չկան այլեւս (**):

Ռ. Աթայեան իր յօդուածին մէջ չանտեսեր գրագէտներուն դերը, քանի յստակ կ'ըսէ, ա՛յն ալ ընդգծելով, թէ պէտք է ձգտին աւելի լաւ գրել: Գրական Թերթի խմբագրութիւնը կը հրաւիրէ գրագէտները, որպէսզի անդրադառնան բառերու օգտագործումին, բառապաշարի հարստացումին միջոցներուն վրայ: Արդ կը հարցնէ յօդուածագիրը, որո՞նք են մեր աղբիւրները: Ապա՝ կը պատասխանէ, - ասոնք անսպառ են, - մեր բառուբանի եւ ժողովրդական կենդանի խօսքի հետ նաեւ այն ամէնը, որ ստեղծուել է գրաբարով, միջին հայերէնով, արեւմտահայերէնով:

Ոմանց նման ան եւս դէմ է, որ բարբառները բարձի թողի ենթարկուին գրողներուն կողմէ: Մենք ուրախ պէտք է ըլլանք, կ'ըսէ ան, որ հակառակ մեր ազգային ճակատագիրին, - ըսել կ'ուզէ դըժընդակ, անցեալին, - այնուհանդերձ պահպանուեր են բարբառները: Ժամանակին գրողներ օգտուած են այդ աղբիւրներէն: Գալով ժամանակակիցներուն, իբրեւ վերջին օրինակներէն մէկը կը յիշատակէ Մուշեղ Գալշոյեանի (մեռած) պարագան գրելով, - Բարբառի գրական արժէքի վերջին հաստատումն էին Մուշեղ Գալշոյեանի մի քանի աւանդապաշտ պատմուածքներն իրենց գունեղ, բնաշխարհիկ խօսքով, որը յարատեւել է Սասնայ՝ կենդանի զրոյցի մէջ այսօր էլ կենսունակ հնչող բարբառում: Ինչո՞ւ կորստեան մատնենք մեր ունեցուածքը:

ՓԱՅԼԱՆ

(*) Ա. դասարանը կը նկսի եօթը տարեկան աշակերտներով:

(**) վերոյիշեալ կարգերը կը նկատուին միջնակարգի բաժիններ:

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

Ուիլիամ Սարոյեանի հետ

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՅ ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԸ

Միջահասակից բարձր եւ թիկնեղ, տոհմիկ, հայկական դիմագծերով, որոնք վաւերացուած եւ հաստատուած են աւելի քան տոհմիկ, բուն արեւմտահայ բեղերով, լայն, խոհական ճակատ եւ խաժ ու խորունկ աչքեր, մետաղի զրնգուն ձայն, վարակիչ եւ կորովի մի ամբողջականութիւն՝ անկրկնելի ու եզակի իր արտայայտութեամբ, - ահա Ուիլիըմ Սարոյեանը:

- Ասանկ բաներ, օղուլ...

Այս «օղուլ»ն անգամ Ուիլիըմ Սարոյեանի քով հայերէն է:

Առաջին միասին բոպէների ընթացքում միայն գիտակցում եւ զգում ես որ նստած ես համաշխարհային համբաւի տէր գրողի մօտ: Բայց ահա այդ ճշգրիտ գիտակցութիւնը, այդ յուզիչ զգացողութիւնը նահանջում է հինգ - վեցերորդ գծի վրայ եւ քեզ թւում է, որ խօսակիցդ հին ծանօթ է, վաղածանօթ ու հին մտերիմ, որի հետ դու շարունակում ես քո ընդհատուած զրոյցը:

Ուիլիըմ Սարոյեանի մտածելու եւ խօսելու «եղանակը» նովելային է: Քիչ են գրող Ուիլիըմ Սարոյեանի մօտ բացարձակապէս վերջացած նովելներ. մեծ մասամբ նրանք շարունակւում են, շարունակւում են ընթերցողի մտքերի եւ զգացումների ներաշխարհում: Ճիշդ այսպէս էլ է բանաւոր Սարոյեանը: Երբ բաժանւում ես նրանից, դու շարունակում ես խօսել նրա հետ եւ «կախման կէտերն» անգամ (խօսքը մտաւոր կախման կէտերի մասին է) անզօր են մի նոր թեմայի անցնելու համար:

- Երբ եօթ տարեկան էի, Քալիֆորնիոյ մէջ մայրս ինծի հայկական դպրոց տուաւ - վատ էր, շատ լաւ էր. մեզի կ'ուսուցանէր հայ քահանայ տէր Գասպարը: Այս «շատ լաւ էր» որ ըսի, մէկ շաբաթ քաշեց: Մայրս մէկ շաբաթ յետոյ հարցուց.

- Է, տղաս, ի՞նչ սորվեցա՞ր, պատմէ նայինք...

Ըսի՝

- Մայրիկ, սորվեցայ «ահա, կատո՛ւն - բռնեց, զմո՛ւկ»:

Մայրս ըսաւ.

- Այդ մենք վաղուց գիտենք: Գնա, ըրագիր ծախէ...

Ահա սկիզբը Ուիլիըմ Սարոյեանի անհանգիստ եւ հարուստ կեանքի, որին վիճակուած էր մեծ ընթացք եւ ապագայ:

Դժուարին մանկութիւն եւ նոյնքան դժուար պատանեկութիւն, միշտ հասարակ աշխատանքների վրայ, միշտ օրուայ ապրուստ դժուարութեամբ հայթայթող հասարակ մարդկանց շրջապատում, պատանի, երիտասարդ, ապա չափահաս Սարոյեանը պիտի ստեղծէր իր գրական - ստեղծագործական սարոյեանական աշխարհը, որի բնակիչները պիտի լինէին իր ճանաչած մարդիկ: Խորն է ապրել կեանքը համբաւաւոր գրողը, խորն է զգացել կեանքի հակասութիւններն ու դժուարութիւնները, բայց այդ ծանրութիւնը նա տարել է միշտ լաւատես ժպիտով, գրեթէ մանկական անմիջականութեամբ, միշտ հեռու միստիցիզմից եւ յոռետեսութիւնից, բթամատը միշտ կեանքի զարկերակին, միշտ իրական կեանքում լաւը որոնելու եւ անպայման գտնելու ցանկութեամբ տառապող հոգու մակընթացութիւններով եւ տեղատւութիւններով, յաճախ հակասական, չարի դէմ անզէն ու անզօր, բայց միշտ լաւատես, բայց միշտ հումանիստ:

×

Մոսկուա: Հիւրանոց «Նացիոնալ»: 107-րդ սենեակ: Միշտ զուսպ եւ հաւասարակշիռ էդ. Թոփչեանը, զուարթ եւ անմիջական Յակոբ Սալաթեանը, եւ՝ 1935 թուին Երեւանում տեսած Ուիլիըմ Սարոյեանի եւ այս Ուիլիըմ Սարոյեանի անհամեմատելի համեմատութեան ճիգ ու ջանքի մէջ, իսկ նա իր զրնգուն ձայնով խօսում է, պատմում է, ծիծաղում մանկական առոյգ ծիծաղով եւ ինչ որ պատմում է, մի նովել է, սարոյեանական մի դրուագ: Նրա բանաւոր ռեպերտուարի գլխաւոր թեման իր ճանաչած ամերիկահայերի, իր ազգականների, բարեկամների եւ ծանօթների հետ կապուած առօրեայ դէպքերի պատմութիւններն են:

(Շար. 2)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

Է.

ՔԱՆԱՏԱ

Ցուլիս 6-ի երեկոյեան Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը ժամանեց Մոնրէալ, ուր դիմաւորուեցաւ պաշտօնական անձնաւորութիւններու եւ ժողովրդական հոծ բազմութեան մը կողմէ: Նոյն օրը Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ ան իր անդրանիկ պատգամը տուաւ ու շեշտեց կարեւորութիւնը հայ ժողովուրդի պարտականութեան եւ պատասխանատուութեան: Եկեղեցական արարողութենէն ետք տեղի ունեցաւ աջհամբոյր:

Յաջորդ օրը Գարեգին Բ. այցելեց քաղաքապետին, որուն տեղեկութիւններ տուաւ Լիբանանի եւ մեր ժողովուրդի մասին:

Ցուլիս 8-ի առաւօտեան Վեհափառը հարցազրոյց մը ունեցաւ Մոնրէալի հեռատեսիլէն եւ ապա այցելութիւն մը տուաւ կաթողիկէ եկեղեցւոյ Մոնրէալի եպիսկ. Փոլ Կրէկուարին:

Նոյն օրը գտնուեցաւ նաեւ Մոնրէալի համալսարանը ուր տեսակցեցաւ փոխ-վարիչին հետ: Իսկ երեկոյեան հանդիպում ունեցաւ Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ հովիւին՝ Վեր. Յովհ. Ակնեբեանի ու համայնքի անդամներուն հետ: Այս հանդիպումէն վերջ Գարեգին Բ. իր շքախումբով այցելեց Հայ Կաթողիկէ համայնքի Նարեկայ Տիրամօր եկեղեցին:

Ցուլիս 10 Կիր. Վարդավառի տօնին Գարեգին Բ. Կաթողիկոս հայրապետական պատարագ կատարեց Մոնրէալի «Մարի Րէն տիւ Մոնտ» կաթողիկէ հսկայ տաճարին մէջ: Ներկայ եղան զանազան եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ ու քաղաքական դէմքեր:

Նոյն օրը երեկոյեան, Կաթողիկոսին հովանաւորութեամբ՝ տօնակատարութիւն տեղի ունեցաւ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ 25 ամեակին առիթով:

Ըստ նախապէս եղած կարգադրութեան Ցուլիս 11-ի առաւօտեան Գարեգին Բ. մեկնեցաւ Քեպէք՝ պաշտօնական այցելութեան մը համար Քեպէքի կառավարութեան: Հոն՝ ան տեսակցութիւն ունեցաւ փոխ-վարչապետ եւ մշակոյթի նախարար Ի. Մորէնի հետ:

Նոյն օրը, երեկոյեան Մոնրէալի Հայ Կեդրոնի Ահարոնեան սրահին մէջ Կաթողիկոսը հանդիպում ունեցաւ շուրջ 600 երիտասարդներու հետ, որոնք իրեն ուղղեցին զանազան հարցումներ:

Մոնրէալէ մեկնելէ առաջ Գարեգին Բ. այցելեց նաեւ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Արարատ ամառնային ճամբարը եւ Հ.Օ.Մ.ի ծաղկոցը ուր ջերմ խօսքերով քաջալերեց աշակերտութիւնը ու բոլորին բաժնեց հայկական խաչիկներ:

Որպէս վերջին հանգրուան իր շրջապտոյտին, Գարեգին Բ., Ցուլիս 12-ի երեկոյեան հասաւ Թորոնթօ:

Ժամանումէն անմիջապէս ետք կաթողիկոսին ինքնաշարժը հասաւ Հայ Կեդրոն, ուր հաւաքուած էին շուրջ 900 Հայեր: Գարեգին Բ. ըսաւ, խօսքն ուղղելով ներկաներու «...Եթէ կարենաք քով քովի եւ իրարմով գիրար ըլլալ, այն ատեն է որ Ազգը մեր մէջ կ'ապրի»:

Չորեքշաբթի Ցուլիս 13-ի առաւօտուն՝ Գարեգին Բ. ընդունեց այցելութիւնը՝ Թորոնթոյի Անկլիքան եկեղեցւոյ պետ՝ Էտուըրտ Սքոթ Արք.ին, որուն հետ խօսեցաւ Վանքուվըրի մէջ գումարուելիք եկեղեցիներու համաշխարհային խորհուրդի Զ. ընդհ. ժողովին նախապատրաստական աշխատանքներուն մասին:

Նոյն օրը Կաթողիկոսը հարցազրոյց մը ունեցաւ հեռատեսիլի ընկերութեան հետ որ սփռուեցաւ երեկոյեան:

Աւելի ուշ Գարեգին Բ. այցելեց Եորքի գերեզմանատունը, աղօթելու իր հօրը հոգւոյն համար:

Հինգշաբթի, Ցուլիս 14-ի կէսօրին Գարեգին Կաթողիկոս այցելութիւն մը տուաւ Օնթարիոյի փոխ կառավարիչին՝ Ճոն Էյրին. խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը եղաւ Գանատայի հայութեան կացութիւնը եւ վերջին տարիներու իրագործումները:

Իսկ նոյն օրը, երեկոյեան Հայ Կեդրոնին մէջ ան զրոյց ունեցաւ շուրջ 150 երիտասարդներու հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՐՈՖ. Ա. ԵՍԱՅԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Ցուլիս 10-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Ցուլիս 8-ին Երեւանի մէջ մեռած է համալսարանի դասախօս իրաւաբան Ազատ Արշակի Եսայեան: Ծնած էր 1914-ին՝ Դիլիջանի շրջանի Շամախեան գիւղը: 1943-ին աւարտած է Երեւանի համալսարանի իրաւաբանութեան ճիւղը եւ մասնագիտութիւն ձեռք ձգած Մոսկուա՝ Արտաքին նախարարութեան բարձրագոյն դիւանագիտական դպրոցէն: Ապա պաշտօնավարած է Խորհ. Միութեան Արտաքին նախարարութեան, որմէ ետք նաեւ Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան մէջ: 1949-ին եղած է Երեւանի համալսարանի դասախօս, 1957 - 1965 իրաւաբանութեան լսարանի ղեկավար, իսկ 1963 - 1981 ամպիոնի վարիչ: Հեղինակն է շուրջ քառասուն գիտական աշխատութիւններու:

×

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ ԿԻԵՒԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷՋ

Կիեւի մէջ բացուած է Մոսկուայի, Լենինգրադի, խորհրդային հանրապետութիւններու նկարիչներու եւ քանդակագործներու աշխատանքներու ցուցահանդէսը, ուր մասնաւոր ուշադրութիւն դըրաւած են հայ արուեստագէտներու գործերը: Ներկայացուած են Մարտիրոս Սարեանէն՝ պատմաբան Աշոտ Յովհաննիսեանի եւ բեմադիր Ալեքսանդր Դովժենկոյի դիմանկարները, Էդուարդ Իսաբէկեանէն՝ «Առաւօտ», Յովհաննէս Զարդարեանէն՝ «Արծաթաւուն Արարատ», Սարգիս Մուրադեանէն՝ «Խաղաղ երկնքի տակ», Մհեր Աբեղեանէն՝ «Կանաչ սարեր», Արա Բեքարեանէն՝ «Մեծ շինարու-մօտ», Յակոբ Յակոբեանէն՝ «Գարնանային օր» կտաւները: Միջին սերունդէն ցուցադրուած են Ալբեր Պապիկեանի («Արագած»), Հենրի Սիրաւեանի («Ուիլեամ Սարոյեան»), Ֆելիքս Գիւլանեանի («Թունելագործներ»), Անատոլի Գրիգորեանի («Զարթօնք»), Ալբեր Պարսամեանի («Ծանր տարիներ») գործերը: Ցուցահանդէսին ներկայացուած են նաեւ հայ քանդակագործներէն՝ Արա Յարութիւնեանի «Շինարարներ», Խաչատուր Իսկանտարեանի «Յիշողութիւններ հին Երեւանի մասին», Թադեւոս Գեւորգեանի «Դաշտերի տիրուհին», Ղուկաս Չուբարեանի «Անանիա Շիրակացի» եւ Յովհաննէս Մուրադեանի «Ս. Վարդանեանի դիմաքանդակը» գործերը:

×

ՄՆՋԱԽԱՂԻ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ

Երեւանի մնջախաղի թատերախումբը երկու շաբթուան շրջապտոյտ մը կատարած է Հունգարիա: Խումբը հանդէս եկած է Պուտափէշտի Խորհրդային - Հունգար բարեկամութեան տունը, «Պուտափէշտ» սրահը, երկաթուղիի աշխատաւորներու պալատը, արժանանալով գնահատանքի: Ցարաբերաբար երիտասարդ խումբը յաջող ներկայացումներ տուած է ոչ միայն Հայաստան, այլեւ Մոսկուա, Աշխաբադ, Տաշքենդ եւ այլուր: Անցեալ տարի Լենինգրադ տեղի ունեցած մնջախաղի թատրոններու համամիութենական առաջին փառատօնին հայ արուեստագէտները արժանացած էին վկայականի: «Մնջախաղի արուեստը. - ըսած է թատերախումբին ղեկավարը՝ Արսէն Փոլադեան. - Հայերուն ծանօթ է միջնադարէն: Դ. - Է. դարերուն մնջախաղը Հայաստանի մէջ ամենասիրուած թատրոններէն էր: Մենք կ'աշխատինք մեր ներկայացումներուն մէջ շարունակել հինէն եկող այդ աւանդութիւնները»: Ներկայիս բեմադրութեան կը պատրաստուի հայկական ծէսեր պատկերացնող յատուկ ներկայացում մը, ուր կան դրուագներ «Ջան - Գիւլում»ի, «Վարդավառ»ի, ինչպէս նաեւ հարսանեկան ու ժողովրդական խնջոյքներու արարողութիւններէն եւ ժողովրդական տօնախմբութիւններէն:

×

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

«Վերջին երկու տասնամեակներուն Հայաստանի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները աւարտած են արտասահմանէն 1170 տղաք ու աղջիկներ, որոնց մեծ մասը Հայեր են», ըսած է բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան նախարարի տեղակալ Վահէ Գարուշեան, բանալով Երաժիշտներու Տունը տեղի ունեցած 1982 - 1983 ուսումնական տարեշրջանի Սփիւռքի հայ շրջանաւարտներու հանդէսը: Խօսք առնելով Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի նախագահը՝ Վարդգէս Համազասպեան, նշած է. «Դուք, զինուած գիտելիքներով, վերադառնում էք ձեր երկրները՝ հայրենիքի վկայականներով: Ուրախութեամբ պէտք է նշել, որ Հայաստանում ուսանած սփիւռքահայ ուսանողների քանակն, որն անցնում է հազարից, այժմ միանում են եւս 77-ը: Մենք պարծենում ենք, որ մեր շրջանաւարտները իրենց ապրած երկրներում իրենց նպաստն են բերում տեղի ժողովուրդների առաջադիմութեանը, հայապահպանութեան գործին: Որտեղ էլ աշխատէք, յիշեցէք, որ լաւ մասնագէտ լինելուց բացի, պէտք է օգտակար լինէք հայ համայնքին, լինէք խաղաղութեան մարտիկներ»: Շրջանաւարտներու անունով շնորհակալութեան խօսք արտասանած է բժիշկ Գրիգոր Քալաչեան (Լիբանանէն):

×

Ե. ՉԱՐԵՆՑ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՂՐԿՈՒԱԾ ԱՐԽԻՒՆԵՐ

Ե. Չարենց թանգարանը ստացած է Յակոբ Գրիգորի (Ֆրանսայէն) արխիւը, որ կը պարունակէ իր յօդուածները, նամակները, թարգմանութիւնները եւայլն: Նոյն թանգարանին ԱՄՆ-էն ղրկուած է Միչիկանի օփերայի թատրոնին մէջ բեմադրուած Արմէն Տիգրանեանի «Անուշ»ի երաժշտական գրքոյկը, մամուլի մէջ լոյս տեսած քննախօսականներ, լուսանկարներ եւայլն: Չարենց թանգարանին մէջ կը պահուին շուրջ 850 հեղինակներու արխիւներ, որոնցմէ աւելի քան 300-ը կը պատկանին սփիւռքահայ մշակութային գործիչներու:

×

ԱՆՁՆԱԳԻՐ՝ ԱՄԷՆ ՄԷԿ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ

Խումբ մը երիտասարդներ, որոնք կ'աշխատին յուշարձաններու ուսումնասիրութեան մարզին մէջ, մեկնած են Լոռիի շրջանը, չափագրելու դասական ճարտարապետութեան կառոյցները, բերդերը, կամուրջները եւ խաչքարերը:

Այս հիման վրայ կը ստեղծուի յուշարձաններու հաւաքական աշխատութիւն մը, որ պիտի բաղկանայ տասը հատորներէ. արդէն հրատարակութեան պատրաստ է անդրանիկ հատորը, նուիրուած՝ Երեւանի հնութիւններուն:

Աշխատութիւններուն համար կ'օգտագործուին յուշարձաններու նոր եւ նախկին նկարագրութիւններ. խումբը կ'ընդօրինակէ վիմագիր արձանագրութիւններ, կը ներկայացնէ յուշարձաններու ներկայ վիճակը, վերականգնումի աշխատանքները եւայլն:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ա.

Յետոյ, տօքթորը, ճարպիկ փոխանցումով մը, խօսքը կը բերէր կը յանգեցնէր հայ աղջիկներու դաստիարակութեան կնճռոտ ու կենսական հարցին: Հոս, մէկէնմէկ միտքը կ'իյնային Կոստանեանին բառերը ու շարժուձեւերը: Սենեակին մէջտեղը կեցած, գոռոզ, աղուոր մազերը ճերմակ լայն ճակտին վրայ գեղեցիկ խռուացումով մը, աչքերը կիսախուփ, երազական, վշտալի եւ աղապատալից շեշտերով կը խօսէր խանդխուռն, անկապ, ափեղցփեղ, Սփենսեր, Բեստալոցցի, Ռուսօ իրարու զարնելով, հառաչանքներով ընդհատուած եւ անփոփոխօրէն յանկերգուած:

Օրիորդ Սոֆի, մեր հայ աղջիկները կը փճանան կոր, վասնզի թերի՛ է անոնց տրուած դաստիարակութիւնը... ափսո՛ս, ափսո՛ս...

Բ.

- Օրիորդ Սոֆի, մեր հայ աղջիկները կը եկած էր ամիրային տունը, երիտասարդ բժիշկը իր մօր առաջարկեց.

- Մամա՛, ես գաղափար մը յղացայ: Սոֆի եւ իր մայրը թո՛ղ գան մեր տունը բնակին: Չըլլա՞ր, մամա:

- Շնորհքո՛վ աղջիկ է, բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ ատիկա, զաւակս, հո՞ս կու գան, կ'ընդունի՞ն մի՛ ատանկ առաջարկ մը:

- Ինչո՞ւ պիտի չընդունին, ամիրայի տուն է աս, ապրուստի հոգ չեն ունենար, դեռ ի՞նչ կ'ուզեն: Հէ՞, ի՞նչ կ'ըսես, Թադէոս աղա:

- Ի՞նչ պիտի ըսեմ. տօքթոր, պատասխանեց զանձապահը ակռապլիկ լինտերուն տակ գիտը փչրել ջանալով, ատիկա անանկ պան մըն է քի մամայիդ եւ քուկին գիտնալիք բանդ է: Ամա, ինծի հարցնես նէ կէշ չըլլար:

Եւ իր խորաթափանց աչուըներովը երիտասարդին հոգիին խորերը կը պրպտէր:

Երիտասարդին բիբերուն մէջ չէկ լոյսեր կը դողային: Թաքուն եւ անծանօթ սարսուռներ կ'անցնէին դիմագծերուն վըրայէն եւ խարտեաշ պեխը կ'ոլորակէր մատուըներովը:

- Է՛յ սանքի մէկ թարաֆէն ալ կէշ չըլլար, վրայ բերաւ Մերկերեան ձեռքը գինիի գաւաթին երկնցնելով, տօքթորին ամբողջ հոգերանութեան թափանցած:

- Քանի որ յարմար կը տեսնաք, ես ինչո՞ւ չուզեմ, յայտարարեց տիկին Մարկոսեան, երբ զանձապահին հեղինակաւոր հաւանութիւնը տեսաւ իր դէմը:

Եւ անմիջապէս որոշուեցաւ որ Թադէոս աղա հետեւեալ օրն իսկ երթար լուսարարուհիին տունը եւ զայն համոզէր որ աղջկանը հետ ելլար ատ խեղճ տնակէն եւ փոխադրուէր ամիրային ապարանքը, հոն բնակելու համար վերջնականապէս տիկին Մարկոսեանի եւ տօքթորին բարձր եւ պատուաբեր հովանաւորութեանը ներքեւ, երջանկաւէտ ապագայի մը յոյսովը:

- Ատ գործը ինէ կիտցէք, Մերկերեանին ծառքէն պա՛ն չի փախիր, վճռեց զանձապահը, պեխերն ու թուշը սրբելով անձեռոցովը:

Իր մեղապարտ դիտաւորութեան այդքան դիւրին եւ արագ յաջողութենէն գինովցած, հիմա, տօքթորը ոտքի վրայ, մամային ուսերը շոյելէն, գգուական ու զուարթ ձայնով մը կ'ըսէր.

- Մամաս ա՛լ չի կրնար աշխատիլ, մամային սիրոյն այդ մայրն ու աղջիկը մեր տունը ընդունելու զոհողութիւնը յանձն կ'առնեմ...

- Աղուոր զաւակս, հոգի՛ս, կը մրմնջէր միամիտ կինը՝ զաւկին ձեռքերը փայփայելով իր ուսերուն վրայէն:

- Հէլպէթտէ նա՛, մեղք է մամադ, օղլում, վրայ կու տար մակաբոյծը անդիէն՝ չար ու նենգ ժպիտով մը իր առջեւի երկու ակռաները ցուցնելէն:

Բայց երբոր Մերկերեան մինակ մնաց իր տանը մէջ, այս նորութեան վրայ իր բարձրաձայն խորհրդածութիւնները ըրաւ:

(Շար. 113)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՆԻՍ. -

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Նիսի Ս. Աստուածածնայ մատրան մէջ, Յուլիս 18-ին:

Իր հարազատները այս տխուր առթիւ շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ներկայ եղան արարողութեան, եւ համդուցեալին լիշատակ նուիրատուութիւններ ըրին գաղութին եկեղեցւոյ եւ զանազան միութեանց:

Իր զաւակները՝ ԽԱՉԻԿ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ ԵՒ ՋԱՐՈՒՀԻ ԵՒ ԿԱՐԳԻՍ ԱՐՍԼԱՄԼԱՆ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Եպրաքսի Մալեանի (Մարսէյլ) յիշատակին, «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն. - Յովսէփեան եւ Գույումճեան ընտանիքներ 500 Ֆ., Տէր և Տիկին Յովհ. Գույումճեան 200 Ֆ., Անժիկ և Մարգրիտ Աբրահամեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ջաւէն Միլտոնեան եւ զաւակները 300 Ֆ., Շալճեան ընտանիք 100 Ֆ., Սէն Լուի Թաղականութիւն 100 Ֆ.:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Աշխատանքի խրաւունք ունեցող հայ երիտասարդ մը որեւէ գործ կը փնտռէ: Դիմել՝ հեռաձայնելով. -
638 - 02 - 59

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի յանձնախումբը, կը ծանուցանէ թէ իր մանկապարտէզը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 12, Երկուշաբթի առաւօտեան:

Իսկ Չորեքշաբթիի միօրեայ դասընթացքները կը սկսին, Սեպտեմբեր 14-ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
ի նպաստ
Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

Château de SEDIERES (Corrèze)

EXPOSITION
CARZOU

Juillet - Août 1983

Tél. (55) 27.82.40

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Յոբելեան՝
Փրոֆ.՝ ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻԻ
նախագահութեամբ
Մուրատ - Ռափայէլեան նախկին աշակերտաց միութեան:
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22
Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, (118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ):

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17, (բացի Օգոստոս ամիսէն):

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 24-ին

×

Կապոյտ Խաչի
Շրջ. վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ:

UN PARADIS POUR VOS VACANCES

... A DEUX PAS D'ATHENES

1983 - HOLIDAYS IN EVIA - 1983

une semaine
à partir de
2700 F
(avion + séjour)

— PARIS / PARIS Transport aérien sur vol spécial
(départ tous les samedis)
— Les transferts aéroport / Holidays In Evia / Aéroport
— Le séjour en Demi-Pension (petit dejeuner continental et diner)

INSCRIPTIONS:

ANITA TACHDJIAN **ARPI BODURYAN**
au 296 37 70

POUR TOUT AUTRE RENSEIGNEMENT ET SEJOUR EN GRECE
DEMANDEZ NOTRE BROCHURE « LA GRECE A LA CARTE »
AUPRES DE : VOYAGES VACANCES AU SOLEIL
5, PLACE ANDRE MALRAUX
75001 PARIS
TEL. 296 - 37 - 70
Lic. 1539

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԻՐ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14ԻՆ
ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

Հաճելի օր մը, ինչպէս ամէն տարի
ՃԱՇ - ՊԻՒՖԷ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ATAMIAN & Fils

TAPISSIER - DÉCORATEUR

Salons Cuir - Meubles Anglais
Louis-Philippe - Voilages - doubles Rideaux
NOMBREUX MODELES EXPOSES

20, RUE CHALIGNY, 75012 PARIS M° Reuilly-Diderot — Tél. 344-23-87

— 20% de remise aux lecteurs de Haratch —

LA CAPPADOCE

RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI

tous les soirs
au piano le chanteur arménien
ARSEN
chanteur tzigane MINAS **groupe de danse FOLKLORIQUE**
danse orientale avec AÏDA
HARRIS LASCARIS **Bouzouki MICAELIS**

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE
67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

RESERVATION
tél. 375.05.30

OPTIMA Tours

Prochains Départs en Arménie

SPECIAL PELERINAGE DU SOURP MURON

— Du 20 au 30 Septembre
— Du 20 Septembre au 4 Octobre
— Du 22 Septembre au 6 Octobre

demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.

Renseignements et Inscriptions:
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935